This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

754454

OUDE VADERLANDSCHE RECHTSBRONNEN.

DE MIDDELEEUWSCHE KEUREN

DER STAD BRIELLE.

UITGEGEVEN

DOOR

H. DE JAGER.

'S-GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1901.

2117 Nelson Ave., Oakland.

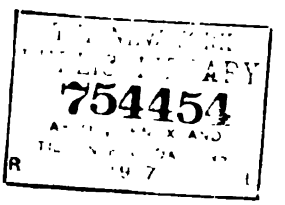
754454

WERKEN

DER

VEREENIGING TOT UITGAVE DER BRONNEN

VAN HET

OUDE VADERLANDSCHE RECHT,

GEVESTIGD TE UTRECHT.

TWEEDE REEKS.

No. 2.

'S-GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1901.

OUDE VADERLANDSCHE RECHTSBRONNEN.

DE MIDDELEEUWSCHE KEUREN

Briel

DER STAD BRIELLE.

UITGEGEVEN

DOOR

H. DE JAGER.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

'S-GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1901.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
754454
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R L

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

Den 6den October 1562 werd te Brielle het volgende gepubliceerd:

„De bailliu, burgemeesters, oudt ende nyeuw gerechte willen ende bevelen, dat die poorteren, burgeren ende ingesetenen deeser stede over goet, vast, gestade ende van goeder weerden houden sullen alle die kueren ende ordonnanciën, die in deesen nyeuwen ende ouden kuerboucken staen vuytgeteyckent met eenyge teyckenen ende sulcx over goet gehouden, metsgaders alle die voorboeden, die by denselven bailliu, burgermeesters, oudt ende nyeuw gerechte voor goet gekuert ende tot noch toe onderhouden ende geobserveert werden".

In deze Publicatie is sprake vooreerst van twee Keurboeken, het oude en het nieuwe, en dan nog van „Voorboeden", door de Brielsche Regeering goedgekeurd.

Onder die „Voorboeden" zal men te verstaan hebben voorboden, welke afgelezen werden, voordat het oude Keurboek aangelegd werd. Van zulke voorboden zijn twee verzamelingen bekend geworden. Beide volgen hier. Zij zijn aangeduid door de letters A en B, en de Keurboeken door de letters C en D.

De oudste, ons bekende Brielsche Voorboden, in A voorkomende, dagteekenen uit de 14de eeuw. Een afschrift dier voorboden, voor zoover wij weten het eenige, dat er bestaat, en waarschijnlijk uit de 15de eeuw, berust in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage. Het wordt gevonden in een halflederen bandje uit de vorige eeuw, dat in de verzameling der HSS. van gezegde Bibliotheek tot merkteeken heeft ontvangen S. 84, en op welks rug men leest: „Handvesten van den Briel. MSS. 134(2)".

Ik vermoed dat het ontbrekende cijfer een 2 is geweest,

dewijl het eerste stuk, dat men in het bandje aantreft, op perkament klein 4to met fraai Gothisch schrift en roode initialen, de handvest bevat, door DIRK VAN MONJOU in 1342 aan Den Briel gegeven. Op dit stuk volgen eenige perkamenten blaadjes, zeer klein 4to met net oud schrift, behelzende de Brielsche voorboden uit de 14de eeuw, van welke ik sprak. En dan vindt men in het bandje nog op klein 4to papier aanteekeningen meest betreffende privilegiën, aan Den Briel geschonken, een gedeelte uit het Rechtsboek van JAN MATTHIJSSEN alsmede afschriften van keuren, voorkomende in de Keurboeken, van welke de medegedeelde Publicatie gewaagt. Die aanteekeningen en afschriften dagteekenen uit de 16de eeuw.

Mr. H. VAN WIJN, van 1770—1779 pensionaris van Den Briel, was eigenaar van het bandje en op het blad papier, dat de Handvest van 1342 scheidt van wat volgt, schreef hij: *Voorboden van den Briele in den jare XLIII (credo* 1343). Deze aanteekening geldt de voorboden, die men dan aantreft, en zal gegrond zijn op hetgeen die voorboden, waarschijnlijk afgeschreven in de 15de eeuw, aan hun hoofd hebben. Wanneer men echter dat hoofd nauwkeurig beziet, ontwaart men dat VAN WIJN zich vergist heeft, daar er niet XLIII, maar XLVI staat. Het eeuwtal is niet vermeld en ten aanzien daarvan is de gissing van VAN WIJN alleszins juist. Wij hebben de keus tusschen 1346 en 1446 en de keus is niet twijfelachtig. Met den Hoogleeraar Mr. M. S. POLS, die 't eerst de aandacht op deze voorboden gevestigd heeft en ze in 1884 het licht deed zien [1]), ben ik van oordeel, dat de perkamenten blaadjes, waarop VAN WIJN het oog had, toen hij zijne aanteekening schreef, de voorboden bevatten, die te Brielle werden afgelezen in 1346, en dat men alzoo op die blaadjes het oudste bekende keurboek vindt, niet alleen van Den Briel, maar, voor zoover we weten, van eenige der Hollandsche of Zeeuwsche steden.

Tot staving van dat oordeel voer ik hier in navolging van Prof. POLS het volgende aan:

1°. Evenals in de Handvest van DIRK VAN MONJOU, gegeven in 1342 (artt. 16, 22, 52, 54), leest men in art. 71 dezer Voorboden van den „Zondaechsen" ban. Het gebruik,

---

1) Verslagen en Mededeelingen, N°. V, 1884.

om des Zondags vergadering van het Gerecht te houden, hield geen stand. Van ALKEMADE schreef in D. II zijner Geschiedenis van Den Briel, bl. 26, noot 16: „De oudste coustume was, dat het Geregt in den Briel vergaderde des Sonnedaags voor den noene, om klagten te hooren, enz. Dog lang voor het jaar 1420 is deze Regtsdag, door het Gerecht, om redenen afgeschaft, en verlegt geweest op Saturdag, genaamd Saturdags-ban. Als my is gebleken uit een MS. Francyneboek, ontrent het jaar 1418 geschreven". Wat hier door VAN ALKEMADE is medegedeeld stemt overeen met wat JAN MATTHIJSSEN op blz. 129 van zijn Rechtsboek getuigt, als hij zegt, dat voor „langhen tyden" de „Saterdaechsse ban" in de plaats is gekomen van den „Sondaechsen".

2°. In art. 75 wordt het land van Voorne genoemd „mire vrouwen lande". De in dat artikel vervatte bepaling werd dus gemaakt in een tijd, toen Voorne geen heer had, maar een vrouw, en dat was het geval, niet in 1446, maar in 1346. MACHTELD VAN VOORNE, weduwe van DIRK VAN MONJOU, was toen Vrouw van Voorne. In enkele bepalingen, voorafgaande aan die, welke in art. 75 is vervat, leest men van „den here" (zie artt. 31, 39 en 52), doch dit laat zich zeer goed verklaren. Telken jare moesten op of omstreeks den 1sten October de voorboden worden vastgesteld, waarnaar men zich zou te regelen hebben. De bestaande voorboden werden alsdan nagegaan en des noodig werden zij gewijzigd en voegde men er nieuwe aan toe. Dit nu had ook in 1346 plaats en ter bevestiging daarvan kunnen we wijzen op de artikelen tegen het dobbelen, die men in de verzameling vindt. Wat in art. 19 bepaald is, werd bij eene herziening niet meer voldoende geacht. De bepaling werd eenigszins uitgebreid, de boete van 10 schellingen verhoogd tot 30 schellingen [1]) en aan de verzameling werd art. 74 toegevoegd. Wanneer men nu gedachtig is aan hetgeen in den ouden tijd telken jare plaats had, dan begrijpt men hoe het komt, dat men, deze Voorboden nagaande, hier leest van den „here" en daar van de Vrouw van Voorne. De artikelen, die van den heer van Voorne gewagen, dagteekenen uit den tijd, toen Voorne een heer had, en het artikel, dat spreekt van „mire vrouwen lande", werd gemaakt, toen Machteld vrouw van Voorne was.

---

1) In 1387 werd de boete gebracht op 3 ℔; zie Van Alkemade, II. pag. 46.

3°. In art. 64 komt eene evaluatie voor van de verschillende munten en met het oog daarop schreef de Hoogleeraar POLS: „Bijna al die munten komen evenzeer voor in eene evaluatie van de munt van 1342, gedrukt bij VAN MIERIS, II. 671, het meerendeel ook in de Grafelijkheids rekeningen uit het Henegouwsche huis. In latere evaluatiën, van 1388, 1393 en 1421 bijv. (Van Mieris, III. 504, 593, IV. 592), vindt men ze niet meer, daarentegen andere vermeld die in § 63 (lees 64) ontbreken. Met name is opvallend dat in deze bepaling geen der munten, onder de Beijersche vorsten algemeen in gebruik, voorkomt".

4°. Op blz. 167 van zijn Rechtsboek keurt JAN MATTHIJSSEN zeer sterk af dat, terwijl in de handvesten, aan Brielle geschonken, een boete van 3 ℔ gesteld is op het wonden van iemand met een verboden wapen, „in den voirboden" die boete „teghen der steden rechten" gesteld is op 20 ℔. Nu vindt men die hooge boete in B art. 19 en C II. 6, maar niet in A art. 52. Dat artikel, geheel in overeenstemming met art. 17 van de handvest van 1330, stelt een boete van 10 ℔ op het toebrengen van een wond met een „knive".

5°. Vele bepalingen, in A vervat, worden ook in B en C of in ééne dier verzamelingen gevonden, maar vaak zoo gewijzigd, dat duidelijk blijkt, dat van de drie verzamelingen A de oudste is. Door vischkoopers en vleeschhouwers mocht in „meentocht" of compagnieschap worden gehandeld, doch volgens A artt. 2 en 3 alleen bij koop van een visch van „boven V sc." en van een rund van „boven XL sc.". In B en C vindt men dezelfde bepaling met dit verschil, dat in B art. 2 de visch van meer dan 5 schellingen is geworden een visch van „boven X sc.", in C III. 7 een visch van boven XX sc., en dat in B art. 4 en C IV. 1 niet van een rund van meer dan 40 schellingen, maar van een „boven achte pont Hollantse" gesproken wordt. In A art. 4 wordt de verkoopprijs bepaald van gebraden vogels, en men leest aldaar, dat een gebraden eendvogel met saus er bij niet hooger dan voor V d. mocht worden verkocht. In C IV. 17 is de prijs van een ongebraden eendvogel zonder saus bepaald op $2\frac{1}{2}$ groot. Een betrekkelijk aanmerkelijke verhooging! En gelijk de prijs, is ook de boete verhoogd op overtreding van de bepaling. In A is de boete 3 schellingen, in C tien schellingen en een half jaar de „neringhe". Die boeteverhooging

is een gedurig weêrkeerend verschijnsel. De boete van 5 schellingen in A art. 3 is in B art. 4 en C IV. 1 een boete geworden van 20 schellingen. De straf voor een scheldpartij moest volgens A art. 15 zijn: den steen dragen of 5 schellingen. Ook in B art. 17 en C II. 21 is sprake van „den steen dragen", maar in B vindt men: „of X sc.", in C: „of II ℔ Hollants". In plaats van een boete van 5 schellingen, welke in A is vastgesteld, komt in de andere verzamelingen gedurig een boete van 10 schellingen voor en een paar malen een boete van 30 schellingen. Men vergelijke A artt. 63 en 72 met C V. 25 en C I. 32. In A treft men meer dan twintigmaal een boete van 30 schellingen aan, en deze boete vindt men in C verhoogd tot 3, 4, ja tot 10 ℔ „Hollants".

Bij vergelijking van de drie verzamelingen valt nog een ander verschil in het oog. In enkele artikelen zijn markt- of staanplaatsen en dan ook wel eigenaars van huizen genoemd. 't Meest is dat het geval in A en C, en wanneer men nu die bepalingen naast elkander legt, dan bespeurt men eene verscheidenheid, die, zooals Prof. Pols heeft gezegd, „duidelijk aanwijst dat een vrij lang tijdsverloop ze scheidt".

Aan deze aanteekening betreffende verschilpunten tusschen de drie verzamelingen voeg ik nog toe, dat, zooals nader zal blijken, C de voorboden bevat, in en na 1445 afgelezen, en dat dus de genoemde verschilpunten tusschen A en C volstrekt niet zouden bestaan, wanneer de voorboden, voorkomende in A, waren afgelezen in 1446.

Jammer genoeg bevindt zich het afschrift der oudste verzameling Voorboden in een' hoogst treurigen toestand. Meest al de perkamenten blaadjes waren, bij de samenvoeging van wat in het bandje wordt aangetroffen, reeds zoo verweerd en verteerd, dat zij niet konden vastgenaaid, maar eenvoudig tusschen de andere stukken neergelegd moesten worden, en ze zijn er sedert niet op verbeterd. Bij iedere aanraking of verlegging valt er van de gescheurde en gehavende blaadjes wat af. Voor Prof. Pols, die ze vóór mij inzag, was daardoor nog wat meer van het schrift te lezen dan voor mij, maar toch ook hij was niet in staat alles mede te deelen. In onderscheidene artikelen moest hij stippen zetten ter aanduiding van verdwenen of gansch onleesbare woorden, of woorden tusschen haakjes plaatsen om daarmede te kennen te geven, dat de lezing onzeker is. Het voorbeeld des Hoogleeraars is

door mij gevolgd, ook bij de mededeeling van hetgeen C en D bevatten. Op de bladzijden, waarop de Voorboden, in B vermeld, voorkomen, behoefden geen stippen of haakjes te worden geplaatst.

Naar een afschrift van VAN ALKEMADE, in het gemeente-archief van Den Briel aanwezig, liet ik de laatstgenoemde Voorboden drukken in het eerste (en laatste) Stuk van „Het Brielsche Archief, Geschied- en Letterkundige Naoogst", door mij uitgegeven in 1876 bij J. L. BEIJERS te Utrecht. Uitgenoodigd ook deze Voorboden opnieuw het licht te doen zien, besloot ik ze te laten herdrukken niet naar VAN ALKEMADES afschrift, maar naar een dat, zoover we weten, het oudste is, dat er bestaat en waarmede ik door vriendelijke bemiddeling van Prof. POLS in kennis gesteld werd. Het bevindt zich te Utrecht in de rijk voorziene, kostbare bibliotheek van den oud-hoogleeraar Mr. B. J. L. Baron DE GEER VAN JUTFAAS en is met onderscheidene andere stukken vereenigd in een zeer klein 4to, goed geconserveerd, maar van zijn metalen sloten beroofd, antiek bandje, bestaande uit met leder bekleede plankjes. Op den rug van 't bandje is een papiertje bevestigd, waarop men leest: „Privilegie-boek van Willem van Beijeren", en het bevat 382 papieren bladen, met net oud schrift uit de 15de eeuw. In den bundel vindt men eerst handvesten, door Willem van Beijeren en anderen aan Hoorn gegeven; voorts handvesten voor de „luden gheseten in der bailiuscip van Medemblic" en voor de poorters der steden van Holland en Vriesland, de Ordonnantie van het Waterrecht in Vlaanderen, dingtalen, eene Hollandsche vertaling van den Saksenspiegel, en dan hier en daar keuren, afgelezen te Hoorn, Broek en Den Briel.

De Brielsche keuren staan op blz. 90 verso tot blz. 95 en maken niet meer dan 19 artikelen uit, afgelezen in 1405. In 1346 werden er meer afgelezen, maar men denke niet, dat er in 1405 niet meer voorboden werden gearresteerd dan in B zijn opgenomen. De omstandigheid, dat onderscheidene keuren, in A voorkomende, niet worden aangetroffen in B, maar wel in C, bewijst, naar ik meen, voldoende dat we in B slechts een gedeelte hebben van het geheel.

Veel talrijker dan de Voorboden, in A vermeld, zijn die, welke in C voorkomen. Zij maken den grootsten inhoud uit van een te Brielle in het gemeente-archief bewaard gebleven

boek in klein folio, welks 168 perkamenten bladen zijn samengevat in een overouden, zeer gehavenden band, uit met leder overtrokken plankjes bestaande en oorspronkelijk van een koperen beslag voorzien, dat voor een klein gedeelte met de sloten, die er aan bevestigd werden, verdwenen is. De persoon, die bij de aanlegging van dit boek zich belastte met de taak om er de te Brielle afgelezen en van kracht zijnde keuren in op te teekenen, plaatste op het 8ste blad als titel van zijn werk *Tvoirbot* en daaronder eene inhoudsopgave van de 26 „generale voirboden", die hij zich voorgenomen had te boeken, met een voorwoordje en een bladwijzer. Op het 10de blad schreef hij den inhoud op van het eerste „voirbod" en op het 12de begon hij de opteekening der keuren, welke volgens het daaraan voorafgaand bericht werden afgelezen in 1445. Dat 12de en de volgende bladen foliëerde hij als I tot XCVII, voor welk laatste getal gelezen moet worden XCVI. Van die 96 bladen werden er 83 door hem geheel of ten deele beschreven, en behalve deze beschreef hij nog eenige andere bladen, 9 met de Handvest, door DIRK VAN MONJOU gegeven in 1342, voorafgegaan door eene inhoudsopgave, 2 met de Ordonnantie van „FRANCK VAN BORSSEL" van het jaar 1443 aangaande de voogdij der weezen enz. [1]), bij VAN ALKEMADE, D. II. blz. 69 gedrukt, en 11 met de Ordonnantie van het Waterrecht in Vlaanderen, voorafgegaan door eene inhoudsopgave In plaats van zwarten inkt gebruikte hij rooden bij het nummeren der bladen en artikelen en bij het schrijven van de aanvangsletter van ieder opschrift, stuk en artikel. Van zijne kunstvaardigheid met de pen getuigen vooral de groote initialen, die hij sierlijk teekende, en opmerkelijk is de aanvangsletter D op het 10de blad. Zij is niet zoo groot als andere initialen, die hij teekende, maar zij verdient boven dezen de aandacht, omdat zij het aangezicht eens mans vertoont, misschien dat van den Schrijver. Na dat gelaat te hebben opgemerkt, zocht ik in de andere roode, groote initialen naar een min of meer verborgen naam, maar ik mocht er geen ontdekken, zoodat ik mij vergenoegen moet met van den onbekenden Schrijver te spreken.

1) Eene latere hand schreef in margine: „de tutela et cura". Aldaar is ook een gekleurd wapen geteekend van het geslacht Van Borselen.

De heele en halve bladen, die hij onbeschreven liet, zijn niet blanco gebleven. Aan de door hem opgeteekende keuren werden door verschillende personen andere toegevoegd, en de onbeschreven bladen en gedeelten van bladen werden niet enkel met keuren beschreven. Op de bladzijden, die genummerd zijn 151 en 152, vindt men eene „Ordonnantie, waerup die bailliu ende die van den gerechte deeser stede van den Bryelle willen besteeden by de roede te schieten der stede loepende grachten ende waeterijngen", en die Ordonnantie vermeldt slechts den uitslag der gehouden aanbesteding. Op andere bladen treft men aanteekeningen of mededeelingen aan van verschillenden aard. Hier vindt men eene opgave van heeren en vrouwen van Voorne, daar twee berichten, waarvan het ééne de aanneming geldt van Simon Vrederic als baljuw en het andere de ontvangst van Aelbert van Dryel als schout, elders de mededeeling dat den 9^{den} October 1628 voor 't stadhuis te Brielle „levendich met den vyere verbrant es seecker vroupersoon, genaempt Maartgen Willemsdr., overmits deselve achte van haer eygen kinderen ende vijff haerer getroude mans alle successivelycken vergeven ende om t' leven gebracht hadde". Op deze mededeeling volgt een bericht op rijm van het plotseling opbreken van de Maas den 2^{den} Februarij 1624, reeds op een vorig blad in proza vermeld; en voorts ontmoet men prijsopgaven van tarwe en gezouten visch in „diere" tijden alsmede naamlijsten van magistraten, die een sleutel van de „privilegiekist", van de „verpondingekist" of „stedekist" hadden. Gaarne zou ik willen, dat ik nu alles gezegd had. Maar ik moet er nog bijvoegen, dat tal van personen, magistraten en kapiteinen, secretarissen en klerken, stadhouders en andere lieden hunne namen en daarbij zeer vaak nog verzen, spreuken of rijmpjes in het boek geschreven en verscheidene bladen, zelfs met keuren beschrevene, ergerlijk beklad en beduimeld hebben.

Het boek, waarin dit alles voorkomt en dat „Tvoirbot" tot titel heeft, is het in de medegedeelde Publicatie van 6 October 1562 bedoelde, origineele, oude Keurboek, dat te Brielle ter secretarie gebruikt en doorgaans bijgehouden werd, wanneer er nieuwe keuren waren gemaakt. De meeste keuren, er in vervat, werden afgelezen „des Manendages na Bamisse" in het jaar 1445, maar *afgelezen in* 1445 wil nog niet zeggen *in* 1445 *gemaakt*. De verzameling keuren, die in C wordt

gevonden, bevat keuren, die ouder zijn dan 1445. Boven de „Ordinancie van der stede excisen" staat gemeld, dat zij „gesloten wert den XVI^en^ dage in Meye anno 1445". Dat bericht vinden wij boven de andere voorboden, die tegelijkertijd werden afgelezen, niet. Zouden we daaruit niet mogen opmaken, dat die andere voorboden reeds vóór 1445 bestonden? Terwijl we onder de keuren, in 1445 afgelezen, eene ordonnantie op de jaarmarkt vinden, treffen we achter die keuren op een blad, waarnaar verwezen wordt, eene geampliëerde ordonnantie op de jaarmarkt aan, afgelezen „up kermisse avont anno XLV". Ligt het met het oog daarop niet voor de hand om te zeggen, dat de eerst opgenomen ordonnantie ouder dan 1445 is? Wat de zaak boven allen twijfel verheft, is de vergelijking van C met A en B. Onderscheidene keuren, in A en B voorkomende, vinden wij in C terug.

De keuren, die te Brielle in 1445 werden afgelezen, mogen derhalve gerust genoemd worden keuren van 1445 en vorige jaren. Wat te Dordrecht in 1401 geschiedde, had ook te Brielle plaats. De keuren, die in den loop des tijds over allerlei onderwerpen gemaakt waren, werden geschift, vermeerderd en door eene bekwame hand geordend en afgeschreven. Misschien geschiedde dit reeds vóór 1445, maar zeker *in* dat jaar [1]), en het toen vervaardigde HS. is het perkamenten boek, dat we hebben beschreven.

Doordat de keuren, afgelezen in 1445, door dezelfde hand, ordelijk, bijzonder net en met roode initialen zijn opgeschreven, zijn zij duidelijk te onderkennen van die, welke er later, vaak alles behalve fraai, aan toegevoegd werden. Welke keuren er bijgevoegd werden vóór en in 1455, is met zekerheid te zeggen, dewijl het archief der gemeente Delft, zooals reeds door Mr. J. SOUTENDAM in het Voorbericht zijner in 1870 uitgegeven „Keuren en Ordonnantiën der stad Delft" is medegedeeld, een HS. bezit, dat de „Voirboden" of Keuren bevat, te Brielle afgelezen in 1455 en te schrift gesteld door zekeren Laurens Willemsz. [2]). Dat HS., geen perkamenten,

---

1) Dat het geschiedde vóór „kermisse avont anno 1445", zegt ons de omstandigheid, dat de op dien avond afgelezen geampliëerde ordonnantie op de Jaarmarkt nog niet bestond, toen „Tvoirbot" werd samengesteld.

2) Dat deze persoon de keuren op schrift heeft gebracht, zegt ons het laatste blad, waarop men leest:

maar toch een goed geconditionneerd boekdeel in 4to, behelst niet zooveel en is niet zoo nauwkeurig als het Brielsche, maar werd toch met vrucht door mij geraadpleegd. Het stelde mij in staat vast te stellen welke keuren vóór en in 1455 aan de in 1445 afgelezene toegevoegd werden. De eerstgenoemde heb ik cursief laten drukken onder het hoofd 1445—1455, en wat mij bij vergelijking van het Delftsche HS. met het Brielsche bleek meldenswaardig te zijn, zal men vinden in aanteekeningen aan den voet der bladzijden, waarin door de letters D. HS. aangeduid wordt het Delftsche Handschrift.

Al de keuren, welke in het Delftsche HS. staan, komen in het Brielsche voor met uitzondering van eene „overdrachte" van 4 November 1440. Zooals men zien zal, is deze „overdrachte" door mij opgenomen in eene achter C geplaatste Bijlage. Zij is met gewone letter gedrukt en dat laatste is ook het geval met de keuren, welke na Bamis 1455 volgens het oude Keurboek werden gemaakt en afgekondigd. Zij volgen in deze uitgave op de cursief gedrukte, maar in het HS. treft men ze evenals de cursief gedrukte hier en daar in het boek aan. De man, die de keuren, in 1445 afgelezen, op schrift bracht, verdeelde ze naar hare onderwerpen in 26 hoofdstukken of, zooals hij schreef, „voirboden", en achter de meeste „voirboden" liet hij eenige ruimte open. Van die ruimte werd gebruik gemaakt door degenen, die nieuwe keuren aan de bestaande hadden toe te voegen. Op de opengebleven heele of halve bladzijden werden de keuren geplaatst, die men meende dat aldaar behoorden, en toen er achter de „voirboden" geen voldoende ruimte meer was, werden de nieuwe keuren geschreven op de circa 30 nog onbeschreven bladen aan het einde des boeks. Tusschen de 5de en de 6de rubriek werden door den man, die de keuren van 1445 opschreef, twee geheele bladen blanco gelaten en op deze bladen

---

„Nonne vix justus salvabitur? Laurencius Wilhelmij finivit."
Later is hier onder geschreven:
„Nyemandt zonder vyandt. A. Heerman."
Door eene latere hand werden in het Delftsche HS. slechts twee artikelen, een in 1468 en het andere in 1480 gemaakt, toegevoegd aan de keuren, door Laurens Willemsz. afgeschreven. Zooals blijkt uit hetgeen er op het perkamenten schutblad gemeld staat, heeft dit HS. toebehoord aan „Willem Pouwelsz. woonende in Den Briel". Een afschrift van het Delftsche HS., door Mr. Soutendam gemaakt, werd door hem ten geschenke gegeven aan de Maatschappij der Nederl. Letterkunde te Leiden.

werd eene „overdracht" geplaatst tot het tegengaan van „onverdachtege costen" bij bruiloften enz. Van dit merkwaardige stuk heeft VAN ALKEMADE eenige gedeelten het licht doen zien in zijn werk, getiteld: *Displegtigheden*, D. I. blz. 192, 193, 233, 234 en 251, en het slot plaatste hij op blz. 160 en 161 van het 1ste Deel zijner „*Beschryving van Briele*". Ofschoon hetgeen door VAN ALKEMADE ongedrukt werd gelaten maar een klein gedeelte is, heb ik de belangrijke „overdrachte" toch in haar geheel opgenomen. Wat verspreid is, vindt men thans hier bijeen, vermeerderd met hetgeen door VAN ALKEMADE niet werd medegedeeld.

Natuurlijk gaf ik aan deze „overdrachte" eene andere plaats als zij in het HS. heeft. Zij werd opgenomen in de 26ste afdeeling, welke een allegaartje vormt. In die afdeeling komen wel keuren voor, die om hetgeen er in behandeld is, gevoeglijk elders hadden kunnen worden geplaatst; maar wat in het HS. onder 't hoofd: „Van alrehande particulen" geschreven is, liet ik, slechts met een paar afwijkingen in de volgorde, ook onder dat hoofd drukken, en ik voegde er een zestal keuren aan toe, welke op eenige der laatste 30 bladen, waarvan ik sprak, geschreven staan. Op andere dier bladen staan drie ordonnanties, welke ik plaatste in de afdeeling, waarin zij behooren. Die drie zijn eene „Ordonnantie van den coornmaten etc., gemaect by tyden van Jhr. Adr. van Lodijck", opgenomen in C VIII, eene „Ordonnantie van der stede bierexcysen" van 1523, opgenomen in C X, en eene „Ordonnantie van den brant" van 1523, opgenomen in C V. Wat nevens deze Ordonnanties nog op de laatste bladen voorkomt, had met het oog op den tijd, waarin het ontstond [1]), niet in het oude Keurboek behooren geschreven te worden, en heeft, voor zoover het door mij opgenomen mocht worden [2]), eene plaats gevonden in D.

In het oude Keurboek of „Tvoirbot" gaat aan iedere afdeeling eene inhoudsopgave of „tafele" vooraf. Bij de eerste door mij bezorgde uitgave [3]) van de keuren der 15de eeuw,

---

1) Keuren, in de 16d eeuw gemaakt, zijn in 't oude Keurboek alleen dan op haar plaats, wanneer zij dagteekenen van vóór 1 October 1527, toen het nieuwe Keurboek aangelegd werd.

2) Ik zeg dit met 't oog op een artikel van 10 October 1573.

3) In de N. Bijdragen voor Rechtsgeleerdheid en Wetgeving, N. R. D. III. 1877.

welke „Tvoirbot" bevat, gaf ik die afzonderlijke registers in druk. Bij deze uitgave heb ik gemeend, dat het beter was de afzonderlijke registers te laten vervallen en boven ieder artikel den inhoud te vermelden. Die opschriften ontleende ik voor 't grootste deel aan de registers, in het Brielsche HS. voorkomende. Waar die registers te kort schoten, kwamen mij de registers in het Delftsche HS. te hulp, en des noodig maakte ik de opschriften zelf. De opschriften van eigen maaksel duidde ik aan door ze tusschen ronde haakjes ( ) te plaatsen. Het register, op de 26 „generale voirboden", dat in het Brielsche HS. op den titel „*Tvoirbot*" met een bladwijzer volgt, heb ik, met de noodige wijzigingen, aan 't einde van dit werk geplaatst in de inhoudsopgave.

In een Bijlage, aan C toegevoegd, zijn met de „overdrachte", van welke ik sprak als alleen voorkomende in het Delftsche HS., opgenomen eenige keuren, welke gedeeltelijk in „Tvoirbot" hadden moeten geschreven zijn. Ik trof ze aan in twee, origineele Correctieboeken van Den Briel, klein fol. formaat. 't Oudste, loopende over de jaren 1404—1474, werd door mij ten raadhuize te Brielle gevonden in een' treurigen staat, erg gehavend, los, zonder band en titelblad. In een netten, perkamenten band ontving het eene plaats naast het andere, loopende over de jaren 1478—1634, mede in perkamenten band, maar het mocht die plaats niet behouden. Beide Correctieboeken werden met vele andere boeken en stukken opgeëischt voor het Rijksarchief te 's-Gravenhage, en derwaarts verzonden, werden zij opgenomen met andere Brielsche stukken en boeken onder de aanwinsten van 1897. Op het titelblad van het jongste boek leest men „Correctiebouck der stede van den Bryele, begonnen anno XIIII^{c} achtentzeventich ende expirerende . . . ." Ik telde in dat boek 198 beschreven bladen. Het andere heeft 146 bladzijden. Ofschoon hier en daar wel een woord voorkomt, welks lezing ook voor een geoefend oog eenige moeijelijkheid oplevert, hebben beide boeken, op stevig papier, over het algemeen genomen goed, leesbaar schrift, natuurlijk verscheiden naar gelang van den tijd, waarin het ons verplaatst, en zoowel in het eene als in het andere boek zijn hier en daar enkele keuren geschreven. De oudste dagteekent van omstreeks 1430, de jongste van 18 Mei 1527. De keuren, welke voorkomen in het oudste Correctieboek, verschijnen voor de 2de maal in druk, daar ik

ze reeds in De Navorscher, jaarg 1882, bl. 458—460 plaatste. Zij, die in het tweede Correctieboek worden gevonden, zien, op een enkele na, thans voor 't eerst het licht, evenals de keuren der 16de eeuw, welke in het „Voirbot" en in het nieuwe Keurboek vervat zijn.

Dat nieuwe Keurboek, hierna aangeduid door een D. berust, evenals het oude, in originali in het gemeente-archief van Den Briel. Het is een boek in klein folio met een perkamenten omslag, waarop te lezen staat: *„Tnyeuw Kuerbouck der stede van den Brielle. Begonnen Bamisse XV^C zeven ende twintich"*. Ofschoon het boek ingenaaid werd op de wijze, die in de 16de eeuw gebruikelijk was, raakte het omslag toch los en met het omslag een gedeelte van het HS. Is dit inzonderheid een gevolg van het veelvuldig gebruik van het boek, daaraan is ook te wijten, dat vooral de eerste bladen afgesleten zijn en ietwat verloren hebben, waardoor hetgeen in margine geschreven werd niet altijd meer is weer te geven. Evenals de binnenzijde van het omslag en het eerste blad van het boek, zijn aan 't eind er van een 3tal bladen, die blijkbaar alleen voor 't innaaijen dienst moesten doen, beschreven met namen, spreuken, resoluties in kladschrift enz. [1]), maar de bladen, waarop men den eigenlijken inhoud des boeks vindt, zijn bespaard gebleven voor eene ontsiering, als waaraan de beschreven bladen van het oude Keurboek blootgesteld waren. Eerst treft men in het boek eene onvolledige, niet bijgehouden „tafele" of opgave aan van hetgeen achtereenvolgens door verschillende personen op de papieren bladen geschreven werd, en aan 't eind van het boek komt een 3 bladzijden groot register voor, aan welks hoofd men leest: „Tafel van eenige der voornaemste ende principaelste keuren ende ordonnantiën, die in desen Keurboucke sijn begrepen". De bladen tusschen de twee „tafelen" zijn volgens de pagineering 323 in getal, maar soms is de

---

1) De secretaris Jan de Langue schreef op één der bladen:

1570.

Up alderheyligen dach tsavontz ontrent zes uren
Soe sach men binnen den landen van den Briel veel dijckbraecken besueren.

1570.

Neptunus en Boreas, boos in haer treecken,
Hebben op alle heyligen dach menighen dijck duersteecken.

pagineering verkeerd. Bl. 87 volgt op bl. 85, bl. 98 op bl. 96, bl. 149 op bl. 147 en zoo zijn er nog een paar onnauwkeurigheden meer. Afgaande op den titel, die op het omslag staat, zou men op alle bladen keuren of ordonnanties verwachten, maar de titel „*Kuerbouck*" is niet geheel juist. Eigenlijk moest hij luiden „*Publicatiebouck*". Het HS. toch bevat niet alleen gepubliceerde keuren, maar ook gepubliceerde brieven en stukken van verschillenden aard [1]). Het wordt geopend met „alsulcke kueren als gekuert zijn geweest sedert Bamisse 1527" en eindigt met eene opgave van de namen der „regierders van de kercken ende goodtshuysen" van Den Briel, gepubliceerd den 2den September 1596. Men vindt alzoo in het boek nevens allerlei zaken de keuren, welke te Brielle van 1 October 1527 tot in September 1596 gepubliceerd zijn geworden, maar niet al die keuren volgen hier in druk. Tot de laatste toe werden zij wel door mij overgeschreven en persklaar gemaakt, maar ik had daarbij geen rekening gehouden met hetgeen de Vereeniging, welke het initiatief tot deze uitgave nam, in haar reglement heeft geschreven, dat namelijk hare uitgaven beperkt moeten blijven tot het landsheerlijke tijdvak en alzoo niet de grenzen mogen overschrijden van den z. g. nieuweren tijd. Voor het meerendeel der plaatsen of landstreken begint die tijd met de zegepraal van het protestantisme en het einde der Spaansche heerschappij. Daarmede kwam bijna overal eene nieuwe orde van zaken, en voor Den Briel brak blijkbaar het nieuwe tijdvak aan in 1572. Om nu niet in strijd te handelen met haar reglement, moest de Vereeniging zich bij de uitgave der Brielsche keuren tot genoemd jaar beperken en de laatste keur, welke dientengevolge uit het nieuwe Keurboek is medegedeeld, werd gepubliceerd in November 1571. Men vindt haar in het HS. op bl. 155.

De keuren, welke op de eerste 155 bladen van het HS. geboekt staan, zijn over het algemeen genomen duidelijk en net, vaak zelfs fraai geschreven. Van de onderscheidene personen, die haar opteekenden, schreef slechts een enkele slecht en aan onduidelijkheid lijden in den regel alleen latere bijvoegsels of veranderingen, in oorspronkelijke keuren ge-

---

1) Men zie bl. 15 verso en 16, bl. 54, bl. 55 verso en 56, bl. 57, bl. 58 verso en 59 enz.

maakt, wanneer de aflezing moest worden herhaald, en nu tusschen de regels, dan in margine van de bladen voorkomende. Daar het HS. het oorspronkelijke Keurboek is, dat ter secretarie werd bijgehouden, zoo vaak er een keur gemaakt of vernieuwd was, is de orde, waarin de keuren in het HS. voorkomen, op eene enkele uitzondering na chronologisch en in deze orde verschijnen zij nu ook in druk. Ik begon met haar zooveel mogelijk naar de onderwerpen systematisch te rangschikken op voorgang van den man, die het „Voirbot" in 26 rubrieken indeelde. Maar de door het Bestuur der Vereeniging aanbevolen chronologische orde bleek mij bij overweging de voorkeur te verdienen. Eene systematische indeeling zou wat voor hebben, wanneer zij goed te bewerkstelligen ware, maar zonder eene rubriek „Van alrehande particulen" als in 't „Voirbot" wordt aangetroffen, zou zij niet plaats kunnen hebben, en onder de andere rubrieken zou zooveel ongelijksoortigs vereenigd moeten worden, dat men voor het gebruik aan de indeeling al bitter weinig zou hebben. Daarbij komt dat bij zulk eene indeeling het voordeel te loor gaat, dat de chronologische volgorde biedt. „Tusschen keuren" — aldus schreef mij Prof. Pols alleszins te recht — „zelfs van den meest onderscheiden inhoud bestaat soms een inwendig verband, ontleend aan de tijdsomstandigheden. Zoo b.v. in tijden van oorlog, oorlogsgevaar of troebelen de keuren over de defensie, de wachten, op vreemd geboefte of ketters, op brandweer, op invoer van koren of andere levensmiddelen. Dat verband verdwijnt geheel voor het oog, als men de keuren onder verschillende, min of meer willekeurige of vaag aangeduide rubrieken brengt".

Gelijk in het eene Keurboek wel keuren worden aangetroffen, die reeds in een ander van vroegeren datum zijn opgenomen, zoo vindt men in het nieuwe Keurboek verscheidene keuren herhaald. In deze uitgave komt dezelfde keur niet tweemaal voor, maar zijn slechts de eerste woorden herhaald met verwijzing naar de plaats waar de rest is te vinden, of is in eene aanteekening aan den voet der bladzijde vermeld, wanneer de bepaling opnieuw werd afgelezen. Werd een keur bij herhaalde aflezing gewijzigd, dan zijn die wijzigingen aangeduid, maar de keur is opnieuw gedrukt, wanneer voor het aanduiden der wijzigingen meer plaatsruimte gevorderd werd dan voor het drukken der gewijzigde keur.

Terwijl ik mij aan tekst en spelling der Handschriften hield, heb ik mij beijverd de *Bepalingen over de uitgave van handschriften*, door het Historisch Genootschap te Utrecht ontworpen en ter navolging door den druk gemeen gemaakt, na te komen.

Aan degenen, die mij in staat gesteld hebben te voldoen aan het verlangen der *Vereeniging tot uitgave der bronnen van het oude vaderlandsche recht*, om al de bekende middeleeuwsche keuren, te Brielle afgelezen, gezamenlijk in één boekdeel te laten verschijnen, breng ik ten slotte mijn' welgemeenden dank en bij dien dank voeg ik den wensch, dat overal navolging moge vinden de onbekrompen handelwijze van den archivaris van Brielle, om handschriften, die voor een wetenschappelijk doel gebruikt moeten worden, ter inzage te zenden aan den persoon, die er om heeft gevraagd.

A.

VORBODEN GELEIT IN DEN JARE 1346.

Dit zijn vorboden ten Briele, die geleit zijn bi den baeliu, bi schepenen, borghermeisters ende raet van der stede van den Briele in den jare van XLVI des Zondaghes na (sinte) Bavendaghe, staende tot sinte Bavendaghe naestcomende, ende niet langher, en ware dat mens vernuwede ende anderwarf [1]) bode bi den gherechte.

1. In den eersten, soe wie esten, oven ende fornasen heeft of zetten wille, die sullen staen anderhalf voet bi der roeden van der weech ende die rume, ende en gheen dinc dar tusschen te legghen, ende die mont vier voet, en ware in steenhusen, op eene boete van vijf scell., alzoe dicke alse ment met schepenen beleedde.

2. Item alle viscoepers zullen staen onder Catrinen sheren Wouti . . sdochter huus ende der strate tot Symons Dankards zoons ward, gheen nare te stane dan tgotier af draghet ter havene ward, op eene boete van drie scellingen. Ende waer eenich viscoper elwaer stond, op diezelve boete.

Ende elc viscoper zalt schoene houden vor zijn stal op eene boete van twelf penningen, alzoe dicke als ment betoecht mit tween scepenen of mit drien porters.

Ende elc viscoper van allen denghenen die dar staen, die zullen haren stal deelen met eenen lote, malke jegens andren tot eenen vierendeel jars toe.

Ende engheen stal langer dan seven voeten, op dieselve boete.

Ende engheen viscoper sal vissche coepen dan in die havene, op dieselve boete.

Noch ghene viscoper sal meenthocht hebben mit malken andren van gheenen vissche op dieselve boete, en ware of zi eenen visch cochten boven V sc.

---

1) Er staat *arderwarf*.

3. Item alle vleeschhouwers zullen gheene meentocht hebben dan mit eenen man, op eene boete van vijf sc., en ware I rint boven XL sc. Ende [1]) waneer zijs vermaend worden van den rechter, zo moeten zijt houden mit haren eed, of die boete rechtevoord [2]) gheven. Ende zoe wie zwoere, dat die rechter met II schepenen of mit drien porters proeven mochte, dat die eed niet goed en ware, zoe ware hi verbannen een jaer uter poorten [3]). Ende als men eerst te vespren luud, soe sullen (die) vleeschhouwers in die halle gaen ende har vleesch aldar vercopen. Wie des niet en dede, dat ware op eene boete van vijf scellinghen.

4. Item alle dieghene, die vogelen braden, gheene . . . . . in taverne te . . . . . , noch gelt dar . . . . . , [maer] si sullen se vercoepen vor hoer [dore], op eene boete van V sc., gheene gans boven XIIII d., gheen croes boven IIII d., ende eenen entvoghel niet boven V d., gheen hoen boven VI d., gheenen smalen vogel boven III d., gheenen talinc boven II d.; dit is te verstane gebraden ende mit zire saucen. Ende gaven zi der eenich hoocher, zoe verbuerden zi drie sc., also dicke als sijt deden. Ende wen dat zijs weigerden, dat ware op dieselve boete.

5. Item . . . . . ende . . . . . [die te] vercoepene voor haer dore . . . . ghelt [dar] te ontfane. Wie des niet en dede, verbuerde vijf scell.

6. Item gheene [n]uwelsen [4]) in gheene huus noch in gheene tavarne te gaen, op hare overste cleet, uutghenomen Leeukins sone.

7. Item so wat wanderende man in eene taverne coomt of wijf, die ward of die wardinne bidt of biedet vor twee scepene of vor drie porters, dat zi rechtevord uten huse gaen, ende (en) deden zijs niet, dat ware op har beste cleet.

8. Item dat niement in gheen schip harincs bidden en sal

---

1) Deze en de volgende zinsnede werden ook opgenomen in B. 4 en C. IV. 1.

2) In 1405 en 1445 werd *rechtevoord* weggelaten.

3) *Uuter poert*, schreef men in 1405; in 1445: *die wair gebannen een jair uter stede.* En er werd toen bijgevoegd: *Dese boeten sal hebben halff mijn heer ende die ander helft die stede.*

4) Toen het HS. door mij werd geraadpleegd, waren van dit woord twee letters verdwenen en stond er slechts: *welsen.* Op voorgang van Prof. Pols, die nog *uwelsen* las, heb ik laten drukken: (n)uwelsen. Heeft dit in het HS. gestaan, dan hebbe men te lezen: nuwel'se, d. i. nuwelerse.

dan tgasthuus te Briele, begevene lude ende der stede boden, op I boete van V sc., alsoe dicke als sijt daden. Ende diene hem gave, op dieselve boete, uutghenomen Leeukins sone, die wachters ende die buerkinderen.

9. Item allen peutiers es die vriheit van den Briele verboden op die galge. Ende alle wereltwive vor der zonnen ende na der sonnen buten [ve]sten, op haer overste cleet. Ende alle bordeel buten der [vest]en, op I buete van XXX sc. Ende wie hem husen v . . . . . [1]) of leende binnen der vesten van den Briele, op dieselve boete.

10. Item [2]) wie ghebannen is van quaden feyten, van wat steden dat is, dien is die vriheit van den Briele verboden, op dieselve sake alse of hi gevangen ware in dieselve stede, dar hi uut gebannen ware [3]). Ende dat sal die rechter doen proeven mits ghens [4]) cost die men anspreect, totter stede dar hi uut gebannen is.

11. Item soe war I vrouwe van kinden leget, zoe en sal niement den waecstren waecgelt of drincghelt geven. Diet gave, verbuerde V sc., ende diet name, verbuerde V sc. Ende wie waect ende scade doet, die verbuerde V sc., ende die scade sal hi betren twischatte.

12. Item waer I vrouwe van kinde te kerken gaet, (die) mach bidden alzo vele van haren geburen, als si wil, mit haer te kerken te gane. Maer up dien dach en sullen nimmeer vrouwen mit haer eten noch drinken dan vier vrouwen, op eene boete van V . . . ende die vrouwe, dar men mede et of dri[nct, verb]uerde twiscat boete.

13. Item . . . . . bruden is dat zitten [ver]boden binnen der vriheit van den Briele, op I boete van XXX sc. Ende alle ministrele niet te gheven boven eenen stoep wijns [5]), op dieselve boete [6]).

14. Item dat gheene sweenhal[se] an gheenen visser [comm]en en sal, eer die visscer binnen cruce zinen anker gheleit heeft of ghemeerd is, op eene boete van vijf scell.

---

1) Wat hier staan moet, zegt ons B. 13.

2) Ook in 1405 en 1445 werd dit art. afgelezen.

3) In 1405 schreef men: *op diezelve sake of hi ghevaen waer in der stede, daer hi uut ghebannen is.* In plaats van *ghevaen* schreef men in 1445 weer *gevangen.*

4) In 1405 en 1445 schreef men: *mit desgheens.*

5) Er staat *wijs.*

6) Voor het ontbrekende zie men B. 15.

15. Item soe wat wive bedragen word van drien porters of m[et drien vro]uwen, die binnen den Briele [won]en, dat zi" met [scelden]den worden gescouden hebben, die sullen [den steen dr]agen, of rechtevord gheven V sc. sonder v[erdrach].

16. Item alle messen, die lemmet hebben boven V dumael lanc, zi en zijn plomp oord, verbied men op dieselve boete, dar die knive op zijn verboden te draghene.

17. Item zo wie knive onhoosscelike draecht, et es opten rugge, in couse ofte in bosen anders dan men (se) ghemeenlike pleecht te dragen in den rieme bi den bosemgate, die verbuerde twiscatten . . . ., ende die rechtvoord te betalene op den . . . . door zine rechterhand [1]).

18. Item alle gheslepen harnasch [2]) dat is op eene boete van XXX sc. te draghene.

19. Item zo wie dobbelt bi nachte, word hire of [ver]wonnen met tween scepenen of mit III porters, op I boete van X sc. Ende die ward desghelike. Ende hiertoe mach se die rechter brengen tot haren eede.

20. Item wat vleessce of vissche tot . . . . . comd dart toe geset is, ende die vinders . . . . ., dats op I boete van V sc., half [den b]aeliu ende half den vinders, ende vleisch ende visch int gasthuus. Ende wederzeide iement die vinders of keerde, dat ware op I boete van XXX sc. [3]).

21. Item zo wie wijn of bier of eenigen dranc of olie of azijn vercoopt bi der mate, die sal tappen bi der mate, die [den l]esten brant heeft, die die stede . . . Ende wie des niet en doet, ende ment betoegen mach met II scepenen of mit drien porters, die verbuerde I boete van XXX sc., also dicke als ment betoegen . . . . Wie niet vol en mate bi zulcken . . . . . [4]) vorscreven is, die verbuerde V sc. Ende wie eenige archeide bezeghde in enigher maten, dat hi se vermindren wilde, salt betren bi den gherechte. Ende war die rechter of I schepene of een burgermeister of I raet of der stede bode in . . . . verne quame ende I pinte drancs ne . . . . in I kanne, die te cleine ware tot eenen pinten, zoe sal men dien

1) Ter aanvulling van het ontbrekende zie men B. 18.
2) Er staat *harnach*.
3) Ter invulling van het ontbrekende zie men B. 11.
4) Voor 't ontbrekende zie men C. VIII. 11.

dranc uutdrinken ende niet gelden, ende die canne ontween [1]) werpen, ende die waerd of die waerdinne verbuerde V sc.

22. Item wat wive I stove houden wille, sal hebben II joncwiven ende niet meere, op I boete van X sc. Ende zo wat manne of wijf in der stove te bedden gingen bi nachte . . . . [2]) der stove niet toe en behoorden, dat ware elkerlic op I boete van V sc., ende die stovevrouwe desghelike. Die rechtvord of te panden of darvore in den steen te gane.

23. Item wie iemans goed bi nachte uten Briele voerde, om iemant zine [sco]ut mede tontferrene, word hijs verwonnen met II scepenen of van III porters, die verbuerde X ℔, alzoe dicke als hijt doet. Ende wie yemans goed huust of h . . . . . [3]) nachte, om iemant sijn scout mede tontvoer[ene, verbuert XX] sc.

24. Item alle aelmoesengelt sal men rekenen onder den stierman, ende die stierman salt betalen zire kerke binnen viertienachten na zire rekeningen, op I boete van III ℔. Ende die stiermans . . . . d kerkemeisters zullent bewisen . . . . gaen sal.

25. Item wie kenip vercoopt, die salem binnen alsoe goet leveren als hi buten toent. Ende war hi des niet en dede, zo verbuerde hi den kenp ende I boete van XXX sc,, half den heere ende half den vinders.

26. Item alle dieghene, die aen die strate wonen ende after geenen uutganc en hebben, die sullen die strate scoene houden an beiden ziden alzoe verre als zijn huus gaet, op I boete van III sc., alzoe dicke als ment betoegen mach mit II scepenen of mit III porters. Ende en gheen z[wij]nscot an die strate, op dieselve boete.

27. Item en s[al niem]ent vulnisse vor uutdragen op . . . . hofstede noch op straten, op eene boete van vijf sc.

28. Item wie zijn kint uuthuwet, waneer vader of moeder stervet, mach dat kint [in]comen of uutbliven met halven goede, darof hevet die core; maer ter lester doet salt incomen met geheelen goede ofte buten bliven, darof hevet de core.

29. Item wie I man anspreect, dat hi en gheslegen hevet

---

1) Er staat *ontwoen*.

2) Voor 't ontbrekende zie men C. XIV. 2.

3) Voor 't ontbrekende zie men C. I. 28.

over vrede of over sheren geleide of over zoene, beviele dieselve man, dat ware op I boete van XXX sc.

30. Item wie custinge doen sal met zinen maghen ende daertoe kinders brenct, die kinderen zullen out wezen XV jaer van der [tijt] dat zi lijf ontfingen in hore moder lichaem [1]). Ende dat sal men kenlic maken alsoe dats den rechtre ende den schepenen genoecht [2]).

31. Item alle stegen, die g . . . . zijn, sal men I man toe zetten scoene te maken. Ende zoe wie vulnisse darop dede, die verbuerde . . . . [re]chtvoord te betaelne. Ende zoe wie denghenen da[er k]eerde, die dartoe geset ware, of quaet dede, die verbuerde X sc. Hollants, half den here ende half der stede, ende die zal men rechtevoort ofp[anden].

32. Item sullen wesen XII branthake te Briele ende zesse te Maerland.

33. Item zullen hebben elc II huus I landre [twie voe]te langer dan die oesen, op I boete van . . . . [Ende elc] huus I oesvat op diezelve boete, alsoe dicke als ment betoecht met II scepenen of met drien porters. Ende niement en sal den andren leenen laddre noch oesvat, op diezelve boete.

34. Item sullen zi hebben . . . . [e]nde boeme, die (ment) cond doet, op I boete van X sc.

35. Item wie torf ten Briele brenct ende dartoe vercoept, die sal also goet binnen wezen alse buten die loege is. War dat des niet en is, ... verbuerde X sc.

36. Item wie ter maerct coomen ten Briele Maendaghes ende goed dar vercoepen willen, die zullen staen van den overgange van den Brielscen kerchove to . . . . ende der moutmolen waerd in beiden ziden [ben]eden den gotier, op I boete van VI d . . . . . Zoe wie op desen voirs. . . . . [3]) corne coept of vercoept int water of int [4]) land dan op der marct, eert geclapt is, die verbuerde X sc., uutgenomen corne, dat in scepen is ende în gheenen zacken en es.

37. Item niement en sal metten andren uter stede van den Briele varen ter gaderinge, noch totte zoendingen, noch te brude, noch te doede, noch ter eerster missen, meer danne

— — —

1) In 1445 schreef men: *in hoirre moeder lichaem.*
2) In 1445 schreef men *genoicht.*
3) Wat hier staan moet, zegt ons C. VI. 2.
4) Dit woord is doorgehaald, maar niet door een ander vervangen.

XXV man. Ende niement en sal engenen knecht vor hem voeren, hi en wille voor hem betalen op I boete van XXX sc. Ende waer dat men voerde boven XXV man, zo verbuerde elkerlic XX[Xsc.], ende dïeghene, die ze ghebeden heeft, verbuerde [als]oe vele als al.

38. Item zo war dat men drinct met I brudegom of met I doeden drinct, daer en zullen boven X mannen in I gelach niet drinken, op I boete van tien sc.

39. Item wat varkene, dat buten an die veste gaet, verbuerde II sc., een scaep XII d. ende . . . . . zal hebben diegene, die men dartoe s . . . . . scuttere dat bename, die verbuerde XXX sc. jegens den here, alzoe verre als ment betoegen mochte met I wittachtigen orconde.

40. Item alle corenmate ende zoutmate, die . . . . maten sijn der stede van den Briele, ... te metene. Ende als men [dar]mede meten zal, die mate zal men recht zetten [ende] vol meten, op I boete van XXX sc [1]).

41. Item en sal niement geene neringe doen binnen der vriheit van den Briele, hi en zi poorter ten Briele, op I boete van . . . . [2]) sc., uutghenomen arbeders.

42. Item alle wanderende lu[den, t]zi wive ofte manne, binnen der vriheit va[n den B]riele niet te comen dan sjaers eens, ende boven [twe] dagen dar niet te blivene, op I boete van V sc., hebben zijs. Hebben zi der niet, zo zal men se op den steen leggen op der . . . . [3]) ene zeggen, uutgenomen in die harinctijt.

43. Item zo wat scepe die havene te Marland overzit, dat ware op een boete van X sc. Ende wie zillinge in die . . . . [4]) maect, ende aerde ende wase in die k[ille wer]pt, die verbuerde dieselve boete.

44. Item sal men uutlantsen luden altoes recht doen vor die noene, op anders gheene tijt, ende dit sal wezen alze int gasthuus misse ghedaen is.

45. Item wie der stede goet of . . . . an hem . . . . . of bezate, en ware bi den borgermeisters, die verbuerde I boete van XXX sc. . . . . bezeten heeft, die . . . . . of

1) Ter invulling van het ontbrekende zie men C. VI. 12 en VIII. 12.
2) Er stond XXX, maar dit is doorgehaald, en daarop volgt een gat in het HS.
3) Wat hier staan moet, zie men in C. XI. 15.
4) Ter invulling van 't ontbrekende zie men C. VII. 1.

hebbe der borgermeisters [gemoede] .... zijs niet, men salt hem doen rumen tot [h]aren schaden.

46. Item zoe wie [wateringen] vollet dien men in den.... bedrivet binnen der vrihede van den Briele, ... betren ter sc ..... nisse.

47. Item zo wie aerde ..... den delft van den wegen binnen der vriheit van den Briele, die verbuerde I boete van XXX sc., of die de strate arghede.

48. Item en zal geen makelare veinoed wezen an eenich goed, daer hi makelare of is ..... wil hem veinoed laten wesen.

49. Item wie porter ten Briele word ..... geven elc I paer hantscoenen.

50. Item sal dat cruce van der vischmarct staen an Clawerds hanc after der lombarde, ende dar binnen sal men allen visch vercoepen ende leveren, alse die cure hout, uutgenomen vorscen visch ende scolle binnen der vesten.

51. Item sullen alle .... epe .... den w .... se zuutwaerd ende de Ma[rlandsche] havene op I boete van X sc.

52. Item zo verbiet men kniven [te] dragene binnen der vriheit van den Briele [op I b]oete van XXX sc. Holl., uutgenomen die ge ..... recht zijn, ende dengenen dies mijn here ..... are eenen in I herberge binder [vriheit v]an den Briele comet ende I knijf an hem ...., zo sal die ward of die wardinne of die bo[den v]an den herberghe hem seggen, dat hi sinen knijf ....; ende g[aet] hi metten knive op die strate, alst hem geseit is, zo verbuert hi XXX sc. Ende wordt hem niet geseit tziere herbergen, zo verbuerd die ward die boete. Ende ware dat sake, dat een gevangen worde v .... knive ende hi .... woude, dat hem in zire herberge niet geseit en ware, ... come ans waerds eet of an der wardinne of ans boden van der herbergen. Ende wie I knijf trect in I vechtelic of I messe of diergelike wapine binnen der vriheit van den Briele, die verbuerde III ℔, ende wond hire yemende mede, zo verbuerd hi X ℔ of dien knief dor sire rechterhand.

53. Item voord alle vissce, die men te coepe hevet in scotelen of in backen of in wat [v]ate dat het is, die zullen niet nare der strate .... staen tot Symon Dankards zons huse .... dan dien hoeke van Caterine sher Woutins doch-[ter] .... ter havene waerd ..., nare der .... verbuerden

zi dat vad, daer die visch in .... ien visch zout men int gasthuus draghen.

54. Item zoe wie porter ten [Briele] is ende uutvaren wille om [enic]h goed [te coepen] of te vercoepen, die sal hebben [een p]orterbrief van der stede van den Briele. Ende soe wie uutvoere ende gheenen porterbrief en hadde, ende hem commer of scade darof quame, des en soude hem die stede van den Briele niet onderwinden. Ende ware oec dat eenich porter van den Briele yemans goed voerde .... porterbrief, dat sal men houden an .... ende .... goed. Ende desen porterbrief sal men alle jaren vernuwen na sinte Jans[dach] te midzomere.

55. Item wie dat vorscen visch [coopt] in die havene, die sal des stiermans ghemoede hebben, eer hi van der boord vaerd, op een boete van XXX sc.

56. Item zo sal altoos staen an den rechter, an schepenen, borgermeisters ende an den raet van der stede van den Briele, hoe men w ..... sal, ende dien te hogen ende te leegen, als zijs eene worde ende hem goed dinct.

57. Item dat men engheen [vier b]ornen en sal binnen den Briele in gheen huse .... en zal wesen X voet wijt bi der roeden ende .... rume van den .... om ende omme. W ..... bornede, dat ware op I boete van V ..... dicke als ment met schepenen beleedde, ende die rechtevord of te panden; ten ware in steenhusen.

58. Item en sal men gheen vier bernen op zolren, en si dat dien rechter ende dien schepenen dunct, dat hi alzoe bewaert is, dat mer vier op bernen mach, op eene boete van V sc., die rechtevord of te pandene.

59. Item alle s[mi]tte dar men in smeden wille, die sullen hoeghe wesen II voet boven den vorst van den huse, ende die [wel ge]leemmet binnen ende buten also da[ttet] schepenen loven, op I boete van V sc., alzoe dicke als ment met schepenen beleedde.

60. Item [alle] scollescepen [ende alle] hoecscepe ende alle scepe d .... dagelike [neringe uutvaren] verbied men alle harnasch ter z[e]e te voerne d .. si binnen der vriheit van den Briele wederbringen ..... twee knocken ende II boeme, op I boete van I ...., ende die rechtevord of te pandene.

61. Item dat niement gheen ghewichte binnen der vriheit

van den Briele houden en sal noch mede wegen, dan metten rechten Coelscen ghewichte, alse der stede toebehoerd. Ende onder wien men anders ghewichten vonden, dien zoud ment nemen, ende die verbuerde eene boete van XXX sc.

62. Item alle ellen die binnen der vriheit van den Briele wesen zullen, die sullen also langhe wesen alse die elle, die der stede van den Briele toebehoerd. Ende wie met corter elne mate, die verbuerde I boete van XXX sc., alsoe dicke als ment op hem betoeghen mochte.

63. Item sal men luden I nachtclocke, ende na clocke en sal niement gaen op gheen strate, achter noch voren, hi en hebbe I lantaerne in sijn hand ende eene karse darin bornende, op I boete van V sc., ende die rechtevord te betalen of darvor in den steen te gane; uutghenomen visscers of [vi]scopers of scipheren, die betogen mogen dat si om haer [ne]ringhe uut zijn. Ende dese clocke sal luden die wachter, als hi uutgaet.

64. Dit is tpaeyment: 1 dobbeldorne vor XXVIII gr., een middel engel vor XXVII^{5} gr., een licht engel XXIIII gr., een pawelioen XXII^{5} gr., eenen schilt vor XX^{5} gr., ende I [royael] vor XVIII gr. II Holl., eenen goudin hallinc vor XV gr. III Holl., ende I goeden ghesellen vor VIII Holl., ende Holl. ende Brabantsce in eenre coemanscip van X ℔ boven V sc. niet te nemen, men wil se nemen, ende I leonen vor XXI gr.

65. Item zo wie vorscen harinc vercoopt ende anders liet dan hi ghelegen is, die verbuerde I boete van XXX sc. Ende zo wie harinc wederseit ende darin bevalt, die verbuerd [1]) diezelve boete.

66. Item sal wesen I aesgrave binnen der vriheit van den Briele, in allen rechte als hi vormaels gheweest hevet. Ende dit sal staen also lange alse dese ander koren staen sullen, en zi dat ment anderwarf cuerd.

67. Item zo wie porthuse opbrake ende scade dede an die veste, dat kenlic ware, die verbuerde I boete van XXX sc.

68. Item zo wie die halle opbrake, dat kenlic ware, die verbuerde I boete van .... Ende zo wie [men in die] halle [vonde] buten de marcdage, die verbuerde eene boete [van] III sc., die rechtevord of te pandene.

1) Er staat *verburd.*

69. Item sal men den dijc van den Niewenlande, die binnen den palen van den Briele leit, [bedriven] metten scoutate ende metten scepenen van den Niewenlande, die buten der vriheit van mijns heren wegen tNiewelant sculdich zijn te bedriven. V[or]d sal die scoutate ende die scepenen .... setten die schut int Niewelant binnen den palen van den Briele also wel als dar buten. Ende wat beesten dat die [scutter finc], die der porters van den Briele zijn, dar sullen die scepenen van den Niewenlande vonnisse over wisen, in allen rechten of die beesten lieden toebehoerden, die engeene porters van den Briele en ware. Ende dit sal gheduren tot binnen den viertiendagen vor Bamisse. Ende hierover waren, dar dit ghekoerd was, Boudin Clais ..... Gillis die ..... Jan van Craken, Heine Danke .... ende Claward.

70. Item waneer die borgermeisters ende die rechter overeendragen ..... waken sal, soe sal hijt doen. Ende dede hijs niet, [so en souden die borgermeisters] I man voir hem huren te waken ende ..... dat borgermeisters loveden, dat soude d ..... borgermeisters, ende dat sal se de rechter rechtevord denghenen die sijn .... verseten hadde, twiscat ende I ban van III sc. ofpanden. Wie dat gheset word te waken, die sal waken totten dagen toe dar hi gheset is, ende war dat ..... dar men hem bedragen mochte bi .... dage met II wachters, die verbuerde V sc., ende die sal men hem rechtevoerd ofpanden.

71. Item zoe wie ghedaecht word ten Zondaechsen bannen van vedeliken saken, die sal recht .... gen, en ware dat zake, dat II wittachtige cnapen togen, dat hi vor den ban uten lande ware, ende niet om dier saken, dair hi omme ghedaghet is.

72. Item waneer die borgermeisters arbeit te doene hebben totter stede behoef, so sullen si anespreken an dien si willen, die arbeiden pleecht om ghelt, ende die sal der stede arbeiden om alsulc loen, als dien scepenen ende borgermeisters redene dunct. Ende wie des niet en dade, dat ware op I boete van V sc., also dicke ende mennichwerf alse zijs weigerden ende niet doen en wilden, ende die rechtevord of te panden sonder verdrach.

73. Item so wie spreect op eenich recht, dat die koere van den Briele binnen hebben mach, dar sal men wisen uten vidimus, dat ghemaect is uter core van den Briele ende van

allen worden spreect gelike der coren voirs., ende welc vidimus besegelt heeft die abd van Middelburch.

74. Item soe verbied men alle dobbelspel, dat men met taerninghen spelen mach, binnen der vriheit van den Briele, bi daghe ende bi nachte, op I boete van XXX sc., uutghenomen dat werptafelspel bi daghe ende niet bi nachte. Ende in wes huus dat men dobbeld binnen der vriheit van den Briele, verbuerde dieselve boete. (Vgl. § 19.)

75. Item [en sal] niement visschen mit geenrehande touwe, dar men visch mede vaen mach, binnen der vriheit van den Briele of daer buten binnen mire vrouwen lande, op I boete van XXX sc., uutghenomen eene op sijns zelves gronde.

76. Item so wie harinc [hanct] of hangen wille in huse of in hangen, die niet steenin en sijn, die sal alle sine weeghe binnen leemen IIII voeten hoghe van der vloeren opward, ende alsoe dicke gheleemd dat scepenen lóven. Ende engheene bedstede binnen vier voeten bi den viere. Ende wie anders dade, dat ware up I boete van V sc., alsoe dicke als ment betoecht, die rechtvord of te panden. Ende cleeder noch matten niet te hangen bi den haringhe, op dieselve boete.

B.

VOERBODEN GHELEIT INT JAER 1405.

Dit zijn die voerboden ten Briele, die gheleit sijn bi den baeliu, bi den scoute, bi den scepenen, burghermeisters ende raden van der steden van den Briele int jaer van XIIII C ende vive. Ende dese voerboden sullen staen ter tijt toe, dat men die nyewe voerboden ofleest.

1. *Van eesten of hovenen te setten.*

Item in den eersten, so wie eesten, ovenen ofte fornoysen hevet of setten wille, die sullen staen anderhalven voet bi der roede van der weech ende die ruum, ende gheen dinc daertusschen [1]) te legghen. Ende die mont vier voete van der wech, ten ware [2]) in steenhuusen, op een boete van X sc. Hollants, also dicke als ment mit scepenen belede, rechtevoert of te panden. Ende dese boete sal hebben half die baeliu ende half die scepenen [3]). (A. 1.)

2. *Waer die vischmarct wesen sal.*

Item alle viscopers sullen staen voer sinte Jans bloc ter haven waert, mit haren bancken over ende weder over jeghens malcander. Ende al ander visch, die ter marct coemt mit scoetelen, mit kerven [4]), mit backen, of hoe dat is, die sullen staen tenden die bancken an beyde siden, ende nyewert anders, op een boete van X sc. ende den visch int gasthuus,

---

1) In 1445, toen dit artikel opnieuw werd afgelezen, schreef men: *dair twisschen.*

2) In 1445 schreef men: *die mont van den ovene vier voeten van der weech, ten wair etc.*

3) In 1445 schreef men: *X sc. Hollants, halff mijn heer ende halff die stede, rechtevoert off te panden, so dicke ale men yement dairoff beleet mit II scepenen off mit drie poirters.*

4) *Kerven* zal wel een schrijffout zijn voor *korven*. Een ander afschrift heeft *corven*.

ende up die bancke of opt vat, rechtevoert of te panden, half die baeliu ende half die scepenen.

Ende elc viscoper salt schoon houden voer sijn stal ende voer sijn bancke, op een boet van III sc., ende voert te besteden op [1]) sijn cost, also dicke als ment betoghet met twe scepenen of mit III porters.

Ende elc viscoper van al denghenen die daer staen, die sullen haer stallen kavelen jeghen malcanders met enen lote, tot elker maent, voer den burghermeisters of voer den rechter, op een boete van X sc. ende op haer ambocht die tijt lanc, ende uutghenomen in die vasten, ende dat sal wesen elke weke eens up dieselve boete voerscreven, rechtevoert of te panden.

Ende gheen stal langher te wesen dan III voeten bi der roede, op dieselve boete voerscreven.

Ende gheen viscoper en sal visch copen dan in die haven, uutghesteken [2]) visch [3]), op dieselve boete.

Ende gheen viscoper sal meentocht hebben malc mitten andren van ghenen vissche, op I boete van X sc., rechtevoert of te panden, half den rechter ende half den scepenen, ten ware dat si enen visch coften boven X sc.

Ende gheen visch meer up die marct te bringhen dan twee malen, ten ware levende visch, op een boete van XL sc., half den baeliu ende half den vinders, rechtevoert of te panden met enen rechter ende met twee vinders. (Vgl. A. 2 en 53.)

3. *Van platvisch in houders te houden.*

Item en sal nyement noch gheen vischcoper ghenen platvisch, alse scoellen ende hiecken ende boetten ende tonghen, in gheen houders houden [4]), op een boete van X sc., half den baeliu ende half den scepenen, rechtevoert of te panden.

4. *Van den vleeschouders meentocht te hebben.*

Item alle vleischouwers sullen gheen meentocht hebben of eendracht, dat jeghens die meente gaen mach, dan met enen

---

1) Er staat *of*.
2) Welk woord hier is weggelaten, blijkt uit C. III. 6.
3) Er staat *vich*.
4) Er staat *houden en sal*.

man, op een boete van XX sc., ten ware een rint boven VIII ℔ Hollants. Ende wanneer etc. (Zie A. 3.)

5. *Wanneer die vleeschouwers in die halle gaen sullen.*

Item [1]) alle vleeschouwers sullen in die halle gaen, als men anderwerf te vesper luut, ende nuchtens [2]) als men ter eerster missen luut, op een boete van X sc., half den baeliu ende half den scepenen [3]), rechtevoert of te panden, also dicke als ment beleede [4]) met twee scepenen of met drie porters. Ende daer sullen si instaen [5]) drie uren lanc, ten ware oft [6]) mael eer ghedaen ware, op die boete voerscreven [7]). (Vgl. A. 3, 't slot).

6. *Van vleesch te blasen.*

Item so en sal men gheen vleesch blasen noch rooden met bloede, elcx op een boete van XXX sc., also dicke als ment beleede met twee scepenen of met drie porters, rechtevoert of te panden.

7. *Van doot vleesch te vercopen.*

Item so en sal nyement gheen doot vleesch vercopen binnen der vryheit van den Briele, dat van buten coemt, op een boete van XXX sc., rechtevoert of te panden, ten ware vleesch, dat uter zee coemt, uutghesteken gansen, hoenren, voghelen of dierghelike ware.

8. *Van oyen off rammen te slaen.*

Item en sullen gheen vleeschouwers gheen oyen noch gheen rammen slaen tusschen ingaende oest ende kersavende, op een boete van XXX sc. [8]), ende dat vleesch int gasthuus, rechtevoert of te panden.

---

1) Dit artikel werd ook afgelezen in 1545.
2) In 1545 schreef men: *des morgens.*
3) In 1545 schreef men: „X sc. Hollans, halff mijn heer ende halff der stede".
4) In 1545 schreef men: „also dicke als men enigen vleeschouwer dairoff beleet".
5) In 1545 schreef men: „Ende des sullen zy bliven in die halle staende".
6) In 1545 schreef men: „ten wair dattet".
7) In 1545 werd er bijgevoegd: „Ende nyemant en sal voir tmael off onder tmael bijnnen zynen huse vlees vercopen, op die boete voirs. ende op correxie van der stede".
8) In 1445 werd er bijgevoegd: *Hollants, halff mijn heer ende half die stede.*

9. *Van voorcopers vleesch te vercopen.*

Item en sal gheen vercoper [1]) vleesch vercopen bi den ponde, tensi spec van over zee of dat hi selve ghevoet hadde, op een boete van XXX sc., rechtevoert of te panden.

10. *Van spec te vercopen bi den ponde.*

Item alle vleeschouwers, die spec vercopen willen bi den ponde, die sullen haer spec in die halle draghen mit haren andren vleesche ende aldaer vercopen, op een boete van XXX sc. [2]), rechtevoert of te panden.

11. *Van vleesch ende visch dat die vinders laken.*

Item wat vleesch of visch tot sijnre marct coemt daer toe gheset is ende die vinders laken, dats op een boete van X sc., half den baeliu ende half den vinders, ende tvleesch ende den visch int gasthuus te draghen. Ende wederseyde yement de vinders of keerde die vinders, dat ware op een boete van XXX sc. ende op een half jaer haer ambocht, of te winnen na den rechte van der stede. (A. 20.)

12. *Van wanderenden luden die in taverne comen.*

Item so wat wanderende man of wijf in een taverne coemt ende hem die waert of die waerdinne bidt of ghebiet voer twe scepenen of voer drie poerters [3]), dat si rechtevoert uten huse gaen, ende en daden sijs niet, dat ware op haer beste cleet of rechtevoert in den steen te gaen. (A. 7.)

13. *Van poytiers.*

Item alle poytiers is die vryhede van den Briele verboden optie galghe ende upten pit. Ende alle wareltwiven voer der sonnen ende na der zonnen buten der veste, op een boete van XXX sc. Ende wie hem huse verhuerde of leende binnen der veste van den Briele, dat ware op dieselve boete. Ende waer men openbaer bordeel hout binnen der veste voerscreven, die husen sal men rechtevoert ofbreken. (A. 9.)

---

1) Een ander afschrift heeft *voorkoper*.

2) In 1445 werd er bijgevoegd: „Hollants, halff mijn heer ende dander helfte die stede".

3) In plaats van wat volgt schreef men in 1445: „uut te gaen, dede hijs niet, dat ware op sijn beste cleet, off rechtevoort in den steen te gaen".

14. *Van die ghebannen sijn.*

Item wie ghebannen is van quaden fayten etc. (Zie A. 10.)

15. *Van vreemden bruyden.*

Item alle vreemde bruyden is dat sitten verboden etc. (Zie A. 13.)

16. *Van an die visschers te varen.*

Item dat gheen sweenhals ende alle ander scepen daerna an gheen visschers comen en sal, eer die vischer binnen den cruce zijn ancker gheset heeft of ghemeert is, op een boete van V sc., rechtevoert of te panden, also dicke ende also menichwerven als hi an den vischer coemt. (A. 14.)

17. *Van schelden.*

Item so wie bedraghen wort van II scepenen of van III poorters of van III vrouwen, die binnen den Briele wonen [1]), dat si mit sceldende woorden hebben ghescouden, die sullen den steen draghen of X sc. daervoer gheven [2]), half den baeliu ende half den scepenen. (A. 15.)

18. *Van wapen onhoesschelike te draghen.*

Item so wie knive, messe of dierghelike wapine onhoesschelike draghet, hetsi upten rig, in cousen of in den bosem, anders dan men se ghemeenlike pleecht te draghen an den riem bi den boosemgaten, die verbuerde twiscatte boete of den knijf doer zijn rechterhant, of een boete van VI ℔ Hollants. (A. 17.)

19. *Van ghèslepen wapen bloet te trecken.*

Item so wie enighe gheslepen harnasch trect of bloot te stride brenct binnen der vryheit van den Briele, die verbuert een boete van X ℔ Hollants. Ende wonde hi yemant daermede, so verbuerde hi een boete van XX ℔ Hollants, of een [3]) meswapen doer sijn rechterhant. Ende die boete of te

---

1) In 1445 werden de woorden *die — wonen* weggelaten.

2) In 1445 schreef men: „of elc II ℔ Hollants dairvoir geven", en wat er volgt: *half — scepenen* liet men toen weg.

3) In 1445 schreef men: *of dat.*

winnen na den rechte van der stede. Ende waer dat sake, dat hi voervluchtich worde, hi waer uutlems of inlems [1]), hier [2]) waer upt kerchof of uten lande, sodat hi niet ter antwoerde en quame voer die vierscare [3]), of dat [4]) kenlic ware na zijns selfs verlien met porters of met porterssen [5]), dat ware op [6]) die boete voerscreven.

---

1) In 1445 schreef men: *hy ware poorter off gheen.*

2) Men zal te lezen hebben *hi.* In 1445 schreef men: *het ware.*

3) In 1445 schreef men: *an der vierscaren.*

4) In 1445 schreef men: *of dattet.*

5) Er staat *portassen.* In 1445 schreef men: *na sijn selffs verlyen off van twee scepenen off III poirters.*

6) Er staat *of.*

C.

TVOIRBOT.

DIT ZIJN DIE KOIREN ENDE VOIRBODEN DER STEDE VAN DEN BRIELLE, DIE GEMAICT ENDE OFFGELESEN WORDEN BY DEN BAILIUW ENDE BY DEN GEMENEN SCEPENDOMME ENDE DEN RAIDE, DIEWELKE OFFGELESEN WORDEN DES MANENDAGES NA BAMISSE IN DEN JARE ONS HEREN DUYSENT VIERHONDERT VIVE ENDE VIERTICH [1]).

I. VAN POIRTERS ENDE POORTERS RECHT.

1. *Van wanneer een poirter ten Brielle wort of lange geweest is, hoe hy hem hebben sal.*

Item so wye poorter ten Brielle wort, die sal gheven drye pont Hollantsche, die tweedeel der kercken, der [2]) dorndel der stede, ende den boden malc een pair hantschoen. Ende sal poorter ten Brielle bliven drye jair lanck, op een boete van XX pont Hollans [3]) ende dair borge voir setten; ende sall vyer ende kaersen bornen, ende sijn maelstat houden bynnen der vriheit van den Brielle, ende dairbynnen woenen. Ende wye sijn poirterscip na dyen drye jairen offwesen wille off quiteschelt, die sal alle sijn havelike goeden verschoten by zynen eede ten heiligen, eer hy heenenvaert, ende geven der stede van elc pont Hollans achte pennynge Hollans. Ende dese voirseyde boeten van XX ℔ Hollans sal hebben halff mijn here ende halff die stede. Ende wairt dat yemande

---

1) In het D. HS. staat: *vierhondert ende LV.*
2) Te lezen *dat* in plaats van *der*.
3) I. m. is door een latere hand geschreven: *een pont Holl. es* 15 *sc.*

buten der stede vriheit voere woenen [1]), die soude terstont [2]) ontpoortert wesen. Behoudelic so wye dat uuttoge om sijn neringe te doen ende niet om buyten te bliven mitter wone mit sijn huysraet, die soude bynnen enen halven jare, nadat hy uuttoghe, weder bynnenkomen, off hy soude ontpoortert wesen. Hoir maelstat sall wesen voir den steen, ten ware dat zy ander maelstat bewysen konden, uutgenomen coepvaerders. (A. 49.)

2. *Van dat elc poirter, die uutvaren wil, enen tollenbrieff hebben sal.*

Item so wye poorter ten Brielle is ende uutvaren wille om enich goet te copen off te vercopen, die sall hebben enen tollenbrieff van der stede. Ende so wie uutvoere ende ghenen tollenbrieff en hadde, wairt dat hem scade off last dairoff quame, des en soude hair die stede niet onderwynden. Ende desen tollenbrieff sall men alle jaer vernyewen op sinte Jansdach te midsomer. (A. 54.)

3. *Van dat men elken poirter des Dinxendages recht doen sal na der noenen.*

Item sal men den poirters ten Brielle, dies gheren, wekelicx recht doen, den enen poirter opten anderen, van des zy jegens malcander te doen hebben, des Dinxdages na der noenen, also verre als dieghene, die gedaicht sijn, bynnen den banne waren des Saterdaigs, doe sy gedaicht worden. Ende wat an den Dinxdage gebrect, dat mach men vorderen ende besceiden des Woensdages dairan na der noenen. Ende die rechter en sal genen poorter beswaren noch belasten in eniger manyeren dan mit rechte ende vonnesse voir tscependom ten Brielle. Ende wairt dat een rechter enen poirter anspreken wilde van den hoichsten, so soude die rechter dyen poorter doen dagen tot Saterdages banne, ende dyen anspreken des Dinxdages dairan naestcomende voir der noenen by risender zonnen.

---

1) Er staat: *woene.*
2) Er staat: *terstot*

4. *Van dat gheen taelman enige woorde spreken en sal in eenre gebannenre vierscair dan dingetale.*

Item en sal geen taelman off yemant enigerhande woorde spreken an eenre gebannenre vierscaire dan dingetale, ten ware by oirlove des rechters, op een boete van XII sc. Hollans, den bailiuw een dorndel, den scout een dorndel ende der stede een dorndell.

5. *Van dat men allen uutlemsen luden recht doen sal voir der noenen.*

Item sal men allen uutlemsen luden recht doen voir der noene, ende op anders ghenen tijt. Ende sullen recht van scattinge van panden hebben geliken een poirter. (A. 44.)

6. *Van wye onverbuert comen moigen in ene gebannen vierscaire.*

Item en sall nyemant komen bynnen eenre gebannen vierscaire, hy en sy an den rechte off hy heeft er an geweest, off hy en sy mijns heren man, off tensy des rechters off der stede knechts, off tensij een taelman mittenghenen dair hy voir spreect, ten ware by oirlove des rechters off tgerechts, op een boete van X sc. Hollans, rechtevoort off te panden, halff den rechter ende halff der stede.

7. *Van als een poirter enen uutlemsen man doet bestellen, off een uutlemse man enen poerter doet dagen.*

Item als een poirter enen uutlemsen man doet bestellen off dat een uutlems man enen poirter doet dagen mit der stede bode, dat sal men berechten overdwersnachts. Ende wye datter oirkonde te doen heefft tot zynen rechte, die sal hem die bode dagen. Ende dat sal die bode den rechter aenbringen op zynen eedt. Ende dat sal men rechten, offet die rechter gedaen hadde voir scepenen. Ende wye den bode yemande doet daigen off bestellen, die sal hem geven twee grooten Vlaems [1]).

1) Eerst heeft hier wat anders gestaan. Waarschijnlijk hetgeen het D. HS. heeft: „IIII d. Hollans". I. m. werd geschreven: „Dit artikel is gealtereert int nyeuwe Kuerboeck". Men zie D. onder 17 Nov. 1552.

8. *Van hoe men kennisse seggen sal, dair sekerheit toe staet.*

Item wye kennisse seggen sall, dair zekerhede toe staet, die sal teynden der sekerhede zweren, dat hy twaer seggen sall na sijnre wetenscip van des hem die rechter vermaent heefft by sijnre zekerhede.

9. *Van hoe een poirter sijn sculde betalen sal, die verwonnen is mit rechte.*

Item so wat poirter ten Brielle yemande goet sculdich is, dair hy off verwonnen wort mit rechte, die schult sal hy betalen mit gereden gelde off mit panden, als recht is, off dairvoir in den steen gaen off in een ghiselhuys. Ende so wanneer een bode yemande enige wete doet om in ghiselhuys te gaen van verwonnen schult off van wat saken dattet sy, wair dieghene, die tghebrec heefft, dair by is off [1]) en is, so sal hy mit dyer wete in een ghiselhuys gaen. Ende ghinghe hy dairuut, dat soude hy beteren alsoff hy uut mijns heren vangnisse brake, worde hy dairoff beleet mit II scepenen off mit III poirters, dats te verstaen een boete van L ℔ Hollans. Ende also vele verbuert een man, die gevangen worde ende den rechter off den boden ontworstelde [2]) off den slip ontsloege [3]).

10. *Van hoe yemande spreken sal op sijn nachten.*

Item so wye sprect op sijn nachten van scepenen, die sal sijn kennisse bringen bynnen den naesten XIIII nachten, ten wair dat hijt voir den ban kenlic maicte, dattet hem gebrake ant recht; waert dat hy dat niet en dede ende dairoff tonderghinge off verwonnen worde van der zake dair hy off angesproken ware, so verbuerde hy een boete van XXX sc.

---

1) Hier zal *niet* zijn weggelaten.

2) Er staat *ontworstelden*.

3) Er staat *ontsloegen*. Aan 't artikel is later nog wat toegevoegd, dat gedeeltelijk onleesbaar is geworden. Er staat: „Ende soo [wie] . . . . . der beleedinge zijn gyselhuys niet en hilde, die [sal men gebieden in] die steen te gaen mit opender doeren. Ende . . . . . dat noch niet en hilde, die sal men vast bescloeten (sic) leggen". I. m. van 't artikel schreef men: „Dit art. is gealtereert in de nyeuwe kuere". Zie D. onder Bamis 1527.

Hollants, off te wynnen na den rechte van der stede, halff mijn heer ende halff die stede [1]).

11. *Van hoe men saken berechten sal, die gescien int water van den Brielle ter Masen toe.*

Item alle saken, die geschien int water van den Brielle ter Masen toe ende op die Mase, dat sal men berechten voir den rechter ende tscependom ten Brielle in alre manieren offet bynnen den Brielle geschiet ware. Ende diesgelike mach men enen uutlemsen man off uutlems goet bestellen in ende opt water ter Masen toe ende op die Mase.

12. *Van hoe men wysen sal wie sprect op enich recht, dat die hantvesten ende kueren begrepen hebben.*

Item so wye spreect op enich recht, dat die kueren ende hantvesten der stede van den Brielle begrepen hebben, dair sal men off wysen uten hantvesten ende kueren voirgescreven, off uut den vidimussen, die dairuut gemaict sijn, alleens der kueren ende hantvesten der stede voirseyt, sprekende van woerde te woerde, dats te verstaen van poynten, die die hantvesten ende kueren voirseyt begrepen hebben ende die voirboden niet. (A. 73).

13. *Van dat gheen poerter den anderen poerter tUtert dagen en sal.*

Item gheen poorter en sal den anderen tUtrecht dagen, op een boete van X ℔ Hollants ende op sijn poirterscip, rechtevoort off te panden, die boete halff mijn here ende halff die stede. Ende nyemant en sal sijn recht overgheven, op dieselve boete voirseyt. Ende gheen poorter en sal recht van den anderen nemen dan voir tscependom ten Brielle, op dieselve boete voirseyt ende op sijn poirtrecht [2]).

14. *Van een den ander an te spreken van diefte etc.*

Item so wat poorter den anderen poorter anspreect van dieften, moert, vrouwencracht off desgelijcs, bevalt hy dairin,

1) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *ende de voirseyde XXX sc. terstont onder recht te leggen.*

2) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *uutgenomen van erven ende van erfpachten buten der vryheit van den Brielle.*

dats op een boete van XX ℔ Hollants, halff mijn here ende halff die stede, rechtevoort off te panden. Ende wairt dat een uutlems man den anderen uutlemsen betide dyeft, moert, vrouwecracht off dyergelike, dat ware op een boete van LX ℔ Hollants, rechtevoort off te panden, also verde als hy dairin bevalt ende niet kenlic maken en mach, den poorter op een uutlemsen man den poorter op XX ℔ Hollants, ende den uutlemsen man op een poirter den uutlemsen man op LX ℔ Hollants, so verre als hy dairin bevalt; altoes van allen desen die boete te komen halff an mijn here ende halff an die stede [1]).

15. *Van twiste van erve tSaterdaigs ban.*

Item wair twist is tot Saterdaigs banne van ghifte van erven, dat mach men verdagen in die weke ende helpen enen ygeliken tot synen rechte.

16. *Van hoe men huyshuyre, erfhuyre off renten inwynnen sall.*

Item alle dieghene, die gebreck hebben van huyshuyre, erffhuyre off renten, gelegen bynnen der vriheit van den Brielle, die sullen die inwynnen mit hoiren eede ten heiligen als recht is, ten ware dat men se hem belyede. Ende als zy hair renten gewonnen hebben mit rechte ende hem die rechter pande geset heefft, off dat men hem hair huyshuyre, erffhuyre off renten belyet ende men hem pande dairoff geset heefft voir scepenen, so sullen die pande staen XIIII dagen dairna. Ende dairtenden sijn die panden volstaen. Ende tenden den nachten sal die rechter mitten scependomme ten Brielle scattinge doen allen dengenen, dies gheren, die pande geset sijn, als voirseyt is, dair die nachten off ommegecomen sijn. an panden, dye men driven ende draghen mach, anderhalffwerven also goet als die principael schult ende dat uutgeleide gelt [2]).

---

1) Later is hier bijgevoegd: *ende op correxie.*

2) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *ten ware oft degene, die de huysen ende erve toebehoren, haerlieder handen van denzelven huysen ende erve deden; alsdan zo zal tgerechte der stede van den Briel den eygendom terstont anscatten mitten rechte den rentenier, behoudelic altijts huus ende erve haer recht.*

17. *Van hoe lange een poirter te ghisel leggen sall, die te ghisel gedaecht wort.*

Item so wat poirter te ghisel gedaecht wordt, die en sal niet langer te ghisel leggen dan tot des naesten Saterdages toe. Als hy rechts gheert, dan sal men hem recht ende vonnesse doen na den rechte van der stede; uutgenomen die verwonnen is van boeten, die sal te ghisel leggen sijn nachten uut van die boeten, dair hy off verwonnen is, off ten ware van alsulken poynten, als tghiselscip hout, off van tsheren renten, dair die dagen off verschenen sijn, off dat den scepenen mitten rechte reden docht, dat een so misdaen hadde, dat hy inleggen soude tegens der stede.

18. *Van wye tscependomme ten Brielle gheert ende ongehecht compt.*

Item wat man ongehecht compt bynnen der vriheit van den Brielle ende recht gheert, die sal hebben tscependom ten Brielle.

19. *Van hoe men renten off andere goeden offlossenen mach van den capittel, van eniger kercken, van onser vrouwen choer off van enigen gasthuyse.*

Item so wye tcapittel ten Brielle off eniger kercken, gasthuysen, onser vrouwen choor, den heiligen sacramente off enige geestelike proevenen off personen, hoe die genoemt sijn, bynnen den Brielle off dair buyten, enigen huysen off erven gheeft, besprect, bewijst off beloeft, off enige renten dairin gelegen sijn bynnen der vriheit van den Brielle, die mach men lossenen bynnen den eersten twee jaeren, nadat se gegeven off bewijst sijn, elken enen pennynck mit achte pennyngen. Ende die sal moigen lossen dieghene, die se gegeven heefft, off sijn rechte erffgenamen off die den eygendomme van die huysen ende erven toebehoirt, dair die renten in gegeven sijn off bewijst. Des sal dieghene, die die renten gegeven heefft, die naeste sijn, dairna sijn erfgenamen ende dairna die den eygendom toebehoirt, als voirseyt is. Ende so wye die renten lossen will ende selve niet gegeven en heeft, die sal comen drye Saterdage ten banne ende byeden sijn

gelt; ende ten dorden [1]) Saterdage sal hy tgelt opleggen ende slaen sijn hant an die renten off erven by manynge srechts ende by vonnesse van scepenen ende dair betoich off nemen.

20. *Van dat nyemant wairscip hebben en sal van huyse ende erve, tensy dat hy die bespreect; ende hoe lange die wairscip duyren sal; ende dat elc huys ende erve sal staen ter ghifte, anter vry of mit sulken last als dairop is.*

Item dat voirtaen nyemant wairscip hebben en sall van huysen ende erven, tensy dat hy die in den coep besprect ende dat kenlic maken ende betugen mach mitten lijfcoepsluden. Ende die wairscip en sal niet langer duren dan een jair lanc ende enen dach lanc na der ghifte; ende dair sal men scepenbrieven off gheven, opdat men weten mach, wanneer tjair uutgaet na der ghifte. Ende ware dat sake datter meer last opquame dan boven die last, dair enich huys ende erve mede vercoft ware, ende bynnen den eersten jare ende dage niet beclaecht en worde, so soud men tenden den eersten jaire ende dage gheen recht dairoff doen tot genen daigen. Ende alle huyss ende erve sal staen ter ghifte mit sulken last als dairop is [2]).

21. *Van hoe een sijn erffhuyre vermanen sal.*

Item dat een ygelic sijn erffhuyre vermanen mach mit drie poirters off mit een gesworen bode, geliken men een doet bestellen mit een bode.

22. *Van wat scepenbrieven inhouden sullen.*

Item dat alle scepenbrieven, die men geven sal, sullen inhouden van goeden, dair die schult off gemaict is. Ende gheen scepenbrieven, dye men geven sall, die en sal men niet scriven inhoudende tsempelen woorden sonder eedt, noch die inhouden alle recht volcomen.

23. *Van hoe een sijn brieff starcken sal, die niet op hem en tangiert.*

Item wye scepenbrieven heeft op yemande, die niet en

1) In het D. HS. staat: *ende tenden den dorden.*

2) In margine werd later geschreven door eene andere hand: „*opcomende lasten van huysen sijn desert ende cesseren naer jaer ende dach teynden der giften.*"

spreken op hem selven, die sal hy starcken mit zynen eede ten heiligen, ten ware dat den scepenen kenlic wair, dat sy hem anbesturven waren.

24. *Van als een sterft die ant recht is.*

Item wanneer een man sterfft, die ant recht is, als scepenen, burgermeisters off rade der stede van den Brielle, so sal die bailiu mitten gemenen gerechte dairvoir enen anderen kyesen in sijn stede, die hem oirbair dunct. Ende dat sullen sy doen bynnen XIIII dagen na des mans doet, die also uten rechte gesturven is.

25. *Van wat men den roedragers geven sal om een wete te doen.*

Item so wie der stede bode ende roedrager uutzendt, om een wete te doen off anders, die sal hem geven van elker myle XII groeten, te Swartewale VIII groeten, in Vechoec VI groeten, in Rockaengen XII groeten, in den Oudenhoorn XII groeten, in den Nyewenhoorn XII groeten, in Oude Hellevoet VI groeten ende in Nyewe Hellevoet XII groeten.

26. *Van geleide te gheren van den bailiuw.*

Item so wye geleide gheert van den bailiu, dat geleide sal die bailiu hem geven voir II scepenen. Ende dat sal die clerc bescriven, hoe ende wairoff ende in wat manieren hem tgeleide gegeven wert [1]).

27. *Van dat gheen poirter enichs heren clederen sal dragen.*

Item en sal nyemant, die poirter ten Brielle is, draghen enichs heren clederen off levereye off yemants anders dan ons liefs heren van Voorn ende sijnre stede van den Brielle ende der schuts clederen, op een boete van X ℔ Hollants, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende halff die stede; behoudelic dat een ygelic sijn gebroede knecht cleden mach sonder verbuernisse, ende dat een ygelic dragen mach des ambochts clederen, dair hy in dyent scout off scepenen in den lande van Voorn.

---

1) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *of anders en waert van geender wairden.*

28. *Van wie sijn goet by nachte off by dage wechvoorde omme yemande dairmede tsine tontfoorne.*

Item so wye yements goet by dage off by nachte uut den Brielle voorde, om yement sijn schult mede tontfoerne, worde hijs verwonnen mitten rechte van der stede mit II scepenen off III poirters, hy verbuerde een boete van X ℔ Hollants, so dicke als hijt dede. Ende wye yemants goet huyst off hoofft by dage off by nachte, om yement sijn schult mede tontfoerne off tontferren, die verbuerde XX sc. Hollants, off te wynnen na den rechte van der stede. Ende dese boeten sullen hebben halff mijn heer ende halff die stede. (A. 23.)

29. *Van vier erfsceiders.*

Item sullen wesen vier gesworen erfsceiders als a. b. c. d., die den luyden scheidinge sullen doen op hoiren eedt van huyse off van erve, dieghene die gebrec hebben. Ende so wat die viere scheiden op hoiren eedt, dat sal van wairden wesen, gelijc off tscependom dat gesceiden hadde mit vonnesse. So wie dairover dede, dat soude wesen, off men tegens scepenen vonnesse zeide. Ende so wat die viere erfsceiders op hoiren eedt cavelen ende scheiden, dair sal tscependom brieve off zegelen, alst van noede sy, nadyen dat hem die viere erfsceiders bybringen op hoiren eedt. Ende so wye desen erfsceiders lelicheit dede off qualiken toesprake om der sceidinge wille, dat soude wesen op een boete van VI ℔ Hollants, rechtevoort off te panden, een dorndel mijn here, een dorndel die stede ende een dorndel den erfsceiders. Ende dairtoe soude dat staen tot correxie van den bailiuw ende van den gerechte dyen also te corrigeren als wairby dattet hem een ander moegelic hoeden soude, also verre als ment kenlic maken mochte mit scepenen off mit drie poirters, dat hem die lelicheit geschiet ware. Ende so wie desen erfsceiders behoufft, die sal hem gheven XXXII groet; ende dat sal ghelden ende weder uutraken dieghene, die van der saken tonderginge, sonder argelist. Dit sal duyren ter stede wederseggen.

30. *Van een poorter yemande scade te doen opter zee.*

Item ware tsake dat enich poirter yemande schade dede of tsyne beroeffde off name opter zee, die gheen openbair

vyanden en waren der stede van den Brielle ende des lants van Voorn, die soude terstont ontpoirtert wesen ende soude dairtoe gebannen wesen op sijn lijff uter stede van den Brielle ende uten lande van Voorne, sijn leefdagen lanck.

31. *Van dat een uutlems man opten ander geen recht hantieren en mach tussche sinte Jacop ende sinte Martijn.*

Item dat tusschen sinte Jacops dach ende sinte Mairtijns misse deen uutlemse man opten anderen gheen recht nemen noch geven en sall dan van schulde, die zy alhier bynnen op malcanderen maken; mer uutlemse op poirters ende poorters weder op uutlemsen luden sullen recht nemen ende geven op malcander van wat saken dattet zy.

32. *Van die burgermeisters van der stede wegen arbeit te doen te hebben.*

Item wanneer die burgermeisters arbeit te doen hebben ter stede behoiff, so sullen sy aenspreken dyen sy willen, die om gelt te arbeiden plegen. Ende die sal der stede arbeiden om sulc loon als den burgermeisters ende scepenen mit den rade goetdunct. Ende wie dat niet en dede, dat ware op een boete van XXX sc. Hollants, also dicke als sijt begheerden ende niet doen en wilden. Ende desgelike sal men mynen here dyenen geliken der stede. Ende wyes niet doen en wilde, als ment hem vermaende, dat wair op een boete van XXX sc. Hollants, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede. Ende dyesgelike alle poirters, die niet overeengedragen en konnen tegens die dragers. (A. 72.)

33. *Van dat gheen drager bier noch wijn arbeiden en sal, zy en sijn gescreven in der stede boeck.*

Item en sal nyement bier noch wijn dragen bynnen den Brielle, hy en [1]) sal gescreven sijn in der stede boeck, op een boete van XXX sc. Hollants, halff mijn here ende half die stede, rechtevoirt of te panden. (Vgl. C. VIII. 7.)

---

1) Later is hier bijgevoegd: *zy poerter ende ghesworen ende.*

34. *Van hoe een poirter voirtan sijn renten winnen sal sonder eedt ende anders.*

Item wat poirter voirdan sijn erfrenten vermaent met een bode in tgegenwoirdicheyt van den pachter, die sal des ander dages sijn renten winnen sonder eet van eenen jare, also verre als die pachter niet jegenwoirdich en coemt; behoudelijc wair dat hy noetsaken elwairt te doene hadde, dat soude hy te kennen geven den burgemeyster, ende die soude hem beyde dan een dach beteykenen. Ende quame dan die pachter niet, so soude dan die rentenier sijn pacht winnen sonder eet. Ende wil die rentenier dat niet vermanen in jegenwoirdicheyt van den pachter, so mach die rentenier sijn pacht winnen na der ouder koren.

35. *Van gheen renten meer te vercopen op huyss ende erve.*

Item so en sal men voirtan gheen eewige renten meer moigen copen noch vercopen op huys ende erve, ende tscependom en sal dair niet off zegelen. Ende wairt dat yemande sijn selfs zegel hiervan gave off anders yemande bade voir hem te segelen, dat en soude van gheenre wairden wesen ende men en soude dair gheen recht off doen. Dit is verclairt ende gecoirt, te weten van den eewigen renten, den sesten dach in November int jair XLIX [1]).

36. *Van gheen scepenbrieven te copen, die op hem selven niet en tangieren.*

Item dat men voertan gheen scepenenbrieven copen en sal, die op hem niet en tangieren; ende men sal daer gheen recht off doen, ten ware by den baeliu ende by den alinghen gherechte. Ghecoert den XVIIIsten dach in Decembry a°. XLIX.

37. *Van dat niement sijn besterfte vercopen en sal, eer sy verschenen is.*

Item verbiet die baeliu mitten alinghe gherechte, dat voertan nyement, wye hy sy, sijn besterfte vercopen en sal voer die

---

1) I. m. staat: „*weder van nyeux gekuert den XIIIen in Octobri XV C XXXIIII*".

tijt dat sy verschenen is, op een peyn van hondert scilden, die coper ende vercoper, halff mijn heer ende halff die stede, alsoe verre als ment op hem betugen mach mit drie wittachtighe tughen, ende men sal dair gheen recht of doen, ende die coop en sal van gheenre waerde wesen.

38. (*Van angescatte brieven te lossen.*)

Opten eersten dach van April anno LXVIII (1468) so wort by den bailliu van mijns heeren wege ende den alingen gerechte der stede van den Briel, beyde oude ende nyewe, mit vollen rade gemeynlic overdragen ende gesloten, dat men voortan alle rentbrieven, hoe oudt oft hoe jonck dat die rentbrieven zijn, die voor sommen van pennyngen ofte voor sculden mitten rechte angescat zijn in huys ende erve, dat men de renten, begrepen in denzelven brieven, altijts oflossen zal mogen, als men wil, te wetene alle steenhuysen mit steenen muyren den pennync mit twaelf penningen, ende ander huysen mit ryeden oft aerden muyren oft diergelike den pennync mit negen penningen, ende altijts mitten onbetaelden verscenen renten, also verre als de voirseyde rentbrieven geen eewige renten en houden.

39. (*Van wat een poorter zal geven, die uut den Briele trect ende van wat uutlemsche personen geven zullen van erfnisse.*)

Voort zoe wat poorter oft ingesetene buyten der stede ende vriheyt van den Briele mitter wone toghe, die zal geven den XXV^en^ penning van al zynen goeden, binnen den lande van Voorne gelegen; voort alle uutlemsche personen, buyten den lande van Voorne geseten, die binnen derzelver stede oft lande van Voorne eenige erfnisse b[ueren van] versterfte, alzoe verre alst gheen broeders, zusters oft kinderen en waren ofte en zijn, die zullen geven van dezelve erfnisse den XX^en^ penning, [ten ware] dat ter plaetse, daer broeders oft zusters oft kinderen woonachtich zijn, die alhier [binnen] der stede erfnisse [wouden nemen], anders geuseert worde [1]).

1) Dit artikel werd na 1455 toegevoegd aan art. 2 en geschreven op den benedenkant van het blad, waarop dat art. voorkomt. Door het veelvuldig gebruik van het MS. is die benedenkant zoo erg beduimeld, dat wat er op geschreven werd hoogst bezwaarlijk te lezen is.

II. Van verboden wapen, vechtelic, vrede te maken ende van ghiselscip.

1. *Van dat gheen uutlems man gewapent sal gaen.*

Item en sal gheen uutlems man gewapent gaen bijnnen der vriheit van den Brielle mit pansiers [1]), borsplaten, pothuyffden, lange messen off dyergelike, om dairmede te stride te comen [2]), op een boete van drye [3]) pont Hollantse, halff mijn heer ende halff die stede [4]), rechtevoort off te panden, uutgenomen mijn heer mit sijn huysgesinde ende des dyeners knechts ende den boden.

2. *Van dat men gheen lodden colven off diergelike by nachte draghen en sall.*

Item en sall nyemant bynnen der stede by nachte noch by dage dragen loden kodden, colven, baerdaecsen, bilen, yseren hamers noch dyergelike wapen, op een boete van III ℔ Hollants, rechtevoirt off te panden, ten ware der stede boden off des rechters knechts, off ten ware in enen brande off in der stede wake [5]).

3. *Van knyven off messen onhueschelic te draghen.*

Item so wye knyve, messe off dyergelike wapen onhueschliken draget, dats te verstaen, opten rig, in kousen, in bosemen, ende niet an sijn ryem off an sijn bosemgaten, als gewoonlic is, die verbuert een boete van zess pont Hollants, offt mes offt wapen duer sijn rechterhant. (B. 18.)

4. *Van wie den anderen tot zinen huyse zoect om hem te misdoen.*

Item wye den anderen tot zynen huyse zoect offt yemande,

---

1) In het D. HS. staat *pansysers.*

2) De woorden: *om dairmede te stride te comen*, zijn doorgehaald.

3) In het D. HS. staat 4 in plaats van 3.

4) De woorden: *halff mijn heer ende halff die stede*, zijn doorgehaald en worden in het D. HS. gemist.

5) De woorden: *off ten waere in enen brande off in der stede wake*, zijn doorgehaald en vervangen door: *ende waekers.*

die den huyse toebehoirt, om vechtens wille, die verbuert een boete van X ℔ Hollants die dair hooftheffer off is. Ende elc hulper verbuert V ℔ Hollants. Ende wairt dat sy den waert offt yemande, die den huyse toebehoirde, quetsten, so verbuerden sy twiscatte boete voirseyt dieghene dair die smarte op geheert worde. Ende die smarte sal hy beteren die ene helfte hogher dan off die op die strate geschiet off gedaen ware [1]).

5. *Van dat nyement komen en sal bynnen yements bedelfte.*

Item dat nyemant, is hy uutlems off inlems, ongewairderhant komen en sall bynnen yemants huysinge, hovynge off bedelffte, om yemant dat zyne te ontvryen off hem an zyne huysinge off hovynge yet te misdoen off in [2]) te nemen off yement dairop ende [3]) -in te misdoene, die die huysingen ende hovyngen toebehoiren. Ende ware dat sake dat yemant yemants huysinge, hovynge off bedelffte besochte, om dairin te misdoen als voirseyt is, so mach dieghene, die die huysinge ende hovynge toebehoiren, sijn boden ende dieghene, die mit hem inwoenen, die mensche vanghen ende aentasten ende die den bailiu overleveren, tot mijns heren behouff van Voorn, onverbeurt tegens mynen here, tegens der stede off tegens yemande anders. Ende ware oick dat sake, dat sy hem sloegen off smarte deden, dair en souden sy niet aen verbueren tegens mynen here, tegens der stede off tegens yemande anders. Ende gebuerde dat dit yemande geschiede, so sal dieghene, dyen die huysinge, hovynge off bedelffte toebehoiren, dat moigen houden by zynen eede, dat hy die mensche dairin gevonden heefft, ende sal dan voirt dair ombelast off bliven, gelijck voirseyt is, ten ware dat dieghene, die in die huysinge, hovynge off bedelffte gevangen worde, mit witt-achtige tuyghen, dair den scepenen mede genoichde, wair maken mochte, dat hy dairin mit fortze van denghenen, die hem dairin gevangen hadde, gedragen off geslepet ware. Ende so wye dairin bevonden woirde, die sal verboren X ℔ Hollants, half mijn heere ende die ander helft die stede ende op correxie.

---

1) Door eene latere hand is hier achter gevoegd: *ende op correxie.*
2) In 't D. HS. staat *yet* in plaats van *in.*
3) Het D. HS. heeft *of* in plaats van *ende.*

6. *Van geslepen harnasch te trecken.*

Item so wye geslepen harnasch trect off bloet te stride brengt etc. (als in B. 19).

7. *Van yemande te misdoen omme rechts wille.*

Item so wye yemande sloege off stake, omdat men recht van hem name off recht op hem hantierde na der stede recht, die verboerde een boete van X ℔ Hollants, so verre als ment op hem kenlic maken mochte mit II scepenen off mit III poirters, off te wynnen na den rechte van der stede, off dat ment kenlic maken mochte mit een rechter off mit een stedebode, boven den boeten, die begrepen sijn int voirseyde poynt van wapen te trecken off dairmede te vechten; die boeten halff mijn here ende halff die stede [1]).

8. *Van yemande te verspreken om rechts wille.*

Item so wye yemande versprake, omdat hy recht van hem genomen hadde, die verbuerde een boete van vijff pont Hollants, also verde als ment op hem kenlic maken mochte mit II scepenen off mit III poirters off mit den rechter off mit een stedebode; die boeten te gaen halff voir mijn here ende halff voir die stede [2]).

9. *Van in een vechtelic te werpen mit kannen ende soutvate.*

Item so wye in enigen twiste vochte off worpe mit kannen, candelairs, zoutvate off enich ander dynck dyergelike, dair men mede werpen mach, ende dair yemande mede sloege, stake off worpe, het ware dat hy yemande smarte dairmede dede off niet en dede, die verbuerde een boete van III ℔ Hollantsche, also verde als ment op hem kenlic maken mach mit II scepenen off mit III poirters, off te wynnen na den rechte van der stede. Ende wye den anderen worpe mit stenen, mit loeden cloeten off dyergelike wapenen, dats op tyen jair die stede [3]) ende op een boete van vijff pont Hollantsche.

---

1) Later is hier bijgevoegd: *ende op correxie van der stede.* Ook het D. HS. heeft dit bijvoegsel.

2) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *ende op correctie.*

3) Door een latere hand veranderd in: *op correxie van der stede.*

10. *Van dat men gheen boge te stride brengen en sal.*

Item verbiet men, dat nyement gheen boge [1]) te stride brengen en sal bynnen der vriheit van den Brielle [2]), op een boete van V ℔ Hollantse. Ende wye te stride quame mit enen boghe [3]) ende dairmede schote, dat ware op een boete van L ℔ Hollantse ende op III jair die stede, also verre als ment op hem kenlic maken mach mit twee scepenen off III poirters. Ende mocht ment niet op hem kenlic maken, so soude hijt van hem doen mit zynen eede ten heiligen.

11. *Van den anderen te slaen mit klippels off reepen.*

Item wye den anderen slaet mit klippels off mit reepen off mit dyergelike, mit voirrade, dat den scepenen denct dattet geschiet is mit voirrade, dats op een boete van V ℔ Hollants, halff mijn here ende halff die stede [4]). Ende wat smarte dat men dairmede doet, die sal men beteren, off die gedaen ware mit verboden wapen.

12. *Van niet te vechten mit loden kolven, klippels, stocken, peden off dyergelike.*

Item verbyet men te vechten mit kolven, clippels, stocken, peden of dyergelijc, op een boete van V ℔ Hollants, halff mijn here ende halff die stede [4]). Ende wat smarten men dairmede dede, die sal men beteren, off die gedaen waren mit verboden wapen.

13. *Van overhorich te wesen den bailiu, den rentemeister, den scout ende den rechte in een vechtelic.*

Item wanneer enich twist off vechtelic gevalt bynnen den Brielle, ende die rentemeister, bailiu, scoute off tgerechte van den Brielle der gemeenten van den Brielle geboden off deden gebieden openbairliken by hem te comen by der stede bode off by den hooftmannen, omme onrust off onlust te helpen bevellen, so wye des gebots overhorich ware ende

---

1) Later tusschen gevoegd: *roer oft clovere*, en *roer* is weêr doorgeschrapt.

2) Latere bijvoeging: *om den eenen den anderen mede te bevechten.*

3) Later tusschen gevoegd: *oft clovere.*

4) De woorden: *halff mijn here ende halff die stede*, zijn doorgehaald en komen in het D. HS. niet voor.

versate ende niet by hem rechtevoort en quame, dat ware op een boete van V ℔ Hollants, rechtevoort off te panden.

14. *Van dat elc, die vrede nempt, sculdich is dyen vrede den rechter an te brengen.*

Item so wat poirter een vrede neempt bynnen der vriheit van den Brielle, dyen sal hy den rechter rechtevoirt anbringen. Ende wie des niet en dede, dat waire op [1]) een boete van XX sc. Hollants. Ende wat poirter vrede neempt van enen uutlemsen man, die gevochten heefft, dair sal hy zekerheit off nemen te rechte te comen. Ende en wilde die uutlemse man off en conde hy gheen sekerheit doen te rechte te comen, so sallen die poirter vangen sonder verbuernisse tegens den heer, ende leveren den rechter. Ende wair hy dat niet en dede, dat wair op een boete van XX sc. Hollants, rechtevoort off te panden.

15. *Van een vrede te vernyewen tenden den nachten.*

Item so wat vrede bynnen der vriheit van den Brielle gemaict wert als recht is, hetsy van poirters off van uutlemsen luden uut mijns heren lande, dyen vrede mach men vernyewen als recht is tenden den nachten an denselven, dair die vrede an genomen is, also verre als men den saecweldigen vynden kan bynnen den Brielle. Can mens niet vynden, so sal men gaen tot sijnre maelstat ende leggen enen vrede op zynen dorpel als recht is; ende is hy een landman, so sal men gaen tot sijnre herbergen off tot zynen maghen, heeft hy yement in den Brielle, ende byeden hem dyen vrede te houden voir scepenen ende voir poirters. Ende dyen vrede sal hy houden, alsoff hy den vrede selve mitter hant gegeven hadde.

16. *Van yemande aen te spreken dat hy geslagen is van hem over een vrede, over een zoone off over sheren geleide.*

Item so wye den anderen anspreect, dat hy hem geslagen heeft over een vrede, over des heren geleide off over een zoone, bevalt hy dairin, dats op een boete van X ℔ Hollants [2]). (A. 29.)

---

1) Er staat *om.*

2) Door een latere hand zijn de woorden: *dats op een boete van* X ℔ *Hollants*, doorgehaald en vervangen door: *tware een uutlems man op een poorter dat ware den uutlemschen man op* XX ℔ *Hollants ende den poorter op den uutlemsche op* X ℔, *ende altijt up correctie.*

17. *Van hoe men smarte beleden sal mit scepenen.*

Item so wat smarte dat men mit scepenen beleet als recht is, die sullen die scepenen overleveren der stede clerc off der stede cyrurgijn, ende dairoff sal men recht doen na des clercs kennisse, geliken off die scepenen tegenwoirdich waren, dair die smarte voir beleet ware.

18. *Van poirters buten te vechten.*

Item wat poirters dat buten vechten ende malcanderen smarte doen, die sullen zy dair beleden mit poirters, die zy dair gecrigen konnen. Ende die poirters sullen die kennisse an den scepenen bringhen. Ende dair sal men recht off doen, alsoff die scepenen selve die smarte besien hadden.

19. *Van een custinge te doen.*

Item so wye een custinge doen sal etc. (als in A. 30).

20. *Van vrede te breken wetens ende willens.*

Item so wye een vrede brect, wetens ende willens, die sijn maech gegeven heefft, die verbuert lijff ende goet, behoudelic der stede hantvesten in moige te bliven. Ende so wye een onwetende vrede brect, dat men kenlic maken mochte mit II scepenen off mit III poirters, die soude verbueren, wairt sake dat ment mitter vuyst dede, X ℔ Hollants, ende mit verboden wapen, XV ℔ Hollants. Ende wairt dat men yemande mit verboden wapen in die onwetende vrede quetste, die verbuerde XXX ℔ Hollants.

21. *Van vrouwen den steen te dragen van scheldwoirden.*

Item wye bedragen wort etc. [1]) (Zie B. 17).

22. *Van te vechten in tegenwoirdicheit tsgerechts.*

Item so wanneer yemande vochte off enigen quetsede in tegenwoirdicheit tgerechts, dat soude staen op alsulke boete ende beteringe als den bailiuw ende tgherechte dairoff goetduncken sal boven den ouden kueren.

23. *Van uutlemsen luden mit geleider lagen den poorteren te misdoen.*

Item so wat uutlemse lude quamen bynnen der vriheit

1) In 't D. HS. staat, in plaats van „II ℔": XX sc.

van den Brielle om mijns heren dyeners off enigen poorter te slaen ende dat hy dair opset op hadde ende mren dat kenlic maken mochte mit twee scepenen off mit drie poirters, off dattet die uutlemse man selver lede, dat soude wesen op sijn lijff. Ende so wye alsulke lude huysde ende hooffde, die soude verbueren een boete van X ℔ Hollants, also verre als hijt wiste [1]).

24. *Van veel poynten hoe men tghiselscip houden sall in enen groeten poynte begrepen.*

Item so wye enigen twist maict bynnen der vriheit van den Brielle, die sal inleggen XIIII dage lanc. Ende wye garinge maict dair vreden of gaen, dair sullen dieghene, die dair hooftheffers off sijn ende vreden offgenomen worden, oic inleggen te ghisel XIIII dage lanc. Ende so wie den vrede nemet, die sal rechtevoirt te ghisel wyzen alle dieghene, die dair getwist hebben off hooftheffers van der vergaderinge geweest hebben, ende dat hy rechtevoirt den rechter anbringe, op een boete van XX sc. Hollants. Ende so wye niet rechtevoirt in sijn ghiselscip en ghinghe, als hy te ghisele gewijst ware, die verbuerde een boete van III ℔ Hollants, also dicke als hy dairoff beleet worde mit II scepenen off mit III poirters. Ende so wie getwist hadde ende niet te ghisel en laghe ende naderhant verwonnen worde dat hy getwist hadde, die soude dan dairna inleggen te ghisele XIIII dagen lanc, nadattet berecht ware mit den rechte. Ende ware dat sake dat yement uut sijn ghiselscip ghinge buten der herbergen, dair hy in gewijst ware, dat wair op een boete van III ℔ Hollants, also mennichwerven als hy dairoff beleet worde mit twee scepenen off III poirters, ten ware dat een brant so hoghe rese boven den huysen, dat God verbieden moet, dat hy van noede des brants ghinge uut sijnre ghiselscip. Ende als die brant geslist ware, so sal hy weder in sijn ghiselscip gaen, op sulke boete als voirseyt is; ten ware dat zy eer verzoonden mit vrienden, behouden des heren recht, so soude die ghiselscip uut wesen. Voort wair dat sake dat vrienden dairtoe spraken om enen dach te houden totter zoonen, so moigen die ghiselairs uutgaen totter dachvert, dair men den dach op

1) Door een latere hand is hier bijgevoegd : *ende op correctie.*

houden sal, ende op anders ghenen tijt dyenselven dach al dore, sonder verbuernisse. Ende en worden die ghiselairs niet versoont, so souden zy weder in hoir ghiselscip gaen ende leggen hoir nachten uut. Ende wairt dat zy naderhant weder versoonden, so wair die ghiselscip weder uut, in manieren als voirseyt is. Ende dese ghiselscip sal wesen buten hair selffs huysen, dair sy in woenen, in geliken herbergen, dair zy niet uut en dorren gaen om hairs gevoichs wille. Ende wes in desen niet verclaert en is van dat den voirseyden ghiselscip toebehoirt, dat houden die bailiu mitten gemenen gerechte altoes tot hoiren verclaren. Ende so wye te ghisel leyt, die en sal selver gheen ambocht doen, op een boete van III ℔ Hollants, rechtevoort off te panden.

25. *Van hoe langhe een te ghisel leggen sall in sijn selfs huys, die gewondt is.*

Item wye vochte bynnen der vriheit van den Brielle ende gewondt worde, die sal te ghisel leggen in sijn selfs huys, ter tijt toe dat die scepenen off die meyster kent, dat sijn smarte so na heel is, dattet sonder ancxste van zynen live is. Ende als hy also verde gecomen is, so sal hy te ghisel leggen in een gelike herberge ende in een openbair taverne tjegens sijn wedersake ende dair leggen sijn nachten uut; ten ware off sy versoenden [1]) mit vrienden, so wair die ghiselscip uut, in manieren als voirseyt is.

26. *Van hoe een te ghisel leggen sall, die opt kerchoff off uten lande liepe, die gevochten hadde.*

Item wye vocht bynnen der vriheit van den Brielle ende dairoff voirvluchtich wort, sodat hy opt kerchoff loopt off uten lande trect, dat en sal hem niet te baten comen an sijn ghiselscip; hy en sall te ghisel leggen sijn nachten uut, als hy van den kerchove coomt off bynnen der vriheit van den Brielle; ten ware off zy eer versoonden [2]) mit vrienden, so wair die ghiselscip uut, in manieren als voirseyt is.

1) Het D. HS. heeft: *hy versoende.*
2) Het D. HS. heeft: *ten ware of hy eer versoent worde.*

27. *Van hoe een te ghisel leggen sall, die terstont voir sijn brueken van vechten gevangen wort ende naderhant uter vangnisse compt.*

Item so wie vecht bynnen der vriheit van den Brielle ende dairoff gevangen ende in der vangnisse geleit wort, die tijt dat hy gevangen leit en sal hem niet te bate comen van sijnre ghiselscip; hy en sal te ghisel leggen sijn nachten uut, als hy uter vangnisse coemt; ten ware dat hy eer versoonde mit vrienden, so ware dat ghiselscip uut, so voirseyt is.

28. *Van enen te ghiselen die den bailiuw, rentemeister, scout off den rechte onredelike woorden gave.*

Item wairt sake dat yemant den rentemeister, bailiu, scout off yement anders, die an trecht is off die mijns heren dyener is off der stede, onredelike woorde gave, dyen sal men ghiselen, op sulke boete alst ghiselscip inhout. Ende dat sal hy beteren by den bailiu ende by den gemenen gerechte, eer dat hy uter ghiselscip comen sal [1]).

29. *Van als een wairt an enen ghiseler sijn cost niet houden en wille.*

Item so wie twist maict bynnen der vriheit van den Brielle, hy sy poorter oft uutlems, dair vrede off gaet, ende te ghisel geleit wort, ist sake dat die wairt, dair hy te ghisel geleit wort, zynen cost niet geloven en wille, so sal men opten steen doen leggen sijn nachten uut, ende die stede sal hem sdaigs geven een pennynck broet ende een pinte waters, ten ware off zy eer versoonden [2]), op die boete alst ghiselscip inhout.

30. *Van dat die bailiu mitten gerechte partyen van vechtelic versoonen moigen.*

Item so wie twist heefft bynnen der vriheit van den Brielle, dair vrede off gaet, ende die te ghisel gewijst worden, die sullen bynnen die XIIII nachten, die zy te ghisel leggen

---

1) Later is hier bijgevoegd: *te weeten een boete van thien pont Hollants, halff mijn genad. vrouwe, halff die stede, ende op correxie.* Een latere hand heeft *vrouwe* veranderd in *heer.*

2) Het D. HS. heeft: *ten ware dat hy of sy eer versoende.*

souden, by hoiren vrienden mit gonsten zoonen. Ende ware dat sake dat sy dat niet en deden ende sy die vrede langer wouden houden staende, so sal die bailiu mitten alingen gerechte die partyen voir tgherechte ombieden ende horen hoir besceit ende hair tugen an beyden zyden, ende sullen die partyen op hoiren eedt zoonen ende die zoone offlesen; ende die zoone sal men hem gebieden te houden op hair lijff ende goet, na den rechte van der stede. Ende wye men in den onrechte van den partyen bevindt, die sal betalen des gerechts cost.

31. *Van enen ballingk te huysen ende te hoven.*

Item so wie een ballinck bynnen der vriheit van den Brielle huyst off hooft off dairbynnen brochte, uutvoorde off succoersde, dat kenlic ware van II scepenen off III poirters, die verbuerde een boete van X ℔ Hollants, so dicke als hijt dede, off te wynnen na den rechte van der stede.

32. *Van op een kerchof te loepen ende weder dairoff om yement te misdoen.*

Item so wye op enich kerchoff liep, om veilicheit ende omme succours dairop te hebben, ende dair weder offliepe ende yemande worpe of stake, het ware dat hy hem smarte dede offte niet, off enich onsedicheit dairoff bedreve, dat men kenlic maken mochte mit II scepenen off mit III wittachtige [1]) poorters, dat soude wesen op sijn lijf. Ende ware hy poirter, so soude hy terstont ontpoortert wesen.

1446—1455.

33. *Van dat een poirter off poirtersse [2]) van scults wege off met een betoech te gisel geleyt wort ende wil hy ontscult maken met sijn goet sijn lijf te vryen.*

Item so wairscuut ende gebiet den baeliu ende dat gerecht eenen ygeliken, dat so wanneer een te gisel geleyt wort van sculde off met een betoech, dat hy dan terstont te gisel gaen sal, sonder enich onscult te maken; ten ware dat hy sijn lijf

1) Het D. HS. heeft *warachtighe.*
2) Er staat *poirtarsse.*

vryen wilde met sijn guede, so sal die giselair die scout ende dat scependom also guet hebben, dat sy met hem gaen sullen, dair hy die vrye gueden wisen sal, om diet gebrec heeft an den giselair recht, an die guede te hebben; ende niet eer en sal die giselair ontslegen wesen van sijn giselscip, dat recht en sal gegaen wesen, op dat giselrecht verboirt te wesen.

34. *Van dat yemant van die men vanghen woude smarte dede den baeliu, scout of booden of des dienres knechts.* [1])

Item soe is die baeliu mitten alinghen gerechte overdraghen, wanneer die baeliu, scout, rechter of der stede booden yemande van buyten vanghen willen om broken of om enighe anderen saken, ende die rechter, baeliu, scout of die booden smarte ghedaen worde van denghenen die sy vanghen wouden, die soude verboeren sijn lijf. Ende waert dat des heeren of des rechters knechts of die medehulpers, die daertoe ghebooden worden van rechts weghe, smarte ghedaen worde van denghenen, die sy vanghen soude(n), die soude verboeren sijn rechterhant, alsoe verre als ment op hem brenghen mochte na den rechte van der stede.

35. *Van wye bevochte offte smartede eenige officieren off yement van den ouden ende nyeuwen gerechte.*

Item alsoe onlancxsleeden by ordinancie van mijnder genad. vrouwe ende haeren raede, hier wesende in haere stede van den Brielle, dair by denselven raede mit den bailiu ende gerechte off gepubligiert wort, dat soe wye bevochte, gelaechde offte smartede eenige van haren officieren off yement van den ouden ende nyeuwen gerechte, die soude dairan breeken die salvegaerde van mijnre voerseyde genad. vrouwe, te verstaene, dairan te verboeren lijff ende guet, soe ist dat men dat noch by den bailiu ende den alingen gerechte kundicht ende een ygelic laet weeten, opdat nyement hierna en derff seggen, hij en is [2]) wel gewaerscuwet; want ment onderhouden ende volcomen sal. Dat is aldus ter meerder vesticheit gekoert ende gekondicht boven van der stede huys, den XXVIII[en] dach van Februario int tjair XIIII[c] tachtich.

---

1) Er staat *knects*.
2) Hier zal *niet* uitgelaten zijn.

III. Van visschers, vorschen visch vercopers ende vischmarct.

1. *Van nyemande te varen mit enen zweenhalse an enigen visscher, die uter zee compt.*

Item en sal nyemant mit enen sweenhalse off mit enigen anderen scepe an enigen visscher varen, die uter zee compt mit vissche, eer die visscher sijn ancker geset heeft off gemeert is bynnen den cruce van der vischmarct [1]), op een boete van V sc. Hollants, rechtevoort off te panden, also mennichwerven als hy eer an den visscher vaert, die ene helfte mijn heer, dander helft die stede. (B. 16.)

2. *Van wair dat cruce van der vischmarct wesen sall.*

Item sal dat cruce van der vischmarct staen voren an dat uterste huys beneden van der Vischstrate an die noortside. Ende dairbynnen sal men allen vorschen visch vercopen, die mit netten off mit hoeken gevaen wert, uutgenomen vorschen harinc off visch, die men bynnen der vesten vangt. Ende die marct van schollen, botten off dyergelike platvisch sal wesen by tMaerlantse poorthuys. Ende wie andersins enigen vorsschen visch vercofte off leverde dan voirseyt is, dat ware op een boete van XXX sc. Hollants, rechtevoort of te panden, halff mijn heer, dander helft die stede. (A. 50.)

3. *Van dat nyemant platvisch in houders houden en sal noch schollen.*

Item en sal nyemant enigen platvisch als schollen, hieken, botten ende tonghen in houders houden, op een boete van X sc. Hollants, halff mijn heer ende half die stede, ende op een half jair hair neringhe. [2]) (B. 3.)

4. *Van scuttelvisch off bacvisch te voren te copen.*

Item en sal nyemant scuttelvisch noch bacvisch te voren copen meer dan hy mit synen gasten off mit sijns selfs gesyn

1) De woorden *van der vischmarct* zijn door een latere hand geschrapt.
2) Later veranderd in: *op correctie.*

bynnen den huyse eten mach, op een boete van X sc. Hollants, halff mijn heer ende halff die stede, rechtevoirt of te panden, also dicke als ment kenlic op hem maken mach mit II scepenen off mit III poirters.

5. *Van hoe mennichmael men eenerleye visch ter marct brengen sal.*

Item gheen visch en sal men meer ter marct bringen dan tot twee malen, ten ware levende visch, op een boete van XL sc. Hollants, halff den bailiu ende halff den vynders, rechtevoirt off te panden mit enen rechter ende mit II scepenen.

6. *Van dat die viscopers visch copen sullen in die havene.*

Item gheen vischcoper en sal visch copen dan in die havene, uutgesteken vroen visch, op een boete van X sc. Hollants, halff mijn heer ende half die stede, ende op een half jair sijn neringhe. (Vgl. B. 2.)

7. *Van vischcopers meentocht te hebben.*

Item gheen viscoper en sal meentocht hebben mit den anderen van ghenen vissche, op een boete van X sc. Hollants [1]), halff mijn heer ende half die stede, rechtevoirt off te panden, ten ware dat sy enen visch cochten boven XX sc. Hollants. (Vgl. B. 2.)

8. *Van dat gheen uutlems man visch ter bancke houwen en sal.*

Item en sal gheen uutlems man visch ter bancken houwen noch vercopen noch sliten op eene boete van XXX sc. Hollants, rechtevoirt of te panden, halff mijn heer ende halff die stede.

9. *Van als een cabbellauwer uter zee compt, hoe hy dan sijn visch vercopen sal.*

Item als een cabbellauwer uter zee comt, so sal hy sijn visch overslaen by hoepen, als hy en vercoopt, ende niet teffens vercopen, op een boete van XX sc. Hollants, also

---

1) Later is hier bijgevoegd: *ende een half jair sijn neringe.* In 't D. HS. komen die woorden reeds voor.

dicke als zy dairoff bekent worden mit II scepenen off mit III poirters, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende halff die stede.

10. *Van dat nyement den anderen snoede woorde geven en sal, omdat hy visch off haring coopt off vercoept.*

Item so wye tot eniger tijt yemande van bynnen off van buten snode woorde gheeft, omdat hy visch off harinc coopt off vercoopt, die verbuert een boete van V ℔ Hollants, rechtevoort of te panden, off een jair te wesen buten der vriheit van den Briel. Ende sloege yemant off stake hierom den anderen, dat soude hy beteren by den bailiu ende by der stede, behoudelic den heer sijn boeten.

11. *Van wair die vischmarct leggen sal.*

Item die vischmarct sal wesen beneden den hoeck van Pier Meeus soens huys, die mandemaker, oestwerts. Ende sullen staen mit hoiren bancken tegens malcander over ende cavelen als costumelic is, behoudelic een ygelic sijn uutganc voir sijn dore, op een boete [1]) van XX sc. Hollants. Ende die mit bacvisch sullen staen dairboven, deen an dander, tot sinte Jans blocke toe, ende niet vorder westwerts. Ende die bennevisch ende mosselen sal men vercopen oestwerts van den bancken, op die boete voirseyt. Ende dese boete sullen hebben halff mijn heer ende halff die stede, rechtevoirt off te nemen, sonder meer rechts [2]). (Vgl. B. 2.)

12. *Van hoe lange die vischbancken wesen sullen.*

Item so en sullen gheen vischbancken langer wesen dan zes voeten by der roede, op een boete van X sc. Hollants, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende halff die stede. (Vgl. B. 2.)

13. *Van dat elc viscoper sijn strate heel ende schoen houden sal voir sijn stalle.*

Item so sal elc viscoper die strate schoen ende heel houden voir [3]) sijn stal ende bancke, op een boete van V sc. [4]) Hol-

1) Er staat: *bote.*
2) Door een latere hand is hier bijgevoegd : *ende die vische verboert.*
3) Later is er bijgevoegd: *ende achter.*
4) In het D. HS. staat X sc.

lants, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende dander helft die stede [1]). (Vgl. B. 2.)

14. *Van die vynders van der vischmarct.*

Item die vynders van der vischmarct sullen wesen a. b. c. d. Ende ware dat sake dat yemande enigen vynder wedersprake, omdat sy trecht deden, dat wair op een boete van III ℔ Hollants, rechtevoirt of te panden, een dorndel mijn heer, een dorndel die stede ende een dorndel den vynder [2]), ende die visch int gasthuys. Ende men en sal gheen zalm off dode [3]) visch vercopen, die vynders en sullen dairby wesen, op dieselve boete voirseyt. (A. 20.)

15. *Van wat een verbuert, die sijn visch off mosselen van der marct gewijst wort.*

Item so wye sijn visch off mosselen van der marct gewijst wort, die sal verbueren een boete van XX sc. Hollants, rechtevoort off te nemen, sonder meer rechts, totter vynders behouff.

16. *Van wat die viscopers geven sullen van hoiren vische tot sinte Jansgelde te hulpe.*

Item so sal een ygelic viscoper geven van vier ben spierincx tot sinte Jansgelde behouff een parazise, ende van elken zalm een parasise. Ende wie hier wederhorich in ware, dat ware op sulke correxie, als die bailiu mitten gerechte dairoff besceiden soude.

1446—1455.

17. *Van een nyeu(we) reformacie van der vischmarct.*

Item sal voirtan die vischmarct leggen van dengenen, die visch ter bancken houwen, ende sullen dairmede staen bynnen den hoeck van Sarys Pier Meeus soens huys noortwerts gaende in die Achtervischstrate, op sulke ordinancie van cavelinge ende boete, als dat voirbot dairoff uutwijst. Ende desgelijcx sal die

---

1) Later is er bijgevoegd: *Ende zal alle de vuylnesse ende dreck, dat van den visschen comt, werpen in een tobbe ende also wechdragen, op de boete voirseyt ende op correctie.*

2) Later is er bijgevoegd: *ende op correctie.*

3) Er staat: *dode de visck.*

bacvisch staen van Jonge Cop Momper soens hoeck, dair die swarte steen leyt, nederwerts gaende, ende dairentenden die bennevisch nederwerts gaende, ende dair noch tenden die mosselen; behoudelic dat die bennevisch boven Sarys Pier Meeus soens hoeck niet comen en sal, ende die bacvisch en sal niet comen boven die swarte screven, op sulke boete alst voirbot dairoff uutwijst. Des soe sullen alle dese voerseyde die bennevisch te coep hebben, cavelen alle weke; ende nyement en sal den anderen benemen voer sijn huus te staen, op een boete van X sc. Hollants, rechtevoort off te panden, ende op correxie van mijn here ende der stede. Ende alle andere ordinancie van der vischmerct sal men houden, geliken alst voirbot dairvan inhout. (*Vgl. art.* 11.)

18. *Overdrachte des baeliuws mitten alinghen gherechte.*

a. (*Van wat visch zijn mael ter merct geweest heeft.*)

Item soe wat visch die sijn male ter marct gheweest heeft, die en sal men daerentenden niet weder vorsch noch ghesouten ter marct brenghen, op die boeten, die daertoe staen, ende op een jair sijn neringe [1]).

b. (*Van veynoot an die merct te wesen.*)

Item soe en sullen an die marct niement meer vennoets wesen dan twee ende twee te samen [2]), *ende die en sullen ghenen visch copen in die huysen noch uut die backen, op die boete voerseyt* [3]).

c. (*Van dat die vinders tot hoerer belieften zalm mogen nemen.*)

Item soe sullen die vinders tot alre tijt, alst hem believen sal, van den vischers drie [4]) *salmen moghen nemen, sonder*

---

1) Door een latere hand veranderd in: *op die boete van* XL sc. *Hollants ende op correctie.* I. m staat: „Dit staet int nyeu Kuerbouck verclaert".

2) Aan de in D voorkomende Ordonnantie van 8 Mei 1554 werd deze bepaling toegevoegd. In plaats van *niement meer* schreef men toen *nyet meer*, en wat op *te samen* volgt werd weggelaten.

3) Den 16den November 1492 schreef men: *op die boete van X sc. gr. ende op correctie.* In 1527 en 1554: „up de boete van vier ponden Hollants ende up correctie, half mijn genad. heere ende half de stede".

4) Later veranderd in *twee.* Het D. HS. heeft *twee.*

wederseggheu, daert hem belieft, ende houden den staert of. ende die salmen hier ter marct snyden ende nerghent anders; ende soe wie den eenen coept, die en sal den anderen niet copen, op die boete voerseyt.

d. (*Van visch ten mael of te slaen.*)

Item soe wye enighen visch an die marct brengt, die sallen altemale teffens ofslaen ende ghenen visch overhouden, op die boete van III ℔ Hollants ende op die visch verbuert te wesen.

e. (*Van wair men visch vercopen sal mit netten gevangen.*)

Item alle manieren van visschen, die mit netten gevangen is, die zal men vercopen in die Maerlantsche havene ofte [1]) *an die Maerlantsche poorte binnen den cruyce* [2]) *ende nergens anders, uutgenomen alle vroon visch, die sal men up die marct vercopen* [3]), *op de boete beyde coper ende vercoper elcx van XXX sc. Hollants, half mynen heer̃* [4]) *ende half de stede, rechtevoorts of te panden ende op correctie.*

Ultimo Marcij.

19. (*Van wair die viscopers staen sullen.*)

Overdragen ende gesloeten by den bailiu ende gerechte, dat alle dengheenen, die visch ter bancken houden, staen sullen op hoer oude ordinancie, als sy plegen staen, ende dat op haer oude cavelinge. Ende daerentende sullen staen alle dengheenen, die reviervisch off palinck te coep hebben, te weeten van den hoeck van Griete Brockers huyskijn opter stede erve bynnen den hoecke achter die welle lancx die muyer noertwerts. Ende dairentende alle dengheene, die bennevisch als spierinck ende diergelijcke visch (te coep hebben) vervolgende lancx die muyer noertwerts. Ende daerentende mosselen, ende op anders geen plaetsche, op een boete van XII g., soe dicke als zy daeroff becoert sullen

1) De woorden: *in die Maerl. havene ofte* zijn doorgeschrapt.

2) Achter *poorte* staat in het D. HS.: *ende niet op die Mase*, welke woorden in het Brielsche HS. ingevoegd en weêr doorgehaald zijn.

3) De woorden: *die sal men — vercopen* komen in 't D. HS. niet voor.

4) Den 16den Nov. 1492 schreef men: *half myne genad. vrouwe.* In 1527: *half mijn genadigen heer.*

weesen, halff myne genad. vrouwe ende halff die stede, ende op correxie. Ende van diergelijcke sullen staen alle die van Maerlant off diegheene die backvisch off diergelijcke te coep hebben, van den hoeck van Huge van der Weye huys ende Reyntges huys an beyden zyden an malcanderen oppert gaende, op die boete ende correxie voerseyt, te gaene als voerseyt is. Ende soe wye eerst coemt, die sal voeren sitten, ende die andere, daeran comende, sullen alsoe vervolgende sitten nae der Cruysstraete toe, op dieselve boete ende correxie voerseyt. Daeran [1]) sullen staen alle diegheene, die droege visch te coep hebben, op deselve boete ende correxie voerseyt. Daeran sullen staen alle dengheenen die warmoys, loeck, juyn [2]) off diergelijcke te coep hebben, op [3]) die boete ende correxie vorseyt. Ende daeran sullen staen allen dengheenen die vigen, rozynen, buckinck off haring te coep hebben, op die boete ende correxie voerseyt, welverstaende dat een ygelicke [4]) zijn straete voer zijn stal schoen houden sal, op die boete ende correxie voerseyt ende die visch verboert [5]). (Vgl. artt. 17 en 13.)

20. (*Van waer die buttere, kaeze, eyeren off diergelijcke te coop hebben staen sullen.*)

Voert soe is overdragen ende gesloeten, dat nyement voertan mit eenige buttere, kaese, eyeren off diergelijcke, als melc ende anders, staen en sullen dan neffens Wolffaerts huysinge, dair zy gewoentlick zijn te staene, op die boete ende correxie voerseyt.

XVI IN NOVEMBRI XCII.

21. (*Overdrachte van den bailliu ende gerechte.*) [6])

a. (*Van veynoot an die merct te wesen.*)

Overgedragen ende gesloten by den bailliu ende gerechte

---

1) Er staat: *Daer allen.*

2) In 1527 schreef men *oujuyn.*

3) Er staat: *ende*, in plaats van *op.*

4) In 1527 werd er bijgevoegd *dagelicx.*

5) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *ende alle deghene die visch snyden ter bancke oft voorcoepers alle weken scoen houden zullen de vischmarct ende tslop mitter go(ten) up de voerseyde boete.*

6) I. m staat: „Int nyeu Kuerbouck als voeren".

dat an de vischmarct niement meer veynoots wesen en zullen dan twee etc. (Zie art. 18 b.)

b. (*Van wair men visch vercopen sal, mit netten gevangen.*)

Item alle manieren van visschen, die mit netten gevangen is, die zal men vercoepen an die Maerlantsche poerte binnen den cruuce ende den hindersten boem; uutgenomen etc. (Zie art. 18 e.)

c. (*Van wair de houckers zullen vercoepen,*)

Item alle de houckers, incommende uuter zee mit vissche binnen der havene van den Brielle, zullen vercoepen binnen den taenhuyse van Ar. Jansze ende nergent anders, op de voorseyde boete (XXX sc. Hollants).

d. (*Van niet te bestellen van verleden scult.*)

Item zo en zal men niet mogen bestellen van eenige verleden scult deghene, die mit vissche commen, die in de zee, in de revyere ende an stalen gevangen is, noch tgelt dat daerof compt.

e. (*Van geen nettevisch oft houckvisch te coepen up den stroem.*)

Item zo en zal nyement coepen nettevisch oft houckvisch up den stroem dan ten plaetsen voerseyt, up de boete van coeper ende vercoeper voerscreven ende op correctie.

IV. Van vleessche ende vleeschouwers.

1. *Van hoe die vleeschouwers meentocht hebben.*

Item en sullen gheen vleeschouwers meentocht noch eendracht hebben mit malcanderen, dat teghens der gemeenten gaet, dan elc mit enen man, op een boete van XX sc. Hollants, ten ware van enen rynde, dat gecoft ware boven achte pont Hollantse. Ende wanneer etc. (Zie A. 3.)

2. *Van wanneer men gheen oeyen noch rammen slaen sal.*

Item en sullen die vleeschouwers oeyen noch rammen

slaen twisschen inganc Oegst ende Korssavonde, op etc. (Zie B. 8.)

3. *Van gheen vlees te blasen noch te roeden mit bloede.*

Item en sal men gheen vleysch blasen noch roeden mit bloede [1]), elcx op een boete van XXX sc. Hollants, also mennichwerff als ment beleide mit II scepenen off mit III poirters, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende halff die stede. (Vgl. B. 6.)

4. *Van gheen doet vleysch te vercopen, dat van buten comt.*

Item en sal nyemant doet vleisch vercopen bynnen der vriheit van den Brielle, dat van buten der vriheit coompt, op een boete van XXX sc. Hollants, rechtevoirt off te panden, halff mijn heer ende halff die stede [2]), ten ware vleysch, dat uter zee compt, uutgesteken ganzen, hoenren, vogelen off dyergelijc, ende dat vlees verbuert te wesen tot mijns heren behouff. Ende desghelike en sal gheen tapper off dieghene, die camerette houden, vleysch copen of slaen, om voert te bruken, tensy in die halle ghecocht, op die boete voerseyt. (Vgl. B. 7.)

5. *Van dat gheen voircoper vlees vercopen en sal by den ponden dan spec dat uter zee comt.*

Item en sal gheen voircoper vlees vercopen by den ponden, tensy spec, dat uter zee comt, off dat hy selve gevoet heeft een maent lanc, op een boete van XXX sc. Hollants, halff mijn heer ende half die stede, rechtevoort of te panden. (Vgl. B. 9.)

6. *Van dat die vleeschouwers hoir spec, dat sy by den ponden vercopen willen, dragen sullen in die halle.*

Item alle vleeschouwers, die spec vercopen willen by den ponden etc. (Zie B. 10.)

7. *Van wanneer die vleeschouwers in die halle gaen sullen.*

Item sullen alle die vleeschouwers in die halle gaen tsavonts, als men etc. (Zie B. 5.)

---

1) Later is hier bijgevoegd: *noch doen blasen noch doen roeden.* In het D. HS. komen deze woorden reeds voor.

2) Later is hier bijgevoegd: *ende op correxie.*

8. *Van een slotel totter halle.*

Item sal een slotel wesen totter hallen totter vleeschouwers behoiff. Ende die sal hangen tot N. huys. Ende dair en sal nyemant mede te male eer in die halle gaen om vlees te vercopen dan voirseyt is, op dieselve boete voirseyt.

9. *Van als die vynders enich vleisch laken.*

Item so wat vleesch tot sijnre marcte compt ende die vynders laken, dat is op een boete van X sc. Hollants, ten vynders behouff, ende tvlees int gasthuys. Ende wederseide yement den vynders off dat hy die vynders keerde, dat waire op een boete van XXX sc. Hollants, halff mijn heer ende half die stede, ende op een halff jair sijn ambocht, off te wynnen na den rechte van der stede. (B. 11.)

10. *Van dat nyement vlees slaen en sal, diet buten zynen huyse voirt raeu vercopen wil.*

Item en sal nyemant vlees slaen, diet buten zynen huyse voirt raeu vercopen sal, ten waire spec, hoenren off gansen off diesgelijc, dan vleeschouwers, op een boete van XXX sc. Hollants, halff mijn heer ende halff der kercken, rechtevoirt off te panden, so dicke als yement dairoff verwonnen wert na den rechte van der stede.

11. *Van den vynders van den vleesche.*

Item die vynders van den vleyssche sullen wesen a. b. c. d. ende dairtoe drie der stede boden. Ende wairt sake dat yemande enigen vynder wedersprake, omdat syt recht deden, dat wair op een boete van III ℔ Hollants, rechtevoort off te panden, een dorndel mijn here, een dorndel die stede ende een dorndel den vynders. Ende hiertoe sullen vinders moigen wesen die bailiu, die scout ende een ygelic van den gerechte.

12. *Van vogelen te voren te copen.*

Item so wye vogelen te voren cofte, dat wair op een boete van X sc. Hollantse, rechtevoirt off te nemen van den bailiu, scout off hoir dyeners off der stede boden.

13. *Van wanneer die voircopers vogelen, gansen, hoenren copen moigen.*

Item en sullen gheen voircopers capoen noch hoenre copen

noch doen copen [1]) bynnen der vriheit van den Brielle voir die tijt, dat die clocke XI [2]) geslagen sal hebben te middage, op een boete van XX sc. Hollants, rechtevoirt off te panden, ende op die caponen ende hoenren verbuert te wesen. Dese boete sullen hebben die bailiu, die scout mit hoiren knechten ende die boden [3]).

14. *Van allen vogelen, dye men vercopen wil, teffens ter marct te brengen.*

Item alle dieghene, die vogelen vercopen willen, die sullen alle hoir vogelen, die sy vercopen willen, teffens ter marct bringen, op een boete van XX sc. Hollants, rechtevoort off te panden, tot des rechteren behouff mit hoiren knechten ende den boden [4]).

15. *Van wair een staen sal mit vogelen off hoenren om die te vercopen.*

Item en sal nyemant enige entvogele, gansen, hoenren off andertyere vogelen vercopen bynnen der vriheit van den Brielle, hy en sal staen tusschen meister Aernt die speciers huys ende Aernt die Nayers huys, dair Heyman platijnmaker in woont, op een boete van X sc. Hollants, rechtevoort of te panden tot des rechteren behoif ende hoir knechten ende den boden.

16. *Van den vynders van den vogelen.*

Item die vinders van den vogelen sullen wesen a. b. c. d. Des so en sal gheen man off wijff, wie sy zijn, gheen vogelen, gansen noch hoenren noch entvogelen off anders in enigerwijs vercopen, tenzy dat zy eerst in enige van den voirseyden vier vynders huyse hair vogelen, gansen, hoenren off andere vogelen gebrocht sullen hebben. Ende die vynders sullen dat besien offet goet, versch goet is. Ende ghene vogelen en sullen meer ter marct comen dan drie male; ende ten eersten male so sullen die vinders elken vogel an den rechter-

---

1) Later is hier bijgevoegd: *voor hem noch voor nyemende.*

2) In het D. HS. staat XII.

3) Later is hier bijgevoegd wat reeds in 't D. HS. staat: *ende wairt dat se yement anders namen, die soude hebben half die bueten.*

4) Later is hier bijgevoegd: *ende op die voghelen verboert te wesen.* In het D. HS. komen deze woorden reeds voor.

voet enen koet offsnyden, ende ten anderen male enen anderen koet, ende ten derden male die hele voet. Ende als die voet off is, so en sal die vogel, ganse off andertiere vogel niet meer ter marct comen, op een boete van die voghell verbuert te wesen ende X sc. Hollants, rechtevoirt off te panden, halff mijn heer ende halff den vynders. Ende wairt sake dat yemant den vynders wedersprake, omdat sy recht deden, dat ware op een boete van II ℔ Hollants, halff mijn here ende halff den vynders. Ende dese vynders en sullen niet meer hebben dan een vogel off een hoen, alst eersts coeps gecost heeft. Ende alle vogelen ende hoenren sal men besien smorgens tusschen zeven ende achte uren, ende des achternoens tusschen eene ende twee uren. Des so sullen altoes twee vynders by den anderen wesen, als men vogelen, gansen, hoenren off anderleye vogelen werderen sall ende besien, op die boete voirseyt [1]).

1446—1455.

17. *Van een entvogel niet dierer te geven dan II[5] grote.*

Item en sal men geenen entvogel dierer geven dan II[5] gr. ende alle payment dairna van vogelen, op een buete van X sc. Hollants, also dicke als sy dairoff bevonden woirden, half mijn heer ende half die ste(de), rechtevoirt off te panden, beyde coper ende vercoper, ende op een half jair hoer neringhe [2]).

18. (*Van gheen scapen te slyten, tensy ment crayewant drie huyeren dairin late hangen.*)

Item en sal men gheen scapen slyten, zy en sullen dat crayewant dairin laten hangen drie huyeren lanck, totdat die vinders die bezien hebben, op verboernisse van den scapen ende op een boete van twee pont Hollants ende op correxie van mijnre genad. vrouwe ende der stede.

19. *Van waer men staen sal mit ongansche schapen ende beesten.*

Item sal men die ongansche schapen ende beesten nergent

1) Later is er bijgevoegd: *ende op correxcie.*

2) Onder dit artikel is geschreven: „Geauctoriseert den kuermeesters van den vogelen, dat zy de vogelwijfs zullen moghen eedt affnemen upt inhouden van den voorseyden articulen tallen tyden alst hemluyden belieft. Actum den III[en] in Augusto XV [C] XXVII".

vercoepen in gheenderhanden huysen ofte plaetschen, tenzy bezyden an Volkeric Pieters zoens huys an die Plaetsche. Ende wye anders vercofte off dede vercopen, dat ware den vercoper op een boete van elc scaep off beeste van XX sc. Hollansze, halff mijn genad. vrouwe ende halff die vinders, ende op correxie, ende den coper op een boete van X sc. Hollans, rechtevoert off te panden. Ende datselve ongansche vleys aldus bevonden te gaene in beyde die gasthuysen.

20. (*Vant betalen van den excijs van den vleysche.*)

Item soe sal men betalen den excijs van den vleysche, eer men dat vleys breect off vercoept, op een boete van III sc. Hollans ende op correxie.

21. (*Van hoe lang die vleyschouders in die halle zullen staen.*)

Item dat nu voortan die vleyschouders van Baefmisse tot Paesschen toe niet langer in die halle staen en zullen dan die clocke negen geslegen sal hebben. Des worden zyluden gehouden voor zeven uren in die halle te wesen. Ende van Paesschen tot Baefmisse niet langer staen en zullen in die halle dan voor negendalf ure uut der halle te wesen ende tot zes uren te wesen in der voirseyde halle, op een boete van twee pont Hollants, half mijn geduchtige vrou ende half die stede, rechtevoort of te panden. (Vgl. art. 7.)

22. (*Van geen vleesch te vercopen op die vier principael hoechtyden ende andere heylige dagen.*)

Item die vier principael hoechtyden ende alreheyligendach, den heyligen assencioensdach, alle ons lieve vrouwendagen, sinte Katherynen ende sinte Mairtins dach, als patroon ende patronesse, en sal men die dagen geen vleesch in die halle (vercopen) noch tot eenigen husen gaen [1]) of vercopen, mar zullen gehouden wesen sdages te voren tsmorgens tot acht uren hair vleys ter halle te brengen ende bliven staen, tot-dattet eens te vesper geluyt is; ende geen vleys dairna binnen denzelven dage te vercopen op die boete voirseyt.

23. (*Van dat harbergiers, tappers etc. geen horenbeesten slaen en sullen, daer zy deel an hebben sullen.*)

Item soe is overdragen by den bailiu, oudt ende nyeuwe

---

1) Er staat: *sel gaen.*

gerechte, dat van nu voortan geenderande harbergiers, tappers, camerretiers geenderande scapen, lammeren, coyen, ossen ofte andere horenbeesten slaen en sullen ofte doen slaen, daer zy paert off deel an hebben sullen; mair sullen dat gehouden wesen te halen in der halle ende nergent anders, op die boete van X ℔ Hollants ende op correxie van mijnder genad. vrouwe ende der stede, uutgesondert van Baefmisse tot sinte Maertensmisse toe.

24. (*Van het betalen tot dagen.*)

Item zoe is noch overdragen by den bailiu, oudt ende nyeuwe gerechte, waert by alsoe dat enige van den vleyschouders enige scapen ofte andere beesten cochten tot dagen te betalen, soe sullen zy in die gevalle gehouden wesen te betalen tot sulcken dage als op hunlieden bevoirwaert is. Ende waert by alsoe dat zy dat niet en deden, ende die vercopers clachtich quamen voor den bailiu ende burgermeisters, dies gelcist (?) sall wesen, soe sullen zy gehouden wesen huere neringe te laten ter tijt toe, dat syluden voldaen sullen hebben, ende noch tegen mijnder genad. vrouwe ende die stede te verboren XXX sc. Hollants, ende op correxie.

25. (*Van wanneer die vleyschouders gehouden sullen wesen haer vleysch te vercopen by den ponde.*)

Item soe is noch overdragen by den baliu mitten ouden ende nyeuwe gerechte, indien men bevint, dat die vleyshouders hemlieden onredelicke hadden int vercopen van den vleysche, soe sullen zy gehouden wesen haer vleysch te vercopene by den ponde, alsoe als men in Hollant ende anders doet.

26. (*Van degenen, die den verbode, omme neeringhe te doen, weerhorich ofte gehorich sijn.*)

Item indien yement hem vervorderde zijn neeringhe te doen, naerdat hem verboden wort, ende niet voldaen hebbende, die zal men van stonden an vanghen ende up den steen leggen, als weerhorich den verbode.

Item als men ooc yement zijn neeringhe verbiedt, [die se laet] ter cause voerscreven, die zal gehouden wesen acht dagen te ghisel te gaen ende daer . . . . . betalen oft tenden de acht dagen . . . . . te gaen ende de [goeden te vercopen].

V. Van brant te verhoeden.

1. *Van vier te bornen in een huys vier voeten wijt.*

Item en sal nyemant vier bornen [1]) in enich huys, tensy wijdt tyen voeten by der roede, op een boete van X sc. Hollans, rechtevoort off te panden, also dic als hy dairoff beleet wort mit II scepenen off mit III poirters, ten wair een stenen huys, halff mijn here ende halff die stede. (A. 57.)

2. *Van dat men geen vier bornen en sal op solleren.*

Item en sal nyemant vier bornen op zolderen, tenzy dattet den rechter ende scepenen denct, dat die zoller also bewairt is, dat men dair vier op bornen mach, op een boete van X sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn heer ende halff die stede. (A. 58.)

3. *Van eesten, oevenen ende fornaeyssen te setten.*

Item so wye eesten, oevenen off fornaisen heefft off zetten wille etc. (Zie B. 1.)

4. *Van hoe hooch die smytten wesen sullen.*

Item alle smytten, dair men in smeden wil, die sullen hooch wesen twee voeten boven der vorsten van den huyse, dair se in staen, ende die wel gheleemt bynnen ende buten, also dicke dattet scepene loven, off van steene, op een boete van X sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn heer ende halff die stede, so dicke als men yemant dairoff beleet mit II scepenen off mit III poirters. (A. 59.)

5. *Van hoe men huysen lemen sal om haring dairin te hangen ende te droeghen.*

Item so wie haring hangt off hangen wil in huysen, die niet steenen en sijn, die sal alle die weeghe dairoff leemen vier voeten hooch van der aerden opwaerts, also dat scepenen loven. Ende gheen bedsteden bynnen vier voeten na den

---

1) In het D. HS. staat *bueten* in plaats van *bornen*.

viere. Noch men salre clederen noch matten by hanghen, op een boete van X sc. Hollans, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende halff der stede, also dicke als yemant dairoff beleet worde mit II scepenen off mit III poirters. (A. 76.)

6. *Van vercken te zenghen.*

Item en sal nyemant varcken zenghen by nachte opt strate, noch in huysen, voir der zonnen noch na der zonnen, op een boete van XXX sc. Hollans, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende half die stede.

7. *Van vlas te swyngen, hekelen off bueken.*

Item en sal nyemant hekelen, zwyngen vlas noch bueken by nachte noch by kaersen, op een boete van XX sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, also verre als ment kenlic maken mach mit een wittachtich man off wijff, die te geloven is.

8. *Van gloy te cope te houden.*

Item en sal nyemant gloy te cope houden voren ant strate in sijn huys, noch dairin leggen, op een boete van X sc. Hollans, halff mijn heer ende halff den scepenen off die stede, rechtevoort of te panden.

9. *Van zes goede mannen die haertsteden te besien.*

Item sullen wesen zess goede mannen N., die alle hairtsteden bynnen der stede besien sullen, off die loofliken sijn, dat men sonder vrese vier dairin bornen mach, hetzy van eesten, ovenen, smytten ende dyergelike. Ende wye hem dairomme misdede off versprake, dat ware op een boete van IIII ℔ Hollants, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende halff die stede, en op correxie van der stede.

10. *Van een brant te roeren in yements huyss.*

Item in wes huys een brant roert, dat kenliken is, die verbuert V ℔ Hollans, halff mijn heer ende dander helfte die stede. Ende wordens sijn gebuyre off ander luyde eer gewair, eer hijt selve openbaert, so verbuert hy X ℔ Hollans, halff mijn heer ende halff die stede. Comet die brant so hoghe, dat men (hem) zien mach boven den huysen, hy

verbuert XX ℔ Hollans, halff mijn heer ende halff die stede, altoes of te wynnen na den rechte van der stede.

11. *Van wie gheen brant selve en roept ende nochtant brant in sijn huyss rijst.*

Item so wyen [1]) brant in sijn huys rijst ende selve terstont rechtevoort gheen openbair brant en roept, die verbuert XX ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn heer ende halff die stede.

12. *Van dat elc terstont lopen sal sonder merren tenen brande.*

Item so wair een staende brant rijst, dair sal elc hooftman ende alle ander lude ter vaert lopen sonder merren, ende den brant helpen dwisschen. Wies niet en dede, dat kenlic ware van II scepenen off III poirters, die verbuerde een boete van XXX sc. Hollans, halff mijn heer ende halff die stede, off te wynnen na den rechte van der steden.

13. *Van wat yement mit hem te brande bringen sal.*

Item wye ten brande coompt, die sal brengen ketelen, kannen, emmers, oesvaten, bilen ende haken, ende anders gheen harnasch, ten wair een yseren hoet op sijn hooft. Ende wye mit anderen wapene te brande quame, die verbuerde III ℔ Hollans [2]), uutgenomen die ant recht [3]) sijn, halff mijn here ende halff die stede, off te wynnen na den rechte van der steden.

14. *Van dat nyement benemen en sal in enen brande een huys neder te trecken.*

Item wairt dat enich rechter, scepen off hooftman sijn hant sloege an enich huys, om dat ter neder te trecken, om den brant te vellen, des en soude hem nyemant benemen mit woorden off mit werken. Ende wyet benaem, die verbuerde V ℔ Hollans, halff mijn heer ende halff die stede [4]), also

---

1) Er staat *wieyn*.

2) Later is hier bijgevoegd: *ende op correxie van mijn here ende der stede, ten waire by consente van den baeliu ende van den rechte.* Dit staat ook in 't D. HS.

3) Later is hier bijgevoegd: *beyde out ende nyeu.* Deze woorden staan ook in 't D. HS.

4) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *ende op correctie.*

verre als ment op hem kenlic maken mach mit II scepenen off mit III poirters. Nochtant soud men thuys ter neder halen. Ende wes huys ter neder getogen worde ende onverbrant bleve, dyen soude die stede beteren halff sijn scade, ter scepenen seggen.

15. *Van yet te verlyesen in enen brande.*

Item so wye te brande compt mit kannen, ketelen, emmers, oesvaten, bilen, haken, ladderen ende diergelike [1]), om dair den brant mede te helpen bevellen, ende dat verlore in den brant, die sullen comen ten naesten banne ende toghent aldair, dat zijt verloren hebben. Dair sullen zijt dan houden ten heiligen wattet waert wesen mochte. Ende als sy dat gedaen hebben, .so sal men hem van den burgermeister dat gelt doen rechtevoort wedergeven van der stede wegen.

16. *Van hoe die huysen geleemt sullen wesen van Vriesens huys int Raes ende omtrent die kerchoven.*

Item so sullen alle huysen twisschen Vriesens [2]) huys an die Plaetse ende tRaes ende om dat Brielse ende Maerlantse kerchoff bynnen geleemt wesen twisschen dit ende Sinxen naestcomende, op een boete van XX sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn heer ende halff die stede.

17. *Van XIII hooftmans ende hoe zy hem richten sullen.*

Item sijn in den Brielle XIII hooftmans by ordinanciën ende overdrachte des bailius ende tghemeens gerechts. Ende wairt dat enich hooftman uten Brielle varen wilde ende buyten vernachten, die soude comen voir den rechter ende voir den burgermeister, ende setten eenen in sijn stede tot hy thuys quame, dair den rechter ende burgermeister mede genoichde, van der stede weghen. Ende wie dair in sijn stede geset worde, die soude die homanscip bewaren in alre manieren als die hooftmanne geset sijn. Ende wat hooftman uutvoer ende gheen ander hoofftman in sijn stede en settede, die verbuerde een boete van XX sc. Hollans, halff mijn heer ende halff die stede, off te wynnen na den rechte van der stede.

---

1) Er staat *diegelike.*

2) Later veranderd in *Reintges.*

18. *Van gheen loec te droegen bynnen der veste van den Brielle.*

Item en sal nyemant loeck droeghen bynnen der vesten van den Brielle, op een boete van V ℔ Hollans, halff mijn here ende halff die stede, also dicke ende mennichwerven als men hem dairoff belede mit II scepenen off mit III poirters.

19. *Van ryet in huysen te houden.*

Item en sal nyemant bynnen den Brielle ryet in huysen houden boven enen voeder, noch an stapelen buyten huysen, dat riet en sal staen XII roeden verde van allen huysen, op een boete van XX sc. Hollants, rechtevoirt off te panden, also dicke als yemant dairoff beleet wort mit II scepenen off mit III poirters, halff mijn heer ende halff die stede.

20. *Van dat elc, die int recht is off geweest heeft, hebben sal enen leren emmer.*

Item sal een ygelic, die an den recht is off geweest heeft, een lederen emmer hebben, op een boete van X sc Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede. Ende een ygelic sal sijn marc doen setten an sijn emmer, op die boete voirseyt.

21. *Van yemande yet onder hem te hebben, dat hy in enen brande angevaert heeft, dat sijn selfs niet en is.*

Item wairt so geviele dat enich brant ware, dair der stede branthaken, ladderen, emmers off dyergelike toe gebrocht waren ende oick andere lude haken, bilen, branthaken, emmers, ketelen off dyergelike, ende men yemande bevonde, die dat an hem genomen hadde ende niet weder den burgermeister in der stede huys over en leverde bynnen den naesten achte dagen na den brant, dat ware op een boete van XXX sc. Hollants, halff mijn here ende halff die stede, rechtevoirt of te panden, ende op correxie van mijn heer ende der stede.

22. *Van poirteren ende poirterssen harnasch te hebben.*

Item sal die bailiu mitten gemenen gerechte op setten elken poirter ende poirtersse harnasch te hebben, elc na zynen staet. Ende sulc harnasch, als elc op geset wort, sal elc bereet hebben, als die bailiu ende tgemene gerecht hem

laet weten, op een boete van III ℔ Hollans, halff mijn here ende halff die stede, off te wynnen na den rechte van der stedé; nochtant sullen zy dit harnasch hebben.

23. *Van wye buert te waken, dat die savonts selve comen sal ter wake.*

Item dat een ygelic die buert te waken ende die die waec angeslagen wort, dat die savonts selve voir sijn wake comen sall bynnen der tijt, dat men die wake set, op een boete van X sc. Hollants, halff mijn heer ende halff die stede. Ende wair tsake dat zy bynnen dyer nacht op hair wake niet bevonden en worden, dat wair op dubbel voirseyde boete; behoudelic in desen dat hy betogen mochte sijn lette voir den burgermeister ende hooftman, off dat hy niet thuys en ware, so mach hy enen anderen man ende gheen kinderen voir hem nemen off huyren te waken, dat den burgermeister dochte dat die stede dairmede bewaert ware in der wake. (Vgl. A. 70.)

24. *Van wye die wake angeslagen worde ende niet selve ter waec en quame.*

Item so wye die wake angeslegen wort, die niet selve ter wake en quame ende hy thuys ware ende sijn let niet en toghede voir den burgermeister, dat ware op een boete van X sc. Hollans, halff mijn heer ende halff die stede; nochtant sal die burgermeister enen in sijn stede huyren; ende die huyre sal die burgermeister verleggen ende pandent sdaigs dairan den bruekighen twiscat off [1]). (Vgl. A. 70.)

25. *Van dat nyemant van buten na X uren savonts opter straten gaen en sal, tenzy mit licht.*

Item dat nyement van buten des avonts na X uren opter straten gaen en sal, hy en heeft licht by hem, op een boete van XXX sc. Hollants, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende halff die stede; ten ware off hy sijn waert off sijn waerts bode by hem hadde, so mach hy ongecalengeert hueschliken keren ende wandelen. (Vgl. A. 63.)

1) Later is hier bijgevoegd: *Ende elcx sall ter waecke comen mit sulcker wapen ende weer als voeren geseyt is.*

1446—1455.

26. (*Van dat een yghelic een ladder hebben sal.*)

Item soe sal een yghelijc een ladder hebben, die alsoe lanc wesen sal, dat se II voet boven der oeysen van sinen huyse gaen sal. Ende yghelic sal dese ladder doen maken tusschen dit ende vastenavont [1]) *naestcomende, op een boete van III pont* [2]) *Hollans, half mijn heere* [3]) *ende dander helft der stede.* (Vgl. A. 33.)

27. *Ordonnantie van den brant gemaect by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle. Actum den IX^en^ in Novembri XV^c^ drie ende twintich* [4]).

a. In den eersten soe zullen de gebuyeren van der Zuytpoorte tot tMoleslop ende tVeerstal an beyden zyden doen maecken up haeren cost ende onderhouden twee [5]) brantladderen, deene lanck wesende zonder haeck XXV voeten, ende dandere mit eenen branthaeck van XX voeten, ende noch daertoe eenen branthaeck [6]), dewelcke twee ladderen ende branthaeck hangen zullen onder Cornelis de schoemaeckers weech, mit een leuff daerover voor tverrotten, ende gesloten mit een kettene, daer de slotel of wesen zal onder den voorseyden Cornelis. Hiervan zullen regierders wesen omme te doen maecken ende onderhouden N.N. [7]) Ende elc zal hieran ghelden naer zijn staet.

b. Item van de Mane ende tVeerstal tot den byersteegher off tStoofslop toe an beyden zyden sullen ooc maecken zulcke ladderen ende branthaecken als voorseyt is, ende zullen hanghen an den muyer van den gasthuysse in der manieren als boven geseyt is. Ende zullen hiervan regierders wesen N.N. Ende zal de slotel wesen onder de vrouwe van tgasthuys.

c. Item van tStoofslop tot den Gouden Pot an beyden zyden sullen doen maecken vier [8]) ladderen, de twee mit brant-

1) Later veranderd in: *onse vrouwen assumptio.*

2) Het D. HS. heeft II ℔.

3) Later veranderd in: *genad. vrouwe.*

4) Vgl. A 32—34.

5) *Twee* is later doorgeschrapt en vervangen door *drie.*

6) Later is er bijgevoegd: „ende de dorde van een stenge van XXXVI voeten.

7) In plaats van „N.N." werden hier alsmede in b, c en d persoonsnamen geschreven, die uitgekrabd zijn.

8) Later veranderd in *ses.*

haecken, ende ooc daertoe twee branthaecken [1]), ende zullen hanghen onder Joes Symons . . . weech. Ende zullen hiervan regierders wesen N.N. Ende zal de slotel wesen onder de voorseyde Joes Symonszs. weduwe.

d. Item van de Cruysstrate tot tButterslop achter ende voren [an beyde] zyden sullen doen maecken ooc vier [2]) ladderen als voren mit twee branthaecken. Ende zullen hangen onder de huyssinge van . . . . . Jacopsze ende Jan Hugez. in de Croene. Ende zullen hiervan regierders wesen N.N. Ende zullen de slotels wesen onder . . . . . int Moeriaenshooft ende de voorseyde Jan Hugez.

e. Item van Jan Hugezs. [3]) tot thooft van Maerlant [4]) an beyden zyden twee [5]) ladderen, halff ende halff, ende een branthaeck [6]). Ende zullen hangen onder Styne Pier Stuvers weech, die de slotel daervan hebben zal. Ende zullen hiervan regierders wesen Wadde Ariensze ende Wouter Baertsze.

f. Item de zuytzyde van Maerlant mitter Kercstrate an beyden zyden twee [7]) ladders, als voorseyt is, ende eenen branthaeck [8]), ende noch twee cleen ladderen van acht sportten, elcx mit twee haecxkins. Ende zullen hangen onder Jan Coenezoons huys, die de slotel daervan hebben zal. Regierders Jacob Cornelisze backer ende Mr. Aert Spieghel. [9])

g. Item de noortzyde van Maerlant mit tDijcslop an beyden zyden drie [10]) ladderen mit haecken van XX sportten ende XVI sporten ende eenen branthaeck, item noch twee cleen ladderen van acht sporten, elcx mit twee haecken [11]). Ende zullen hanghen an tVrouwenhuys, daer de slotel wesen zal. Regierders Henrick de backer, Pier Stuer ende Joes den tymmerman.

---

1) Later bijgevoegd: „ende twee van (een) stenge van XXXVI voeten".

2) Later veranderd in *zes*.

3) Later veranderd in: „van de Croone off°".

4) Later bijgevoegd: *toe*.

5) Later veranderd in *vier*.

6) Later bijgevoegd: „daeroff deen helft hangen sal an tNoirteyntsche gasthuys ende dander helft onder Heynrick Willem Sarysze. Item deen ladder een stenge ende dander een capraven".

7) Later veranderd in *drie*.

8) Later bijgevoegd: „ende ladder van een capraven nyeuw".

9) De hier en in *g* voorkomende persoonsnamen zijn vermoedelijk later geschreven ter vervanging van andere.

10) Later veranderd in *vijff*.

11) Later bijgevoegd: „Ende noch twee capravens, die men hangen sal onder thuys van Pleuntgen Ghyse".

h. Item de Langestrate an beyden zyden vier [1]) ladderen, halff mit branthaecken van XX sportten ende halff van XXV zonder haecken, ende noch eenen branthaeck, hangende halff onder de muyer van den Valcke ende dander onder sinte Claeren muyer [2]). Ende zullen de slotels daervan wesen onder Cornelis den Ruyter ende Jan Dircxze taenman. Hiervan zullen regierders wesen Henric de barbier ende Lenaert de barbier.

i. Voort zoe is noch geordonneert, dat de eygenaers van de huyssen hier binnen der stede onderhouden zullen de emmers, daer zy up gestelt zijn, gelijc hiernaer volcht:

Eerst de huyssingen van der Cruysstrate an beyden zyden tot 'tCraenslop toe:

Item de Rooze eenen emmer.
Jacob Splintersz^{s}. huys twee emmers.
Arien Ariensz^{s}. huys twee emmers.
dezelve zijn huyssinge daeran eenen emmer.
meester Lenaerts huys twee emmers.
Barbel Bollaerts huys twee emmers.
Andries van Bronchorst huys daeran twee emmers.
de huyssinge van heer Pieter Boudinsz. daeran drie emmers.
Marikin Hugen dochter eenen emmer.
dezelve haer groote huys twee emmers.
Bruin Brunez^{s}. huys twee emmers.
Jan Pier Dams huys twee emmers.
Arien tScaeps huys eenen emmer.
Huge Cornelisz^{s}. huys twee emmers.
Arien Hans huys eenen emmer.
Neelkin Lucas huys eenen emmer.
Pieter Jansz^{s}. huys twee emmers.
Tromp Vliets huyssinghe drie [3]) emmers.
Aechte Roels huys eenen emmer.
Heyn Staedhouders huys eenen emmer.
Willem clocstelders huys eenen emmer.
den Gouden Pot twee emmers.
thuys daeran eenen emmer.
Coen Jansz^{s}. huys twee emmers.
Pouwels Dircxz^{s}. huys twee emmers.

---

1) Later veranderd in *vijff*.
2) Later bijgevoegd: „een ladder van een stenge ende een caprave".
3) Later veranderd in *vier*.

Willem Joeszs. huys twee emmers.
den Wildeman twee emmers.
Bouwin Jan Oelezs. huys daeran twee emmers.
de ketelaers huys daeran twee emmers.
Jacop IJsbrantszs. huys twee emmers
de Sterre twee emmers.
de Gouden Leeuwe twee emmers.
Symon de glazemaeckers huys eenen emmer.
Meyskn Dirc Heyns huysvrouwe drie emmers.
de Helle eenen emmer.
Arien Thonisz. sciptymmerman eenen emmer.
Willem Ghijsbrechtsze van Bronchorst huys vier emmers.
Arien Wittezs. huys twee emmers.
Pieter Ottezs. huys twee emmers.
Pieter Volckricxzs. burgemeesters huys vier emmers.
Cornelis Janszs. huys twee emmers.
Alle welcke emmers elck [1]) zal doen teyckenen mit zijn marck, ende mit een A.

De huyssinghen van tCraenslop tot tGasthuysslop toe an beyden zyden:
Item Joos Symonszs. huys twee emmers.
de huyssinge daeran eenen emmer.
Arien Fabrys huys eenen emmer.
Monsermans huys eenen emmer.
Jacop Hugez. de biervoerders huys eenen emmer.
Coen de metselaers huys eenen emmer.
Marikin Splinters huys eenen emmer.
Symon de biervoerders huys eenen emmer.
coman Willem eenen emmer.
Jacop de heuckmaeckers huys twee emmers.
Cornelis de Prins huys eenen emmer.
Gilles de deckers huys eenen emmer.
Jan de hantschoemaeckers huys eenen emmer.
Grietkin Handschoes huys eenen emmer.
Cornelis Steuniszs. huys twee emmers.
Pier Heynezs. huys eenen emmer.
Jan Beyezs. huys eenen emmer.
Lenaert Yezs. huys twee emmers.

1) Er staat: *dat elck.*

Kers de tynneghieters huys eenen emmer.
Pieter Ariensz^{s}. huys eenen emmer.
Staes Govertsz^{s}. huys eenen emmer.
Jannekin Huge Meeusz^{s}. huys eenen emmer.
Pieter Kuerskins huys twee emmers.
Cornelis Harmansz. de schoemaeckers huys eenen emmer.
Harman de metselaers huys twee emmers.
dezelve zijn huyssinge daeran eenen emmer.
Thonis mitten dooden-huys eenen emmer.
Alle welcke emmers elc [1]) zal doen teyckenen mit zijn marck ende mit een B.

De huyssingen van tGasthuysslop tot buyten de Zuytpoorte toe an beyden zyden:
Item scipper Phillips huys eenen emmer.
Cornelis de messemaeckers huys eenen emmer.
Jan de wevers huys eenen emmer.
heer Hadde Mathijsz^{s}. huys eenen emmer.
dezelve noch een huys daeran eenen emmer.
Meeus de deckers huys eenen emmer.
Pier de wevers huys eenen emmer.
Engel Outgeertsz^{s}. huys twee emmers.
Joris de tromslaghers huys eenen emmer.
Cornelis de wagemaeckers huys eenen emmer.
de Mane eenen emmer.
Cornelis Jansze Drupelincx huys eenen emmer.
Copmines huys daeran eenen emmer.
Evert de smit eenen emmer.
coman Aert twee emmers, te weten de Hoochcamere.
Cornelis Blautoornkins huys eenen emmer.
Lenaert de schoemaeckers huys eenen emmer.
Joos Hugez^{s}. huys twee emmers.
Pier de molenaers huys eenen emmer.
coman Piers huys eenen emmer.
Lenaert de wagemaeckers huys eenen emmer.
Arien Cornelisz^{s}. huys mit de olymolen drie emmers.
Arien Louffsz^{s}. huys eenen emmer.
tZuydentsche gasthuys XXIIII emmers.

1) Er staat: *dat elc.*

Lijsbeth Claps huys eenen emmer.
Ale Huge Boeves huys eenen emmer.
Arien Geerytsz^{s}. huys eenen emmer.
de greelmaeckers huys twee emmers.
dezelve zijn huys daeran eenen emmer.
Pieter Kuerskins huys daeran eenen emmer.
Joris tromslaghers nyeu cameren eenen emmer.
Machtelt Jan Piersz^{s}. (huys) eenen emmer.
Jan de Geldersmans huys twee emmers.
Arien Jansse hordemaeckers huys eenen emmer.
Gheerloff Jansz^{s}. huys twee emmers.
coman Jans huys twee emmers.
Lauwe de snyders huys eenen emmer.
Jan de backers huys eenen emmer.
Daniel de lijndrayers huys eenen emmer.
Egbert de wevers huys eenen emmer.
Jan Cornelis Florisz^{s}. huys daeran eenen emmer.
Willem Ariensz^{s}. huys eenen emmer.
Andries Piersz^{s}. huys twee emmers.
Jan Geerytsz. de smits huys eenen emmer.
Cornelis Jansz^{s}. Blocx huys twee emmers.
tZyechuys zes emmers.
Alle welcke emmers elc zal doen teyckenen mit zijn **marck** ende .mit een C.

De huyssinghen van tZuydentsche Moleslop tot **de Pier**-mansche poorte toe an beyden zyden:
Arien Piersz. upt sluyskin eenen emmer.
Huge de meter eenen emmer.
Cornelis Jansze twee emmers.
Welcke emmers elc zal doen teyckenen mit zijn **marck** ende mit een D.

De huysingen in de geheele Achterstrate, te weten **achter**-omme tot de steen toe an beyden zyden:
Bruin Brunez^{s}. huyskin eenen emmer.
Lucas Coeneze eenen emmer.
Reyer de vleyschouwers huys eenen emmer.
Copmijnkin Splinters huys eenen emmer.
heer Jan Hugez^{s}. huys eenen emmer.
Gillis Bogaerts drie camerkins twee emmers.

heer Pieter Jacopsz^{s}. huys eenen emmer.
heer Martin Boudinsz^{s}. huys eenen emmer.
Marikin Vrericx huys eenen emmer.
dezelve Marikin drie camers drie emmers.
heer Heinric Cornelisz^{s}. huys eenen emmer.
Barbel Bollaerts huys int Craenslop eenen emmer.
heer Willem Waensze eenen emmer [1]).
Alle welcke emmers elc zal doen teyckenen mit zijn marck ende mit een E.

De huyssingen in de Comansstrate ende rontomme de plaetse Welle tot Michiel de Nayers toe:
Govert Willem Sarisz^{s}. huys eenen emmer.
Reyer de vleysschouwers huys eenen emmer.
Andries van Bronchorst huys eenen emmer.
dezelve een huys daeran eenen emmer.
Nele Willems huys eenen emmer.
Vrouwens huys eenen emmer.
Jan van Doens huys eenen emmer.
Heyn de Zeelanders huys eenen emmer.
coman Vincent eenen emmer.
Martin Pier Lamsz^{s}. huys eenen emmer.
Witte Lenaertsz^{s}. huys eenen emmer.
Michiel Claesz^{s}. huys eenen emmer.
Arin Dircxz^{s}. huys twee emmers.
Nelle meester Pouwels huys twee emmers.
Cop de backers huys een emmer.
Lijskin Zeelanders huys een emmer.
Jan Voetkins huys eenen emmer.
Cornelis den Ruyters huys een emmer.
Jan Bloc de vleysschouwers huys een emmer.
Pieter Droechbroots huys eenen emmer.
Alle welcke emmers elc zal doen teyckenen mit zijn marck ende mit een F.

De huyssingen van Michiel de Nayers tot de Langestraetsche poorte toe an beyden zyden:
Michiel de Nayer eenen emmer.

---

1) Later werd dit doorgeschrapt en vervangen door: „nihil alsoot an den bailliu Jasper van Tresloingne gecommen es, die daervoor verantwoerden moet".

Thomas de sloetmaeckers huys eenen emmer.
Jacop Thols huys eenen emmer.
Lijsbeth Blocx huys eenen emmer.
coman Cornelis Sanders huys daeran eenen emmer.
Willem Cop Neuyts huys eenen emmer.
Lenert de barbiers huys eenen emmer.
Harman de metselaers huys daeran eenen emmer.
Claes de Nayers huys eenen emmer.
Heyn de barbiers huys eenen emmer.
mijns Vrouwenhoff vijff emmers.
Arien de metselaers huys eenen emmer.
heer Frans Janszs. huys eenen emmer.
Witte Pieterszs. huys twee emmers.
meester Michiels huys eenen emmer.
dezelve zijn huys daeran eenen emmer.
heer Pieter Janszs. huys eenen emmer.
Pier Thones huys daeran eenen emmer.
Scheel Neels huys eenen emmer.
dezelve zijn huys daeran een emmer.
meester Jan Janszs. lanthuys daeran een emmer.
Cornelis den Jonghen Luchtigen(s) huys een emmer.
Aernt de glazemaeckers huys een emmer.
Pieter Volckricxzs. drie camers daeran drie emmers.
Symon Arienszs. huys daeran een emmer.
meester Jans weduwen huys daeran eenen emmer.
Heyn de Zeelanders huys een emmer.
tCapittelshuys daeran een emmer.
Wouter Jacopszs. vier huyssen vier emmers.
meester Michiels huys daeran een emmer.
Jan Wouterszs. huys een emmer.
Arien de molenaers huys een emmer.
dezelve zijn huys daeran een emmer.
heer Pieter Jacopszs. huys een emmer.
heer Jacop Boeves huys een emmer.
Geertkin Zeghers huys een emmer.
Jan Dircxze taenmans huys twee emmers.
Arien Pierszs. huys een emmer.
Willem Nackes huys een emmer.
Dirc Corneliszs. huys eenen emmer.
Alle welcke emmers elc zal doen teyckenen mit zijn marck ende mit een G.

De huyssingen van den Brigitten rontomme tBrielsche kerchoff, sinte Katherine zusterhuys daerinne begrepen:

Item de Brigitten zes emmers.
Cornelis Jan Robbez. twee emmers.
de Cellebroeders drie emmers.
mijn heer de deeckens drie huyssen drie emmers.
tconvent van sinte Katherine XX emmers.
heer Heinric Willemsz^{s}. huys eenen emmer.
meester Engel Willemsz^{s}. huyssinge twee emmers.
de pastoers huyssinghe eenen emmer.
tBrootzusterhuys zeven emmers.
mr. Jeronimus Boudinsz^{s}. huys eenen emmer.
heer Anthonis huys eenen emmer.
heer Jacob Dircxz.^{s} huys eenen emmer.
Willem Ghijsbrechtsze van Bronchorst huys twee emmers.
de huyssinghe van Franssoys van de Werve bailliu zes emmers.
de huyssinge van Andries van Bronchorst raedt acht emmers.
de huyssinge van Joncvrouwe Margriete van Cleijb(urch) vier emmers.
heer Pieter Butkins huys eenen emmer.
Alle welcke emmers elc zal doen teyckenen mit zijn marck ende mit een H.

De huyssinghen an de noortzijde van Maerlant mittet Dijcslop an beyden zyden:

Jan Wolfertsz^{s}. huys eenen emmer.
Philips Cornelisz^{s}. huys eenen emmer.
Otte de deckers huys eenen emmer.
tGasthuys upt Maerlant XII emmers.
tVrouwenhuys XII emmers [1]).
Cornelis Pouwelsz^{s}. huys eenen emmer.
Jacop Jacopsz^{s}. huys eenen emmer.
Claes Claesz^{s}. huys twee emmers.
Jan Willemsz^{s}. huys eenen emmer.
Floris Willemsz^{s}. huys eenen emmer.
Pier Jan Teuyts huys eenen emmer.
Lenaert Coutysers huys eenen emmer.

---

1) Twee aanteekeningen zijn hier later bijgevoegd. De ééne luidt: „niet overmits dat vercocht is". De andere: „Marien Verhouff II emmers".

Arien Maertsz^{s}. huys eenen emmer.
Lenaert Cornelisz^{s}. huys twee emmers.
Pier Musschevangers huys twee emmers.
Lauwe de zeylmaeckers huys een emmer.
scipper Harmans huys een emmer.
heer Willem Outgeertsz^{s}. huys een emmer.
Dirc de smits huys een emmer.
Cornelis Boudinsz^{s}. huys een emmer.
Thonis Lauwez^{s}. huys een emmer.
Jan Cornelis Florisz^{s}. lijnbane een emmer.
Evert Jansz^{s}. lijnbane een emmer.
Elias Joosz^{s}. huys een emmer.
Willem Cop Neuyts huys een emmer.
coman Jan Eeuwoutsz^{s}. huys een emmer.
Alle welcke emmers elc zal doen teyckenen mit zijn marck ende mit een I.

De huyssingen an de zuytzyde van Maerlant mit de Kercstrate an beyden zyden:
Jan Chrispiaensz^{s}. huys een emmer.
Diele Joris huys een emmer.
Jacop Pier Stuvers huys een emmer.
heer Jacop Lauwez^{s}. huys een emmer.
Harman de metselaers huys daeran een emmer.
coman Lauwes huys een emmer.
Jan Coenez^{s}. huys een emmer.
Cornelis Geerytsz^{s}. huys een emmer.
Quirin Geerytsz^{s}. huys een emmer.
Willem de backers huys een emmer.
Meeus Willemsz^{s}. huys een emmer.
Cornelis Lenaertsz^{s}. huys een emmer.
Pieter Pouwelsz^{s}. huys een emmer.
Alle welcke emmers elc zal doen teyckenen mit zijn marck ende mit een K.

De huyssingen van thooft van Maerlant tot de Croone toe an beyden zyden, tMaerlantsche kerchoff mit sinte Anthonisstrate dairinne begrepen:
thooft van Maerlant eenen emmer.
Thijs Pietersz^{s}. huys eenen emmer.
Wouter Lenaertsz^{s}. huys eenen emmer.

Bellaerts huys eenen emmer.
Claes de backers huys eenen emmer.
Jan Hugeze Keerssebackers huys een emmer.
Aert Blaesbalchs smit(s) huys een emmer.
Jacop Witsz^{s}. huys een emmer.
Arien Aertsz^{s}. huys daeran een emmer.
Jan Cornelisze zeylmaeckers huys een emmer.
Pieter Pietersz^{s}. huys daeran een emmer.
Breydels huys een emmer.
Trijn Theeus huys eenen emmer.
den levenden aels huys een emmer.
zwarte heer Willems huys een emmer.
Trijn Claes dochters huys een emmer.
Jan Blocx twee cameren twee emmers.
mr. Michiels huys an tMaerlantsche kerchoff een emmer.
heer Jacop Lauwez^{s}. huys daeran een emmer.
heer Claes Pietersz^{s}. huys een emmer.
tBaghijnhoff drie emmers [1]).
Heinric Willem Sarisz^{s}. huys een emmer.
Neelkin Beuys huys een emmer.
meester Pouwels huys daeran int Noortende een emmer.
Arien Claesze de zaghers huys eenen emmer.
Franche Piers huys een emmer.
Wouter Barisze de cuypers huys een emmer.
Styne Musschevangers huys een emmer.
Heyne Beuys huys twee emmers.
Cornelis de leerthouwers huys een emmer.
dezelve een huys daeran een emmer.
Aert Blaesbalchs woonhuys een emmer.
tNoordentsche gasthuys vier emmers.
Arien Aertsze schoemaeckers huys twee emmers.
Evert Jansz^{s}. woonhuys twee emmers.
dezelve een huys daeran een emmer.
Jan van Etheren huys een emmer.
Wadde de cuypers huys een emmer.
Alle welcke emmers elc zal doen teyckenen mit zijn marck ende mit een L.

---

1) Later is hier bijgevoegd: „ende XII van tVrouwenhuys".

754454

De huyssinghen van de Croone tot Zeghersslop toe an beyden zyden:

Cornelis Boudinsz^{s}. huys een emmer.
de Clocke een emmer.
Geeryt Jansze de messemaeckers huys een emmer.
Cornelis de messemaeckers huys een emmer.
Coen de draghers huys een emmer.
Cornelis de Nayers huys een emmer.
Arien Craens huys een emmer.
Jan Hugeze in de Croone twee emmers.
Meeus Willemsz^{s}. huys een emmer.
Symon Ariensz^{s}. huys twee emmers.
den Engel een emmer.
Soete Tymmermans huys twee emmers.
Jan Lange Corneliszoone daeran een emmer.
coman Geerijts huys een emmer.
tMoeriaenshooft een emmer.
Alle welcke emmers elc zal doen teyckenen mit zijn marck ende mit een M.

De huyssingen van sinte Nycolaesslop tot de Cruysstrate toe, mit de Visstrate daerinne begrepen, an beyden zyden:

Seghers huys twee emmers.
thuys daeran een emmer.
Arien de schilders huys eenen emmer.
Jan Cornelis Florisz^{s}. huys twee emmers.
Thone Robbe sciptymmermans huys eenen emmer.
Engel Dircxz^{s}. huys twee emmers.
dezelve noch een huys daeran eenen emmer.
heer Hadde Mathijsz^{s}. huys twee emmers.
Yde Pouwels twee cameren twee emmers.
dezelve haer woonhuys twee emmers.
Gillis Boomgaerts huys twee emmers.
Willem Boudinsz^{s}. huyssinge twee emmers.
Arien Claesze schoemaeckers huys twee emmers.
Griete Comans huys daeran eenen emmer.
Copmijnkin Pier Claesz^{s}. huys twee emmers.
Lenaert de bontwerckers huyssinge twee emmers.
Dignum Jaquemaers huys twee emmers.
Nele Jan Hugez^{s}. huyssinge twee emmers.
Jan Cornelis Florisz^{s}. huys daeran twee emmers.

Cornelis pasteyebackers huys twee emmers.
de Maerminne twee emmers.
meester Servaes Ariensz^{s}. huyssinge vier emmers.
meester Anthonis de barbiers huys twee emmers.
Jan de Nayers huys eenen emmer.
Jan Ariensz^{s}. huys twee emmers.
de huyssinge daeran twee emmers.
Dirc Reynsz^{s}. huys twee emmers.
Joos Claesze schouts huyssinghe twee emmers.
de Canne daeran twee emmers.
Huge Cornelis Hugez^{s}. huys twee emmers.
Joos Cornelisze casteleyns huys twee emmers.
IJsbrant de tynneghieters huys twee emmers.
Jacob Pietersz^{s}. huys in de Visstrate twee emmers.
Lodwijcx huys in de Visstrate eenen emmer.
Aechte Douwes huys eenen emmer.
den Heiligen Gheest ten Briel achtien emmers.
Alle welcke emmers elc zal doen teyckenen mit zijn marck ende mit een N.

k. Voort zoe is noch geordonneert als voeren, dat alle de voorseyde huyssingen gehouden zullen wesen haer emmers tonderhouden, gelijc ende in alre manieren als hiervoeren verhaelt staet. Ende indien eenige van den voorseyden huyssen vercocht worden oft ooc an eenige andere personen versterven, soe sullen de emmers altijds volgen den huysse.

l. Item sal elc eygenaer van den huysse jaerlicx gheven voor de onderhoudenisse van elcken emmer twee grooten Vlaems, daervan teerste jaer verschinen zal sinte Katherinemisse a°. XV ^{C} vier ende twintich, ende alzoe voort van jaer tot jaer. Ende yndien yemant in gebreecke jaerlicx is van twee grooten voor elcken emmer te betalen, soe zal men dezelve penningen innen by heerlicke executie, zonder eenich recht meer daeromme te plegen.

m. Item oft gebuerde datter eenige personen huere emmers verlyesen in eenige branden, oft ooc dat de emmers van ouderdom versleten, soe zal men hem in de stede van den verloeren oft versleten emmer oft emmers andere nyeuwe emmers buyten sijn coste weder leveren.

n. Item sal elc zijn emmer oft emmers voeren in zijn huys hangen, sonder in eenige zaecken de emmers te bezighen

dan te brande. Ende zoe wie contrarie van dien bevonden wort, die zal verbueren tegens den heere telcker reyse een boete van XX sc. Hollants.

o. Item sullen gehouden werden up tschouwen van den voorseyden ladderen ende emmers alle jaere drie ommegangen, te wetene den IIen dach in Januario, den IIen dach in Meye, ende den IIen dach in Septembri, tsachternoens, ten waere oft Zondach oft heilich dach waere, soe zal ment sdaechs te voeren doen.

p. Item up elcke schoudaghen soe zullen de regierders van de brantladderen ende haecken, elcx in huer quartier ten minsten een, wesen by zijn ladderen ende haecken, als men ommegaen zal. Ende elc die geordonneert zijn up emmers, sullen stellen huer emmers voor de duere vol waters [1]), elcx up een boete van X sc. Hollants, om de gebreecken, dier gevonden zullen worden in de ladderen, haecken ende emmers, te remediëren ende daerinne te voorsien.

q. Item als tot eenigen tyden brant geroepen oft mitter clocke geclipt wort, soe zullen elc kuermeesters oft regierders int huere oft denghenen, die den last daerof gegeven zijn, gehouden wesen van stonden an haer ladderen ende haecken te ontsluyten. Ende deghene, die up emmers gestelt zijn, sullen huere emmers van stonden an voor de duere zetten. Indiender nyemant en comt, die de emmers neemt om te brande te bringen, soe zullen zy huer emmers zelve te brande bringhen oft doen bringen by huer dienstboden. Soe wie contrarie van dien bevonden wort, sal verbueren een boete van XX sc. Hollants.

r. Item en zal nyemant hem zelven vervorderen te werpen eenige emmers in eenigen brant. Ende zoe wie bevonden wort tzelve doende, die zal verbueren een boete van vijff pont Hollants ende correctie.

s. Item en zal nyemant eenige emmers uut den brande thuys draghen, maer zal zijn emmers aldaer laten ende laten daermede begaen denghenen, die tzelve bevolen zal wesen, dewelcke elc zijn emmer oft emmers wederom leveren zal. Ende zoe wie contrarie van desen doet, te wetene die zijn

1) Later aldus gewijzigd: „Ende elc die geordonneert zijn up emmers, dweylen ende tobben, die zullen huer tobben vol waters voor haer deure zetten by haere emmers mit haere dweylen".

eygen emmers thuys droughe, sal verbueren een boete van XX sc. Hollants. Ende andere, die eenighe emmeren wechdraghen, hemluyden nyet toebehoerende, sal men vanghen ende stellen up een merctdach van thien uren tot een uren toe up de caecke.

t. Item sullen gehouden wesen de regierders van de brantladderen ende branthaecken, elcx int huere, binnen den daghe dat eenigen brant geslist ende gevelt zal wesen, weder te doen halen ende bringen haer ladderen ende haecx, daer elcke buyerte up gestelt is, up haer plaetse. Ende indiender eenighe verbrant oft gebroecken worden, sullen die tsanderdaechs wederom doen maechen, soedat die weder volmaect ende upgesloten zijn binnen den derden daghe [1]). Ende offer yemant hierinne in gebreecke waere, sal tzelve by den heere gedaen worden, ende de costen tweeschat an ghelde innegepandt ende verhaelt te worden an denghenen, dier toe in elcke buyerte geordonneert zijn.

VI. Van vrihede des merkedaigs, ende van koorn, butter, ende eyer ter marct te brengen.

1. *Van dat elc vercopen mach sManendaigs op zynen excyse.*

Item so wie den markendach ten Brielle versoeken willen, die moigen op dyen dach vercopen wat goeden, dat sy dair brengen, op sulken excyse als die poirters van bynnen, uutgenomen dat alle wantsniders, die van buten comen, uut wat steden off dorpen dattet sy, niet vryer alhier wesen en sullen, dan die poorters van den Brielle aldair sijn.

2. *Van wair dieghene mit koorn ende andere goeden staen sullen, die sManendaigs ter marct comen.*

Item so wie tsManendages ten Brielle ter marct comen ende goet vercopen willen, die sullen staen van den overgange van den Brielsen kerchove ten eynde van der Langerstraten ter spoyen wairt an beyden zyden neven tgortier, elkerlijk

---

1) In margine werd er later bijgevoegd: „Ende wes tselve gecost zal hebben, zal betaelt worden by den burgmeester-tresorier derzelver stede".

op een boete van V sc. Hollans, rechtevoort off te panden. Ende voort so wye opten markendach koorn coopt off vercoopt, int water off opt lant, andersins dan op die marct, als geclapt is, die verbuert X sc. Hollans, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende halff die stede, uutgenomen poirters bynnen hairen husen ende coorn, dat in scepen leit ende in ghenen sacken en is. (A. 36.)

3. *Van dattet koorn onder so goet wesen sal als boven.*

Item wat koorn ter marct compt ten Brielle ende men vercopen wille, dat sal men onder so goet leveren, als ment boven toocht. Ende wair men des niet en dede, dat men kenlic maken mochte op yemande mit II scepenen off mit III poirters, dattet koorn onder so goet niet en ware, als hijt boven getoocht hadde, dat wair op een boete van XXX sc. Hollans, halff mijn heer ende half die stede, off te wynnen na den rechte van der stede.

4. *Van dat elc sijn wagenen, karren ende cordewagenen van der marct sal wechvoeren.*

Item so wye koorn ter marct brengt mit wagens, karren ende cordewagen, hy sy inlems off uutlems, die sal terstont, als hy dat koorn dairoff offgeladen heeft, weder [1]) die wagenen, karren ende cordewagenen van der marct voeren, op een boete van XX sc. Hollans, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende halff die stede.

5. *Van wanneer men die koorncloc, buttercloc, schoencloc ende eyercloc luden sal.*

Item die koornclocke, schoenclocke, butterclocke, eyerclocke sal men luyden tusschen Paesschen ende sinte Bavendage, als die clocke X geslagen heefft, ende van sinte Bavendage weder tot Paesschen, als die clocke XI geslagen heefft. Wie hierboven cofte off vercofte, dat ware coper ende vercoper elcx op een boete van III ℔ Hollans, als van tkoorn, van schoenen, op een boete van XV sc. Hollans, van eyeren, case ende butter, op een boete van X sc. Hollans, rechtevoort off te panden, halff mijn here ende halff die stede.

1) Er staat: *terstont weder.*

6. *Van enen vremden man off sijn goet op enen Manendach te beleyden.*

Item so wanneer een uutlems man off sijn goet eens beleet is op enen Manendach, als recht is, mach men op een ander Maendach dairna hem off sijn goet bewysen bynnen der vriheit van den Brielle; dien uutlems man off sijn goet mach men dan bestellen. Ende die uutlems man off sijn goet sal rechts plegen in alre manieren, offet op enen anderen dach geschiet ware [1]).

7. *Van dat nyement sManendaigs stalhuyre nemen en sal.*

Item en sal nyemant stalhuyre nemen des Manendaigs voir sijn dore te staen, noch verbieden yement dair te staen mit een stal, behouden een ygelic sijn uutganc, op een boete van III sc. [2]) Hollans, rechtevoort off te panden.

8. *Van wat recht een hebben sal, die den anderen koorn vercoopt.*

Item wat poorter den anderen poorter koorn vercoopt, hoe dat genoemt is, die sal hebben datselve recht, dat men doet van zeevairdich goet. Ende wat backer borcht boven enen Arnoldusse gulden, die sal tselve recht hebben voirt dat men van coep van koorne an hem doet.

9. *Van wair een staen sal die broet buten zynen huyse vercopen wille.*

Item wie mit broede te cope staen will buten sijns selves huys, die sal staen op die Plaetse voir den steen, van den oppersten hoeke van Beye Heynen soens huyse ten kerchove toe off ten kerchove wert, op een boete van V sc. Hollans, rechtevoort off te panden, ten ware tsManendages, so sullen zy overdwers der Plaetsen staen van Beyens voirseyt ten kerchove wairt, op die boete voirseyt.

10. *Van dat men gheen voirbroet backen en sall.*

Item dat nyemant gheen voirbroet backen en sal op een boete van XXX sc. Hollans, halff mijn heer ende halff die

---

1) I. m. werd later geschreven: „vreemde luyden goederen op martdach niet arrestabel sijnde". Daarna werd tusschen *op* en *martdach* geschreven: *den eersten.*

2) Het D. HS. heeft: V sc.

stede, rechtevoirt off te panden. Ende men sal backen penningcx wairde, als men hier voirtijts gedaen heeft. Ende dat broet sal men weghen in allen manieren, als men hier voirtijts gedaen heeft, op een boete van III ℔ Hollans, halff mijn here ende halff die stede; ende dat broet, dat te lichte is, ter armen behouff int gasthuys.

11. *Van dat men gheen koorn bynnen den Brielle bringen en sal, dragende by gehelen schoven.*

Item dat nyement gheen koorn bringen en sal in die stede, draghen(de) by ghehelen schoven, tenzy dat hijt betugen mach rechtevoirt mit goeden wittachtigen tughen off luden, dat hem dat koorn gegeven is. Ende so wie dat niet en dede, dair soude die rechter die hant an slaen ende leggen (hem) in den steen, ter tijt toe des hy dat gebetert hadde by mynen here ende der stede.

12. *Van hoe men koorn mitter mate meten sall.*

Item sal men meten mit koornmaten, die die rechte maten sijn der stede van den Brielle, ende zetten se recht, als mer mede meten sall, ende meten se vol, op een boete van XXX sc. Hollans, off te wynnen na den rechte van der stede. Ende wairt dat yement, die koorn vercochte bynnen der vrieheit van den Brielle, myn leverde dan die rechte mate van der stede, die lest gebrant was, dat wair op een boete van X sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede, te weten van elken vorndele.

13. *Van dat nyement sManendaigs staen en sal op die Cruysstrate mit cramen noch stallen.*

Item dat nyemant op die Cruysstrate, noch voir die stoel, sManendaichs staen en sal mit cramen off mit stallen, op een boete van XXX sc. Hollans, half mijn here ende half die stede, rechtevoirt off te panden.

14. *Van dat nyement cramen rechten en sal buten zynen huse.*

Item en sal nyemant cramen rechten buyten zynen huyse dan van den hoeck van der stede huys ende Jacopmairs huys nederwert, op een boetc van X sc. Hollans, halff mijn heer ende halff die stede, rechtevoort off te panden. Ende

dit sal wesen des Manendaigs ende op anders ghenen tijt bynnen der weke. Des so sullen die poirters van den Brielle boven staen, op hoir cavel, ende die vremde luyde achter, oic op hoir cavel, ende dat op die boete voirseyt.

15. *Van hoe vremde lude oeft off froeyt vercopen sullen.*

Item dat gheen vremde luyde gheenrehande oefft noch froyt vercopen en sullen bynnen der weken dan uten scepe by tonnen, mer niet op die straet staende om hoir oeft te vercopen, op een boete van XX sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, ende opt oeft verbuert te wesen, halff mijn heer ende halff die stede.

16. *Van wair die mit gansen, hoenren, eyer, vlas des Manendaigs staen sullen.*

Item so en sal nyemant eyeren, botter, case, hoenren, ganssen off dyergelike tsManendaigs vercopen [1]), voir die clocke geluyt is. Ende wye botter ende case te coepe hebben, die sullen staen in die strate by thuys, dair Pier die Naeyer plach te woenen, ter havene wairt, die ene teghens den anderen over, ende nyewert anders [2]), op een boete van X sc. Hollans, rechtevoort of te panden, halff mijn here ende halff die stede. Ende gheen voircopers en sullen copen, eer die clocke geluydt is, op dieselve boete. Ende alle kyndekijn botter sal hoir gewichte hebben van achtentwintich loet off dairboven, op een boete van XXX sc. Hollans ende op die botter. Ende wye sijn hant an die botter sloege, om wech te draghen, als die rechter clopte, om die botter te weghen, die verbuerde dieselve boete ende die botter. Ende hoenren, gansen, eyeren, vlas ende dyergelijcke comanscip sal staen van Pier Robeels [3]) huys, daer Jan Heynensoen in plach te woenen, noortwerts tegens malcander over, ende nyewert anders, op een boete van X sc. Hollans, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende halff die stede. (Vgl. C. III. 24.)

---

1) Later bijgevoegd: *den voercopers.*

2) Later hier bijgevoegd: *die poerters voer ende die vreemde luden dairan, elc op sijn kavel.* Ook het D. HS. heeft dit bijvoegsel.

3) Later veranderd in: *Yeman Robbe zoens huys.*

17. *Van wair die huyden te coep hebben, staen sullen.*

Item so wie huyden te coep hebben des Manendaigs, die sullen staen onder Yeman Jan Knuuts weech, dat nu „In die croen" hyet, ende Coppen Claps, tegens malcander over, ende anders nerghent, op een boete van XV sc. Hollants, rechtevoirt of te panden, halff mijn heer ende halff die stede.

18. *Van wat een vremt scomaker sal geven te excise.*

Item wat scomaker sManendaigs ter marct compt van buten, die sal gheven der kercken ten Brielle van elc pair hosen, dat hy vercoopt, VIII d [1]) Hollans, van elc pair schoenen II d. Hollans.

19. *Van enen scomaker buten der vriheit schoen te halen.*

Item haelde enich scomaker van den Brielle enige schoenen buten der vriheit om bynnen weder te vercopen, die verbuerde een boete van X sc. Hollans, also dicke als ment op hem kenlic maken mochte mit II scepenen off mit III poirters, rechtevoort off te panden, halff mijn here ende half die stede.

20. *Van wair die staen sullen, die yserwerc te cope hebben.*

Item wye yserwerck vercopen will opter straten tsManendages, die sal staen van der poorten [2]) van den hove in die Langestrate ter koornmarct wairt, ende nerghent anders, op een boete van V sc. [3]) Hollans, rechtevoort off te panden. Ende die scomakers dairteghens over, op dieselve boete, tot mijns heren behoiff.

1446—1455.

21. (*Van wanneer die weeckmarct wesen sal, als die Manendach compt op enen heiligen dach.*)

Item is die bailiu mitten alinge gerechte overdragen, dat so wanneer die Manendach, dair men die weeckmarct op pleecht te houden, compt op enen heiligen dach, die de heilige kercke

---

1) In 't D. HS. staat: XIII d.
2) De woorden *van der poorten* komen in 't D. HS. niet voor.
3) In 't D. HS. staat: X sc.

biet te vieren, geliken die heilige Paeschdach, Kersdach off Sinxendach [1]*, dat dan die weecmarct wesen sal opten naesten werkedach dair te voren; ende dieselve markedach sal also vry wesen als die rechte markedach, die opten Manendach compt, op een boete van X* ℔ [2] *Hollants, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende half die stede. Ende gheen goet en sal men vercopen noch doen kryeren op heilige dagen, die de heilige kercke gebiet te vieren, op die boete voirseyt.*

22. (*Van wair men verkenen vercopen sal.*)

Item zo wat verkenen men ten Brielle brenct te coope, die zal men vercopen binnen den houcke van sinte Pieters slop, ende nergens anders, op de boete van X sc. Hollants, half mijn heer ende half die stede, rechtevoort af te panden.

23. (*Van wanneer een uutlemsch persoon up den marctdach coorn mach coopen.*)

Geordineert by den bailliu ende gerechte, dat gheen uutlemsch persoon coepen en zal eenich coorn, dat up den marctdach van der weke te coepe comt, voor de clocke twaelf geslagen heeft, up de boete van drie pont Hollants, rechtevoort af te panden. Actum XX in Julio XCVIII.

VII. Van der Maerlantser havene, van den zellingen, van meeren an steygheren, statbomen, doer der stede vesten, van ballaste, van scepen te wyntersate te leggen ende anders diergelike.

1. *Van een scip, dat die Maerlantse haven over sit, ende wye zellinge in die haven maict ende aerde off woese in die kille werpt.*

Item wat scip die Maerlantse havene over sit, dats op een boete van X sc. Hollans, halff mijn heer ende half den scepenen. Ende so wye zellinge in die havene maict, ende

---

1) De woorden: *geliken — Sinxendach* zijn doorgehaald en komen in 't D. HS. niet voor.
2) In 't D. HS. staat: X sc.

aerde off woese in die kille werpt, die verbuert dieselve boete voirseyt, rechtevoirt of te panden. (A. 43.)

2. *Van dat men niet benemen en sall scepen te leggen in die Maerlantse havene.*

Item en sal nyemant benemen scepen te leggen te Maerlant in die havene in zellingen boven der killen, ten ware dat een man sijns selffs scip leggen wilde in eenre zellinge voir sijns selfs huys, dair hy in woent, op een boete van XX sc. Hollants, halff mijn heer ende halff den scepenen, rechtevoort off te panden.

3. *Van gheen scepen lantvast te leggen tusschen der Maerlantser havene ende der cranen.*

Item en sullen gheen scepen lantvast leggen twisschen der Maerlantser havene ende der cranen boven enen getide te samen [1]), uutgenomen zeescepen, die ter dagelicser neringe varen. Ende wie sijn scepe langer lantvast laghe als voirseyt is, ten ware boven maell vloeden, die verbuerde, so dicke als ment betoichde mit II scepenen off mit III poirters, X sc. Hollants, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende dander helft die stede.

4. *Van hoe lange een scip leggen sal an off voir een steiger.*

Item en sal gheen scip, dair men noch goet in en sceept noch uut en sceept, leggen an den steiger noch voir den steiger, langer dan een getide, op een boete van XX sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn heer mit des dyeners knechten ende halff die stede.

5. *Van dat men niet meeren en sal an bruggen, steigheren, statboemen, dammen off hoofden.*

Item en sal nyemant meeren an bruggen, steygeren ende dammen, an hooffden noch an statbomen, op een boete van XX sc. Hollans ende opten reep on tween te houwen. Ende alle steigheren sullen ruum wesen, op dieselve boete voirseyt. rechtevoort off te nemen, halff mijn heere ende die ander helfte die stede.

1) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *an der westzyde.*

6. *Van dat men niet meeren en sal an der stede poorthusen.*

Item en sal nyement meeren an der stede poorthuysen ende mortieren, noch doer noch an die vesten, noch die breken noch schade dairaen doen, noch gewant van nettenen off lakenen an die veste hantieren, op een boete van XX sc. Hollans, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende half die stede. Ende so wye hier scade an doet, dat sal men hem twyscat offpanden.

7. *Van dat men ghene zellinge delven en sall in twee roeden hende der Maerlantscher bruggen.*

Item en sal men gheen zellinge delven in twee roeden hende der Maerlantsser bruggen noch der vesten, op een boete van XX sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn heere ende halff die stede.

8. *Van dat elc sijn statboem ruum houden sall.*

Item sal een ygelic sijn statboem ruum houden, op een boete van X sc. Hollans, halff mijn heer ende halff die stede, also dicke als hy dairoff beleet wort mit II scepenen off mit III poirters.

9. *Van dat nyemant zellinge delven en sall van onser vrouwen steiger ende tnoordense poorthuyss.*

Item en sal nyemant enige zellinge delven tusschen onser vrouwen steiger ende dat noordense poorthuys beneden den staken, die dair gesteken sijn, hy en sal die aerde uten laech water opcruden boven den staken, op een boete van V ℔ Hollants, rechtevoort off te panden, also dicke als yement dairoff beleet wort mit II scepenen off mit III poirters, halff mijn heer ende halff die stede.

10. *Van dat nyement steen breken en sall van der stede vesten noch uter stede straten.*

Item so wye enigerhande steen van der stede vesten, uter stede straten yet brake, ende men dat kenliken maken mochte mit enen uten rechte, out off nyeu, mit twee poirters off mit twee van des rechters knechts, die sal verbueren III^{m} [1])

1) In 't D. HS. staat II M.

steens tegens der stede, rechtevoort off te panden, off heeft hijt niet, so sal hy terstont gebannen wesen uter stede van den Brielle, een jair lanck.

11. *Van wair men die buyssen off andere scepen te wintersate leggen sall.*

Item so en sal men gheen buyssen noch ledighe scepen te wintersate leggen dan an die oestside van den Brielle, langes den Nyewenlande, ende nerghent anders, op een boete van X ℔ [1]) Hollans, rechtevoirt of te panden, halff mijn heer ende halff die stede, uutgenomen dat se leggen moigen in die Maerlantsche havene, bynnen die hoghe brugge, behoudelic die kille ruum te wesen.

12. *Van wair men ballast uten scepen uutschieten sall.*

Item en sal nyemant gheen zant noch ballast bynnen der vriheit van den Brielle opschieten off opwerpen dan suutwerts van tgasthuyss, op een boete van IIII ℔ [2]) Hollans, halff mijn heer ende halff die stede, off te wynnen na den rechte van der stede; uutghenomen ballasten, die op die kaye opghescoten worden, die sullen dair bliven totter stede behoef, op die boete voerseyt.

13. *Van wie ballastescepen ten Brielle brengen, dat die komen sullen voir den bailiu ende gerechte ende toghen dair voir hem hoiren ballast.*

Item so wat ballastescepen bynnen der havene ten Brielle comen, die sullen rechtevoort comen, als zy hoir ancker geset hebben, voir den bailiuw, scout off voir een burgermeister, ende belyen zynen ballast, die zy in hebben, eer sy en uutwerpen. Ende dan sal die bailiuw, scout off burgermeister een bode off een knecht na hem zenden, die hem wysen sal off doen wysen, wair sy en werpen sullen. Ende wie dat niet en dede, die verbuerde een boete van III ℔ Hollans, halff mijn heer ende dander helft die stede. Ende zeide yement, dat hy ghenen ballast in den Brielle gebrocht en hadde, die soude dat kenlicken maken mit II scepenen

1) In 't D. HS. staat X sc.
2) In 't D. HS. staat III ℔.

off III poirters voir den bailiuw, scout off een burgermeister, off mit zynen eede als recht is, dat hy den ballast geworpen hadde opten Maesstroom off dairbuten. Ende ware dat sake dat men naderhant vinden mochte, dat hy enen quaden eedt gesworen hadde, dat wair op een boete van V ℔ Hollants ende een jair die stede. Ende ware dat sake dat zy dat niet en deden, ende dat yement anbrochte den bailiuw, scout off burgermeister, die soude hebben een pont Hollants van denghenen, dye men in die brueke vonde by dage. Ende van allen desen voirseyden poynten sullen alle voirseyde boeten dubbelen by nachte. Ende dese boeten sal ghelden dat scip ende die meyster van den scepe, alle halff mijn heer ende halff die stede, rechtevoort off te panden,

14. *Van gheen vuylnisse te draghen an een statboem.*

Item en sal nyemant vuylnisse draghen noch doen draghen op eene roede hende an enige statboem, die gelegen is bynnen der vriheit van den Brielle, op een boete van III ℔ Hollants, rechtevoirt off te panden, ende die vuylnisse weder andersyns te doen dragen vandaen op desghenen cost, dye se dair gedragen heeft off doen draghen. Ende nyemant en sal vuylnisse storten off werpen van enige statboem off in die havene off in der stede wateringe, op dieselve boete voirseyt, rechtevoirt of te panden, desgelijcx opter stede straten, een dorndel mijn heer, een dorndel der stede, ende een dorndel der stede boden off des dyeners knechts, dyet doen off anbringen.

15. *Van dat men gheen matten, stroo, ballast off dyergelike in die havene werpen en sall.*

Item en sal nyemant matten, stro off dyergelike vuylnisse uut synen scepe in die havene werpen op een boete van XXX sc. Hollants, also dicke als ment op hem kenlic maken mochte mit II wittachtige getugen, poorters wesende. Ende dedet yemant by nachte, dat ware op twiscatte boete voirseyt, rechtevoirt of te panden, een dorndel mijn heer, een dorndel die stede ende een dorndel des dyeners knechts mit den roedraghers.

16. *Van dat men alle vuylnisse van der voirstraten draghen sall an den dijck by Wouter Brekebeens ende anders nerghent.*

Item en sal nyemant van die Voirstrate enige vuylnisse off

onreynicheit anders uut zynen huyse off van der voirstraten draghen dan in die backen, die die stede heeft doen maken. Wairt dat yement anders vuylnisse storte dan in die ghemaecte backen, dat waer op een boete van twalif groet, die soude betalen die heer [1]) of die vrouwe van den huse, daer die bode uutghinghe; ende die meester [2]) of vrouwe soude weder dat corten hair bode van hoir huere. Ende dit sal wesen van Jan Suete zuutwaert ten poerthuse toe ende van die Cruusstrate tot Yeman Willemsz. toe; ende int Noortende ende anders achterwaerts sal men die vuylnisse draghen, daer sy nut ende bequaem is. Ende die dit bybrinct, sall hebben IIII gr., den baeliu IIII gr. ende der stede IIII gr.

VIII. Van der crane, van bier op te slaen, ende van tappers, van meten ende maten ende van gewichten.

1. *Van wat men gheven sal van wijn te schroeden.*

Item sal men gheven van elke groete vate wijns, zes ame groet off dairbeneden tot derdalve ame toe, te schroeden van der cranen tot onser Vrouwen steigher toe, achte groete Vlaems, ende van enen vate, derdalff ame groet off dairbeneden, sal men gheven zes groete, ten ware dat ment mochte draghen mit een tijn boeme, dairoff sal men gheven arbeitsloen, dats te weten, van een aem off dairbeneden, drie groete Vlaems, ende van elken vate wijns, boven zes ame groet, sal men gheven XII groete Vlaems; ende scroot ment verby onser Vrouwen steiger op sinter Claes steiger toe, so sal men gheven van elke groete vate wijns, zes aem groet, IX groete Vlaems, ende derdalve ame groet off dairbeneden, VII groete Vlaems, ende verby sinter Clais steigher, van enen groeten vate, X groete, ende van enen vate, derdalff ame groet off dairbeneden, VIII groete Vlaems.

2. *Van wat een geven sall van bier op te slaen, dairt erve sijns selfs niet off en is.*

Item wye bier opslaet, dairt erve sijns selffs niet off en is,

---

1) Het D. HS. heeft *die waert* in plaats van *die heer*.
2) In 't D. HS. *die waert*,

off dat hy dat erve off thuys niet gehuyrt en heeft, te vloede ende te brande, die sal gheven van elken vate I d. Hollants.

3. *Van dat men den tolner sal laten weten, eer men bier opslaet.*

Item en sal nyemant bier opslaen bynnen der stede van den Brielle, dat tollen sculdich is, eer men den tolner heeft laten weten, op een boete van II ℔ Hollants, halff mijn heer ende halff die stede. Ende dese boeten sullen die draghers betalen. Ende die tbier te coepe brengt, die salt den exciseners aenbrenghen, op een boete van XXX sc. Hollants, ende oic die dragers op een boete van X sc. Hollants, half mijn heer ende halff die stede, rechtevoort of te panden.

4. *Van wanneer een bier missaecte, dair hy excijs sculdich off ware, dat hy in huys hadde doen halen.*

Item wat tapper bier in huys hadde doen halen, dair hy excijs sculdich off ware, ende dat missaecte, dat men kenlic op hem maken mochte mit II scepenen off III poirters off mitten draghers, dat bier mach die excisener int gasthuys doen draghen off den bodem insteken, sonder verbuernisse teghens den here off yement anders. Ende die tapper sal den excisener vierscatten excise dairoff gheven ende den here een boete van XXX sc. Hollantse.

5. *Van dat men gheen bier en sal in doen halen voir der zonnen off na der zonnen.*

Item dede yemant hier bier halen voir der zonnen off na der zonnen, dair men excijs off sculdich wair, die verbuerde een boete van XXX sc. Hollants; dyet droeghe, verbuerde een boete van XXX sc. Hollants, ende dyet vercofte, een boete van XXX sc. Hollants, rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende dander helft die stede [1]).

1) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *ten ware by consente van den excysenaer.*

6. *Van dat gheen goet langer bliven en sal an die crane dan een nacht.*

Item wat goede men leit of set an die crane, dat dair meer blijft staende, leggende of angeset dan een nacht, dat is op een boete van X sc. Hollants, rechtevoirt of te panden, halff mijn here ende halff die stede, also dicke als yemants goet aldair beleet wort mit II scepenen off III poirters.

7. *Van dat alle bierdragers ende pyners sullen ingescreven ende gesworen wesen.*

Item en sullen gheen pijnres noch bierdragers wesen, zy en sullen gesworen wesen ende gescreven in der stede boeck, op een boete van X sc. Hollants, rechtevoort of te panden, ende op I jair die stede. (Vgl. C. I. 33.)

8. *Van dat men den luden pande zetten mach, sowel van wyne als van biere.*

Item sal men den luden pande setten van dat men hem sculdich is van wine, als men doet dat men sculdich is van biere.

9. *Van dat gheen tapper synen dranck valschen noch menghen en sall.*

Item dat gheen tapper zynen dranck valschen noch menghen en sall, opten dranc verbuert te wesen ende op correxie van der stede.

10. *Van een wanderende man off wijff uut een taverne hieten te gaen.*

Item wat wanderende man off wijff etc. (Zie B. 12.)

11. *Van hoe men wijn, bier, asijn, olie off anderen dranc by der mate meten sall.*

Item wye wijn, bier off enigen anderen dranc tapt, off asijn, olie off dyesgelijck vercoopt by der maten, die sal

tappen ende meten by der maten, die den lesten brant hadde der stede van den Brielle. Ende wie des niet en doet, ende ment op hem betugen mach mit II scepenen off III poorters, die verbuert een boete van XXX sc. Hollants, also dicke als ment op hem off op sijn boden betoghen mach, als voorseyt is, off te wynnen na den rechte van der stede. Ende wye niet wel en mate by sulker maten, die verbuerde V sc. Hollants. Ende wie enich arch off list besichde in eniger maten, die der stede brant heeft, als voirseyt is, dat hy se vermynderde, die verbuerde V ℔ Hollants, rechtevoort of te panden. Dese boeten sal hebben half mijn here ende halff die stede. (A. 21.)

12. *Van hoe men meten sal mit koornmaten ende zoutmaten.*

Item sal men meten mit koornmaten ende soutmaten [1]), die die rechte maten sijn der stede van den Brielle [2]), ende setten se recht, etc. (als in C. VI. 12. [3]))

13. *Van dat men weghen sal mit den rechten Coelschen gewichte.*

Item en sal nyement weghen bynnen der vriheit van den Brielle dan mitten rechten Coelschen wichte, so der stede toebehoirt, also die geteikent is. Ende onder wyen men vonde ander gewichte, die soud men hem nemen, ende hy verbuerde een boete van XXX sc. Hollants, rechtevoort of te panden, halff mijn here ende half die stede. Ende van wyen die rechter een eedt wilde hebben, dat hy anders gheen gewichte in sijn huys hadde dan die rechte gewichte, die soude den eedt doen off die boete ghelden. Ende wye men bevonde van enen quaden eede, dat soude wesen op een jair sijn nerynge, ende voort tot correxie van den bailiuw ende van den gerechte. (A. 61.)

---

1) De woorden: *ende soutmaten* zijn doorgeschrapt en komen in het D. HS. niet voor.

2) De woorden: *der stede van den Brielle* zijn doorgeschrapt en er staat boven het doorgeschrapte *gebrant.*

3) Het eenige verschil is dat dit artikel eindigt met de woorden: „Dese boeten sal hebben halff mijn heer ende dander helft die stede", en alzoo de woorden mist: „te weten van elken vorndele".

14. *Ordonnantie van den coornmaten ende andere maten. Gemaect by tyden van Joncheer* ADRIAEN VAN LODIJCK [1]), *als bailliu van den lande van Voerne, mit mannen van leene desselffs lants van Voerne ende mitten gerechte der stede van den Brielle* [2]).

In den eersten soe wie dat bruyct XXXVI gemeten lants, die zal gehouden wesen te hebben een achtendeel.

Item zoe wie bruyct meer oft over de XXXVI gemeten lants, die zal hebben een achtendeel ende een halff achtendeel.

Item zoe wie up een achtendeel gezet wort ende een halff achtendeel heeft, die moet een achtendeel daertoe hebben.

Item men zal den schouten bevelen in elcken polder oft prochie mit de scepenen aldaer, dat zy dit bezoucken ende bevraghen zullen up haeren eedt.

Item soe wie dat bruyct beneden XXXVI gemeten, hetzy XX oft XXVIII gemeten, die zal hebben een groote [3]) mate alzoe groot, behouden dat die hebben zal den brant, die den bailliu zetten zal, up een boete van III ℔ Hollants.

Item en zalder nyemant gheen maten binnen zynen huysse houden, zy en zullen hebben den brant, die den bailliu zetten zal, up de boete van III ℔ Hollants. Ende dit zullen die schouten mit die scepenen, elc in zijn prochie, bezoucken up haeren eedt, ende hoeveel lants dat elc gebruyct. Ende hier

1) Blijkens de te Brielle berustende Stads-Rekening over 1454—1455 was op St. Michielsavond van 1455 baljuw van Voorne en Den Briel Adriaen van Remmerswale. Den 1sten October 1464 fungeerde deze man nog als baljuw (Stads-Rekening over 1463—1464); volgens eene M. S. aanteekening van J. Kluit bekleedde hij die betrekking reeds in 1439 en was hij heer van Lodijck. Van Alkemade, die als baljuwen van Voorne vermeldt Jonker Adriaan van Reimerswaal en Jonker Adriaan van Lodijk (Deel I, blz. 372), heeft voorbijgezien dat de laatste dezelfde persoon was als de eerste. Van Jhr. Adriaen van Lodijc vond ik gesproken in de Stads-Rekening over 1465—1566, die fol. 16 verso den post heeft: „Item gescenct Jonch. Adriaen van Lodijc XII mengelen wijns, die verdroncken waeren in een gelach, daer hem de cost gesceynct was mit eenige uut den rechte, den stoop VI gr. fac. III sc. gr." In de Stads-Rekening over 1461—1462 staat p. 37 verso de post: „Item betaelt een menichte van gezellen, die lange de clocken luydeden, als mijn joffr. sbaillius zaleg. gedachten gestorven was, voor haeren aerbeyt . . . . . 3 sc. 6 d. gr."

2) I. m. is later geschreven: „Gepubliceert den IIIen July anno XV C LXIIII onder Jonckheer Joest van der Werve bailliu, ten eynde eenen yegelick zynen behoorlicken maten geijckt heeft jegens onse liever Vrouwendach ter halver Ougst eerstcoemende".

3) *Groote* is doorgeschrapt evenals het volgende: *alzoe groot behouden dat*, en boven *mate* is geplaatst: *te weten een achtendeel.*

zullen zy een ceel off maecken ende bringen die onder den bailliu off tot denghene die daertoe geordineert wort de mate te [branden].

Item zoe en zal daer nyemant gheen coorn up de merct bringhèn te coopen met zacken des marckedaghes, ten zal wesen mit lantmate gemeten, up tcoorne verbuert te wesen ende een boete van III ℔ Hollants.

Item tachtendeel van die lantmate is grooter dan de zoutmate, tachtyende vat upgehoopt ende een halff vierendeel pint halff.

Item men zal gheven van ijcken van tachtendeel drie stuvers.

Item van een mudde twee stuvers.

Item van een spint eenen stuver.

Item van een halff spint een blancke.

Item van een vierendeel eenen groten.

Item van een halff vierendeel een oortkin.

Item van een mingelsmate eenen stuver.

Item van een pintsmate een blancke.

Item van een halff pintsmate eenen groten.

Item van alle andere minder maten een oortkin.

Item van een scepvat van den molenaers drie groten.

Item van een halff scepvat twee groten.

Item die voetkins onder de maten hebben wil, daer zal men off gheven twee groten.

Item van alle cloeten [1]), die in de maten staen, daeroff zal men gheven eenen groten.

Item tachtendeel van de lantmate hout XIX sceppers ende een pinte, al vol gestreecken mate [2]).

Item dat mudde van de lantmate hout IX^{5} sceppers ende een halff pinte.

Item tachtendeel van de stedecoornmate hout XVIII sceppers ende een pinte ende een halff vierendeel pinte, al vol gestreecken mate [3]).

---

1) *Cloeten* is doorgeschrapt en vervangen door *blocken*.

2) Hier is later bijgeschreven: *Tachtendeel van de lantmate is gemaect ende moet wesen groot XLIX pinten, mudden, spint ende halve naer advenant.*

3) Een bijvoegsel van 1592 luidt: „Dit voorseyde achtendeel stedemate moet wesen ende is verandert by de gecommitteerde deser stede ende den stedehouder van den bailliu up XXIIII mengelen ofte XLVIII pinten, mudden, spint ende halve naer advenant. Aldus gedaen by Pieter Cornelisze Burchvliet, stedehouder, Jacob Allertsze ende Pouwels Steur, burgemeesters, Caerl Gans, Cornelis Lodewijcxsze Erckenbout ende Lenert Mathijsze, schepenen, gecommitteert den X^{en} Septemb. 1592, present J. DE LANGUE".

Item dat mudde van de stedecoornmate hout IX sceppers ende een halff pinte ende een vierendeel pinte, al (vol) gestreecken mate.

Item dat spint van de stedecoornmate dat hout vier sceppers ende een pinte, een halff pinte, een vierendeel pinte, een halff vierendeel pint ende de helft van een halff vierendeel pinte, al vol gestreecken mate.

Item thalfve spint der stedecoornmate dat hout twee sceppers, een halff pinte ende een vierendeel pinte, al vol gestreecken mate.

Item een vierendeel spintsche coornmate [1]) dat hout een scepper ende een vierendeel pinte ende een halff vierendeel pinte, al vol gestreecken mate.

Item een halff vierendeel spints stedecoornmate dat hout een halfve scepper, een halff vierendeel pinte ende de helft van een halff vierendeel pinte, al vol gestreecken mate.

Item tachtendeel van de zoutmate dat hout XVIII sceppers, een halff pinte, al vol gestreecken mate.

Item dat mudde van de zoutmate dat hout IX sceppers ende een halff vierendeel pinte, al vol gestreecken mate.

Item een spint van de zoutmate dat hout vijftalffve scepper ende een halff vierendeel pinte, al vol gestreecken mate.

Item een halff spint zoutmate dat hout twee sceppers ende een halff pinte ende een halff vierendeel pinte, al vol gestreecken mate.

Item een vierendeel spint zoutmate hout een scepper, een vierendeel pinte ende een halff vierendeel pinte, al vol gestreecken mate.

Item de helft van een vierendeel spint zoutmate hout een halff scepper, een halff vierendeel pinte ende de helft van een halff vierendeel pinte, al vol gestreecken mate.

Item den scepper van den achtendeel dat is dat achtiende vat ende dat is een mingel ende een halff pinte.

Item alle dat coorne, dat den molenaer up den scepper met eender hant houden mach, dat weecht vierdalff pont, luttel min oft meer.

Item als men de maten wilt leeren kennen, deen buyten den anderen, waer een schilt staet zonder burch, dat is lantmate.

---

1) Waarschijnlijk moet men lezen: *spints stedecoornmate*. Zie het volgend artikel.

Item waer een schilt staet ende een burch, dat is stedemate.

Item zoe waer twee schilden boven malcanderen staen, dat is zoutmate.

Item dat lantmingel hout een mingel ende een halff pinte, dat is die rechte mate, zonder excijs, tmingel een oortkin, ende daerof zal men gheven drie groten van branden.

Item de lantpinte van den biere hout een pinte ende een vierendeel pinte, dat is de rechte mate, zonder excijs, de pinte een deuyt, daeraff zal men gheven van branden eenen stuver.

Item die lanthalffpinte, daer men die kaernemelc mede meet, die hout een halff pinte ende een halff vierendeel pinte; ende hieraff zal men gheven van branden een grootkin.

Item een pont butters hout de mate daeroff een half pinte ende een halff vierendeel pinte; ende een maetkin dat hout de XVI een pinte. Ende tzaet, daer men dese maten mede ijct, dat weecht XXI loet ende een vierendeel loots.

Item van een buttermate te branden van een pont, daeraff zal men geven een blancke.

Item van een buttermate te branden van een halff pont, daer zal men of geven een groetkin.

Item de buttermate van een halff pont hout een vierendeel pinte ende een maetgen van de XVI een pintkin ende een halff maetkin dat hout de XVI een pinte.

Item dat zaet, daer dese maten mede geijct zijn, dat weecht X^5 loot ende een halff vierendeel loots.

IX. Van neringe te doen bynnen der vriheit van den Brielle.

1. *Van dat nyement van buten laken vercopen en sal bynnen der weeken.*

Item en sal nyemant van buten laken vercopen bynnen der weken, tenzy zes ellen te samen off dairboven, ten ware tsManendaigs, ende dat op hoiren excise, op een boete van X sc. Hollants, half mijn here ende halff die stede, rechtevoort of te panden.

2. *Van* [1] *mit wat ellen men meten sal.*

Item alle ellen, die bynnen der vriheit van den Brielle wesen

---

1) Er staat: *van wat mit wat.*

sullen, die sullen also lang wesen als die ellen, die hangt in der stede huys. Ende wye by andere ellen mate, die verbuerde een boete van XXX sc. Hollants, halff mijn here ende halff die stede, rechtevoirt off te panden. (A. 62).

3. *Van hoe hoghe een vreemdt man laken bynnen der weke vercopen mach.*

Item dat alle vremde lude bynnen der weken gheen wandt en vercopen dan tot enen Arnoldussen gulden toe off dairboven, ende niet myn. Ende gheen wandt en sullen zy te toghe leggen op enige veynsteren te cope, op een boete van III ℔ Hollants; behoudelic den vryen markedach sullen zy moigen gebruycken, gelijc der stede kuere dat uutwijst. Ende so wye enige vremde lude hier en boven bestelde off becommerde off enich letsell dede, die soude verbueren die boete voirseyt.

4. *Van dat nyemant neringe off ambocht doen en sall, hy en zy poirter.*

Item en sal nyemant enigerhande neringe off ambocht doen bynnen der vriheit van den Brielle, hy en zy poorter ten Brielle, op een boete van XX sc. Hollants, uutgenomen arbeiders, halff mijn here ende half die stede, rechtevoirt of te panden. (A. 41.)

5. *Van wat poeder men bynnen der vriheit vercopen sall.*

Item dat men gheen pour bynnen den Brielle vercopen en sal, dan die gemaict is van goeden, harden crude. Wie anders dede, dat sal wesen opt cruyt verbuert te wesen, ende dairtoe op een boete van III ℔ Hollants, rechtevoirt off te panden, een dorndel mijn here, een dorndel die stede ende een dorndel den vynders. Ende wye hieromme den vynders versprake, dat ware op die boete voirseyt. Die vinders sullen wesen N.

6. *Van hoe verre een sijn ware buyten zynen huyse setten sall.*

Item dat nyemant, wie waire buten zynen huyse te coep houden wille, die en sal sijn wair, die hy veyl hout, buten zynen huyse niet vorder uutsetten dan een lantvoet over tghortier, op een boete van X sc. Hollants, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende dander helft die stede.

7. *Van hoe breet een loyffe wesen sall, dair men neringe onder doen wille.*

Item en sal nyemant gheen loyffe, om yemande enigerhande neringe te doen, voir sijn huys hebben dan drye [1]) lantvoeten by der roe ten alrebreedsten, offgaende nederwerts van den huyse, op een boete van XX sc. Hollants, alsо dicke als hem die bailiu off die schoute dat offwonne, halff mijn here ende dander helft die stede.

X. Van der ordinancie van der stede excisen, die gesloten wert den XVI^den^ dage in Meye anno vive ende viertich [2]).

1. *Van dat een ygelic vollen excijs geven sall.*

Item dat alle dieghene, die bynnen der vriheit van den Brielle woonachtich sijn, sullen geven vollen excijs, uutgenomen wes mijn heer mit sijn huysgesynne bynnen zynen huyse drinct; desgelijcx die bailiu, die rentemeister, wes zy mit hoiren huysgesinde bynnen hoiren huysen drincken, ende anders nyement.

2. *Van wat die deken, prochipapen, canoniken ende capellanen excijs vri drincken sullen.*

Item dat die deken ten Brielle ende die twee prochipapen, te weten ten Brielle ende te Maerlant, diewelke van hem staet houden bynnen hoiren huysen sonder argelist, bynnen elken excise, drincken sullen, excise vry, twee vate biers, ende niet meer. Ende elke canonick in geliker formen, bynnen elken excice, anderhalff vat biers, excise vri, ende niet meer. Ende elke cappelaen, die bynnen zynen huyse sonder argelist staet hout ende mit vader off moeder niet te cost en gaet, sal drincken, excise vri, telken excise, een vat biers, ende niet meer. Des so sullen dese deken, prochipapen, canoniken ende cappellanen den exciseners hoir kellers opendoen, om een ondersoeck dairin te doen, wes bier zy in hoir keller

---

1) Later veranderd in *vier*.
2) Boven *anno* werd later geschreven: XIIII C.

hebben, omme der stede by den hoiren te comen, als die exciseners ommegaen. Ende want dieghene, die hoir termijn alhier van den vier biddenden oerden dagelicx ende jairlicx houden ende hier van der bede om Goids willen leven, die en sullen van des zy bynnen hoiren huyse van biere selver opleggen, in desen excise niet gevrijt wesen, mer sy sullen vollen excijs geven, geliken andere poirters off ingesetene der stede van den Brielle.

3. *Van dat elc excisener van elken vollen excijs nemen sal.*

Item dat alle dieghene, die exciseners sijn, terstont, als zy den excise gehuyrt hebben, zullen sweren ten heiligen, dat zy van enen ygeliken vollen excijs nemen sullen, sonder off-breck van elken vollen vate off dairna int avenant.

4. *Van dat die oude exciseners sticken sullen om te brengen an den nyewen.*

Item wat bier tSaterdages opgeslagen worde, als die excisen uutgaen sullen van October tot Maerte toe voir II uren des achternoens, ende weder van Maerte tot October toe voir III uren des achternoens, dat sullen die oude exciseners sticken, off zy sullen gheven den nyewen exciseners voir elc vat enen groeten, ende dat sullen die nyewe van den ouden ontfaen.

5. *Van den biervoerders, die bier voeren, dat van buten coml.*

Item dat alle dieghene, die biervoerders sijn, dat van buten den Brielle compt, van waen dattet oick comt, dat die gheen bier op sullen slaen uut hoiren scepen, tenzy dat zy eerst den exciseners een wete sullen gedaen hebben, hoeveel biers dat sy opslaen ende wie dat bier hebben sal. Ende als zy dit bier aldus opgeslagen sullen hebben by wete van den exciseners, so sullen nochtant die dragers ditselve bier nerghent porren noch voeren van den opslach, tensy by consente van den exciseners ende wair dattet gaet.

6. *Van tbier alst die stiermans opsetten van der teelt.*

Item tot wat tyden dattet die stiermans opsetten van hoirre haringteelt, ende zy bier opslaen by vaten, heel off halve,

dair sullen die stiermans den exciseners den excijs off betalen, waer [1]) zijt delen off niet en delen.

7. *Van dat gheen biervoerers selver tappen sullen.*

Item dat gheen biervoerders off die scepen voeren bynnen den lande, die en sullen selve gheen bier tappen, op correxie van der stede.

8. *Van wat die scoelmeister drincken sal excijs vry.*

Item meister Henrick, die scoelmeister, sal, in elken excise, excise vri drincken een vat biers.

9. *Van wat meister Lambert excijs vri drincken sal.*

Item meister Lambert, der stede cyrurgijn, sal, in elken excise, drincken moigen een vat biers, excise vri, ende niet meer.

Des sullen zy beide hoir kellers laten besien ende opdoen, als die exciseners ommegaen ende zy dat an hem beiden begheren. Ende wairt dat zijs niet doen en wouden, so sullen zy van allen excise ontvryet wesen.

10. *Van scepen, die ten Brielle comen ende niet doer en varen, mer hier bliven, hoe die drincken sullen.*

Item alle die scepen, die bynnen den Brielle comen ende niet doervaren en willen, mer willen hier bliven leggen, die en sullen gheen bier inleggen, zy en sullen excise dairoff geven, uutgenomen coepvaerders ende visschers, die over zee ende over sant willen.

11. *Van dat alle biertappers hoiren excise betalen sullen terstont na den uutganck van hoiren excise.*

Item alle biertappers sullen hoiren excise betalen terstont na den uutgang van hoiren excise, ende die panden sullen dairoff volstaen wesen XIIII dagen na den uutganck van elken bierexcise, sonder hem een wete te doen by den bode. Ende wairt datter twy ware tusschen den excisener ende den tapper, so sal die tapper comen bynnen die XIIII daghen ende vryen sijn pande, behouden den excisener sijns rechts.

1) Er staat *weer*. In 't D. HS. staat *waer*.

12. *Van denghenen, die bier by vaten, heel off half, vercopen.*

Item alle dieghene, die bier by vaten, heel off halve, vercopen, die sullen den exciseners, als zy ommegaen, den excise betalen mit gereden gelde, wes zy bynnen dyer tijt, van des zy lest ommeghinghen [1]), vercoft hebben. Ende desgelijcx so wye van den huyssitten off huysdrinckers uutlems bier opdoen, die sal terstont, eer hy tbier wechvoort, den exciseners betalen den excise mit reden gelde. Ende dit en sullen die exciseners nyemant verdragen op hoiren eedt. Des sullen die exciseners gehouden wesen op hoiren eedt dit bier te bescriven van den huyssitten, sowel van inlemsen ende uutlemsen biere, omme den toecomenden exciseners besceit te doen, van wes zy ontfangen hebben ende onder hem niet gedroncken en is.

13. *Van wat dieghene, die bierscepen, turffscepen, cogghescepen voeren, te excise geven sullen.*

Item alle dieghene die [2]) bierscepen, turffscepen, coggescepen off dyergelike by die water voeren, die sullen den exciseners geven den excijs van een vat Delffs biers voir hoir drinckebier. Ende alle huedeners en sullen gheen bier inleggen anders dan mit kannen off cruycken. Ende wairt dat die exciseners in enich van hoiren scepen vonden enige tonnen, zy waren heel off halff, mynder off meerder, die mit banden gebonden waren, ende dair enich bier in ware, luttel off vele, so souden zy vollen excijs gheven van dyen vate, dair tbier in bevonden worde, het ware luttell off veel.

14. *Van dat gheen brouwer, die ten Brielle brout, selve tappen en sall.*

Item dat gheen brouwer, die bynnen der vriheit van den Brielle brout, gheen bier selve tappen en sall. Ende wat bier, dat hy uutlevert, omme bynnen der vriheit van den Brielle gedroncken te worden van den huysdrinckers [3]), dair sullen die brouwers selve den exciseners den excijs off betalen. Ende elke brouwer sal den exciseners elke weke [4]) geven

---

1) Er staat: *omeghinghen.*
2) Later werd boven *die*, om er in te voegen, geschreven *van hier mit.*
3) Later is hier bijgevoegd: *oft tappers.*
4) Na 1523 werd *weke* vervangen door *excijs.*

voir sijn drinckebier te exise den excijs van een vat Briels biers [1]); ende die brouwers sullen gehouden wesen, dat zy teynden elken excise, tot des exciseners vermanen, voir burgermeisteren ende scepenen ten heiligen sweren sullen, dat zy den exciseners, dyet hem vermanen, vol ende al bewijst hebben alle tghoene, dat hem gebuert is bynnen hoiren excise, van rechts weghen, ende niet myn.

15. (*Vant houden van alle poynten, rorende van den bierexcijs.*)

Item alle voirseyde poynten, rorende van den bierexcijs ende van anderen poynten, dye men hier meer toe kueren ende verclaren mochte omme proffyte van der stede ende den bierexcijs, die sullen aldus gehouden worden van enen ygeliken, nyemande des te verdragen, op correxie van den bailiu van mijns heren weghen ende der stede.

16. *Van dat elc, die wijn opdoet, den exciseners borge setten sal voir den excijs.*

Item so wye enich wijn opdoet, die sal den exciseners borghe setten, eer zy den wijn indoen, dair zy mede tevrede sijn. Ende so wie contrarie hiertegens dede, dat ware op correxie van der stede.

17. *Van dat men ghenen Rijnschen wijn hoger tappen en sal dan die stoep voir N. groet.*

Item so en sal men ghenen Rijnschen wijn hoger tappen dan die stoep voir N. groet, op een boete van II ℔ Hollants, also dicke als yemant dairoff bevonden worde, rechtevoirt of te panden, half mijn here ende halff die stede.

18. *Van dat nyemant wijn en sal doen halen dan mit gereden gelde.*

Item nyemant en sal wijn doen halen, tenzy mit reden gelde. Ende ware tsake, dat yemant sonder ghereedt gelt wijn uutborchde, dat wair den vercoper ende denghenen, die den wijn te borghe dede halen, huerlijc op een boete van XX sc. Hollants, also dicke als yemant hiermede bevonden

---

1) Na 1523 werden in dit art. de woorden: *den excijs van een vat Briels biers* geschrapt en vervangen door: *V sc. Vlaems ende van elcke broute biers zes stuvers.*

worde, rechtevoort off te panden, halff mijn here ende die ander helfft die stede.

19. *Van dat dieghene, die vlees in die halle vercopen willen, hoiren vleesexcijs te voren betalen sullen.*

Item alle dieghene die vlees in die halle vercopen willen, die sullen hoiren excise dair te voren off betalen, eer zijt in die halle vercopen, op correxie van der stede.

1446—1455.

20. *Van den ecxchijs dien men gheven sal van winen, die men vercoept binnen der vryheyt, om buyten te tappen.*

Item wat winen, dat men vercoept binnen der vryheyt van den Briele om buyten te tappen, dat een half[1] *aem is of dairbeneden, dair sal men ecxchijs of gheven, oft binnen der stede ghetapt worde; ende wes boven een half*[1] *aem groet is. dair en sal men gheen ecxchijs of gheven.*

21. *Van hoe die tappers hoir bier gheven sullen binnen der dore ende dairbuyten ende van bier te weygheren.*

Item alle tappers sullen hair bier gheven buten der dore om een groet die stoop, ende binnen der dore, als sijt ghegeven hebben, behoudelijc dat sy bier tappen sullen uut enen vate ende anders gheen. Ende wye yemande bier weygherde buten, die soude verbueren dat hy in een jaer niet tappen en soude dairan[2]*, behoudelic altoes den ouden zeel in sijnre wairde dese niet teghengaende, ende op correxie van der stede.*

22. *Van die tappers, die niet tevrede en sijn mitter stickinghe.*

Item wat tapper, die niet tevreden en is mitter stickinghe, die sal terstont sijn bier opvollen, eer hijt van der crane voert.

---

1) *Half* is door een latere hand geschrapt.
2) In het D. HS. staat: *dair*.

23. *Van dat die biervoerers* [1]) *horen ecxchijs te voren sullen geven.*

Item die biervoerders die sullen haren ecxsijs te voren gheven, eer sy enighe vaten van biere porren off opslaen, ende sy sullen terstont, als sy an lant comen, comen tollen ecxsisenaers ende belien hair bier, dat sy in hebben, op correxie van der stede.

24. *Van (wat) tbier, dat over tzee comt, ende hoppe ende mede te excise gheven sal.*

Item alle bier, dat over dzee comt, hoppe ende mede sal gheven van tgroete vat XXX groet [2]) *te ecxchijs.*

25. *Van hoe die huerliede van der stede-, kercke- ende goidshusen-goeden betalen sullen.*

Item soe sullen die huerman oft den copers van der stede-, kercke- ende goidshusen-goeden [3]) gehouden wesen terstont te setten twe borgen, daer den scepenen terstont na der huere off coop kennen sullen an gehouden te wesen, ende sullen denselven borgen verbonden wesen te betalen als eygen scult onversceyden een voor all. Ende sal men betalen den bier-exchijs een vierendeel XIIII dagen naet verhuyeren, ende XIIII dagen daeran een vierendeel, ende dat dorde vierendeel in den uutganc van den excijs, ende dat tlaeste vierendeel viertyen dagen na den uutganck van denselven bierexchyse. Ende den wijnexchijs sal men betalen drie weken na den uutganck van denselven wijnexchyse. Ende de cleyne exchysen mit alrehande sculden, die men de voirseyde stede ende goids-husen sculdich sal mogen wesen, te betalen achte dagen na tverschinen. Ende soe wye boven desen gebrekelic valt, ende men kenlic maken mach mitten bode, dat syluden een weete gehadt hebben, alsdan sal men terstont doen roepen ende gaen mit scout ende scepenen ende vercopen den huermanne, coper oft hueren borgen alle huere goeden. Ende soe wes die goeden niet strecken en mogen, daer sal men den huerman, coper ofte borgen terstont voor opten steen vast leggen, ter

---

1) Er staat *biervoeres.*

2) Misschien heeft hier eerst gestaan wat in het D. HS. staat: *XVI gr.* In 1523 schreef men: „dertich grooten Vlaems", en na 1523 werd *dertich* veranderd in *zes ende dertich.*

3) Er staat: *Goisdhusen-goeden.*

tijt toe dat (zy) voldaen sullen hebben. Gekeurt anno LXXIX in Januario.

Item zoe wye yemende hieromme versprake, misdede ofte dede verspreken oft misdoen, dat soude wesen op een boete van X ℔ Hollans, halff mijn genadige vrouwe [1]) ende halff die stede, ende op correxie.

26. *Ordonnantie van der stede bierexcysen, gemaect by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle. Actum den derden in Junio XV c drie ende twintich.*

a. In den eersten dat alle deghene etc. (Zie art. 1).

b. Item dat die deecken ten Brielle etc. (Zie art. 2).

c. Item dat alle deghene, die excysenaers zijn etc (als in art. 3).

d. Item dat alle deghene, die biervoerders zijn etc. (Zie art. 5).

e. Item en zullen gheen biervoerders uut hueren name brengen eenich bier, dat onverlooft oft onvercocht is. Ende en zullen ooc dezelve biervoerders eenich [2]) bier uut hueren scepe brengen oft doen brengen binnen hueren huyssen oft in andere faulten ofte kellenaers dan huer selfs drinckebier, van welck drinckebier, dat zy zullen drincken binnen hueren huysse ende ooc binnen hueren scepe, syluyden betalen zullen binnen elcken excijs twee vaten excijs, ende dat alzoe menige parsonen als an de bierscepen deelen, ten waere off eenich van den biervoerders zoe merckelicken grooten cost hadden ende neringe deden, soe zullen zy betalen excijs by den vate, gelijc andere poorters dat gheen biervoerders en zijn. Ende dit al up de boete van X ℔ Hollants ende correctie.

f. Item dat gheen biervoerders etc. (als in art. 7).

g. Item gheen bierslyters en zullen ooc bier tappen oft tavaerne houden, up een boete van drie pont Hollants ende correctie. Ende zal elc bierslyter gheven tot excyse binnen elcken excijs, te wetene den excijs van twee tonnen biers.

h. Item en zal gheen byerslyter eenich bier in zijn kellenaer doen, tenzy by opgevolde vaten, ende zal van alzoe vele vaten, als hy in de kellenaer doet, den excysenaer volle

---

1) In 1523 schreef men „de K. M." in plaats van „mijn genad. vrouwe".

2) Te lezen *geenich*.

bewijs doen, zonder eenich volle bier meer te rekening te brenghen, up gelijcke boete ende correctie [1]).

i. Item en zal gheen byerslyter eenich bier uutdoen, tzy binnen der stede ofte te landewaert, dan by consente van den excysenaer; te wetene, deghene, die bier hebben wil, zal gehouden wesen een teycken te halen van den excysenaer. Ende indien de excysenaer nyet by huys en is, soe zal deghene, die tbier begeert te hebben, tzelve te kennen gheven de huysvrouwe oft tjoncwijff van den excysenaers huysse. Ende indien de vrouwe oft tjoncwijff nyet thuys en is, soe zal ment te kennen geven de naeste gebuyeren, up gelijcke boete ende correctie.

k. Item en zal gheen bier uuten scepen ofte uut eenighe kellenaers van den bierslyters, brouwers ofte andere gewrocht oft uutgedaen worden, dan by de gezwoeren bierwerckers ofte gezwoeren brouwersknechts, die van stonden an, naerdat zy tbier gewrocht zullen hebben, gehouden zullen wesen den excysenaer te kennen te gheven, wye tzelve bier gehadt heeft ende waer dattet gevaren is, ende dat up huerluyder eedt. Ende zoe wie ter contrarie van dien bevonden wort, gecorrigiert te worden als meeneedich.

l. Item dat alle byerslyters, biervoerders ende huere knechts ende dienaers gehouden zullen wesen tot vermaninghe van den burgemeester ende excysenaers haeren eedt te doen dese voorseyde ordonnantie tonderhouden, ende den excysenaer volle bewijs gedaen te hebben.

m. Item dat gheen brouwer, etc. (als in art. 14).

n. Item alle scepen, die binnen der stede van den Brielle commen, sullen gehouden wesen te betalen vollen excijs van alle den biere, dat zy binnen hueren scepe drincken zullen van alle den tijt, dat zy alhier bliven legghen. Ende zullen de scippers van denzelven scepen gehouden wesen van stonden an naerdat zy huere scepen gemeert zullen hebben, tzy buyten an thooft oft daer binnen, den excysenaer te kennen te gheven, hoevele biers dat zy binnen hueren scepe hebben,

---

1) Tusschen dit en artikel *i* werd later het volgend artikel gevoegd: „Item indien de bierslieters eenich bier in hueren kellenaer hebben, twelck onverloeft ende onvercocht was, aleer tvoerseyde bier up de . . . . [geslagen] worde, tzelfde bier zal de stede oft de excysenaers an haer houden, mits betalende de cooper dat tvoerseyde bier gecost heeft."

ende wederom te halen den excysenaer een getyde te voeren eer zy wechvaren willen, om te peylen hoeveel biers dat zy binnen hueren scepe gedroncken hebben den tijt dat zy alhier gelegen hebben, ende den excysenaer den excijs daeroff te betalen, mids nemende van den excysenaer schijnsel ende bescheyt, dat zy hem betaelt hebben, uutgesondert coopvaerders ende visschers naer ouder gewoonten. Ende wie ter contrarie van desen bevonden wort, zal verbueren een boete van XX [1]) ℔ Hollants ende correctie [2]). (Vgl. art. 10.)

o. Item alle scepen van binnen der stede, tzy hueden, coggescepen, eemers oft andere scepen, die varen up vente oft up vracht, tzy oft zy haer bier alhier innenemen binnen der stede oft buyten der stede, sullen gehouden wesen te betalen vollen [3]) excijs van alle tbier, dat zy in elcke reyse, binnen hueren scepe oft hier an lant leggende, drincken zullen, tzy by heur zelfs personen oft by eenige andere, in huere scepen wesende. Ende zullen ooc dezelve scippers gehouden wesen, teerste dat zy uut de reyse wedergecommen zullen wesen ende haere scepen gemeert zullen hebben, den excysenaer te kennen te gheven up haeren eede, hoevele biers dat zy binnen de reyse innegeleyt ende gedroncken hebben, up gelijcke boete ende correctie.

p. Item alle houckers, die van hier ter zee vaeren, sullen betalen halfven excijs van alle tbier, dat binnen huere houcboets gedroncken zal worden, alzoe lange als zy tzee varen mit huere maerloets ende mit stoppen.

q. Item alle vreemde stierluyden, die hier toesteecken willen ten haringhe, sullen vry wesen van excijsse, ten waere off zy zoe lange waeren up haer toesteecken, dat men bevonde dattet zoe nyet en behoerde, soe zoude dat staen tot discretie van den gerechte ende nyet tot beliefte van den excysenaer.

r. Item alle poorters zullen int toesteecken van der harincvaert gheven den excysenaer voor elck scip twee vaten excijs, zonder meer.

---

1) Later veranderd in *negen.*

2) Later is hier bijgevoegd: „de tweedeel tot behouf van de K. M., ende tderdendeel tot behouf van den excysenaer, alzoe verre als hy tzelve anbrinct ende den bailliu te kennen gheeft." Nog later is het geheele artikel doorgehaald.

3) Later veranderd in *halfven.*

s. Item int afsnyden van der harincteelt zal eenen yegelijcken vry wesen.

t. Item alle biertappers etc. (als in art. 11).

u. Item tot wat tyden etc. (als in art. 6).

v. Item wat tapper etc. (als in art. 22).

w. Item de biervoerders etc. (als in art. 23).

x. Item alle tbier, dat over de zee comt etc. (Zie art. 24).

ÿ. Item soe zullen de huyerman oft den cooper etc. (als in art. 25).

XI. Van der heiliger kercken, van bidden ende van bedelairs ende dyergelike.

1. *Van dat nyement vuylnisse, vachten, gewasschen clederen opt kerchoff hangen, leggen noch dragen sal.*

Item dat nyemant enigerhande vuylnisse draghen en sal op een kerchoff bynnen der vriheit van den Brielle, noch gewasschen clederen dairop leggen noch hangen, noch vachten off dyergelike in die kercgrachte leggen, noch die opt kerchoff droeghen, op een boete van X sc. Hollans, rechtevoort off te nemen, sonder meer rechts. Ende dit sullen moigen doen ende offnemen des dyenres knechts ende die stedeboeden, ende sullen die boete halff hebben ende dander helfte die kercke.

2. *Van gheen beesten te gaen op enich kerchoff.*

Item en sal nyement paerden, coeyen, scapen, vercken off enich ander beesten op enich kerchoff bynnen der vriheit van den Brielle houden. Ende wyes beesten oppet kerchoff gevonden worden, die sal verbueren een boete van V sc. Hollans, rechtevoirt off te panden. Ende dese boete [1]) sal toebehoiren des dyenres knechts ende den boden.

3. *Van niet te kaetsen, balslaen noch schieten opt kerchof.* [2])

Item en sal nyemant kaetsen, balslaen, schieten off enigerhande alsulctanich spul op enich kerchoff off in der kercken

---

1) Er staat *boeten.*

2) Deze keur werd ook gepubliceerd den 20sten Dec. 1553.

doen bynnen der vriheit van den Brielle, op een boete van XXX sc. Hollans, rechtevoirt off te nemen [1]), een dorndel mijn here, een dorndel die stede ende een dorndel den roedragers off des dyeners knechts [2]).

4. *Van gheen vuylnisse te ghieten in die kercgraft.*

Item en sal nyement, die ant kerchoff woonachtich is, enige onreynicheit off vuylnisse werpen off ghieten in der kercken gracht, noch ghoten hebben noch houden an hoiren huysen, noch veynsteren hebben ten kerchove wairt, tensy glasveynsteren, die men niet opdoen en sal moigen, op een boete van XX sc. [3]) Hollans, rechtevoort off te panden, also dicke als yemant dairoff bevonden wert mit II scepenen off III poirters, halff mijn here ende halff die stede, ende op correxie van der stede.

5. *Van gheen stillen te staen dienende in die kercgraft.*

Item ygelic, die stillen heeft staende ant Brielse ende tMaerlantse kerchoff off grachten, die dairin dyenen, dat die die vollen off offbreken sullen bynnen XIIII dagen naestcomende, op een boete van XX sc. Hollans, rechtevoirt of te panden, also dicke als yemant dairoff bevonden wort mitten recht ende III scepenen, ende op correxie van der stede.

6. *Van nyemant te begraven onder die straten opt kerchof.*

Item en sal men geen doeden graven in die straten, die opt kerchoff leggen, op een boete van XX sc. Hollans. Ende die boeten sullen [4]) gelden die erffnamen van den doeden. Die boete sal comen an die kercke.

7. *Van wat men geven sal van doeden in die kerc te begraven.*

Item so wat doede, die boven zynen jare was, die men in die kercke graeft, dair sal die kercke off hebben IIII ℔

1) Na 1553 werd hier bijgevoegd: „nochte zal nyemandt tot gheenen tyde mogen ryden in de stengen van de clocken, noch onder den dienst van de hoochmisse wandelen".

2) In 1553 luidde het laatste gedeelte: „een derdendeel de Keyserlicke Majesteyt, een IIIen deel de kercke ende een derdendeel den roedragers off des heeren dienaers". Later werden deze woorden doorgeschrapt en vervangen door: „tot proffyte van de bekeurders".

3) In 't D. HS. staat X sc.

4) Er staat *sal*.

Hollans. Ende van elken kinde beneden zynen jaeren II ℔ Hollans. Ende dit voirseyde gelt sal men leggen opt like, eer ment [1]) graefft, off den kercmeisters geven anderhalff scatte pande, dye men lossen sall bynnen XIIII daigen, off sy sullen verloren bliven.

8. *Van sijn moeder der heiliger kercken te geven die int cloester begraven wort.*

Item so wye geseten is onder die prochie van den Brielle off onder die prochie van Maerlant ende begraven wert int cloester te Rigge in der kercken off anders aldair onder dat dac, die sal sijn moeder der heiliger kercken also vele geven geliken off zy in der kercken, dair [2]) zy onder geseten sijn, begraven worden, op een boete van III ℔ Hollans, halff mijn here ende die ander helfte der kercken.

9. *Van wie leeft een half jair van den heiligen geest.*

Item wye leeft van den heiligen geest een half jair lanc, tghoene dat hy achterlaet na sijnre doet, dat sal comen an den heiligen gheest, groet ende cleyn, onverseit van den erffgenamen.

10. *Van wye int gasthuys sterft.*

Item so wye int gasthuyss sterfft, wes hy dan dairin gebrocht heeft [3]), dat sal den gasthuyse volghen ende toebehoiren, onverseit van den erffnamen.

11. *Van yemant te kyesen in tsacraments ommegange.*

Item so wye men kiest in tsacraments ommegange te wesen, die en sal hem dair niet teghens weren; hy en salt wesen op een boete van II ℔ Hollans, rechtevoirt of te panden. Die boete sal hebben tsacramentsghilde.

12. *Van ter eerster missen te varen.*

Item en sal nyemant varen ter eerster missen buten der

---

1) Er staat *men*.

2) Er staat *die* in plaats van *dair*.

3) Door een latere hand zijn de woorden: *dairin gebrocht heeft* doorgeschrapt en vervangen door: *achterlaet nae sijn doot, tzy cleyn oft groot, wes goeden dattet sijn.* In margine staat: „aldus vernyeut den XXVI^{en} Jan. XV^{c}LV a circoncisione".

vriheit van den Brielle, noch dairtoe bidden bynnen der vriheit van den Brielle, dan totterghheenre eerste [1]) missen die hair misse in den Brielle doen, op een boete van III ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende die ander helft der kercken; uutgenomen dat men varen mach in Heenvliet ende te Abbenbroeke.

13. *Van hoe men der kercken sal inwynnen hoir schult.*

Item so wie der kercken ten Brielle off te Maerlant, den gasthuse, den heiligen geest off enigen ghilde gelt sculdich is, dyen sal die rechter mit den scepenen dairvoir ghiselen. Ende wie gheghiselt wort, die sal rechtevoirt in sijn ghiselscip gaen, op sulke boete als dat ghiselscip inhout. Ende hy en sal uut sijn ghiselscip niet gaen, eer hy al vol betaelt heefft, op een boete van XXX sc. Hollans, rechtevoirt of te panden, halff mijn here ende dander helfte die stede.

14. *Van dat nyement voir den anderen bidden en sall by den huysen mit schalen.*

Item en sal nyemant bidden voir den anderen by den huysen ten Brielle mit schalen off dyesgelijck, op een boete van X sc. Hollans, rechtevoirt off te panden; ende tgelt, dat zy gebeden hebben, sal men hem offnemen, ter kercken behoiff; ten wair den vier biddende oerden off enen anderen claustrael, die sijn termijn hadde ten Brielle, off ten ware dat die van den gerechte yemande ene peticie by den huysen gegonnet ende geoirlofft hadden. Dese boete van X sc. sal hebben halff mijn here ende halff die stede.

15. *Van hoe mennichwerff een wanderende mensch tsjairs ten Brielle comen sall.*

Item gheen wanderende man off wijff en sal in den Brielle komen dan eens tsjairs, noch boven twee dagen bynnen den Brielle bliven, op een boete van V sc. [2]) Hollans, rechtevoirt off te panden, ter armen behouff, off dairvoir in den steen te gaen, ter scepenen seggen, ten ware in die haringteelt [3]). (A. 42).

---

1) In 't D. HS. komt dit *eerste* niet voor.

2) In 't D. HS. staat X sc.

3) De woorden: *ten ware in die haringteelt* zijn doorgeschrapt en komen in het D. HS. niet voor.

16. *Van vremde bedelairs te huysen, te hoven ende te herbergen.*

Item en sal nyemant vremde bedelairs huysen noch hoven noch herbergen verlenen, tensy by consente des bailius, op een jair die stede.

17. *Van hoe lange vremde bedelairs bynnen der vriheit van den Brielle duren sullen.*

Item vremde bedelairs, die gheen poirters off buerkinder en sijn, die en sullen boven achte [1]) dagen aeneen niet duyren bynnen der vriheit van den Brielle. Ende dair tenden sullen zy uten Brielle varen zes weken [2]) lanc aneen. Ende wie dat niet en dede, die verbuerde sijn beste cleet, rechtevoirt off te panden, off dairvoir in den steen te gaen. Ende wie die huysde off hooffde anders dan voirseyt is, die verbuerde X sc. Hollans, off te wynnen na den rechte van der stede, halff mijn heer ende halff die stede.

18. *Van geen arme lude te gaen bidden in der kercken.*

Item dat gheenrehande arme lude, van bynnen off van buten, voirtan niet en sullen gaen bidden in der kerken, dan voir der kercken int crocht te sitten. Wie in der kercken hierenboven ghinge bidden, die soude gebannen wesen III jair lanck uter stede van den Brielle ende uten lande van Voorn ende op sijn opperste cleet.

19. *Van dat nyemant bidden en sal voir den anderen in der kercken mit schalen off anders, behalven die in dit poynt uutgesteken sijn.*

Item dat nyemant bidden en sal voir den anderen, hy sy uutlems off inlems, noch in der kercken noch voir der kercken, mit schalen, wair off dattet zy, sonder der kercken, den heiligen gheest, den gasthuyse, den ziecken, den huyssitten, sinte Mairtijns pardoen [3]), onser Vrouwen choor off anders tot zierheit der kercken ende den vier biddenden oerden off die-

---

1) Later veranderd in *twee*. Het D. HS. heeft *III*.

2) Later veranderd in *een jaire*, wat ook het D. HS. heeft.

3) Het D. HS. heeft: *den huyssitters ende den armen syeken priesteren ende sinte Maertijns pardoen.*

gheen die een sermoen gedaen heeft off dyergelike, op een boete van XX sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff der kercken; ende tghelt, dat hy gebeden heeft, sal men hem offnemen, ter kercken behouff. Ende wairt sake dat yemant enigen bidder anders gave dan voirseyt is, dat wair den ghever op die boete voirseyt; mer een mach wel voir den anderen bidden dyes behoiftich is voir der kercken mit schalen ende dat by oirlove van den bailiuw off zynen stedehouder, van den scout off van den burgermeisteren, ende anders niet, op die boete voirseyt.

20. *Van onnutte eede te sweren.*

Item so wye onnutte eede zwoer by Goede off yet dat hem toebehoirde, off by onser zoeter Vrouwen, off by enen van zynen heiligen; die verbuerde een boete van X sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff der kercken. Ende wie dat an den rechter brochte, die sal hebben halff die boete, also verre als hijt kenlick mach maken mit II scepenen off mit III poirters. Ende wair een also vele goets niet en hadde, dat men hem die boete niet offpanden en mochte, na den rechte van der stede, so sal (men) hem setten in een mande over een paelyaert ende laten sitten ter tijt toe dat hy hemselven lost.

1446—1455.

21. *Van dat niement scade doen en sal die kerke.*

Item en sal niement enige scade duen die kerke, hoe kleyn sy is, op een buete van IIII ℔ Hollans, half mijn heere ende half die stede, rechtevoirt off te panden, ende op correxie van mijn heere ende die stede.

22. *Van wair men dat deelbroet delen sal.*

Item so en sal nyment voirtan broet doen bringen in die kerken, om te doen deylen, wanneer dat dair yment sterft off dat men jairgetide doet; mer sy sullen dat broet doen dragen int Suydense gasthuys, die besuyden der Cruysstrate wonen, om aldaer te deylen; ende die benoirde die Cruysstrate wonen, sullent doen dragen in tsinte Jacops gasthuys, op een boete van XV sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, half mijn heer ende half die stede.

XII. Van de schomakers.

1. *Van dat gheen scomaker coeyen schoen maken en sall, tensy koeyen leder op hemselven.*

Item en sal gheen scomaker bynnen der vriheit van den Brielle coyen schoenen vercopen, ten is op hemselven van coeyen leder, op een boete van XV sc. Hollans, halff mijn here ende dander helft die stede.

2. *Van cordewanen leder op hemselven.*

Item cordewanen leder op hemselven ende gheen ander leder dairtoe, op die boete voirseyt.

3. *Van calveren ende scapen schoenen.*

Item calveren schoenen op hemselven, ten ware dat men se beterde mit coyen leder. Wie anders dede, dat wair op een boete van XV sc. Hollans. Ende men sal gheen scapen schoen [1]) vercopen boven zeven dumen lanck, sy en hebben vael zoelen, op een boete vau XV sc. Hollans, halff mijn here ende halff die stede, rechtevoirt of te panden [2]).

4. *Van dat men gheen leder werken en sal tenzy vol vet.*

Item en sal men gheen leder werken bynnen der vriheit van den Brielle, tenzy vol vet, op een boete van XXX [3]) sc. Hollans. Ende van alle dese voirseyde boeten sal hebben mijn here een dorndel, die stede een dorndel ende die vynders een dorndel.

5. *Van gheen zout te wasschen, noch smout noch lever te zieden.*

Item en sal men gheen zout wasschen bynnen der vriheit van den Brielle, noch smout zieden noch levere off dyesgelijc, op een boete van V ℔ Hollans, rechtevoert off te panden, halff mijn here ende halff die stede.

---

1) In 1543 schreef men *schoenen.*

2) De woorden: *halff — panden* werden in 1543 weggelaten.

3) In 1543 veranderd in XV.

6. *Van dat nyemant levêr, die van harinck off visch gemaict is, langer dan enen dach houden en sall bynnen der vriheit van den Brielle.*

Item en sal nyemant gheen levere, die van haringe off visch gemaict is, houden bynnen der vriheit van den Briel langer dan enen dach, off tonnen dair lever off smout in geweest heeft, op een boete van III ℔ Hollans, halff mijn here ende halff die stede.

7. *Van hoornen van den coehuyden te voeren buten der vriheit van den Brielle.*

Item en sal nyemant enige coehuyden off dyergelike huyden hantieren bynnen der vriheit van den Brielle, hy en sal die hoernen dairoff voeren buten der vriheit van den Brielle, op een boete van X sc. Hollants, rechtevoirt off te panden. Ende dese boete sal gelden dieghene, die se voir sijn huys off op sijn erve gevonden worden.

XIII. Van lijnmakers, van kennepen touwe ende van dyet te coepe brenghen.

1. *Van dat men alle kennepen touwe werken sal van goeden, droegen kennepe.*

Item sal een ygelic, die kennepen touwe werct bynnen der vriheit van den Brielle off te coepe brengt, dat tou maken van goeden, droeghen kennepe, sodattet die vinders loven. Wie dairoff van den vinders in gebreke gevonden worden, die verbuerde een boete van X ℔ Hollans, ende op een jair sijn ambocht. Ende die boete sal hebben halff mijn here ende halff die stede ende die vynders [1]).

2. *Van dattet kennep bynnen so goet wesen sal als buyten.*

Item en sal nyemant kennepe te coepe brenghen off gaern, ten sal bynnen also goet wesen als buten. Ende wie ander kennepe off gaern brochte off leverde, dat wair op een boete van X ℔ Hollans in manieren voirseyt. (A. 25).

---

1) In 't D. HS. staat: *een dorndeel mijn heer, een dorndeel die stede, een dorndeel die vinders.*

3. *Van den vynders van den kennepe.*

Item die vynders hieroff sullen wesen N. Ende wie den vinders versprake omme rechts wille, die verbuerde een boete van VI ℔ Hollans, een dorndel mijn here, een dorndel die stede, een dorndel den vynders. Ende dat staet ter vynders tuych. Ende zy sullen den vinders een wete doen, alst tou gescheert is, eer zijt luycken, op die boete voirseyt.

XIV. Van der stoven ende hair toebehoiren.

1. *Van dat een stoefvrouwe houden sal III jongwive ten hoichsten.*

Item wat wijff een stove houden wille, die sall hebben III jongwiven, ende niet meer, op een boete van X sc. Hollans, off te wynnen na den rechte van der stede, halff mijn here ende halff die stede. (A. 22).

2. *Van nyemande in die stove te slapen.*

Item wat man off wijff in die stove te bedde ghinge by nachte ende der stoven niet toe en hoorde, dat [1]) wair op een boete van V sc. Hollans ende die stoofvrouwe desgelike. Die boete sal hebben die here. (A. 22).

3. *Van so wie gebannen is uut enich stede van quaden fayte, dyen is die vriheit van den Briel verboden.*

Item wie gebannen is van quaden fayte etc. (Zie A. 10).

4. *Van wair die vrouwen sitten sullen, die openbairlic om ghelt sitten willen* [2]).

Item soe is overdraghen mitten baeliu van mijns heren weghen mitten alinghen gherechte, dat voertan alle vrouwen, die openbaerliken om ghelt sitten, of enich gheselscap van dier soerte huysen of hoven willen, die sullen wonen westwaerts van Goessen Gheryts soens poerte ter Langhestraten poerte toe ende [3]) an die veste, ende nerghent anders. Soe wye

1) Er staat *dair*.

2) I. m. werd later geschreven: „Van den vrouwen, die haer lichaem om gelt te coop dragen".

3) Er werd boven geschreven: *overal*.

anderswair woende of yemant huysde off hoefde, anders dan voerseyt staet, die soude terstont ontpoertert wesen, dairtoe op een boete van XII pont Hollans ende op correxie van minen here ende der stede, alsoe dicke als ment wairachtelic gheproeven can, datter yement andersins woende of ghehuyst ende ghehoeft werde. Dese boeten sal [1]) hebben een dorndel mijn heere, een dorndel der stede ende een dorndel der stede boden ende des baeliuws ende des scouten knechten. Ende dit te gheschien ende te volbrenghen tusschen dit ende sinte Jansmisse [2]) naestcommende, op die boeten ende correxie voerseyt.

XV. Van der core van der meede.

1. *Van vinders, die die mee loven off laken sullen.*

Item sullen wesen twee vynders, die die mee zien sullen ende loven off laken. Ende wat mee dat sy loven, dair sullen zy hoir teyken an setten, ende sullen hebben van elker balen. dair sy hoir teyken an zetten, I gr.

2. *Van hoeveel aerde wesen sal in elc C crap mee.*

Item en sal in elc hondert pont crap mee niet meer wesen dan II ℔ aerden.

3. *Van hoeveel aerde wesen sal in elc C meen mee.*

Item in elc hondert meen mee VI ℔ aerden ende niet meer.

4. *Van hoeveel aerde wesen sal in elc C cort mee.*

Item in elc hondert corter mee VII ℔ aerden ende niet meer.

5. *Van off die vinders meer aerde vonden dan vorseyt is.*

Item in wat mee die vynders meer aerde vonden dan voirseyt is, die wair onkuerlic, ende dair en sullen die vinders gheen teeken an setten.

6. *Van dat men alle mee droegen sal in arken by colen.*

Item sal men alle mee droeghen in arcken by colen ende houte, ende anders nyewert mede.

---

1) Er staat *te* in plaats van *sal.*

2) Onder *sinte Jansmisse* staat *sinte Kathrinen.*

7. *Van wat mee die vinders laken ende hoir teycken dair niet aen en setten.*

Item wes mee die vinders laken ende hair teeken niet an en zetten, omdatter meer aerde in is dan voirseit is, off dat zy niet gedroecht en is als voirseit is, die verbuert van elker balen II sc. gr., mijn here een dorndel, die stede een dorndel ende die vynders een dorndel. Die vinders sijn N. Ende wie den vinders hierom versprake [1]), dat men kenlic maken mochte mit II scepenen off drie poirters, die verbuerde een boete van XXX sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, een dorndel mijn here, een dorndel die stede ende een dorndel den vinders.

XVI. Van straten [2]).

1. *Van elc sijn strate schoen te houden die achter gheenen uutganc en hebben, van swinescotten, van sittenen ende huelen, mit meer andere poynten.*

Item alle dieghene, die ant strate woenen ende achter ghenen uutganc en hebben, die sullen die strate schoen houden op beiden zyden, also verre als hoir huys gaet, op een boete van III sc. Hollans, also dicke als ment betoget mit II scepenen off III poirters, rechtevoirt off te panden. Ende gheen swynenschot, huelen, sittenen noch stille an enige strate te stane, noch an die kerckgracht, noch in gheen der stede wateringe, zy en zy uter gront mit steen opgewracht, op een boete van XXX sc. Hollans, off te doen tusschen nu ende N. naestcomende, als die sijn tusschen der cranen ende die Cruysstrate, ende op die stille, sittenen, huelen, swynenschot rechtevoirt of te breken. Ende dese boete sullen hebben des dyeners knechts ende die boden van III sc. Hollans, ende van XXX sc. Hollans een dorndel [3]) mijn here, een dorndel die stede ende een dorndel die boden mitten dyeners knechten. Ende alle ghortieren sullen ruum wesen, op een boete van III sc. Hollans, rechtevoirt off te nemen, also dicke als ment op hem kenlic maken mach mit II scepenen off III poirters, tot des roedragers ende dyeners knechts behoiff. (A. 26).

---

1) Er staat *verbrake*. Later werd er *versprake* boven geschreven.

2) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *ende swijnschocten bynnen de Montaigne.*

3) Er staat *halff*. In het D. HS. staat *een dorndeel.*

2. *Van elc sijn straet schoen te houden voir sijn selfs dore.*

Item dat elc sijn strate schoen sal houden voir sijn selffs dore, op een boete van V sc. Hollans, rechtevoirt off te nemen van den boden off van des dyenres knechts, sonder meer rechts.

3. *Van dat die boden sullen roepen alle Saterdage die straten schoen te maken.*

Item sullen der stede boden roepen alle Saterdage die straten voir ende achter schoen te houwen. Ende wye dan sijn strate niet schoen en maict ende dairoff beleet wert van II stedeboden off van III poirters [1]), die verbuerde een boete van V sc. Hollans, rechtevoirt off te nemen, halff den scout ende halff den boden ende des dyeners knechts.

4. *Van dat (elc) sijn strate heel houden sal voir sijn dore.*

Item sal een ygelic sijn strate [2]) heel houden voir sijn selfs erve, als [3]) die nu ter tijt vermaict is ende men noch hiernamels maken sall [4]). Ende wairt sake dat die strate [5]) voir enichs erve gebroken ware, ende niet en dede maken [6]), die sal die stede doen maken opter gheenre cost, dair die voir gebroken is; ende die stede sal [7]) twischat ofpanden, ende dairtoe sal hy verbueren een boete van X sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn heer ende dander helfte die stede.

XVII. VAN TURVE, HOUT ENDE COLEN; VAN OEFT.

1. *Van dat den turff bynnen so goet wesen sal als buten.*

Item wie turff ten Brielle vercoopt, die sal bynnen also goet wesen als hy buten den loech is, op een boete van XX sc. Hollans, halff mijn here ende half die stede. (A. 35).

---

1) In het D. HS. staat: *beleet wort mit II scepenen of van II boden of van III poirters.*

2) Later tusschengevoegd *doen maken ende.*

3) Er staat: *ende als,*

4) De woorden: *ende als — sall* zijn doorgehaald en vervangen door: *tusschen dit ende XIIII daghen naestcommende.*

5) Er staat *straten.*

6) De woorden: *niet en dede maken* werden eerst niet geschreven, en staan tusschen de regels. Men late aan *niet* voorafgaan *men die.*

7) Hier is later tusschen gevoegd *den aerbeit.* Het D. HS. heeft *salt.*

2. *Van wair die leggen sullen, die turff off hout te coep hebben.*

Item alle dieghene, die turff off hout vercopen willen, die sullen leggen twisschen zes roeden suutwerts van der cranen ende toude gasthuys an Servaes [1]) haventgen, in die Maerlantse haven, ende anders nergent, op een boete van II ℔ Hollans, halff mijn here ende halff die stede, also dicke alst yemant dede, uutgenomen die een scip turfs off hout cofte, die sallt moigen voren, wair hy will, ende lossenen uut, in twee dagen te lanxten.

3. *Van wat men geven sal van I last turfs te excise.*

Item wie turff vercoopt off opdoet bynnen der vriheit van den Brielle, die sal geven van elker last een yngelsche [2]) te excise ter kercken behouff.

4. *Van dat turftellers off dragers gesworen sullen wesen.*

Item wie turff ten Brielle tellen sal off draghen, die sal wesen gescreven in der stede boec ende sal wesen gesworen, om een ygelic tsyne te geven, op een boete van II ℔ Hollans, halff mijn here ende halff die stede.

5. *Van dat nyemant hout, turff off colen copen en sall om voirt te vercopen.*

Item en sal nyemant turff, hout off colen bynnen den Brielle copen, om bynnen den Brielle weder voort te vercopen, ten ware dat een uutlems man VIII dagen an die marct gelegen hadde, off dairboven, op een boete van III ℔ Hollans, rechtevoort off te panden, coper ende vercoper elcx drie pont. Dese boete sal hebben halff mijn here ende halff die stede.

6. *Van dat men alle comanscip van turff ende hout den burgermeisters bybrengen sall.*

Item dat nyemant comanscip van houte noch van turve bynnen den Brielle doen en sall, dieghene die thout off turff vercoopt, sal denghenen, dair hy mede eerst sijn comanscip gedaen heeft, brengen voir enigen van den burgermeisters, ende die sal dair seggen by zynen eede ten heiligen, hoe

---

1) Er staat *Servas*.

2) Later veranderd in „een oertge".

die comanscip gegaen is, van den dusent houts off van tlast turfs, ende dairna te risen ende te dalen int avenant; ende na dyen coepe so sal dat scip houts off turffs uutgelevert worden, op een boete, also mennichwerff alst geschiede, van IIII ℔ Hollans, coper ende vercoper elx IIII pont, ende elx op II jair die stede. Die boete sal hebben halff mijn here ende die ander helft die stede.

7. *Van wair dieghene leggen sullen mit hoir scepen, die mit oefft ende tonnen te coep comen.*

Item alle scepen, die mit oeft comen bynnen der vriheit van den Brielle, sullen leggen achter toude gasthuys. Desgelijcx die van buten comen mit tonnen om die te vercopen, sullen oic dair leggen, ende anders nerghent, op een boete van II ℔ Hollans, rechtevoort off te panden, halff mijn here ende halff die stede.

8. (*Vant vercopen van turf: turf voor turf, ende van hout: hant voor hant.*)

Item [1]) dat men van nu voortan binnen der stede van den Brielle geen turf vercopen en zal by der last, by der duust ofte by den honderden, dan turf voor turf ende stic voor stic. Ende desgelyke en zal men geen hout vercopen binnen derzelver stede, hetzy by der duust ofte by den honderden, dan hant voor hant; elc op een boete van X sc. Hollants van elker last turfs ende van elc hondert houts, half mijn heer ende half die stede, rechtevoirt af te panden [2]).

XVIII. Van den haringtonnen.

1. *Van gheen tonnen te maken van gecloofden houte, mit meer articlen in dit poynt begrepen.*

Item dat men gheen tonnen maken en sal van gecloefden houte, op die tonnen verbuert ende verbrant te wesen. Ende

---

1) Deze keur werd na 1455 gemaakt.

2) Door een latere hand zijn de woorden: *last, by der duust — af te panden* doorgehaald en vervangen door: *tonne dan mit zelke gebrande tonnen als men daertoe halen zal int zint Jacobs gasthuus van den ouden mannen. Ende elc scip turfs zal den mannen int selve gasthuus geven voor elke .... een tonne turfs. Wie anders turf mate oft leverde, dat ware beyde, coper ende vercoper, elcx op de boete van XXX sc. Hollants, rechtevoort of te panden, half mijn heer ende half die stede, also dicwils als gebuert bevonden worde.*

men en sal gheen tonnen maken van geschoofden houte [1]); men en sal dat hout strijcken recht off die gemaict waren van anderen raeuwen houte. Ende die bodemen sullen wesen sonder onloiflic spint; ende die bodemen ende hopen sullen vorder gemaict wesen van pryse by den gesworen branders, dair die coopman ende visschers mede bewairt sullen sijn. Ende wie tonnen bynnen der vriheit van den Brielle vercofte off maicte off dede vercopen off maken, bynnen zynen huyse off dairbuten, anders dan voirseyt staet, dat wair op een boete van VI ℔ Hollans, rechtevoirt off te wynnen na den rechte van der stede, halff mijn here ende halff die stede. Ende dit sullen die branders den bailiuw ende tgerecht op hoiren eedt bybrengen, also dicke ende mennichwerff als zy onder yemande anders tonnen bevonden. Ende men en sal gheen haringtonnen bynnen der vriheit van den Brielle yycken, dan die gemaict sijn van houte, so voirseyt is. Ende in elke tonne sal te mynsten een pynte waters wesen, als men die ijcken sal, op een boete van III ℔ Hollans, half mijn here ende halff die stede, off te wynnen na den rechte van der stede. Die gesworen branders sijn N., ende sullen hebben van elker last te branden enen halven braspenninck. Ende so wie den branders hieromme misdede off versprake, dat sal wesen tot correxie van der stede. Ende men en sal niet meer dan eens in der weken tonnen branden, te weten den lesten heiligen avont van der weke, ten ware dattet heilich dach ware, ende anders op genen tijt. Ende men en sal gheen tonnen ter zeewerts voeren, sy en sullen gebrant wesen van den gesworen branders, ende sullen also groet wesen, als die mate dairof is onder den branders, ende dat mitter stede brant, beide op een boete van XII gr. op elke ton die cuper, die coepman ende die stierman elx verboert te hebben. Ende men en sal gheen tonnen opsetten ende maken dan na halff Maerte, op die boete voirseyt, halff mijn here ende halff die stede, off te wynnen na den rechte van der stede.

2. *Van tonnen, die van buten comen ende te cleyn sijn.*

Item so wye haringtonnen van buten ten Brielle brochte om te vercopen, ende die branders die te cleen vonden, dat

---

1) Door een latere hand zijn in margine de woorden: *anders dan dat ghewarmt is* geschreven. Het D. HS. heeft: *van ghecloofden houte anders dan dat ghewarmt is.*

ware op een boete van XX sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede.

3. *Van wie te cleyne tonnen brochte, dair harinc in gesouten ware.*

Item so wie harinck in tonnen brochte gesouten, die te cleen waren by der stede brant, die verbuerde een boete van XX sc. Hollans, halff mijn here ende halff die stede, rechtevoirt off te panden.

4. *Van dat elc stierman sijn marck setten sall an den buyc van elker tonne.*

Item dat elc stierman, hy zy inlems off uutlems, die tonharinc maict, dat hy sijn marck setten sal an den buyc van elker tonne, dair hy tonharinc in gesouten heeft, op een boete van XX sc. Hollans, halff mijn here ende halff die stede, rechtevoirt off te panden.

5. *Van dat die haringtonnen groet wesen sullen by der stede mate, die de branders hebben.*

Item dat gheen stierman tonharinc ten Brielle vercopen en sall, die tonnen en sullen also groet wesen als die mate, die die branders hebben, op een boete van XXX sc. Hollans, rechtevoort off te panden, halff mijn here ende halff die stede. Ende dese boete sal gelden die stierman mit sijn vennoets. Ende wes scade die stierman dairom lede, sal hy rechtevoirt moigen verhalen an denghenen, dye se hem vercochte.

6. *Van dat elc cuper sijn marck setten sal an elke haringtonn.*

Item wie van den cupers haringtonnen maket off maken wil bynnen der vriheit van den Brielle, dat ygelic cuper sijn selfs merck setten sal an sijn tonnen, die hy maict, eer der stede brant dairan compt, op een boete van III ℔ Hollans, halff mijn heer ende halff die stede, rechtevoirt off te panden.

7. *Van geen tonnen te maken sochtens off savonts by caersen.*

Item en sal gheen cuper bynnen der vriheit van den Brielle enige haringtonnen maken sochtens off savonts by caersen, op een boete van III ℔ Hollants, rechtevoirt of te panden, halff mijn here ende half die stede.

8. *Van dat elc cuper so veel wercx annemen mach als hy will, desgelijcx van knapen te houden.*

Item dat een ygelic cuper also veel knapen houden mach, als hy wil, ende also veel wercx annemen mach te maken, als hy will. Ende wairt dat die cupers hoir selfs kore navolchden, dat soude wesen op een boete van III ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn heer ende halff die stede, ende op een jair hoir neringe niet te doen, sonder enich verdrach.

9. *Van dat men XIIII tonnen vercopen sal voir tlast.*

Item dieghene, die haringtonnen vercopen willen enigen stierman, die hier sijn marct hout, die sullen vercopen XIIII tonnen voir tlast, ende niet myn. Wie anders dede, die verbuert een boete van III ℔ Hollans van der last, beide coper ende vercoper, half mijn heer ende halff die stede.

1446—1455.

10. *Core ende addicie om den haringtonnen te maken, gheordineert den tienden dach in Zille, anno XLVIII.*

Item en sal men gheen tonnen dugen cloven. Item en sullen gheen haringtonnen scamcoren hebben. Item die dughen en sullen niet gheborsten sijn. Item die tonnen en sullen gheen wormgaten hebben. Item die tonnen sullen hebben heel kymmen, niet duergecroest. Item die dugen ende die bodemen sullen gelooflic spynt hebben. Item wat bodemen duergedevelt sijn, sal men wraken. Item die tonnen sullen gelooflike hoopen hebben. Item die cupers en sullen geen knechts annemen om tonnen te doen maken, zy en sullen se eerst besocht hebben, off zy cloec genoich sijn te werken na der kore. Item elc cuper, die tonnen anneempt te maken om gelt, die sal se annemen te maken na der kore; wairt dan dat hy schade lede, die se dede maken, dat soude die cuper oprechten. Item sal elc cuper sijn marck setten opten bodem. Item wie tonnen vercopen wil bynnen den Brielle, hy sy van buten off van bynnen, die sal seggen van wat houte dat se gemaict sijn. Item alle haringtonnen sullen die mate houden ende sullen ghebrant sijn mit den marcke, dair se gemaict sijn. Wie anders tonnen maicte off

van buten brochte te coep, die sal verbueren van elker tonne, dair gebrec an ware in enigen voirseyden poynte, II gr., rechtevoort off te panden, halff mijn heer ende half die stede. Dit sal duyren tot des bailuws ende der stede wederseggen.

Item wat haringtonnen comen van buten te coep, die sal men leggen van tStoefslop suutwerts, ende anders nergent. Ende men en sal die [1]) *niet opslaen noch vercopen, eer die branders hem dat geconsenteert hebben, op een boete van VI pont Hollants van der last, rechtevoort of te panden, half mijn heer ende halff die stede.*

Item Pieter Huge soen, Ewout Heyne soen, Heyn Allemene ende Ghibe Pier Dircx soen sijn op hoiren eedt gheordineert tot desen haringtonnen koermeisters ende gesworen branders te wesen ende sullen hebben te loen voir hoiren arbeyt van elker drie last eenen stuver.

XIX. Van vorsschen haringe ende haringcopers.

1. *Van wanneer een stierman sinen vorscharing vercopen sal.*

Item wanneer een stierman uter zee comt mit vorsschen haringe ende opt lant comt, hy off sijn vennoets, bynnen den Maerlantsen poorthuse, die sall off sijn waert ter marct comen ende vercopen. Ende en dede hijs niet ende hy wechvore sonder vercopen, dat wair op een boete van V ℔ Hollans, halff mijn here ende halff die stede, so verde hy een last harincx inhadde off meer.

2. *Van dat elc stierman sijn vorscharing vercopen sal II uren nadat hy ingecomen is.*

Item wie mit vorschen haringe incomt ende vercopen wille, die sal vercopen bynnen den naesten II uren, nadat hy ingecomen is off gestreken heeft voir den Briel off dairbynnen; ten wair off hy voir Bamisse inquame des avonts, nadat die clocke zes geslagen hadde, off des nachts, so soude hy vercopen des daigs dairan, tusschen achten ende negenen voir der noenen. Ende quame hy na Bamisse des avonts, nadat die clocke vive geslagen hadde, off des nachts, so soude hy vercopen des daiges dairan tusschen negenen ende tyen uren

1) De woorden: *leggen van tStoefslop — men en sal die* zijn later doorgehaald.

voir der noenen. Wie anders dede dan voirseyt is, die verbuerde een boete van XXV ℔ Hollans, halff mijn here ende halff die stede.

3. *Van dat elc stierman een pudse haring opbringen sal.*

Item sal elc stierman, die vorschen haring ten Brielle vercopen wil, een pudze [1]) harincx opbringen, dair hy sijn harinck by lyen ende vercopen wil, hoe die gelegen is, op een boete van X sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede. Ende die pudze harincx sal men mitten alingen harinck tot des scouten huse dragen, ende die sallen doen bewaren ende houden staende, went den haring al gelevert is.

4. *Van vorscharing, dair tgerecht an twifelt van den nachten.*

Item wat vorscharing te stole comt, dair tgherecht off den coepman an twifelt van den nachten, die den stierman lijt, dat hy out wesen soude, so sal die stierman dat ten heiligen sweren, dat hy niet ouder en is dan hy dair lijt. Ende wairt dattet anders bevonden worde, dat ware op correxie [2]) van der stede.

5. *Van dat nyemant vorscharing vercopen sal voir Bamisse, nadat die cloc savonts VI geslagen heeft.*

Item dat nyemant vorsschen harinck vercopen en sall voir Bamisse, nadat die clocke savonts zesse geslagen heeft, ende na Bamisse, nadat die clocke savonts vijff geslagen heeft, op een boete van X ℔ Hollans, halff mijn heer ende halff die stede, rechtevoirt off te panden.

6. *Van dat elc sijn vorscharing vercopen sal voir der stede huys.*

Item dat nyemant geen vorschen harinck copen noch vercopen en sal dan voir der stede huys ten Brielle int openbair. Wie anders cofte off vercofte, dat wair op een boete van XX ℔ Hollans, halff mijn heer, een dorndel die stede ende een dorndel den gasthuse, rechtevoirt off te panden [3]).

---

1) *Pudze* is later doorgeschrapt en vervangen door *mande.*

2) Later is hier bijgevoegd: *van mynen heer ende.*

3) Later is hier bijgevoegd: *ende dit sal wesen boven een half last.* Dit bijvoegsel, reeds voorkomende in 't D. HS., luidt aldaar: *ende dit sal wesen boven een last half.*

7. *Van hoeveel ofslachs die stierman te goet doen sal.*

Item dat die stierman van elc last vorscharincx den coepman twee pont Hollans te goet doen sal ende niet meer. Wie meer ofslachs gave off name, die verboerde V ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn heer ende halff die stede; ende die stierman sal die boeten alleen gelden.

8. *Van vorscharing te lyen anders dan hy gelegen is.*

Item wie vorschen harinc vercoopt ende hy en anders lijt dan hy gelegen is, die verbuert een boete van IIII ℔ Hollans. Ende wie harinc wederseit ende dairin bevalt, die verbuert dieselve boete, halff mijn here ende halff die stede. Ende wie een vellinge maict [1]) buten den rechte, als den haring vercocht ware, dat wair den stierman ende den coipman elcx op een boete van IIII ℔ Hollans; halff mijn here ende halff die stede, rechtevoirt of te panden [2]). (A. 65.)

9. *Van een syde vorscharing te wederseggen.*

Item wye een zyde harings bespreect te houden, die mach se wederseggen, op een boete van IIII ℔ Hollans, gelijc denghenen, die den haring selver coopt. Ende wie een syde harincx hout, die en sal se bynnen dyenselven dage optie marct openbairliken niet vercopen, op dieselve boete als voirseyt is.

10. *Van tellers den vorschen haring te tellen.*

Item als een stierman sijn vorschen harinck vercofft heeft, so sal hy enen teller setten den harinc te tellen, die hem genoicht, ende die coopman een telre dairtegens, die hem genoicht, om ygelic tsyne te geven. Ende deden sijs [3]) niet, so mach [4]) die stierman off coepman dyen dairuut setten ende enen anderen dairvoren insetten, dyen harinck te tellen, sonder verbuernisse ende sonder yet denghenen te geven die qualic getelt hebben. Ende voort mach elc coepman doen verslaen een mande harinx bynnen der halver last, wanneer

1) In 1527 schreef men: „zoe wie een composicie maecte".
2) De woorden: *rechtevoirt of te panden* werden in 1527 weggelaten.
3) In 1527 schreef men *dede hijs*.
4) In 1527 schreef men *soe zal*.

hy wil. Ende vonde hy myn dan sijn getal, dat sal hem die stierman voldoen [1]) ter halver last toe. Ende vonde hy meer dan sijn getall, dat sal sijn wesen, sonder gelt dairoff te geven. Voort sal die coepman hebben vier tal [2]) harinx tot elker last toe, des sal hy ontfangen [3]) al dat hoofft ende staert heefft, uutgesteken haeybeten off onredelike stics. Ende wairt dat die stierman off enich veynnoet, die mitten stierman vaert, den coepman enigen telre wederseide, sodat die coepman ghenen telre setten en mochte, dat wair op een boete van III ℔ Hollans, halff mijn here ende halff die stede. Ende wairt dat die stierman, coopman off die waerdt enen telre uten rume hiete gaen ende hy niet rechtevoirt uut en ghinge, die verbuerde X sc. Hollans, also verde als ment op hem kenlic maken mochte mit II scepenen off III poirters [4]), halff mijn here ende dander helft die stede.

11. *Van des stiermans gemoede te hebben van vorschen haring, eer die coopman van sijnre boert vaert.*

Item wie vorschharinck coept, die sall des stiermans gemoede hebben, eer hy van sijnre boort vaert, op een boete van XXX sc. Hollans. Ende vaert hy van der boert [5]) by des stiermans gemoede, so sal hy betalen tot des stiermans off sijns waerts vermanen mit gereden ghelde, off dairvoir in den steen te gaen, op dieselve boete voirseyt [6]), off te wynnen na den rechte van der stede. (Vgl. A. 55.)

12. *Van dat dieghene, die vorscharing gehouden wort, der kercken soveel geven sal als die den haring mijnt.*

Item wye vorsschen harinck die ene syde gehouden wort, die sal der kercken ten Brielle dairoff geven also vele als dieghene die den harinc mijnt.

---

1) In 't D. HS. staat *oprechten* in plaats van *voldoen*. In 1527 liet men de woorden, die volgen: *ter halver last toe*, weg.

2) In 1527 schreef men *tael*.

3) In 1527 schreef men: „des zal hy van den stierman ontfangen al dat hooft ende steert heeft, uutgesondert haybeten ende etc."

4) De woorden: *mit II scepenen off III poirters* werden in 1527 weggelaten.

5) In 1527 liet men de woorden *van der boert* weg.

6) In 1527 schreef men: „up de steen te gaen, up de voorseyde boete van VI ℔ Hollants etc."

13. *Van dat elc stierman Cop Zoeten seggen sal hoeveel tonharing hy inheeft, als hy synen vorschen haring vercoft heeft.*

Item wat stierman ten Brielle incompt, die sal, als hy sijn vorschen harinck vercoft heeft, terstont Cop Zoeten [1]) seggen op sijn eedt, hoeveel tonharincx dat hy in heeft, op een boete van X ℔ Hollans. Ende en hadde hy ghenen vorschen harinck, so soude hy Cop Zoeten [2]) seggen by sijn eedt [3]), hoeveel tonharincx hy in heeft, om die kercke by hoir gelt te comen. Ende dit sal Cop Zoeten off die bescrivers van der kercken goidspennynge den stiermans vermanen opten stoel, op dieselve boete voirseyt.

14. *Van dat elc, die vorschen haring off tonharing voir den stoel coept, der kercken goidspennynck mit reden gelde betalen sall.*

Item dat alle dieghene, die harinck vercopen voir den stoel, off die harinck gehouden wort, hetzy vorscharinc off tonharingk, die sal rechtevoirt der kercken trede gelt geven, op een boete van III ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden.

15. *Van dat II scepenen wesen sullen off meer, dair elc stierman sijn vorschen haring verlyen sall.*

Item so sullen wesen II scepenen off meer, dair elc stierman zynen harinc verlyen sal, hoe dat hy gelegen is ende van wat doede, dats te verstaen, van hoe mennigen nacht. Ende vond men anders dan hine voir den scepenen verlyet [4]) hadde ende die scepenen dair selve zien mochten, dat soude hy ontgelden ende beteren by den scepenen. Ende so wye in den onrechte beviele, die verbuerde een boete van IIII ℔ Hollans, rechtevoort off te panden, halff mijn here ende halff die stede. Ende die stierman sal die vynder toespreken te scepe te comen, eer hy vercoopt, op dieselve boete voirseyt.

---

1) *Cop Zoeten* is later doorgehaald. Evenzoo het volgende: *op sijn eedt.*
2) *Cop Zoeten* is later doorgehaald en vervangen door *den clerc.*
3) *By sijn eedt* is doorgehaald. Evenzoo in 't vervolg *Cop Zoeten off.*
4) In 't D. HS. staat *verleden.*

16. *Van wie in enich haringscip comt buten consente des stiermans, die mach die stierman uut hieten gaen.*

Item wie in enich stiermans scip compt buten zynen consente ende wille, die mach die stierman off sijn vennoets uten scepe doen [1]) gaen. Ende wairt sake dat zijt niet en deden, so mach die stierman off sijn vennoets den oppersten roc van denghenen nemen, die dair onwillich is, sonder verbuernisse van yemande. Ende nyemant en sal te scepe gaen dan die bailiu, die scout, hoir knechten, die boden ende die biddende oerden. Wie anders te scepe ghinge, dat wair [2]) op III jair die stede ende tlant van Voorn.

17. *Van als een zeeman hem bevennoet heeft mit een stierman te varen, dat die varen sal mitten stierman, die hem eerst bevennoet heeft.*

Item als een zeeman hem bevennoet heefft mit enen stierman te varen, tot wat teelden het sy, die sal varen mitten stierman, dair hy hem eerst mede bevennoet heeft. Ende wairt dat hy hem mit enen anderen stierman bevennede, dat van derselver teelt roerde, dair hy hem voren off bevennoet hadde, die verbuerde III ℔ Hollans, worde die eerste stierman clagende; nochtan soude hy mitten eersten stierman varen, die teelt lanck, dair hy hem mede bevennoet hadde, ende den anderen stierman voldoen van dat hy hem ontloent hadde, off also vele vercopen van zyne gereedsten goeden, des die leste stierman tsyne hadde. Ende brake yet an zyne goeden, so sal men hem opten steen leggen, tot des [3]) hy den stierman voldaen hadde ende den bailiu van der boete. Ende dit is te verstaen, elke teelt op hemselven. Ende so wye yemant anname, die mit enen anderen bevennoet ware, dat waire op die boete voirseyt, ende dairtoe so sal die leste stierman staen in der schult van also vele, als hy den eersten stierman sculdich is gebleven, rechtevoort die schult off te panden. Ende dese boete sal hebben halff mijn heer ende dander helfte die stede.

---

1) In 't D. HS. staat *hieten* in plaats van *doen*.

2) In plaats van wat volgt schreef men in 1527: „up die boete van X sc. Hollants, tot behouf van des baillius dienaers".

3) In 't D. HS. staat: *totdat*.

XX. Van der korffmarct ende corffharinck.

1. *Van dat elc korver uten lande van Voorn sijn korfmarct hebben sal ten Brielle.*

Item alle korvers ende doggers, die poirters ten Brielle sijn off uut mijns heren lant van Voorn, die sullen hair marct zoeken ten Brielle ende anders nergent vercopen, also verde als zy komen int Swijn off van danen oestwerts ter Masen toe, in wat havenen dattet is, hetsy bynnen off buyten, op een boete van XXX ℔ [1]) Hollans, rechtevoirt off te panden. Ende dese boete sal die stierman ghelden mit sijn veynnoets, die mit hem bynnen der boert varen, ende anders nyemant. die twedeel mijn here ende dat dorndel die stede.

2. *Van op wat boete een korver zinen korffharing buten vercopen mach ende in wat manieren*

Item wat korver voir den Brielle comt mit haringen, die mach zynen harinck [2]) buten vercopen, op een boete van IIII ℔ Hollans, also verde als hy over den gront mach ende sijn beste dairomme doet, nadat hy voir den Brielle gecomen is, sijn beste ende sijn vermoigen doet mit sijn veynnoets om over den gront te comen ende bynnen te vercopen, als gewoonlic heeft geweest, ende hy dan niet over comen en mach, so mach hy buten vercopen sonder dairan te misdoen. Ende wairt dat hy sijn beste vermoigen niet en dede omme over den gront ende bynnen te comen als voirseyt is, ende dairbuten vercochte, dat wair op dieselve boete voirseyt, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede.

3. *Van dat een korver alle sijn haring off kabbellau teen achter tander vercopen sal.*

Item wat korver off dogger ten Brielle an die marct comt ende sijn boerte is te vercopen, die sal alle sijn harinck off cabbellau vercopen, teen achter tander, eer yemant anders vercoopt, op een boete van IIII ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn heer ende halff die stede, behoudelic elc besonder ter tijt toe, dat hy alle sijn cabbellau byeen heefft.

---

1) In 't D. HS. staat: XXX sc.

2) Men zal hebben in te voegen *niet*. Daar de bedoeling duidelijk is, is de gebrekkige constructie van wat volgt niet verbeterd.

4. *Van dat alle korvers van sinter Claesstrate suutwerts vercopen sullen.*

Item so sullen alle die korvers vercopen hoiren korffharinck van sinter Claesstrate suutwerts, ende nyewert anders, also verre als zy over den gront moigen comen, op een boete van IIII ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede.

5. *Van dat die coopmannen sullen rechtevoort te scepe gaen, als een korver an die marct compt.*

Item wanneer een stierman mit corffharing an die marct comt ten Brielle by dages sonneschijn, so sullen die coepmannen, die corffharing plegen te copen, rechtevoirt te scepe gaen om dyen harinc te copen. Ende wairt dat hy by dage niet vercopen en konde, overmits dat die dach te cort ware, so soude hy des anderen daiges dairan synen harinc vercopen, also vroech als die eerste misse gedaen is. Ende die coepmannen souden dan mitten stierman te scepe gaen, alst hem die stierman off die bailiu off die scoute vermaende. Ende so wie des niet en dede, dat wair op een boete van XXX sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede.

6. *Van dat een stierman, die lest op een getide uter zee comt mit korffharing, eerst vercopen sall.*

Item wat stierman, die te korve vaert ende laest op een getide uter zee comt bynnen den vierboeten, die sal eerst vercopen, op een boete van X ℔ [1]) Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn heer ende die ander helft die stede, also verde als ment op hem kenlic maken mach mit enen wittachtigen tughe.

7. *Van dat een stierman off sijn waert den corffharing vercopen sall int scip ende anders nergent.*

Item so sal desen corffharinck vercopen die stierman off sijn waert openbairlic int scip, ende anders nergent. Ende die eerst mijn roopt, die sallen hebben, weder hy van buten zy off van bynnen, off dyere meest om geven will int open-

1) Het D. HS. heeft *X sc.*

bair, als voirseyt is. Ende so wie anders cofte off vercofte dan voirseyt is, dat wair den coper ende vercoper elcx op een boete van XX ℔ [1]) Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende dander helft die stede, also verde als ment op hem kenlic maken mach mit II scepenen of mit III poirters.

8. *Van dat elc stierman off sijn waert zetten sal toghers.*

Item so sal een stierman off een waert setten toghers, dyen sy willen, die den haring toghen sullen, ende die sal die stierman lonen off sijn waert. Ende waire dat sake dat die toghers niet uten rume en ghingen, als die stierman off sijn waert seide, dat wair op een boete van X sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, tot mijns heren behouff.

9. *Van gheen telre noch breker te gaen in enen korver, tensy by oirlove des stiermans off sijns waerts.*

Item en sal gheen telre noch breker in een korver gaen, om te tellen off breken, eer hem die stierman off die waert overgeroepen [2]) heeft, op een boete van X sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede.

10. *Van wat een breker hebben sal in enen korver.*

Item wie den korffharinck brect, die sal hebben van den duysent VIII haringen, ende niet meer.

11. *Van wat een telre [3]) hebben sal in enen korfscepe.*

Item wye corffharinc telt, die sal hebben van den duysent IIII haringen, ende niet meer.

12. *Van dat geen poirter mit yemande van buten vennoetscip hebben en sal van korffharing.*

Item dat gheen poirter van den Brielle veynnoetscip hebben en sal mit vremden luden van buyten van corffharing te copen, op een boete van X ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff der kercken [4]).

---

1) Het D. HS. heeft *XX sc.*

2) In 1527 schreef men *innegeroupen* in plaats van *overgeroepen.*

3) Er staat *teelre.*

4) Het D. HS. heeft *die stede* in plaats van *der kercken.* In 1527 schreef men: „dander helft de heylighe kercke".

13. *Van wat die hakers sullen hebben in enen korver.*

Item die hakers sullen hebben van den duysent II haringen, ende niet meer.

Ende wie meer name dan voirseyt is, beide van tellers, brekers ende hakers, ende dat kenlic ware van II wittige tughen, hetzy poirters off uutlems, die soude gaen tot sinte Eewouts in Ardennen [1]) ende niet weder bynnen der vriheit van den Brielle comen, eer sy goet betoich dairoff gebrocht hebben, dat zy die bevert gedaen hebben. Ende wie hier boven inquame ende gevangen worde, dat ware op sijn een ore off X^{m} steens, rechtevoirt der kercken te geven. Ende des sal die coepman des tellers ende der brekers harinc over hebben in den coep, wil hy; ende wie hem dat keerde, dat waire op dieselve boete voirseyt.

14. *Van dat elc, die korffharing coopt, den stierman betalen sal bynnen VIII dagen, den harinc tontfangen ende tscip te rumen in vier dagen.*

Item wie corffharing coopt ten Brielle, die sal den stierman betalen sijn gelt ende te livereren bynnen VIII dagen, ende den harinck ontfangen ende tscip te rumen bynnen IIII dagen nadat hy den harinc coopt. Ende wairt dat hy dat scip niet en ruumde bynnen IIII dagen, als voirseyt is, ende die stierman clagende worde, so soud men den harinc anderwerven vercopen; ende goude hy meer, dat soude den stierman te bate comen ende den coepman niet; ende goude hy myn, so soude men rechtevoirt also vele vercopen van des coepmans voirseyde gereedste goeden, totdat die stierman al voldaen ware ende betaelt. Ende wairt dat men die stierman niet en betaelde noch sijn gelt niet en gave bynnen VIII dagen, als voirseyt is, so soude men rechtevoirt des coopmans goet vercopen, wair hy ware, off sijn borge, als voirseyt is, dairvoren in den steen te gaen, ende den heer een boete van XXX sc. Hollans, rechtevoirt off te panden.

15. *Van dat elc, die korffharing ontfangen hadde, dat die den stierman sekerheit doen sall van sinen gelde.*

Item wie korffharing ontfangen hadde, die sal den stierman sekerheit doen van zynen ghelde, sodat hem genoicht,

---

1) Het D. HS. heeft *in Elzatene* loco *in Ardennen*.

ist dat hijt begeert, eer hy van der boert vaert. Ende en konde hy den stierman geen sekerheit doen, so soud men den harinc ende tscip, dair den harinc in ware, anderwerven vercopen, in sulker manieren ende op sulke boete alst voirseyde poynt begripende is.

16. *Van dat wie korffharing coopt ghenen ofslach hebben en sall, dan hy sallen betalen als hy en mijnt.*

Item wie corffharinck coopt ten Brielle, die en sal ghenen ofslach hebben dan den rechten lesten ofslach, als hy gemijnt wort. Ende wie dat meer offslachs name, gave off begheerde, die verbuerde een boete van V ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, ten waire off een stierman den enen meer goets doen wilde dan den anderen, als men hem betaelde.

17. *Van dat nyemant des stiermans korfharing laken en sal.*

Item so en sal nyemant des stiermans korffharing laken off hinderen, dair hem schade off comen mach, voir die tijt dat dyen harinc vercoft is; dan so mach een coepman dyen harinc wederseggen, dinct hem dat den harinc anders toocht dan hy en geleyt heefft voir die vynders.

18. *Van gheen korffharing te vercopen, die in Yngelant gesouten is.*

Item en sal men ghenen corffharinc, die in Yngelant gesouten is, vercopen bynnen der vriheit van den Brielle, opten harinc verbuert te wesen ende op een boete van XX ℔ Hollans, rechtevoort off te panden, die twedel mijn heer ende tdorndel [1]) die stede [2]).

19. *Van geen korfharing te vercopen, hy en sy gevangen ende gesouten in die Noortzee.*

Item dat men ghenen harinc en cope noch en vercope voir korffharing bynnen der vriheit van den Brielle, hy en zy gevangen ende gesouten in die Noortzee, opten harinc verbuert te wesen ende den coper ende vercoper elcs op een boete van XX ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here, een dorndel der kercken ende een dorndel die stede.

1) Er staat *torndel*.

2) Het D. HS. heeft *half mijn heer ende half die stede*.

XXI. Van den tonharinck.

1. *Van dat men ghenen tonharinc des Sonnendages vercopen en sal.*

Item men en sal ghenen tonharinck vercopen des Sonnendaigs noch op andere heilige dagen, die die heilige kercke gebiet te vieren, geliken den heiligen Paeschdach off Kersdach, up den haring verbuert te wesen, te weten openbairliken opten stoel.

2. *Van dat men alle nachtgamelen harinc setten sal op hemselven.*

Item en sal men ghenen nachtgamelen harinck vercopen, die stierman en sallen doen setten op hemselven ende vercopen voir nachtgamel harinck, op een boete van XXX sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede. Ende dyen harinck en sal niet meer dan enen nacht out wesen; ende men sal die packen mit sijns selfs haringe, op dieselve boete voirseyt.

3. *Van dat men alle focharinc setten sal op hemzelven.*

Item en sal men ghenen tonharinck vercopen, die op die focken in rumen, op matten off dyergelijc gesouten is; men sal dyen harinc setten op hemselven, als men vercopen sall, ende seggent openbairliken opten stoel, op een boete van X ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede.

4. *Van ghenen tonharinc te vollen mit water.*

Item waire dat sake dat enich stierman enigen harinc volde mit water off enich argelist dairin sochte, dan te vollen mit goeden, scarpen pekel, dat ware op een boete van V ℔ Hollans, halff mijn here, een dorndel die stede ende een dorndel diet anbringt, rechtevoirt off te panden.

5. *Van XIIII stuc tonharinc te leveren voir tlast.*

Item elc stierman, die tonharinck vercoopt, sal leveren voir tlast XIIII stuc, geloofflikeu gepact, ende niet myn. Ende dat op die XIIII stucke harincx sullen sijn gesouten vijfftalff tonne souts [1]) ende niet myn. Ende dit sal elc stier-

1) Tusschen *tonne* en *souts* is later gevoegd *sel*, om te kennen te geven dat *selsout* bedoeld is.

man sweren ten heiligen wel te houden, eer hy uutvaert ter zewert; ende hy en sal niet tzee varen, hy en hebbe dit gesworen. Wie anders dede, dat wair op een boete van III ℔ Hollans, halff mijn here ende halff die stede, ende op correxie van der stede.

6. *Van dat gheen stierman hemselven tonharinc houden sall.*

Item en sal gheen stierman hemselven harinck houden anders dan sijn reeders, op een boete van X ℔ Hollans, halff mijn here ende halff die stede.

7. *Van dat elc stierman sijn boetsluden loenen sal by hemselven.*

Item sal élc stierman sijn boetsluden loenen by hemselven. Ende wairt sake dat sy onredelic loen hebben wouden ende niet overeen en konden dragen, so sal men hem lonen by den bailiu ende gerechte, ende sy sullen dan hem dairmede laten genoegen [1]), op een jair die stede. [2])

8. *Van twee brekers, die den tonharinc breken sullen.*

Item so sijn II brekers, die den tonharinck opbreken sullen VIII off X lagen off also diep, alst hem genoicht. Ende die sullen hebben dairoff van elker last VII haringe, die sal geven die coepman. Ende wairt sake dat hemluden yemande dairomme versprake off misdede, dat woude die stede an dyen houden ende rechten. Ende men en sal ghenen tonharinc vercopen, hy en sy opgebroken. Ende men en sal niet meer teffens vercopen dan drie [3]) mans haring, ende dan weder nederwert gaen.

9. *Van dat geen poorter enichs stiermans tonharinc, die poorter is, vercopen sal opten stoell.*

Item dat gheen poorter enich stiermans harinck, die poirter is off inwoenre, opten stoel off anders heymeliken off openbair vercopen en sal, ten ware dattet nootsaken waire van ziecten, beide den stierman ende poorter op een boete van

---

1) In 1527 schreef men: *vernougen.*

2) In 1527 werd er bijgevoegd: „ende noch upte boete jegens den heere van X sc. Hollants, rechtevoert of te panden".

3) Later is hier bijgevoegd: *oft vier.*

X ℔ Hollans, halff mijn here ende dander helfte die stede, rechtevoort off te panden; behoudelic den armen stiermans, die hemselven te water niet helpen en connen, die moigen enen van hoiren reeders hueren tonharinc laten vercopen. Ende wien coopt, die sal offslach hebben, wes hy hem bynnen dyer teelt an geleit heeft, sonder verbuernisse.

10. *Van twolle getal te noemen, als men tonharinc mijnt.*

Item dat gheen poirter off yemant anders opten stoel harinc vercopen en sall, die hyselve mynen sall, hy en sal eerst dat volle getal noemen, eer hy en mijnt, sonder halff tgetall te noemen, op een boete van IIII ℔ Hollans, so mennichwerff als ment dede, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende half de stede.

11. *Van dat een stierman sijn reders die helfte van sinen tonharinc houden mach sonder verbueren.*

Item wat stierman sijn reeders die helfft van zynen tonharinc gehouden heeft uten scepe, die en sal genen tonharinc meer houden, die opgeslagen is opten stoel off op die straet. Ende en hadde hy zynen reeders ghenen tonharinc gehouden uten scepe, so en sal hy hem ghenen harinc houden optie straet off opten stoell, dan van den enen eynde in totter helfte toe, op een boete van IIII ℔ Hollans, beide den coper ende vercoper elcx IIII ℔ Hollans van elker last, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede.

12. *Van dat elc stierman halff sijn tonharing van elker zeevairt te stoele brengen sall.*

Item dat elc stierman van elker zeevairt halff zynen tonharinck tstoell bringen sall ende niet myn, op een boete van IIII ℔ Hollans, halff mijn here ende halff die stede, rechtevoirt off te panden.

13. *Van tot wat ure men tonharing voir ende na der noenen vercopen sall.*

Item en sal nyemant enigen tonharinc vercopen voir der noenen dan nadat die clocke VIII geslagen heeft, noch na der noenen nadat die clocke IIII geslagen heeft, op een boete van XX sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede.

14. *Van wie tonharing opten stoel coopt, die sal hebben van der last te goet doen V sc. gr. ende niet meer.*

Item wye enigen tonharinc coopt bynnen der vriheit van den Brielle, die sallen betalen also hy dyen coopt, uutgenomen dat hy hebben sal van elker last te goet doen V sc. gr. ende niet meer. Ende wairt dat die stierman anders enigen ofslach gave ende dat die coepman den tonharinc myn betaelde dan hy die ghemijnt hadde, dat wair den stierman ende coper elcx op een boete van IIII ℔ Hollans [1], rechtevoirt of te panden, halff mijn here ende halff die stede, also dicke als sy dairoff verwonnen worden.

15. *Van dat elc, die tonharing gehouden wort, geven sal der kercken so vele als dieghene, die den tonharing mijnt.*

Item so wie enigen tonharinck hout off gehouden wort, die sal der kercken ten Brielle dairoff gheven van elker last also veel te goidspennyngen, als dieghene, die den haring mijnt.

16. *Van dat gheen cuper, roeper off drager tonharing uten tonnen nemen en sall.*

Item en sal gheen cuper, drager off roeper [2]) enigen tonharinck nemen uten tonnen, op een boete van XXX sc. Hollans, opdat ment op hem betugen mach mit II scepenen off III poirters, halff mijn here ende halff die stede.

17. *Van dat men vier tonnen van der last ant onrecht eynde opslaen sall.*

Item wanneer die tonharinck opt lant gebrocht is, die men vercopen will, so sal men van elker last opslaen vier tonne harincs an dat onrechte eynde, op een boete van III [3]) ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn heer ende halff die stede. Ende die coipluden moigen die haring in der tonnen opbreken off doen opbreken ende den harinc wel besien, sonder dairoff berispt te wesen off te misdoen tegens den stierman off zinen vennoets off tegens yemant anders. Ende

1) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *op tlast.*
2) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *oft yemant anders.*
3) In het D. HS. staat IIII.

wairt dat yemande enigen coopman dairom versprake, dat wair op een boete van XXX sc. Hollans. Sloech men dairom, het waire dat men hem smarte dede off niet en dede, dat waire op een boete van III ℔ Hollans boven sulke boeten, als dairoff voir gekuert sijn, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede.

18. *Van wie sijn tonharing wederseit worde.*

Item so wie zynen tonharinck wederseit worde, omdat hy niet so goet en ware in den buyck als tot beiden eynden, off dan hy en gelyet hadde, ende men kenlic maken mochte mit II scepenen off mit III poirters, dat ware op een boete van IIII ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede. Ende die coopman sal van dyer comanscip ontslegen wesen, ist dat hijt wille.

19. *Van dat men alle tonharing in tonnen leggen sal van lage te laghe ende niet by hoepen instorten.*

Item wie tonharinck in dzee pact off maict ende ten Brielle ter marct brengt, die sallen leggen van laghe te laighe, sonder by hoepen in te storten, ende dair gheen argelist in te zoeken. Ende wie anders dede, dat ware opten harinck verbuert te wesen tot mijns heren behoiff ende dairtoe op een boete van V ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede [1]). Ende van der stede helffte sal diegene die helft hebben, dyet anbrengt.

20. *Van gheen tonharing in tonnen te leggen bynnen der vriheit dan haring sonder nacht* [2]).

Item en sal men ghenen tonharinc in tonnen leggen noch souten bynnen der vriheit van den Brielle, tenzy harinck sonder nacht [3]), op een boete van V ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, die tweedel mijn here ende een dorndel die stede. Ende desen harinc sal die coepman hebben, wairt datten yemant cofte tot vier goeder luden seggen.

1) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *ende op correxie.*
2) Het D. HS. heeft: *dan harinc van der nacht.*
3) Het D. HS. heeft: *van eender nacht*, in plaats van *sonder nacht.*

21. *Van een korver, als hy sijn corffharing* [1]) *vercoft heeft, dat hy alle sijn tonharing mede vercopen sal openbairlic opten stoel, so verre hy tonharing in heeft.*

Item wat haringman of korver, die sijn marct ten Brielle zoect ende sijn corffharinc vercoipt, heeft hy tonharinc in, dyen tonharinc sal hy mede vercopen openbairliken opten stoel, sonder argelist; behoudelic dat een stiermanne, indyen dat zijt gheren, houden sal sijn waert ende sijn reeders die helft van den tonharinck tot elker reyse; ende dat sal hy seggen, wiene dat hy en hout, openbaerliken opten stoel, als hy dyen harinck vercoopt, alst hem vermaent wort van den clerc van den haring te bescriven off van denghenen die den goidspennynck gaert. Ende wie anders cochte off vercochte, dat wair op een boete van IIII ℔ Hollans, coper ende vercoper elcx IIII ℔ Hollans van elker last, halff mijn here, een vierendel der kercken ende een vierendel die stede, rechtevoirt of te panden.

22. *Van dat men alle tonharing vercopen sall ende opslaen tusschen der cranen ende Jacop Adaems soens slop.*

Item sal men alle tonharinck vercopen ende doen opslaen tusschen der cranen ende Jacop Adaems soens slop, ende nyewert anders, op een boete van IIII ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, also mennichwerven als yement enigen tonharinc anders opsloeghe, halff mijn heer ende halff die stede.

23. *Van dat een stierman tonharing overslaen mach an sijnre boert.*

Item wat tonharinck gehouden wort, als recht is, die mach die stierman overslaen an sijn boert te scepe off te lande. sonder verbuernisse, ende voeren zynen reeders.

24. *Van wat een uutlems stierman Cop Zoete geven sall voir sijn arbeit.*

Item sal men Cop Zoete gheven voir zijn arbeit ende loen, te weten uutlemse stiermans van elker reyse vijff stuvers,

1) Er staat: *tonharing*.

tot drie reysen toe, ende niet meer, so verre als zy drie reysen doen. Ende dairvoir so sal hy alle jaire hueren haring bescriven ende hem cedulen na ouder gewoonten dairoff gheven, wie des van hem begheren.

25. *Van recht te hebben an goet, dat men ter zewerts voort.*

Item wes goeden, hoe die genoemt sijn, enich poorter ten Brielle yement vercoopt, die se mit hem ter zeewert voort. van die goeden sal men een ygelic poirter dat selve recht doen an denghenen, die hy ze vercofft heeft, dat die zeeluyde van hoiren haringe hebben, die sy vercopen.

26. *Van gheen buyssen te lossenen an steigers.*

Item en sal gheen buysse an lant leggen, om te lossenen an die steigers [1]) dan int dyep, ende slaen den harinc over in een boet tusschen sinter Claesstraet entie crane, ende anders nyewert, op een boete van II ℔ Hollans. halff mijn heer ende halff die stede, rechtevoort off te panden.

27. *Van gheen recht te hebben an haringscepen, dye men alhier te wyntersate leit.*

Item en sal gheen uutlems man recht hebben an enige haringscepen, dye men alhier te wintersate opleit ende luden van buten toebehoiren.

28. *Van wair die soutscepen leggen sullen, als zy an die marct komen.*

Item alle zoutscepen, die ten Brielle hoir marct zoeken, sy sijn van bynnen off van buten, die sullen ghemeert ende anckervast leggen an die oestside van den Brielle langes den Nyewelande, van sinter Claesstrate suutwerts, ende sullen aldair bliven liggende mit hoirre vrachten, op een boete van III ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede; behoudelic als sy hoir zout vercoft hebben, dat zy dan moigen varen an die buyssen, sonder verboernisse. Ende gheen soutscepen en sullen buyten deser kore liggen optie boete voirseyt.

---

1) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *off an die kaye.* Ook het D. HS. heeft die woorden.

29. *Van wair die soutscepen te wintersate leggen sullen.*

Item alle zoutscepen, dye men te wintersate leggen wille, die sal men leggen tusschen den bruggen tegens Floris die backers ende den Oesterlantsen dam, ende anders nergent, op een boete van III ℔ Hollantse, halff mijn here ende halff die stede.

30. *Van hoe die haringscepe leggen sullen in die Maerlantse havene.*

Item wat haringscepe, die men leggen wil bynnen der Maerlantser haven, die sal men dair leggen also veel als men mach, behoudelic die kille ruym te wesen tusschen den tween bruggen. Ende gheenrehande scepen en sal men te wintersate leggen an dessyde der haven tusschen den Maerlantsen boem ende tveerstal, op dieselve boete, rechtevoirt off te panden, halff mijn heer ende dander helft die stede.

1446—1455.

31. *Van dat men geenen tonharinc vercopen en sal in die tuynen, mer op die strate.*

Item alle tonharinc, die men opt stuel offslaen en sal, dien sal men vercopen op strate ende in geenen tuynen, op een buete van IIII ℔ Hollans van elker last, halff mijn heere ende die ander helft [1]) *die stede, rechtevoirt off te panden.*

32. *Van dat nyement sijn harinc te voren vercopen noch vermanghelen en sal.*

Item en sal nyement copen noch vercopen enyghen harinc te voren, die noch te vanghen is; ende dat oec nyement teghen den visscher manghelen en sal, hoe men die mangelinghe van goede nomen mach, op een boete die coper ende die vercoper elcx III ℔ Hollans, half mijn heere ende halff die stede. Ende men en sal daer niement recht van doen.

33. *(Van dat gheen buysse tusschen der kreken ende die uterste hoefden langer legghen sal dan twee ghetiden.)*

Item en sal gheen buysse tusschen der kreken dat men opt hoeft gaet ende die uterste hoefden langher legghen dan twee ghetiden, sy en sullen hem pinen te comen verby derselver

1) Er staat: *heelft.*

kreken ten poerthuse toe, of sy en sullen buyten die hoefden int diep legghen. Wye langher binnen der voernoemder plaetsen bleve legghen, dat wair op een boete van IX pont Hollants, een dorndel mijn heer, een dorndel der stede ende een dorndel diet anbringt, rechtevoert of te panden. Ende oec en sal nyement meren ant hoeft of anckers daerop setten, dan te meren an die staken. die te middeweghe opt hoeft staen, op alsulke boete als voerseyt staet.

34. *(Van dat men gheen tonharinc vercopen sal, eer die koermeesters die besien hebben.)*

Item alle tonharinc, die men ten Briele brenget om te vercopen, hetzy van buten of van binnen, die en sal men niet vercopen, eer die vier ghezworen koermeesters die besien hebben ende bevolen ende gheseyt hebben, hoeveel sticx dat men vercopen sal voer tlast. Ende die koermeesters sullen hebben van elker last $^1/_2$ *gr. van den coepman; ende alsoe veel sullen zy hebben* [1]) *van den ghehouden harinc als van den harinc, die men vercoept.*

35. *(Van geen harync te vercopen op heylege dagen.)*

Item en zal men voortan geen ventegoedt, vorsharync oft corfharync vercopen [2]) op geene heylege dagen, naerdattet opgeluyt is van der hoochmisse, voordat die misse gedaen zal wesen. (Vgl. art. 1.)

36. *(Vant vercopen van den harinc.)*

a. Item alle stierlieden van harincscepen, die ten Briele vuytgereet worden ende toebehoiren, zelen gehouden wesen halff haeren tonharinck te stoele te bringene ende te vercoopene, op een boete van vier pondt Hollants van elken laste, halff an der genadige vrouwen ende halff der stede.

b. Item alle vremde stierluyden zelen gehouden wesen een derdedeel van haeren tonharinghe, die zy alhier innebringen zelen, te stoele te bringene ende te vercoopene, op een boete van vier pondt Hollants van elken laste, halff an der genadige vrouwen ende halff der stede.

c. Item oft eenighe stierluyden oft reeders hiervan in ge-

1) De woorden: *van elker last — hebben* komen in 't D. HS. niet voor.
2) Er staat: *vercopen en sel.*

breke waren ende haeren vorschen harinck in der vorseyde manieren nyet te stoele en brachten, zoe zelen de voorseyde reeders oft de waerden gehouden wesen op te leggene de voorseyde boeten ende noch daerenboven te betalene alle deghene, die de voorseyde stierluyden aengeleyt zelen hebben van dier reysen.

d. Item als de stierman zynen harinck oprecht om te vercoopene, soe zal hy gehouden wesen op te slaen van elken laste vier tonnen, te wetene de twee metten verkeerden bodemen ende dandere metten rechten bodemen, op een boete van vier pondt Hollants van elken laste, halff an der genadige vrouwen ende halff der stede.

e. Item en zal nyemant eenigen vercochten harinck mogen wraken, teynden dat hy van der marct gedragen zal wesen, op een boete van vier pondt Hollants, halff an der genadige vrouwen ende halff der stede.

f. Item en zal egheen poerter oft ingeseten zynen verschen harinck ende tonharinck elders mogen vercoopen dan hier bynnen der stede, op een boete van thien scellinge groote van elken laste, halff an der genadige vrouwen ende halff der stede, ende op correctie, ende oick van gehouden te wesen te betalene alle deghene, die hem dat jaer aengeleyt zelen hebben, welke boeten de heere ende aenleggers verhalen zelen aen den reeder oft an den stierman tot haeren keure.

g. Item zelen alle scepen van buyten, die alhier vercoopen haeren verschen harinck, gehouden wesen alhier oick te marctene haeren tonharinck, alsoe vorseyt is, oft te geldene, indien zy ewech zeylen, scrijfgelt ende kercgelt van allen haeren tonharinge, dwelck men verhalen zal aen de stierlieden oft aen de waerden.

37. (*Van den zoute.*)

a. Item en zal nyemant eenich zout opscepen oft overslaen op Mase oft in den Briel, tenzi dat hy ierst geweest heeft by den burgermeester ende gehouden by zynen eede, wat zoute hy geladen heeft ende dattet opgescreven zi by den clerck int Register van der stede, op een boete van twintich scellinge Hollants van elken mudde, halff an der genadige vrouwen ende halff der stede.

b. Item en zal egheen stierman zynen harinc vercoopen, tenzi dat zijn reeder ierst ten heyligen gesworen heeft, wat zoute

hy hem gelevert heeft, op een boete van thien pondt Hollants, halff mijnre genadige vrouwen ende halff der stede. Ende desgelijcx zal deselve reedere gehouden wesen zynen stierman te seggene, wat zoute hy hem gelevert heeft, aleer hy int zee reyst, opte voorseyde boete.

c. Item en zal egheen stierman zynen harinck vercoopen, hy en zal ierst ten heyligen zweren, met wat zoute dat hyen gesouten heeft, op een boete van thien pondt Hollants, ende op correctie, halff an der genadige vrouwen ende halff der stede.

d. Item en zal men van nu voortaen egheenderhande zout mengen in cassen oft scepen om harinck daermede te zoutene, op een boete van thien pondt Hollants ende correctie, halff an der genadige vrouwen ende halff der stede.

XXII. Van der jairmarct ten Brielle [1]).

1. *Van dat die jairmarct ingaen sal des Saterdages voir sinte Katherynendach.*

Item sal dese jairmarct ingaen des Saterdaigs voir sinte Kathrynendach durende IX [2]) dage dairna. Ende dese marct sal hebben vijff [3]) werke toochdage, die wesen sullen ende volgen den Saterdage voirseyt.

2. *Van wie vry wesen sullen in deser jairmarct.*

Item so sal een ygelic mensch vry wesen in deser marct

---

1) Onder dit opschrift staat: *Omdat tot den punten van deser jaermerct zekere addicyën gemaect sijn, ter materien wel dienende, soe sijn dieselve punten mit denselven adiciën altsamen gescreven int XV^de^ ende XVI^de^ blat hiernaer volgende.* De vermeerderde editie, waarnaar met deze woorden verwezen wordt, komt op de aangeduide plaats voor. Zij heeft aan haar hoofd: „Van der jairmerct, dairvan dat hiervoeren int XV^de^ blat in die taeffel van den XXII^en^ voirbode mency gemaect is", en is, blijkens eene in margine gestelde aanteekening, „afgelesen up kermisse-avont anno XLV" (1445 en niet 1446, zooals Van Alkemade, deel I, blz. 161 zegt). 't Kan zijn, dat men in plaats van *kermisse-avont* moet lezen *kersmisse-avont*. Er staat *ker..nisse*. In de plaatsbeschrijvingen dier editie zijn de meeste namen, die er oorspronkelijk gestaan hebben, uitgekrabd en door andere vervangen. Ik kan daardoor alleen enkele wijzigingen en de artikelen, waarmede de keur in 1445 vermeerderd werd, mededeelen en zal dit aan den voet der bladzijden doen. De Schrijver van het Delftsche HS. heeft de vermeerderde editie van 1445 niet gekend. De artikelen toch, die in 1445 aan de bestaande ordonnantie toegevoegd werden en blijkens eene editie, die uit het begin van de 2de helft der 16de eeuw dagteekent, in en na 1445 nog van kracht waren, komen in 't D. HS. niet voor.

2) Eerst heeft er iets anders gestaan, denkelijk VIII, zooals het D. HS. heeft.

3) Eerst zal ér *vier* hebben gestaan, wat 't D. HS. heeft.

varende ende kerende, uutgesteken die gebruect heefft tegens der heerlicheit ende van quaden fayten ende van schulde, dye men in die marct maict.

3. *Van (wair) die wantsniders, die poorters sijn, staen sullen.*

Item sullen die poirters, die want snyden ende opt strate staen willen, staen van Pieter Beye Willemsoens (huys) [1]) suutwerts, an die watersyde, behouden elken zinen uutganck.

4. *Van wair die vremde wantsniders staen sullen.*

Item sullen alle vremde wantsniders staen van den zuuthoecke van Bollaert Harnouts soens huyse [2]) suutwerts, an die lantside, behouden elken synen uutganck.

5. *Van wair dieghene staen sullen, die maelrye te coep hebben.*

Item alle dieghene, die maelrye te coep hebben, dats te verstaen, scharen, sloten ende diergelike, die sullen tegens malcander over staen van Pieter Gorys zoens huyss ende Jan Aeryaen Neve soens huys noortwerts; dairna die tynnewerck te coep hebben; dairna die metael ende coperwerc hebben; ende dairna die yserwerc hebben; ende dairna die schaloetsen hebben [3]); ende vremde lude, die platinen te coep hebben, dairna, elc tegens malcander over.

6. *Van wair die staen sullen, die jaircooc te coep hebben.*

Item alle dieghene, die jairkoec te coep hebben, die sullen staen tegens malcander over van Aernt Montschoen soens [4]) ende Jacop die wantsniders hoecken [5]), van hoiren huysen oestwerts in die Vischstrate; dair tenden die cruyt ende speciën te coep hebben [6]) ende dair en tenden die marcerye te coep hebben.

1) Later veranderd in *Pieter Beye de Wildeman*. In 1551 schreef men: „staen in de Nobelstrate van Mathijs Ariaensze huysinge zuytwaerts etc."

2) In 1551 schreef men: „van Jan Yemansze huysinge".

3) De woorden: *ende dairna die schaloetsen hebben*, die ook in het D. HS. voorkomen, zijn doorgehaald en vervangen door wat reeds in de nieuwe keur van 1445 staat: *ende dairnae die tresoren, stoelen, zetelen ende diergelijcke houtwerk hebben.*

4) In 't D. HS. staat: *Montscoen Aernss.*

5) De woorden: *Jacop die wantsniders hoecken* zijn doorgehaald en vervangen door *Huge Pietersze huyse.* De nieuwe keur van 1445 heeft het laatste. Het D. HS. heeft *Jacop die wantsnyders huyskens.*

6) De woorden: *dair tenden die cruyt ende speciën te coep hebben* zijn doorgehaald en komen in het D. HS. evenmin als in de nieuwe keur van 1445 voor.

7. *Van wair die staen sullen, die gout, zilver, doeken off dyergelike te coep hebben.*

Item so sullen alle comans, die gout, zilver off doeken off dyergelike juwelen [1]) te coep hebben, staen in der stede huys, by consente van den burgermeisteren.

8. *Van wair die staen sullen, die te coep hebben zemenleder, tasschen, ryemen, houten schuttelen ende lantaernen.*

Item alle dieghene, die zeemenleder te coep hebben, sullen staen van den hoeck van onser Vrouwen huyskijn te kerchovewert; dair en tenden die tasschen ende ryemen te coep hebben; dair tenden alle dieghene, die linnen laken te coep hebben.

9. *Van wair die staen sullen, die bancken, stoelen, zetelen, spennen ende schragen te coep hebben.*

Item alle bancken, stoelen, setelen, spennen, schragen off dyergelike houtwerc sal staen van Jan van Schouwens nederwerts op die Plaetse, ende voirt ter Langestrate waert ende [2]) besiden in Vriesen strate [3]). Ende alle dieghene, die opt kerchoff plegen te staen, sullen staen bynnen denselven hoecke.

10. *Van wair die staen sullen, die bontwerc te coep hebben.*

Item alle dieghene, die peltrye ende bontwerc te coep hebben, die sullen staen dair zy plegen te staen, te weten voir den steen ten kerchove wert, ende voirt voir meister Aernts die specier ende jonge Dons huysen, behouden hoiren uutganck.

11 [4]). *Van dat elc cavelen sal om sijn stede ende wanneer.*

Item ygelic sal cavelen tusschen dit ende smorgens tot

---

1) In plaats van „doeken off dyergelike juwelen" las Mr. Soutendam *dockenghelike juwelen.* Zie 's Mans opstel: *Een jaarmarkt in de XV^de^ eeuw*, geplaatst in de „Delftsche Opmerker". In 1551 schreef men: „ghoudt, zilver, doucken off diergelicke juweelen."

2) De woorden: „*banken — ter Langestrate waert ende*" zijn doorgehaald en vervangen door: „*dieghene, die lantaernen te coep hebben, zullen staen*". Het D. HS. heeft het eerste; de nieuwe keur van 1445 het laatste.

3) „*In Vriesen strate*", dat ook het D. HS. heeft, is door een latere hand veranderd in: *Volceric Pieter zoens noertwaerts gaende.*

4) Tusschen dit en het voorgaande artikel heeft de nieuwe keur van 1445 het volgende:

IX uren by den bailiu ende burgermeister. Ende wie anders dede van enigen punten dan voirseyt is, die verbuerde een boete van III ℔ [1]) Hollans, rechtevoirt off te panden.

12. *Van dat nyement kermisse eysschen en sall.*

Item alle gherende [2]) lude verbiet men totter luyde huyse te gaen om hair kermisse, off den luden op die strate te manen, op hair opperste cleet ende op een jair die stede, ten ware of se yement mit hem noede, die se by hem hebben woude.

13. *Van dat nyemant huyre nemen en sal, dair men staen sal.*

Item wairt sake dat yemant bename [3]) off huyre name, dat wair op een boete van III ℔ Hollans, half mijn here ende halff die stede, rechtevoirt of te panden. Off wie anders stonde dan voirseyt is ende dan sijn cavel draecht, dat wair op dieselve boete, ten ware by den gerechte. Des sal een ygelic staen ende cavelen, als zy geset sijn, malc tegens den anderen, sonder twy [4]), op dieselve boete.

14. *Van wes die baliuw mitten rechte hierin te verbeteren weet, dat houden sy aen hem.*

Item alle voirseyde poynten, die in deser ordinancie van der jairmarct gescreven staen, ende alle ander dinck, dat hier te verbeteren is, dat houden die bailiu ende tgemene gerecht tot hoiren verclaren.

XXIII. Van der ordinancie van den caepgelde ende vierboetgelde.

1. *Van wat een scip van LX lasten off dairboven geven sal te caepgelde ende te vierboetgelde.*

Item een scip van LX lasten off dairboven sal gheven te caepgelde XLVIII groet, van vierboetgelde XX groet ende van tonneghelt XII groet.

Item alle diegheene, die specerie ende cruyt te coep hebben, die zullen staen besyden Willem Sarisz. zuytwairts jegens malcander over, ende dairan die tycken ende bedde-clederen te coep hebben. — Item alle diegheene, die schalootschen ende lederen scoen te coep hebben, die zullen staen van den inganck der Langestrate jegens malcander over westwairts an.

1) Het D. HS. heeft IIII ℔.

2) Boven „*gherende*". staat „*vreemde*". De nieuwe keur van 1445 heeft evenals het D. HS. „*vreemde*" in plaats van „*gherende.*"

3) Hier is weggelaten: *de luyden te staen naar dordinancie.*

4) In 1551 schreef men: *elcx tegens den anderen over, zonder twist.*

2. *Van dat uutlemse lude geven sullen halff caepgelt, als sy uutvaren, ende halff, als sy weder inkomen.*

Item is te weten van uutlemsen luden dat sy geven sullen halff caepgelt, als zy ter Masen uutvaren, ende halff, als zy weder incomen.

3. *Van wat een scip van LX lasten tot XXXII lasten toe geven sal van caepgelt ende vierboetgelt.*

Item een scip beneden LX lasten tot XXXII lasten toe sall geven te caepgelde XXXII groet, te vierboetgelde XX groet ende van tonneghelt IX groet.

4. *Van wat een scip beneden XXXII lasten geven sal te caepgelde ende vierboetgelde.*

Item een scip beneden XXXII lasten sal geven te caepgelde XVI groet, van vierboetgelde XX groet ende van tonneghelt VI groet.

5. *Van wat die cleyne scepen geven sullen van caepgelt ende vierboetgelt.*

Item alle cleyn scepe, die ter Masen uutvaren buyten vierdalff vame, die sijn sculdich tsjairs van elken scepe XII groet.

6. *Van wat die kabbellauscepen geven sullen te caepgelde ende vierboetgelde.*

Item alle kabbellauscepe, die ter Masen uutvaren, die sijn sculdich XXIIII groete van elken scepe.

7. (*Van wat alle harincbuysen geven sullen.*)

Item alle harincbuysen, zy zijn cleyn ofte groet, die sijn sculdich III sc. gr. tsjaers [1]).

---

1) Dit artikel is genomen uit een in C voorkomend afschrift van een open brief, dd. 12 Mei 1465 door Burgemeesters, Schepenen en Raad van Den Briel gericht aan „allen bailiuen, scouten, burgemeesteren, scepenen ende raden ende allen anderen rechteren ende justicieren." In dien brief is de inhoud medegedeeld van de „ordinancie van den caepgelde ende vierboetgelde", met uitzondering van art. 2 en met bijvoeging van het vermelde art. 7. Art. 5 begint in dien brief met de woorden: „Item alle cleyn vischschepen". Aan de „ordinancie" gaat in dien brief vooraf het bericht, dat „alle comanscippen naer ouder gewoenten ende van rechts wegen, die uut der Maezen in zee

XXIV. Van der ordinancie van smarte.

1. *Van dat men alle smarten, die vallen bynnen der vriheit van den Brielle, betogen sal voir scepenen.*

Item alle smarten, die bynnen der vriheit van den Brielle vallen sullen, die sal men betoghen voir scepenen, als men gewoon is, voir twee off meer scepenen, dats te verstaen twee genoich, tenzy dat die smarte zeer groet is off vrese van der doet off live, so sullen dair drie off meer scepenen wesen, ende dairtoe die bailiu off ene van sijnre weghen.

2. *Van dat men alle smarten, die int lant vallen, betogen sal voir mannen.*

Item int gelike wat smarten in den lande van Voorn buten der vriheit van den Brielle geschien sullen, die sal men betoigen voir mannen in sulker manieren als voir van den scepenen geroert staet.

3. *Van wat een beenenck doet, een vleesenck doet, blootreysen ende ongeliken doen.*

Item is te weten dat een beenencke doet vier vleesencken, twee blootreysen een vleesencke, ende vier ongeliken maken een vleesencke, ende een vleesenck maict een schat derdalff scellinge Hollantsche, ende alle bedecte smarte rijst vierschat.

4. *Van ombedecte smarten te risen, dair litteyken of blijft.*

Item alle smarte, die int aensicht off in handen is, dat ombedecte smarte hiet, die sal risen achtschat, so verre alst gecante wonden sijn, want dair hout men off litteyken ende lelicheit, die men van blootreysen niet en hout off van ongeliken, ende dairomme so en sullen die niet risen gelijc die wonden.

5. *Van den gesworen meister te bekennen in ombedecten smarten.*

Item alle smarte, die die gesworen meister bekennen sall

---

vaeren oft uuter zee in de Maze commen, sculdich zijn te betaelne" het daarna genoemde „capen-, vierboeten- ende tonnegelt, uutgedaen die scepen, die thuys horen ten steden, havenen ofte plaetsen, daer twee vierboeten staen ende daer onse ingesetenen vry zijn". Met een opwekking om „die huermannen van den cape-, vierboet- ende tonnegelt gehulpich" te zijn, eindigt de brief.

in ombedecten smarten, die en sal niet meer dair risen dan in anderen steden, dats te seggen van quetsinge des beens ende der zeenen, ten ware dat men een lyt offsloeghe als vinger off hant, dat soude risen, want beter enen lammen vinger off hant dan die offgeslagen.

6. *Van dat men alle smarte beteren sal, off die gedaen waren mit verboden wapene.*

Item alle smarte sal men beteren, gelijc off die mit verboden wapen gedaen ware, na hoirre groete, want off men enen sijn oghe uutstake mit enen vyngher, wat soudet hem meer baten dan offet mit enen messe uut ware gesteken. Ende hieromme ist wel muechliken dat men se betert na hoirre groete.

XXV. Van alrehande koorn niet uten lande van Voorn te voren noch uter stede van den Brielle.

1. *Van dat nyemant buten der vriheit van den Brielle koorn voren en sal.*

Item dat nyemant, geseten off woonachtich bynnen der vriheit van den Brielle, enich koorn, hoe dattet genoemt mach wesen, off meel yement vercopen sal off copen tot yemants behouff van buten, dat men voeren sal buten den lande van Voorn, op een boete van X ℔ Hollans, tot mijns heren behouff, ende opt koorn. Ende wairt sake, dattet yement voorde by nachte, dat wair op tweescatte boete ende opt koorn. Ende wyet voert off doet voeren by dage off by nachte, dat wair elcs op een boete so voirseyt staet. Ende wairt dat hier yemant enich arch of list in sochte, dat hout die bailiu ende die van den gerechte an hoir verclaren. Ende wie argelist zoect, die salt beteren by den bailiu ende gerechte. Ende so wye yement begrijpt mit koorn, dyet buten voort [1]), die sal hebben een vierndel [2]) van der boete voirseyt ende oic een vierndel [2]) van den koorn, dat hy bevint. Ende dit sal een ygelic moighen doen sonder verbuernisse.

---

1) Het D. HS. heeft: *dat buyten gevoert wort*, in plaats van: *dyet buten voort.*
2) Later veranderd in: *dordendeel.*

2. *Van dat nyemant buyten den lande van Voorn tarwe noch rogge uten lande van Voorn voren en sal.*

Item gebiet die bailiu mitten mannen van Voorn ende scepenen ten Brielle ende mitten alingen gerechte, dat nyemant gheen tarwe noch rogge copen noch vercopen en sall bynnen den lande van Voorn, om dat buten den lande van Voorn te voeren in eniger manieren, op een boete van X ℔ Hollans, die coper ende vercoper elcs, ende opt koorn, also dicke als hy dairoff mit rechte verwonnen wort, halff mijn here, een [1]) vierendel der stede ende een vierendeel die tkoorn vynt ende die brueken aenbringt. Ende wie dair argelist in zochte, dat wair op die boete voirseyt. Behoudelic wairt dat yemant enich koorn, dat buten den lande van Voorn gehaelt off gecoft ware, gebrocht worde te coepe bynnen den Brielle off lande van Voorn, dat hy dairoff weder uutvoren mach sonder verbuernisse, des dairoff niet vercoft en can worden bynnen den lande van Voorn. Ende wat scipheer van den scepe, dairt coorn mede uut den lande gevoort worde, die verbuerde echt X ℔ Hollans, also dicke als yement dairoff verwonnen wort mit recht, ende dairtoe sijn scip, te verstaen wat koorn dattet zy ende hoe dattet genoemt zy.

3. *Van dat gheen moelner in dyeren tiden sijn meel hogher vercopen en sal bynnen der weke dan hy doet des Manendaigs.*

Item dat in dieren tyden van koorne gheen moelner sijn meel bynnen der weke hogher vercopen en sall dan hy doet sManendaigs op die marct, op een boete van IIII ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, beyde coper ende vercoper, ende tmeel verbuert te wesen, half mijn here, een vierndel die stede ende een vierndel dyet aenbringt.

4. *Van dat nyemant in dyeren tyden bier vercopen en sal enigen vremden luden, om dat uten lande van Voorn te voren.*

Item dat nyemant in dieren tiden, hy sy poirter of geen, enigerhande bier vercopen en sal enigen vremden luden, om dat buten den lande van Voorn te voren, sonder argelist,

---

1) Er staat: *en*.

uutgenomen zeeluden, op een boete van IIII ℔ Hollans, rechtevoirt of te panden, ende tscip, dattet voort, ende tbier verbuert te wesen, halff mijn here ende half die stede.

5. *Van wanneer men die koorncloc in dieren tiden luden sall, ende hoeveel koorns elc copen mach op enen Manendach.*

Item dat men in dieren tiden die clap van der koornmarct niet eer slaen en sall dan mitter stedecloc te luyden tot XI uren. Ende nyemant en sal voir die tijt enich coorn vercopen noch copen, coper ende vercoper elcs op een boete van IIII ℔ Hollans, rechtevoirt off te panden, ende opt koorn verbuert te wesen. Ende nyemant en sal meer coorns des weecx coepen dan een sack; uutgenomen die groete herbergen houden, die moigen coepen II sac onverbuert, ende elc backer een halff hoet ende niet meer, so lange als die teelt duert, ende na der teelt III sac ende niet meer, op die boete voirseyt.

6. (*Vant leveren van lantmate.*) [1])

Item soe is overdragen by den baeliu van mijns heren wegen mitten alinghen gherechte, dat voertan nyement, wye hy zy, hy sy poerter of uutlaems, voertan gheenrehande coren ter marct brenghen en sal of doen brengen om te vercopen, hy en sal brenghen of doen brenghen ende leveren lantmate, ende anders gheene. Waert dat yement anders dede, dat ware op dat koren verboert te wesen, ende daertoe op een boete van IIII ℔ Hollans, rechtevoert of te panden, half mijn here ende half der stede.

7. *(Van die prijs van der terwe ende tgewicht van den broede.)*

Item soe sal die bailiu, zynen stedehouder off eenige van den boeden alle Manendage scriven mit cryte an Engel die molenaers huys die prijs van elke merckendage die coep van der terwe, opdat alle die backers hemselver daernae reguleren mogen. Ende tot wat tyden dat die bezienders, van der stede wege ordineert van den broede, ommegaen ende zyluyden eenich broet te cleyn vinden ende te licht nae der ordonnancie, dat sal weesen op verboernisse van den broede

1) Dit en het volgend artikel werden na 1455 aan het 25ste „voirbot" toegevoegd.

ende op een boete van twee pont Hollans, halff mijn genaden vrouwe ende halff die bezienders, rechtevoert off te panden. Des soe sullen hem die bezienders fonderen ende hoer gewichte stellen op dat scriven van den Manendach voer den laetsten markendach. Die bezienders hiervan sullen weesen van die Zuyteynde mit die Langestraete ter Cruysstrate toe Clais Pier Gyse, Jan Heyne zoen goutsmyt, mit een boede, ende van die Cruysstrate benoerden, achter ende voeren, mit Maerlant, sullen weesen ouwe Jan Patijn, Willem Meeusze Nayer, mit een boede.

XXVI. Van alrehande particulèn [1]).

1. *Van hoe een leydtsager varen sal opt Mase.*

Item en sal gheen leidsager varen op die Mase om scepen te nemen te gheleden, eer die scippere off die coepman opt lant gecomen is in sijns waerts huys ende eer hy sijn caepgelt ende vierboetgelt betailt heeft. Ende so wie dat anders dede, dat wair op een boete van III ℔ Hollans. Ende gheen leitsagher en sal gheen scip nemen te geleden, hy en heeft oirloff genomen van den burgermeisters ende litteyken gebrocht, dattet vierboetgelt ende caepgelt betaelt is. Ende wie anders dede ende poirter ten Brielle ware, dat ware op II jair sijn poirterscip. Ende wair hy gheen poirter, so wair hy II jair uter stede gebannen. Ende wie dattet den gerechte [2]) anbrochte, die soude hebben een pont Hollans.

2. *Van hoe yemant goet coopen sal, dat uter ze comt.*

Item en sal nyemant gheen goet coepen, dat uter zee comt, bynnen der vriheit van den Brielle noch op die Mase, eer die coepman in sijns waerts huys geweest heeft. Ende wie anders dede, dat wair op een boete van V ℔ Hollans, uutgenomen tot een last swairs toe, halff mijn here ende halff die stede.

3. *Van dat dieghene, die wagen off karren mennen, gaen sullen by den paerden.*

Item dat dieghene die waghenen off carren mennen bynnen

---

1) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *ende van die verwerye.*

2) Het D. HS. heeft: *den rechter.*

der stede van den Brielle, die sullen dair by den paerden gaen ende niet sitten optie paerde noch op die waghenen off carren, op een boete van V sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, tot mijns heren behoiff.

4. *Van krengen te bedelven.*

Item verbiet men [1]), dat dieghene, die krengen hebben liggende bynnen der vriheit van den Brielle, dat die ygelic diep delve onder die aerde buten der vesten, off dat hy die int laghe water werpt in den Briel, ende anders nyewert, op een boete van X sc. Hollans, halff mijn heer ende halff den scepenen. Ende wairt dat se die bailiu vonde anders dan voirseyt is, so sal hy se besteden wech te doen op desghenen cost, dye se toebehoirde, ende hem dat rechtevoort tweescat offpanden.

5. *Van niet te gaen visschen buter der vriheit mit hoopnetten, noch te gaen sticken mit elghers* [2]).

Item en sal nyemant buten der vriheit van den Briel gaen visschen mit hoopnetten noch sticken mit ellegaers, tensy in dilven, dair tlant an beiden zyden sijns selfs is, op sulke boete als dairtoe gekuert is mitten mannen

6. *Van gheen onreynicheit te werpen in die plaetse Welle.*

Item sal [3]) nyemant vuylnisse, onreynicheit off krengen, boncken [4]) ende hout ende anders dyergelike in die plaetse Welle en werpen, op een boete van X ℔ Hollans, halff mijn heer ende halff die stede, ende op der stede correxie. Ende wie dattet anbringt, sal hebben van der stede te verdrincken vier Philippus scilden.

7. *Van niet te gaen in den dunen om helm off doorn off om vleder te snyden.*

Item en sal nyemant, hy zy poorter off uutlems, in den dunen gaen om helm, doorn off vleder te snyden, op een boete van V sc. Hollans, tot mijns heren behoiff.

---

1) Dit zal moeten zijn: *gebiet men.*
2) Het D. HS. heeft: *elgers of pyeken.*
3) Er staat: *Item dat.*
4) Er staat: *bancken.*

8. *Van gheen onreynicheit te maken in der stede huys, noch niet dairin spelen.*

Item so en sal nyemant in der stede huyss enigerhande spil spuelen noch onreynicheit dairin maken noch doen [1], op I boete van V sc. Hollans, rechtevoirt van des dyenres knechts tot hoir behoiff off te nemen. Ende so wie vuylnisse besyden der stede huys maict off bringt off voir der stede huys voir den stoel, die sal dat weder wechdoen off doen doen, op die boete voirscreven.

9. *Van niet te zollen, balslaen, snevlocken off mitten lepel te werpen.*

Item en sal nyemant sollen, balslaen, snevlocken off mitten lepel werpen bynnen der vesten, op een boete van XXX sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn heer ende halff die stede.

10. *Van dat een poorter enen man van Dordrecht sijn vracht annemen mach.*

Item wie van Dordrecht [2] is ende mit zynen scepe ten Brielle comt ende vracht aennemet, dyen vracht mach een poirter ten Brielle overnemen ende varen om dat selve loen. dat die poirter van Dordrecht [3] dairoff bedinget hadde, sonder verbuernisse ende wederseggen van yemande.

11. *Van wair dieghene, die maren ende groen spec te coep hebben, staen sullen.*

Item alle dieghene, die maren te coep hebben, die sullen staen onder Symon Willeman soens wech, suutwerts gaende tegens malcander over, ende anders nerghent, op een boete van X sc. Hollans, halff mijn here ende halff die stede, rechtevoirt off te panden, ende die maren int gasthuys. Ende die groen spec vercopen willen off out, die sullen suutwerts van die maren staen, ende anders nyewert, op die boete voirseyt.

---

1) Er staat: *doen en sall.*
2) *Van Dordrecht* is later veranderd in *van buyten.*
3) Veranderd in *die uutlemse man.*

12. *Van wair dieghene staen sullen bynnen der weke, die butter, melc ende wermoes off dyergelike te coepe hebben.*

Item alle dieghene, die melc, butter ende warmoes te coep hebben bynnen der weke, die sullen staen besiden Vriesens huys bynnen den voircante [1]) van den huyse noortwerts ter straten ingaende, ende anders nergent, op een boete van XX sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, so dicke alst yement dede, halff mijn heer ende halff die stede. (Vgl. C. VI. 16.)

13. *Van wair die staen sullen bynnen der weke, die oefft te coep hebben.*

Item sullen alle dieghene, die appelen, peren, noten off ander oeft vercopen willen bynnen der weke, die sullen staen voir hair selffs huys off op die plaetse voir Vriesens, westwerts gaende, ende anders (nyewert), op I boete van XX sc. Hollans, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende halff die stede, so dic alst yemant dede. Ende gheen stallen en sullen verdect wesen, op dieselve boete, zy en draghen se des avonts voir hem [2]) thuys.

1446—1455.

14. *Van die verwerye.*

Item en sal gheen poirter off inwoner enige laken doen verwen dan binnen der vryheyt van den Briele, ende dat om sulc gelt ende also wel geverwet, als men te Leyden off in die Hage off te Delff doet, op een buete van IIII ℔ Hollans, half mijn heere ende half die stede, rechtevoirt off te panden [3]); ende dit is tot wederseggen van die stee.

15. *Van dat die mairwiven, broetwiven ende appelwiven cavelen sullen.*

Item dat alle mairwiven, appelwiven ende broetwiven cavelen sullen alle dagen, als sy staen willen, dair sy gewijst sijn na uutwisinge des voirbots, op een buete van X sc. Hollans,

1) Het D. HS. heeft: *viercante.*
2) Het D. HS. heeft: *selve*, in plaats van *voir hem.*
3) Er staat: *pande.*

rechtevoirt off te panden, also dicke als sijt deden [1]*), half mijn heer ende half die stede* [2]*).*

16. *Van dat nyemant peken, smaren, tarren en sal op VI roe van enigen huyse.*

Item en sal niement peken off terren off smaren noch pic heeten binnen die muyren van der stede, tensy VI roede van enigen huyse, op een buete van X ℔ Hollans, half mijn heer ende half die stede, rechtevoirt off te panden.

17. *Van dat die poirters op hair selfs gheleye varen sullen, met ander condicie die dairuut spruuyt.*

Item so is overdragen met den ouden gerechte ende miden nieuwe [3]*) anno XLVIII den vijften dach in Meye, dat voirtan alle poirters off ingeseten der stede van den Briele, wair dat sy varen willen mit hair lijfguet off comanscap, dat die voirtan varen sullen op hairs selves geleyde, costen, aventuyre, den armen geliken den rijcsten, also datter die stede geen costen off* [4]*) hebben en sal; ten ware dat die poirters off ingeseten gehouden woirden voir die stede lijfpencye off binnen den lande van Hollant ende Zeelant voir die tollen off anders van saken, die stede anruerende, dat soude die stede betalen; ten ware dat die stede een wairscuwinge gedaen hadde, dat niement varen en soude dan op sijns selves geleyde, so soude die stede dairoff bevryet wesen. Ende voirt so sal die stede geleyde winnen voir hairen poirteren, dairt hair bequaem duncken sal ende van node wesen sal. Ende woirt hierenboven yement bescadicht, dat soude hyselven cuelen ende die stede sal hem gaerne brieven ende segel geven op haren cost.*

18. *Van gheen doeden in die kercke te setten.*

Item dat men voirtan gheen doeden zetten noch bringen en sal in enige kercke bynnen den Bryelle, op een boete van vier pont Hollantsche, rechtevoirt off te panden, halff mijn here ende

1) Er staat: *dede.*

2) Hier is later bijgevoegd: *ende die brotluden sullen staen voir den steen, ende dit warmesluden sullen staen besiden Willem die metselairs in dat slop, op dieselve buete voirscreven.*

3) Boven *ouden* is later *baeliu* geschreven. Het D. HS. heeft: *mitten baliu ende oude gerechte.*

4) Later werd vóór *off* geplaatst *dair.*

halff die kercke, dair dat gebuert; uutgenomen dat men doeden bringen mach in die kercken, daer men die begraeft; mer men en mach se dair niet in zetten ende staende houden [1]).

19. *Van willecoiren ende panden gheset in des clercxs boec.*

Item wie willecoiren heeft in des clercx boeck, die van desen jare sijn off dairvoir, die sal comen by den clerck ende doen die vernyewen tusschen dit ende Lichtmisse anno acht ende viertich, off het sal anders al doet ende te nyete wesen. Desgelijcx wie pande gheset sijn, die sal die beheren in die naesten ommegange, off men en sal dairna gheen meer rechts van doen.

20. *Van der weverye.*

Item dat voirtan gheen poirter off poortersse off ingeseten der stede van den Bryelle enich laken sal doen weven, tsy wollen off lynnen laken, dan bynnen der stede van den Bryelle ende buyten den wercsusterhuse; behoudelic dat zy dairoff hebben sullen sulc redelic loen, als men andersyns dairoff gheeft ende men hem by den bailiuw ende der stede dat zetten sal. Ende wie anders laken dede maken, dat wair op een boete van tyen pont Hollans, halff mijn heer ende halff die stede, rechtevoirt off te panden. Ende dit sal staen tot wederseggen van mynen heer ende der stede.

21. *Van dat een sijn deel setten mach die dat minste heeft van huys ende erve.*

Item soe is overdraghen mitten baeliu ende mitten alinghen gherechte, beyde out ende nyeu, int [2]) *jair XLIX in December, dat voertan wye paert of deel heeft an huus ende in erve, hetsy cleyn of groet, wye dattet minste deel heeft die salt den anderen, diet meeste deel heeft, moghen setten om niet, wil hy; ende diet groete heeft, die sal sijn kore hebben; ist dat hy dat cleyn deel neemt, soe ist coop, ende ist dat hijt niet en neemt, soe sal dieghene, die tmeeste deel heeft, rumen sijn deel, ende men salt hem betalen na der settinghe, behoudelic die husinghe ende erve hair recht.*

---

1) Later is hier bijgevoegd: *dan by consente den bailiu ende burgemeesteren.*

2) Er staat: *in December int.*

22. *Van dat nyemant des avents na XI uren opt strate gaen en sal.*

Item soe is die baeliu mitten alinghen gherechte overdraghen, dat voertan nyement na elff [1]) *uren des avonts by der strate gaen en sal, hetsy poerters off uutlaemsche luden, sy en sullen openbaerlike een lantaerne draghen ende licht dairin, op een boete van XXX sc. Hollans, ende op correxie van der stede. Ende waert datter yement ware, die na der clocke ghinghe anders dan voerseyt staet, ende yement van denghenen, die dairtoe gheordineert sullen worden* [2]), *op horen eet segghen dieghene, die hy dair ghesien hadde ende niet machtich en ware te vanghen, daer sullen scepenen recht off doen op sinen eet. Hier sullen vanghers of wesen die baeliu, die scout ende hoer knechts, die roedraghers ende die wakers. Ende waert datter yement ware, die denghenen, die daertoe gheordineert sijn ende voerseyt staen, enighe quade woerde gave of onredelike andwoerde, omdat men hem besien off vanghen woude, dat waer op een boete van X ℔ Hollans ende op correxie van der stede. (Vgl. C. V. 25.)*

23. *Van wair die coelen, warmoes, juun, loeck ende dierghelijc te coep hebben, staen sullen.*

Item alle dieghene die coelen, warmoes, juun, loeck ende dierghelijc te coep hebben, die sullen staen besyden Volkeric Pieter zoens weech, op een boete van X sc. Hollantse, alsoe dicke als yement daeroff beleet worde mit twee scepenen off drie poerters.

24. *Van wair die butterwijfs staen sullen op vischdaghen ende anders alst vleysdach is.*

Item sullen voirtan die butterwijfs staen des vischdaigs bynnen Wolfert Willem soens weech, dair de maerwijfs staen des vleyschdages, ende des vleyschdages sullen zy staen mit hoir butter bynnen hoiren huysen, op sulke boete alst voirbot dairoff uutwijst.

---

1) Door een latere hand is boven *elf* geschreven: X.

2) *Sullen worden* is later veranderd in *sijn*.

25. *(Van gheen vercken te laten gaen opter straten off an die veste, ende niet te water dan mit eenen knecht.)*

Item dat nyemant voirtan enige vercken, jonck off out, sal laten gaen opter straten off an die veste; sy en sullen se houden bynnen den huyse. Ende ist dat sy hoir verken willen laten gaen te water, dair sal een knecht by wesen om die weder in te driven. Ende wairt datter nyemant by en ware, so sal elc verken verbueren X sc. Hollans, off dat verken verbuert te wesen. Ende dese boete sullen hebben de stederoedragers, de bailiuws ende schouten knechts, Wouter Buys ende die beestschutters.

26. *(Van Meyeboemen geloofflíken te doen maken.)*

Item so wair Meyeboemen gestaen (hebben) off dair men se set, dat dieghene dair dese Meyeboemen voir die ducre staen off gestaen hebben, die sullen se geloofflíken doen maken, op een boete van X sc. Hollans. Die boete sullen hebben die roedragers ende des bailiuws knechts, rechtevoort off te nemen.

27. *(Van gheen yserwerc of anders buten te copen, van anckers ende anders.)*

Overdrachte mit ouden ende nyeuwen rechte.

Item soe is overdraghen mitten baeliu van mijns ghenaden heren weghe mitten alinghen gherechte, beyde out ende nyeu, int jair anno XLIX, dat voertan nyement van den smeden of yement anders, wye hy sy, enigherhande yserwerc, spikeren of anders buten copen sal, om voert te bruycken binnen der vryheit van den Briele, anders dan tynghelyser ende daer beneden, anders dan dieghene diet binnen horen huse selve maken of doen maken sullen; behoudelijc dat yghelijc poerter wel buten copen mach, des hyselve binnen sinen huyse of an sijn sceppinghe behoeven sal; behoudelijc oec die jairmarct hair vryheit als custumelic [1]) *is. Ende die smeden en sullen oec gheen glavischachten of peden vercopen.*

Item soe en sal nyement van den smeden, die anckers maken, anders anckers maken dan van goeden spaenschen yser, dat loeflic is, overmits datter veel ghebrecx in valt. Ende waert datter yement ware van den smeden, die enyghen stierman anckers vercochte ende binnen der teelt brake, soe soude die

1) Er staat: *custmelic.*

stierman moghen die sticx wederbrenghen, alsoe verre als hy se ghecrigen conde, totten smit, daer hi den ancker of gehadt heeft. Ende die smit soude den stierman sijn ghelt of een ander ancker wedergheven, daer hy mede tevrede ware. Ende soe wes sticken die int zee bleven, de scade soude hebben half den stierman ende die ander helft den smit, daer hi den ancker of ghehadt heeft.

Item dat duysent van den borsspikeren dat sal weghen VII pont ende niet min, ende dat sal ghelden thondert $^1/_2$ *braspenninc.*

Item dat duysent van den lasyser dat sal weghen XIIII pont ende niet min, ende dat sal ghelden thondert I braspenninc.

Item dat duysent van den boeyspikeren sal weghen XXVII pont ende niet min, ende dat hondert sal ghelden V gr.

Item dat duysent van die kokerspikeren dat sal weghen XLVIII pont ende niet min, ende thondert sal ghelden VIII gr.

Item dat duysent van die dubbelde kokerspikeren dat sal weghen XCV ℔ ende niet min, ende dat sal ghelden thondert XVI groet.

Item waer dat sake dat yement anders cochte off vercochte of anders dede dan voerseyt staet, dat waer op een boete van III ℔ Hollans ende op correxie van mijn here ende der stede; die boete half mijn here ende dander helft der stede.

28. *(Vant houden van honden.)*

Item wair dat sake ..... enige honden hielde binnen der vryheit van den Briele, die soe groet waren dat .... van vier pondt Hollants, alsoe dicke ende menichwerven ..... bevonden zullen worden [1]).

29. *(Van den boden.)*

Item omme dieswille dat die stede van den Briel tot hairtoe van den boden qualic gedient geweist is ende om dat voortan te verhoeden, so is overdragen by den bailliu van mijns heeren wege ende by den gemeynen gerechte, dat van nu voortan geen geswoorne bode mijns heeren of der stede geen tale houden ofte spreken en zal voor yemende om gelt ofte om myede voor den gerechte der voirseyde stede van den

1) Dit artikel is op een zeer beduimelden rand geschreven en voor een goed deel onleesbaar geworden.

Briel, tenzy voor mynen heer ofte voor hemzelven, op correcxie mijns heeren ende der stede.

30. *(Vant vercoopen van butter.)*

Item en sal nyement butter vercopen dan die weghen sal XXVIII loot, op die butter verboert te wesen, half den heer ende half der stede.

31. *(Vant uytdragen van vuylnisse.)*

Item dat nyement sijn vuylnisse achter uut noch voren uut uutdragen en sal; men sal die vuylnisse houden bynnen den huyse off tuyn, ende dat mit water te besorgen, opdatter gheen brant off en ryse, om die vuylnisse tweewerff in die weke mit die karren wech te voren. Wie dairin bevonden worde, dat men die vuylnisse anders uutdroeghe off die mit water niet en besorchde, dat sal dyen joncwive off bode wesen op een boete van vijff schellinge Hollans. Die boeten sullen hebben die roedragers ende des bailiuws knechts.

32. *(Van die scutteriën.)*

Item men gebiedt van mijns heeren ende der steden wege, dat van nu voortan binnen der stede ende vryheit van den Brielle geen scutteriën wesen en zellen, hoe die genoemt zijn oft wesen mogen, dan alleenlic die oude scuts van sint Jorisgilde ende sinte Sebastiaensscuts mitter handtboge ende die jonge scuts, geheiten den Dolfin. Wye meer scutteriën voortsette oft maecte dan dese drie scutteriën, dat ware op correcxie van mijn here ende die stede. Ende men zal nyement in eenige van desen drien scutteriën annemen noch ontfangen, hy en zy poirter oft inwonende van den Briel, ten ware mijn here oft zijn huusgezin. Wye anders dede dan voirseyt is, dat ware elc persoen op de boete van X ℔ Hollans, halff mijn here ende half die stede, ende op correxie van mijn here ende die stede.

33. *Ordinancie van den scutten coloveriers.*

Item die ordinancie van den scutten na den bezattheyt (?), dat die scutten dairvan hebben.

Item verbiet men van mijns genaden vrouwen ende der stede wege, dat nyement, wy hy zy, en bescympe, bespotte offte andere scimpige woerden en geve den gezwoeren

scutten ofte coloveriers der voerseyde stede. Ende soe wye hierinne bevonden worde, dat ware op een boete van vijff pont Hollants, halff mijn genaden vrouwe ende halff die stede, ende op correxie. Ende dit sullen die voerseyde scutten ende coloveriers geloeft wesen by te brengen by hoeren eede.

Item dat nyemnent schieten en sal bynnen die vryheyt van den Brielle mit eenige colovers dan die gezwoeren coloveriers zijn, ende dat by oerloeve van den hoeftman ende den burgermeister, op een boete van XX sc. Hollants, halff mijn genaden vrouwe ende halff die stede, ende op correxie.

34. *Dits de ordinancie van den zoute* [1]).

a. Item zo verbiet men voortan, die bailliu mitten alinge gerechte, dat men binnen den Brielle geen ander zout brengen noch vercopen en zal dan zelsout ende zout van zoute gezoden, te wetene baye, brouaedse ende diergelyke zout. Waert datter ander zout quame, dat zout zoude verbuert wesen, half tjegens mynen heere ende dander helft die stede.

b. Item wat zelzout dat men ten Brielle brengen zal, dair zal die panneman af zweeren ten heylegen voor die stad, daer dat zout gezoden is, hoeveel zouts hy afgesceipt heift, ende in wat scepe, ende dattet van goeden, graeuwen, custbaeren zelle gezoden is, ende van geen ander zelle. Ende diesgelijcx zal die scipper, die dat zout geladen heift, ten heylegen mede houden ter zelver plaetsen, dat hy mit dat scip tot geenen anderen plaetsen oft havenen varen noch laten varen en zal, daer hy meer zouts in laden, doen noch laten laden en zal, eer hy dat zout uut den scepe gelost heift, ende daer mit elken scepe zegel ende brieven af brengen onder die stad van den Brielle mitten zelven stedezegel bezegelt, daer dat zout geladen ende gezoden is, op een boete van II ℔ Hollans van elker mudde, half mijn heer ende half die stede. Ende die boete zal gelden half die scipper ende half die coopman, die tsout toebehoort, ende voort op correcxie van mijn heer ende die stede.

c. Item in wat scepe zelsout geladen is, daer en zal men geen ander zout in laden noch doen laden, eer dat zelsout

1) Door een latere hand is hier bijgevoegd: *ende is vernyeut ende weder gepublictert XXVI in Ougst XIIII*^{C} *vive ende tnegentich.*

geheel ende al uut den scepe gelost is. Ende in wat scepe zout van zoute, gelijc voirseit is, geladen wort, daer en zal men geen ander zout in laden noch doen laden, eer dat zout van zoute geheel ende al uut den scepe gelost is, ende dat op een boete van tscip verbuert te wesen jegens mijn heer ende de stede.

d. Item en zal nyement mengen of doen mengen eenich zelsout onder bayesout, noch baye onder zelsout, maer elc zout op hemzelven houden ende op hemzelven leveren of vercopen, ende dat elc bysonder by zynen eede, op dat zout verbuert te wesen ende op correcxie van mijn heer ende de stede.

e. Item zo en zal men geen zout uutleveren binnen der vryheit van den Brielle oft op Maze, hetzy by der mate oft anders, diegene, die dat toebehoort, of die meter, diet gemeten heift, zal commen voor die stede ende zeggen by zynen eede, hoeveel zouts daer geleidt is, ende dat uut elken scepe byzonder, ende dat op correcxie van mijn heer ende de stede.

f. Item zo wie mit zoute ten Brielle te coope comt, of in scepen hout liggende te coope, die en zal in dat scip, dair tsout te coope in comt ofte in hout liggende te coope, geen ander zout in laden of doen laden, eer dat zout uut den scepe geheel ende al gelost is, ende mit elken scepe zegel ende brieve te brengen, gelijc voirseyt staet, op een boete van II ℔ Hollans van elker mudde ende op correcxie van mijn heer ende die stede, half mijn heer ende half die stede.

35. *(Ordinancie omme te belettene grote, lastege oncosten.)*

Also als dagelicx zunderlinge grote, lastege oncosten gedaen worden ende geschien onder den ingesetenen, poortrie ende gemeynte der stede van den Briel, daer die gemeynte onverdachtelic ende zonder bevoelen zeer mede verachtert, belast ende bescadicht wort, ende want die onverdachtege costen alle jaeren ende alle dagen onder die gemeynte, beyde rijc ende arem, meer wassen ende menichfuldegen, dan die ofgaen of gelaten worden, tot groten scadelicken hinder ende achterwesen der voirseyde stede van den Briel, haeren poorteren ende ingesetenen, so is overdragen ende gesloten, omme dit [1]) voortan te belettene ende te remedyerene, by den

1) Er staat: *didt.*

bailliu van mijns heeren wege ende by den alynge gerechte derzelver stede van den Briel, beyde oudt ende nyeu, mit voordachticheit ende rijpheit van rade, oorboor, voordeel ende proffijt der voirseyde stede van den Briel, haer voirscreven poorteren ende ingesetenen, alle tgene dies hiernaer gescreven staet:

a. In den eersten zo gebiet men van mijns heeren ende der steden wege, dat zo wat brulocht van nu voortan binnen der stede ende vryheit van den Brielle gehouden ende gemaect zel zijn, hetzy ryke oft arem, nyement uutgesondert, dat die brudegom ende bruyt ende elcx zunderlinge in haerlieder kercganc mit hemluden in haeren feesten ter kercken gaende, niet meer staets van volke hebben en zellen dan elcx XXIIII personen, zonder meer, die zy daertoe begeeren, kyesen oft bidden zellen van haeren naeste magen, vrunden oft buyeren. Ende insgelijcx en zellen dezelve bruyt noch brudegom tot hairlieder waerscip, feeste oft maeltijt nyement meer hebben, beyde man ende wijf, dan elcx XXIIII personen tot hem haerlieder feeste ende. maeltijt te houdene. Ende daermede zellen alle maeltyden, alle scencken ende alle waerscip, dies men geplogen heift voor brulocht ende daernaer te houdene, doot ende te nyeuten wesen, zonder eenige costen meer daeromme gedaen te wesen. Wie anders dede, dat ware op elc persoon, diere meer ware dan voirseyt is, tot elker reyse vier pont Hollants, halff mijn heer ende half de stede, rechtevoorts of te panden. Ende dese boete zal betalen tot elker reyse degene, die daerof hooftheffer is, ende nyement anders.

b. Item zo wat vrauwe, zy zy rijc oft arem, mitter gracien ons liefs Heeren, van nu voortan van kinde geliggen zal, so gebiet men van mijns heeren ende der steden wege, dat mit die kinderen ter kercken ende tot korstendom te dragen niet meer vrauwen medegaen en zellen noch weder thuuscommen dan alleenlic XII personen, hetzy die naeste magen van den kinde ofte andere vrunden oft buyeren, zonder meer. Ende ooc mede zo en zellen die petrin ende metrin van die kinderen tot pillegifte niet meer geven dan elcx XII gr. Vlems, hoe rijc oft hoe arem dat zy zijn, ten ware oft yement vreemders van buten gebeden ware eenige kinderen te heffen, die zellen mogen geven tot pillegifte dies hem gelieft. Ende want men zonderlinge grote oncosten pleigt te doene binnen

den tyde dat de vrauwe in tcraem leyt, so gebiet men ende beveelt van mijns heeren ende der steden wege, dat voortan nyement in geen craem oft kinderbedde eenige costen oft wairscip houden noch doen en zellen dan mit XII personen, binnen den tyde van tkinderbedde gedurende tot eender reyse, zonder meer. Ende als die craemvrauwe van haren kinde haer kercganc doen zal, dat zal zy doen mit XII vrauwen tot haer, daer zy haer maeltijt mede houden mach, als zy weder uut der kercken comt, indien haer dat gelieft, zonder eenigen cost meer daeromme te doene. Wie anders dede dan voirseyt is, dat ware op elc persoon, diere meer ware, tot elker reyse II ℔ Hollans, half mijn heer ende half de stede, rechtevoorts of te panden. Ende dese boete zal betalen degene die daerof hooftheffer is, ende nyement anders.

c. Item omdat dicwijl onder den vrauwen van der stede, beyde oudt ende jonc, rijck ende arem, twydracht, nijdt ende gescil oprijst ende geschiet in der kercken om tvoren gaen offren, zitten oft staen, dies mogelic also niet en behoort, so gebiet men van mijns heeren ende der steden wege, dat voortan nyement, wie hy zy, hy zy rijck oft arem, binnen der stede ende vryheit van den Briel, tot geenen memoriën noch jaergetyden van eenigen doden die gewoente van ter kercken te gane, ende in der kercken te wesen ende weder thuus te commen, gehouden, gedaen noch gegaen en zy, dan alleenlic mitter hoeftvrauwe van derzelver memorie ende jaergetyde ende mit XII vrauwen, haere naeste magen, vrunden oft buyeren mit haer, die haer gelieven zal, zonder meer. Wie anders dede, dat ware op elc persoon, diere meer waren, tot elker reyse, dan voirseyt is, II ℔ Hollans, half mijn heere ende half de stede, rechtevoorts of te panden. Ende dese boete zal betalen tot elker reyse degene, die daerof hooftheffer is, ende nyement anders.

d. Item want men van ouds uut gewoenten in elke prochiekerke den coster van der kercken pleeght te geven sjaers eenen zelveren penninc, so gebiet men van mijns heeren ende der steden wege, dat van nu voortan elc huusman, die huus ende hof oft camerraet hout, dies van staden is binnen der stede ende vryheit van den Briel, ende elcx binnen zyne prochie, den coster van der kercke alle jare uutraken ende omme Godswille geven zellen eenen groten Vlems gelts, ende niet daerboven. Ende dat mach elc mensche betalen, hetzy

tot eender ofte tot tween ofte tot drien tyden binnen elken jare, tot zyner gelieften. Wairt dat yement meer gave oft anders dede dan voirseyt is, hy ware rijck oft arem, dat ware elcx op een boete van II ℔ Hollans tot elker reyse, half mijn heere ende half de stede, rechtevoorts of te panden.

e. Item zo gebiet men van mijns heeren ende der steden wege, dat van nu voortan nyemende, wie hy zy, buten der stede van den Brielle ende lande van Voorne, tot eenichs priesters eerster misse trecken oft reysen en zal, ofte zijn gelt oft gifte drage oft zende, oft tot yements bede ende begeerte eenige borse ende vergaderinge van gelde tot yements behouf maken zal. Wie anders dede, dat ware elc persoon op de boete van IIII ℔ Hollans, half mijn heer ende half de stede, rechtevoorts of te panden.

f. Item also men grote, lastege oncosten pleigt te doene, elcx mit zynen welwillende vrunden oft magen, als yemende om eeniger zaken wil te gisele gewijst oft geleyt wort, so gebiet men van mijns heeren ende der steden wege, dat van nu voortan nyemende, wie hy zy, hy zy rijc oft arem, tot geenen giselaer noch in geen giselhuus zijn spyze oft dranc zenden oft anders bezurgen en zal, omme mit den giselaer zijn maeltijt te houden; maer degene, dien gelieft mit eenigen giselaer te gaen teeren, die mach daer gaen ende verteeren zijn maeltijt op der banc, zonder meer. Wie anders dede, dat ware elc persoon tot elker reyse op een boete van II ℔ Hollants, half mijn heer ende half de stede. Ende dese boeten zal betalen tot elker reyse degene, die daerof hooftheffer is ende spyze ontfanct, ende nyement anders.

36. (*Vant doen van recht.*)

a. Omme goede ordinancie te hebben tjair duer recht te doen, soe is die baeliu mitten alinghen gherechte overdraghen, dat men driewerf die weke recht doen sal, te weten: des Dinxdaghes, des Donredages ende des Saterdaghes, ten ware datter heilich daghen quamen opten Dinxdach off Donredach, soe sal men dair een ander rechtdach voer nemen, die den borghemeister believen sal. Ende men sal van Bamisse tot Paesschen toe vergaderen voer IX uren ende bliven dair tot XI uren toe ende niet langher. Ende van Paesschen weder tot Bamisse toe voer VIII uren ende bliven dair tot X uren toe ende niet langher. Ende soe wye niet en quame

voer die uren als voerseyt staet ende dair bleve totter elfder, tot tyender ure toe als voerseyt is, die soude verboren van den scepenen, alsoe dicke als dat gheschiede, II gr.; ende alsoe dicke als sy dus comen, soe sal elc scepen eene groeten hebben. Ende wanneer men tSaterdaechs ban daecht den eenen poerter den anderen opten Dinxdach of des Vrydaechs in sterfhuysen, of dat die baeliu dede daghen, soe sal men verbonden wesen altijt te comen voer een ure, ende in der vaste voer II uren, ende bliven dair tot IIII uren toe, op die boete ende in der manieren als voerscreven staet.

b. Item als men ommeganc leyt, soe is men verbonden te comen voer een ure, dair men op heffen sal, alle daghe ter tijt toe went hy al omme gheweest heeft, ende bliven dair ter tijt toe weder hy weder nedergheleyt wort by vonnisse van scepenen, in der manieren ende op die boete als voerscreven is.

c. Item sal men eens die weke als des Woensdaghes voermiddaechs ommegaen van scattinghe van pande of dierghelike, dat men opter stede huus niet doen en mach, of des Vrydaechs, hoe dat den borghemeister believen sal. Ende men sal altoes voer IX uren dairtoe vergaderen ende byeenbliven ter tijt toe dat men die vierschaer by vonnis van scepenen opbannet, of dattet ghedaen sal wesen tgheene datter te doen wesen sal, als voerseyt staet, op die boete als voerseyt is. Ende tot wat tyden dat die raden ontboden worden ende een wete ghedaen wort, soe sullen se mede ghehouden wesen te comen tot alsulke uren als tscependom comen sal, op die boete voerseyt, dats te weten, soe wye niet en quame van den scepenen voer die uren als voerseyt is, die soude verboeren II gr., ende soe wye dair coemt ende blijft in der manieren voerseyt, die sal altijdt hebben eene gr. Behoudelic dat nyement bescadicht wesen sal, men sal eerst die clocke een half ure of een quart van een ure te voren gheluut hebben.

37. *(Van de vergaderingen van den gerechte.)*

Opten XII^en^ dach in November anno LXVII so wort eendrachtelic gesloten, overdragen ende geordeneert by den gemeynen gerechte, beyde oude ende nyew, mit rijpheit van rade, dat voortan alle degene, die van den gerechte zijn, oude ende nyewe, gehouden ende verbonden zijn, ende elc van hemluden zonderlinge, byeen te commen ende te vergaderen tot allen tyden als die borchmeisters, die in der tijdt

wesen zullen, hemluden daerof gedaen zal hebben een wete in der steden huus in de camere, voor de leste slach van IX huyeren. Waert dat yement daerof in gebreke ware, die zoude verbueren tot elker reyse XII gr., noodtsaken uuytgezondert. Ende dat zal men mit eenen bode terstont ofscatten ende uut der huyse halen van den reetsten goede, dat daer wesen zal, van dengenen, daer gebrec an geweest zal hebben. Ende waert dat die borchmeisters dat versuymden oft achterlieten de voirseyde XII gr. te innen ende in te halen, zo zellen zy zelve die XII gr. uutraken ende betalen. Ende waert dat die boden trecht niet en volquamen ende de voirseyde verbuerde gelden niet en inneden, altijts alst hem van den borchmeisters bevolen ware, maer dat zy dat mit negligenciën versuymden, alsdan zo zellen de boden, daer tgebrec an geweest zal hebben, de voirseyde XII gr. zelve uutraken ende betalen, in alder manieren als degene gedaen zoude hebben, daer tgebrec an geweest hadde.

38. *(Vant verhueren van dat clercambocht van den harinc ende andere der stede diensten.)*

Item op sinte Nyclaeus avont anno LVII soe is overdraghen ende ghesloten mitten alinghen gherechte, beide out ende nyeu, mit vollen ghevolghe, dat men voertan tot wat tyden dat dat clercambocht van den harinc te bescriven, dat nu ter tijt Cop Zoete heeft, die schole ende dat bodeambocht van der roede, dat nu ter tijt Cop Muysze heeft, ende oec andere der stede diensten, tot wat tyden dat die verschinen, dat men die in gheenre wijs nyement gonnen noch gheven en sal te bedienen, als men tot hairtoe ghedaen heeft, mer men sal die verhueren tot soe nauwer tijt, als die verschinen, goede, notabele mannen, om den meesten penninc, ende ten meesten oirbair ende profyte totter stede behoeff.

39. *Ordonnantie van de vergaderinge van den ouden ende nyeuwen gerechte.*

Upten XXVI[en] in Augusto XV[c] XXIII soe hebben burgemeesters, scepenen, raedt, oudt ende nyeu gerechte der stede van den Brielle mit malcanderen eendrachtelicken geordonneert ende gesloten, dat zoe wanneer men doet vergaderen oudt ende nyeu gerechte up een zeker ure ende up een boete van XII grooten Vlaems, soe zal de burgemeester-tresorier

derzelver stede gehouden wesen elc van den voorseyden ouden ende nyeuwen gerechte, up der stad huys gecommen ende vergadert zijnde, te gheven ende uut te reycken eenen stuver. Ende zal dezelve burgemeester-tresorier daervan jaerlicx rekeninge houden te Bamisse, als dat behoert, behouden ende welverstaende soe wie van den gezwoeren roedraghers de wete gedaen wort up een boete van XII gr. als voeren in zijn presencie oft tzynen huysse an eenige van zijn huysgesinne oft dyenstboden ende nyet en compareerde up der stad huys voor de leste clocslach van der ure, die hem beteyckent zal wesen, soe zal hy de voorseyde XII gr. verbuert hebben tot proffyte van der stede. Ende zal gehouden wesen dezelve XII gr. te bringen in handen van den voorseyden burgemeester ten naesten bannedaghe daeran. Ende indien hy dezelve XII gr. alsdan nyet up en leyt oft en betaelt, soe zal de burgemeester die voor hem verlegghen ende wederomme innepanden tweeschat, ten waere offer yemant oorloff gebeden hadde an den burgemeester, die en zal nyet verbueren. Ende indien ooc eenige van den huysgesinne oft dyenstboden verzuymen hueren meester tadverteren ende te waerschouwen van der wete, die den bode ofte roedragher hemluyden gedaen zal hebben ende tzelve houden wil, zoe recht is, dat hem de wete nyet gedaen en is by eenige van zyne huysgesinne, soe en zal nyet meer verbuert hebben dan drie stuvers, die hy gehouden wert up te legghen in manieren als voorseyt is.

Insgelijcx is ten voirseyden dage gesloten, dat ingevalle de drye stedeboden mede nyet present en waren, dat zy van gelijcke elcx verbueren zullen XII gr. Ende mede sullen zy van gelijcke verbueren XII gr., indyen zy elck wethouder ende den secretaris de weete nyet behoerlijcke en doen. Actum by oudt ende nyeuw gerechte ten dage ende jare als booven.

40. *Ordonnancie van de draghers, gemaect by den baillius ende gerechte der stede van den Brielle. Actum den VI^en^ in Februario XV^c^ vier ende twintich.*

I. *Eerst van scepen liggende an de Caye mit turff, hout, coorn, zout, calc, colen etc.*

a. Item men zal gheven ende betalen van der Cruysstraten tot tCraenslop toe ende int Craenslop van tgrootte last turfs

te draghen, te wetene, an de oostzyde VII grooten, ende an de westzyde VIII gr. van den laste.

Item van tduyst breets hout, an de oostzyde ende westzyde, IIII gr., van tMechels hout van tduyst V gr., ende van tcleyn houtkin van tduyst II$^{1}_{2}$ gr.

Item van al ander goet, te wetene, dat men mit de cordewaghen cruyt, een oortkin van elcke reysse, ende van goet, dat men mitten halze draecht, van de reysse een deuyt.

b. Item van der Cruysstraten tot Zeghers slop toe an de oostzyde, daerinne begrepen de Vischstrate ende Cuypersstrate mit Jan Hugezoens slop, sal men gheven van elc groot last turffs IX gr.; ende an de westzyde mit sinte Nycolaesslop ende van daen voort achteromme, rontomme de Plaetse, in de Comansstrate, ende van den steen tot tCraenslop toe, an weerzyden, van tlast turfs XII grooten.

Item van een duyst breets hout V gr., tduyst Mechels hout VI gr., ende tduyst cleyn houts III gr.

Item van al ander goet, dat men mit de cordewaghen cruyt, een oortkin van elcke reysse.

Item van goet, dat men mit den halze draecht, van de reysse een deuyt.

c. Item van Michiel de Nayers ende Marikin Nayers daerover in de geheele Langestrate an weerzyden tot de Verckemerct toe ende rontomme tBrielsche Kerchoff, sal men gheven van elc groot last turfs vijftien grooten Vlaems.

Item van tduyst breets hout VI gr., tduyst Mechels hout VII gr. ende tduyst cleyn houts IIII gr.

Item van al ander goet, dat men mit de cordewaghen cruyt, XVIII myten van elcke reysse.

Ende van goet, dat men mitten halsse draecht, van de reysse IX myten.

d. Item van Zeghersslop tot Aert Blaesbalchs toe, in de Buttersstrate, achteromme ende rontomme tMaerlantsche Kerchoff, sal men gheven van elc groot last turffs XV gr.

Item van tduyst breets hout VI gr., tduyst Mechels hout VII gr., ende tduyst cleyn houts IIII gr.

Item van al ander goet, dat men mit de cordewagen cruyt, van elcke reysse zes penningen Hollants, ende van goet, dat men mit den halsse draecht, van de reysse drie penningen.

e. Item van tCraenslop tot tZuydentsche gasthuys toe sal men gheven an de oostzyde van elc groot last turfs VII gr.,

ende an de westzyde ende achteromme tot tZuydentsche gasthuysslop toe, an beyden zyden, van elc last VIII gr. Vlaems.

Item van tduyst breets hout V gr., van tduyst Mechels hout VI gr. ende van tduyst cleyn hout III gr.

Item van al ander goet, dat men mit de cordewaghen cruyt, van elcke reysse een oortkin. Ende van goet, dat men mit den halsse draecht, van de reysse een deuyt.

f. Item van tZuydentsche gasthuys tot de Zuytpoorte toe ende buyten de Zuytpoorte alzoe verre als de vrydom van der stede strect, de achtersstrate daerinne begrepen mittet [1]) Moleslop tot de Piermans poorte toe, sal men gheven van elc groot last turffs X gr.

Item van tduyst breets hout V gr., van tduyst Mechels hout VI gr. ende van tduyst cleyn hout III gr.

Item van al ander goet, dat men mit de cordewaghen cruyt, van elcke reysse vier penningen Hollants.

Item van goet, dat men mitten halsse draecht, van de reysse een deuyt.

g. Ende wat turffscepen ende houtscepen dat commen legghen an Jan van Hoorns thoorn, an toude Veerstal achter Gheerloffs ende an de Zuytpoorte, sal men gheven alzoe vele, als men gheeft tusschen de Cruysstrate ende tCraenslop an weerzyden.

II. *Ordonnancie van scepen leggende in de Maerlantsche havene.*

a. Item upt Maerlant an weerzyden tot den dam toe voer tVrouwenhuys mittet Dijcslop ende tNoorteynde tot Aert Blaesbalchs toe, an weerzyden, sal men gheven van elck groot last turfs VI gr.

Item van tduyst breets hout III gr., van tduyst Mechels hout IIII gr. ende van tduyst cleyn hout II gr.

Item van al ander goet, dat men mit de cordewaghen cruyt, van elcke reysse een deuyt. Ende van goet, dat men mitten halsse draecht, van de reysse een deuyt.

b. Item van den dam off tot de Langestraetsche poorte

1) De woorden: *de achterstrate — mittet* zijn later doorgehaald en vervangen door: *an de oostzijde VII grooten, ende an de westsyde VIII gr., de achterstraete over de sloote IX gr. ende vant.*

toe, van daen voort tot de Verckemerct toe, in de Maerlantsche Kercstrate ende rontomme tMaerlantsche Kerchoff, sal men gheven van elc groot last turfs X grooten.

Item van tduyst breets hout vijff gr., van tduyst Mechels hout VI gr. ende van tduyst cleyn houts III gr.

Item van al ander goet, dat men mit de cordewaghen cruyt, van elcke reysse een oortkin, ende van goet, dat men mitten halsse draecht, van de reysse een deuyt.

c. Item wat turff dat yemant doet draghen up zijn zolder, waer dattet zy, sal van elc last meer gheven ende betalen van draghen boven de ordonnancie hiervoeren, te wetene, van een zolder hooghe van tlast een stuver, ende van twee zolderen hooghe van tlast IIII grooten Vlaems.

Ende van eenighen turff, die men uuten scepe up de wagens draecht, daer zal men off gheven ende betalen van elcke zack eenen penninck Hollants [1]).

III. *Ordonnancie van den harinck.*

Item angaende van eenigen harinck, dier gebrocht zal worden mit scepen an de Caye, sal men gheven van elck last van de Caye binnen up den harincmerct te draghen ende bringhen II[5] gr.

Item van de Caye in den thuyn van tlast III gr. Ende van den harincmerct in den thuyn te bringhen ende te draghen van tlast II gr.

IV. *Ordonnancie van den zoute* [2]).

Item van alle tcleyne zout, datter mit scepen an de Caye comt, daer zal men of gheven van draghen in de zoutcassen, te wetene, van Joes Claesze schouts achterhuys tottet Craenslop toe, van tmudde twee grooten Vlaems, ende van tgroove zout van tmudde eenen braspenninck.

Ende van tzout, datter uut de scepen upt lant gebrocht ende in tonnen gestort wort, waer dattet zy, daer zal men off gheven van tmudde eenen grooten.

---

1) Op dit artikel volgt een later geschreven artikel, luidende: Item wat turff dat eenige stierluyden van buyessen oft boots uuyten turffscepen mit hueren booten oft schuyten doen haelen, daeroff en zullen zy geen draechgelt betaelen, ten waere oft zy van den dragers hulpe begeerden, zoe sullen zy betaelen van elcke tonne turffs eenen penninck Hollants.

2) I. m. staat: *vernieuwt a°. LXX.*

V. *Ordonnancie van calck ende colen.*

Item van alle tcalck ende colen, dat hierbinnen der stede comt, daer sal men off gheven van draghen, tzy oft verre gedraghen wort oft naerby, van thoet van de calck vier grooten, ende van thoet van den colen zes grooten Vlaems.

VI. *Ordonnancie van tcoorne.*

a. In den eersten soe wat coorn dat mit eenighe wagens, carren oft sleeden voor yemants doeren gebrocht wort, tzy tarwe, gherste, havere, rogghe, boonen, arweten, zaet ofte wat coorn dattet zy, daer sal men of gheven van draghen ende storten van thoet eenen grooten, tzy oft is in cassen oft up een zolder hooge. Ende indien men tzelve coorn hooger wilt gedraghen hebben dan eenen zolder, daer zal men of gheven van updraghen ende van storten van thoet vijff deuyts.

b. Item soe wat coorn datter an de Caye leyt in de scepen ende men up eenighe zolders oft in eenighe cassen gebrocht ende gedraghen wilt hebben, daer zal men of gheven van draghen, te wetene, van tCraenslop tot Coppe-Daemsslop toe, van gherste ende haver eenen braspenninck van den hoede; ende van tarwe, zaet, rogghe, boenen ende arweten van thoet drie grooten Vlaems, welverstaende van achterinne te draghen, ende van tvoorseyde Craenslop tot tZuytendsche gasthuysslop toe sal men betalen van elc hoet een grootkin meer dan voeren verhaelt is.

c. Item wat coorn dat men van de voorseyde zolders in dezelve plaetse gebrocht wilt hebben an de Caye binnen den scepe, daer zal men off gheven van draghen, te wetene, van gherste ende haver van thoet twee grooten, ende van tarwe, zaet, rogghe, boenen, arweten van thoet eenen braspenninck, ende een grootkin meer van den hoede als voeren.

d. Item wat coorn datter an de Caye is binnen de scepen ende men gebrocht wilt hebben up eenighe zolders voeren an strate, te wetene, van tZuydentsche gasthuys tot Zegers-slop toe an weerzyden ende voort achteromme, rontomme de Plaetse, in de Comansstrate ende in de Venckelstrate tottet Zuytentsche gasthuysslop toe, daer zal men off betalen van draghen ende van storten van de gherste ende haver van

thoet vier grooten, ende van tarwe, zaet, rogghe, boenen ende arweten van thoet vijff grooten; ende voort een grootkin van den hoede meer als voeren.

e. Item wat coorn dat men van de voorseyde zolders in dezelve plaetsen gebrocht wilt hebben up de Caye binnen den scepe, daer zal men off gheven van draghen ende van storten. te wetene, van gherste ende haver van thoet vierdalfve grooten, ende van tarwe, zaet, rogghe, boenen, arweten van thoet vijftalfve groote, ende voort een grootkin van den hoede meer als voeren.

f. Item soe wat coorn datter an de Caye is binnen de scepen ende men gebrocht wilt hebben up eenighe zolders, te wetene. van tZuytentsche gasthuys tot buyten de Zuytpoorte, alzoe verre als de vrydom van der stede strect, ende voort in de Langestrate ende rontomme de Kerckhoven ende van Zegerslop noortwerts, overal waer dattet zy, an wederzyden, daer zal men of gheven van draghen ende van storten van gherste ende haver van thoet vijff grooten, ende van tarwe, zaet. rogghe, boenen ende arweten van thoet zes grooten.

g. Item wat coorn dat van de voorseyde zolders in dezelve plaetsen gebrocht zal worden up de Caye binnen den scepe, daer sal men off betalen van draghen ende van storten, te wetene, van gherste ende haver van thoet vijftalfve grooten. ende van tarwe, zaet, rogghe, boenen ende arweten van thoet zestalfve grooten.

h. Item indien der eenige scepen mit coorn commen legghen om te lossen oft te laden achter Jan van Hoorns toorn, up tVeerstal, achter Gheerlofs buyten de Zuytpoorte oft in de Maerlantsche havene, daer zal men off gheven ende betalen in dezelve plaetsen van draghen ende van storten alzoe vele als men gheeft tusschen tZuytentsche gasthuys ende Coppe-Daemsslop, te wetene van achteren inne te draghen.

i. Item soe wat coorn dat van de merct gebrocht ende gedraghen wort, tzy naerby oft verre, daer en zal men nyet meer of gheven ende betalen van draghen van de zack, gelijck die up de merct staet, dan eenen deuyt.

k. Item alzoe hiervoeren by den laste van den turf, tduyst van den houte ende thoet van tcoorne, calck ende zout, geordonneert ende gestelt is, elcx up zijn prijs, soe zal men gheven ende betalen van den zack ende van thondert van den houte naer advenant.

VII. *(Van de draghers.)*

a. Item soe wie eenighe draghers te doene heeft, die zal moghen nemen diet hem belieft, welcke parsonen, by hem genomen, sullen gehouden wesen tzelve werck van stonden an te draghen ende te wercken zonder verthouven, up de boete van een pont Hollants elcx te verbueren, daerof dat den anbrenger hebben zal tderdendeel [1]), ten waere datter yemant van den draghers waeren, die om tvoorseyde werck cavelen ende mede draghen wilden; sullen dat moghen doen van stonden an in presencie van denghenen, die de arbeyders begheren, behoudelick dat de coorncoopers ende de vercoopers van tcoorn sullen hebben op haer zolders elcx een vry man [2]).

b. Item soe wie in yemants werc is, en zal gheen ander werck moghen annemen, noch cavelen [3]), noch in ander werck treden, oft uut zijn werck scheyden, voordat hy zijn eerste werck, daer hy inne is, voldaen ende gewrocht zal hebben, up de voorseyde boete.

c. Item soe wie tot eenich werck genomen wordt ofte mit cavelinghe in eenich werck valt [4]), die zal gehouden wesen zelver in parsone te wercken ende twerck te volbringhen, sonder yemant anders in zijn werck oft cavelinghe, daer hy inne gevallen is, te stellen oft [5]) over te gheven, up gelijcke boete.

d. Item de bierwerckers, die beëedt zijn bier te wercken, en zullen van nyemant meer nemen, hy wone verre oft naerby binnen der vryheyt van den Brielle, van elcke tonne biers dan eenen grooten Vlaems, up gelijcke boete. Ende en zullen in gheen ander werck mogen wercken, voordat zyluyden elck haer bier in den kelder gedaen zullen hebben, up gelijcke boete. (Vgl. C. VIII. 1 en 2.)

e. Item en zal nyemant moghen coorn draghen, tenzy dat hy turff mede draecht. Ende zoe wye gheen turff draghen en wil, die en zal gheen coorn moghen draghen up de voerseyde boete.

1) Later is er bijgevoegd: *ende bovendien noch ter correctie up zes weecken zijn weringe.*

2) De woorden: *ten waere — vry man,* zijn doorgeschrapt.

3) De woorden: *noch cavelen* zijn doorgeschrapt.

4) De woorden: *ofte — valt* zijn doorgeschrapt.

5) De woorden: *oft cavelinghe — te stellen oft* zijn doorgeschrapt.

f. Item zoe wie mit eenighe wagens ofte carren om zijn loon coern van der merct voert, zal hebben van elcken zack coerns eenen deuyt van der merct te bringhen, ende eenen deuyt up de marct te bringhen. Ende zullen nyet meer coorns mogen voeren van der merct oft up de merct bringhen voor eene reysse, noch up eenighe zolders ofte uut andere plaetsen dan een hoet tarwe offe anderhalf hoet gheerste off twee hoet havers off een hoet zaets ofte een hoet boonen ofte arweten, ende nyet meer, up een boete van XX sc. Hollants telcker reysse te verbueren, rechtevoerts aff te panden.

BIJLAGE.

De „overdrachte" van welke op blz. XIV van de Inleiding gesproken is, als alleen voorkomende in het Delftsche HS., luidt aldus:

OVERDRACHTE MIT OUDEN ENDE NYEWEN RECHTE.

(Van dat een poirter van den Brielle, als die baliu an eenen man sijn hant slaet om denselven in den steen of in der vanghenisse te hebben, denselven voir sijn brueken verborghen mach.)

Item so is mitten alingen gherechte, beyde out ende jonc, overdragen mit vollen gevolge den vierden dach in Novembri anno viertich, dat an wat man, wy hy sy, hy sy inlems of uutlems der stede van den Brielle, die baliu van Voirn van mijns heeren weghen sijn hant slaet bynnen der vriheit van den Brielle om dien man in den steen of anders in mijns heeren vanghenisse te hebben, denselven mach een poirter van den Brielle voir sijn brueken verborghen, also verre als hy een poirter of meer te borghe crighen can, dair den gherechte dunct dat die baliu van mijns heeren weghen van zynen bruken an zynen borghe wel ghehouden sijn. Ende als hy aldus te setten heeft, so en sal hy niet bynnen der vriheit van den Brielle in den steen gaen [1]). Ende hierop dynen meer oude hantvesten ende previlegen.

De hier volgende keuren staan geschreven in twee Correctieboeken van Den Briel, het ééne loopende over de jaren 1404—1474, het andere over de jaren 1478—1634.

1) Er staat: „niet gaen".

In het eerste leest men op blz. 64:

Dit wert lest gecoort om te houdene des Dincxdages na sint Bavendach anno XXX [1]).

Item also die bailiu mit den gerechte gecoirt heefft tot enen Saterdages banne openbairlic, dat nyemande tUtrecht [2]) varen en soude op een boete van X ℔ Hollants, ende wair tsake datter yemande voer, dat hem die stede niet verantwoirden en soude, so heeft men nu vernomen, datter sommige poorteren ende andere geweest hebben. dien gebiet men noch ende doet hem te weten, dat nyemande van diegene, die dair geweest hebben, ygelic kenne hemselven, in die kerken en come, optie boete voirseyt [3]), voir die tijt dat hy absolveert is [4]); wair tsake dat sy hier en boven in die kerke quamen, die soude verbuert hebben die boete voirseyt [5]), ende soude dairtoe gebannen wesen uut der stede van den Brielle ende uut die lande van Voirne also lange ende ter tijt toe waent sy absolveert waeren, ende die stede en soude ze niet verantwoirden.

Op blz. 67, gepubliceerd in of omstreeks 1430:

Item so is voirt overdragen, dat nyemant broet voirtaen vercopen en sal up die straet anders dan bynnen sijn huyse ende op sijn veynster, op een boete als dairoff tvoirbodt inhoudt.

Op blz. 70, gepubliceerd in of omstreeks 1440:

Ghy goede lude gemeenliken. Also overdragen ende geconsenteert is, dat onsen genadigen heer van Oistervant ende onser genadiger vrouwen een bede gegeven ende gegonnet is, te weten van elke mete lants enen koirvorst rinsche gulden, die te betalen bynnen der yersten drien jaeren, sonder middel deen an dander vervolgende, dats te verstaen bynnen sess terminen, dair deerste termijn off ingaen sal te Meye naestcomende, ende dander tsinte Maertensmisse dair naest an volgende, ende also voirt van termine tot termine, dese

1) 't Is onzeker, of er 1430 geschreven werd. Er kan ook 1431 of 1432 gestaan hebben.

2) Later is er bijgevoegd: „noch in die Sticht".

3) Later zijn de woorden: „optie boete voirseyt" doorgeschrapt en vervangen door: „om die dienst Goots te beletten".

4) Later is er bijgevoegd: „ende betoich dairof gebrocht heeft".

5) „Die boete voirseyt" later veranderd in: „boven die boete voirseyt noch X ℔ Hollants".

voirseyde drie jair lanck geduerende, ter tijt toe ende ter wilen dat dese voirgenoemde rinse gulden aling ende algeheel betaelt sal wesen: so is overdragen mitten rentmeester, mitten scout ende voirt mitten alinge gerechte, om een settinge ende ommeslach dairvan te doen, dat nyemant uter stede en trecke, tensy dat hy sijn grotinge van synen goede yerst voir de gerechte in der stede huys bygebrocht sal hebben, want ons genadigen heren raide van Oistervant op een Manendaige naistcomende dairover zitten willen dieselve bede te bescriven. Ende wair tsaike dat hier yemant overhorich in waere ende hem enich last dairoff quame, dair en woude hem die stede niet voir verantwoirden.

Item so is voirt overdragen mitten alinge gerechte, dat een ygelic sijn hout, sijn misse ende andere vuylnisse, dat optie stedestraet, voir ende achter, off opten heerwech leit, tusschen nu ende Paesschen naestcomende wechdoen sal, op thout off ander dinck verbuert te wesen, ende die stede wil die vuylnisse wech doen voren opter geenre cost, die hierinne overhorich waere.

Item so wat straten die nu ter tijt gemaict sijn, sal een ygelic voir sijn duer in reke houden, ende die stede wil dair twewerfs jairs een ommeganck off doen, op een boete die alsdan die stede dairtoe ordineren sal. Ende die stede wil alle straten, dair gebrec an is, doen maken, ende als sy gemaict sijn, sal een ygelic sijn straet achter ende voren in reke houden, op een boete, die alsdan die stede dairtoe ordineren sall. (Vgl. C. XVI. 4.)

Item is der stede bygebrocht, dat sommige der stede muyr offbreken ende die steen dairoff thuys voren ende gebruycken, dair die stede een ondersoeck off doen wil. Ende so wie dairinne bevonden worde, dat woude die stede also corrigeren, dats op een ander tijt een ander hoeden sal. Een ygelic wacht hemselven [1]).

Op blz. 87, gepubliceerd in 1450:

Want vast vele soene ghemaect sijn mit rechte ende oeck mit vonnisse, daerenboven sommighe sijn, die onhoesschelijc

---

1) Ter zijde van deze keur staat: „Ende wil yemant aerde haelen, die halen op die sciptymmerwerff."

spreken ende meynen noch in toecomenden tyden daerover te doene, die baeliu van mijns heren weghen ende dat gherecht wairschuwet eenen ygheliken, dat nyement en zy wye dat hy is daerover te doen off te doen doene. Ende waert datter yement over dede of dede doen, dat waer op sijn lijff en goet.

Op blz. 145 en 146, gepubliceerd omstreeks 1474:

Item gebiet men, dat men voortan gheenrehande sout ten Briel an die marct te cope bringen en sal, ten sal wesen goet zelsout, van graeuwen [1]) custbaeren zelle gesoden, ende dat een ygelic waen hy comt goet besegelt betoen bringen sall, tot wat steden dat hy dat sout geladen heefft ende hoeveel dat hijs geladen heefft. Ende mit dat betoich sal een ygelic, rechtevoort als hy an die marct comt, ghaen tot die geswoeren koormeesters alse tot Claes Geritsze ende tot Huge Pieter Neveze, die dairtoe geset sijn, ende die sullen tot elker reise die betogen overnemen ende te boeke setten. Wie dat aldus niet en dede, die sal dat sout verbuert hebben, ende dat sout sal dan hebben half die bailiu van mijn genadiger vrouwen wegen ende half die kerke ten Briell.

Item alle ander sout, dat van genen graeuwen [1]) zelle gesoden en is, verbiet men die marct ten Briel. So wye dairmede ten Brielle quame om aldair te vercopen, off dat hy dair langer lage dan twe getide, hy en voer rechtevoort duer sijnre straten, die soude dat sout verbueren sonder wederseggen. Ende dat soude dan gaen gelijc voirseyt staet, alle argelist uutgesteken.

Item die koper, die aldustanich goet graeu [2]) zelsout coopt, sal geven den gezwoeren kuermeesters voorseyt voir hoeren arbeit van elke X mudde souts 1 cromstert. (Vgl. C. XXVI. 34.)

Item dat men genen poorter ontpoorteren en mach dan mit rechte ende mit vonnisse, ende [3]) so wat poorter uutvoere om sijn broot te wynnen ende langer uutbleve dan een halff jair aftereen, die soude ontpoirtert wesen. Ende so wye dat ruymde mitter dagerhaet, die soude oeck sijn poorterscip quite (wesen). (Vgl. C. I. 1.)

Item van der poorteren kinders, die int cloester comen.

---

1) „Graeuwen" is veranderd in „gecoirden".
2) „Graeu" veranderd in „gecoirt".
3) „Mit vonnisse ende" doorgehaald en vervangen door „behoudelic".

Item sal men voirtan den tonharing vercopen bi den haring dair hy stait.

Item gebiet men allen poorteren, dat sy hair kinderen nergent anders ter scole en setten binnen der stede off binnen den lande van Voorne dan in der stede scole, op een boete van II ℔ Hollants [1]), behoudelic dat een ygelic sijn dochteren ter scole setten mach dair hy will.

In het tweede der genoemde Correctieboeken leest men op blz. 31 verso, gepubliceerd 30 September 1482:

Overdragen by den bailiu ende gerechte, dat men achter dese tijt nae X huyeren gheen kaersen meer bernen en sal in ombetamelicke plaetschen, op een boete van II ℔ Hollants, halff mijn genadige vrouwe ende halff die stede, ende op correxie. (Vgl. C: XXVI. 22.)

Overdragen by den bailiu ende gerechte, alsoe tot anderen tyden offgelesen geweest is, dat die wairdynne in die muysijckgeyle in sinte Pietersstraete, Piermack Boevens deerne ende groetemoeder ruymen soude van daen dat zy woende ende trecken ter plaetschen, dair zy geordineert waeren, twelke geen van allen gedaen en heeft, twelke in versmaetheyt is van den bailiu ende den gerechte, soe ist dat men noch eens voir al alle die voirseyt zijn [2]) ruymen in der manieren, als hier voirtijts gepubligiert is geweest, tuschen ditte ende Sonnendage avent nu naestcomende, op gebannen te weesen X jaer die stede op hair lijff.

Op blz. 35 verso, gepubliceerd in 1483:

Item zoe is noch overdragen, dat alle die vleyshouwers die voir sinte Bavenavont van hoor stalhuere geen borge gezet en hebben, dat die terstont te gysel gaen zullen, totdat zy gebetert hebben.

Op blz. 39 verso, gepubliceerd in 1484:

Men gebiet een ygelicken zijn vercken te ringen tuschen dit ende Meyedage.

Op blz. 44 verso, gepubliceerd in 1485:

Alzoe als dair groten twist valt tusschen de stiermannen, deelvennoots ende huerlingen, soe is overdragen by den bailiu

---

1) Later veranderd in: „XX".

2) Hier zal weggelaten zijn: *gebiet te*, of iets dergelijks.

ende gerechte, dat wes stierman ter zeewairt vaeren wil, dat de voirseyde deelvennoots ende huerlingen verbonden zullen wesen te vaeren mit haeren stierman die teelt uut, zonder yet dairjegens te argueren, wech te lopen of hairzelven tsoucken te maken, op hair lijf ende goet, nair inhout twaterrecht [1]). Ende oft boven desen yement wechliepe oft in gebreke waere, zoe zoudmen eenen anderen in hair stede hueren op haeren cost, ende dat zoude den stierman weder inpanden vierscat van hairlieder gereetsten goede. Ende geen stierman en sal gehouden wesen yement eenige huer te geven, die teelt en sal uut wesen. Mer wat den stierman geeft, dat zal wesen van graciën ende niet van rechts wegen.

Op blz. 47 verso, gepubliceerd in 1486:

Alsoe als die provisor van mijns heren van Utrechts wegen, die deken van sinte Katheryne kercke metten gemeenen capittele, ende den bailiu metten alingen gerechte ende kercmeesters hemluyden zeer verduchtende zijn, dat de voirseyde kercke ende kerchof van sinte Katherynen in groten laste ende scade comen mochten tot groten zwaeren achterdeele van der geheeler gemeente, ende om dit al te verhoeden ende eenen ygeliken te wairscuwen, soe is overdragen by den provisor ende heren van den capittel ende den bailiu mitten alingen gerechte, mit rijpheit van rade, dat nu voortan geenrehande ballinge of van eenigen anderen saken geen logijs hebben en sellen op die sanctuarie of dair en binnen anders dan int ballinchuus opt kerchof, ten waere van eenigen onnosel saken, dat sal staen tot discrecie van den provisor ende heren van den capittele ende an den bailiu mitten alinge gerechte. Voort zoe ist noch gesloten ende overdragen by den bailiu ende alinge gerechte, dat van nu voortan niement, wie hy sy, mannen of wiven of yement anders, drincken of eten en zullen mit yemende, die tvridom van den kerchove gebruycken, op een boete van X ℔ Hollants ende op correxie. Ende een ygelic houde zijnzelven hiermede gewairscuwet. Ende desgelijcx en zullen geenrehande vrouwen noch meysens comen int voirseyde ballinchuus, op de boete ende correxie voirseyt, half mijn genadige vrouwe ende half die stede.

1) Eerst werd hier geschreven: „der stede privilegiën".

Op blz. 48, gepubliceerd in 1486:

Om dies wille dat die armoede heymelic groot is ende menichfoudich in de stede ende men in bruloften ende cramen groote overtallige costen doet ter grooter hoverdie van der scamel gemeente, soe is opten XXVI^en^ dach van Meye overdragen by den bailiu, out ende nieu gerechte, dat nyement in cramen ofte bruloften en sal gaen eten ende drincken mit pasteyen of eenich geback, noch mit ypocras ofte tregie; ende geen manpersonen te gaen eten oft drincken in cramen, dan alleenlick die vrouwen. Mer diegeen, die bruloft houden wil, die moet wel scencken geven ende doen bereeden tot sijnre beliefte, zonder argelist dairinne te zoecken, op een boete van drie pont Hollants elc persoon, een derdendeel dat ellendige godshuus, een derdendeel mijn genadige vrouwe ende een derdendeel diet anbrinct. (Vgl. C. XXVI. 35.)

Op blz. 49 verso.

Opten XV^en^ dach in Junio anno LXXXVI zoe is mitten ouden ende niewen gerechte overdragen in manieren, hierna gescreven:

Item zoe is overdragen by den bailiu ende out ende nieu gerechte, dat geen vleyshouwers zullen staen binnen der hallen, noch binnen hairlieder huus vercopen eenich vleys, nadattet opgeluyt is van der hoochmisse, te wetene Zonnedaechs, onser Vrouwen dagen ende bysonder die vier principale hoochtiden en sal men geen vleys copen noch vercopen tsvoormiddaechs in der hallen, noch binnen den huse, dan na der noene ende tsavonts te voren; ende desgelijcx alle speckvercopers ende mairwiven, elc op een boete van drie pont Hollants, coper ende vercoper, een derdendeel mijn genadige vrouwe, een dordendeel de stede ende een derdendeel diet anbringt. (Vgl. C. IV. 22.)

Item alsoe, God betert, benoorden in der steden zeer gebrant is ende mits scamel neringe qualike ende als niet betymmert wort, zoe is by den bailiu, out ende nyeu gerecht gekoert ende gesloten, dat die Maendach- of wekemarct van den coren liggen ende beginnen sal den eersten Maendach in Meye anno LXXXVII ende niet min dueren en sal dan zeven jaeren, te wetene van Braenburch zuytwert tot sint Oelairtslop toe, die verckens int Moleslop, die rinderen, scapen ende vee int Botterslop ende Jan Zoetensslop.

Item men wairscuwet eenen ygeliken te tymmeren dairt verbrant is, hetzy [1]) eygenairs of renteniers, na uutwysen der ordinancie ende tijt, die by den gerechte gezet is, of die stede salt ten lesten bode vercopen ende uutgeven.

Op blz. 53, gepubliceerd in 1487:

Men verbiet voertan meer op heylige dagen onder vespere off onder hoechmisse in den stadthuys off elders te dobbelen, te koeten off diergelijcke spul, op verboernisse van een halff jaer die stede sonder redempcie. Ende insgelijcx verbiet men onder hoechmisse off onder vespere te wortafelen [2]) mit eenige schiven off corten off langen quaerten off diergelijcke, op een boete van elcx XII gr. (Vgl. A. 74.)

Op blz. 65:

Overdragen by den bailiu ende leenmannen van Voorne ende ouden ende nyeuwen gerechte der stede van den Briele, ende om te versiene opte gebreken ende inconveniënten, die gebeuren mochten onder tgemeyn volcke van der voerseyde stede ende van den lande van Voorne mids der dierten van den corene, dat men achter desen dach egheenderhande coren noch greyn uuter selver stede ende lande van Voorne, alsoe wel over Vlaceede als an dese zyde Vlackeede, voeren en sal te water noch te lande. Ende wat corene ende greyne voer dese publicacie gescheept is ende alhier ter marct off gesoldert geweest is ende daeraf men passeporten heeft, sal men mogen uutvoeren, sonder verbeuren, ende anders nyet, opte verbeurte van denselven corene ende greyne, ende opte boete van V ℔ Hollants. (Vgl. C. XXV. 1.)

De voerseyde bailiu, mannen ende gerechte ordeneren ende machtigen oick eenen yegeliken poerter ende ingeseten van den lande van Voorne uut te leggen te water ende te lande, om de overtreders te mogen aenhalen ende tselve verbeurde coren ende greyn te deelen in driën, te wetene onsen voorseyden genadigen vrouwen een derdedeel, den vynders ende aenbringers een derdedeel ende der voorseyde stede [3]) een derdedeel.

1) Er staat: „heit zy".

2) Met dit spel zal wel het in A. 74 genoemde *werptafelspel* zijn bedoelt. 't Ligt voor de hand om te zeggen dat *wortafelen* een schrijffout zal zijn voor *worptafelen*. Maar ook in latere ordonnanties komt *wortafelen* voor.

3) De woorden: „der voorseyde stede" zijn doorgeschrapt en vervangen door: „den rechten armen".

Item oft yemant den bevinders om des aenbringens wille yet messeyde oft mesdede, dat ware opte boete voorseyt ende op correctie.

Item oft yemant bynnen der stede van den Briele ende lande van Voorne by nachte oft by dage heymelic uutvoerde eenich coren oft greyn ende nyet bevonden en werde, daer de bailiu ende tgerechte aen twivelende waeren, soe sal men deselve personen doen comen alhier ende henlieden metgaders haeren huysgesinde daertoe bedwingen by eede, om de waerheyt van hen te wetene. Ende indien men se overgetreden hebbende bevynt, hetzi by kennessen oft anderssins, soe sal men henlieden afnemen tvoerseyde coren oft de waerde, ende nyetmin corrigeren ende afnemen de boete.

Actum ende publicatum XXIIII Dec. in vigilia Natalis Domini a°. XCI.

Op blz. 65:

Ende noch is geordineert ende overdragen by den voerseyden bailiu, mannen ende gerechte, van nu voertaen egheenderhande broot te voerne uuter selver stede ende lande, opte verbeurte van den broode ende opte voorseyde boete ende op correctie.

Op blz. 65 verso, gepubliceerd 15 Febr. anno XCII:

Alsoe hier voirmaels van mijnre genadiger vrouwen der Hertoginnen van Bourgoengen ende der stede van den Briele wegen ter poyen afgelesen ende eenen yegeliken poerter ende ingeseten van derselver stede geordineert ende bevolen is geweest zyne honden te putte te bringene, ende men deselve poerteren ende ingesetenen int achtervolgen ende volbringen van denselven ordinanciën ende bevelen zeer gebreckelic bevonden heeft, soe is by den bailiu van mijnre voorseyde genadiger vrouwen wegen ende den gerechte van der voorseyde stede, om hierop te versiene, overdragen ende gesloten, dat de hontslager, dien zy daertoe geordineert hebben, zal mogen slaen alle de honden, tot wat plaetsen hy die bynnen der voorseyde stede opter straten ende buyten doeren vinden sal, uutgenomen winden ende spilloenen, ende dat nyemant zyne honden jegen denselven hontslager en sal mogen bevryen oft afcoopen met gelde.

Waeromme men verbiedt eenen yegeliken, van mijnre voorseyde genadiger vrouwen ende der stede wegen, denselven

hontslager om sijns diensts wille te mesdoene oft te messeggene met woorden oft met wercken, in eeniger manieren, ende dat opte boete van vijff pondt Hollandts, die hem sloege, ende van twee pondt Hollandts, die hem messeyde, te bekeerene halff tot mijnre vorseyde genadiger vrouwen behoeff ende halff tot behoef van den voorseyden hontslagere. Ende sal daertoe deghene, die hem sloege oft messeyde, opten steen geleyt worden, totdat hem zyne correctie by denselven bailiu ende gerechte geordonneert sal wesen.

Item oft eenighe kinderen den vorseyden hontslagere met steenen oft slijcke wierpen om sijns voorseyden diensts wille, die sal men gheesselen.

Ende men verbiedt oick eenen yegeliken, dat men den voorseyden hontslagere egheene honden en ontjage, opte boete van twee pondt Hollants ende op correctie.

Op blz. 130 verso:

Gepubliceert den XVIII^en^ in Meye XV^c^XXVII.

Geordonneert ende bevolen by den bailliu, mannen van leene ende gerechte der stede van den Brielle in den name van de Keysserlicke Majesteyt, dat hem nyemant en vervorderen, gheestelicken oft waerlicken, jonck ende out, te beroepen, beclappen oft te verwyten eenighe parsonen, mannen ofte vrouwen, die mogen gecorrigeert wesen van eenighe abuysen ende dwalingen, daer eenighe parsoenen inne mogen gedwaelt hebben tegens de ordonnancie der heyliger kercken oft anders voor den dach van huerer correctie, up een boete van thien pont. Ende indien eenighe jonghen, wesende binnen huer jaeren, hemzelven hierinne ontgaen, dat zal wesen up peyne van gegeesselt te wesen.

D.

TNYEUW KUERBOUCK DER STEDE VAN DEN BRIELLE,

begonnen Bamisse XV c zeven ende twintich.

DIT ZIJN ALSULCKE KUEREN (ENDE) ORDONNANTIËN A[LS BY DEN BAILLIU] ENDE GERECHTE DER STEDE VAN DEN BRIELLE GEKUERT [ENDE] GEORDONNEERT ZIJN GEWEEST SEDERT BAMISSE 15[27].

I. WAER EENEN YEGELIJCKEN ZIJN ASSIE ENDE VUYLNISSE SCHULDICH IS TE BRENGHEN [1]).

Alzoe dagelicx vele gebreecken vallen onder den gemeenten der stede van den Brielle ende den joncwyven ende dyenstboden van hemluyden [2]) int uuytdraghen van huerluyder vulnisse ende assye, soe is geordonneert by den bailliu ende gerechte der voorseyde stede, dat eenen yegelicken zijn vulnisse ende assye [3]) bringhen zal elck in zynen quartiere, gelijc hiernae verclaert zal worden:

1. In den eersten dat alle deghene, die woenachtich zijn van tZuyteyntsche gasthuys zuytwaerts tot Moleslop toe, an die Voorstrate [4]), sculdich zullen wesen huer vulnisse ende assye te draghen [5]) bezyden Jannekin Keuyts in de uuytgedolven erve, te wetene zes voet over de goeten van der strate, ende an wederzyden een halfve roede van den huyssen.

---

1) In 1558, 1564 en 1571 werd deze Ordonnantie, gewijzigd, opnieuw gepubliceerd.

2) In 1558 en later werden de woorden: „van hemluyden" weggelaten.

3) In 1558 en later werd vóór „assye" geplaatst „coude".

4) De Ordonnantie van 1558 heeft: „int Moleslop ende aen die Voorstrate". De Ordonnantie van 1564 heeft: „zuytwaerts an die Voorstraete ende achteromme".

5) In plaats van al wat volgt tot aan 't einde van 't artikel heeft de Ordonnantie van 1558: „by de Zuytpoorte lancx den Hoenderdijck henen ende nerghens elders". En de Ordonnantie van 1564: „buyten an de veste by Cornelis Bouwenssoens thoeren, ende nergens elder, buyten die paelen aldaer geslaegen".

Ende van tMoleslop zuytwaerts zullen haer vulnisse draghen by Joos Hugezoen [1]) an der veste, een roede van allen huyssen [2]).

2. Item (dat) alle dieghene, die woenachtich zijn in die achterstrate van dat [voorseyde] gasthuys ende in dat Moleslop van(t) sluyskin tot die Piermans poorte [toe], sculdich zullen wesen haer vulnisse ende assye te draghen by die Piermans [poorte] an de veste up de ledighe erve, twee roeden van allen huyssen [3]).

3. Item alle dieghene, die wonachtich zijn van tvoorseyde Zuyteyntsche gasthuys noortwaerts an die Voorstrate ende afterstrate tot [tCraenslop] toe, die zullen haer vulnisse ende assye an de veste [4]) by den Craen[toorn] zuytwaerts draghen, zonder eenighe vulnisse ofte assye te worpen [in de] breete van den Craentoorn [5]).

4. Item (dat) van tCraenslop of tot sinte Nicolaesslop toe an de Voorstrate, [achteromme] in de Comansstrate tottet Raes toe ende om tBrielsche kerchof, haer vulnisse ende assye zullen draghen [6]) noortwaerts van der vischmerct [an der stede veste], een roe van der straten [7]).

1) Vóór 1558 schreef men in plaats van wat volgt: „an der stede vesten tusschen Jan Beatris ende de Piermantsche poirte, twee roeden van allen huysen".

2) In de Ordonnantie van 1564 worden na dit de volgende artikelen gevonden:

„Item alle diegheene, die woenachtich zijn van Cornelis Bouwenszoens thooren aff tot het Moelenslop toe, sullen haer vulnisse ende coude assie draegen ende brengen buyten an de veste by de poorte van Jacob Jansse cuyper, buyten die paelen aldaer geslaegen".

„Item alle degheene, die woenachtich zijn vant Moelenslop off tot an de Zuytpoorte thoe, sullen heur vulnisse ende coude assie draegen buyten die Zuytpoorte an de oestzyde van de haeven, buyten die paelen aldaer geslaegen".

3) Later werd er bijgevoegd: „binnen der paelen, aldaer geslegen, upte boete daertoe staende". Met uitzondering van de laatste woorden werd dit bijvoegsel ook opgenomen in de Ordonnanties van 1558 en 1564.

4) In plaats van wat volgt heeft de Ordonnantie van 1564: „achter die Craenthooren buyten die paelen aldaer geslaegen".

5) De woorden: „zonder — Craentoorn" werden in 1564 weggelaten.

6) In plaats van wat volgt heeft de Ordonnantie van 1558: „buyten de Kaeypoorte in de pudt", en de Ordonnantie van 1564: „buyten die Kayepoorte, binnen die paelen aldaer geslaegen".

7) In de Ordonnantie van 1564 volgt op dit artikel een artikel, luidende:

„Item die van sint Anthonisstraete sullen haer vulnisse ende coude assie draegen aen Neele Jan Huygessoens thooren an de veste an de zuytzyde, ofte by onze lyeve Vrouwe te brae, by de paelen aldaer geslaegen".

Met uitzondering van de woorden: „ofte geslaegen" leest men dit ook in de Ordonnantie van 1558. In 1571 werd aan het artikel toegevoegd: „zonder dat zyluyden die vulnisse sullen mogen storten ofte brengen in de vullensback, die aldaer achter des rentmeesters erflve gestaen heeft".

5. Item (dat) van sinte Nicolaesslop of tot sinte Hubrechts huyskin toe, achter ende voeren, mittet Maerlantsche kerchof, ende van sinte Hubrechts huyskin an de zuytzyde van Maerlant tot de nyeu speuye toe van Maerlant, haer vulnisse ende assye zullen draghen [1]) int water [2]) gelegen by der noortmolen an de zuytzyde [3]) van den dam, dat men ter molen gaet, an de veste.

6. Item (dat) van tRaes of in de Langestrate, in sinte Pietersstrate, tMaerlant, van de Langestraetsche poorte of tot de speuye toe, liggende in den nyeuwen dam van Maerlant, ende in de geheele Maerlantsche kercstrate ende Toornstrate, haer vulnisse zullen draghen voor de glyten by de Langestraetsche poorte, daer de Helle staet, een halfve roede van der straten [4]).

7. Item (dat) de noortzyde van Maerlant, van der speuye dam of, mittet Dijcslop ende tcleyn Maerlant tot der Noortpoorte toe, haer vulnisse ende assye zullen draghen [5]) bezyden Zeeusche Neles an de noortzyde an beneden den dijck [6]).

8. Item soe wye anders eenighe vulnisse ofte assye [7]) brochte dan hiervoeren verclaert staet, dat waere up de boete van zes grooten Vlaems [8]), te verbueren telcker reysse,

---

1) In de Ordonnantie van 1564 volgt hier: „by de noortmoelen an de noortzyde van den dam, dat men ter moelen gaet, an de veste, buyten die paelen aldaer geslaegen". Op de laatste woorden na staat dit ook in de Ordonnantie van 1558.

2) „Int water" is doorgeschrapt, waarschijnlijk door dezelfde hand, die 't artikel schreef. De bedoeling zal geweest zijn ook het woord „gelegen" door te schrappen.

3) „Zuyt" is doorgeschrapt en vervangen door „noort".

4) Dit artikel komt niet voor in de Ordonnantie van 1558. In die van 1564 luidt het aldus: „Item alle diegheene, die woenachtich zijn in de Langestraete ende van de speuye dam aff aen beyden zyden suytwerts, sullen haer vulnisse ende coude assie breyngen by de oude schutskoye, staende byte Langestraetsche poorte". In plaats van „byte" zal men „by de" te lezen hebben.

5) In plaats van wat volgt heeft de Ordonnantie van 1558: „in de glyte van de Lijnbaene aen de Noirtpoorte, streckende tot der schuts doelen toe". In de Ordonnantie van 1564 luidt art. 7 aldus: „Item die woenachtich zijn an de noortzyde van Maerlandt van der speuye dam aff int Dijckslop ende upt Cleyn Maerlandt tot die Noortpoorte toe, sullen haer vulnisse ende coude assie draegen buyten tpoortgen an de noortzyde van tCleyn Maerlandt".

6) I. m. werd later geschreven: „Boven desen is noch geordonneert, dat zoe wye eenige stroe oft riet van zynen dack oft uuyt zynen huyse doen willen, dat zy tselfde gehouden zullen wesen te brengen ende te doen (brengen) buyten de Piermansche poorte in den molenpit aldaer, up de boete telcker reyse van X sc. Hollants". Deze bepaling is opgenomen in de Ordonnanties van 1558 en 1564.

7) De Ordonnanties van 1558 en 1564 noemen ook „ryet, stroe ofte anders".

8) De Ordonnanties van 1558 en 1564 hebben: „X sc. Hollants".

rechtevoert of te panden. Ende dese boeten zullen hebben die vinders, te wetene des baillius knechts ende die drie boeden [1]). Ende zullen elck volle kennisse hebben up hueren eedt. Ende dese boeten zullen betalen de joncwijfs oft de vrou(wen), die gheen joncwijfs en hebben [2]). Ende indien men nyet can bevinden wie contrarie deser ordonnancie gedaen heeft, soe zal den bailliu moghen de joncwijfs oft de vrouwen, die gheen joncwijfs en hebben, daerup beëeden, om alzoe den baelschuldigen [3]) te vinden [4]).

9 [5]). Item dat alle dieghene, die upt water wonen an beyden zyden, oft eenighe achterhuyssen, poorten ofte gortieren hebben, in de graften dienende, die straten voor huerluyder huyssen vaghen zullen opwerts van der graften ten huyssewaert, ende die vulnisse draghen als voorseyt staet, op die boete voorseyt.

10. Item soe wie eenighe catten, honden oft eenich ander crenghen, cleyn ofte groot, in der stede graften werpen, dat waere up een boete van XX sc. Hollants ende up correctie, een derdendeel de Keyserlijcke Majesteyt, tander derdendeel der stede ende tderde derdendeel den vinders. Ende voor wiens [huys de] voorseyde crenghen gevonden worden, die zullen die boete voorseyt ghel[den], ten waere dat zy den baerscultighen wysen conden of mit rechte [hem] conden vryen.

11. Item dat voortan nyemant, wye hy zy, geenrehanden hoefden oft cot van vissche en werpen in eenighe vesten, havene ofte sloeten, maer maecken daertoe putten, daer zijt innedoen, up de boete van telcker reysse te verbueren XII gr. Vlaems, rechtevoert of te panden, ende up correctie. Ende dat oock nyemant gheen pensen ofte darmen en wassen

---

1) In plaats van deze zinsnede hebben de Ordonnanties van 1558 en 1564: „Ende hyervan zoe zullen bekeurders weesen die baillius dieners, der stede schutters ende dengheenen, diet mis gaert".

2) In de Ordonnanties van 1558 en 1564 volgt hier: „ofte de brengers ofte brengsters van de vulnisse".

3) De Ordonnantie van 1558 heeft: „baerschuldigen", die van 1564: „beschuldigen".

4) In de Ordonnanties van 1558 en 1564 volgt hier: „Ende zoe wye men bevonde oick eenige heete assie upte voorseyde plaetsen gebrocht te hebben, die sal verbeuren een boete van XX gr. Vlaems, telcken reyse als dat bevonden sal werdden, rechtevoort aff te panden".

5) Dit en de drie volgende artikelen komen in de Ordonnanties van 1558 en 1564 niet voor.

in eenigen besloeten graften oft der stede veste, dan alleenlicken in de havene, up gelijcke boete.

12. Item dat nyemant, wye hy zy, gheen manden, potten, cannen, matten, cussenen oft eenigerhande vulnisse in de voorseyde graften werpen en zullen up die boete voorseyt. Ende voor wiens huyssinghe men die bevonde, die zouden diezelve boeten ghelden, ten waere of zy hem zuveren mochten, gelijck voorseyt staet. (Vgl. C. VII. 14, 15, 16, XI. 4, 5, XXVI. 4, 6, 8, 31; Bijlage p. 207.)

II. Van verdeckinge van eenige parsonen.

Item en zal men nyemant verdecken binnen der stede ende vryheyt van den Brielle, tenzy dat de man een wijf heeft of twijf een [man]. Ende zoe wie men aldus verdect, die zal verbueren zijn opperste cleet, of twee pont Hollants daervoer [1]).

III. Van de hoochste van pypen van den oevens oft scorsteens.

Item men waerschout alle backers, smeeden ende gemeenten, dat eenen yegelicken huerluyden pypen van huerluyder hovens ende schoersteens terstont alzoe hoghe doen maecken ten minsten een voet . . . . . verheft van den huyssen ofte hoegher, ofte men zal se by den vier[meesters] huerluyder schoorsteens ende hovens of doen breecken, zonder [meer] daerin te barnen. Ende wie anders oft contrarie hieraf dede, [dat] waere up die boete van XXX sc. Hollants, half de Keyserlijcke Majesteyt [ende] half die stede. (Vgl. C. V. 4.)

IV. Van den thouwen van den leere.

Item dat gheen leerthouwers, schoemaeckers ofte andere eenich leerthouwen stellen oft eenighe stoekinghe doen zullen dan by ordonnantie van den viermeesters.

V. Van mit licht achter thien uuren by der strate te gane.

Item alzoe dagelicx grote gebreecken vallen by nachte voor die dueren van eenighen huyssen van den vrouwen, die om hueren dagelicxe penningen zitten, ende tot anderen plecken,

---

1) Dit art. werd reeds door mij medegedeeld in „Het Brielsche Archief, Geschied- en Letterkundige Naoogst", bl. 90.

twelc men van nyemant voortan gehengen en wilt, soe is by den bailliu van sKeyssers weghe ende by den alingen gerechte van der stede weghe overgedraghen, dat nyemant voortan nae thien uren achter straten gaen en zal dan openbaerlicken in zijn handt hebbende een lantaerne, mit een kaersse daerin hebbende barnende. Ende waert dat men yemant na de voorseyde thien uren upter strate vonde, dien zal men moghen opten steen legghen ende up die boete van XXX sc. Hollants, half de Keyserlijcke Majesteyt ende half die stede. (Vgl. C. XXVI. 22.)

VI. Van ghyselinghe.

Item alzoe in voorleden tyden ofgelesen is, datter dagelicx groote gebreecken vallende waeren onder den gemeenen poorteren angaende de ghyselinghe, daerof de bruecken zeer groot ende zwaer waeren, soe ist dat men nu eenen yegelicken waerschouwet by deser publicacie, datter overgedraghen is by den bailliu van sKeyssers weghe ende den alinghe gerechte, dat zoe wie te ghysel geleyt zal worden ofte geleyt is, hetzy van schulden ofte anders, nyet langer te ghysel en zal mogen liggen dan veerthien daghen. Ende waert by alzoe dat dieghene, die te ghysele geleyt worde ofte is, hem vervorderde uuyt zijn gyselhuys te gaene, dan binnen der ghoete van den ghyselhuysse.[1]) Ende waert dat yemant ter contrarie dede ende daerof beleet worde, het waere mit drie wittachtighe poorters oft van twee scepenen, dat waere up een boete van drie pont Hollants, telcker reysse te verbueren tegens mynen genadigen heere. Ende indien die gheghyselde nyet en betaelde tenden den XIIII daghen, alzoe wel van der boete als (van den) principael [2]), [soo sal] de bailliu van sKeyssers [weghe] den gegysselden [op den] steen leggen [ende daer] niet aflaen, [ten]sy dat de boete [mit den] principale upgheleyt ende betaelt sal werden. Ende ist by alzoe dat die geghyselde hem fugityf maecte ofte dat men nyet vinden en conde, soe zal men van stonden aen openbaerlicken zijn goeden vercoepen, omme die schuldenaeren by den hueren te mogen geraecken.

1) Bij het overschrijven van deze zinsnede heeft de afschrijver evenals in 't vervolg één of meer regels overgeslagen.

2) Wat hier tot op 't eind van deze zinsnede volgt werd overgeslagen en later in margine geschreven.

VII. Van wie de boode de slippe ontsloege.

Item zoe wie binnen der stede van den Briele van eenich van der stede boden bestelt worde ende hem ontworstelde of de slippe ontsloeghe, oft die gevangen worde, den rechter oft zynen boden ontworstelde, zal verbueren een boete van vijftich ponden Hollants [1]). (C. I. 9.)

VIII. Van tappen mit geijcte maten, van gheen bier te tappen dan mit biermate, van gheen Delfs, Gouts oft innebrouwen bier hoogher te tappen dan de minghele eenen halfven braspenninck, mit tgene datter meer naer volcht.

1. Geordonneert by den bailliu van mijns genadichs heeren weghen ende tgemeen gerechte der stede van den Brielle, dat gheen tappers w[ijn ende] bier en tappen, dan mit gehyecte maten ende gehiecte canne, up de verbuerte van de mate ende canne ende drie pont Hollants, van stonden an ende telcken reysse of te nemen, ende daerenboven noch up correctie, gelijck de ordonnantie tot anderen tyden, daervan ofgelesen, inhout ende verclaert. (Vgl. C. VIII. 11.)

2. Item beveelt men voort, dat nyement bier en tappe dan mit biermate, up dezelve correctie ende boete. (Vgl. C. VIII. 11.)

3. Item en zal men gheen hierlants bier, te wetene Delfs, Gouts oft diergelijcke ingebrouwen bier hoeger tappen ofte gheven, tzy binnen oft buyten, dan den stoop eenen halfven braspenninck, ende mingele ende pinte naer advenant, up dezelve boete ende correctie. (Vgl. C. X. 21.)

4. Item en zal men geenderhande vreemt bier van over zee hoegher tappen dan den stoop eenen braspenninck, ende tmingele ende pinte naer advenant, up dezelve boete ende correctie [2]).

5. Ende waert by alzoe datter yemant mids deser ordonnantie zijn tappen [3]) laten wilde ende nyet en wilde achtervolgen tguendt dat boven gedeclaereert staet, dat zal wesen up de voorseyde boete van drie ponden Hollants, correctie ende oock up een jaer zijn neringhe.

1) Deze keur, niet met dezelfde hand geschreven, die de keuren te boek stelde, tusschen Bamis en 13 Nov. 1527 gepubliceerd, werd later na VI geplaatst.

2) Dit artikel is later doorgehaald.

3) Hier zal men *nyet* hebben in te voegen.

IX. Ordonnantie van der processie up tsacraments[dach] ende voort upten ommeganckxdach [1]).

Men gebyedt ende beveelt van sKeyssers ende der stede weghe [dat] alle de ghilden haer reescippe maicken te hebben ende toortsen [omme] daermede te gaen, in ordonnantie als dat behoert, nu sacraments[dach] eerstcommende, voor dat waerdighe heylighe sacrament in den [ommeganck] naer den ouden haercommen [2]), ende voorts mitten zelven toortsen.... daernae insgelijcx mitten heyligen sacramente in den ommeganck naer den ouden haercommen, up zulcke boeten ende correctiën als daer[toe] van outs staen, te wetene twee pont Hollants [3]).

Item gebied men voort een yegelick ghilde zijn spul uuyt te bringhen in denzelven ommeganck, als dat behoert, up gelijcke boete ende correctie. Ende voort zoe beveelt men dat men mitten zelven ommeganck, ende [4]) dat eenen yegelicken mit zijn spul, dat hy uuytbringt, ommegaen zal alle dezelve wech, die de processie gaen zal, te wetene Zuyteyntsche Moleslop neder, up dezelve boete ende correctie. Ende om goet toezicht daertoe te hebben, zoe heeft de bailliu van sKeyssers weghe gegundt die van der Rethrorijcke de helft van denzelven boeten. Ende zoe wye in den ommeganck

---

1) In margine staat dat deze Ord. werd „vernyeut 8 Juny 1538". Ook den 4de Junij 1556 werd den gilden bevolen te „maken haer reescippe ende huere toersen om daermede te gaen up morgen in den ommeganck".

2) De woorden: „in den — haercommen" zijn later doorgeschrapt en vervangen door: „ende de scuts met huere puelueren zoewel sacramensdach als ommegancxdach, de voetboogen scuts elcx mit een pyle in der hant, ende de cloveniers mit hueren bossen".

3) In 1538 werden onder dit artikel eenige regelen geschreven, die, voor zoover zij leesbaar zijn, aldus luiden:

Ende omme de quade tijts wille van oirloghe ende anders ende dat men noch gheen zekerheyt heeft van vast bestant oft payse ende men den harte .... gaerne en weynich ..... zoe ist geordonneert by den bailliu ende gemeenen gerechte der stede van den Brielle, dat men in denselven ommeganc gheen spul uutbrenghen en sal dan alleenlick den morysschen dans, de passie mit haer gevolch ende de helle, mitsgaders dat de duvels van st. Anthonis oeck voor de helle loopen zullen.

Item voort ist geordonneert by den voorseyden bailliu ende gerechte, dat de schuts van den boge ende de cloveniers haer ..... gereet maecken zullen ten voorseyden ommegancxdach in de processie te gaen, in ordonnantie zoe da[t behoert], up gelijcke boete ende correctie. Actum 8 Juny 1538.

In plaats van *morysschen* vond ik elders *maurysschen*.

4) De woorden: „dat men mitten zelven ommeganck ende" zullen moeten worden geschrapt.

gecoeren wort, die en zal gheen weygeringhe doen. Desgelijcx wie men bidt om eenighe cleederen oft cleynooden, die men in den ommeganck zoude moghen besighen, die en zal men nyet weygheren, up de voorseyde boete.

Ende men gheeft [1]) eenen yegelicken mensche vry vast [2]) geleyde ten ommeganck te commen, te wetenen, sVridaechs voor den ommeganck tot Vridachs avont nae den ommeganck, uuytgesondert die gebruect hebben jegens den heere van sheeren schulden ende van quaden feyten.

X. Van den doggers ende korvers haeren visch te vercoopen by den scryver.

Geordonneert by den bailliu van sKeysers weghe ende tgemeen gerechte der stede van den Brielle, dat alle doghers ende chorvers, die uuyter zee commen, sullen vercoepen ende doen roupen openbaerlicken binnen den eersten daghe of sdaechs daernae, naerdat hy gecommen zal wesen [3]), haerlieder visch, tzy tonnevisch, stapelvisch oft corfharinck, die zy innebringhen, ende dat by den scryver, up de boete van X ℔ Hollants, half de voorseyde bailliu van sKeyssers weghe, ende half de stede; voort up correctie, ende de scryver zijn recht mitten kercghelde.

XI. Van butter, case, hoenderen ende eyeren ter marct te brenghen.

Voort bevint men, dat de butterwijfs ende andere lantluyden mit hoenderen, eyeren ende diergelijcke van buyten, die alhier ter weeckmarct [4]) commen, haer buttere ende goet in zeker huysen zetten ende ter marct nyet en bringhen, maer onder smock vercoepen, dat men van hemluyden nyet geheingen en wilt noch van nyemanden, gemerct datter de gemeente inne vercort wort. Dus beveelt men eenen yegelick, die de marct besoucken wilt, dat zy haer butter, eyeren, hoenderen ende diergelijcke ter marct bringhen ende in gheen huysen en zetten, up de verbuerte van de buttere, eyeren, hoenderen

1) Later aldus veranderd: „Den bailliu van Coninclijcke Majesteyts wege metsgaders den burgemeester ende gerechte deser stede van den Brielle gheven".

2) „Vast" is doorgeschrapt. Zonder dit woord en met verandering van „uuytgesondert" in „uuytgeseydt" werd 't artikel den 4den Junij 1556 gepubliceerd.

3) Te lezen: „zy gecommen zullen wesen".

4) Er staat: „weeckmaert".

etc., ende voort up correctie tot exemple van anderen, alzoe wel die se huyssen als danderen.

XII. Van mit gheenen waegens oft karren up der strate te rinnen.

Voort beveelt men eenen yegelicken van binnen oft van buyten, [die] waghens oft carren mennen oft voeren binnen deser stede, dat zy [nyet] en rynnen [1]) noch en loepen mitten waghens, carren ofte paerden lancx [der] straeten, maer die leen ende gaen neffens de paerden [2]), up de peyne telc[ker] reysse van anderhalf pont Hollants. (Vgl. C. XXVI. 3.)

XIII. Van up Maze nyet te vaeren als de buysen uuter zee commen.

Geordonneert by den bailliu ende gemeenen gerechte der stede van den Brielle, dat alle huedenaers, eemersscepen ofte andere, wat scepen dattet wesen moghen, liggende up vente van den vorschen harinck ende gebruyckende de havene van deser stede, dat nyemant, wye hy zy, hem en vervordere te vaeren up Maze, als eenighe buyssen mit vorschen harinck uuyter zee commen, tzy van waer dat zy zijn, dan een getyde van zes uren, naerdat de buyssen voorbygevaeren zullen zijn, tot dien eynde dat de gemeene coopman daerby nyet bedroeghen en zy, up een boete van XX ℔ Hollants, telcker reysse te verbueren, teen derdendeel mijn genadighe heer, tander derdendeel der stede ende tderde derdendeel den aenbringher, ende up correctie, anderen tot exemple. (Vgl. C. III. 1.)

Ende oft yemant by nachte oft ontyde contrarie dese voorseyde ordo[nnantie] dede ende datter eenighe presumpcie waere, soe zal de bai[lliu] tzelve mogen doen purgieren by eede.

XIV. Van niemande eenige cooplieden an den buyssen te zetten.

Voort dat oock gheen schuytluyden eenighe coopluyden zetten en zullen an de buyssen, die uuyter zee commen ende voorby willen, up een boete van XX sc. Hollants, telcker reysse, ende up correctie.

---

1) Toen deze Ordonnantie 5 Maart 1565 vernieuwd werd, schreef men: „rennen".

2) In 1565 schreef men in plaats van de woorden: „maer — paerden", het volgende: „mer zullen wel moegen blyven sitten upte waegens ende karren ende laeten die paerden alsoe stapvoets gaen, updat zyluyden aen weederzyde van hem syen moegen".

XV. (VAN NYET TE COEPEN EYEREN, VISCH OFT ANDERE VITAILLE, EER DE VREEMDE TER MERCT GEWEEST HEBBEN.)

Men waerschout eenen yegelick, wye hy zy, poorters ende andere . . . [1]) nyemant up den merctdach oft andere daghen en coepen eyeren, visch oft andere vitaille van hoenderen, capoenen, vogelen etc. . . . . eenighe die de marct alhier verzoucken, tzy voor de poorten oft . . [2]) der straeten, eer de vreemde ter merct geweest hebben, up de verbuerte van tguendt dat zy coepen, ende zullen boven desen g . . . . . [3]) wesen den vreemden vercoeper zijn penningen van den gecochte goe[den] up te legghen.

XVI. ORDONNANTIE BY DEN BAILLIU ENDE GERECHTE DER STEDE VAN DEN BRIELLE GEMAECT VAN DEN VORSCHEN HARINCK, KORFHARINCK ENDE TONHARINCK, IN DER MANIEREN HIERNAE VOLGENDE:

a. *Eerst van den vorschen harinck.*

1. Item dat zoe wanneer eenighe stiermans uuyter zee commen mit vorschen harinck, die ten Briel nyet thuys en behoeren noch uuytgereedt en worden, ende de voorseyde stiermans oft eenighe van huere scepen, alzoe innegecommen wesende, aen lant quamen [4]), dezelve stiermans, veynoots oft waert zullen alsdan gehouden wesen te commen ten stoele ende vercoepen den voorseyden vorsschen harinck nae der ordonnantie. Ende zoe wie daerenboven wederomme ghinghen ofte den harinck wechvoerden zonder vercoepen, als voorseyt is, dat waere up een boete van zes pont Hollants, half den heere, een vierendeel der stede ende tander vierendeel den aenbringher, rechtevoert of te panden, alsoe verre als zy een last harincx inne hebben ende daerenboven. (Vgl. C. XIX. 1.)

2. Item alle buyssen, die ten Briel toebehoeren ende uuytgereedt worden, oft eenighe andere scepen, die alhier ten Briel landen, die zullen gehouden wesen hueren vorsschen harinck te stoel te bringhen ende vercoepen up de voorseyde boete. (Vgl. C. XIX. I en XXI. 36.)

---

1) Men zal in te voegen hebben: „dat".
2) In te voegen: „up" of „in".
3) In te voegen: „gehouden", of iets dergelijks.
4) Er staat: „quame".

3. Item elck stierman, die vorschen harinck ten Briel vercoepen wilt, die zal telcker reysse een mande harincx upbringhen, tot XXV haringen toe ende meer, daer hy zynen harinck by lyen ende vercoepen wilt, hoe die gelegen is, up een boete van X sc. Hollants, rechtevoert of te panden, half den heere ende half de stede. Ende de voorseyde mande mitten harinck zal men draghen ten huyse van den schout. om aldaer bewaert te wesen ter tijt toe dat den harinc al vercocht ende gelevert zal wesen. (Vgl. C. XIX. 3.)

4. Item soe wat vorsschen harinck te stoele comt, daer die van den gerechte oft den coopman, die den harinck coept ende ontfangt, an twijffelt van den genachten, die den stierman belijt, dat hy out wesen zoude, soe zal de stierman gehouden wesen mit drie huyer[lingen van] zynen scepe ten heyligen te zweeren, dat hy nyet ouder en is dan [hy] .... ende geleden heeft. Ende waert zaecke dattet anders bevonden waer dan [hy] mitten huyerlingen geleden hadde, dat waere up een boete van zes pont Hollants, rechtevoert of te panden, ende up correctie. (Vgl. C. XIX. 4.)

5. Item gheenen coopman en zal begheren eenich goetdoen, eer den harinck ofgelesen is, coeper ende vercoeper elcx up een boete van IIII ℔ Hollants, half den heere ende half den aenbringher.

6. Item men zal mogen vercoepen ende ofslaen alle vorsschen harinck upte stoel, als de clocke smorgens zes geslegen heeft; ende nyet vrouger en zal men roupen, maer tsavonts altijt als de stierman belieft. (Vgl. C. XIX. 2 en 5.)

7. Item soe wie vorschen harinck vercoept ende hy hem anders lijt etc. (als in C. XIX. 8.)

8. Item als een stierman zynen vorsschen harinck vercocht heeft etc. (als in C. XIX. 10.)

9. Item soe wie vorsschen harinck coept, die zal des stiermans etc. (als in C. XIX. 11.)

10. Item soe wat stierman ten Briel incomt ende havent. die zal verbonden wesen, aleer hy zynen tonharinck upslaet ende vercoept, te commen by den bescryver van den tonharinck ende zeggen hoevele tonharinck, vorsschen harinck ende korfharinck ofte eenighe andere visch hy die reysse uuyter zee gebrocht ende opgelevert zal hebben, dats te wetenen, van alle heele tonnen, tzy gedeelt oft vercocht. uutgesondert halfve vatens ende kinnekins, die zullen vry

wesen, om van denzelven de goidspenningen, scrijfghelt ende oock de reeders elcx thuere te hebben. (Vgl. C. XIX. 13.)

11. Item soe wie in eenichs stiermans scip (comt) buyten zynen consente ende wille, soe zal de stierman oft zijn veynoots topperste cleet mogen nemen van denghenen, die onwillich is, zonder verbuernisse van yemande. Ende nyemant etc. (als in C. XIX. 16.)

b. *Van den korfharinck.*

1. Eerst zoe zal een stierman oft een waert zetten toeghers, etc. (als in C. XX. 8.)

2. Item en zal gheen telre noch breker etc. (als in C. XX. 9.)

3. Item dat gheen poorter ten Briel etc. (als in C. XX. 12.)

4. Item soe wie corfharinck ten Briel coept, die en zal gheenen ofslach hebben dan als hy gemijnt wort. Ende zoe wie meer ofslachs name, ghave oft begeerde, die zal verbueren een boete van V ℔ Hollants, rechtevoert of te panden, half den heere ende half den aenbringher. (Vgl. C. XX. 16.)

5. Item men zal gheenen korfharinck laecken, daer yemant hinder of schade by hebben mochte, voordat hy vercocht is, op een boete van II ℔ Hollants, half den heere ende half den aenbringher, ende up correctie. (Vgl. C. XX. 17.)

c. *Van den tonharinck.*

1. Alle haringen, die zonder nacht in tonnen nyet geleyt en zijn, genaemt nachtghaemharinck, fockharinck ende morreharinck, die [en] zal men nyet plat decken dan mit zijnre gelijcke up hemzelven, daer de stierman of weet [1]) zegghen zullen wat goet dattet is ende [hoe] hy gehantyert is, ende oock up hemzelven vercoepen, up een boete van XXX sc. Hollants, half den heere ende half de stede. (Vgl. C. XXI. 2.)

2. Item men en zal gheenen harinck peeckelen dan mit goeden, loflicken ende stercken peeckel, daer eenen harinck op driven mach, up een boete van VI ℔ Hollants, half den heere, een vierendeel der stede ende tander vierendeel den aenbringher. (Vgl. C. XXI. 4.)

---

1) Men zal in plaats van „weet" hebben te lezen: „waert".

3. Item sal elck stierman zijn boetssluyden loenen by hemzelven etc. (als in C. XXI. 7.)

4. Item soe wat tonharinck bevonden wort by manden in tonnen gestort te zyne ende onder ende boven bet ende toechziender innegeleyt zijn, dat waere up een boete van II ℔ Hollants, half den heere ende half den bevinder. (Vgl. C. XXI. 19.)

5. Geordonneert by out ende nyeu gerechte der stede van den Brielle, dat gheen stierluyden hem vervorderen eenighen tonharinck ende tonnevisch te voeren te vercoepen, aleer die gevangen is, ende dat oock nyemant tegens den visschers vermangelen zal, hoe men die goeden van mangelinge noemen zal, dan by expres consent van den reeders. Ende waert dat yemant contrarie dede, men zalder gheen recht over doen [1]) (Vgl. C. XXI. 32.)

XVII. Ordonnantie gemaect by den bailliu ende gemeen gerechte der stede van den Brielle angaende tslaen van den vleessche.

1. Primo zijnder geordonneert ..... [2]) kuermeesters oft vinders, te wetenen N. N. (Vgl. C. IV. 11.)

2. Item dat nyemant van den vleyschouwers en zullen eenich vleys ter marct bringhen, tenzy dattet eerst gekuert wort by den voorseyden kuermeesters, up de boete van III ℔ Hollants, terstont af te nemen, half mynen genadighen heer ende half den vinders, ende up de verbuerte van denzelven vleyssche.

3. Item en zullen de vleyschouwers oyen noch rammen slaen tusschen innegaende Ougst ende Kerssavont, up de voorseyde boete ende verbuerte. (C. IV. 2.)

4. Item en zal men geenderhande vleysch blasen, verheffen, noch winden innelaeten mit messen in gheenre manieren, up de voorseyde boeten ende bruecken. [3]) (Vgl. C. IV. 3.)

---

1) Den 2ten Oct. 1533 werd hierbij gevoegd: „Ende en zal de comanscappe noch de mangelinge niet vorder sorteren dan voor de stiermans portie ende [an]part. Ende indien men bevindt, dat de stierluyden van desen de reeders goeden te voeren vercoepen sonder consent als voeren, die zullen verbueren, alsoe wel cooper als vercooper, elcx een boete van III ℔ Hollants ende correctie".

2) Hier is een plaatsje opengelaten ter invulling van het getal keurmeesters.

3) In 1562 werd er bijgevoegd: „ende verbuerte van den vleysche".

5. Item en zal men gheen schapen slyten, men zal eerst dat craywant daerinne hebben laeten hanghen drie uren, totdat die vinders die bezien zullen hebben, up de boete ende bruecken voorscreven. (C. IV. 18.)

6. Item en zal men in gheenre manieren in eenighe huyssen oft plaetsen eenighe ontgantse schapen oft beesten vercoepen dan bezyden Nele Willems in de Valcke, up de boete van X ℔ Hollants ende correctie van den heere ende der stede, mit verbuernisse van den vleysche, te gaen die boeten als vooren. (C. IV. 19.)

7. Item en zal men tusschen Paesschen ende Bamisse gheen vleysch kueren [dan] tsavonts van zes uren tot negen uren, ende van Bamisse weder tot Paesschen van vier uren tot zes uren, dan alleenlick tSaeterdaechs oft op heylighen avont. soe zal men al den dach duer kueren.

8. Item en zullen de vleyschouwers tusschen Meye ende Bamisse geen gekuert vleysch langher ter marct bringhen dan twee daghen aneen, ende van Bamisse weder tot Meye drie daghen, ende dat up de boete van thien pont Hollants ende tvleysch verbuert.

9. Item sullen van nu voortan de vleyschouwers moghen slaen, zonder yet te verbueren [1]), te wetenen zomerghellingen, alle jaere van sint Jacop tot Bamisse.

10. Ende waert dat yemant hem ontginghe quade woorden te gheven den voorseyden kuermeesters om huer dienst wille, dat waere up de boete van X ℔ Hollants ende correctie van den heere ende der stede. (Vgl. C. IV. 11.)

11. Item is geordonneert by oudt ende nyeu, dat de vleyschouwers gheen oyen slaen en zullen van Kerssavondt tot vastenavont, up de verbuerte van III ℔ Hollants ende correctie. (Vgl. C. IV. 2.)

12. Item is noch geordonneert, dat de vleyschouwers gheen schapevlee[sch] binnen hueren huysse an stucken hacken en zullen, sy en zullent heel oft ten minsten half openbaerlick voor de meente hanghen, [eer zijt] breecken, up de voorseyde boete ende correctie.

13. Is oock geordonneert soe wat speck, tzy van over zee commende ofte and[ers], ende hier binnen der stede by den

---

1) In 1562 liet men op „verbueren" volgen: „somergellyngen, zoe verre die by den kuermeesters gans gekuert zijn, alle jaere etc.".

ponde oft diergelijcke vercocht wort ende n . . . by groots, zal gheven excijs als ander vleysch.

14. Item sal men gheven van excijs, te wetenen, van een rundt X gr., [van] een vercken IIII gr., van een scaep II gr. ende van een lam éénen groten.

15. Item tusschen sinte Pieter ende Bamisse en zullen de vleyschouwers gheen .... tsamen houden dan twee ende twee, ende nyet meer, up de voorseyde boete ende correctie.

16. Item en sullen oock gheen vleysch slaen om te vercoepen, sy en zullen eerst ende alvoeren halen de kuermeesters om tzelve vleysch te kueren, up de voorseyde boete ende correctie.

17. Item sullen alle vreemde luyden mogen commen ende vercoepen alle Zaterdaghe, Zondaghe ende Maendaghe, die daghen uuyt ende nyet langher, huer vleysch voor de steen, ende zullen tzelve moghen hacken ende mit hutspotten, groot oft cleyn, vercoepen, ende zulck gekuert goet als dat behoert, mits betalende den behoerlicken excijs. Ende dieghene, die alzoe commen zullen, gheeft men vry geleyde mit hueren goede van tSaterdaechs tsochtens tot Maendach toe, allen den dach, ten waere oft zy sculden maecten naer datum van desen up dezelve drie daghen.

XVIII. Van de backers haer broot te backen nae de ordonnantie van den [weghemeesters.]

Voort beveelt men alle backers, dat zy tbroot backen, elck up zijn gewichte, naer der ordonnantie van den weghemeesters [1]), dewelcke men oock beveelt omme te gaen ende daerinne te voersien, als costumelick is. Ende wie zy in gebreecke vinden, die de boeten, daertoe staende, af te nemen ende aen te bringhen, om voort gecorrigeert te worden naer gelegentheyt der zaecke. Ende waert by alzoe, dat yemant den voorseyden wegemeesters oft broetweghers om haers dienst wille verspraecke oft eenighe onbehoerlicke woorden ghaven, die geweten, men zal se zoe corrigeren, dattet exemple zal zijn van allen anderen, behouden nochtans oock ghevende de boete daertoe staende. (Vgl. C. VI. 10.)

---

1) In margine is er bijgevoegd: „up de boete van II ℔ Hollants, halff mynen genadigen heer ende halff de brootweghers".

XIX. Van dat gheen coomans van binnen oft van buyten eenige ho[enderen], butter, caze, vighen oft rozynen coopen en zullen [1]) up de m[arct voor] één uren.

Alzoe men bevindt, datter groot bedroch valt onder de comans binnen deser stede van dat zy, tot achterdeele van der armer gemeente, up de marctdaghen coepen van den uuytlemschen luyden, die vitaille, butter, case, eyeren, hoenderen ende diergelijcke hier ter marct bringhen, tzelve dat zy bringhen buyten der poorte, in uuytweghen oft in huyssen, twelc men van nyemant gehenghen en wilt: soe is overgedraghen ende gesloten by den bailliu ende gerechte, dat voortan gheen coemans van hier binnen oft vreemde van buyten coepen en zullen up den marctdach van der weecke eenighe vitaille, butter, case, eyeren, hoenderen, vighen, rosynen oft diergelijcke voor de clocke één uren nae der noenen, updat voor die tijt alle poorters tot vitaille van haeren huysse coepen moeghen tguendt dat hemluyden belieft ende alzoe goedencoop als zy connen ende moeghen. Voort beveelt [2]) men eenen yegelick, die desen marctdach mit vitaille, als voorseyt is, bezoucken wilt, dat hy zijn butter, hoenderen, eyeren, vighen, roesynen, case etc. ter marct bringe openbaer ende aldaer vercoepen, zonder in eenighe huyssen te zetten oft onder tsmock te vercoepen, als voorseyt is. Ende oft yemant van buyten zoeveel brochte, dat ment tseffens nyet ter marct bringhen en mochten, ende alzoe in huyssen stellen zonder bedroch, die en zullen teerste goet, dat zy ter marct bringhen, nyet vercoepen, voor al de butter ofte ander goet van vitailge tseffens ter marct gebrocht is. Wye van alles contrarie dede deser ordonnantie, dat zal wesen up de boete van XXX sc. Hollants, telcker reysse te verbueren, alzoe wel coeper als vercoeper, half mijn genadige heer ende half de stede, ende voort correctie tot exemple van anderen. (Vgl. D. XI.)

XX. Van eenen yegelijcken zijn weesen te bewysen.

Alzoe tot anderen tyden gepubliceert is geweest ende alle poorters ende inwonende gewaerschouwet zijn, dat een yegelick,

1) Er staat: „te coopen", in plaats van: „coopen en zullen".
2) Er staat: „beveel",

die weesen hebben, de goeden daervan bringhen zouden onder de weesmeesters ende de weesen bewysen, ende desgelijcx oock alle voochden van weesen, daervan de goeden overgebrocht zijn ende geregeert worden by den voorseyden voochden, de jaerlicxe rekeninge daervan tot zulcken tyden te doen als dat behoert, m[it] meer andere pointen, in dezelve ordonnantie verclaert; ende dat men bevindt, dat veel in gebreecke van dien zijn, daer men wel de boete of zoude mogen nemen, indien men rigoreuselick hadde willen proce-[deren]: soe waerschout mén noch eenen yegelicken, wye hy zy, eens voor al, dat hy comme, tzy voechden oft andere, binnen acht daghen eerstcommende, ende presentere [1]) hemzelven voor de weesmeesters, om alsdan ende voortan ende an de weesen te bewysen ende eenen yegelicken te helpen ende de jaerlicxe rekeninge te hoe[ren], als dat behoeren zal. ten fyne dat alle weesen moghen hebben d[aer] zij inne gerecht zijn; welverstaende, wye des in gebreecke is [ende] nyet en comt by denzelven weesmeesters binnen dezelve acht daghen, die zal men de boete afnemen zonder redemptie.

XXI. Van de botere.

Voort beveelt men eenen yegelicken, binnen den lande van Voorne geseten, die de marctdach alhier binnen den Brielle besoucken willen mit buttere, dat zy gheen butter cleender oft minder mate en vercoepen dan van ponden oft halfve ponden, up de boete van X sc. Hollants ende verbuerte van der buttere.

XXII. Ordonnantie van den houckers ende nettemans visch te vercoopen ende waer de vischcoopers ende vischwijfs staen ende hare neringe doen zullen up der vischmerct.

1. Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeu gerechte der stede van den Brielle, dat alle houckers deser stede, te wetene, alzoe wel die buyten de Noortpoorte wonen lancx der havene als binnen der stede, ende voort alle andere houckers van buyten, die begheren hier binnen der stede te vercoepen, en zullen nergens vercoepen dan binnen den cruce: ten waere oft zy up een leeghe water ofte ebbe innequamen,

1) Er staat: „presenteren".

soe zullen zy buyten an tHoeft moeghen vercoepen, mits oorlof begherende van den bailliu ende burgemeesters, ende roupende binnen der stede, als dat behoert, om den coopman ende afslagher te waerschouwen. (Vgl C. III. 21.)

2. Voort zoe beveelt [1]) men, dat gheen houckers noch nettemans vercoepen en zullen up Mase noch an Maeslant, up de boete van drie pont Hollants, alzoe wel coeper als vercoeper, ende up correctie, ten waere oft de visscher zelve in parsone, ende nyemant voor hem, zynen visch voerde te Delft; daer zal hyen mogen vercoepen zonder bespreck oft boete.

3. Item soe wat scepen uuyter zee commen, tzy waterscepen oft andere, mit eenigen visch, om hier binnen der stede te venten oft te vercoepen, te wetene, soe wat scepen uuyter zee innecommen tsavonts voor vier uren, sullen tsavonts de mael hebben ende vercoepen, indien zy connen. Indien zy niet en connen vercoepen, soe zullen zy dezelve visch, die zy overhouden, moghen houden in huere scepen, ofte in korven oft carren, tot des anderen daghes smiddaechs toe, dat mael ende nyet langher. Ende zoe wie naer vier uren tsavonts innecomt ende gheen mael dien avont en heeft, die zullen moghen haeren visch houden als boven, ende daermede hebben de twee malen van den geheelen dach daeran. Ende als elcken visscher zijn twee malen gehadt heeft in manieren, voeren verhaelt, sullen zy gehouden wesen haer karren ende korven uuyten watere an lant te halen, up de boete van vièr pont Hollants ende correctie, half de Keyserlijcke Majesteyt ende half de stede.

4. Item alle visschers huysvrouwen oft haer boeden sullen haeren nettev[isch] mogen vercoepen ter marct, gesneden, gelijckerwijs de voorcoepers, achtervolgende de ordonnantie, daervan wesende.

5. Item en zal gheenen visch tusschen Meye ende half Ougst meer dan een eetmael hebben, ende van half Ougst tot Meye twee eetmalen, up de voorseyde boete ende correctie.

6. Item alle manieren van vissche, die mit netten gevangen wort, die zal men vercoepen an die Maerlantsche poorte [2]),

---

1) Er staat: „beveel".

2) „An die Maerlantsche poorte" is later doorgeschrapt en vervangen door: „binnen den cruce".

uuytgenomen alle vroonvisch ende riviervisch, die men tot gheenre plaetse zal mogen vercoopen dan up de vischmerct, ende dit al up de boete etc. (als in C. III. 21).

7. Men beveelt voort dat alle vischcoepers deser stede, dat zy voortan gheen cabbeliauwen en snyden up der marct dan mit half vierendeel ende achtendeel, ende nyet minder, up de verbuerte van denzelven visch ende IIII sc. Hollants ende up correctie.

8. Voort zoe beveelt men alle vischcoepers ende andere, wie zy zijn, dat zy gheenen zalm ter marct en snyden om te vercoepen, dan by den ponden oft halfve ponden, up de boete van XX sc. Hollants, rechtevoert of te panden.

9. [1]) Alzoe men tot anderen tyden by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle geordonneert heeft gehadt, hoe de vischcoepers, vischwijfs ende diergelijcke staen ende haer neringhe doen zouden up de vischmerct, twelck qualick onderhouden wort tot achterdeele derzelver stede ende in versmadenisse van derzelver ordonnantie, dat zoe nyet en behoert, soe is geordonneert by denzelven bailliu ende gerechte, dat alle deghene, die visch ter bancken houden, staen zullen up haer oude ordonnantie, als zy pleghen, ende up haer cavelinghe, te wetene, van den houck van mr. Jan Janszoens huyskin, daer Aert, sbaillius knape, inne pleecht te wonen, op der stede erve binnen den voorseyden houck achter de Welle lancx de muyer noortwaerts; daertenden alle deghene, die riviervisch oft palinck te coepe hebben; daerentenden alle deghene, die bennevisch als spierinck ende diergelijcke te coepe houden; daerenteynden die mosselen te coep houden, ende op anders gheene plaetse, ende dit up de boete van XII gr. telcker reysse dat zy daervan bekuert zullen worden, half mijn genadige heer ende half de stede, ende up correctie [2]).

Item alle deghene van Maerlant ofte andere die backvisch

---

1) In margine staat: „vernyeuwt den VIII[en] dach van Meye ende gestelt hierachter". Zie de Ordonnantie van 8 Mei 1554.

2) Later is er het volgende aan toegevocgd: „dats te verstane, up de vischdagen van acht uuren tot XI uuren toe voer den noenne, ende naer den noene geduerende den tijt van de vischmerct; maer daerenboven sal eenen yegelijck, die zijn visch overgeschoten is, die ter [merct] geweest is, wel mogen vercoopen voor zijn deure. Desgelijcx zoe sullen zy up den Maendach, alst gheen vischdage en is, wel haeren visch *mogen* vercoopen voor haer deure ende oec staen naest de Crucestrate thoe, blivende een roede van de caecke oestwaerts, up de voorseyde boete".

off diergelijcke te coepe hebben, die zullen staen van den houck van Hughe van der Weye ende thuys daerover, dat Reynkin plach toe te behoeren, over ende wederover an beyden zyden an malcanderen altijts upwaert gaende, up gelijcke boete ende correctie.

Item die voeren ter marct comt, zal voeren staen ende zitten, etc. [1])

10 Item soe is noch overgedraghen, dat an de vischmerct nyemant meer veynoots wesen en zullen etc. (Zie C. III. 21.)

XXIII. Van tdelven van de aertnoten.

Geordonneert by den bailliu, mannen van leene slants van Voorne ende gerechte der stede van den Brielle, dat nyemant, wye hy zy, poorter, lantman ofte vreemde, hem en vervorderen voortan eenighe aertnoten meer te delven ofte in yemants bedelfsel om andere vruchten te commen buyten wille, weten ende consent van den bruycwaerder. Ende indien zijt by wille, wete ende consente van den bruycwaerder doen, soe zullen de delvers gehouden wesen de putten weder te slechten, te heffenen, te vollen ende de grippen te reynighen in zulcken schyne, dat de bruycker van den lande gheen redene en heeft hem des te beclaghen. Soe wye de contrarie van desen dede, zal verbueren de boete van drie ponden Hollants telcker reysse. Ende men zal in dit stuck de overtreders van den poorters nyet verantwoorden als poorters, ende voort corrigeren, andere tot exemple.

XXIV. Ordonnantie by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle gemaect angaende de draghers ende volsters van den turf in der manieren hiernae volgende:

1. In den eersten en zullen gheen draghers, die om haer loon wercken, eyghen zacken hebben, daer zy mede tarwe, gheerste, havere ende ander coorne uuyt ende inne de scepen draghen, maer zullen de ghildemeesters van sinte Christoffels ghilde doen maecken twee hoet zacken ofte meer, indien men se van doene heeft. Ende zoe wat draghers de voorseyde zacken bezegen willen oft van doene hebben om binnen

1) Wat hier volgt stemt zakelijk overeen met hetgeen gevonden wordt in C. III. 19.

der stede mede te draghen, die zal men se doen, mits upleggende tot behouf van tvoorseyde ghilde van elck hoet coorns, dat zy draghen zullen, eene penning Hollants.

2. Item en zullen oock nyemant van de voorseyde draghers eenich coorn uuyt ende inne de scepen doen mit eenighe waghens dan alleenlick opten marctdach, ende dat van der marct, ende anders nyet.

3. Item en zullen gheen turfluyden hemzelven vervorderen om te vollen eenigen turf, maer zal den turf gevolt worden by den gezwoeren volsters, ende nyemant anders; dan alleenlick beneden thien tonnen, d[ie] zullen de voorseyde turfluyden moghen vollen, zonder wederzegghen van yemande.

XXV. Ordonnantie van den veeriaers.

Alzoer dagelicx veel clachten vallen over de veriërs, alzoe wel die tveer bevaeren [1]) tusschen den Oudenhoorne ende Sommelsdijck als tusschen den Brielle ende Maeslant, soe is geordonneert by den bailliu, rentmeester ende gerechte der stede van den Brielle tnaervolgende:

1. In den eersten de veriërs tusschen den Brielle ende Maeslant sullen gehouden wesen een yegelick over te voeren, van waen hy comt ofte van wat zyde dattet zy, van stonden an, om den ouden veerschat, te wetenen, vier stuvers; ten waere datter acht parsoenen ofte meer waeren, soe zal een yegelick gheven eenen halfven stuver, ende niet meer, tenzy datter storm ende onweder is in zulcken schyne dat de molens mit de vier wyecken gezwicht ginghen, oft in ijsganck, oft voor de zonnenupganck, oft naer de sonneonderganck. In dien gevallen zullen de voorseyde veerluyden moghen nemen, zonder verbueren, dubbelde veerschat, te wetenen, acht stuvers, zonder meer, ten waere datter meer dan acht parsoenen waeren, alsdan zal elck parsoon gheven eenen stuver, ende niet meer.

2. Item de veerluyden van den Oudenhoorn zullen insgelijcx gehouden wesen tvolck over te voeren om den ouden veerschat, te wetenen, drie stuvers; ten waere datter meer dan zes parsoenen waeren, soe zullen zy van elck parsoon nemen eenen halfven stuver, ende niet meer. Voort indient storm ende onweder is, als voorscreven staet, zoe zullen zy

1) Er staat: „bewaeren".

nemen dubbelde veerschat, te wetenen, zes stuvers, zonder meer; tenzy oock datter meer dan zes parsoenen zijn, zoe zullen zy van elck parsoen nemen eenen stuver, ende nyet meer, als voorseyt is.

3. Item indien eenighe parsoenen meer mosten gheven ofte ghaven dan voorseyt is ende tzelve van stonden an den bailliu, rentmeester oft burgemeester nyet te kennen en gheven, maer tzelve verzwyghen ende nyet an en bringhen, in dien gevalle zoe zal elck parsoon verbueren van denghenen, diet verzwyghen, een boete van XX sc. Hollants, rechtevoert af te panden.

4. Ende indien oock de voorseyde veriërs meer nemen dan voorseyt is, soe zal elck voor zijn hooft verbueren, alzoe dicwils ende menichwerven als men tzelve bevinden ende vernemen zal, een boete van X ℔ Hollants ende correctie.

XXVI. Ordonnantie vant dobbelen ende quaecken etc. [1])

Geordonneert by den bailliu [2]) ende gerechte der stede van den Brielle, achtervolgende zeker previlegiën, daervan wesende, soe wye dat binnen der stede ende vryheyt van den Brielle [3]) dobbelt, quaect, pijst oft eenigerhande spel speelt om ghelt, oock hoe dattet genoemt zy, uuytgeseyt kaetsen, wortafelen by daghe ende nyet by nachte, ende den bal mitter colven te slaen buyten der vesten van der stede, ende schyeten mitten boghe, die zal verbueren, alzoe dicke ende menichwerven als hijt dede, drie ponden Hollants, daervan de heere hebben zal de tweedeel ende die stede tderde deel [4]). Item dese boeten zullen wesen by nachte tweeschat. Ende zoe wye in huys liete dobbelen oft eenich verboden spel spelen als voorseyt is, dat waer up dezelve boete, te gaen als voorseyt [5]). (Vgl. C. Bijlage, blz. 212.)

---

1) Deze Ordonnantie werd den 1sten Dec. 1530 gewijzigd gepubliceerd.

2) In 1530 werd hier ingevoegd: „mannen van leene slants van Voorne".

3) In 1530 werd hier ingevoegd: „ende den geheelen lande van Voorne, alsoe wel geestelicken als waerlicken persoenen".

4) De woorden: „daervan de heere — tderde deel", werden in 1530 weggelaten.

5) In de Ordonnantie van 1530 schreef men in plaats van „te gaen als voorseyt" het volgende: „de waerlicke personen te commen de boeten voorseyt an den weerlicken heere, ende de boete van den geestelicken personen te commen an den geestelicken heeren, daer sy onder staen".

XXVII. Van den geestelijcken parsonen lant te verhuyeren.

Geordonneert by den voorseyden bailliu, mannen van leene slants van Voorne ende gerechte der stede van den Brielle, dat nyemant, wye hy zy, hem en vervordere van nu voortan eenighe geestelicke parsoenen haerlieder lant, dat zy hebben liggende binnen den lande van Voorne, te verpachten ofte te verhuyeren, tenzy dat zy van denzelven geestelicken parsoenen eerst ende alvoeren nemen waerlicke borghen, daer zy an gehouden zijn haerlieder pacht jaerlicx daeran te verhalen, up een boete van XX sc. Hollants ende correctie, alzoe dicwils als tzelve gebueren zal.

XXVIII. Van dat eenen yegelijcken zijn strate voor zijn duere maicken ende onderhouden moet [1]).

Alzoe in voorleden tyden by den bailliu ende die van den gerechte voorseyt geordonneert is geweest, dat een yegelick zijn strate voor zijn duere [2]) ende die up houckhuyssen wonen de straeten, die bezyden haer huyssen loepen, upmaecken ende onderhouden zouden tot haeren coste, twelck totnochtoe qualicken onderhouden is geweest, soe waerschout men eenen yegelicken, alsnu eens voor al, zijn straeten te maecken ende te heelen, gelijck zy eerst gemaect zijn geweest, tusschen dit ende sint Maertins misse [3]) eerstcommende, ende die zoe voort onderhouden, up een boete van XX sc. [4]) Hollants. Ende de straeten, die men ongemaect zal vinden, sal de stede doen maecken ende de cost wederom innewinnen tweeschat, van steen ende sant als van arbeyt, tot allen tyden als men de straeten gebroecken bevinden zal [5]). (Vgl. C. Bijlage, blz. 207.)

1) Deze Keur werd opnieuw gepubliceerd den 26ᵗᵉⁿ Julij 1544.

2) In 1544 werd er bijgevoegd: „ende erf."

3) De Keur van 1544 heeft: „sint Gillis dage".

4) De Keur van 1544 heeft: „X sc.".

5) In 1544 werd er 't volgende bijgevoegd: „ende waertoe de stede leveren zall de steen ende de besitters van de huysen ende erven tsandt ende arbeyt. Ende soe wye eenige huysen bewoont in huyere, die zall de strate doen maicken in manieren als voeren ende die costen weder den eygenaer corten. Ende die voorseyde boeten rechtevoort off te panden, halff mijn heere ende halff de stede".

XXIX. Ordonnantie van bier te tappen binnen de vijftalf hondert roeden etc.

Alzoe de stede van den Brielle geprivilegeert is, dat gheen lantluyden ofte andere, woenachtich binnen de vijftalf hondert roeden rontomme de stede, van den uuytercant van der veste of gemeten, hen en zullen vervorderen eenich bier te vercoepen, sy en zullen eerst ende alvoeren gehouden wesen excijs te betalen, gelijck andere die binnen der stede geseten ende woenachtich zijn; ende zoe totnochtoe groot gebreck daerinne gevonden is, soe waerschout men eenen yegelicken, als nu eens voor al, dat nyemant, wye hy zy, hem en vervorderen eenich bier te vercoepen binnen de vijftalf hondert roeden als voeren, contrarie tvoorseyde previlegie, dan by consente, wille ende weten van der voorseyde stede, up zekere boeten, daertoe staende, ende up arbitralicken gecorrigeert te wesen, anderen tot exemple.

XXX. Ordonnantie van den gepromoveerde medecinen etc. [1])

Alzoe veel diversche parsoenen, die gheen doctoeren, licenciaten noch gepromoveerde medicinen en zijn, alzoewel geestelicken als waerlicken parsoenen [2]), hemzelven dagelicx onderwinden [3]) hier binnen der stede van den Brielle ende lande van Voorne te bezien wateren oft orinen [4]) van zyecke menschen ende daerup ordonneren zeker recepten ende medicinen, die zy hemluyden innegheven, duer twelcke veel zyecken belast worden, zoedat zy, mits innemende ende den raedt doende van dezelve, die alzoe wateren bezyen, gebrocht worden van levenden lyve ter doot, oft ten minsten daerdeur commen tot groote, quellende zyecten; ende omme hierinne te voersien tot eere, welvaert ende gesontheyt van den gemeenten ende ingesetenen der stede van den Brielle ende

---

1) Deze Ordonnantie werd in 1553, 1571 en later opnieuw, hier en daar eenigszins gewijzigd, gepubliceerd.

2) Na 1553 werden de woorden: „alzoewel geestelicken als waerlicken parsoenen" hier en in 't vervolg geschrapt.

3) In 1553 luidde 't begin van de Ordonnantie aldus: „Alsoe dagelicx veel ende diverssche persoonen, alsoewel geestelick als waerlick, hemzelven onderwinden etc."

4) Ook in 1553 schreef men „orinen" in plaats van „urinen".

lande van Voorne, soe is geordonneert by den bailliu van sKeyssers weghe [1]), mannen van leene slants van Voorne [2]) ende gerechte der stede van den Brielle, dat nyemant, wy hy zy [3]), alzoewel geestelicke als waerlicke parsoenen, hem en vervorderen van nu voortan hier binnen der voorseyde stede van den Brielle ende lande van Voorne eenighe zyecken wateren oft orinen te bezien oft oock eenighe recepten oft medicinen te ordonneren ende den luyden inne te gheven, tenzy dat zy doctoers, licenciaten, gepromoveert in medicynen, zijn [4]), ende nyemant anders, up een boete van drie ponden Hollants, telcker reysse te verbueren, ende up correctie, alzoe wel denghenen, die de waters bezyen oft de medicinen den luyden innegheven, alsoock denghenen, die de waters bringhen oft zenden oft oock die de medicinen innenemen.

XXXI. Ordonnantie van legaten ende testamenten te maecken [5]).

Alzoe naer ouder gewoonten over veel jaeren altijts geüseert is ge[weest] binnen der stede van den Brielle ende lande van Voorne, dat, zoe wanneer yemant, tzy man oft wijf oft andere parsoenen, eenighe legaten oft testamenten willen maecken, dat zy tzelve moeten doen, te wetenen, binnen der stede van den Brielle voor scepenen aldaer, ende te landewaert voor mannen van Voorne oft voor scepenen van der plecke, daer zy wonachtich zijn; ende wat legaeten oft testamenten contrarie van dien gemaect worden, zijn te nyeten ende van onwaerden; ende want men tzelve altijts ende noch dagelicx gehouden ende geüseert wilt hebben, soe is overgedraghen by den bailliu, mannen van leene slants van Voorne ende oudt ende nyeu gerechte der stede van den Brielle, waerschouwende eenen yegelicken, dat nyemant, wye hy zy, hem en vervordere te maecken eenighe testamenten oft legaten

---

1) Na 1553 schrapte men de woorden: „van sKeyssers weghe".

2) Na 1553 werd hier ingevoegd „burgemeesters".

3) Na 1553 veranderde men „wy hy zy" in „van wat qualiteyt hy zy".

4) In 1553 schreef men: „tenzy dat zyluyden daertoe by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle geadmitteert worden ende expert bevonden in medecynen, omme dezelve toe te mogen laeten".

5) In margine staat, dat de Ordonnantie vernieuwd werd „by den bailliu, oudt ende nyeu gerechte op den XXII^en Aprilis XV C LXI".

dan in presencie van mannen oft van scepenen, in manieren als voorseyt is, twelck altijts gecostumeert is geweest; dan alleenlicken eenen yegelicken, diet belieft, wel zullen mogen maecken ende testeren tot lavenisse huerer zyelen voor notariussen, pastoeren, capelaenen ende getuyghen alzulcke geestelicke testamenten van hueren meublen oft roerenden goeden, als zy zullen willen maecken tot proffyte van kercken, heylighe gheesten, melaetsen, gasthuyssen, capittelen, cloesteren, pastoeren ende capelaenen ende andere arme menschen ende geestelicke parsoenen. Ende dat oock nyemant hem en vervorderen te maecken eenighe landen, renten oft huyssen ende erven oft die belasten mit geestelicke dyensten, tenzy expres by consente ende octroy van der Keyserlicke Majesteyt. Ende zoe wye van desen contrarie testeerde oft eenighe maeckinghe maecte, sal gehouden wesen voor egheen ende van onwaerden.

XXXII. Ordonnantie van schult te winnen in eenigen sterfhuyssen.

Alzoe dagelicx veel gebreecken gevonden worden in allen sterfhuyssen binnen der stede van den Brielle ende lande van Voorne, te wetenen, dat zoe wanneer yemant overleden is, alsdan veel parsoenen hem vervorderen dezelve sterfhuyssen te doen legghen eenen dach van rechte ende ten zelven daghe eysschende zijn zeker groote schulden, die zy zegghen an tzelve sterfhuys ten achteren te wesen, zonder daer[van] te hebben eenich blijckelick bescheyt, maer tzelve presenteren ende willen houden mit haerlieder eedt, ofte willen tzelve differere[n] ten eede van der weduwe, kinderen ofte erfgenamen, die in dezelve sterfhuyssen gebleven zijn; oft alsser erfhuyssen vallen, daer hem nyemant erfgenaem maecken en willen, overmits de groote schulden, dier zijn, willen alsdan de voorseyde eysschers mede huer onbekende schult winnen mit hueren eede, als andere, dier bekende schult hebben: twelck is tegens alle recht ende redene. Ende omme hierinne te voersien, soe is geordonneert by den bailliu, mannen van leene slants van Voorne ende oudt ende nyeu gerechte der stede van' den Brielle, dat nyemant voortan, wye hy zy, geestelick of waerlick, en zullen moghen winnen eenighe schulden in eenighe sterfhuyssen, in wat manieren dattet zy, tenzy eerst ende alvoeren dat dese schult bekendt is, oft dat

de schult blijct by oblegaciën, mannen- oft scepenenbrieven, oft by getuyghen, oft tenzy van lantpachten oft verschenen renten, oft van penninckschulden, gemaect binnen tsjaers van bier, broot, wijn, coorn, butter, case, laecken oft andere diergelijcke cleyne schulden, bedragende beneden twintich scellingen grooten Vlaems eens, die de eysschers wel zullen moghen winnen by registeren ende by haeren eedt. Ende zoe wie ter contrarie eenighe sterfhuyssen eysschende is dan voorseyt staet, denzelven eysch sal gehouden worden van onwaerden.

XXXIII. Om uutinge te doene naer ouder gewoenten.

Geordonneert by den bailliu, mannen van leene slants van Voorne ende burgemeesteren, scepenen ende raedt der stede van den Brielle, dat men van nu voortan geenighe [1]) vrouwen ontfanghen zal om uuytinghe te doen in eenighe sterfhuyssen ende ten overlyden van hueren man, tenzy dat zy de uuytinghe doen achtervolgende oude gewoonten geüseert.

XXXIV. Ordonnantie van paerden, coyen ende andere beesten ter marct te brenghen.

Alzoe eenighe ingesetenen van den lande van Voorne an dese zyde va[n Vlackee] hem dagelicx vervorderen haer koyen. paerden, ossen, scapen, vercken, hoenderen, gansen, eynden. eyeren, butter ende case tot anderssins ter mar[ct] te bringhen dan binnen der stede van den Brielle contrarie der ouder gewoenten ende placcaeten der Keyserlicke Majesteyt, twelck comt tot grooten achterdeele van de demeynen derzelver Keyserlicke Majesteyt, zijn genaden stede van den Brielle ende van der gemeenten ende eygenaers, geestelick ende waerlick; ende omme hierinne te voersien, soe is geordonneert, overgedraghen ende bevolen by den bailliu, mannen van leene slants van Voorne ende oudt ende nyeu gerechte der stede van den Brielle, dat nyemant, wye hy zy, hem en vervordere te verzoucken mit huere koyen, paerden, ossen. schapen, vercken, hoenderen, ganssen, eynden, eyeren, butter ende case eenighe weeckemercten op eenighe dorpen oft andere plaetsen, gelegen tusschen de Mase, Bernisse ende Vlackee; maer deghene, die up marckedaghen haere voor-

1) Er staat „eenighe".

seyde koyen, paerden, vercken, scapen, hoenderen, butter, case, eyeren etc. vercoepen willen, dat zy tzelve bringhen zullen ten merckedaghe binnen der voorseyde stede van den Brielle, om aldaer te vercoepen, indien zy connen. Ende indien zy nyet vercoepen en moghen, sullen mit huer voorseyde koyen, paerden, vercken, schapen, hoenderen, butter, case, eyeren etc. wel moghen verzoucken andere marcten, gelegen over de voorseyde wateren van der Maze, Bernisse ende Vlackee. Ende zoe wye ter contrarie van desen voorseyde ordonnantie bevonden wort gedaen te hebben, sal verbueren telcker reysse een boete van X ℔ Hollants, half de heere ende half deghene, diet te kennen gheven zal, behoude[n] de jaermercten haer vryheyt. Ende mit dese voorseyde ordonnantie en wort nyet verboden de parsoenen, die hem generen mit lantneringhe oft anders, te mogen vercoepen tot huerluyder huysse haer voorseyde butter, case, eyeren, hoenderen, paerden, koyen, scapen, vercken etc., maer zullen tzelve wel moghen doen, zonder yet te verbueren.

XXXV. Ordonnantie van den coornmercten binnen der stede van den Brielle, gemaect by den bailliu ende gerechte derzelver stede, den XIII[en] in Novembris XV[c] XXVII.

Geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, dat men van nu voortan jaer uuyt jaer inne de coornclocke luyden zal ten negen uren, ende ten thien [1]) uren zal eenen yegelicken [2]) mogen coopen, diet belieft. (Vgl. C. VI. 5.)

Item alle waghens ende carren, die mit coorn, vercken oft mit ander goet ter marct commen, sullen gehouden wesen van stonden an te lossen ende zoe voort duer te ryden, zonder haer waghens oft carren te keeren; maer zullen die van bezuyden innecommen, over de merct ryden ende lossen, ende ryden alzoe voort over tMaerlant oft achter sinte Katherinen zusterhuys wech. Ende die van de Langestraetsche poorte innecommen, sullen terstont lossen ende ryden zoe voort naer de Cruysstrate wech. Ende zoe wye anders dede, zal verbueren een boete van XXX sc. Hollants.

Item men gebiet oock dat nyemant gheen coorn mit wa-

1) „Thien" is later vervangen door „elff".
2) Later is er bijgevoegd „van buyten".

ghens ofte carren van der coornmerct vervoeren zal, voordat de clocke twaelf geslagen heeft, tzy oft coorn vercocht oft onvercocht is, up gelijcké boete; maer men zal tzelve coorn wel moghen doen afdraghen mitten halse, indient hemluyden belieft. Ende de waghens ofte carren, die tcoorn van der merct willen voeren naer twaelf uren, en zullen de coornmerct nyet mogen genaecken mit huer waghens oft carren, voor de clocke twaelf geslagen zal hebben, als voeren, naerder dan up de Plaetse ende van sinte Pietersstrate westwaert an naer de Claeren toe, up gelijcke boete.

Alzoe ons genadighe heere de coninck Philips [1]) by zijn genaden brieven van octroye van der date den VIII[en] in Februario anno XCIIII geoctroyeert heeft de voorseyde stede van den Brielle, te wetenen, dat alle maniere van coorn ende greyn, gewassen oft dat wassen zal an de oostzyde van Vlackee, als tarwe, rogghe, zaet, gherste, haver, boonen, arweten ende anders, nergens en zal vercocht worden dan alhier binnen der voorseyde stede up den merctdach, ende zal aldaer blyven staen totten twee uren toe nae der noenen; ende indien yemant voor dezelve ure up den marctdach nyet vercoepen en mochten, soe zullen de parsoenen hue[r] coorn, dat zy alzoe ter merct gehadt zullen hebben ende nyet vercoepen en connen, moghen vervoeren up andere vrye mercten, daert hemluyden believen zoude. Ende wye ter contrarie van desen bevonden worde gedaen te hebben in alle tguendt dat voorseyt is, die zoude verbueren alle tvoorseyde coorn ende greyn, dat hy te voeren ende boven de voorseyde brieven van octroye vercocht hadde, ende daertoe noch een boete van V ℔ [2]). Ende alzoe de Keyserlicke Maiesteyt jegewoordich binnen corten tyden wederom van nyeus heeft doen publiceren ende verbyeden by zijn genaden brieven van placcaten van der date den XX[en] dach van October anno XXIIII ende up andere tyden oock doen publiceren by andere zijn genaden brieven van placcaten van ouder date, waerby dezelve Keyserlicke Maiesteyt verboden heeft, dat nyemant, wye hy ware, hem vervorderen en zoude te vercoepen eenighe voorcoepers huerluyder coorn, als tarwe, rogghe, zaet, gherste, haver, bonen, arweten oft ander greyn, maer

---

1) „De" en „Philips" zijn doorgehaald en vóór „coninck" is geplaatst „den Roomsch".
2) Zie het Privilegie bij Van Alkemade, D. II. bl. 108—112.

indien eenighe lantluyden ofte andere eenighe tarwe, roghe, zaet, gherste, haver, boenen ende arweten te coepe hadden, dat zy alle tvoorseyde coorn ende greyn sculdich ende gehouden zouden wesen te brenghen ter vryer merctdaghen ende aldaer vercoepen tot hueren schoonsten. Ende zoe wye contrarie van desen bevonden worde de voorseyde placcaten overtreden te hebben ende des voorseyden Keyserlicke Maiesteyt genaden bevelen, dat zoude wesen, te wetenen, den vercoeper, up de verbuerte van tzelve coorn ofte greyn, dat hy alzoe te voeren vercocht hadde, ende up correctie, ende den coopers up verbuerte van alzoe veel penninghen, als zyluyden voor eenich coorn ofte greyn, alzoe by hemluyden te voeren gecocht, belooft ofte gegeven mochten hebben, ende up correctie, naer uuytwysen dezelve placcaten. Ende alzoe vele van den lantluyden ende ondersaeten van den lande van Voorne hemluyden zeere beclaghen, dat hem nyet wel mogelicken en is haer coorn ende greyn, dat zy binnen der weecke dorsschen, al up eenen marctdach ter marct te bringhen, alzoe zy tzelve huer coorn al moeten brenghen mit paerden, waghens ende carren; ende om den voorseyden lantluyden ende andere parsoenen te vorderen ende hemluyden te helpen, dat zy moghen te bedt ende bequamer huer coorn, dat zy ter marct willen ende moeten bringhen om te vercoepen [1]), soe laet m[en] eenen yegelicken weten, die ter marct willen ende moeten commen mit huer voorseyde coorn ende greyn, dat naer den ouden haercommen alhier binn[en] der stede van den Brielle geweest is eenen vryen marctdach up den Vrydach binnen der weecke, welcken Vrydaechsmarct alzoe vry is als den Manendaechsmerct. Ende men zal van nu voortan den Vrydaechsmerct houwen mitten Manendaechsmerct in elcke weecke, ende zullen de voorseyde twee marctdaghen ter weecke gelijcke vrydom hebben, gelijck men altijts van oudts gewoonlicken is van doen, updat eenen yegelicken te bedt ter voorseyde twee vrye merctdaghen commen moghen.

Voort zoe gheeft men mits desen vry vast geleyde alle parsoenen oft huerluyder dienaers, mit hueren lyven ende goeden, die binnen der weecke brenghen eenich coorn oft greyn hier binnen der stede van den Briel, om tzelve coorn

1) Hier zal men hebben in te voegen: „ter marct bringhen".

up de vrye marctdaghen te vercoopen, midsgaders oock denghenen, die binnen der weecke commen ende brenghen eenich coorn om tzelve up eenighe zolderen te legghen, sonder dat men dezelve parsoenen oft huerluyder goeden zal mogen arresteren, becommeren oft in eenigher manieren belasten, dan alleenlicken van coopmanscappe ofte schulden, die gemaect worden up de voorseyde twee vrye marctdaghen, ende oock uutgesondert van quaden feyten ende van tsheeren bruecken ende demeynen.

Alzoe eenighe ingesetenen van den lande van Voorne hem zeere beclaghen ende zegghen, mits dat zy verre wonachtich zijn van der stede ende oock mits de quaetheyt van den weghen, dattet hemluyden nyet wel mogelicken en is noch en connen mit huer coorn up den marctdaghen ter preficxer tijt nyet commen [1]), twelck der stede ende ingesetenen van tvoorseyde lant van Voorne comt tot grooten schade ende interest, ende waerof van als gecommunicheert is mit den officier van der plecke ende den provisoer slants van Voorne uuyter name van mynen heere van Utrecht, midsgaders den deecken van weghen den archydyaecken, hemluyden uuyter name van der stede ende lande verthoenende tguendt dat voorseyt is, dewelcke, considererende ende aenmerckende de redenen, voeren verhaelt, hebben in den name als boven, tot instancie ende begeerte van den regierders der stede van den Brielle, geconsenteert dat alle parsoenen deser lande, die den marctdaghen alhier willen ende moeten versoucken, dat zyluyden oft yemant van hueren weghen sullen mogen brenghen up den Sondach ende andere heylighe daghen, die commen zullen binnen der weecke, haer coorne ende greyn, naerdat den dyenst van der misse gedaen zal wesen, hier binnen der stede, om tzelve coorn ten merctdaghen deser stede alhier te vercoepen, sonder yet te verbueren tegens mijn heer van Utrecht oft yemant anders.

XXXVI. Ordonnantie van den rabauwen etc.

Alzoer dagelicx veel rabbauwen [2]) ende lantloepers lancx den lande loepen ende den ingesetenen deser stede ende oock te landewaerts veel foortsen ende gewelden andoen, soe is ge-

1) Men zal in deze zinsnede de woorden „noch en connen" hebben te schrappen en in plaats van „nyet commen" te lezen hebben „te commen".

2) Hier en ook enkele regels verder is later achter „rabbauwen" gevoegd „crijchsluyden".

ordonneert by den bailliu, mannen van leene slants van Voorne ende gerechte der stede van den Brielle, dat alle [1]) gasthuysmeesters ende andere parsoenen, huys houdende, die gewoonlicken zijn rabbauwen, lantloepers ende arme luyden te logieren hier binnen der stede ende te landewaert, dat zy voortan nyemant en logieren, tenzy dat zy bringhen een teycken van den bailliu oft burgemeester, up de boete telcker reysse van een pont Hollants ende correctie; ende te landewaerts, daer gasthuyssen zijn, dat zy een teycken hebben van den bailliu oft schout; ende dat zy voort dezelve rabbauwen ofte lantloepers nyet langher en logieren in de gasthuyssen dan eenen nacht, up gelijcke boete ende correctie.

Men beveelt eenen yegelicken binnen den lande van Voorne, dat men voortan gheen rabbauwen, nyet zyeck of gebreeckelick zijnde, in eenighe gasthuyssen noch by eenighe inwoners te landewaerts en huysse, noch en hove, noch oock en logiere, upte verbuerte telcker reysse van tzestich pont zwarten. Ende indien zy yemant vernemen, soe zullen die buyeren, die daeromtrent wonen, byeenvergaderen ende zullen moghen de rabbauwen ende lantloepers apprehenderen, vanghen ende in handen van den bailliu leveren, up gelijcke boete. Ende of dezelve rabbauwen ofte lantloepers den landtluyden wilden wederstaen, zoedat zy die nyet en zouden connen vanghen, zonder hemluyden te quetsen, soe zullen de lantluyden tzelve moghen doen mit de beste maniere, die zy zullen connen ende moghen. Ende en zullen de lantluyden in zulcke quetsinghe [2]) nyet gehouden wesen noch yet daeran verbueren tegens den heere oft yemant anders. Ende zoe wye eenighe rabbauwen ofte landtloepers, nyet zyeck of gebreeckelicken zijnde, den bailliu gevangen overleveren, die zullen hebben an dese zyde van Vlackee drie Karolusgulden; ende van over Vlackee zes Karolusgulden.

XXXVII. Ordonnantie van tsavonts by der strate te gaen.

Voort zoe beveelt men, dat nyemant hier binnen der stede tsavonts achter thien uren langhes der straeten en gaen,

---

1) Later is „alle" doorgeschrapt en vervangen door: „alle alsulcke persoenen der stede van den Brielle ende tlant van Voirn ruymen ende uuyttrecken tusschen dit ende morgen avont, up verbuerte gecorrigeert te wordden, ende dat achtervolgende tplaccaet van de Keyserlicke Majesteyt, ende voirt dat geen".

2) Later is hier ingevoegd: „all waert oock dat zy se dootsloegen".

zonder licht by hem te hebben. Ende indien men yemandt bevindt achter thien uren up der straeten gaende, zonder licht by hem te hebben als voe[rseyt is], die zal men moghen apprehenderen, vanghen ende in hechtenisse bring[hen] [1]). (Vgl. D. V.)

XXXVIII. Ordonnantie van ondertrouwen.

Alzoe onse genadighe vrouwe Regente ende Gouvernante in alle des Keyssers landen, onlancx in den Haghe wesende, gelast ende bevolen heeft alle des Keysers officiers naerstelick te doen observeren ende onderhouden die geestelicke rechten, ordonnantiën ende loefvelicke gewoonten der heyliger kercken ende overste geestelicke prelaeten, daer in voorleden tyden groote gebreecken inne gevallen zijn, waeromme de bailliu, mannen van leene slants van Voorne ende gerechte der stede van den Brielle, willende hierinne voldoen die bevelen van onse genadighe vrouwe ende voersien, zoeveel in hemluyden is, dat die geestelicke ordonnantiën ende loefvelicke gewoonten onderhouden ende volbrocht worden, hebben geordonneert ende gestatueert, dat zoe wye, ingeseten van die van den lande van Voorne ende der stede van den Brielle, hetzy man oft vrou, knecht ofte maecht, voortan malcanderen trouwe gheven ofte int heymelicke in echtelicke state gaen, zonder behoerlicke geboden ende proclamaciën, gecondicht up diversche daghen van den preecstoel int openbaer, alst behoert, oft dat zy haer huwelick nyet en solempniseren onder die dienste, alst behoert, zal verbueren tot proffijt van den heere thien Karolusgulden, ofte by gebreecke hy ofte zy dat nyet betalen en moghe, zal daervoor anders arbitralick gecorrigeert worden an zijn lichaem, mits hem stellende up de caecke, ofte anders als mannen ende gerechte voorseyt nae gelegentheyt van der zaecke goetduncken zal nae rechts weghen te behoeren.

XXXIX. Ordonnantie van der scuttinghe van beesten binnen der stede vriheyt.

Voort zoe is geordonneert by den bailliu ende gerechte

1) Later aldus vermeerderd: „die sall verbueren telcke reyse een boete van vyer ponden Hollants ende denselven zal men daerenboven moghen apprehenderen" etc. als in den tekst.

der stede van den Brielle, dat nyemant, wye hy zy, hem en vervordere te houden loepen lancx der stede wallen [1]) oft oock buyten an den dijck up tHooft eenighe varcken, zy zijn geringhet ofte ongeringhet, paerden, koyen, scapen ende andere beesten; ofte indien dat men eenighe vint, men zal dezelve doen schutten by die baillius dienaers ende oock by Geeryt Woutersze, aleas Geeryt Weuyte, die daertoe by der stede geordonneert ende beëedt zijn. Ende zoe wes beesten by denzelven dienaers ende Gerryt Weuyte geschut zullen worden, die zal hemluyden, te wetene dieghene, die de schuttinghe gedaen zal hebben, betalen voor dezelve schuttinghe, te wetene voor elck paert ofte koye drie stuvers, voor elck varcke, alzoe wel die men schutten zal up der straeten, alsoock an de voorseyde vesten ende an den voorseyden dijck, twee stuvers, ende voor elck scaep oft andere cleyn beestkins eenen stuver.

XL. Ordonnantie van der beveynootscip ter zeeneringe dienende.

Alzoe men bevindt zekere groote gebreecken, dat eenighe parsoenen van buyten ende van binnen hemzelven vervorderen andermael (hemzelven) te verhuyeren ende te beveynooten, twelck comt tot grooten achterdeele van der zeeneringhe deser stede, ende zoude(n) daeruuyt moghen spruyten groote inconveniënten, schaeden ende interesten, ende oock eenighe parsoenen, die verhuyert ende beveynoot zijn, nyet en commen, tot vermanen van hueren stierman oft yemant uuyt zynen naem, tscepe, om up haer getyde de neringhe te vorderen; ende om te verhoeden alle tguendt dat voorseyt is, soe is geordonneert by den bailliu, mannen van leene slants van Voorne ende oudt ende nyeu gerechte der stede van den Brielle, dat nyemant, wye hy zy, hemzelven en vervordere van nu voortan hier binnen der stede ende oock tZwartewale hemzelven andermael te verhuyeren oft te beveynooten ter zee te vaeren, tsy ten haringhe, te dogghe, te houcke oft te botte, hoe diezelve zeevaert genaemt mach wesen. Ende wye contrarie van desen bevonden wort hemzelven andermael verhuyert ofte beveynoot te hebben, die

1) Later is hier bijgevoegd: „ende straeten".

zal verbueren een boete van X ℔ Hollants ende correctie. Ende wat stierman(s) eenighe parsoenen annemen, die eens verhuyert ofte beveynoot zijn, die zullen verbueren gelijcke boete van X ℔ Hollants ende correctie, nochtans blivende altijts de eerste huyere oft beveynootscap van waerden.

Soe wat parsoenen mit eenighe stierluyden verhuyert ofte beveynoot zijn, tzy ten haringhe, te dogghe, te houcke oft te botte, hoe dezelve veynootscap genaemt mach wesen, ende by hueren stierman oft yemant uuyt zynen naem vermaent worde(n) tscepe te commen om tzee te vaeren ende de neringhe te vorderen, ende naèrdat zy de wete gehadt hebben ende up haeren tijt nyet en quamen, soe zal dezelve stierman. tot coste ende laste van d[en]ghenen die in gebreecke is, van stonden an eenen anderen moghen huyeren, om die zeevaert mede te doen voor die reysse. Ende de bailliu zal moghen dezelve parsoon, die in gebreecke is geweest tscepe te commen, apprehenderen ende gevanghen houden legghen te waeter ende te broede den tijt van acht daghen. Ende zal nochtans dezelve parsoen, die onwillich geweest is mit zynen stierman te vaeren, gehouden wesen voor de reysse daeran van stonden an mede tzee te vaeren, ende dat up de boete van X ℔ Hollants ende correctie. (Vgl. C. XIX. 17.)

XLI. Ordonnantie van den afslach van den houckers visch [1]).

Alzoe men bevindt, dat eenighe houckers, hanghers ende diergelijcke scepen hemzelven vinden hier binnen de haven mit hueren vissche, zonder denzelven hueren vissche te vercoepen ofte oock zonder te betalen trecht van den scrijfghelde: soe is geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeu gerechte. tot welvaert deser stede, dat alle houckers ende hanghers [2]) gehouden zullen wesen alle hueren visch te vercoepen ende ten afslaghe te bringhen, tzy tonnevisch, gesouten visch ofte verschen vis. Ende indien zy zelver hueren visch mynen ofte uphouden, zoe zullen zy gehouden wesen te betalen den

1) Deze Ordonnantie werd 5 Nov. 1558 en 14 Nov. 1568 opnieuw gepubliceerd met eenige wijzigingen.

2) Later is hier bijgevoegd: „ende alle andere scepen, cleyne oft groote, arriverende binnen de havene van den Brielle, inne hebbende eenighen visch, die God almachtich hemluyden die zeevaert verleent heeft". Tusschen „hemluyden" en „die" zal een woord, misschien „duer", weggelaten zijn.

inner [1]) zijn recht [2]); welverstaende dat alle houckers ende hanghers [3]) uuyt Zeelant, Vlaenderen ende van der Goedereede, die alhier commen om huer aes, innehebbende eenighen tonnevisch, sullen die mogen vercoepen, indient hemluyden belieft, maer alle andere gesouten visch ofte verschen visch sullen zy gehouden wesen ten afslaghe te bringhen ende te betalen den scryver [4]) zijn recht, tzy oft zy denzelven visch mynen, uphouden ofte vercoepen, ende dat binnen den behoerlicken tijt naer ouder gewoonten, te wetene, jaerlicx van tbeghinsel van der houcvaert tot veerthien daghen voor Meye daeranvolgende [5]). (Vgl. D. X.)

Item alle houckers, hanghers ende botscepen, die alhier in de havene vercoepen zullen haeren visch, die zullen vercoepen, te wetene, die eerst innecomt, voeren of ende alzoe voortgaende totter lester toe. Ende zoe wye dat bevonden wort hem achter te houden, zonder up zijn gebuerte te vercoepen, oft oock andere, die voor haer gebuerte vercoepen, daer zal de stierman van elcken scepe of verbueren telcker reysse een boete van drie pont Hollants ende correctie [6]).

---

1) In plaats van „inner" schreef men later „afslager".

2) Later is hier bijgevoegd: „dats te verstaen, dat alle houckers ende andere visschers van deser stede mit haeren visch, tzy zoute oft vorsch, nerghens arriveeren noch havenen en zullen dan alhier binnen der havene; dan alleenlicken by storme, tempeest, onweer oft nootzaecke, oft by faulte van winde, dat ze de Maze nyet crygen en connen".

3) „Ende hangers" is later doorgeschrapt.

4) In plaats van „scryver" schreef men later „afslager".

5) Later werd hieraan toegevoegd: „ende dit all up een boete van drie ponden Hollandts ende correctie".

6) Later is hier bijgevoegd: „Ende oft gebuerde dat eenighe stierluyden van den houcboets, hangers ofte botters hueren visch mijnden ofte ophielden, soe zullen zy gehouden wesen zelver hueren visch an de merct te zenden, tzy buyten der stede an eenighe mercten oft binnen der stede ter vischmerct voor de gemeente, sonder denzelven visch andermael off te slaen, up gelijcke boete ende correctie". Een paar kantteekeningen van het jaar 1569 luiden aldus: „[Up huyden] zoe es geordonneert by bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat zoe wadt Zeelanders van buyten alhier innecommen mit tonnevisch binnen de behoirlicke tijt, te weten, XIIII dagen voor Meye, ende alhier denzelven hueren tonnevisch willen vercoopen, die zal gehouden wesen den afslager te betaelen zijn XX^en penning, mits dat den afslager gehouden zal wesen de penningen te verschieten; maer die zynen tonnevisch nyet en wil vercoopen, die zal dezelve weder wech mogen voeren zonder eenich afslach te betaelen. Actum den lesten Februario XV^c LIX a circoncisione". Dit besluit werd „te nyet gedaen ende geroyeert" den 20sten April 1569 en toen vervangen door 't volgende: „Up huyden soe es by bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der voorseyde stede geordonneert, dat zoe wadt Zeelanders alhier van buyten commen mit tonnevisch, zullen diezelve tonnevisch mogen vercoepen ende huere penningen innen, zonder dat zy gehouden zullen wesen den afslager daeroff zijn XX penning te betaelen, maer zullen daervan vry wesen. Actum den XX^rn Aprillis XV c ende LIX".

XLII. Van tschieten mitten clovers oft bussen.

Geordonneert ende verboeden by den bailliu ende gerechte der stede v[an den] Brielle, dat nyemant, wye hy zy, hem en vervorderen van nu voortan meer te schyeten mit clovers ofte bussen binnen der stede ende vryheyt van den Brielle dan alleenlicken ten doele ende nerghens elders, up een boete van XX sc. Hollants, telcker reysse te verbueren ende rechtevoerts af te panden.

XLIII. Van tbroot te vercoopen.

Men beveelt eenen yegelicken, dat nyemant, wye hy zy. wonachtich buyten der stede ende vryheyt van den Brielle. hem en vervorderen van nu voortan hier binnen der stede eenich broot te vercoepen binnen der weecke, dan alleenlicken up de merctdaghen, up een boete van II ℔ Hollants, deen helft tot behouf van den bailliu van sKeyssers weghe, ende dander helft tot behouf van den vinders, ende up correctie: welverstaende dat hierby nyet verboeden wort te vercoepen de eyercoucxkins alle de weecke duer.

Voort beveelt men alle backers van hier binnen der stede ende oock van buyten, dat zy haer broot zullen backen up de gewichte, naer tscryven van de kuermeesters, up de voorseyde boete ende correctie. (Vgl. D. XVIII.)

XLIV. Van der zoutmate.

Geordonneert by den bailliu ende gerechte, dat men van nu voortan alle zout meten zal mit een ronde mate, te wetene alle groote ende cleyne maten, boven ende beneden even wijt. Ende men zal dezelve zoutmaten, als men daermede zout meten zal, gehoud[en] wesen te stellen plat int zout neder, ende daermede meten, ende te stellen, gelijck men coornmaeten stelt ende daermede meet, up de boete naer uuytwysen der kuere ende up correctie. (Vgl. C. VIII 12.)

XLV. Van wegen ende tappen mitter maten naer uuytwysen der kueren van der stede.

Voort zoe beveelt men oock alle tappers ende coomans, dat zy voortan weghen ende oock tappen mit wijn-, bier-

ende olymaten, achtervolgende de kueren van der stede, ende dat up de boeten naer uuytwysen dezelve kueren ende up correctie. (Vgl. D. VIII.)

XLVI. Ordonnantie van de leuyffen.

Den XIIIen in Novembri XVcXXVII.

Geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, achtervolgende de oude keuren derzelver stede, dat eenen yegelicken, die leuffen hebben voor haer huyssen, breeder wesende dan vier roe voeten, dat zy dezelve leuffen zullen doen vermaecken up de breete van vier roe voeten, ende nyet breeder. Ende zullen dezelve leuffen, die nyet open en zijn, oock doen maecken an beyden eynden open, tusschen dit ende Kerssavont eerstcommende. Ende zoe wye zijn leuffen nyet en doet vermaecken ten tyden ende in manieren, voeren verhaelt, ende daervan bekuert wort, die zal verbueren een boete van XX sc. Hollants telcker reysse ende van elcker bekueringhe. (Vgl. C. IX. 7.)

XLVII. Van gheen aerde te halen van Scriversdijck.

Den VIIen in Decembri XVcXXVII.

Geordonneert by den bailliu, mannen van leene slants van Voorne ende gerechte der stede van den Brielle, ende men verbyet dat nyemant, wie hy zy, hem en vervordere van nu voortan eenighe aerde te halen van Scriversdijck ofte van eenighe andere droege ofte natten dijcken, binnen den lande van Voorne gelegen, up de boeten, daertoe staende, naer uutwysen de kueren van denzelven lande van Voorne.

XLVIII. Van excijs te betalen van tbier in den boots gedroncken.

Eodem die.

Alzoe de reeders ende stierluyden van den houcboets hem zeere beclaghen, dat zy moeten gheven excijs van tbier, dat zy drincken binnen huere houckboets in de zee [1]: soe is tot vordernisse van derzelver neringhe geordonneert ende gesloten,

---

1) Zie C. X, 26, *p.*

dat men van nu voortan gheen excijs van eenich bier, dat *in de boots in zee* gedroncken zal worden, meer gheven en *zal, innegaende* Derthiendach eerstcommende, welverstaende *dat men gheen* bier uuyt dezelve boots mit cannen an lant *bringhen* en zal, noch dat naer [1]) den boots, an lant com*mende*, gemeert zullen wesen, en zal men oock gheen bier *in* dezelve boots drincken. Ende zoe wye contrarie van desen *doet*, daer zullen de stiermans van elcken boot verbueren een boete van XX ℔ Hollants ende correctie. Ende noch daertoe zullen de veynoots van den scepe betalen vollen excijs totter stede behouf van alzoe vele tonnen biers als zy van sinte Martensmisse tot Paesschen toe binnen elcken houcboet gedroncken zullen hebben. Ende om zeker te wesen van tguendt dat voorseyt is, soe zullen de stiermans van elcken boot mit alle huere veynoots gehouden wesen alle jaere te commen, als men van de houcvaert afsnyden zal, up der stede huys in presencie van den bailliu ende gerechte ende zweeren aldaer ten heylighen, dat zyluyden dese ordonnantie geduerende de geheele houcvaert onderhouden hebben [2]).

XLIX. Ordonnantie van de houcvaert binnen der stede van den Brielle ende hoe men dezelve houcvaert van nu voortan bevaeren (zal).

Eodem die.

1. In den eersten zal den boot hebben drie deelen, van welcke drie deelen den stierman zal hebben een half deel voor zijn zorghe ende stiermanscap [3]); des zal den stierman betalen mitten boots half deel ende de stiermans half deel, vier ende keerssen, ende anders nyet, sonder an tbier te ghelden oft an eenighe andere oncosten.

2. Item men zal verhuyeren een sticke thous voeren uuyt ant eynde staende mit alle dat men an tboort visschen mach. Ende zal dit commen int proffyte van der gemeente, maer tzelve thou en zal nyet langher wesen dan een gemeen lyne. Ende zal diezelve, die tvoorseyde sticke thous gehuyert heeft,

1) Te lezen: „ende naerdat".

2) I. m. staat: „Dit artyckel is gestelt in der ordinancie van den biere, daer Cornelis Eeuwoutsze den excijs op aengenomen heeft te bedienen".

3) Wat hier volgt, werd later doorgeschrapt.

gheen ghelt ontfangen van den visch, die daeran gevanghen zal moghen wesen, dan als eerst den stierman ontfanghen zal hebben alzoe vele penningen, alst den annemer daervoeren geloeft zal hebben. Ende zal tzelve sticke thous verhuyert worden by den stierman, ter presencie van alle de gesellen, die mit elcken stierman vaeren zal, den meeste daeromme biedende.

3. Item de knechtkins die zullen hebben een half deel ende zullen tzelve half deel tscepe bringhen naer advenant van de geheel deelen van den boot [1]); ten waere dat de stierman van elcken [2]) boot dochte dat tzelve knechtkin cloucker waere dan up een half deel te vaeren, soe zal de stierman moghen laeten tzelve knecktkin vaeren up de tweedeel [3]) van een geheel deel wants. Ende zal tzelve knechtkin oock gehouden wesen zijn want tsce[pe] te bringhen naer advenant van zijn twee deelen van een geheel deel wa[nts].

4. Item de twee [4]) deelen, die de boots hebben zullen, die zullen mede ghelden an alle costen, daer de gemeen deelen an ghelden zal, dan zy gheen want tscepe bringhen en zullen. [5])

5. Item den stiermans van de houckers ofte hanghers en zullen nyemant van de veynoots oft andere gesellen, die mit hem vaeren zullen, gheen voordeel gheven ofte lonen van want, van ghelt [6]) van visch ofte eenighe ander vordel, hoe men tzelve zoude moghen noemen, in gheender manieren, up een boete van X ℔ Hollants ende correctie [7]), alzoe wel den stierman als oock dieghene, die vordel neemt. Ende waert byalzoe datter eenighe veynoots waeren, die up dese tijt meer besproecken hadden dan up haer deel want te vaeren, gelijck voeren verhaelt is, dat en zal van gheender waerden wesen, ende men zalder gheen recht over doen. Ende men verbyet oock den stierluyden, die up dese tijt meer beloeft

---

1) In de hierna vermelde Keur van 5 April 1551 staat alleen: „van den geheelen deele".

2) In plaats van „elcken" werd in 1551 geschreven: „den".

3) In 1551 schreef men: „up twee deelen".

4) „Twee" is later veranderd in: „drie".

5) Later is er bijgevoegd: „Ende angaende vier, keerssen, smout ende diergelijcke sal gerekent werden up de gemeente".

6) Hier zal moeten staan wat in 1551 geschreven werd: „van ghel.", dat is: „van ghelijcken".

7) Wat hier verder in dit artikel volgt, werd in 1551 weggelaten.

moghen hebben dan voorseyt is, ende oock den veynoots, die meer besproecken hebben, dat zy daervan nyet meer en betalen ofte en ontfanghen, elcx up gelijcke boete ende correctie.

L. Van hoe dat de boots, hangers, hueden ende coggescepen gemeert liggen zullen in de Maerlantsche havene.

Men beveelt voort, dat alle boots ende hanghers, hueden ende cogghescepen, die legghen zullen in de Maerlantsche havene, dat zy van nu voortan zyde langhe zullen legghen, an de caye gemeert mit twee thouwen, achter ende voeren, up een boete van X sc. Hollants, rechtevoert af te panden.

LI. Van denghenen, die hem generen mit comanscappe van vorsschèn vissche, meer veynoots te wesen dan drie ende drie tsamen.

Den XXI^en^ in Decembri XV^c^XXVII.

Geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, dat van nu voortan gheen viscoopers, die hem generen mit de coopmanscappe van verschen visch, meer veynootscip hebben en zullen dan drie ende drie tsamen, min ende niet meer, ende dat dezelve coopluyden gheen collusie maecken en zullen van den eenen den anderen voeren te laeten coopen, ofte tegens malcanderen gheen reyssen te doen. Soe wye contrarie van desen bevonden zal worden, die zal verbueren telcker reysse een boete van X ℔ Hollants ende correctie. Ende alzoe tzelve qualicken zal te betuyghen wesen, soe zal den bailliu tot onderhoudenisse van desen den coopluyden, daer suspicie op zal wesen, rechtelicken moghen [1]) vermanen by hueren eede, of zy dese ordonnantie onverbreeckelicken onderhouden hebben. (Vgl. C. III. 21, *a.*)

LII. Van tschieten te landewaerts [2]).

Geordonneert by den bailliu, mannen van leene slants van Voorne ende gerechte der stede van den Brielle: ende men

---

1) Er staat: „zal moghen".

2) Deze Ordonnantie werd „vernyeut" 9 Juli 1535.

verbyet dat nyemant, wye hy zy, hemzelven en vervorderen van nu voortan mit bussen oft mit boghen te landewaert te gaen ende te schyeten naer eenighe voghelen ofte anders in gheender manieren, up een boete naer uuytwysen der kueren van den lande van Voorne [1]). Ende zoe wye eenich consent mach gehadt hebben van den bailliu, rentmeester ofte van yemant anders, tzelve consent wederroupt men alsnu mits desen.

LIII. Ordonnantie van den kinderen ter scole te zetten. [2])

Den XXVIII^en^ in Decembri XV^c^ XXVII.

Men beveelt alle poorters ende innewonende binnen der stede ende vryheyt van den Brielle, dat zy haer knapelicke kinderen, hier binnen der stede ende vryheyt van den Briel wesende, tot gheender schole en senden binnen der stede ende vryheyt voorseyt, dan in de hooghe schole deser stede. Wye anders dede, dat zal wesen up de boete van drie pont Hollants, telcker reysse dat ment bevindt; dezelve boete te gaen half an den bailliu van sKeyssers [3]) weghe ende dander helft an den schoelmeester [4]).

Voort zoe beveelt men alle poorters ende innewonende binnen der stede ende vryheyt van den Brielle, soe wye kinderen hebben, tzy knechtkins oft meyskins, out wesende acht jaeren ende daerboven, dat zy dezelve haer knechtkins ofte meyskins ter scholen stellen ofte up een ambocht, tusschen dit ende verzwoeren Maendach eerstcommende, up een boete van een pont Hollants telcker reyse dat men daer yemant of bekueren zal [5]).

LIV. (Van de kinderen uuyter kercken te houden om aldaer te gaen spelen oft anders.)

Insgelijcx beveelt men oock alle, die kinderen hebben, jonck

---

1) Later is er bijgevoegd: „ende de placaten der Keyserlicke Majesteyt."

2) Deze Ordonnantie werd „vernyeuwt op den XIX^en^ Aprilis XV^c^ LXI".

3) Later veranderd in „sConincx".

4) Later veranderd in „rectoer". Voordat „schoelmeester" veranderd werd in „rectoer", werd achter „schoelmeester" geplaatst: „ende noch daerenboven sal men den scoelmeester betalen dat scoelgelt in der alder manieren oft zy in de groote schoele gegaen hadden, ofte anders by synen gemoede te leven, al naer ouden haercomen". Later werd er nog bijgevoegd: „ende sal den rectoer zijn optie ende keure hebben zijn actie te instituëren soewel tegens de schoelmeesters als tegen de ouders van de kinderen".

5) Deze en de volgende Ordonnantie werden reeds door mij medegedeeld in „De Brielsche Archieven, Geschiedk. Mededeelingen", bl. 2—4.

ende out, dat zy dezelve haer kinderen, tzy knechtkins oft meyskins, houden uuyter kercken, om aldaer te gaen spelen ofte roupen, cryte[n], loepen oft anders, tzy onder eenighe getyden van missen, vesperen, preeckenen ofte anders, up de verbuerte telcker reysse van drie stuvers, die de ouders van den kinderen verbueren zullen, telcker reysse of te panden tot behouf van den coster, stedeboeden, graftmaecker ofte des baillius dienaers, die dezelve kinderen bevinden ofte bekueren zullen; ofte by gebreecke van den boeten sal men de kinderen, die men alzoe in der kercken vinden zal spelende ende doende in manieren, voeren verhaelt, bringhen binnen der schole, om aldaer gegheeselt te worden tot exemple van anderen.

LV. Ordonnantie (van den erfhuyssen), gemaect by den bailliu ende rentmeester slants van Voorne midsgaders burgemeesters, scepenen ende gemeen gerechte der stede van den Brielle. Actum den IIIen in Augusto XV c zeven ende twintich [1]).

1. In den eersten en zullen gheen poorters ofte innewonende der voorseyde stede eenighe erfhuyssen moghen houden om haer goeden te vercopen, sy en zullen eerst ende alvoeren consent hebben van den bailliu, burgmeesters ende gerechte voorseyt.

2. Item als den inner van den erfhuyssen eenighe goeden zal willen vercoepen, daer de bailliu ende regierders voorseyt inne geconsenteert hebben, soe zal dezelve inner gehouden wesen, aleer de vercoepinghe geschien zal, te commen by den secretaris, oft by zijn dienaer in zyne absencie, ende aldaer te kennen gheven ende up tregister doen stellen wyens goeden hy vercoopen zal ende up wat dach de vercoepinghe geschien zal.

3. Item als yemant hier binnen der stede ende vryheyt geconsenteert zal wesen by den bailliu, burgemeesters ende gerechte voorseyt erfhuys te houden, soe en zal den inner

1) Boven dit opschrift staat blijkbaar bij vergissing: „Ordonnantie van den weesmeesters". Over weesmeesters handelt niet deze, maar de in het Keurboek op haar volgende „Ordonnantie van den weesen".

van den erfhuyssen nyet mogen langer dach geven, noch denghenen die terfhuys houden, dan den [1]) tijt van zes weecken, te rekenen van den dach off dat de goeden int erfhuys vercocht zullen worden. Ende als den tijt van de zes weken ommegecommen zullen wesen, soe zal den inner van den erfhuyssen respijt ende dach hebben, om te mogen de schulden van den vercochten goeden innen zes weecken daeran, ende nyet meer, twelck beloept tsamen twaelff weecken.

4. Item als de twaelff weecken van elcken erfhuysse, dat van nu voortan gehouden zal worden, ommegecommen zullen wesen, soe zal den voorseyden inner schuldich ende gehouden wesen te commen van stonden an oft ten alderenlancx(t)en den eersten Zaterdach ofte bandach naer texpireren van den voorseyden twaelff weecken daeran, zonder langher vertouven, in presencie van den voorseyden bailliu ende gerechte [2]) up der stede huys, aleer men ban houden zal, ende aldaer te verthoenen volcommene quitancie van der betaelinge van elcken erfhuysse, by hem gehouden, up een boete van III ℔ Hollants ende correctie van der stede, telcker reysse dat den voorseyden inner van [3]) in gebreecke zal we[sen].

5. Voort waert byalzoe, dat den inner oft de persoenen, die eenigh[e] erfhuyssen houden zullen, by supplicacie, secreet verstant [4]) oft anders, yemant langher dach ghaven dan voorseyt is, dat waere up gelijcke boete ende correctie.

LVI. Ordonnantie van den weesen der stede van den Brielle. [5])

1. Bailliu, burgemeesters, scepenen ende raedt der stede van den Brielle hebben by consent van den ouden ende nyeuwen gerechte ghecoirt, geordonneert ende gesloten, dat men by den voorseyden van den raede [6]) kiesen zal vier goede mannen, elc[x] gegoet wesende tot twee hondert Rinsche gulden toe, ende out wesende twee ende dertich jaer off daerenboven, ende die ooc drie jaer aftereen poorters ge[weest]

---

1) Er staat „ten".

2) Achter „gerechte" staat: „zonder langher vertouven".

3) In plaats van „van" te lezen „daervan" of „van die".

4) In handschrift G. 84 (zie Inleiding blz. V) staat: „uuytstant".

5) Deze Ordonnantie, geschreven door dezelfde hand, welke de vorige te boek stelde, werd waarschijnlijk mede den 3den Augustus 1527 gemaakt. In Van Alkemades „Beschryving van Briele", komt zij reeds gedrukt voor D. I. bl. 75 en volgg.

6) In plaats van „raede" bij Van Alkemade: „gerechte".

hebben, dewelcke vier mannen weesmeester(s) wesen z[ullen] van allen onsen medepoorters weeskinderen goed[en].

2. Item des anderen daechs naer Bamisse zoe zal de voorseyde raet kiessen twee goede mannen in der manieren alst voorscreven staet. Ende die twee goede mannen zullen kiesen twee van den anderen vieren, die int voorleden jaer gedient hebben, wie zy willen, die dat toecommende jaer alzoe zullen dienen, ende voort van jaer tot jaere, behoudelijck dat deghene, die twee jaeren gedient heeft, binnen twee jaeren daernae nyet weder dienen en zal. Ende dieghene, die een jaer gedient heeft ende offgaet, die en zal binnen twee jaeren nyet weder dienen, elcx naestcommende.

3. Item [1]) opten zelven dach, als dese weesmeesters gecoeren zijn, zoe zal men hem eeden by den gerechte aldus: Dat zweere ick N. weesmeester te wesen, allen den weeskinderen goeden, alst my angebrocht wort, in gescrifte te nemen om die op te scriven ende te doen bewaeren ende regieren, na myne beste wetenscip totten kinderen oerbaer [2]) ende prouffijt, ende dat alzoe hantieren alle jaere zonder offlaeten, ende dat trouwelijck te bewaeren zonder eenich prouffijt [3]), gonst, gelt of mundt van der weeskinderen, of van yemant anders van der kinderen, daeroff te nemen. [4]) Alzoe moet my God helpen ende alle sijn heylighen. [5]).

4. Item waert, dat eenich van onsen poorteren oflivich worden ende weeskinderen afterlieten, daeroff zal die vader off moeder, die levende blijft, mit twee off drie maghen. opdat zy die cryghen connen, van des dooden zyde, commen voor tscependom binnen zes weecken nadat die vader off moeder offlivich geworden is. Ende en connen zy die maghen nyet cryghen, zoe zullen zy zelver commen ende begeeren voochden te hebben van den kinderen, op de boete van drie pont Hollants; ende voort alzoe meenighe weecke als zijt over die zes weecken lieten staen, alzoe meenige drie pont Hollants te verboeren. Ende waert dat vader ende moeder beyde binnen de zes weecken offlivich worden, zoe zoude(n)

---

1) In margine staat: „Des weesmeesters eedt".

2) Er staat „o baer".

3) Bij Van Alkemade ontbreekt: „prouffijt".

4) De woorden: „zonder eenich prouffijt — daeroff te nemen", zijn later doorgehaald en vervangen door: „te weeten Vrydaechs, den ordinarys dach, om nyet, ende up extraordinarys dagen zullen hebben als hiernaer verclaert is".

5) „Alle sijn heylighen" is later doorgehaald en vervangen door: „sijn heylig woert".

dan die naeste van de magen, elcker zyde een, commen voor tscependom, binnen zes weecken naedat die vader off moeder offivich geworden zijn, ende begeren voochden te hebben, elcx up de boeten voorseyt. Alle welcke boeten gaen zullen deen helft an mynen genadigen heere ende dander helft an de weesmeesters.

5. Item oft gebuerde dat vader off moeder, by [1]) consente van den weesmeesters, vrunden ende maghen ende voochden van denselven kinderen, eenich uutcoop deden van den achtergelaten goeden van den eerst overleden, ende in denzelven uutcoop bevoertwaert worde, dat de vader off moeder lancxtlevende annamen tot haeren laste de weesen, die van den eersten overlyden achter mogen bliven, te onderhouden ten mondighen dagen in costen ende cleederen, soe zullen alle de goeden van den lancxctlevende daermede belast bliven, zoe lange ende ter tijt ende wyle toe dat die weeskinderen haeren mondighen dagen hebben, al waert ooc al dat de lancxtlevende, twaere vader off moeder, storve, aleer die kint oft kinderen tot haeren mondigen dagen gecommen waeren.

6. Item zoe zullen dan die voochden, die by den scepenen geset zullen worden, commen, binnen vier weecken daernae dat zy gecoeren zijn, voor den weesmeesters ende hem overgeven in gescrifte alle die goeden, die die kinder(en) hebben. Ende zijn daer eenige verderflicke [2]) oft tolhave, die nutter te gelde gemaect zijn dan alzoe gebleven, die zal men, by rade der weesmeesters ende der kinderen magen, te gelde maecken, ende mitten zelven gelde zal men betaelen die schulden, die zy schuldich zijn. Ende wes dan daer overblijft, tzy gelt, erve ofte huyssinghe, oft wat goet datttet is, zullen die weesmeesters, by raede der kinderen vrienden, besteden mittenghenen, daer zy vermoeden dat zy wel zijn, ende dat totten kinderen meesten oerbaer ende prouffijt, ende om de minste [3]) costen, als men naest raecken ende maken can, ende dat dan te bringhen in der weeskinderen bouck, elcx van den voochden, by drie pont [4]) te verboeren in der manieren, boven verclaert.

7. Item zoe wes die kinderen dan overloept boven den

---

1) Er staat „die by consente".

2) Een afschrift, voorkomende in het in de Inleiding, blz. V, vermelde M.S., gemerkt S. 84, heeft: „bederflijcke".

3) Er staat „mintste".

4) Bij Van Alkemade staat er bij: „Hollands".

schulden, dat zullen die voochden van den kinderen, by raede der weesmeesters, overgeven denghenen, die den kinderen houden, off anders yemant daer zy best wanen dattet best is ter kinderen oerbaer. Ende daeroff zekere brieven ende borgen te nemen [1]) by den weesmeesters totter kinderen behouff, zoedat zy behoet ende bewaert blyven.

8. Item zoe zullen die voochden alle jaere, tusschen Bamisse ende Kersmisse, onvermaent commen voor den weesmeesters om rekeninghe te doen van den weeskinderen goeden; ten waere oft hem eere vermaent worde by den weesmeesters, soe zullen zy dan binnen der tijt, die hem by de weesmeesters geset wort ende beteykent, haere rekeninghe doen. Ende zoe wye zijn rekeninghe nyet en dede, als voorseyt staet, die zal inleggen te gysel, ter tijt toe dat hy zijn rekeninghe begeert ende bereet is te doene. Ende waert dat hy hierenboven uutghinghe, dat waer up die boete van drie pont [2]). alzoe dicke als hy daeroff bekoert off betuycht worde by drie wittachtige poorteren off by twee scepenen, ende dat sal staen ter scepenen proeve.

9. Item zoe zal dit aldus onder tscependom ende weesmeesters staen, ter tijt toe dat die weeskinderen out zijn twintich jaer, ten waere dat die scepenen ende die weesmeesters, by guetduncken des ouden gerechts ende der vier vierendeelen van den kinderen maghen, als men die naest raken can, nut doch te wesen, dat men die kinderen leet [3]) begaen mitten goeden; anders en zullen die kinderen gheen macht hebben te vercopen, te verlien, te verboeren, te verspelen, te verbouven, noch in gheenrehande wijs hem daeroff te vervreemden, voordat die kinderen twintich jaer out zijn, behoudelicken onsen genadigen heere zijn recht.

10. Voort waert dat die kinderen binnen den twintich jaeren voorseyt eenighe loftenisse deden off schulden maecten, mit brieven oft zonder brieven, buyten den scependom ende weesmeesters, die schulden oft loftenisse en zoude(n) gheen stadt [4]) houden noch van gheenre waerden wesen, noch men zouder gheen recht off betaelinge off doen, als die twintich jaeren ommegecommen waeren.

1) Bij Van Alkemade staat: „af te nemen".
2) Bij Van Alkemade is er bijgevoegd: „Hollands".
3) In plaats van „leet" zal men hebben te lezen „liet", dat Van Alkemade heeft.
4) Bij Van Alkemade leest men: „stand".

11. Item waert dat yemant van onsen poorteren storve, die weeskinderen afterliet, die tot haeren jaeren gecommen waeren, die nyet vroet genouch en waeren haer goet te regieren, die zoude men, by anbrengen van haeren vrienden ende magen ende consent der raede van der stede ende weesmeesters, in der weeskinderen bouck zetten, gelijc die weeskinderen.

12. Voort zoe wie van onsen poorteren [1]), man off wijff, hem qualicken off bouwelicken [2]) regierde ende eenich van hem beyden zijn goet onnuttelijcken wechbrochte, ende die vrienden ende magen dat den scepenen ende weesmeesters anbrochten, die man off dat wijff zoude men stedekint maken ende haer goet setten in der weeskinderen bouck, gelijc die weeskinderen.

13. Voort waert zaecke dat yemant van onsen onderzaten, off wie zy waeren, enich van den weesmeesters, die by den raede van der stede totten voorseyden zaken gecoeren zijn, misdede, het waer mit woorden off mit wercken, dat woude [3]) die gerechte an hem trecken in allen manieren, gelijck off zijt hem gedaen hadden, ende den misdadigen alzoe corrigieren, dat hem een ander tot eeuwighen dagen wachten zoude.

14. Ende waert dat die weesmeesters in eenich van den articulen voorseyt eenige van den scependom tot eeniger tijt te doen hadden off behouffden, zoe zullen die scepenen verbonden wesen hemluyden te raeden, hulp ende bystandicheyt te doen van alle des zy van den weeskinderen weghen te doen zullen moghen hebben.

15. Item zoe zullen die weesmeesters een bouck hebben, daer men allen den weeskinderen goeden in bescryven zal, ende zoe wes daerin gescreven ende geset zal worden, dat zal wesen by eenen goeden clerck, die by oudt ende nyeuw gerechte daertoe geordineert zal worden. Ende die en zal daer nyet in zetten noch in scryven dan in presencie van twee weesmeesters. Ende van dier kennisse zal men recht doen, gelijckerwijs als van scepenenbrieven oft van wetschulden [4]).

16. Voort zoe wat goeden dat men in der weeskinderen bouck zet, die kennisse daeroff zal gedueren ende van waerde

---

1) Er staat: „porteren".

2) Te lezen: „bouvelicken".

3) Van Alkemade heeft: „soude".

4) Er staat: „weschulden". In margine staat eene „Nota", luidende: „Wat by twee weesmeesters gedaen wert, dat wert gehouden van waerde".

bliven, totdat die kinderen vijff ende twintich jaer out zijn; behoudelijck waert dat hem eenige schulde, daer scepenbrieven off wetschult off waere, daer soude men off [1]) hantieren trecht van der stede.

17. Voort zoe en zal men denghenen, die scepenen zijn, gheen weesmeesters maecken.

18. Item den loen van den weesmeesters ende van haeren clerck ende van haeren bode, dat zetten zy dat eerste jaere ter discretie van den ouwen ende nyeuwen gerechte, om te bezien wat arbeyt daerinne gelegen is.

19. Voort allen denghenen, die weeskinderen houden ende eenige penningen ofte goeden van den kinderen onder hebben, ende die kinderen nyet en houden zoe redelick is, na guetduncken van den weesmeesters, ende nae inhout des registers hier [2]) naer die tijt van der opsegginge ommegecommen is, zoe zal men den parsoen oft parsoenen voor den weesmeesters ontbieden ende manen hem om de ghelden te hebben; ist zake dat men die penningen nyet up en leyt binnen een maent daeran, zoe zal men haer goet te coope bieden den eersten Zonnendage daernaest volgende, om gereet gelt, ende zullen nochtans der kinderen houdinge betaelen totter tijt toe dat zy die ghelden upgeleyt ende betaelt zullen hebben.

20. Voort zoe wie gelden van den weeskinderen onder hebben ende, naedat zy vermaent zijn van den weesmeesters die penningen niet up en leyden binnen eenre maent, zoe zal men Zonnendaechs daeran haer goet vercoopen [3]) bieden om reedt gelt.

21. Voort zoe wanneer eenich weeskint alzoe lange uutlandich geweest is, dat die laeste zekere kennisse, daeroff gecommen, geleden is over zestien jaeren, soe sal men by der stede, indient die erfgenamen versoucken, dat kint doen zoecken tot zynen coste tot der laeste plaatse, daer (t)kint geweest is ende daer kennisse off is, om te brengen zeker betoich van tskints leven off van zijnre doot.

Of dat van skints leven ghene certeyne kennisse en is, ende alsdan zoe zullen die erfgenamen van den kinde alle des kints goeden mogen deelen na den rechte van deser stede, behoudelick dat zy, ende elc van hem naer advenant van

1) Er staat: „ouff".

2) Van Alkemade heeft „ende" in plaats van: „hier".

3) In plaats van „vercoopen" zal men „te coope" hebben te lezen.

den goeden, die elcx upboert, zullen wel verborghen ende vaste zekerhede doen van dezelve goeden, die zy upbueren, hetzy up landen an [1]) zeecker renten, off op huyssen, daer den heeren an genoigen zal. Ende die goeden, die de erfgenamen aldus upboeren van den uutlandigen weeskinderen, indient weeskint offte zyne wittachtige oer weder te lande quame, zullen zy weder overgeven mit die opgeboerde rente, vruchte off huyeren van den huyssen, ten uutersten penning toe, off men zalt terstondt verhaelen an den goeden, die ten onderpande gestelt zijn, ende an den borghen, zonder eenich langher vertreck.

22. *Die ordonnantie van den clerck van der weescamere.*

Eerst zoe zal hy dienen den weesmeesters, als zy in der camer zijn, ende nyemant anders. Ende waert zake dat de weesmeesters tot eeniger plaetsen zenden wilde(n) om yet te doen, den weeskinderen angaende, daer sal hy altijt toe bereyt wesen dat te doen.

Item alwaert oock dat die weesmeesters tot eeniger tijt te doen hadden ende zy in der camer niet en quamen, zonderlinghe tsVrydaechs, soe soude nochtans die clerck in der camer wesen, off daer eenighe voochden van den weeskinderen quamen, die zijnre te doen mochten hebben.

Den eedt van den weesclerck.

Dat sweere ic clerc van der weeskinderen te wesen, raet van der camere te heelen, te scryven ende te raeden ende te helpen, aftervolgende [2]) die ordonnantie van den weeskinderen, na mijne beste weet. Alzoe moet my God helpen.

23. Item zullen de weesmeesters alle weken haeren zitdach houden in der stadt huijs, tVrydaechs van twee tot vier uren na der noenen, zonder meer, ten waere oft hemluyden beliefde ende zy nootzakelicken te doen hadden, den weeskinderen angaende [3]).

---

1) In plaats van „an" staat bij Van Alkemade: „om".

2) Bij Van Alkemade staat: „te helpen agtervolgen".

3) In margine staat met eene andere hand geschreven: „Ende zoe wye weesmeesters mitten secretarys extraordinarys te doen zullen hebben, die sall hemluyden geven elcxs XII grooten, voir zoe veele reysen zy vaceeren zullen, den rijcken om gelt, den armen om nyet". Na „grooten" werd ingevoegd, wat bij Van Alkemade staat: „sdaechs", maar dit woord is weer doorgeschrapt.

LVII. Den VIIen in Novembri XV c XXVIII roerende den coomans ende den smeden hier binnen der stede [1]).

Alzoe men dagelicx bevindt dat de ambochten hier binnen der stede geheelicken vergaen ende dat duer den coomans, die alle gemaect werck te coope houden, dat de ambochten angaet, ende om hierinne te voerzien tot welvaert deser stede, soe is geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle ende men verbyet van nu voortan eenen yegelicken, tzy coomans oft anderen, eenich yserwerc te coope te houden dan beneden borsspijckeren, noch ooc eenich gemaect tynnewerck, cooperwerck, houtwerck, dat schrijnwerckers ofte stoeldrayers ambocht angaet; dergelijcke gemaect wollewerck oft linnewerk, pantoffelen, schoenen oft platynen; dan alleenlicken denghenen, die van den ambochte zijn ofte tambocht doen willen, sullen tselve wel moghen te coope houden, ende dat van werck, dat zyluyden hier binnen der stede maecken zullen, ende anders gheen; blivende de jaermerct ende de merctdaghen voor den vreemden in huere waerde, naer den ouden haercommen; ende dit up de verbuerte van den overtreders telcker reysse van een boete van vijff ponden Hollants ende correctie; welverstaende denghenen die eenich van tvoorscreven werck te coope hebben, die zullen tselve hem [2]) moghen quyt maecken ende vercoopen, tusschen dit ende Kerssavont eerstcommende [3]), zonder langher vertreck.

Voort zoe is geordonneert, om geregeltheyt te houden onder den smeden hier binnen der stede, dat deselve smeden onder hemluyden altijts houden ende hebben zullen borsspijckeren, lasysers, boyspijckeren, cokerspijckeren ende dubbelde cookerspijckeren, elc naer advenant daer hy up gezet is, up de verbuerte telcker reysse van een pont Hollants te verbueren, van stonden an off te panden. Ende zullen huer spijckeren maecken, te wetenen, tduyst van den borsspijckeren wegende acht pont, ende nyet min; ende voort alle andere spijckeren naer advenant. Ende zullen de voorseyde smeden thondert van den borsspijckeren gheven om derthien penninghen Hollants, ende nyet hoogher,

1) l. m. staat: „Van nyeux onlancx gekuert ende afgelesen van den stadthuys der stede van den Brielle ter ordonnantie van den gerechte in dese jegenwoerdige maent van Junio XV c vijftich. By my J. Gans".

2) Er staat „hen".

3) Later veranderd in: „ende voir sint Jansdach vijftich".

ende alle andere spijckeren naer adveriant, up een boete van vijff pont Hollants te verbueren ende up correctie. Ende dit altijts voerts geduerende tvercoopen van den yser oft spijckers tot beliefte ende discrecie van der stede.

Dit is die cedule, die de smeden overgebrocht hebben ende hem elcx verbonden hebben te onderhouden:

In den eersten Jan de gheldersman buyten de poorte zal onderhouden altijt XVI^{c} borspykeren, VIII^{c} lasysers, IIII^{c} boespijckeren, II^{c} cokerspijckeren, I^{c} dobbele cokerspijckeren, facit tsamen VI^{M}, beloept een half somme.

Heynrick Heynricxze cleyn huyre als boven beloept een halff somme.

Dirick Claesze als boven beloept een halff somme.

Willem Jansze clockstelder als boven beloept een halff somme.

Alart Goessinsze VIII^{c} borspijckeren, IIII^{c} lasysers, II^{c} boespijckeren, I^{c} cokerspijckeren, een halff hondert dobbele cokerspijckeren, facit III^{M}, beloept een vierendeel somme.

Pieter als boven beloopt een vierendeel van der somme.

Kenert Servaesze als boven beloopt een vierendeel van der somme.

Lambrecht Lambrechtsze, alzoe verre hy hem onderwinden wille te maken pondtwerck, te weten, anckers ende bouts, zoe zal hy onderhouden IIII^{c} borspijckeren, II^{c} lasysers, I^{c} boespijckeren, vijftich cokerspickeren, XXV dubbelde cokerspijckeren, facit I $^{1}/_{2}$ ^{M}, beloopt een achtendeel van der somme.

Thomas de slootemaecker, alzoe verre hy hem onderwinden wil te maken pondtwerck ut supre een achtendeel van der somme.

Aert Geerytsze Blaesbalch zal onderhouden LXIIII^{c} borspijckeren, XXXII^{c} lasysers, XVI^{c} boespijckeren, VIII^{c} cokerspijckeren, IIII^{c} dubbelde cokerspijckeren, facit tsamen XVI^{M} [1]), beloopt twee sommen. (Vgl. C. XXVI. 27.)

LVIII. Van dat alle buyssen, de Maze incommende, haeren vorsschen harinck binnen der stede zullen mogen vercoopen.

Gepubliceert den XIII^{en} dach in Julio XV^{c}XXIX.

Alzoe die van der stede van Delft, Rotterdam ende Schyedam onlancxleden hebben willen benemen ende beletten, dat de buyssen, commende de Maze inne, hebbende versschen

1) Lees: „XXIV ^{M}".

harinck ende corfharińck, dat zy die hier binnen der stede van den Brielle nyet en zouden moegen [1]) vercoopen, maer dat zyluyden die zouden vercoopen ter plaetsen, daer dezelve buyssen aff- ende anvaren, twelc is tegens alle recht ende redene: nyetmin is tzelve affgedaen by den Hove van Hollant ende dat by consente van den voorseyden steden van Delft. Rotterdam ende Schyedam, soedat alle buyssen, commende de Maze inne, geladen hebbende versschen harinck ofte corfharinck, van waen ooc dat dezelve buyssen zijn, sullen alle hier binnen der stede van den Brielle hueren voorseyden harinck moghen vercoopen tot hueren belieften, zonder yet daeran te verbueren, alst blijct by de acte, by den Hove van Hollant daervan gepasseert, welcke acte ooc alhier up den staenden voet gepubliceert is geweest.

LIX. VAN GHEEN BOUCWEYT ONDER ANDER MEEL TE MENGHEN.

Gepubliceert den XXVI^en^ in Septembri XV ^c^ XXX.

Alsoe tot kennisse gecommen is van den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, dat eenighe backers hem dagelicx vervorderen te backen boucweyt onder ander meel. twelck grootelicken is tot achterdeel van den gemeenten. ende om hierinne te voersien, dat van gelijcken niet meer en gebuere: soe is geordonneert by den voorseyden bailliu ende gerechte, ende men verbyet dat gheen backers van nu voortan hem en vervorderen te backen eenich boucweyt onder ander meel, noch oock dat gheen backers eenich boucweyt, gemalen ofte ongemalen, in haeren huysse en houden noch en vercoepen, up de verbuerte, telcker reysse, van een boete van thien ponden ende correctie.

LX. VAN DAT GHEEN TAPPERS TE LANDEWAERT GHEENEN WIJN EN VERCOOPEN DAN MIT GEIJCTE MATEN NOCH OEC DE WYNEN DIERDER EN GHEVEN DAN DEN VIERDEN PENNINCK MIN DAN DE TAPPERS BINNEN DER STEDE.

Voort soe is geordonneert by den bailliu, mannen van leene slants van Voorne ende gerechte der stede van den Brielle, dat van nu voortan gheen tappers, die te landewaert wijn tappen, hem en vervorderen gheenen wijn, tzy Rinsche wijn, romenyen, portauwen, root wynen ofte eenighe andere

1) Er staat: „moeten".

wynen te tappen dan mit gelijcke geijcte maten, daer men binnen der stede van den Brielle mede tapt, noch oock eenighe wynen dierder en gheven ofte en vercoepen binnen ofte buyten hueren huyssen dan naer advenant dat elck van den voorseyden wynen by den tappers binnen der stede van den Brielle gegeven ende vercocht werden, te wetene den vierden penninck min dan de voorseyde wynen binnen der stede van den Brielle ghelden, up de verbuerte van den tappers te landewaert drie jaeren haer neeringhe ende up een boete, telcker reysse, van XX ℔ zwarten.

LXI. Van dat gheen tappers te landewaert eenighe poerters van den Brielle en setten binnen huer huyssen om wijn te tappen oft te vercoepen.

Insgelijcx soe verbyet men oock, dat gheen tappers te landewaert hem en vervorderen van nu voertan eenighe poerters ofte innewonende der stede van den Brielle ofte oock eenighe innewonende binnen de vijftalf hondert roen der stede vryheyt, van den uutercant van der stede vesten af gemeten, hetzy geestelick of waerlick, en setten binnen huer huyssen om wijn te tappen oft te vercoepen, noch oock eenighen wijn den voorseyden poerters ende innewonende binnen de vijftalf hondert roen van der stede vryheyt binnen hueren huyssen en senden mit cannen ofte mit cruycken om gedroncken te worden, op de verbuerte telcker reysse van thien ponden ende correctie, alsoe wel den tapper te landewaert alsoock den poerters ende innewonende binnen der stede ende den viertalf hondert roen buyten den uutercant van der stede vesten; ende voort den tappers te landewaert up drie jaer haer neeringhe.

LXII. Van taffzetten van de heylige dagen.

Alsoer vele twist ende murmuracie valt onder den gemeenten roerende de heylighe daghen, die afgeset zijn by de prelaeten van der heyligher kercken, soe waerschout men ende men laet weeten eenen yegelicken binnen der stede van den Brielle ende den geheelen lande van Voorne, dat elck sal moghen sijn ambocht ende neeringhe doen up dezelve afgesette heylighe daghen, sonder yet te misdoen ofte te verbueren tegens den geestelicken oft den waerlicken heere.

LXIII. Ordonnantie der stede van den Brielle.

a. *Van den witten broot gebackens broots.*

Als men die tarwe coopt om VI g., soe sal een witte-broot weghen van II deuyten XXXVI loet ende van een d. XVIII loet.

Als men den tarwe coopt om VII g., soe sal een broot van II d. weghen XXXII loet ende van een d. XVI loet.

Als men den tarwe coopt om VIII g., soe sal een broot van II d. weghen XXIX loet ende van een d. XIIII^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om IX g., soe sal een broot van II d. weghen XXVI loet ende van een deuyts XIIII^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om X g., soe sal een broot van II d. weghen XXIIII loet ende van I d. XII loet.

Als men den tarwe coopt om XI g., soe sal een broot van II d. weghen XXII loet ende van I d. XI loet.

Als men den tarwe coopt om XII g., soe sal een broot van II d. weghen XX loet ende van I d. X loet.

Als men den tarwe coopt om XIII g., soe sal een broot van II d. weghen XIX loet ende van een d. IX^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XIIII g., soe sal een broot van II d. weghen XVIII loet ende van I d. IX loet.

Als men den tarwe coopt om XV g., soe sal een broot van II d. weghen XVII loet ende van I d. VIII^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XVI g., soe sal een broot van II d. weghen XVI loet ende van I d. VIII loet.

Als men den tarwe coopt om XVII g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXX loet ende van II d. XV loet.

Als men den tarwe coopt om XVIII g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXIX loet ende van I d. XIIII^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XIX g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXVII loet, ende van II d. XIII^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XX g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXVI loot, ende van II d. XIII loet.

Als men den tarwe coopt om XXI g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXV loet, van II d. XII^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XXII g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXIIII loet, ende van II d. XII loet.

Als men den tarwe coopt om XXIII g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXIII loet, ende van II d. XI^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XXIIII g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXII loet, van II d. XI loot.

b. *Van middelbroot gebackens broot(s).*

Als men den tarwe coopt om VI g., soe sal een broot van IIII d. weghen II^{5} ℔, van II d. XL loet.

Als men den tarwe coopt om VII g., soe sal een broot van IIII d. weghen II ℔ VIII loet, van II d. XXXVI loet.

Als men den tarwe coopt om VIII g., soe sal een broot van IIII d. weghen II ℔ I^{5} loet, van II d. XXXII^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om IX g., soe sal een broot van IIII d. weghen LX loet, van II d. XXX loet.

Als men den tarwe coopt om X g., soe sal een broot van IIII d. weghen LVI^{5} loet, van II d. XXVIII loet.

Als men den tarwe coopt om XI gr., soe sal een broot van IIII d. weghen LI^{5} loet, van II d. XXV^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XII g., soe sal een broot van IIII d. weghen XLVIII loet, van II d. XXIV loet.

Als men den tarwe coopt om XIII g., soe sal een broot van IIII weghen XLV loet, van II d. XXII^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XIIII g., soe sal een broot van IIII d. weghen XLII^{5} loet, van II d. XXI loet.

Als men den tarwe coopt om XV g., soe sal een broot van IIII d. weghen XL loet, van II d. XX loet.

Als men den tarwe coopt om XVI g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXXVIII loet, van II d. XIX loet.

Als men den tarwe coopt om XVII g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXXVI loet, van II d. XVIII loet.

Als men den tarwe coopt om XVIII g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXXIIII loet ende van II d. XVII loet.

Als men den tarwe coopt om XIX g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXXII^{5} loet ende van II d. XVI loet.

Als men den tarwe coopt om XX g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXXI loet, van II d. XV^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XXI g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXX loet, van II d. XV loet.

Als men den tarwe coopt om XXII g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXVIII^{5} loet, van II d. XIIII^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XXIII g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXVII loet, van II d. XIII^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XXIIII g., soe sal een broot van IIII d. weghen XXVI^{5} loet, van II d. XIII loet.

c. *Van grof tarwenbroot gebackens broots.*

Als men den tarwe coopt om VI g., soe sal een broot van VIII d. weghen VII ℔ VII loet, van IIII d. IIII ℔ ende IIII^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om VII g., soe sal een broot van VIII d. weghen VI^{5} ℔, ende van IIII d. III ℔ VIII loet.

Als men den tarwe coopt om VIII g., soe sal een broot van VIII d. weghen V^{5} ℔ ende van IIII d. II^{5} ℔ XIIII^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om IX g., soe sal een broot van VIII d. weghen V ℔ XIII loet ende van IIII d. II^{5} ℔ VI^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om X g., soe sal een broot van VIII d. weghen V ℔ ende van IIII d. II^{5} ℔.

Als men den tarwe coopt om XI g., soe sal een broot van VIII d. weghen IIII^{5} ℔ IIII^{5} loet, ende van IIII d. II ℔ X loet.

Als men den tarwe coopt om XII g., soe sal een broot van VIII d. weghen IIII ℔ XI loet, ende van II d. II ℔ V^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XIII g., soe sal een broot van VIII d. weghen IIII ℔ II loet, ende van IIII d. II ℔ I loet.

Als men den tarwe coopt om XIIII g., soe sal een broot van VIII d. weghen III^{5} ℔ X loet, van IIII d. LXI loet.

Als men den tarwe coopt om XV g,, soe sal een broot van VIII d. weghen III^{5} ℔ IIII^{5} loet, van IIII d. LVIII^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XVI g., soe sal een broot van VIII d. weghen III ℔ XII^{5} loet, van IIII d. LIIII^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XVII g., soe sal een broot van VIII d. weghen III ℔ VIII loet, van IIII d. LII loet.

Als men den tarwe coopt om XVIII g., soe sal een broot van VIII d. weghen III ℔ III loet, van IIII d. XLIX^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XIX g., soe sal een broot van VIII d. weghen II^{5} ℔ XIIII^{5} loet, van IIII d. XLVII^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XX g., soe sal een broot van VIII d. weghen II^{5} ℔ X^{5} loet, ende van IIII d. XLV loet.

Als men den tarwe coopt om XXI g., soe sal een broot van VIII d. weghen II^{5} ℔ VI^{5} loet, van IIII d. XLIII loet.

Als men den tarwe coopt om XXII g., soe sal een broot van VIII d. weghen II^{5} ℔ V loet, van IIII d. XLI^{5} loet.

Als men den tarwe coopt om XXIII g., soe sal een broot van VIII d. weghen II^{5} ℔, van IIII d. XL loet.

Als men den tarwe coopt om XXIIII g., soe sal een broot van VIII d. weghen II ℔ XIII loet, van IIII d. XXXVIII^{5} loet.

d. *Ordonnantie van tgebacken rogghenbroot.*

1. In den eersten, als men den rogghe coopt de zack ofte de twee achtendeelen voor XXIIII stuvers, soe sullen de backers gheven ende vercoepen elck gebacken rogghenbroot, weghende twee pont, voor drie deuyts.

2. Item als elcke sack rogghe rijst oft daelt vier stuvers boven ofte beneden de voorseyde XXIIII stuvers, soe sullen de backers gheven ende vercoepen elck gebacken rogghenbroot, wegende twee pont als voeren, eenen penning Hollants meer ofte min dan de voorseyde drie deuyts voor elcke vier stuvers dat de marct rijssen oft dalen sal.

3. Item als elcke sack rogghe rijst oft daelt twee stuvers boven ofte beneden de voorseyde XXIIII stuvers, soe sullen de backers gheven ende vercoepen elck gebacken broot, weghende twee pont als voeren, een halfve penning Hollants meer oft min dan de voorseyde drie deuyts voor elcke twee stuvers dat de merct rysen oft dalen sal.

4. Ende als elcke sack rogghe rijst oft daelt maer eenen stuver boven ofte beneden de voorseyde XXIIII stuvers, dat sal staen tot discrecie van den brootweghers.

5. Voort soe is noch geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, dat alle backers, die wittebroot, middelbroot ofte grof tarwenbroot backen, die sullen oock gehouden wesen rogghenbroot te backen. Ende als de brootweghers ommegaen, soe sullen de backers gehouden wesen, alsoe wel gebacken rogghenbroot by hem te hebben als oock gebacken wittebroot oft ander gebacken broot, ende dit al up de verbuerte van den voorseyden backers, die van tguendt dat voorseyt is in gebreecke sullen wesen, een jaer haer neringhe. Ende de voorseyde brootweghers sullen alle weecke ofte merckedaghe van nu voortan gehouden wesen alsoe wel den prijs van tgebacken rogghenbroot

te scryven als den prijs van tgebacken wittebroot ende ander broot, updat de voorseyde backers hem daernaer regulen moghen. [1])

LXIV. Van waer de lichte vrouwen wonen zullen. [2])

Gepubliceert den eersten dach van December XV [c] dertich.

Voort soe is geordonneert, dat alle personen, die hem behelpen mit lichten vrouwen, oft die houden eenighe lichte vrouwen binnen haeren huyssen, ofte die hem behelpen zulcke vrouwen oft mannen te huyssen, te hoven ende plaetse te verleenen [3]) om haer sonden te pleghen, als dat deselve parsonen sullen vertrecken uuyt haeren huyssen, daer zy nu ter tijt wonen, ende dat binnen acht daghen eerstcommende, ende sullen haere woonstede nemen ende hem onthouden tusschen (t)Craenslop ende tZuyteyntsche Gasthuysslop [4]) achteromme in de Venckelstrate, ende nerghens elders, up de boete van X ℔ ende correctie, telcker reysse dat yemant daeraf bekeurt sal worden, rechtevoert af te panden. [5]) (Vgl. C. XIV. 4.)

LXV. Van dat alle personen, hebbende suspecte personen binnen haeren huyse, vaneenscheyden moeten. [6])

Alsoe men bevindt, dat hier binnen der stede van den Brielle ende lande van Voorne veel diversche personen sijn *als priesters*, mannen [7]), vrouwen, geëcht ende ongeëcht, die

---

1) I. m. van het blad, waarop het laatste geschreven werd, staat deze aanteekening: „Upten lesten in Januario XXXII a circoncisione zoe es by den bailliu ende den gemeenen gerechte der stede van den Briele den brootweghers geconsenteert ende geauctoryseert, dat zyluyden int ommegaen ende bedienen van hueren officie, daer zy totten backers wanen eenighe suspitie te hebben, haer broot achter te houden, zullen mogen hemlieden laten haeren kisten, tresoers ende andere sloten voor hemlieden open doen; ofte by weygeringhe van tselfde te doen, zoe sullen zy tselve mogen doen ofte doen doen, sonder wederseggen van yemande, ten eynde dat de gemeynte mach gheryeft worden ende by hemlieden int backen ende vercoepen van den broode nyet gedefraudeert en zy".

2) I. m. staat geschreven: „Up huyden is eendrachtelicken by oudt ende nyeu gerechte der stede van den Brielle geordonneert, dat men tinhouden van dese kuere onderhouden ende achtervolgen sal ende den overtreders van dien corrigeeren ende achterhaelen. Actum den VIII[en] Meye XV[c] XLIII". Gewijzigd, werd de Ordonnantie opnieuw gepubliceerd den 10[den] November 1548 en den 17[den] Jan. 1562.

3) De keur van 1548 heeft: „verleenen soewel by daege als by nachte".

4) De keur van 1548 heeft in plaats van „Gasthuysslop": „gasthuys".

5) Later is hier bijgevoegd: „ende corrigeren".

6) Deze keur werd, gewijzigd, opnieuw gepubliceerd in 1548.

7) De ordonnantie van 1548 heeft: „soe mannen".

dagelicx haer sondich leven soe houden, dat alle menschen openbaer is, twelck men niet sculdich en is [1]) te gehengen ende waerduer die van der voorseyde stede ende lande van Voorne beduchten[de] sijn te moghen vallen in den thoorne Gods; ende om hierinne te voersien, soe verre alst mogelicken is, soe is geordonneert by *den heeren, als provisoer ende deecken uuter name van mynen heere van Utrecht, den deecken ende tgemeen capittel deser kercken*, den bailliu, *mannen van leene* ende gerechte der voorseyde stede van den Brielle, dat alle *priesters, die eenighe suspecte joncwiven hebben of vrouwen, daer sy dagelicx mede converseren, ende voort andere* mannen ende vrouwen [2]), die sijn in der echt ende haer conversacie hebben mit andere mannen oft vrouwen, geëcht ende ongeëcht, binnen drie daghen naer dese publicacie vaneenscheyden ende gescheyden blyven, ende hemluyden wachten voortan eenighe conversacie mit malcanderen te hebben, tsy by nachte of by daghe, tzy in eten, drincken, malcanderen spreecken up der straten ofte binnen eenighen huyssen, ofte andere nyeuwe vonden, die sy daerup souden moghen verzieren. Ende wie hierinne bevonden wort, die sullen vervallen voor de eerste reysse elcken parsoon in de boete van drie Karolusgulden, voor danderde [3]) reysse in de boete van zes Karolusgulden [4]), ende voor de derde reysse *de waerlicken personen* gebannen te wesen uuyt der stede ende vryheyt van den Brielle ende *uuyt den geheelen* lande van Voorne [5]); *ende den priesters up peyne van gesuspendeert te werden van haer missen voor een tijt van een half jaer. Ende de penningen, die sy souden ontfanghen van haere beneficiën van dat half jaer naer beloop des tijts, sullen ontfangen worden by haeren collatoeren, om die by hemluyden gedistribueert te worden in aelmissen, daert denselven collatoeren haeren goeden raedt gedraghen sal. Ende die gheen beneficiën ofte proevens en hebben, die en sullen niet ontfanghen ofte betaelt worden van eenighen penningen, die sy souden mogen ten achteren wesen an eenighen*

---

1) De ordonnantie van 1548 heeft: „nyet en behoort".

2) In de ordonnantie van 1548 volgt hier: „soewel sheeren dienaers als andere".

3) De ordonnantie van 1548 heeft: „dander".

4) De ordonnantie van 1548 heeft in margine de door eene andere hand geschreven woorden: „tot behouff van den officier".

5) In de ordonnantie van 1548 volgt hier: „ende nyet wederomme in de voorseyde stede te commen upte boete van vijftich Karolusguldens ende correctie".

ghilden, kercken, heylighe geesten, gasthuyssen ofte andere persoenen, maer sullen die penningen blyven onder denghenen, die se sculdich sijn, om die by hemluyden gedistribueert te wordene in aelmissen, daert hueren goeden raedt gedraghen sal. Ende de boeten te gaen an den heeren, daer de voerseyde personen onder staen. [1])

LXVI. (Van niet te gaen clappen binnen der kercken.)

Voort soe is geordonneert by den geestelicken ende waerlicken heeren, dat nyemant hem en vervordere, wie dat hy sy, geestelicken ofte waerlicken personen, te gaen clappen binnen der kercken onder de hoochmisse ofte onder de vespere, up telcker reysse te verbueren een boete van drie stuvers, rechtevoert af te panden.

LXVII. Van den biersleepers.

Gepubliceert den VII[en] in Maerte XV [c] XXXI.

Alsoe groote ongeregeltheyt bevonden is onder die biersleepers int upslaen van den biere, sulcx dat de poorters ende de buytenluyden seer qualicken van hemluyden gerieft worden: soe is geordonneert by den bailliu ende gerechte, dat nyemant voertan up den merctdach noch binnen der weecke en sal mogen om loon eenich goet voeren, wercken ofte slepen mit paerden, wagens ofte sleden dan de geswoeren biersleepers [2]), die hemluyden verbinden sullen upten upslach haer cavel te houden. Ende sullen wesen geswoeren bierslepers ofte werckers mit paerden tot achtien personen toe, naer uuytwysen een ceelkin, daervan sijnde; welcke achtien geswoeren bierslepers gehouden sullen wesen van stonden an mit malcanderen te cavelen, welcke zes van hemluyden sal

1) Wat in deze ordonnantie cursief gedrukt is, komt niet voor in de ordonnantie van 1548.

2) Wat hier volgt, werd later aldus gewijzigd: „die hemluyden verbinden sullen upten upslach van den biere te wesen. Ende sullen wesen bierslepers ofte werckers met paerden N. N., die gehouden sullen wesen alle tijt ende tot elcken opslach met haer sleeden te wesen, off by gebreecke sal den excysenaer andere mogen huyeren tot coste van denghenen, die in gebreecke is. Ende en sullen die voirseyde biersleepers, noch geen van hemluyden, nyet meer mogen nemen dan zy van outs altijts gewoonlijcken zijn te nemen, dan alleenlijc van tbier te slepen, noortwert van st. Jacops gasthuys ende westwert van sheeren hoff naer die Langestraetse poorte, van die tonne biers XVIII myten. Ende sullen oeck altijts bereet wesen" etc. (als boven).

hebben den eersten upslach, ende welcke zes van hemluyden sal hebben den tweeden upslach; ende welcke ses zullen hebben den derden upslach; ende sullen deselve biersleepers alsoe blyven elcx in sijn cavel, daer hy inne gecavelt is dit geheele jaer duer; ende tenden den jaere soe sullen zy wederom mogen van nyeus vercavelen, indient hemluyden gelieft. Des soe en sullen de voorseyde biersleepers, noch gheen van hemluyden, niet meer mogen nemen dan sy altijts van oudts gewoonlicken sijn te nemen, ende sullen oock altijts bereet wesen van stonden an, als sy [1]) des versocht worden, om die luyden, diet an hemluyden versoucken, mit huere paerden, wagens ofte sleden te vorderen ende te gerieven. Ende soe wie hierinne bevonden wort contrarie gedaen te hebben, die sal verbueren een boete van XX sc. Hollants ende correctie. (Vgl. C. I. 33.)

LXVIII. Van tcoorne an den scepen te voeren.

Alsoe men oock bevindt, dat seker coorncoopers, alsoe wel inlems als uuytlems, hem vervorderen te bedinghen up den merctdach van den lantluyden, daer sy tcoorn af coopen, tselve te voeren an den schepe ofte up de solders, twelck is tot grooten achterdeel van der schamel poorterie; ende soe men tselve niet gehenghen en wilt, soe waerschout men eenen yegelicken tselve voortan niet meer te pleghen. Ende soe wie contrarie bevonden wort gedaen te hebben, dat sal wesen den coopers ende vercoopers ende oock die tselve alsoe voeren, elcx up de boete van XX sc. Hollants ende correctie. Ende sullen daerenboven noch gehouden wesen den geswoeren biersleepers haer gewoonlick loen daervan te betalen, in alre manieren of sy tselve selver gevoert hadden.

LXIX. (Ordonnantie roerende de bescermenisse van de polderen in den lande van Voorne).

Gepubliceert den IIII^en^ in Novembri XV^c^ twee ende dertich.

Alzoe God almachtich overmits onse zonden ons dagelicx zoe lanck zoe meer verleenende is groote stormen, tempeesten, onweeder ende hooge vloeden, waerduer wy gescapen zijn

---

1) Later is hier tusschengevoegd: „oft enich van hemluyden".

de landen ende polderen van hairwairtsover te verlyesen van den watere, ende om ons hyerop te verzyen, ten eynde dat wy dezelve landen ende polderen, in den lande van Voorne gelegen, deur onse negligencie ende verzuymenisse nyet en verlyesen ofte laten vergaen: soe is geordonneert by den bailliu, mannen van leene slants van Voorne ende gerechte der stede van den Briele tnaervolgende:

1. *Van de cade te maecken by Jan Wolffartsze.*

In den eersten dat alle deghene, die wonachtich zijn ende de huyskins toebehoren hier binnen der stede in de Langestrate, te wetene van Jan Wolffartsze off tot den muyer van den boogaert toe van Jan Dircxze taenman, dat deselve parsonen gehouden zullen wesen tot haeren coste van stonden an achter dezelve haer huyskins te leggen een kade van twee roeden toeleggens, twee voeten hoogher dan thoochste van de strate omtrent Jan Wolffertsze, ende boven acht voeten breet, ende deselve cade (te) bezetten van buyten met een goede zoeden, elcke zeette van vijff duymen dicke, ende die cade van nu voortan (te) onderhouden, ten eynde dat de stede van binnen mitten watere van der zee nyet meer verlast en worde. Insgelijcx alle deghene, die huyssen oft hovinghen hebben leggende an den wech, loopende van Heyn de Zeelanders lanthuys naer Jan Conezoens huys toe up den houck van de Kercstrate, die zullen gehouden wesen denzelven wech te hooghen naervolgende de hoochte van de voorseyde cade; ende by gebreecke zyluyden up morgen int werck niet en zijn, soe sal de heer tselve doen maecken thueren coste ende de penningen daervan uutleggen ende die wederom innewinnen, tweescatte an ghelde ofte vierscatte an panden.

2. *Van die lant bruycken, gelegen onder eenige zeedijcken, moeten een carre hebben mit twee paerden etc.*

Item dat alle parsonen hier binnen der stede van den Brielle ende in allen polderen van den lande van Voorne, alzoe wel geestelijcke als wairlijcke personen, die lant bruycken in eenighen polderen, leggende onder eenighen zeedijcken ofte natte dijcken, dat die, ende elcx van hemluyden byzondere, gehouden zullen wesen te hebben ende houden van nu voortan ten mintsten een carre mit twee paerden ende een grave ofte spade. Ende alle deghene, die lant bruycken

in twee oft drie polderen, leggende onder zeedijcken als voeren, die sullen gehouden wesen ten mintsten te hebben twee oft drie carren mit vier oft zes paerden ende mit twee oft drie graven ofte spaden, up een boete van thien ponden zwarten ende up correctie, telcker reysse te verbueren dat zy daervan bekoert zullen wesen.

3. *Van yegelijcken arbeyder een spade oft een grave te hebben.*

Item insgelijcx sullen alle arbeyders binnen der voorseyde stede ende lande van Voorne, die dagelicx gaen wercken om haer dachgelt, gehouden wesen te hebben elcx ten mintsten een spade ofte een grave, up gelijcke boete.

4. *Van denghenen, die lant bruycken, in tyden van storm ende onweder hem (te) vinden mit huer carren, spaden ende graven up den zeedijcken, elcx in den hueren, tzy noodt oft nyet.*

Voort zoe gebyet men alle parsoenen, geestelijcken ende weerlijcken, die lant bruycken als voeren, mitsgaders ooc allen den voorseyden arbeyders, dat een yegelijcken hem vinden mit hueren carren, spaden ende graven van stonden an ende ooc voortan in allen tyden van storm, tempeest, onweder ende hoeghen vloyeden up den zeedijcken, elcx in den hueren, tzy oft van noode is ofte nyet, om te helpen de landen (te) houden ende den watere te wederstaen ten besten dat men can ende mach. Ende zoe wye by den schouten ende scepenen te wercke gestelt wort mit hueren carren, spaden ofte graven, die zullen gehouden wesen van stonden an te gaen carren ende wercken, daer ment hem wyzen zal, om een redelick dachgelt, dat men hemluyden, naderhant dattet lant versekert zal zijn, toeleggen ende toevoughen zal, mit welck redelick dachgelt elcx in den zyne gehouden zal wesen tevreden te wesen, zonder uut zijn werck te scheyden. Ende zoe wye contrarie van desen doet, die zal verbueren een boete van thien ponden ende correctie als voeren, alzoe dickwils ende menichwerven als tselve gebueren sal; behouden zoe wat parsonen lant bruycken in twee oft drie polderen, leggende onder zeedijcken, die zullen gehouden wesen haer dienaers up de dijcken te zenden mit huer carren ende paerden.

5. *Van dat alle schouten ende scepenen by gescrifte zullen stellen den namen van den personen, die mit huer carren ende paerden up den dijck in storm ende onweder geweest hebben.*

Item gebyet men allen schouten ende scepenen, elcx in den zyne, dat zy telcken storme ende onweder by gescrifte stellen zullen den parsonen, die hem up den zeedijcken zullen vinden mit hueren carren, spaden ofte graven in tyden van stormen ende onweeder, ende zullen gehouden wesen deselve cedulen den bailliu van stonden an over te leveren, up de boete elc schout ende scepene als voeren.

LXX. Van gheenen beesten in duynen te moghen gaen.

Alzoe de duynen overal binnen den lande van Voorne dagelicx zoe lanck zoe meer vergaen ende zeer affbreecken mits storm [1]) ende onweder ende jairlicx grooten cost geleyt wort om deselve duynen tonderhouden, mit helm te poten ende anders, welcke potinghe van helm men qualijcken houden mach duer eenighe omtrent de duynen woenende ende andere, die huer beesten, coyen ende scapen denzelven helm uuttrecken ende in de duynen loepen; ende om tselve te remediëren, soe is geordonneert als voeren, dat elck parsoen wachte zijn beesten, dat zy in gheen duynen en commen. Ende zoe wie zijn beesten als coyen, scapen, paerden ende anders in de duynen loepen, die zullen geschut worden voor eyghen als verbuert, welcke schuttinghe alle parsonen zullen mogen doen, ende zullen deselve beesten brenghen in handen van den bailliu, mids hebbende thueren proffyte de helft van dien. [2])

LXXI. Van gheen varcken te houden dan up zijn bedryve. [3])

Alzoe eenighe parsoenen binnen den lande van Voorne vele varckins houden loepende, die den luyden zeer scadelijcken zijn, soe is geordonneert, dat alle parsonen zullen houden huer varckins up hueren eygen goeden ende bedrijff, sonder die

---

1) Er staat: „stoorm".

2) I. m. staat: „De keure is onlancs hiernae te nyeute gedaen, mits dat ze te odieux is, behoudelijck dat nyemant beesten in de duyenen houden en sal, upte boeten daertoe staende van ouden tyden".

3) Deze ordonnantie werd „vernyeut den IX^en^ in Julio XV ^c^ XXXV".

te laten loepen, tzy oft deselve varckins gheringet zijn ofte niet, an eenighen zeedijcken, drooghen dijcken, weghen, ofte in eenighen dorpen, up de boete van drie ponden zwarten, telcker reyse te verbueren, behouden den varcken, loepende an zeedijcken, verboert naer ouder gewoonten. (Vgl. C. XXVI. 25.)

LXXII. VAN GHEEN BEESTEN TE MOGEN GAEN AN DE ZEEDIJCKEN.

Item insgelijcx gebyet men oec, dat nyemant gheen coyen ofte paerden en zal laten loepen ofte gaen an eenighen zeedijcken [1]), up een boete van vijff ponden zwarten.

LXXIII. (BEROERENDE DE WAECKE.)

Gepubliceert den VII^en^ in Februario XV ^C^ vijff ende dertich a circoncisione.

1. *Van nyemande te logieren men moettet den bailliu te kennen gheven.*

Men beveelt eenen yegelijcken, poorters ende ingesetene der stede van den Brielle, dat zoe wanneer zy yemande gelogiert hebben binnen hueren huysse, dat zy de namen ende toenamen van denselven personen zullen alle avonde senden oft brenghen onder den bailliu der vorseyde stede, up peyne gecorrigeert te worden, crimineelick oft civilick, naer gelegentheyt ende qualiteyt van den personen, die zyluyden gelogieert zullen hebben.

2. *Van nyemande van buyten eenich harnasch oft wapen te mogen vercoopen.*

Voort dat nyemande, wye hy zy, hem en vervordere eenige personen van buyten te vercoopen eenige wapen als harnasch, bussen, booghen, pycken, langmessen ende diergelijcke geweer, up peyne, zoe wie contrarie bevonden wordt gedaen te hebben, van thien Karolusguldens ende correctie.

3. *Van gheen suspecte personen van der secte hier binnen der stede te brenghen.*

Voort zoe beveelt men alle scippers, alsoe wel van buyten als van binnen, die alhier commen binnen derzelver stede,

1) Later is hier ingevoegd: „drooghe dijcken ofte weghen, ten waere dat deselve beesten gewacht worden".

dat zy hem nyet en vervorderen alhier te brenghen eenighe personen, die zy weten, dat besmet zijn van deser nyeuwer secten, up de verbuerte, zoe wie contrarie dede, arbitralick gecorrigieert te worden naer gelegentheyt van der saecke. [1])

4. *Van by avonde oft by nachte nyet up de waecke te commen dan diet bevolen is.*

Voort zoe beveelt men dat nyemant, wy hy zy, by avonde ofte by nachte, up de waecke en comt dan die daertoe geordonneert is, up de boete telcker reysse van drie stuvers, te appliceren tot behouff van den hooftman ende waeckers.

LXXIV. Van waer denghenen staen zullen, die uutlems coorne ter merct brenghen.

Geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, dat alle deghene, die alhier eenich uutlems coorne ter merct brenghen, staen sullen met haer voorseyde coorne in de Langestrate voor lange Claes sbaillius dieners duere ende voor Claes de Nayers duere, tegens malcanderen over, up de boete daertoe staende.

LXXV. Van dat de backers alsoe wel tbroot, dat zy backen van tutlants coorne als oec van tinlants coorne, up de gewichtte backen zullen.

Voort zoe eyst geordonneert, dat alle de backers, die eenich uutlems coorne up de merct coopen, gehouden zullen wesen alle tbroot, dat zy alsoe wel van inlants als van uutlants coorne binnen die weecke backen, backen sullen up de gewichte ende naer den prijs, daer zijt vreemde coorne voor gecocht hebben ende by den kuermeesters van broode up de scaelge gescreven staet.

LXXVI. Van den aflaet van den Claren.

Die bailliu van sKeysers weghen ende gerechte der stede van den Brielle gheven eenen yegelijcken vry vast geleyde te commen in den toecommenden aflaet van sinte Claren, welcken

---

1) In margine staat: „Vernyeut den VII^{en} in Januario XXXVI a circoncisione".

aflaet innegaen ende gedueren sal Scortele Woensdach, Witten Donderdach ende Goeden Vrydach, al eerstcommende, ende dat naer ouder gewoente eenen dach voor den aflaet ende eenen dach naer den aflaet, uutgesondert van quaden feyten ende van schulden, die men der Keyserlijcke Majesteyt schuldich is.

LXXVII. Van gheenen parsoenen te mogen logieren, tenzy dat men alle avonde de namen ende toenamen van dien overbrengt onder den bailliu ofte den burgmeester, mit meer andere poincten, der waecke angaende.

Gepubliceert den XXII[en] in Meye 1535. [1])

Alsoe die bailliu ende die van den gerechte geavyseert zijn by mynen heere den stadthouder ende raedt in Hollandt, hoe datter eenighe bouven ende verspiers gecommen zouden wesen uuter stede van Munster binnen den lande van Hollandt ende in andere plaetsen, daeromtrent gelegen, meynende eenighe plaetsen te versien omme inne te nemen: soe is geordonneert by den voirseyden bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, dat nyemant, wie hy zy, harberghiers oft andere hier binnen der stede, hem en vervorderen om te logieren eenige personen, wie zy zijn, rijck oft arm, tenzy dat [2]) men eerst ende alvoeren daervan adverteert den voirseyden bailliu ende burgemeester der voorseyde stede, te wetene, alle avonde, ende weten oec tseggene hoeren name, van waer zy zijn, wie zy toebehoeren ende waer dat zy hene(n) willen ende hoevele dat se gelogieert hebben, ende dit up de boete van III ℔ Hollandts ende correctie, een derdendeel

---

1) L. m. staat: „Vernyeut den VII[en] in Jan. XV ᶜ XXXVI a circoncisione". De ordonnantie had toen het volgende aan haar hoofd: „Alzoe de bailliu ende die van den gerechte geavyseert ende gewaerschouwet zijn uuten Hove van Hollant, hoe datter eenige boeven ende verspyders, besmet zijnde van deser nyeuwer secte ende valsche leeringe, wesen zouden alsoe wel te water als te lande, nyet wetende waerwaerts zy henen willen, maer verduchtende dat zy eenen antslach mochten doen alhier binnen deser stede ende lande van Voorne, waerdeure gescepen zoude wesen den ingesetenen derzelver stede ende svoirseyden lants van Voorne te commene tot verderfnisse van haeren lyven ende goeden, twelc beter by der gracie Goods verhoet ware, soe ist geordonneert by den voirseyden bailliu ende gerechte der stede van den Brielle etc."

2) Wat hier volgt tot „hoeren name" toe is doorgeschrapt en vervangen door: „zy an den he . . . . upt stadthuys de namen ende toenamen van dien alle avonden by gescrifte overbrenghen ende".

der Keyserlijcke Majesteyt, een derdendeel der stede ende een derdendeel denghenen, die dit anbringhen zullen. (Vgl. D. LXXIII.)

Voort [1]) zoe beveelt men, dat nyemant, wie hy zy, en logiere oft harberghe eenige personen, die zy weten besmet te zyne mit deser valsscher ende quader secten, die althans regieren, up de verbuerte van zijn lijff ende goet, naer uutwysen de placaten van der Keyserlijcke Majesteyt. (Vgl. D. LXXIII.)

Voort zoe beveelt men alle gasthuysmeesters ende andere, die gewoenlijcken zijn rabauwen oft arme luyden te logieren hier binnen der stede, dat zy voortan nyemant en logieren, tenzy dat zyluyden bringhen een teycken van den bailliu oft den burgmeester, up de voorseyde boete ende correctie. (Vgl. D. XXXVI.)

Voort zoe beveelt men oec eenen yegelijcken, dat nyemant, wie hy zy, hem en vervordere te gaen by dage an der stede veste dan poorters deser stede, ende by nachte noch poorters noch uutlemsche luyden, dan deghene die gestelt zijn ter waecke, ende dat up de voorseyde boete [2]) ende correctie. [3])

Voort zoe beveelt men alle waeckers, die up de thoornen ende poorten van der stede waecken, dat zy snachts up nyemants waecke en gaen [4]), maer blyven up haer selfs waecke, gaende lancx der veste; ende smorgens eer zy van der waecke gaen, dat zy alsdan haer vier uutdoen, dattet gheen scade en doet, up boete ende arbitralic gecorrigeert te worden, anderen tot exemple.

Ende voort zoe verbiet men, dat men up gheene waecken drincken oft spullen en zal, up de voorseyde boete van III ℔ Hollandts ende correctie. [5])

Voort is geordonneert [6]) by den voirseyden bailliu ende gerechte, dat nyemant, wie hy zy, van binnen oft van buy-

---

1) Wat in deze en de vorige alinea staat, werd reeds door mij medegedeeld in De Navorscher, 1882, bl. 354 en 355.

2) Later bijvoegsel: „III ℔ Hollants".

3) I. m. staat: „Andermael gecondicht upten XVI^en in Julio XV C XXXVII".

4) Later is hier bijgevoegd: „omme aldaer te blyven clappen".

5) Waarschijnlijk is dit artikel later aan de ordonnantie toegevoegd.

6) Wat hier volgt, werd ook den 24sten Junij 1542 gepubliceerd en het volgende werd er toen bijgevoegd:

„Voorts beveelt men allen dengeenen, die eenich hout, schuyten oft anders buyten de poirten ofte in de vesten deser stede hebben liggende, dat zy tselve wechdoen tus-

ten, die mit scepen de havene ende stede bezoucken oft commen willen binnen derzelver havene, ende commen [1]) dan mit opene dennen ende gestreecken zeylen van een baecken dat men buyten stellen sal [2]), ende voort binnen den boemen niet te [3]) steecken, voor zy bezocht ende onderzocht zijn van denghenen, die van der stede weghe daertoe geordonneert zijn. Wie ter contrarie dede, waer telcker reyse up de boete van drie ponden Hollandts ende up correctie.

Voort zoe beveelt men eenen yegelijc scipper van buyten oft van binnen, tzy visschers, vitaillgiers oft andere, wie zy zijn, die buyten der Noortpoorte willen [4]) bliven liggende, dat zy liggen [5]) an de caye naest der Noortpoorte, ende niet vorder uutwaerts. Oec en sal nyemant liggen binnen der sluyze; al up de boete van III ℔ Hollandts telcker reyse ende correctie.

Voort zoe beveelt men eenen yegelic, dat nyemant, wye hy zy, hem en vervorderen by dage oft by nachte inne oft uut der voorseyde stede te commene ofte gane dan alleenlijck duer derzelver stede poorten. Ende zoe wie men bevonden van buyten oft van binnen derzelver stede anders te commen dan voirseyt is, gecorrigeert te worden [6]) naer gelegentheit van der saecke, andere tot exemple.

Voort zoe is overgedraghen by den bailliu ende gerechte, dat eenen yegelijcken, die angeslegen zal worden te waecken, zelver in zijn persone ter waecke commen sal met zijn harnasch ende gewere, zoe dat behoert, hem en lettede nootsaecke. Ende sal gehouden (zijn) die nootsaecke den hooftman te kennen te gheven, die alsdan selver voor hem een ander persone huyeren sal te waken, die hy gehouden sal wesen te betalen, up de voorseyde boete.

Voort zoe beveelt men eenen yegelijcken, dat zoe wanneer

---

schen dit ende sinte Pieter ende Pouwels dach naestcommende. up een boete van XX sc. Hollants".

1) De ordonnantie van 1542 heeft: „coeme".

2) De woorden: „van een baecken — sal" zijn doorgeschrapt en vervangen door: „vàn de herberghe off, staende up den dijck". De ordonnantie van 1542 heeft wat in den tekst staat en daarna: „van de herberge off ter stedewaert an".

3) In plaats van: „te" heeft de ordonnantie van 1542: „en".

4) Er staat niet: „willen" maar: „wele".

5) Hetgeen hier volgt, is later doorgehaald en vervangen door: „binnen der Maerlantsche havene ende nerghens anders".

6) Hetgeen hier volgt, is doorgeschrapt en vervangen door: „in lyve ende in goede".

de waeckers voor yemants duere commen cloppen, daer zy licht zien, dat men van stonden an gehouden sal wesen deselve waeckers inne te laten, up de voorseyde boete ende correctie. Ende indien zy driemael geclopt hebben, sonder innegelaten te worden, zoe worden deselve waeckers geauctoriseert den ontwillighe de duere open te loopen.

LXXVIII. Ordonnantie van de waecke te landewaerts.

Gepubliceert den XI^en^ in Junio XV ^c^ XXXV. [1])

Alsoer vast dagelicx zoe langs zoe meer quader tydinghen commen van dese valsche ende quader secten, denwelcken, indien zy mochten haer quade upset ende voorneemen volbrenghen, in meeninghe zijn eenen upslach te doene an eenighen steden, dorpen ofte open vlecken, daerduer gescapen waere meer quaets ende inconveniënten te commen tot distructie ende verderfnisse van den gemeenen lande, ende omme daerinne te voorsien tot bescermenisse ende preservacie van desen lande van Voorne, dat tselve lant duer eenighe verspyeders of andere, die van hemluyden uuytgesonden moghen wesen, tselve lant ende den ondersaten van dien voor scade bewaert mochten wesen ende in goede politie gehouden woirde(n): soe ist geordonneert by den bailliu ende mannen van leene slants van Voorne, dat nyemant, wye hy zy, harbergiers oft andere, binnen den lande van Voorne geseten, hem en vervorderen van nu voortan te logieren eenighe personen, wye zy zijn, alsoewel rijck oft arm, als oeck snyders ende mayers ofte andere van haeren huysgesinne, die zy desen zomer te doene mogen hebben, tenzy dat men eerst ende alvoeren deselve personen den schout van den dorpen ende polren, gelegen binnen denselven lande van Voorne, alle avonde anbrengen ende weten te seggen hueren name, van waer zy zijn, wye zy toebehoeren ende waernaerts [2]) dat zy hene(n) willen ende hoevele zyluyden gelogiert hebben, ende dit up de boete van X [3]) ℔ zwarten, telcken reyse te ver-

---

1) De ordonnantie, welke hier volgt, werd ook gepubliceerd den 9^den^ Maart 1567. Zij werd reeds door mij medegedeeld in De Navorscher, 1882, bl. 355 en 356.

2) De ordonnantie van 1567 heeft: „werwerts".

3) Boven „X" staat: „VI". De ordonnantie van 1567 heeft: „ende dit all up de boeten van zes ponden zwarten, telcken reyse te verbueren, ten prouffyte van den schout ende schepennen, die de eerste kennisse daervan hebben sal, daert selve onder gebueren sal, uuytgesondert van snyders etc". „Ende" vóór: „schepennen" is later veranderd in: „ofte"

bueren, een derdendeel der Keyserlicke Majesteyt, een derdendeel den schout, daer tselve onder gebueren sal, ende tderde derdendeel an den anbrengher; uuytgesondert van den snyders ofte mayers ofte dorssers, die sal men anbrenghen by een cedulle den dach van dat zy in hueren dienst commen ende den dach zoe wanneer zyluyden van daene scheyden sullen, welcke cedulle die schout, elc binnen zynen bedryve, gehouden sal wesen alle Maennendage den bailliu van Voorne over te leveren up de voirseyde boete, indient noot zy. (Vgl. D. LXXVII.)

Voirts zoe ist [1]) geordonneert, dat de prochie van Rugge sal waecken mit een man te paerde ende twee mannen te voete.

De prochie van Oestvoorne sal waecken mit II mannen te paerde ende een man te voete.

De prochie van Rockaenge sal waecken mit II paerden ende een voetgangher.

De prochie van Nyeuwe-Hellevoete sal waecken mit II paerden ende een voetgangher.

De prochie van den Nyeuwenhoorne sal waecken mit II paerden ende een voetgangher.

De prochie van den Oudenhoorne sal waecken mit II paerden ende een voetgangher.

De prochie van Zwartewaele sal waecken mit III voetganghers.

De prochie van tNyeulant sal waecken mit II paerden ende een te voete [2]).

Ende sullen de voirseyde waeckers malcanderen gehouden wesen an te spreken achtervolgende dordonnantie, tanderen tyden daervan gepubliceert ende ofgelesen.

---

1) Later is hier ingevoegd: „noch".

2) De Ordonnantie van 1567 heeft in plaats van het voorafgaande 't volgende: „Voorts zoe es noch geordonneert, dat die parochiën van Ruggen, Oestvoiren, Roeckaingne, Nyeuwe-Hellevoeten, Nyeuwenhooren, Oudenhoeren ende tNyeuwelandt elcx alle nachts waecken sullen met vyer manspersoenen, te weten, twee te paerden ende twee te voeten, ende die parochie van Zwartewaele sal alle nachts waecken met twee manspersoenen, als een te paerde ende een te voete". In margine heeft de Ordonnantie van 1567 deze aanteekening: „Gepubliceert ende vernyeut by den bailliu joncheer Joost van de Werve, Huych Jansze van Luchtenburch ende Kaerl Gans, leenmannen van Voorne, upten IX^en Martij XV C LXIX, stilo communi, by consente van den schouten ende schepenen, daerup gehoert".

LXXIX. Ordonnantie van brant.

Eodem die.

Alsoe daer bevonden zijn zekere lonten oft pouppen geleyt te wesen binnen den turfhuyse van Andries van Bronchorst, raedt van Hollant, overdect wesende mit turfve, ende oeck zekere turfven daerinne bevonden geglommen te zyne, ende men nyet zekerlick en weet by wyen dat die geleyt moghen wesen, oft oeck datter meer binnen derzelver stede verborghen geleyt moghen zijn: zoe is overdragen by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, ende men beveelt oeck eenen yegelick van sKeysers weghen, dat elc, van stonden an nae de publicatie van desen, up zynen bedryve, zynen huyse, voeren ende achteren, in allen houcken ende winckelen, tzy in den turfhuyssen, in missien, stapelen van mutschaert, hoye, stroe ende anderen ruychte, hoe dat wesen mach, ondersoucke ende besye oft daer eenighe lonten, pouppen, vierpotten oft andere manieren van stichtinghe van mooirtbrande geleyt moghen wesen.

Voirt zoe beveelt men eenen yegelijcken, zynen ladders, emmers, tonnen, tobben ende andere gereetscappen, ten brande dienende, voor zijn duere te setten ende te hanghen met water ende die gereet [1]) te hebben, als men die van doene heeft, up de boete daerthoe staende. (Vgl. C. V. 27, *q*).

Voirt ist geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, om te weten, indient van noodt [2]) waere ende daer eenighen brant uprese, daert God voor verhoeden moet, ende men de brantclocke clipte, waer elc hooftman ende waeckers hemluyden hebben sullen, dat in dien gevalle up de Noortpoorte hooftmans wesen zullen Dirck Reynsze ende Pieter Cornelisze Musschevanger, onder hem hebbende Cornelis de scoemaeckers waecke.

Up de Zuytpoorte sullen wesen als hooftmans Geerlof Jansze ende Arien Cornelisze Dijckgrave, onder hemluyden hebbende Lenert de cuypers waecke.

Up de Piermans poorte sullen wesen hooftmans Cornelis Eeuwoutsze ende Mathijs Ariensze, by hemluyden hebbende Gleyn de wevers waecke.

---

1) Er staat: „gereert".
2) Er staat: „nodt".

Up de Langestraetsche poorte sullen hooftmans wesen Lenert Cornelisze burgmeester ende Henryck Cornelisze Zeelander, by hemluyden hebbende Crepel Cops waecke.

Up de schutterthorne [1]) by de Langestraetsche poorte sal hooftman wesen Jan Willemsze.

Up de Schiedams toorn an de hooghe brugghe sullen hooftmans wesen Cornelis Hugeze ende Aernt Jansze Stamper, by hemluyden hebbende Wouter de cuypers waecke.

Up de veste achter Neele Jan Hugeze sal hooftman wesen Quirijn Geerytsze, by hem hebbende Vastart Pieterszoens waecke.

Up de veste achter de Vischmerct sal hooftman wesen Pieter Otteze, by hem hebbende Symon Besteleer(s) waecke.

Up de Craentoorn sullen hooftmans wesen Cornelis Jansze up de Crane ende Pouwels Willemsze, by hemluyden hebbende Thone mitten Doodens waecke.

Up coman Heynes toorn sal hooftman wesen Jacob Jansze, by hem hebbende Cornelis Jansze Druypelinckx waecke.

Up de schutcoye achter tZusterhuys sal hooftman wesen coman Aernt Jansze, by hem hebbende Arien den dorssers waecke.

Voir der stadt huys sullen hooftmans wesen Pouwels Dircxze burgmeester, Huge Cornelisze tresoerier ende Cornelis van Duvenvoirde, onder hemluyden hebbende Jan Geerytsze Colfhouts waecke.

Uutgesondert dat die waecke, in wyens buyerte datter brant uprese, die sal blyven in zijn buyerte, daer denselven brant uprijst, ende waertoe men oeck versouct vrintelick alle geestelijcke [2]) personen, presbiters, susteren, leeckebroeders ende diergelijcke hemluyden willen vinden ende lopen ter plaetsen, daer men meent oft zecht [3]) oft roupt brant, mit sulcker rescap als zy moghen hebben oft vinden sullen. Ende desgelijcx beveelt men alle andere waerlijcke personen, mannen oft gesellen, die eenloopen zijn ende nyet by waecke oft by eeden geordonneert en zijn onder eenighe hooftmans te wesen, ende alle vrouwen ende joncwyven, die stercke genouch zijn, water te brande te draghen, dat zy oeck commen zonder heuycken ter voirseyde plaetsen, daert brant is, ende van

---

1) In plaats van „thorne" werd eerst wat anders geschreven, vermoedelijk „toorns".
2) Er staat: „gestelijcke".
3) Er staat: „zeecht".

daer nyet te scheyden, tot den brant geslist [1]) ende tondergebrocht wordt; ende dat nyemant ter selver plaetsen blijft leech [2]) staen, ziende up den brant, zonder de hant mede, om denselven brant te helpen slissen, uut te steken. Ende wye men alsoe ledich bevint staende, sal men van stonden an gevangen nemen ende upten steen leggen. Ende voirts gebiet men alle de schuts, als vcetboghen, cloveniers ende hellebaergiers, in haer haernasch ende elc mit zijn geweere, voor der stadt huys te commen by den bailliu ende burgmeesters, omme alsdan te gaen, dair zy by den voirseyden bailliu ende burgmeesters geordonneert sullen worden.

Voirt zoe laet de bailliu van sKeysers weghen eenen yegelijcken weten, dat zoe wye yemande weet, die dese pouppen geleyt moghen hebben, dat hy deselve anbrencht, ende sal hebben vijftich Karolusguldens.

LXXX. (Van dat elck schout eenen gezwoeren schutter stellen sal.)

Geordonneert by bailliu ende mannen van leene slants van Voorne, dat elck schout te landewaerts binnen zynen bedrive stellen sal eenen gezwoeren schutter, ende die sal geloont worden naer uutwysen derzelver keure. Ende bovendien zullen noch des baillius knechts moghen schutten naer ouder gewoente, behoudelijck eenen yegelijck zijn rechts.

LXXXI. Van waer diegeene staen zullen die marren, speck, juyen, peen, loeck etc. (te coop houden).

Gekuert ende gepubliceert den lesten in Julio XV^eC vijff ende dertich.

Alzoer dagelicx zekere clachten commen over denghenen, die marren ende speck te coop houden, ende desgelijcx over denghenen, die juyn, peen, loeck, coelen ende andere [3]) warmoes te coop houden, mitsgaders denghenen, die appelen, peren ende andere fruyt te coope hebben, die hemselven vroughen zeer ongeregelt up der marct te staen [4]), al buyten

1) Er staat: „geeslist".
2) Er staat: „leecht".
3) „Andere" is later ingevoegd.
4) I. m. staat: „bysonder des Sondaechs ende des Heylichs daechs".

dordonnantie van derselver stede, tanderen tyden daerup gemaect [1]): soe ist geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, dat alle deghene, die maren ende speck te coop houden, staen zullen bezyden onder Govert Willem Zariszoens huys, over de gote zuytwaerts naer Warwycx huys gaende. (Vgl. C. XXVI. 11.)

Item dat alle deghene, die juyn, peen, loeck, coelen ende andere warmoes te coop houden, sullen staen tegens de steen over naer vrouwe coman Dircx toe gaende. (Vgl. C. XXVI. 23.)

Item alle denghenen, die appelen, peren ende ander fruyt [2]) te coop hebben, sullen staen bezyden onder den steen, over de middele gote nyet commende, ende gaende zoe zuytwaerts anne. (Vgl. C. XXVI. 13.)

Item daerentenden alle deghene, die case te coop hebben, sullen staen tegens malcanderen over ende weder over.

Ende zoe wie contrarie bevonden wordt te stane, dat zal wesen telcker reyse up de boete van zes grooten Vlaems, van stonden an aff te panden.

LXXXII. (Vant laden van coorne up wagens.)

Voort zoe waerschout men eenen yegelijcken, die eenich coorne up haer wagens laden, nyet meer coorne te laden dan naer der ordonnantie, daerup gemaect, upte boete daertoe staende.

LXXXIII. Van dat alle vreemde persoenen uuyter stede vertrecken zullen (ende andere poincten, der waecke angaende).

Gepubliceert den VII^en^ in Januario XV ^c^ XXXVI.

Men gebiet alle vreemde personen, die hier binnen der stede nyet wonachtich en zijn, oft oec onder eenige meesters nyet en wercken, ofte hier binnen der stede nyet en zijn om eenige coomanscappe te hanthieren, oft oeck hier nyet gecommen en zijn om haer vrunden te besoucken, dat zy uuter selver stede ende vriheyt van dien vertrecken tusschen dit ende avonde der zonnen onderganck, up peyne arbitralick

---

1) I. m. staat: „twelck zoe nyet en behoert ende men oec nyet langer gehengen en wilt".
2) Er staat: „fruyct".

gecorrigeert te worden, crimineelick oft civilick, naer gelegentheyt van der zaicke.

Voert zoe gebiet men, dat nyemant dezelve personen naer de publicatie van desen en huyst noch en hoeft, up gelijcke boete ende correctie.

Geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, datter waecken zullen up de Noortpoorte, up den Schiedamschen thoorne, up den Craenthoorne, up de Zuytpoorte, up de Piermansche poorte ende up de Langhestraetsche poorte; up elck van die twee mannen. Ende up der stadt huys zal waecken eenen hooftman mit acht schuts. Ende de zes waeckers van der stede zullen waecke doene, drie up de Noortpoorte ende de andere drie up de Zuytpoorte. Ende sullen waecken van tsavonts te negen uuren of tot smorgens vijff uuren thoe. Ende de slotels van der poorten ende thoornen zal men tsavonts onder den hooftman brenghen.

Item zoe eyst noch geordonneert, datter alle nachte waecken zullen eenen hooftman van der camere, die snachts winnen zal IIII stuvers, zeven schuts, die elcx winnen sullen snachts II stuvers, thien cloveniers ende drie hellebaergiers, die elcx winnen sullen twee stuvers. Ende sullen gehouden wesen ter waecke te commen met haer harnasch ende geweer, alst behoert, up de boete, vanouts daertoe staende.

LXXXIV. ORDONNANTIE GEMAECT BY DEN BAILLIU ENDE GERECHTE DER STEDE VAN DEN BRIELLE INT BYTEN VAN DER STEDE VESTEN, ENDE DAT BY DEN WAECKEN. ACTUM DEN VII^en^ IN JANUARIO XV^C^ ZESSE ENDE DERTICH.

In den eersten zoe zal Lenert de cuypers waecke byten van de Zuytpoorte off totten vervallen mortier thoe, ende I^5^ roeden wyte.

Item van dane off zal Cornelis de scomaeckers waecke byten tot de Brigittenthoorne thoe.

Item van dane off zal Gleyn de wevers waecke byten tot de schutscoye thoe.

Item van dane off zal Cornelis Jansze Drupelincx waecke byten tot de Langestraetsche poorte thoe.

Item van dane off zal Arien den dorsschers waecke byten tot de schutsthoorne thoe.

Item van dane off zal Crepel Cops waecke byten tot de Noortpoorte thoe.

Item van dane off sal Wouter de cuypers waecke byten tot de hooghe brugghe thoe.

Item van dane off zal Vastart Pieterszoens waecke byten tot de noortmolen thoe.

Item van dane off sal Jan Gheerytsze Colfhouts waecke byten tot Nele Jan Hugenszoens slop thoe.

Item van dane off zal Symon Besteleers waecke byten tot jegens de Vischstrate thoe.

Item van dane off zal Thonis Cornelisze mitten Doodens waecke byten tot de Craenthoorne thoe.

LXXXV. Ordonnantie van tuytzeylen van de haven ende diepen.

Gepubliceert den VII[en] in Maerte XV [c] zes ende dertich a circoncisione.

Alsoe de stede int werck is omme de havene te dyepen ende uut te doene tot geryvinghe ende welvaert van allen dengheenen, die deselve havene willen versoucken ende van doene hebben, ende dat eenige van dengheenen, die deselve havene behouven, tzy van onsen visschers ende andere, zeere inportuneelick comen inne- ende uuytzeylen deselve havene mit vollen staende zeylen ende doen de arbeyders, werckende in deselve havene, groote scade, zoe an haeren scepen ende zoe oeck in de voirseyde havene: soe eyst geordonneert by den bailliu ende die van den gerechte der voirseyde stede, dat nyemant, wye hy zy, poorters oft uutlemsen, die deselve havene willen innecommen, tzy mit buyssen, boots, heuyden, coggescepen, eeverscepen, zweenhalssen, oft zoe wat scepen dattet zijn, dat zy van stonden an haer zeylen sullen strijcken ende commen alsoe mit afgeleyde zeylen liggende an de taenhuyssen, sonder te moghen haeren scepen meeren oft stede te houden in deselve havene, tzy an twestersche [1]) oft an (t)oistersche hooft, ten eynde dat de arbeyders nyet belet en mogen worden in haerluyder werck. Ende ist byalsoe datter yemant in gebreke bevonden worde dese ordonnantie nyet te onderhouden, die sal verbueren, telcken reyse alst gebuerde,

1) Er staat: „weestersche".

een boete van vier ponden Hollants ende correctie van der stede, te gaen deene helft tot prouffyte van den meester van den wercke, alsoe verre als hy hemluyden gewaerschouwet [1]) heeft, ende die men mits desen daerthoe volcommen macht ende autoriteyt gheeft deselve boete af te nemen, ende dander helft tot prouffyte van den heere.

Item voorts zoe gebiet men, dat nyemant denselven annemer gheen scade en doet an zijn scepen oft aelmans, daer hy mede werckt, ende waert byalsoe dat hy eenige scade an zijn scepen gecrege, die sal men hem geheel beeteren nyetjegenstaende eenige ordonnancie oft articulen, int Waterrecht begrepen.

LXXXVI. (Ordonnantie van de rabouwen.)

Eodem die.

Voirt zoe wairschouwet de bailliu uuten name van de Keyserlicke Majesteyt alle lantloopers ende bedelaers, die loopen rabbauwen ende bedelen binnen der stede ende lande van Voorne, dat zy hem vertrecken uut derselver stede ende lande van Voorne binnen den derden dage nae de publicacie van desen, up peyne gegeesselt [2]) ende gesplist te worden in haer neuse, naer uutwysen de placaten van de Keyserlicke Majesteyt, tanderen tyden daervan gepubliceert.

LXXXVII. Ordonnantie van de waeckclocke te luyden.

Geordonneert dat men de waeckclocke luyden zal, te wetene, van halff April off tot halff Ougst toe, smorghens tot drie uuren ende tsavonts tot neghen uuren. Ende van dane voorts tot weder halff April toe, smorgens te vier uuren ende tsavonts te negen [3]) uuren, zoe voorseyt is. Actum den XV^en^ in April XV^c^ XXXVI.

LXXXVIII. Van de tobbens ende dwaelen (etc.).

Gepubliceert den IIII^en^ in Meye XV^c^ XXXVI.

Alzoer dagelicx, God betert, vele branden geschyen in diverssche plaetsen ende up ghisteren lestleden de stadt van

---

1) Er staat: „gevaerschouwet".
2) Er staat: „gegesselt".
3) Veranderd in „acht".

Delft [1]) bynaest geheel ende al afgebarnt is, twelc men zeyt toegecommen te wesen deur eenige, die haer heete assye gebracht ende geworpen zouden hebben an eenighe heyninghen, gemaect van ryete; ende omme by Goids hulpe ende goeder voirsienicheyt goede policie ende ordonnantie te onderhouden, omme brandt te verhoeden, waer men can ende mach: zoe is by den bailliu, out ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle geordonneert tnaervolgende:

1. In den eersten dat die van den ouden ende nyeuwen gerechte elcx hebben zullen eenen tobbe met handthaven [2]) ende eenen dweyl [3]).

Item mynen heere den raetsheer Andries van Bronchorst twee tobben met twee dweylen.

Item mijnen heere den bailliu twee tobben met twee dweylen.

Item tZuytendsche gasthuys drie tobben met drie dweylen.

Item den Heylighen gheest ten Brielle drie tobben met drie dweylen.

Item tZyechuys buyten der stede twee tobben mit twee dweylen.

De Brootsusteren twee tobben mit twee dweylen.

Sinte Katherynen Zusterhuys vier tobben met vier dweylen.

Item alle de stedeschuts, de cloveniers ende de hellebaertgiers zullen elcx hebben eenen tobbe met eenen dweyl.

Voort zoe beveelt men insgelijcx eenen yegelijcken, die van state zijn, oec eenen tobbe te hebben met eenen dweyl [4]).

2. Voort ist geordonneert, dat alle deghene, die up twater woonen, an beyden zyden, gehouden zullen wesen de graften voor haer deure uut te baggheren tusschen dit ende XIIII daghen eerstcommende, oft de stede zalt doen doen tot haer-

---

1) I. m. werd later geschreven: „Den brant van Delft opten 3 Mey 1536".

2) In 1540 schreef men „handthavens".

3) In 1540 schreef men hier „dwael", maar in 't vervolg „dweylen".

4) Hetgeen in dit art. staat, werd ook gepubliceerd in 1540, 1545 en 1551. In 1540 met deze woorden vooraf: „Alzoe tanderen tyden tot voirdernisse van den brande geordonneert is geweest zekere ordonnancie van de onderhoudenisse van den emmers, tobben, dweylen, ladders ende diergelijcke, twelck totnochtoe qualicken onderhouden is geweest: soe waerschout men eenen yegelicken, die daertoe gestelt zijn, dat zy deselve ordonnancie achtervolgen ende alle gereetscap hebben, zulcx als zy gestelt zijn, binnen acht dagen naestcommende, upte boete telcke reyse van een pont Hollants te verbueren, rechtevoert af te panden, ende zullen deselve thobbens ende dweylen stellen voir huerluyder dueren mit water, als men ommegaet upte schouwe van de emmers, die men houden sal up Vrydage van morgen over acht dagen voirseyt". Bij een latere publicatie van deze woorden werd aan het eerstgenoemde „tobben" toegevoegd: „mit handthaven oft ooren".

luyder coste, ende tselfde weder innewinnen tweeschatte an ghelde oft vierschatte an panden.

3. Voort zoe ist noch geordonneert dat alle dieghene, die eenighe hoefkens leggende hebben binnen der stede, geheynt met ryete, dat zy deselve heyninge afbreecken ende met anderen houte ofte plancken heynen binnen een maent naestcommende, oft de stede zalt doen doen tot haerluyder coste ende die penningen weder innewinnen, zoe voirseyt is.

LXXXIX. Ordonnantie van de rabouwen.

Den XXVI[en] in Julio XV [c] XXXVI.

Geordonneert by den bailliu [1]), out ende nyeu gerechte der stede van den Brielle mitsgaders de breetste svoirseyden lants, dat indiender eenige rabauwen oft eenige andere bouvven, tzy dat zy hem segghen in sKeysers zout te wesen oft nyet, den [2]) lantluyden [3]) oft yemant anders eenighe fortse oft gewelt andeden, dat deselve, die alsulcke fortse angedaen wordt, gehouden sal wesen tselfde te kennen te gheven den schout van der plaetse oft zyne gebuyeren, daert gebueren zal, dewelcke gehouden sullen wesen malcanderen te bate te commen ende sullen moghen deselve bouvven apprehenderen ende gevanghen leveren den bailliu van Voorne. Ende waert byalsoe, dat zyluyden hem ter weere stelden in sulcke schyne, dat men die nyet bequamelijck en soude moghen vanghen, zoe auctoriseert men eenen yegelijcken mits desen, alsulcke bouvven ende rabauwen ende andere quaetwillighe te moghen dootslaen, sonder yet daeran te verbeuren jegens de Keyserlicke Majesteyt.

Voort zoe beveelt men allen schouten te landewaerts, zoe wanneer tot haere kennisse gecommen zal wesen, datter eenighe binnen den lande gecommen zijn, om yemande eenighe foortse oft gewelt an te doene, dat zy van stonden an sullen . . en [4]) nae clockgeslach, ende sullen gebieden eenen yegelijck van haeren ondersaten, omme alsulcke personen te helpen geweldighen, twelck eenen yegelijck van den voorseyden ondersaten alsoe gehouden sal wesen te doene, sonder

1) I. m. is er bijgevoegd: „mannen van leenen slants van Voorne ende".
2) Er staat: „ende den".
3) Later is hiertusschen gevoegd: „de cloesteren".
4) Wat hier geschreven werd, is niet duidelijk.

des in gebreke te wesen, up peyne ende boete naer uutwysen der keure ende correctie van bailliu ende mannen. (Vgl. D. XXXVI.)

XC. (Van de honden te pooten ende de catten omtrent de duynen de oeren af te snyden.)

Voort zoe waerschout men eenen yegelijcken zijn honden te pooten ende denghenen, die eenige catten houden, wonende omtrent de duynen, dat die gehouden zullen wesen deselve catten de oeren af te snyden, ende dat binnen achte daghen, up de boete naer uutwysen der keure.

XCI. (Van nyet an lant te commen met eenige geweer.)

Voort zoe beveelt men alle vreemde bootsgesellen, tzy uut coopvaerders oft andere vreemde personen, nyet uut haeren scepen alhier binnen der stede oft an lant te commen met eenige geweere, te wetene, langmessen, bylen oft eenich ander wapen, hoe dat genaemt mach wesen, dan alleenlick de scipper mit een deghen ende de hooghe botsman [1]) mit een byle, up de verbuerte van twapen ende III pont Hollandts ende correctie. Ende de reysende man sal men in zijn herberghe waerschouwen, dat hy zijn wapen afleyt. Ende indien zynen waert daerinne versumelick is hem te waerschouwen, zoe sal men de boete an hem verhalen.

Desgelijcx verbiet men [2]) alle vreemde snyers ende mayers mit gheen geweer te gaene, tzy te lande off in der stede, op de vorseyde boete, mair hair geweer (sullen zy) laten in den huysen, dair zy gelogeert zijn.

XCII. Ordonnantie, gemaect by den bailliu, burgmeesters ende alingen gerechte der stede van den Brielle den XXIIIIen in Novembri XV c XXXVI, hoe men luyden zal ende wye gehouden sullen wesen te luyden up die tyden, hyernaer verclaert, binnen sinte Katherynenkercken binnen derselver stede van den Brielle [3]).

a. Eerst zoe sullen gehouden wesen te luyden die bier up heuren eedt wercken, die coorn meten up heuren eedt ende daertoe die ses nachtwakers met die coster.

1) Men zal te lezen hebben „bootsman".
2) Er staat: „verbiemen".
3) I. m. staat: „dese ordonnantie is vernyeuwt den Ven November XV c LVII ende is

b. Item zoe sullen de voirnoemde personen luyden up die tyden hyernaer volgende: eens, andermael ende derdemael up die avonden van die heeftdaegen [1]) ende gelijcke, te metten, Te Deum, onser Vrouwen misse, de hoochmisse, tsachternoens, te vesper, te love, in alder manieren als hyervoeren verhaelt is, te wetene eerst als men die gulde misse doet, upten Kersmisseavont ende twee Kersdagen, up Jaersavont ende dach, up Dryeconninghenavont ende dach, onser liever Vrouwen Lychmisseavont ende dach, Palmdach, upten Paeschavont ende twee Paesdagen, Ascencioensavont ende dach, Pynxteravont ende die twee Pincxterdagen, Sacramentsavont ende dach ende die geheele octave te [2]), upten Ommegancxavont ende dach, ende voort, nae ouder gewoenten, onser liever Vrouwen Assumptioensavont ende dach, upten Heylige crucen Ommegancxavont ende dach, ende nae ouder gewoente up Allreheyligenavont ende dach ende up Alrezyelendach, als men mit die processie gaet, upten Kermisseavont ende dach ende alle die geheele octave tsavonts te love, up sinte Katarinenavont ende dach.

c. Item sullen noch gehouden wesen te commen luyden alst blicxemt ende dondert, ende zoelange alst onweder duyert, ende tot allen tyden alst hemluyden by bailliu, burgmeesters (ende) wet hemluyden bevolen wordt [3]). Ende sullen tot allen tyden luyden een redelijcke ende bequame tijt, als men up feestdagen behoren te luyden.

d. Item zullen de voirseyde persoenen gehouden wesen te commen tot allen tyden, als voeren verhaelt staet [4]), selver in persone off een zoe cloucke als zyluyden zijn in haer plaets. Ende wye dat in gebrecke ware tot eeniger tyden te commen, als voirseyt is, sal tot elcke reyse verbueren drye stuvers, welcke penningen zullen wesen tot proffite van denghenen, die dair geluyt hebben.

e. Item de coster zal hebben die namen by gescrifte ende sal tot elcke reyse upteyckenen denghenen, die in gebrecke zullen wesen, ende sal hebben van elcke persoon van elcke

---

hemluyden voergelesen". Ofschoon gemaakt in Nov. 1536, komt de Ordonnantie in 't Keurboek voor na die welke 20 Febr. 1538 werd gepubliceerd.

1) Misschien moet men lezen: „feestdaegen".

2) Hier is wat weggelaten, waarschijnlijk „love".

3) Er staat: „woordt".

4) De woorden: „tot allen — staet" zijn later doorgehaald en vervangen door: „terstondt zoe wanneer men eens geclipt sal hebben mitte cleyne clocke".

reyse een halfve stuver, welcke halfve stuver cortinge wesen sal van de drye stuvers, hiervoeren verhaelt.

f. Item de bailliu sal zijn uuytgeleyde penningen weder doen manen denghenen, die verbuert zullen hebben. Ende indien zyluyden die penningen van stonden an upleggen [1]) ende indien zy de penningen nyet up en leggen by de eerste maninge, sal de bailliu alsdan hebben tweescat an ghelde, waervoor hy hemluyden sal doen ghyselen in den manieren als men gewoenelijck is van schulden te ghyselen.

g. Item de luyders sullen hebben vier tonne kuyse mitten excijs, om mit malcanderen te dryncken, te wetene, gezworen Maendach een, te Paesschen een, ten ommeganck een ende Brielsche merct een, waeroff die kerke sal betalen drye tonnen ende Sacramentsghylde een tonne, ende die stede sal gheven den excijs [2]).

h [3]). Item sullen de voorseyde luyders hebben, zoe wanneer zy versocht zullen worden over eenige dooden te luyden, van elcke reyse te luyden onder hem allen thien stuvers, zonder meer, up correctie.

i. Item den knaepe, van de luyders de wete te doen om te luyden, sal hebben van elcke doode eene stuver, zonder meer.

XCIII. (Ordonnantie [4]) beroerende de waecke.)

Gepubliceert den XVI^{en} Julij XV^{c} XXXVII.

Alzoe de bailliu van den lande van Voorne tot diverssche stonden gewaerschouwet is geweest, dat in Ghelderlandt zekere vergaderinge(n) van crijschluyden zijn geweest, dewelcke hueren anslach was om te invaderen de stadt van den Brielle, twelck nochtans duer de gracie Gods gheenen voortganck gehadt en heeft, waervan wy schuldich zijn God hoogelijck te loven ende te dancken, zoe ist geordonneert dat men alle Sondagen in allen prochiën, cloesteren ende susterhuyssen sal houden devotelicke protessie generael mit theylige wairdige sacrament, gebiedende alle wairlijcke personen de voor-

1) Hier is wat weggelaten, of wat vooraf gaat moet worden geschrapt.

2) De woorden: „waeroff — excijs" zijn later doorgeschrapt en vervangen door: „van der stede mitten excijs".

3) Dit en het volgend artikel zijn door eene andere hand geschreven na art. *e.*

4) Deze Ordonnantie werd reeds door mij medegedeeld in „De Navorscher", 1882, bl. 305—308.

seyde processie te volgen ende bidden God om gracie, dat Hy alle periculen in zyele ende lichaem will offnemen ende verlenen ons ruste, pays ende vreede ende ons salicheyt.

Voorts zoe beveelt men alle dekenmeesters, waer die zijn, van allen ghilden, mit haer toersen te commen ende verlichten eerwairdelijcken dat heylige sacrament, dewelcke toersen de voorseyde ghildemeesters, selver in persone, oft in huer absentie eenige van den ghildenbroeders, gehouden sullen wesen te dragen, sonder by yemant anders gedregen te worden, upte boete als up tSacramentsdach.

Ende alsoe de bailliu van Voorne gewaerschouwet is, dat de voorseyde crijschluyden noch nyet gescheyden en zijn, maer zijn noch van den opset, indien zy connen, de stede van den Brielle te invaderen, ende om tselfde te remediëren, alsoe vele als in ons is, zoe is gesloeten, geaccordeert tguendt dat hiernae volcht:

Eerst dat nyemandt, van wat state ende condicie hy zy, crijschman oft andere, sout winnende oft gheene, hem en vervoorderen te gane in ende duer der voorseyde stede van den Brielle ende lande van Voorne, levende up den huysman oft anderen ondersaten, sonder te betalen huer verteerde costen, upte verbuerte van haer lijff ende goet, al waert alsoe dat de personen, daer zyluyden geteert sullen hebben, hem des nyet en beclaechden, oft dat zy nyet en weten van hemluyden yet te eysschen, ende dat naer uutwysen tplaccaet.

Voorts van diergelijcken gebiet men alle leechgangers ende vagabunden, gheen sout oft onderhout hebbende, dat zy vertrecken uut der stede van den Brielle ende lande van Voorne, elck in zijn quartier, daer zy geboeren zijn, tusschen dit ende morghen avont, up peyne van lijff ende goet.

Desgelijcx gebiet men oeck alle vreemde beedelaers, tzy oft zy gesonts haer lichaem zijn oft verminct, leproessen, crepelen, blinden [1]), dat zy oeck vertrecken, sonder hier meer te gaen bedelen, [2]) tzy binnen der stede oft lande van Voorne, tusschen dit ende morgen avont, up de peyne achtervolgende tleste placcaet, daervan gepubliceert.

Desgelijcx gebiedt men dat gheen vreemde religioessen, tzy

---

1) Later bijvoeging: „cramers ende ketelboeters".
2) Er staat: „bedeelen".

monaken oft susteren, sullen gaen ende converseren alhier binnen der stede ende lande van Voorne, tenzy dat zy thoenen den bailliu van Voorne een testamoniael van huer overste van haer cloester, daer zy wonachtich zijn, up peyne van achtergehaelt ende getauseert [1]) te worden als verspyders, gebiedende desgelijcx alle conventen, alhier binnen den lande van Voorne gelegen, alle geestelijcke personen, die zy gelogiert sullen hebben, alle avont aen te brenghen den bailliu van Voorne, oft den hooftman in zijn absentie, up peyne van XX Keysersguldens, achtervolgende tleste placcaet.

Desgelijcx zoe gebiedt men te landewaert, dat zoe wye eenige mayers, snyers oft snysters aenneemt om zynen ougst te helpen inhalen, dat zy gehouden sullen wesen, aleer zy die sullen moghen logieren ende herberghen om te slapen, haer namen by gescrifte den schout van der plecke over te leveren [2]) voor eens. Ende soe wanneer alsulcke snyers oft snysters sullen vertrecken, soe sullen zy tselfde wederomme hueren schout te kennen gheven, om haer namen uut tregister gedaen te worden, dewelcke schouten, elcke in zyne bedryven, men beveelt goede register te houden ende copie daervan alle Maendage te leveren in handen van den bailliu van Voorne, up boete van XX Keysersguldens als voeren.

Desgelijcx beveelt men alle lantluyden nyemant te moghen herbergen int generael, hoe die personen mogen wesen, rijck noch arm, edel noch onedel, tenzy dat zy tselfde eerst den schout te kennen gheven, up de voorseyde boete.

Voorts [3]) zoe waerschouwt [4]) men allen lantluyden, rijck ende arme, soe wanneer zy sien sullen een zwarte vane boven up de cruyne van de Brielsche thoerne, dat alsdan een yegelijck van stonden an sal scheyden uut zijn werck ende coemen sonder vertreck nae den Brielle mit huer geweer, ende dat up peyne van lijff ende goet. Maer als daer een witte vane uuytsteeck, dat hem alsdan nyemant aen en treck, zoe verre die zwarte vane daer nyet by en is; maer als die zwarte vane uuthangt ende die last compt van Zwartewaele, soe sal men de witte vane steecken an de zuytzyde

---

1) Misschien moet men lezen: „getauxeert".
2) Er staat: „sullen overleveren".
3) Dit artikel werd ook gepubliceerd den 3^{den} Jul. 1542.
4) Er staat: „waerschouwe".

van den thoorne [1]). Ende indien de last compt uuyter zee, soe sal men een witte vane [2]) steecken an de noortzyde van den thoorne, waervan dat men een yegelijck waerschout, updat zy in handen van den vianden nyet en loepen. Ende alle dese ordonnantie sal wesen een teycken by daeghe.

Item [3]) oft gebuerde dattet last waere [4]) by nachte, soe sal daer een vier oft een lantaern uuytgestoecken worden boven up de cruyne van den thoorne, desgelijck an de zuytzyde ende noortzyde van denselven thoorne, gelijck voorseyt is van den vane, [5]) belastende alle nachtwaeckers, dat vier ziende, dat zy eenen yegelijcken waerschouwen mit clockgeslach ende anders, up peyne van lijff ende goet.

Item [6]) is noch geordonneert, ende men gebiedt allen molenaers, soe wanneer zy eenige van den voorseyden teyckenen sien sullen, dat zy van stonden an sullen laeten staen huer malen ende dat zy huer moelen setten ongeseylt ende setten die wijcken [7]) up een bourgonssche cruys, dat men daer onderduer ryden mach.

Item ist noch geordonneert, als men zyet dese teyckenen, dat elck coster in zijn dorp gehouden sullen wesen clockgeslach te doene, om alsoe malcanderen te waerschouwen ende dese articulen alle te samen te volbrenghen, opt peyne van lijff ende goet.

Item [8]) gebiet men allen lantluyden, dat zy hebben haer wapene, daer zy up gestelt[9]) zijn, up die peyne van X Keysersguldens. Men sal wapenschouwinge doen den eersten dach voor den lesten.

1) De woorden: „Maer als daer — thoorne", werden in 1542 weggelaten en vervangen door: „Ende zoe wye gheen geweer en hebben, dat ze passen geweer te hebben tusschen dit ende van huyden in acht, achtervolgende de oude ordonnancie, daervan wesende, ende dat up een boete van thien ponden zwarten, die men eenen yegelicken, in gebreke wesende, afnemen sal sonder eenige redemptie".

2) De ordonnantie van 1542 heeft: „de zwarte vaene".

3) Dit art. werd ook in 1542 gepubliceerd.

4) De ordonnantie van 1542 heeft: „datter last viele".

5) De woorden: „gelijck — vane" komen in de ordonnantie van 1542 niet voor.

6) Dit en 't volgend artikel werden ook in 1542 gepubliceerd.

7) De ordonnantie van 1542 heeft „wiecken".

8) Er staat: „Item men gebiet men". In de ordonnantie van 1542 komt dit art. niet voor, maar zij heeft i. m. 't volgende: „Voirts sal men in de toecommende weecke daeran by den bailliu ende mannen wapenschouwinge doen tot zoe nauwen tyde, alst den bailliu believen ende te passe commen sal".

9) Er staat: „gesteelt".

Item [1]) men beveelt allen lantluyden, die binnencommen sullen, zoe wanneer tlast is, dat zy commen voor der stede huys, omme aldair by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle geordonneert te worden, daer zy wesen sullen.

XCIV. Noepende dat men de brantemmers tot gheen ander dinghen sal gebruycken dan daer die toe geordineert zijn.

Alzoer vast dagelicx groote ongeregeltheyt valt onder der gemeynten van dat zy anderssins haer brantemmers, daer zy up geset zijn, besighen in de andere haeren affairen dan ten brande, twelck is tot grooten coste van der stede ende ymmers zoe nyet en behoert: soe ist geordonneert by den bailliu ende gemeenen gerechte der stede van den Brielle, dat zoe wie men van nu voortan bevindt deselve zyne emmers gebesicht te hebben anders dan totten brande, daertoe zy geordonneert zijn, die sal verbeuren een boete van XX sc. Hollants, rechtevoert af te panden. Ende omme regart ende toesicht totten selven emmers te hebben, dat die wel souden moghen bewaert worden, zoe is daertoe by der voorseyde stede geordonneert Saris Pietersze. Voorts beveelt men dat nyemant denselven Saris, doende tgundt dat voorseyt is, qualicken ofte leelijcken toe en spreect, up de voorseyde boete, ende de stede zoudt haer antrecken als haer eyghen stuck. (Vgl. C. V. 27, *n.*)

XCV. (Van dat gheenen vischjagers meer tsamen noch mecke wesen en zullen dan twee ende twee tsamen.)

Den XX^en^ in Februario XV^c^ XXXVIII.

Geordonneert by den bailliu, out ende nyeu gerechte der stede van den Brielle, dat gheenen vischjagers meer tsamen noch mecke wesen en zullen dan twee ende twee [2]) tscepen tsamen veynoots zijnde, elcx up hebbende twee mannen, ende niemant meer.

---

1) Dit artikel werd ook den 3^den^ Jul. 1542 gepubliceerd.

2) De woorden: „ende twee" zijn er later ingevoegd.

XCVI. Ordonnantie van dengeenen die mit hart dack gede[ct geweest] zijn ende nu mit riet.

Gepubliceert den XV^en^ in Junio XV^c^ XXXVIII.

Alsoe in veel jaeren veel huyssen, die in voerleden tyden mit hart dack gedect zijn geweest, ende [1]) nu mit riet oft gleuye gedect oft gestopt zijn, int geheele oft in deele, oft eenige [2]) riet of gleuy dack binnen den Montaigne van nyeus gemaect zijn: is overdragen dat een yegelijck, hy zy wye dattet zy, tusschen dit ende sint Jacopsdach naestcommende, verdecke ende verstoppe mit harden daecke ende die nyeuwe huyssen oft huyskens van riet ende leem in de Montaenge ofbreecke, op een boete van X ℔ Hollants, halff de Keyserlicke Majesteyt ende halff de stede. Ende nochtans sal de stede dat doen doen ende dat inwinnen.

XCVII. Van geen rietstapelen, stroo oft anders te setten binnen der stede.

Gepubliceert den XXI^en^ in Augusto anno XXXVIII. [3])

Men waerschout eenen yegelijcken, dat men nu voortan enyge rietstapelen off mutsertstapelen, stroo off anders, daer men mede backet, en sette off en houde, noch doet setten binnen der stede noch in huysen [4]), maer die stellen buyten der stede [5]). Maer alle deghene, die enyge van dien hebben binnen der stede off in [6]) huysen ofte solderen, dat zy tselve wechdoen binnen IIII daegen, ende dat zyluyden nyet meer riet, stroo ofte mutsert in huysen houden, dan zyluyden up eenen dach moegen verbacken, ende dat opte boete telcken reyse te verbeuren van XXX sc. Hollants ende correcxie. Ende beveelt men voorts, dat die viermeesters, elcx in heur gebuyerte, naerstich ommegaen ende goede toesich daertoe hebben. (Vgl. C. V. 19).

---

1) Dit „ende" zal men hebben te schrappen.

2) Men zal te lezen hebben: „eenige mit".

3) Later is er bijgevoegd: „by advyse van bailliu, oudt ende nyeuwe gerechten".

4) „Noch in huysen" is later doorgeschrapt.

5) Later is hier bijgevoegd: „ofte in huysen, staende mit harde daecken vier roeden van den oven, oft in huysen, met sachten daecke staende acht roeden van den oven".

6) Later is hier „haer" ingevoegd.

XCVIII. (Van de hoochte van de schoorsteenen.)

Item men beveelt voorts, dat alle smeeden ende backers haer schoorsteenen, daer zy heur neeringe van backen ende smeeden mede doen, dat zy dieselve uphalen sullen een [1]) voet hooger dan tdack van heuren huyse ende haer buyeren huysen, naest henluyden staende, ende dat up gelijcke boete ende correcxie als boven, alzoe dickwil als zy daerup bekeurt sullen worden. (Vgl. D. III.)

XCIX. Van de heete ziecte hoe hem een yegelick reguleeren sal [2]).

Is voorts geordonneert, om die weeckheyt des tijts, dat men [3]) allen huysen, daer dese naeste drie weecken yemant van de quade siecte in gesturven is off voerdan noch sterven mach, dat men voer deselve huysen boven uuythangen sal een halff gleuy scooff van stroo, ende dieselffde laeten hangen voer een tijt van ses weecken, opte boete van XXX sc. Hollants ende correcxie, telken reyse als zy daeroff bekeurt worden.

Voort beveelt men, dat deghene, die in de huysen blyven, daer yemant inne sterft van der quaeder siecte, haerluyder huysen toe sullen houden, ende noch neringe noch enyge coopmanscepe doen; noch gheenderhande ghoedt daeruuyt te dragen om te luchten off anders binnen de voerseyde ses weecken. Ende en sullen oeck onder tvolck nyet verkeeren, noch wandelen, noch erghens gaen oft staen, zy en hebben een wit stocxken bloot in de handt, een elle lanck ende nyet corter. Desgelijcx alle dieghene, die over enyge siecken gaen off bewaeren, op gelijcke boete ende correcxie.

Ende zy zullen haer witte roede draegen openbaer van de voerseyde ellen lanck in haer handt, zonder die enichsins te decken in der mauwen, onder cleeren, heucken off faelgen. Ende wat zy coopen willen van des zy behouven, dat zullen

---

1) Later veranderd in: „twee".

2) Deze keur werd „vernyeut ende affgelesen den IX^en Octobris XV C zeven ende vijftich" en begon toen aldus: „Is geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle dat van nu voirtaen om etc."

3) Hier in te voegen „voer" en dan te schrappen wat volgt: „dat men voer deselve huysen".

zy van verre wysen metter roede, zonder yet te handelen. tasten off prouven, op gelijcke boete ende correcxie.

Voort beveelt men de voerseyde personen in gheen prochyekercken te comen, om misse te hooren, sermoenen oft enyge diensten Gods, maer sullen gaen mogen in gasthuysen oft cloosteren, ende anders nyet, om misse te hooren alleenlick. maer geen sermoen, noch oeck in gheen vergaringe van volcke, processiën ende diergelijcke, op gelijcke boeten ende correcxie.

Voort en sal men gheen erffhuysen houden, om goet te vercoopen, dan acht weecken naedat die doot huysruyminge gedaen heeft, up gelijcke boete ende correcxie als vooren.

C. Van arbeyders te nemen diet hem belieft sonder daeromme te cavelen [1]).

Alzoe in die ordonnancye vant draegen ofte wercken van turff, hout, coorn, saedt ende anders, geseyt, geordonneert ende verclaert es, dat zoe wanneer tselffde gebeurt, die dragers ende werckers daerom zouden kavelen ende kavel houden [2]), datwelcke men bevindt tot grooten achterdeele van der gemeente deser stede: soe is geordonneert by bailliu ende gerechte, dat nyemant voortan om werck sal cavelen, maer denghenen, die enyge arbeyders off dragers van doen heeft, die sal mogen nemen alle alsulcke arbeyders alst hem sal gelieven, zonder wederseggen van yemande. Ende dieghene, die al begheert worden te wercken, en sullen nyemant mogen weygeren. Ende wye ter contrarye van desen bevonden wordt doende, sullen elcx verbeuren een boete van XXX sc. Hollants ende correcxie. Ende blyvende alle andere artyckelen, in den coern [3]) van den arbeytsloon gestelt, van waerden.

CI. Ordonnancie gemaect by den bailliu ende gemeen gerechte der stede van den Brielle angaende de meters upten IIIen in Augusto XV c XXXVIII.

a. Eerst datter wesen sullen zes meters, te wetene, Jan Gherritsze Colfhout, Heerke Vaer, Frans Jansze mitten eenen ooghe, Cornelis Pietersze, Symon Bestelaer ende Harman Dircxce Pyckzwart, dewelcke gehouden sullen wesen alle

1) I. m. staat: „Gepubliceert den IIIIen Augusto LVIII".
2) Zie C. XXVI, 40, en D. LXVII.
3) Men zal te lezen hebben: „coeren".

Sonnedage naer de hoochmisse te cavelen, wye dat die eerste neringe hebben sal ende wye daeran volgen zal, ende elcklick houdende zijn buerte op een solder ende casse, gelijck dat vallen sal, te wetene, twee ende twee tsamen, dwelcke meten sullen opte solders mit een mate, ende in de casse, indien zy willen, mit twee. Item die twee, die samen vallen sullen, in wat werck dat zy commen sullen, soe zullen zy dat werck offmeten, zonder in eenich ander werck te treden off uuyt te scheyden, aleert offgemeten sal wesen, op haer eedt ende gecorrygeert te worden als meyneedich.

b. Item dat zy van nyemant, noch cooper oft vercooper, drinckgelt eysschen en sullen, op gecorrygeert te worden als boven.

c. Item zoe wye dattet zijn buerte valt ende wel by drancke is ende sulcx by drancke op solder comt, dat sal wesen op XIIII dagen zijn neringe. Ende en sal gheen cavelinge hebben binnen die eerste twee Sondagen daeranvolgende.

d. Item wat ghelt dat by den voirseyden meters in de weke gewonnen sal worden, dat sal gebrocht worden in een bosse, ende sal alle Sonnendage naer den hoichmisse gedeelt worden, aleer men weder cavelen sal tegens die toecommende weecke [1]).

e. Item zoe wye eenige twyst maect op eenige solders, tzy tegens malcanderen oft tegens cooper ofte vercooper, sal wesen opte boete voirseyt ende XIIII dagen zijn neringe.

f. Item oft gebuerde, datter yemande zijn coorne overslaen wilde, dattzelffde sullen die meters, diet zijn buerte valt, gehouden wesen om tvoirseyde loen te doen. Ende wye dat overslaet, sal dat extraordinaris loon behouden.

CII. (Vant luyden van de clocken, tsingen van een misse van requiem etc.)

Gepubliceert den XXVI[en] in Meye XV [c] XXXIX.

Alsoe de bailliu ende die van den gerechte der stede van den Brielle ontfangen hebben zekeren bryeff uuyten Hove van Hollant van de Majesteyt van de Coninginne regente van desen landen van der Keyserlicke Majesteyt, haeren broeder: soe is geordonneert by den bailliu ende mannen van leene slants van

---

1) Er staat: „wecke".

Voorne, mitgaders die van den gerechte der stede van den Brielle, mit eendrachticheyt van den deeken ende capittel derselver stede, dat men alhyer binnen der voirseyde stede ende voorts in allen conventen ende te landewaerts in allen prochiën ende dorpen binnen den lande van Voorne, alsoe wel an de westzyde als oestzyde van Vlackee, luyden sal mit alle de clocken den tijt van drie dagen aneenvolgende, te weten, Sonnendach, Maendach ende Dynsdach naestcommende, telcken dage driemael, telcken een halffve ure, te weten, smorgens te ses uren, tsmiddaechs te elff uren ende tsavons te zes uren; ende dat men sal Maendage des sachternoens singen met allen pryesteren, scholieren ende andere, die gewoenlijck sijn te singen, een vigelie van negen lessen, ende sDynsdaechs [1]) daeran voor de noene een misse van requiem, ende dit al solemnelijcken, biddende hertelijck voor de ziele van de Keyserinne, waeromme men beveelt [2]) alle poorters ende inwonende deser stede ende voort alle lantluyden in haerluyder prochie, dat zy hem vinden des sMaendaechs sachternoens in de vigelie ende sDynsdaechs daeran voor de noene in de misse van requiem, blivende tot alle diensten gedaen sullen wesen in der kercke, vierende haer ambocht ende ander werck, latende ter kerck commen, biddende ende offerende voor de siele van der voirseyde Keyserinne [3]), in statelijcken rouwenabyte, elcx naer zynen staet ende vermogen, alst wel behoert, want de belyefte van de Majesteyt van de Coninginne sulcx is, ende dit up gecorrigeert te wesen, anderen ten exemple.

CIII. Van dat nyemant van de sloetmakers eenige sluetelen uuytdrucken en sullen.

Gepubliceert den XXIII^en^ Junij XXXIX.

Alsoe bailliu ende die van den gerechte geadverteert zijn, dat dagelijcx groot gebreck valt alhyer binnen der stede van den

1) In plaats van „sDynsdaechs" staar er: „smiddaechs".

2) Er staat: „bevelt".

3) Eene ordonnantie als deze werd ook gepubliceerd den 13^den^ Febr. 1559 na de ontvangst van een missive van 't Hof van Holland, houdende kennisgeving van het overlijden van den Keizer, en in haar leest men: „in der kercken comende, biddende ende offerende voor de ziele van de voorseyde Keyserlicke Majesteyt". Met 't oog daarop kan het zijn, dat men in de ordonnantie van 1539 moet lezen: „vierende haer ambocht ende ander werck latende, ter kerck commende, biddende etc."

Brielle als int plattelant, upte dorpen, van dat vele diversche persoenen hem dagelijcx vervorderen te commen totten sloetmakers met was, potaerde, cleyn oft schuyem ofte andere materiën, hebbende daerinne gedruct eenige sluetelen, ende deselve sluetelen, daer zy mede gedruct hebben, heymelijcken vercregen ende hemluyden nyet toe en behoeren, begerende die naegeconterfeyt te hebben, presenterende excessive loon, nyet achtende wat zy daervooren geven, waerduer te presumeeren is, dattet tselve geschiet om bedroch ende valscheyt te doen, ende dat daerduer groot quaet zoude moegen geschien, indien by ons hierinne nyet voirsien en wordde: soe is geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuwe gerechte der stede van den Brielle ende mannen van leene slants van Voirne, dat van nu voirtaen, zoewel binnen der stede van den Brielle als upte doirpen, nyemant hem vervorderen en sal eenige sluetelen naer te laeten conterfeyten, die in eenige materiën gedruct zijn, in wat manieren dattet zy, noch dat de slootmakers de sluetels, die hemluyden gebrocht wordden, zelver drucken zullen, dan alleenlicken te maicken sluetel naer sluetel oft sluetel naer slot, ende dat van dengeenen, die de slooten toebehoiren, ende daer zyluyden begeeren eenen sluetel off gemaict te hebben, ende dat up peyne van dengeenen, die contrarie van desen bevonden wordde gedaen te hebben, telcken reyse te verbueren de hoochste boete, ende dairenboven gecorrigeert te wordden crimineelijck oft civilick, als men bevinden sal ter materie dienende. Des zoe zullen alle slootmaeckers gehouden wesen ten naesten bandage, up Saterdage naestcommende, te commen upter stede huys alhier ende te doen behoirlicken eedt dezelve ordonnantie te onderhouden.

CIV. Van de ijckinge van allen maeten.

Gepubliceert den XIX^en^ Septembris XV^c^ XLI [1]).

Georddonneert by den baeliu, mannen van Voorne ende gerechte der stede van den Brielle, dat een ygelick binnen derselver stede van den Brielle ende overal in den lande van Voorne zijn corematen, zoutmaten, biermaten, wijnmaten ende

1) Deze ordonnantie werd wederom gepubliceerd of vernieuwd 19 Jan. 1551 „a circoncisione", 11 Juli 1558 en later.

alle gewichten, mitsgaders alle maten, daer men gewoenlicken is mede te meten, sal bringen onder den gezworen yeckere deser stede, te weten, de corenmaten ende andere maten van houte onder Ewout den stoeldrayer; ende angaende alle andere tynne maten, looden ofte cooper maten ende alle gewichten onder Geryt Jansze tynnegieter; ende dezelve laten ijcken achtervolgende de oude ordonnantie, daervan wesende, tusschen dit ende acht dagen [1]) naestcommende, naer datum van desen, ende betalen trecht, vanoudts daertoe staende, te weten, van alle nyeuwe ongeijcte maten, die noyt geijct en zijn geweest oft daer men blocken ofte blocx innesetten moet, van een achtendeel drie stuvers, een mudde twee stuvers, een spint twee grooten, een half spint anderhalven groote, een vierendeel een grootgen, een half vierendeel twalef myten. Ende van maten, die hier voirtijts geijct zijn geweest, die hy niet en mindert ende geen blocken inne en steect oft bevint, houdende hoer mate, eenen stuver. Ende zoe wie teynden de voorseyde acht dagen contrarie van desen bevonden worden zijn voorseyde maten ongeijct [2]), dat zal wesen opte boeten van drie ponden Hollants. (Vgl. C. VIII. 14.)

CV. Van nyemant te sticken oft peylen in de stedevesten.

Gepubliceert den XXII[en] Decembris anno XV[c] XLI [3]).

Geordonneert by den bailliu ende alingen gerechte der stede van den Brielle, dat van nu voortan nyemandt, wie hy zy, hem en vervordere te sticken ofte peilen in der voorseyde stede vesten, van der Zuytpoorte totte Noortpoorte toe, an de westzyde van [der] stede, upte verbeurte, alsoe dicke men yemant bevonde, telcke reyse XII gr. ende den elger ende byle. Actum ten dage ende jaere als voeren. (Vgl. C. XXVI. 5).

CVI. (Van te commen mit spaden ende scuppen.)

Gepubliceert den XXI[en] (in) Junio XV[c] XLII.

Men beveelt eenen ygelicken, poorters ende inwonende, ende nietemin begeert men van allen uuytlemschen, die mitter spade wercken connen, spitten oft delven, dat zy hem gereet

1) Hier en in 't vervolg is „acht dagen" later veranderd in: „drie weecken".
2) In te voegen: „te hebben". Het voorafgaande „zijn" te veranderen in: „huer".
3) I. m. staat: „vernyeuwt op den X[en] Januarij XV[c] LX.

maecken ende hier omtrent der stede huys commen mit spaden ende scuppen op morgen nochtent voor vijf uuren, omme te gaen daer men se van noode sal mogen hebben. Men sal se geven thien grooten daechs. Ende dat op die boete van XX sc. Hollants ende correctie.

CVII. Ordonnantie van de waecke te landewaert.

Gepubliceert als voeren.

Alzoe die baeliu ende die van den gerechte der stede van den Brielle ontfangen hebben zekere brieven, wel tot zessen toe, van de Majesteyt van de Coninginne regente dese(r) landen, ons waerscouwende dat men wel toesien soude voor enige quaetwillige vianden der Koninclicke Majesteyt mit haren broeder, waervan de leste twee brieven van woirde tot woirde hiernaer volgen etc.: soe ist geordonneert by den voorseyden baeliu ende gerechte mitsgaders mannen van leene slants van Voorne, dat men waecken sal alsoe wel binnen der stede van den Brielle als oeck te landewaerts, bevelende eenen ygelijcken, die alzulcx by den hooftmannen van der waecke angeslegen wordt, ter waecke te commen mit zijn geweere, op de boete, vanoudts daertoe staende. Ende te landewaert sal men waecken als hiernaer verclaert wordt:

In den eersten [1]) soe zullen alle scouten ende scepenen van den polderen ende plaetsen, hiernaer genomineert, ordonneeren, elck in tzyne, wie snachts waecken zullen, dewelcke men condigen ende oflesen sal tSondaechs in der kercken voor die geheele weeke daeran. Ende men sal denselven waeckers beëeden te waecken naer der voorseyde ordonnantie. Ende indien men bevindt dat den waecke qualicken gehouden wordt duer gebreck van scout ende scepenen, soe sal elck van dien verbueren een boete van XX ℔ zwarte telcken tyden dat men bevinden (sal), ende gecorrigiert te worden, anderen tot exemple. Item de aenbrenger van desen sal hebben telcken reyse drie pont zwarten van der voorseyde boete. Ende zullen scout ende ten minsten twee scepenen mit hem uuyt elcken polder alle Maendage commen by den baeliu ende verclaren aldaer, oft de waecke na der ordonnantie wel gehouden is geweest oft niet, ende [2]) by haren

1) Wat hier volgt, werd den 11den Jul. 1558 „andermael gepubliceert".
2) In het HS. is hier ingevoegd: „dat".

eede zeggen wie in gebreke geweest is, op gelijcke boete ende correctie.

Item alle degene, die alsoe ter waecke angeslegen zullen worden, zullen commen mit haer wapenen ter plaetsen, dair elck by der ordonnantie geordonneert zal worden, ende wesen daer ter sonnen onderganck, ende van daer niet scheyden voor der sonnen opganck, op een boete van III Karolusguldens, daervan den anbrenger hebben sal een ℔ zwarte.

De prochie van Rugge sal alle nachte waecken mit zes mannen, te weten, mit twee paerden ende vier te voete, die haer waecke houden zullen van der Nisse totter Noortpoorte toe, ende zullen gehouden wesen alle ure denselven waeckers op der Noortpoorte an te spreken, op gelijcke boete van III Karolusguldens.

Item de prochie van Oestvoren zal waecken alle nacht mit zes mannen, te weten, vier te paerde ende twee te voet, dewelcke haer waecke houden zullen van tWintgat totter Nisse toe, ende zullen gehouden wesen alle ure de waecke van Rugge toe te spreken, op gelijcke boete.

Item de prochie van Rockaenge sal waecken alle nacht mit vier mannen, te weten, twee te paerde ende twee te voete, dewelcke haer waecke houden zullen van sint Annenpolder tot over tWintgat, ende alle uure de waeckers van Oestvoren toespreken, op [1]) gelijcke boete.

Item de prochie van Nyeu-Hellevoete sal waecken alle nacht mit vier mannen, te weten, twee te paerde ende twee te voete, dewelcke haer waecke houden zullen van Pieter Matthijssens lanthuys tot sint Annenpolder toe, ende alle ure de waecke van Rockaenge toe te spreken, op gelijcke boete.

Item de prochie van den Nyeuhooren sal waecken alle nacht mit zes mannen, vier te paerde ende twee te voete, dewelke haer waecke houden zullen van der Nyeuwenhorentsche sluys tot Pieter Mathijssens lanthuys toe, ende zullen alle ure de waeckers van de Nyeu-Hellevoet toespreken, op gelijcke boete.

Item de prochie van den Oudenhooren sal waecken alle nacht mit vier mannen, II te paerde ende II te voet, dewelcke huer waeck houden zullen van Plasickere totten Nyeuwenhoorentsche sluys toe, ende zullen gehouden wesen alle ure de waeckers van den Nyeuhooren toe te spreken.

---

1) Er staat „van" in plaats van „op".

Item de prochie van Zwartewale sal alle nacht waecken mit vier mannen te voet, dewelcke haer waecke houden zullen van tdorp of totter Nolle toe, ende zullen gehouden wesen alle ure toe te spreken de wakers van tNyeulant, op gelijcke boete.

Item ende de wakers van tNyeulant zullen alle nacht waecken mit vier mannen, II te paerde ende II te voet, dewelcke haer waecke houden zullen van den Nolle totter Zuytpoorte toe, ende zullen alle uuyre gehouden wesen de waeckers an te spreken alzoe wel van Zwartewale als de waeckers van de Zuytpoorte, op gelijcke boete.

Item alle de voorseyde waeckers zullen gehouden wesen malcandere te seggen wat zy buyten den lande ende binnen bevonden [1]) ende gehoert hebben, om alsoe van waecke tot waecke dat voortgeseyt te worden, ende de twee leste waecken als Rugge ende tNyeulant zullen voertseggen den waeckers van der Noortpoort ende Zuytpoorte.

Item ende oft soe gebuerde dat de waeckers, die te lande waecken, hoerden oft bevonden enige scepen, baerdzen [2]), boets [3]) oft anders, die hemluyden dochte dat landen wouden, dat zullen zy van stonden aen adverteeren haren scout ende den wakers van der stadt, ende die van Oestvoren zullent adverteeren den casteleyn ende [4]) haren scout, om van stonden aen mit vierteykenen te toogen, waer den anslach wesen soude, om zoe malcanderen te bate te comen.

Voort soe gebiet men allen ingeseten van den lande ende dorpen, tot soe nauwen tyden alse zien zullen enige vierteykenen ofte dat zy de clocke van der stadt horen slaen, dat zy alsdan van stonden aen mit haer wapenen commen binnen der voorseyde stede van den Brielle, om die te helpen houden jegens de vianden, op verbuerte elcx van lijf ende goet.

Voort soe ist geordonneert, alsoe veele waeckers hier voortijts hem vervorderen te gaen drincken in den herbergen ende anders, waerduer zy quade toesicht houden ende mit dien middelen tlant ende der stede tot scade ende invasie van den vianden mochte lyden, zoe verbiet men alle her-

---

1) Er staat: „bevinden".
2) Er staat: „vaerdzen".
3) Later veranderd in: „geleyen".
4) De woorden: „casteleyn ende" zijn doorgeschrapt.

bergiers ofte herberchvrouwen denselven waeckers geen bier oft wijn te tappen, op gelijcke boete van drie Karolusguldens. Actum den XXI^en^ in Junio XV^c^XXXVII. (Vgl. D. LXXVIII.)

CVIII. ORDONNANTIE [1]), OVERDRAGEN ENDE GEMAECT BY DEN BAELIU, OUDT ENDE NYEU GERECHTE DER STEDE VAN DEN BRIELLE, OM TE WETEN, INDIENT VAN NOODE WAER, WAER DAT ELCK HOOFTMAN, QUARTIERMEESTER ENDE WAECKEN HEMLUYDEN BY NAMEN ENDE TOENAMEN HOUDEN ZULLEN TOT SOE NAUWEN TYDEN ALS MEN DE STORMCLOCKE LUYDEN OFTE CLIPPEN SAL. ACTUM DEN XXI^en^ JUNIJ XLII.

Noortpoorte. [2])

In den eersten opte Noortpoorte zullen hooftmans wesen Pieter Cornelysse Musschevanger, Jan Ariaenssoen ende Pieter Jacobsse [3]), onder hem hebbende Jacob Claesse waecker.

Item van sint Jorys schuts Aert Pouwelssoens quartier, uuytgesondert Cornelis Pietersse Musschevanger ende Jan Woutersse, die zullen wesen opten Sciedamschen tooren. Ende Jan Engelsse ende Huybrecht Aertsse zullen wesen achter Neel Jan Huygezoens slop.

Item van de coeloeveniers Philips Corneliszoens quartier, uuytgesondert Job Reyersse, mr. Aert Spiegel, Wadde de cuyper ende Lenart Jan Woutersse, die zullen wesen opten Schiedamschen toorn, ende Willem Heynricxze, IJsbrant den wever, Ghijs den tymmerman ende Meynart Thuenisse zullen wesen achter Neel Jan Hugeze.

Suytpoorte.

Upte Zuytpoorte zullen hooftmans wesen Danckert Jacobsse ende Dirck Jansse in den Pot [4]), onder hemluyden hebbende Cornelys den scoemakers waecke.

Item van sint Jorys schuts Claes Cornelyssoens quartier.

---

1) Het Keurboek bevat nog 5 dergelijke ordonnanties. Drie er van werden gepubliceerd 15 Maart 1552, 8 Maart 1567 en 20 Mei 1571.

2) In de ordonnanties van 1552, 1567 en 1571 staat: „de Noertpoorte mit de twee thoorens daerby an de oestzyde ende zuytzyde".

3) De ordonnantie van 1552 noemt als „hooftman" Pieter Pouwelsze burgemeester.

4) De ordonnantie van 1567 noemt als „hooftman" Euwout Cornelisze schout, en onder de „sint Joris schuts" Rochus Meusse timmerman.

Item van de coeloveniers Witte Ariaenssoens quartier, uuytgesondert Neel Pouwelsse, Wouter den schilder, coman Ariaen buyten de Zuytpoorte, die wesen zullen opte Craenthooren, ende Jan Beyesse, Aernt den backer ende Willem Jansse botman, die wesen zullen op coman Heyns toorn.

Piermansche poorte.

Up de Piermans poerte zullen hooftmans wesen Cornelys Ewoutsse ende Claes Cornelysse corencooper, onder hemluyden hebbende Geleyn de wevers waecke.

Item van sint Jorys schuts [1]) Pier Stuers quartier, uuytgesondert Ariaen Jansse cuper ende Lenart in den Keyser, die wesen zullen opte schutskoye achter tZusterhuys, ende Gillis Boogaert ende Cornelis Ariaensse Drogendijck, die zullen wesen achter de Vischmarct opte tooren aldaer.

Item van de coeloveniers Ariaen Pouwelssoens quartier, uuytgesondert Jan Wolfertsse, Heyn Willem Sarysze ende Jorys Jansse scipper, die wesen zullen opte voorseyde schutskoye, ende Jacob Aerntsse, coman Ariaen in de Langstraet ende Willem Jansse den cuyper, die wesen zullen opte veste achter de Vischmarct.

Langestraetsche poorte.

Item opte Langestraetsche poorte zullen hooftmans wesen Heynrick Cornelysse Zeelaer ende Thon Eeuwoutsse [2]), by hemluyden hebbende Ariaen IJsbrantssoens Lapgens waecke.

Item van sint Jorys schuts Willem Heermans quartier, uuytgesondert Pieter Cornelysze Houtecop, Cornelys Ingelsse, Jacob Ariaensse, Ariaen Aertsse brouwer, die zullen wesen onder den hooftman opt stadthuys, ende Pier Piersse, Cornelys Philipsze, die wesen zullen opte Craentoorn, ende Claes Lenartsse ende Geryt den snyer, die zullen wesen op coman Heyns thooren.

Item van den cloveniers Thonys Lauwessoens quartier, uuytgesondert Philips Gerytsse, Lau Hugeze, Symon Jansse, Lenart den backer, die wesen zullen opter stadt huys.

---

1) De ordonnantie van 1571 noemt onder de „sint Joris schuts" Rochus Meusze timmerman.

2) De ordonnantie van 1567 noemt als „hooftman" Cornelis Jacobsze burgemeester en onder de „sint Joris schuts" Mr. Joost Dirxse organist. De ordonnantie van 1571 noemt

Upte Schiedamschen toorn an de hooge brugge. [1])

Sullen hooftmans wesen Jacob Jansse ende Yeman Lenartzoen, [2]) by hemluyden hebbende Wouter de cuypers waecke, ende Cornelys Piersse Musschevanger ende Jan Woutersse, voetboegen, Job Reyersse, mr. Aert Spiegel, Wadde den cuyper ende Lenart Jan Woutersse, cloveniers.

Upte veste achter Neele Jan Hugezoen. [3])

Sal [4]) hooftman wesen Ariaen van der Houf, by hem [5]) hebbende Cornelys den luchtigen snyers waecke, Jan Engelsse ende Huybrecht Aertsse, voetboegen [6]), Willem Heynricxze, IJsbrant den wever, Ghijs den tymmerman ende Meynart Thonysse, cloveniers.

Upte veste [7]) *achter de Vischmarct.*

Sal hooftman wesen Willem Cornelysze, by hem hebbende Thonys Dircxzoens waecke, ende Gillis Boogaert ende Cornelys Ariaensse Drogendijck, voetbogen, Jacob Aerntsse, coman Ariaen in de Langstrate ende Willem Jansse den cuyper, cloveniers.

Upte Craentooren ende Jan van Horens thooren. [8])

Sullen hooftmans wesen Pier Stuer ende Jan Cornelysze, [9]) by hemluyden hebbende Frans den dragers waecke, Pier Piersse, Cornelys Philipsze, voetbogen, [10]) Neel Pouwelsse, Wouter den schilder, coman Ariaen buyten de Zuytpoorte, cloveniers.

---

als „hooftman" Cornelis Jacobsze burgemeester en onder de „sint Joris schuts" Jan Pietersze Coppelstock.

1) In de ordonnanties van 1552, 1567 en 1571 staat: „den Schiedamschen thooren mitten thooren by de noertmoelen."

2) De ordonnantie van 1552 meldt als „hooftman" Adriaen Colff. Maerten Colff komt in de ordonnantie van 1567 voor onder de „sint Joris schuts".

3) In de ordonnantie van 1552 staat: „de thooren achter Nele Jan Huygeze." In de ordonnantie van 1567: „de thooren achter Coppe-Daenslop".

4) Er staat: „sullen".

5) Er staat: „by hemluyden".

6) De ordonnantie van 1571 noemt onder de „sint Joris schuts" Mr. Joost Diricxse organist.

7) De ordonnanties van 1552, 1567 en 1571 hebben „thoorn" in plaats van „veste".

8) In de ordonnanties van 1567 en 1571 staat: „den Craenthoeren met den thooren achter Cornelis Bouwenssoens weduwe".

9) De ordonnanties van 1567 en 1571 noemen als hoofdman „Caerle Gans".

10) De ordonnantie van 1552 noemt onder de „sint Joris schuts" Jacob Pietersze „schoudt".

Up coman Heynens thooren. [1])

Sal hooftman wesen Cornelys van Duvenvoirde, onder hem hebbende thalve kints waecke, Claes Lenartsse ende Geryt den snyer, voetbogen, ende Jan Beyesse, Arent den backer ende Willem Jansse botman, cloveniers. [2])

Upte schutskoye. [3])

Sal hooftman wesen Pouwels Dircxze, by hem hebbende Lau Pierssoens waecke, ende Ariaen Jansse, Lenart den Keyser, voetboegen, Jan Wolfertsse, Heyn Willem Sarysse ende Jorys Jansse scipper, cloveniers.

Voor de stede huys.

Sullen hooftmans wesen Cornelys Jansse Craen burgemeester, Huge Cornelysze tresorier ende Jan Gans secretarius, [4]) onder hem hebbende Quaet Aertges waecke, alle de hellebaerdiers, ende Pieter Cornelysze Houtecop, Jan Ingelsse, Jacob Ariaensse ende Ariaen Aertsse brouwer, voetbogen, [5]) Philips Gerytsse, Lau Hugeze, Symon Jansse ende Lenart den backere, cloveniers.

[De ordonnantie van 15 Maart 1552 heeft het volgende slotartikel:

Item allen denghenen, die hiervooren nyet genomineert en staen, nyemandt uuytgesondert, zullen by last ende noedt commen met huer geweer voor het stadthuys by den bailliu ende burgemeester [6]), ende alle weerachtige manspersoonen, zoewel geestelick als waerlick, ende alle jonge gesellen.

In de ordonnantie van 8 Maart 1567 volgen op dit artikel nog twee artikelen, luidende:

---

1) De ordonnantie van 1552 heeft: „cooman Heyns thooren". In de ordonnanties van 1567 en 1571 staat: „den thooren upten Hoenderdijck".

2) De ordonnantie van 1567 noemt als „clovenier" Jacob Ariaensze Tromper.

3) In de ordonnantie van 1552 staat: „den thooren tegens de Brygitten ende de schutskoeye". In de ordonnanties van 1567 en 1571: „den thooren achter die Catherinen met die schutskoye".

4) De ordonnantie van 1552 meldt als „hooftmans": Yeman Lenertsze burgemeester, Cornelis Eeuwoutsze thesaurier, Pieter Jacobsze en Jan Gans secretaris. De ordonnantie van 1567: Jan Jorisze burgemeester, Boudewijn van Kerckwerve, thesaurier, en Mr. Servaes Verdstein secretaris. De ordonnantie van 1571: Jan Joorisze burgemeester, B. van Kerckwerve thes., Vincent Cornelisze, Jacob Adriaensze en Mr. Servaes van Alim Hubrechtsze secretaris.

5) De ordonnantie van 1552 noemt onder de „sint Joris schuts" Mr. Pieter organist.

6) In 1567 schreef men: „by den bailliu ofte den burgermeester".

Ende sal een yegelijcken gehouden zijn, zoe wanneer die stormclocke luyden sal, te commen up zijn geordonneerde plaetse ende thooren, up lijffstraffynge.

Es mede geordonneert, indiender eenige last ofte noodt quaeme, binnen der voorseyde stede, van brande, daer ons God voor behoeden will, soe sal een yegelijcken commen, omme den brandt te slischen, die by den bailliu ende den burgermeester daertoe versocht zullen werden, sonder dat hem yemande anders vervorderen sal van zyne wachte te gaen, up een boete van vyer ponden Hollandts, halff mijn heere ende halff die stede, ende voorts up correctie van den gerechte.]

CIX. (Vant wechdoen van hout, schuyten oft anders.)

Gepubliceert den XXIIII^en^ Junij XV^c^ XLII.

Voorts beveelt men allen dengeenen, die eenich hout, schuyten oft anders buyten de poirten ofte in de vesten deser stede hebben liggende, dat zy tselve wechdoen tusschen dit ende sinte Pieter- ende Pouwelsdach naestcommende, up een boete van XX sc. Hollants.

CX. (Beroerende het coopen van cooren omme tzelve uuyt te voeren.)

Gepubliceert den XXVI^en^ Junij XV^c^ XLII [1]).

Geordonneert by bailliu [2]) ende mannen van leene slants van Voirne, oudt ende nyeuwe gerechte der stede van den Brielle, dat nyemant, wye hy zy, van wat condiciën dattet zy, van binnen oft van buyten, hem en vervordere eenich hart cooren, als tarwe off rogge, te coopen, omme tzelve uuyten lande ofte stede te voeren, upte verbuerte van dezelve tarwe ofte rogge ende up een boete van [3]) dertien ponden zwarten ende up correctie. (Vgl. C. XXV, 1, 2).

CXI. (Van nergens ter marct te trecken met butter etc. dan binnen den Brielle.)

Voirts beveelt men alle landtluyden ende ingesetenen der stede van den Brielle ende lande van Voirne aen deze zyde

---

1) Deze ordonnantie werd den 1sten Febr. 1552 „a circoncisione andermael gepubliceert".

2) Later veranderd in: „by den substituyt van den bailliu".

3) Hetgeen volgt, werd later veranderd in: „vijff ponden Hollants achtervolgende de previlegiën deser stede".

van Vlackee nergens ter marct te trecken met haer butter, kaese, koeren, eyeren, hoenderen ofte andere victalie dan binnen der voirseyde stede van den Brielle, ende nergens elders eenige andere marcten te versoucken, op merctdagen oft buyten marctdagen, tzy tZwartewaele, Heenvliet, Abbenbrouck oft Zuytlant, dan binnen de voirseyde stede als voirseyt is, up gelijcke boete ende correctie [1]) als vooren.

CXII. (Van gheen lantluyden yet af te nemen.)

Gepubliceert den III^en^ Julij XLII.

Geordonneert by bailliu ende gerechte der voirseyde stede van den Brielle, dat nyemant van de poirters, wye zy zijn, hem en vervorderen eenige lantluyden yet af te nemen, van dengeenen, die zy binnen oft uuyt de stede laeten, up peyne van huer poirtrechte ende een jaer huer neeringe.

CXIII. Van de waeckers die an de poirten waecken.

Van gelijcken dat geene waeckers, an de poirten sittende ende waeckende, hem en vervorderen droncken te drincken anders dan voor den natuerlicken dorst. Ende wye anders bevonden wordden, zullen gecorrigeert wordden als vooren. (Vgl. D. LXXVII.)

Desgelijcx verbiet men oock allen dengeenen, die in de poirten waecken, geen [2]) vreemde bedelaers, leprosen, crepelen, blinde, cramers ofte ketelboeters in deselve stede (te) laeten. Ende diegeene, die in de stede zijn, dat zy vertrecken van stonden aen, sonder vertreck, up peyne daervan gecorrigeert te wordden achtervolgende tplaccaet, onclancx gepubliceert.

CXIV. Van tstaen van de schoenmakers, butterwijffs etc.

Gepubliceert den XXIIII^en^ Julij XV^c^XLII.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuwe gerechte der stede van den Brielle, dat alle vreemde schoenmaeckers, die schoenen, pantoffelen, schaloetsen ende leer te coop hebben ende sMaendaechs de merct alhier binnen der voirseyde stede van den Brielle versoucken willen, dat zy van nu voir-

---

1) Later werd „correctie" veranderd in: „verbuerte".

2) Dit „geen" zal men hebben te schrappen.

taen staen zullen van tCroenslop ende Butterslop [1]) aen beyden zyden zuytwaerts op. Ende dat upte verbuerte van een boete van dertich scellingen Hollants, telcker reyse te verbueren.

Item alle diegeene, die butter ende kaes te coop hebben, zoewel van buyten als van binnen, zullen staen van nu voirtaen van tSegerslop aen beyden zyden zuytwaerts, maer de porterie altijts voeren, up gelijcke boete. (Vgl. C. XXVI. 12.)

Item alle cruyeniers van buyten oft van binnen zullen staen bezyden den Hollantschen tuyen ende den steen binnen den houck, ende nyet over de goote, up gelijcke boete.

Item alle diegeene, die vreemt oeft ofte ander oeft te coop hebben, tzy oft zy van buyten oft van binnen zijn, zullen voirtaen sMaendaechs staen binnen den voirseyden houck tusschen den Hollantschen tuyen ende den steen van den cruyeniers, zuytwaerts up, ende dat up gelijcke boete. (Vgl. C. XXVI. 13.)

Voirts allen diegeenen, die boxen, cousen, mouwen, coletten oft diergelijcke te coop hebben, tzy oft zy van buyten oft van binnen zijn, zullen voirtaen staen van den Wildeman zuytwaerts op, behoudelicken eenen yegelicken zynen uuytganck voir zijn duere, up gelijcke boete.

Item alle diegheene, die het [2]) Sonnendaechs ende up heylige dagen speck, kaes, butter, hanschoenen, segelen, peen, juyen, coelen, waermoes oft diergelicke [3]) te coop hebben zullen, die zullen van nu voirtaen staen bezyden den Hollantschen tuyen, tusschen den steen ende binnen de voirseyde goote, zuytwaerts op, te weeten, diegeene die maerlen, pensen, speck, butter ende kaes te coop hebben, zullen vooren staen, ende alsoe voirts de andere daeran zuytwaerts op, op gelijcke boete als vooren.

CXV. (Beroerende dat men tgunt men ten achteren es aen den cnechten verthoenen zal.)

Gepubliceert den XXVII^en^ Septembris XLII.

Geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, dat alle waerden, waerdinnen ende borgers, die eenige knechten binnen haeren huyse gelogeert hebben,

---

1) De woorden: „ende Butterslop" zijn later doorgehaald.
2) In plaats van „het" te lezen „des".
3) Er staat: „diegelicke".

rekenen zullen mit haer knechts ende commen up de clocke twee geslagen nademiddach by den hooptman in den Keyser ende verthoenen huere achterwesen, tzy by gescrifte ofte anders, om betaelinge van dien te hebben.

CXVI. (Beroerende het aenbringen van goeden, den Cleefsen ende anderen toebehoirende.)

Gepubliceert den XIII^en Octobris XLII.

Men gebiedt eenen yegelicken van sKeyserlicke Majesteyt wegen, dat zoe wye eenighe Cleefsen, Gulcxen, Marcxen, Berchschen oft anderen rechten ondersaeten shertoechs van Cleve yet schuldich zijn oft eenige goeden, den voirseyden Clefschen ofte eenige ondersaeten van dien toebehoirende [1]), dat zy diezelve den bailliu van den landen van Voirne jegewoirdich aenbringen binnen XXIIII ueren. Ende zoe wye zulcx nyet en doet ende namaels bevonden wordde contrarie gedaen te hebben, dat die verbueren sal zoeveele als men bevinden zoude dat zyluyden schuldich waeren, oft de waerde van den goeden, die onder hemluyden bevonden zoude(n) wordden, ende dairenboven arbitralick gecorrigeert te wordden, anderen ten exemple.

CXVII. (Van te houden processie generael.)

Gepubliceert den XXIII^en Octobris XLII.

Alsoe de scout mit den gerechte der stede van den Brielle geaviseert zijn van den deecken ende provisoer slandts van Voorne uuyten naeme van den biscop van Uuytrecht, dat de Keyserlicke Majesteyt onsen genadigen heere an den voorseyden biscop versocht heeft by zeeckere brieven, te willen induceeren ende ordonneeren zyne gemeente ende ondersaeten, van victorie te gecrygen tegens den coninck van Vranckrijcke, nu gealliëert [2]) mitten Turck, te houden processie generael, drie maenden lang, ende te vasten drie daegen, als Woonsdach, Vrydach ende Dyncxdach, ende eenen yegelijcken daechs daeraen up Alreheyligendach hemselven (te) bereyden, omme ten heyligen sacramente te gaen: soe ist dat de voornoemde scout mit die van den gerechte ordonneren ende be-

1) In te voegen: „onder hemluyden hebben".
2) Er staat: „gealiëneet".

geren eenen yegelicken te comen alle Sonnendage, drie maenden lang geduerende, alle de ghilden mit haer toertsen. als zy upt heylige Sacramentsdach doen, om te gaen mitte processie, te vasten ende ten heyligen sacrament te gaen, als voorseyt is, biddende God almachtich, dat Hy die Keyserlicke Majesteyt victorie verleene tegens zyne vianden.

CXVIII. (Van geschut ende cruyt voor de boots.)

Up huyden den VIII[en] Februarij XLIII a circoncisione soe is by bailliu, oudt ende nyeu gerechte geordonneert eendrachtelicken, dat men eenige boots, diet begeeren zullen, doen sal, van der stede wegen, twee sarpentynen ende vier haecken ende eenich cruyt by den ponde, welck cruyt zyluyden betaelen zullen de voirseyde stede, indien zijt verbesigen. Ende indien nyet, zullen tzelve cruyt de voirseyde stede by gewichte oft tgescut [1]) by den stucke wederomme leveren. Ende indien eenige boots genomen wordden, dat God verhoeden wil, sal in dien gevalle de voirseyde stede zoe van geschut als cruyt die schaede lyden. Ende dit de houckvaert uuyt geduerende.

CXIX. (Vant betaelen van de penningen, daer elcx up gestelt is.)

Gepubliceert den XXII[en] Meye XV[c] drie ende veertich.

Alzoe de Staeten van Hollandt de Keyserlijcke Majesteyt tot deffensie van den lande geconsenteert hebben twee thienen, achtervolgende tinhouden van dacte van consente van date den XXI[en] Marcij XV[c] XLII ende placcaeten, daerup geëxpediërt van date den XIII[en] dach van Aprill XV[c] XLIII nae Paesschen, ende alsoe de regierders van der stede van den Brielle daervoeren gesommeert zijn geweest, ende updat eenen yegelick uuyte schaede zoude moegen bliven: soe beveelt men eenen yegelicken, die huysen hebben, staende binnen der stede van den Brielle, te gaen tusschen dit ende morgen avont ten huyse van Jan Gans, ontfanger particulier, als daertoe gecommitteert by de Majesteyt van de Coninginne, ende te

---

1) Er staat: „tsecut".

betaelen in zynen handen alsulcke penningen, daer elcx up gestelt is, ofte by gebreecke soude daervoor gegijsselt worde(n). Ende ofter yemandt waere, die nyet en wiste waer hy up gestelt waere, die moegen gaen ten huyse van den burghemeesters, die hem goede verclaringe doen zullen,

Voorts waerschout men een yegelicken, die enich lant bruycken, liggende binnen de vryheyt der stede van (den) Brielle, dat zy tzelve anbringen den voorseyden ontfanger, ofte by gebreecken zouden daerdeur schaede mogen lyden.

CXX. Van de cantteringe van de stedevesten nyet te breken etc.

Gepubliceert den XVIII[en] Junij XV [c] ende drienveertich [1]).

Geordonneert by den bailliu, schout ende gerechte [2]) der stede van den Brielle, dat nyemandt, wie hy zy, hem en vervordere aff te breecken eenige canteeringen [3]) ofte muyeren van der stede oft over en climmen, om in de graften te visschen [4]). Zoe wie ter contrarie bevonden worde, die zal verbueren een boete van thien schelling Hollandts ende het opperste cleet [5]).

CXXI. Van de tappers binnen der stede van den Brielle geen kuyese oft val hooger te tappen dan de mengele vijff duyets (etc.).

Den XXV[en] Augusti XV [c] XLIII.

Geordonneert by [6]) oudt ende nyeuw gerechte der stede van

---

1) In Maart 1567 werd deze ordonnantie „vernyeuwt ende gepubliceert".

2) Later veranderd in: „bailliu, oudt ende nyeuw gerechte".

3) Later werd hier tusschengevoegd: „borstweringen".

4) Later werden de woorden: „om — visschen" doorgeschrapt en vervangen door: „nochte daerup en staen, nochte hem en vervordere eenyghe doornen te breken ofte af te houden an der stede vesten. Ende men beveelt alle burgers ende een yegelijck, dat zyluyden alle heur peuy, slick ende vulnisse uuyt sullen doen draeghen beneden an der stede vesten, zoe hetzelve een yeghelijck best ende aldermeest gelegen zal zijn, zonder stroy, riet ofte hoy, twelck men zal brenghen buytten der stede vesten, achtervolgende die oude keure". (Vgl. D. I.) Hieronder staat dat „het gesubrogeerde nyet gepubliceert" werd.

5) Later werd er bijgevoegd: „daer bekeurders of sullen zijn die baillius dienaers ende der stede schutters ende voerts een yeghelijck, die daer deerste kennisse af sullen hebben".

6) Den 15[den] Dec. 1551, toen deze ordonnantie opnieuw gepubliceerd werd, volgden op „by" de woorden: „den bailliu, burgemeesters, scepenen ende raiden der stede etc."

den Brielle, dat den tapper [1]), die kuyese oft val tapt, nyet hooger geven en sal de kuyese dan eenen halven stuver de mengele, ende den val eenen halven braspenninck. Ende wye val oft kuyese tapt, en sal geen kuyete moegen tappen noch in zijn huys inne moegen leggen. Ende hierinne wordt bevoelen alle biervoerders [2]) oft brouwers, dat zy tinhouden van desen volbringen ende geenen tapperen, die valle ofte kuyse inneleggen ofte tappen [3]), hem eenige kuyete brengen [4]), up die voirseyde boete ende correctie [5]). (Vgl. D. VIII.)

Ende alsoe dagelijcx groote clachten commen van de gemeente, dat zyluyden qualicken berieft zijn ende nergens enckel bier te coop vinden, twelck daerduer coempt, dat de tappers zeer weynich proffijts an de kuyete doen, is toegelaeten voor dese reyse, tot wederseggen van der stede, dat dengeenen, die de excysen pachten, zullen moegen denzelven, die kuyete tappen, daeroff te baete commen twee grooten [6]) up elck vat kuyete.

CXXII. Ordonnantie van den schoemakers zoewel van binnen als van buyten.

Actum den XIII[en] Novembris XLIII.

Item en sal gheen scoemaecker binnen oft buyten der vryheyt van den Brielle coeyen schoenen vercoopen, ten is up hemzelven van coeyen leder, up een boete van XV sc. Hollants. (C. XII. 1.)

Item cordewaenen leder etc. (als in C. XII. 2.)

Item calveren schoenen etc. (als in C. XII. 3.)

Item en sal men geen leeder wercken etc. (als in C. XII. 4.)

Geordonneert by den baillIu ende tgemeen gerechte der stede van den Briell, dat van nu voirtaen geen vreemde persoenen eenige schoenen, pantoffelen oft diergelicke te coope brengen zullen binnen deser stede dan alleenlicken up

---

1) Er staat: „tappers".

2) In 1551 werd er bijgevoegd: „biersteeckers".

3) In 1551 werden de woorden: „die valle — tappen" weggelaten.

4) Er staat: „kuyete te brengen".

5) In 1551 is hier bijgevoegd: „achtervolgende de oude kuere, te weten, drie ponden Hollandts ende correctie. Ende dese boeten sullen verbueren zoewel de tappers als bierstekers, biervoerders ende brouwers, die de tappers van de kuyese ofte val de kuyte leveren sullen".

6) In 1551 werd aan „grooten" toegevoegd: „Vlaems".

den principaelen merctdach van der weecke. Voirts als eenige vreemde schoenmaeckers mit schoenen up den merctdach commen, zoe zullen zy staen van Ariaen den schilder zuytwaerts na de Cruy(s)straete, tegens malcanderen over ende weder over. Ende zullen tegens malcanderen cavelen, waer zyluyden staen zullen alle merctdage. Ende de schoemaickers van den Brielle zullen staen zuytwaerts daeran, over ende weder over, ende dat up huerluyder cavelinge. Ende de schoemaickers van buyten zullen geven van elck paer vercochte mans- ofte vrouwenschoenen, pantoffelen, schaloetsen ofte diergelijck, naer ouden haercommen, eenen duyet van elck paer wercx, van elck paer hoosen eenen halven stuver, ende dit tot behouff van der kercken van sinte Katherynen. (Vgl. C. VI. 18 en D. CXIII).

CXXIII. Van de vuylnisse waer men die dragen sall.

Gepubliceert den XXVII^en^ Julij XV^c^ XLIIII.

Alzoe dagelijcx veel gebreecken vallen onder die gemeente van den Brielle ende den joncwyven ende den dienstboeden van hemluyden int uytdragen [1]) van huerluyder vuylnisse ende assye, daervan hier voormaels zekere kueren ende ordonnantiën by der stede gemaict zijn [2]), waer men die schuldich is te bringen [3]), twelck alle dage noch qualicken onderhouden wordt: soe waerschout men noch eenen yegelicken, dat zyluyden huere vuylnisse ende coude assie bringen tot alsulcken plaetsen als by deselve kueren geordonneert zijn, opte boeten daertoe staende. Voirts zoe beveelt men eenen yegelicken, die eenich stroo ofte riet uuyt hueren huysen willen doen, dat zy tselfde gehouden zullen wesen te bringen buyten de Piermantsche poirte in de mueleput aldaer [4]), opte boete, wye in gebreke is, van X sc. Hollants, rechtevoert off te panden. Ende [5]) men sal tzelve aldaer doen bringen up hueren cost.

Ende wye men bevonde boven desen eenige coude assye upte voirnoemde geordonneerde plaetsen nyet gebracht te

---

1) Er staat: „tuytdragen".
2) Er staat: „zijnde".
3) Zie D. I.
4) Wat in deze zinsnede voorkomt, werd met een klein verschil ook gepubliceerd in 1558 en 1564. Zie D. I. 7, noot 6.
5) Er staat: „Enden".

hebben, die sal verbueren een boete van XX grooten Vlaems, rechtevoert off te panden als voeren.

CXXIV. VAN GEEN VERLYDEN OFT PANTSETTINGE TE DOEN BUYTEN VIERSCHAERE DAN IN PRESENTIE VAN TWEE SCEPENEN ENDE DEN SECRETARYS.

Geordonneert by den [1]) gerechte [2]) der stede van den Brielle, dat den secretarys deser stede oft zynen clerck van nu voirtaen geen verlyen, pantsettinge, eenige procuratiën, overdrachten oft anders, dat men voir scepenen van deser stede passeert ofte verlijt, te bouck setten en sal, tenzy in presentie van twee oft drie scepenen ende oeck in presentie van dengeenen, diet verlyen. Ende zoe wat scepenen ten huyse van den secretarys met partye commen, die sullen hebben, elcken scepen twee grooten Vlaems voir huerluyder sallarys, ende den secretarys zijn recht, naer ouder gewoenten. Actum coram Pouwels Diricxze, Cornelis Eeuwoutsze, Heynrick Cornelisze Zeelaer, Jan Ariaensze Beer, Jan Cornelisze Zuytlant, Pieter Jacopsze, Pieter Piersze ende Yeman Lenaertsze, den X^en^ Julij XV^C^ XLV.

CXXV. VAN MIT GEEN ELGER OFT SCHAEREN TE STICKEN.

Gepubliceert den eersten Januarij XV^C^ XLVI a circoncisione.

Alsoe groote clachte gecommen is van de aesluyden dat, wanneer alst vriest, deur tsticken van den elger ende troeren van den grondt heur aes bederft, twelck zoude commen tot achterdeel deser stede ende groote schaede van de visschersneeringe: soe is geordonneert by den bailliu ende alinge gerechte der stede van den Brielle, dat van nu voortan nyemandt, wie hy zy, hem en vervordere mit elgers ofte schaeren te stickene in de noortveste, van de Noortpoorte off tot de Langestraetsche poorte [3]) thoe, upte verbeurte van dengeenen, die contrarie gedaen zullen hebben, het opperste cleet ende den elger ofte schaere, ende dat tot behouff van bailliu ende sheeren dienaers. (Vgl. D. CV.)

1) Later is hier bijgevoegd: „bailliu, oudt ende nyeu".

2) Later is hier bijgevoegd: „ende raidt".

3) In plaats van: „de Langestraetsche poorte" werd eerst wat anders geschreven, waarschijnlijk: „den zuythoeck van de cloveniers huys".

CXXVI. Van geen tarwe ofte rogge uuyten lande te voeren.

Gepubliceert den VIII^en^ Meye XV^c^ XLVI.

Alsoe tot kennisse van den bailliu ende gerechte gecommen is, dat de voorgaende ordonnancie [1]) van de tarwe ende rogge qualicken onderhouden wort, waerdeur dezelve tarwe ende rogge dagelicx tot een groote, excessyve pryse vermeerdert, twelck all compt tot laste van den schamelen ondersaeten der stede van den Brielle ende lande van Voirne, ende omme daerinne te voorsien, soe is geordonneert by den bailliu, mannen van leene slandts van Voirne ende gerechte der stede van den Brielle, dat nyemant, tzy binnen der stede van den Brielle off dairbuyten, wye hy zy, hem en vervordere eenich cooren, te weeten, tarwe, rogge, uuyt te voeren ofte transporteeren buyten der stede van den Brielle ofte lande van Voorne, upte verbeurte van de voirseyde tarwe ende rogge ende de waerde van dien, mitgaders de wagenen, kerren, paerden ofte merriën, schepen, schuyten ofte andere vrachten, dairt mede uuytgevoert zall worden, ende dit tot wederzeggen van den bailliu. mannen van leene ende gerechte van den Brielle voirnoemt [2]).

CXXVII. Van geen ijsserwerck van kayen, dammen oft hoofden te nemen.

Gepubliceert eodem die.

Alsoe dagelicx groote clachte compt an den bailliu, rentmeester van den lande van Voirne ende gerechte der stede van den Brielle, van zeecker ijsserwerck, twelck gestoolen wert van dammen, hooffden, peuyen, bouten uuyt wagers, van plougen ende van brantledderen, ende bysonder an de hooffden, dijcken ende peuyen van Zwartewaele, welck ijsserwerck, alsoe men presumeert, hier binnen der stede ende lande van Voorne vercocht wort: omme hierinne te voirsien ende te remediëren, soe is by den bailliu, mannen van leene slandts van Voirne ende gerechte der stede van den Brielle

---

1) Zie D. CX.

2) Later is er bijgevoegd: „De boete sal gaen achtervolgende tplaccaet der Keyserlicke Majesteyt lest gepubliceert, te weeten, een derdendeel tot proffyte van de Keyserlicke Majesteyt, een IIIe deel tot prouffyte van den officier, die dexecutie daeraff doen sal, ende tderde IIIe deel tot prouffyte van den anbringer".

geordonneert, dat soe wye bevonden wordt van smeden ofte yemandt anders zulck gestolen ijsserwerck gecocht te hebben, die sall verbueren dat vercochte ijsserwerck ende dairenboven een boete van thien Karolusgulden, die een helft tot prouffyte van den bailliu ende dander helft tot prouffyte van den aenbringer, ende een correctie. Ende indien yemant zijn ijsserwerck bekende, zall tselve mogen anvaerden, zonder yet dairan te verbueren.

CXXVIII. Van geen hasen, reygers, putoeren etc. te vangen ofte schieten.

Gepubliceert den X^en^ Meye XV^c^ XLVI.

Geordonneert by den bailliu, mannen van leene slandts van Voirne ende gerechte der stede van den Brielle, dat nyemant, wye hy zy, hem en vervordere binnen den lande van Voirne eenige haesen, reygers, putoeren, trapgansen, vesaenen, patrijssen, duyven ofte andere gelijcke wiltbraet, dat die heerlicheyt angaet, hoet genoempt mach wesen, ende in Hollandt voor wiltbraet gehouden wordt, te vangen met honden ofte met netten, ofte met stocken te slaen, ofte met boogen ofte busschen te schieten, upte verbeurte van diezelve honden ofte instrumenten, dair zy dezelve haesen ende andere wiltbraet mede vangen, schieten ofte slaen zouden, ende dairenboven upte boete van thien ponden zwarten, te verbueren tegens de Keyserlicke Majesteyt als heere van Voirne.

CXXIX. (Van geen winthonden te houden.)

Eodem die.

Ende dat nyemant hem en vervordere binnen der stede van den Brielle ende over tplattelandt van Voirne te houden eenige winthonden, engelsche doggen ofte eenige bastaerthonden van dien, upte boete als voeren.

CXXX. (Van de honden te pooten ende de catten de ooren off te snyden.)

Eodem die.

Voorts zoe beveelt men eenen yegelicken, die te landewaert woonen, hair honden te pooten ofte hair voorste been

geminct hebbende. Ende diegeene, die eenige catten houden, wonende omtrent die duynen binnen den ban van Oistvoirn, Rockaengne ende Stuyffacker, zullen gehouden wesen diezelve catten die ooren off te snyden ende die honden te pooten, binnen acht dagen nae de publicatie van desen, upte boete van vijff pont Hollandts. (Vgl. D. XC.)

CXXXI. Van binnen der stede ende plattenlande van Voirne met geen bussen te schieten.

Eodem die.

Ende omme te verhoeden die groote periculen ende inconveniënten, die geschien zoude(n) mogen, ende soe men onlancx gesien heeft buyten deser stede an een huys, staende opt bleyckvelt buyten de Piermantsche poorte, overmits dat hem diversche parsonen ende inwoonders deser stede vervorderen te gaen met bosschen ende schieten nae vogelen ende anders, soe hemluyden dat gelieft: soe es geordonneert by bailliu, mannen van leene slandts van Voirne ende gerechte der stede van den Brielle, geordonneert ende gestatueert, dat nyemant hem en vervordere, wye hy zy, geestelick off wairlick, met busschen te schieten binnen der voirseyde stede ende plattelande van Voorne, dan alleenlicken in de doelen deser stede. Ende wye ter contrarie dede, die sal verbueren die bussche met hueren toebehooren, ende dairenboven een boete van zes pondt Hollandts, teen derdendeel tot prouffyte van den bailliu van Voirne van wegen der Keyserlicke Majesteyt, tander derdendeel tot prouffyte van de kercke, dair die boeten vallen soude(n), ende tderde derdendeel tot prouffyte van den aenbrenger. (Vgl. D. LII.)

CXXXII. Van geen tarwe ofte rogge uuyten lande te voeren.

Gepubliceert den IX[en] Augusti XV[c] XLVI [1]).

Alsoe zeeckere clachten gecommen zijn an den bailliu, mannen van leene ende gerechte der stede van den Brielle, dat den tarwe ende rogge tot zeere hoogen pryse loopt, dewelcke all te handts [2]) zeer weynich in de schuyere is,

---

1) De hier volgende ordonnantie werd den 9[den] Oct. 1556 opnieuw gepubliceerd.

2) De ordonnantie van 1556 heeft: „al te hans".

ende dat overmits dezelffde by den vreemden luyden by groote meenichte upgecocht ende uuytgevoert wordt, ende omme daerinne te voorsien, hebben den voirnoemden bailliu, mannen van leene ende gerechte der stede van den Brielle, achtervolgende de previlegiën der voorseyde stede, geordonneert dat nyemant, wye hy zy, van buyten ofte van binnen [1]). hem en vervordere te voeren uuyte voorseyde stede ende lande van Voirne eenigen tarwe, tzy oudt [2]) oft nyeuwe. Van gelijcken dat nyemandt meer rogge uuytvoeren en zall dan eenen zack voor zijn zelffs eeten, daeroff hy gehouden wordt te haelen een teycken van mynen heere den schout, als stadthouder van den bailliu [3]). Ende wye contrarie van desen bevonden wordt, zall verbueren een boete van vijff pondt Hollandts ende tcoeren, van welcke boete den aenbringer hebben zall een derdendeel, ende treste achtervolgende tvoorseyde previlegie [4]). (Vgl. D. CXXI.)

CXXXIII. Ordonnancie van tpacken van den harinck up Coelen.

1. Dat gheen cuypers in eenige herbergen ofte buyssen zullen mogen comen om tonharinck te coopen, dan by den coopman daertoe geroepen zijnde, up een boete van drie pondt ende correctie van scepenen.

2. Dat deselve cuypers ende packers hueren eedt doen zullen, gheen gelt ofte andere persoonen proffyten van corruptiën te nemen van copere ofte vercoopere, directelicken ofte indirectelicken, up de boeten ende correctie.

3. Dat die harinckpackers op haeren behoirlicken eedt all eenre handt houden zullen om den harinck te packen, die een nyet stiver dan die andere. Ende den harinck te leggen

1) De woorden: „ofte van binnen" ontbreken in de ordonnantie van 1556.

2) Er staat: „tzy oft oudt".

3) In plaats van deze zinsnede heeft de ordonnantie van 1556 't volgende: „tzy oudt ofte nyeuwe, dan up elcke marctdach eenen sack. Ende die borgers van binnen zullen mogen coopen zoeveele tarwe, als zy behoeven zullen voor huer zelfs eeten, ende nyet meer; des zullen zyluyden huer cooren coopen upten gesetten marctdach, ende nyet lancx der straten, alst cooren binnen der stede ter marct gebrocht wordt, daeroff zy gehouden worden een teycken te haelen tot Niclaes van Zandtdijck, schoudt".

4) De ordonnantie van 1556 heeft: „van welcke boete den officier hebben sal twee derde paerten ende den anbringer een derdendeel. Ende tcoorne te gaen naer ouder gewoenten".

alst behoert ende den harinck uuyt te sonderen. Ende dat zy voorts gheen gelt van den coopere ofte van den stierman nemen en zullen, directelicken ofte indirectelicken, anders dan twee grooten als van den gebranden gepacte tonne, up die voorscreven boeten ende correctie.

4. Dat alle gezwoeren packers gehouden zullen wesen hoere merck te stellen in den boom van den tonne, alleer zy harinck in de tonne leggen zullen. Ende van gelijcken zullen zy oeck hueren mercken stellen binnen in den duych van de tonne, eer men die tonne toeslaet, op een boete van zes Karolusguldens, ende correctie van scepenen. Ende tgebreck, dat die coopman dairby lijdt ende heeft, zall hy verhaelen an denghenen, wyens merck ende [1]) tonne bevonden wordt, ende daerenteynden gesuspendeert te worden van der packinge ende inabel gehouden te worden omme meer te mogen (packen).

5. Ende op gelijcke boeten wordt oock verbooden den coopman oft coopluyden den packers nyet te contenteeren off te betaelen dan mit gelt.

6. Dat elck packer voortaen sall mogen packen zoeveel als hem mogelick is perfecteliken te doen. Ende zoe wye eerst gedaen zall hebben, zall den anderen helpen, eer hy uuyter plaetse gaet. Ende alle die packers, die in de plaetsen packen, zullen mit malcanderen deelen, op die voorseyde boeten ende correctiën.

7. Ende zullen dezelve packers gehouden wesen omme twerck te loeten, ende uuyt tselve werck, hem by lootinge gevallen, nyet te gaen, voor ende alleer tselve te vollen affgedaen zall zijn, op die boeten ende correctie als voeren, ten waere by expresse consente van den coopman, wyens harinck zy packende zijn.

8. Dat voortan, totdat anders geordonneert zall zijn, de cuypers an hem houden zullen die leege tonnen. Ende naedat die coopluyden gerijft zijn van peeckel, alst behoert, opten gepacten harinck, zoe zullen die cuypers toverschot van den peeckel hebben, ten waer dat die coopman mit die cuypers anders overgecomen waeren. Ende tloon van laste van de Coelsche gebrant packinge zall wesen tlast XII grooten.

---

1) In plaats van „ende" zal men „in de" of „aen de" te lezen hebben.

mits dat tbynsel vallen zall met veerthien houpen gespyelt ende geboert, ende die tonne opgerecht om bequamelick gebrandt te worden.

9. Item ten eynde dat doer gebreecke van peeckele geen faulte en gevalle in den harinck, soe zullen die cuypers gehouden zijn de peeckel te laeten staen opte harinckplaetsen, totdat den harinck gekeurt, toegeslaegen ende uuyter plaetsen, omme te scepen, gebrocht zall zijn.

10. Dat de coopman insgelijcx in de tonne nyet uuytschyeten en zall mogen, mar indien hy gebreck bevindt in den harinck, sall mogen die keurmeesters haelen, die ordonneren zullen hoe die packers leggen ende uuytschieten zullen, zulcx dat die coopere nyet bedroogen en mach worden, noch oock den stierman oft vercoopere.

11. Ende de packers en zullen gheen coopluyden mogen dienen dan alleenlicken om gelt, sonder coste (ende) dranck te bedingen, mair tevreden te wesen mettet gesette loon, up een boete van drie pondt ende correctie van scepenen. Ende en zullen oock gheenen harinck thuys nemen ofte uuyter plaetsen draegen, up peyne als voeren.

12. Dat oock noch coopere noch vercoopere in de plaetse en zullen moeten [1]) wesen ten tyde als die keurmeesters den harinck kueren.

13. Dat die keurmeesters die gebreecken ende faulten, die zy zullen mogen vinden in den packers, gehouden zullen wesen den burgemeesters te kennen te geven, omme deselve packers van dien gecorrigeert, gedestitueert ende anders gecorrigeert te worden naer gelegentheyt van den zaicken.

14. Ende zullen tot dien tyden altoes een van den keurmeesters gaen op hoeren eedt visiteeren ende voorsien, hoe ende in wat manieren hem die packers draegende zijn, van plaetse tot plaetse.

15. Ende wanneer yemandt coopende is eenige harinck opte clop, zoe zall die stierman ofte die vercoopere van denzelven harinck mogen volstaen mit den harinck te leveren zulcx die uuyter zee gecommen es, alsoe verre deselve nyet en es onclaer harinck, wansouten, nachtscamele ofte ydel harinck.

16. Maer in dien gevalle die coopman den harinck coopende is upter pack, zoe zall die vercoopere dieselve harinck moeten

---

1) Men zal te lezen hebben: „moegen".

leveren voor zulcx dat men uuyt tlast zall mogen packen thien tonnen, mits alleen die vercoopere te mogen genyeten, opte vier last, te weeten opte XL tonnen, een tonne uuytschots, zulcx dat die XXXIX tonnen brandts ende een tonne uuytschots, alle gepact, zullen mogen maicken de vier last.

17. Voort en sal men gheen harinck voor Coelsche brandt moghen packen dan harinck, die nae sinte Bartelmeeus gevangen is.

18. Ende indien die coopere gelieft hiervan certifficatie te hebben, zall alsdan die vercoopere gehouden wesen certifficatie daervan te passeeren ende by eede te verclaeren in handen van den schout, aldaer gestelt, ende te doen scryven van denghenen, die de burgemeesteren dairtoe ordonneren zullen, denselven harinck nae sinte Bartelmeeus gevangen te zijn ende gesouten met goeden zoute, gesoden van zoute, naer inhoudt die certifficatie, hem by dieselve soute gelevert.

19. Men sall oock gheen harinck opten brandt mogen packen dan sinte Lambrechtsdage ende daernae.

20. Ende alle packers zullen gehouden wesen, packende eenighe harinck, by hem te hebben hoeren eygen mande, stock ende zeeff, omme die peeckele daerdoer te zuyveren, alleer zy diezelve opten harinck doen, opte boete van X sc. ende privatie van hoeren dienste.

21. Item de keurmeesters zullen hebben voir hair loon van elck laste te brande acht grooten Vlaems.

22. Ende soe wanneer de keurmeesters geroepen ende versocht worden, omme in de harinckplaetsen te commen oerdelen den harinck te wesen coopmansguet, zoe zullen zy van elcke tonne, die zy guet ofte quaet oerdelen, voir heurluyder arbeytsloon hebben een oertgen, waervan de stierman betaelen zall die quaet geoerdeelt worden, ende die coopman die guet geoerdeelt worden.

23. Item van alle dese voirscreven boeten zall hebben die heere ende die stede elcx deen helft.

24. Pieter Aelbrechtsze, Jan Cornelisze, Pieter Cornelisze, Symon Dircxze hebben up huyden den XXV^{en} Septembris XLVI behoirlicken eedt gedaen, als packers tinhouden van desen te volbringhen, in handen van my Cornelis Eeuwoutsze als burgemeester, in presentie van Willem Cornelisze ende Ariaen Verhouff, scepenen. Ende hebben de packers heur mercken hieronder gestelt, ten dage als boven.

Den eedt van den kuermeesters van den harinck ende tonvisch ten Brielle.

25. Dat zweer ick kuermeester van den harinck ende tonnevisch ten Brielle te wesen, eenen yegelicken, diet begeert ende versouckt, zijn harinck ende visch te kueren ende een yegelick tzyne te geven, gheen harinck tot Kuelschen brandt te kueren dan zuyver, claer harinck, gevangen nae Bartolomeï, ende dat nair sinte Lambrechtsdach [1]) gesouten met goeden soute, van sout gezooden [2]), well gepact. de tonne voll visch [3]). Dat en sall ick nyet laeten om lyeff noch om leet, noch om ghifte noch gave, die men my bieden off doen byeden mach, geven off doen geven mach, noch geenderhande zaecken. Soe moet my Godt helpen ende alle zyne heyligen [4]).

tLoon ende leges van den packers [5]).

26. Item dat die keurmeesters hebben zullen, van harinck ofte visch in de buysschen te kueren, van de tonne twee stuvers tot zeven thoe; ende wat dat daer meer te kueren is dan zeven tonnen, zullen hebben van de tonne eenen stuver. Ende zullen die stierluyden betaelen van den harinck off den visch, die quaet gekeurt wordt, ende die coopman zall betaelen van den harinck, die guet gekeurt zall worden [6]).

Den eedt van den cuypers van tpacken van den harinck.

27. Dat zweer ick cuyper van tpacken van den harinck ten Brielle te wesen, een yegelick tzyne te geven, zoewell den vercooper als den cooper, die tonnen nyet toe te slaen, tenzy dat zy wel gepact ende well getreden zijn, voll visch van harinck, ende voorts te onderhouden de ordonnancie van tpacken van den harinck, dairop gemaict, die my voirgelesen

---

1) Later is „sinte Lambreehtsdach" doorgeschrapt en vervangen door: „denselven acht dagen in zynen peeckel gelegen heeft".

2) Later is er bijgevoegd: „ende van ghenen argeren silte". In margine komt nog dit bijvoegsel voor: „ende oeck ghenen grooten brant te keuren dan van harinck, gevangen nae Cruysdach, mede in sijn peeckel gelegen hebbende als vooren".

3) „Visch" is later doorgeschrapt.

4) Later zijn de woorden: „ende alle zyne heyligen" doorgeschrapt.

5) Later bijgevoegd: „ende keurmeesters".

6) Later bijgevoegd: „ende de kuermeesters zullen hebben van elck last brants".

is. Dat en sall ick nyet laeten om lieff noch om leet, noch om ghiften oft gaven, die men my bieden oft doen byeden mach, geven oft doen geven mach, noch om geenderhande zaken wille. Zoe moet my God helpen ende alle zijn heyligen.

Wouter Foppeze heeft op huyden zynen behoirlicken eedt gedaen als cuyper van tpacken van den harinck. Actum coram omnibus den XXIX^en^ Octobris XV^c^ XLVI [1]).

CXXXIV. Ordonnantie up het meeren ende vastleggen van de schepen.

Gepubliceert den X^en^ Novembris XV^c^ XLVI.

Geordonneert by den substituyt van den bailliu in den absentie van den voirnoemden bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat nyemandt, wye hy zy, hem en vervordere van nu voortan te meeren aen stedebruggen, stadtboomen, gordingen, steygeringen, dammen, hoofden, kaeyen, sluysen, speuyen, soewell binnen der stede als dairbuyten, up een boete van XX sc. Hollandts, ende opten reep ontweën te houden, rechtevoort off te panden ende dat tot behouff van dengeenen, die se bekueren zullen. (Vgl. C. VII. 5 en 6.)

CXXXV. Van nyet te moeghen hanghen an de stedevesten ofte stakettingen.

Van gelijcken dat nyemandt, wye hy zy, hem en vervordere eenige nettens, laecken oft anders an de stedevesten ofte stakettingen te hangen upte voorseyde boete, te gaen als voeren. (Vgl. C. VII. 6.)

CXXXVI. Dat eenen yegelijcken mach vleysch slaen opten gewoenelijcken excijs.

Gepubliceert den XXIII^en^ dach van Meye XV^c^ XLVII.

Geordonneert by den balliu ende gerechte der stede van den Brielle, dat van nu voirtan alle vleyshouders van buyten, tzy van steden oft doirpen, zullen mogen commen slaen

---

1) Als keurmeesters zijn vervolgens genoemd Pieter Cornelisze Musschevanger, Jan Ariaensze Beer, Willem Jansze cuyper, Pieter Stuer, Pier den bastaert en Gerryt van Ouderschie.

huerluyder beesten binnen der voerseyde stede, tzy rynderen, scapen, lammeren, calveren oft varcken, ende deselve aldaer vercoopen alle vleysdaechs ter weecke tot hueren schoensten, upte gewoenlicke excijs [1]), te weeten, van een rindt X gr., van een scaep II gr., van een lam I gr., tot sint Jacob toe, ende van dan voirtaen II gr., van een varcken IIII gr. Vlaems.

CXXXVII. Van een toortse gedraeghen te werdden up Sacraments- ende' Ommegancxsdach by den bailliu, oudt ende nyeuw.

Gepubliceert den laesten Meye XV c XLVII.

Upten XXX^en Meye XV c XLVII soe is geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, eerst dat up Sacramensdach ende Ommegansdach naestcommende den bailliu [2]), oudt ende nyeuw gerechte voirseyt hebben zullen elcxs een toertse van twee ponden was, ende in huer handen dragende, all barnende, achter het waerde heylige sacrament; ende zullen gehouden wesen deselfde te dragen, zoe verde zy thuys zijn. Ende indien eenich van hemluyden nyet thuys en waeren ofte zieck, zullen alsdan gehouden wesen een ander bequame scutter in huer plaetse te stellen, omme die toertse te dragen, elcxs uuyt zijn quartier, dewelcke sal gaen, daer hy by den bailliu ende gerechte geordonneert sal wordden, ende dit up de boete van elcxs XV grooten Vlaems, ende die mitten anderen te verteeren: ende die boeten terstont rechtevoert off te panden.

CXXXVIII. Ghelijcke ordonnantie voor de dekenmeesters ende alle ghilden van een toertse te draghen.

Noch is geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte voirseyt, dat alle deeckemeesters, zoewel ten Brielle als te Maerlant, ende alle ghilden zullen van gelijcken gehouden wesen te hebben ende te dragen voir twaerde heylige sacrament als voren elcx een toerse van twee pondt was, ende de [3]) selver in persone te draigen, zoe verde zy thuys

1) I. m. leest men nog de door een andere hand geschreven bepaling: „ende up al sulcke kueren ende ordonnantiën, vanoudts daerup gemaict".

2) Er staat: „zullen den bailliu".

3) In plaats van „de" zal men „die" moeten lezen.

zijn; ende indien neen, een anderen van heure bequaemste gildebroeders dairtoe te verwilligen, ende mitte selve toerse te gaen voor theylige sacrament, nae ouden haercomen, ende dit opte boete achtervolgende de keure.

CXXXIX. Den quartiermeester verliest zijn officie, als hy in de wet ghecoesen ende gestelt is.

Noch is geordonneert by den bailiu, oudt ende nieuw gerechte, wanneer enige quartyermeester in den weth gecoren sal zijn, dat deselffde alsdan ontlast sullen wesen van huer quartyermeesterscap ende tselffde quartier met haer coninck een ander quartyermeester mogen kiesen uuyt tselve.

CXL. Die quartiermeesters zijn ghehouden het huysken te draeghen over theylighe sacrament.

Noch is geordonneert by den bailiu, oudt ende nyeuw gerechte, dat de voornoemde quartyermeesters, vier ende vier by geboerde, gehouden sullen wesen up theylige Sacramentsdach ende Ommegancxdach te draegen dat huysken overt heylige waerdige sacrament, ende dat voorts tot allen tyden, wanneer den bailiu, oudt ende nyeuw gerechte elcx sullen gaen mit een toerse achter theylige waerdighe sacrament. Ende indien yemandt van de quartyermeesters nyet thuys ofte sieck waeren, sullen alsdan een ander bequaem man uuyt haer quartier in haer plaetse verwilligen. Dies sal men de quartiermeesters ofte tot heuren huyse een weete dair [1]) doen by der stede boede. Ende dit all up een boete van XV gr., ende die terstondt off te panden.

CXLI. Ordonnantie ende taxatie voor de byertappers.

Noch is geordonneert by den voorseyden bailiu, oudt ende nyeuw gerechte, dat genen tappers, tsy binnen der stede van den Brielle ende vryheyt van dien, geenen binnenslansche bieren en sullen mogen tappen hoeghe(r) dan tmingelde [2]) eenen halve stuver, uuytgesondert vreemde bieren, die over

---

1) In plaats van „dair" zal men „dairvan" te lezen hebben.
2) Er staat: „tmnegelde".

zee hier binnen der stede gebrocht ende gesleten worden. Dese keure ende ordonnantie sal beginnen ende ingaen acht dagen nae Ommegancxdach [1]), twelck sal wesen den XIX^en^ dach van Junio eerstcomende. Ende wye contrarie van deesen bevonden wordden, sullen [2]) verbeuren den boete van II ℔ Hollants, ende in een vierendeel jaers hair neringe te laeten ende op correctie. (Vgl. D. CXXI.)

CXLII. VANT STAEN VAN DE VREEMPDE WOLLELAKENCOPERS.

Noch is geordonneert by den bailiu, oudt ende nyeuwe gerechte, dat alle vreemde wollelaickencoepers, die opten vrien weeckmarct binnen der stede van den Brielle commen om heur laicken te vercopen, sullen gehouden wesen met heuren craem te staen van tCraenslop off noortwairt aen die oestzyde van den straete tot Lenert Eewoutsze toe, mits latende elcke huyse haeren vryen uuyt- ende inneganck.

CXLIII. ORDONNANTIE UPTE RESTITUTIE VAN TGUNT DEN EENEN VAN DEN ANDEREN HEEFT ENDE OECK VERLOEREN ES DEUR DEN BRANT [3]).

Gepubliceert den XII^en^ Meye XV ^c^ XLVIII.

Alsoe groote clachte gecommen is van dengeenen, die up huyden, God beetert, verbrant zijn, van dat zy verloeren hebben haer cleeren, juweelen ende andere goeden, mitgaders [4]) huysraet als tynnewerck, coperwerck, potten, lijndewaet, cannen, keetelen etc., dat by hemluyden gebercht is, ende oeck uuyten convente gehaelt is: soe beveelt men eenen yegelicken van sKeysers ende der stede wegen, dat zoe wye eenige mans- oft vrouwencleeren, juweelen, huysraet als tynnewerck, coperwerck, potten, cannen, keetelen etc., hiervoeren verclaert, tzy uuyte voirseyde cloester oft anders, wechgedragen hebben, als dat zy deselve goeden, boven genoempt, van stonden aen weder leveren in handen van dengeenen, daer zy se genomen hebben, ende dat binnen sonneschijn; welverstaende wye ter contrarie dede, en sal men nyet verantwoirde[n] als poirters, maer men sal tzelve houden voir diefte, ende deselve corrigeeren, eenen anderen tot exemple.

1) Er staat: „Omegancxdach".

2) Er staat: „sal".

3) Deze ordonnantie werd reeds door mij medegedeeld in de „Bijdragen voor Vaderl. Geschiedenis" van Nijhoff en Fruin, Reeks III. D. II, bl. 143.

4) Hier werd ingevoegd: „oek zeeckeren".

CXLIV. Ordonnantie omme te maecken die verbrande huysen met steene muyeren ende herde dacken ende dat die stadt up elcke roede dacx een Karolusgulden te bate zal comen.

Gepubliceert den XIX^en^ dach van Meye XV^c^ acht ende veertich.

Geordineert by den bailliu, oudt ende nyeuwe gerechte der stede van den Briele, alsoe, Godt betert, veele huysen binnen der voorseyde stede verbrandt zijn den XI^en^ van deser jegenwoerdige maent laestleden, dat soe wye hoerluyder huysen van nyeuws wederomme timmeren ende opmaicken willen, dat sy deselve huysen opmaicken sullen met steenen muyeren ende harde daicke, tsy met leyen, tegelen ofte pannen; ende daerthoe sal de stede hemluyden te bate commen ende geven op elcke roede daecxs eenen Karolusgulden, ende daerenboven noch leenen tot elcke roede daecxs eenen Karolusgulden diet versoecken ende begeren; daervan syluyden den eenen Karolus de voorseyde stede wederomme betalen sullen tot sinte Maertensmisse naestcomende over een jaer anno XLIX, ende dat op ghyselrecht.

CXLV. Ordonnantie upt betymmeren van de verbrande erven als boeven.

Voorts is noch geordonneert, dat soe wie eenige van de verbrande erven sullen willen betimmeren tsy binnen eenen jaer twe, drie ofte vier, ende van desen jaere nyet en timmeren en sullen, geen weeck dack moegen timmeren, ende de stede sal hemluyden te baten commen int timmeren, als hierboven geseyt is. Des zullen sy gehouden wesen een jaer daerenteynden, als syluyden sullen beginnen te timmeren, de voorseyde stede (te) betalen eenen Karolusgulden van elcke roede daecxs, ende dat op gyselrecht als voeren.

CXLVI. Ordonnantie van met gheen riet ofte stroe te moghen decken ofte stoppen [1]).

Item soe wie sijn huysen met riet ofte stroe gedect sijn ende nyet verbrandt ende deselve int geheel ofte int deel

---

1) Opnieuw gepubliceerd den 5^den^ April 1551.

verdecken willen, en sullen voortaen oeck (met) geen weeck dack moegen decken, maer met harde daecke, tsy leyen, tegelen ofte pannen, ende nyet met weecken daecke, daerthoe de stede hemluyden geven sal halff de tegelen, die sy verdecken sullen, soe verre als deselve huysen noyt mit harde daicke gedect en sijn geweest [1]).

Noch is geordonneert, dat soe wat huysen met harde daicke gedect sijn ende met riet, geluye ofte stroo gestopt, dat sy tselve stoppen met harde daicke tuschen dit ende Baemisse [2]) naestcommende, op een boete naer uuytwysen de kueren. Ende zullen zoewel tweeck dack afbreecken als tharde dack [3]). (Vgl. D. XCVI.)

CXLVII. Ordonnantie dat nyemant en mach schaede doen aent convent ofte conventualen van sinte Catharinen [4]).

Gepubliceert den XVII^en^ Julij XV^c^ XLVIII.

Geordonneert by den baeliu, scoudt ende gerechte der stede van den Brielle, dat nyemant, wye hy zy, jonck ofte oudt. hem en vervorderen te comen ofte gaene int convent van sinte Katrynen, omme yemant te misdoen in woerden ende in wercken, dat oeck nyemant op tselve convent en smacken ofte smyten, ofte oeck hem en vervorderen om denselven convente ende conventualen te misdoen in eniger manieren. Ende soe wie men bevinden sal contrarie van desen gedaen te hebben, sal wesen optie verbuernisse van lijf ende goedt.

CXLVIII. Ordonnantie dat die bierstekers, brouwers ofte bierwerckers nyemant byer en doen zonder consent van den excysenaer, die opter Caeye moet blyven sitten, totdat den upslach gedaen es.

Gepubliceert opten XXV^en^ dach in Augusto XV^c^ XLVIII.

Geordonneert by den schoudt als steehouwer van den bailliu.

---

1) Een bijvoegsel, waarschijnlijk van 1551, luidt: „ende dit up een boete van vijff schellingen Hollandts, deen helft tot proffite van de Keyserlicke Majesteyt ende dander helft tot proffite van der stede". Het woord „Hollandts" is doorgeschrapt en vervangen door „grooten".

2) „Baemisse" later veranderd in: „den lesten dach van Meye".

3) Deze zinsnede is er later bijgevoegd en daarna weder gewijzigd, dewijl de woorden: „zoewel — als" doorgeschrapt en vervangen zijn door: „tzelve decken mit".

4) Deze ordonnantie werd reeds door mij medegedeeld in de „Bijdragen" van Nijhoff en Fruin, R. III. D. II, bl. 138.

burgemeesters ende gerechte der stede van den Briele, dat geen biersteecker(s) off brouwers noch oick bierwerckers binnen der stede van der Kaeye ofte uuyt haeren kelders ofte huysen [1]) en doen geen tappers ofte meenteluyden dan by consent van dengeenen, die den excysen bescryven; dat deselve brouwers (ende) biersteeckers geen bier en senden enige huyssitters, tensy dat dengeenen, die den excijs bescrijft, gecontenteert is van den excijs vandt selfde bier. Ende soe wat brouwers ofte biersteeckers contrarie van desen bevonden sullen werden gedaen te hebben, sullen verbeuren een boete van drie pont Hollants ende correctie. Voorts dat dengeenen, die den excijs bescryven, gehouwen sullen wesen upter Kaeye te blyven sitten, totdat den upslach gedaen is ende tmeentebier van der Kaeye es, up correctie van der stede. (Vgl. C. X. 14.)

CXLIX. Ordonnantie dat hem eenen yeghelijck wachte zoe wanneer men den prijs papegaeye schieten zal.

Noch soe waerschout men eenen yegelick van binnen ende van buyten, dat een yegelick hemselven wachten sullen, ten tyde als men den prijs paepegaye schieten sal, van gequest ofte zeer gedaen te worden, ende dat een yegelick sijn kinderen ende die booden, die hemselven nyet wachten en konnen, thuys houden ende omtrendt die moelen nyet en laeten comen. Ende off daer yemandt gequest ofte zeer gedaen worde, die mach sien waer hy sijn interest weder verhaelen mach.

CL. Ordonnantie van nyet te vyeren op sinte Martensavont, dach ende pil [2]).

Gepubliceert den X^en^ Novembris XV^c^ acht ende veertich.

Noch is geordonneert, dat nyemandt en gehenge ofte gedoege syne kinderen oft oick selver op sindt Maertensavondt, sinte Maertensdach oft op sint Martenspil eenige vueren opter straeten te laten branden, om te schuwen den brandt, die daeruuyt soude moegen spruyten. Ende soe wye men [3]) kin-

---

1) In te voegen: „bier".

2) „Pil" schijnt den dag na een heiligendag aan te duiden. Vgl. de dateering: „Uf den pülletag nach Sant Walburgentag" = 2 Mei (St. Walburgisdag = 1 Mei), aangehaald bij Grotefend. Zeitrechnung II — 1 blz. 159.

3) In stede van „soe wye men" te plaatsen „die", en op „ouden luyden" te laten volgen: „die men".

deren ofte ouden luyden bevindt eenige vueren voor de duere gemaict te hebben, oft die men bevindt daerby sittende, die sullen verbueren een boete van vijftien grooten.

CLI. Ordonnantie omme te waerschouwen dengeenen die broot van buyten vercoopen, dat zyluyden hem reguleren nae de keuren, daerthoe staende.

Geordonneert by den bailliu, burgemeester(s) ende gerechte der stede van den Brielle, dat men waerschouwen sal allen dengeenen, die broot van buyten vercoopen, dat ze hemluyden sullen reguleeren achtervolgende de kueren, daertoe staende, ende dat up tgewichte van de ordonnantie der voorseyde stede. Actum in cameram den XII^en^ Januarij XV^c^ XLIX a circoncisione. (Vgl. D. XLIII.)

CLII. Ordonnantie om zekere houtthuynen upt Maerlandt wech te doene.

Ten voirseyden dage is noch geordonneert, dat men waerschouwen sal Symen Jansze ende Cuenera, woenende an de noirtzyde van Maerlant, dat ze huerluyder houthuyenen wechdoen zullen ende de kaede ontruyemen, tusschen dit ende Dynsdach naestcommende, up een boete van een pont Hollants ende correctie.

CLIII. Ordonnantie upt maecken van de schoorsteenen.

Gepubliceert den XIX^en^ Junij XV^c^ XLIX.

Alsoe tot anderen tyden eenen yegelicken geboden is geweest hueren schoersteenen, van aerde, riet ende hout gemaict, deselve te maicken van steen, ende noch eenige in gebreke zijn, zoe waerscout men eenen yegelicken eens voir all, dat sy deselfde hueren schoersteenen vermaicken met steen, tusschen (dit) ende een maent naestcomende, ende dit up elcxs te verbueren een boete van vier pont Hollants, deen helft de Keyserlicke Majesteyt ende dander helft de stede, rechtevoert aff te panden.

CLIV. Ordonnantie upt staen ende dryven van de ossen, koeyen ende vette beesten, die men naer Bamisse vercoopen wil.

Gepubliceert den VII^en^ Octobris XV^c^ negen ende veertich.

Up huyden is geordonneert ende gesloeten by den substi-

tuyt van den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, dat van nu voirtaen zoe wye binnen der voirseyde stede mit hoorne vette beesten, ossen, koyen etc. ter merct zullen willen commen, dat zy deselve dryven int Noirteynde ende daermede te coop staen van de huyse van Clement Bouwensze noirtwaerts an beyden zyden, ende dit altijts geduerende van Bamisse tot Brielsche marct, ende dit upte boete van twintich scellingen Hollants te verbueren.

CLV. Ordonnantie upt sticken van de Noertpoerte totte Langhestraetse poerte an de westzyde van de stedevesten.

Gepubliceert den VII^en^ December XV^c^XLIX [1]).

Geordonneert by den bailliu ende alinge gerechte der stede van den Brielle, dat van nu voirtaen nyemant, wye hy zy, hem en vervordere te sticken ofte peylen van de Noirtpoerte totte Zuytpoerte toe an de westzyde van de stedevesten. Ende zoe wye men bevindt contrarie te doen, sal verbueren de elger ofte schaerre ende byle mitten gevangen visch ende daertoe een boete van twee ponden Hollants, rechtevoirts af te panden. Ende zoe wye de macht nyet en hebben de boeten te betaelen, die sal men tot discretie van den bailliu ende gerechte eenen tijt leggen te water ende te broode. Ende zoe wye men bevint by nachte stickende oft peylende in de voirseyde vesten, die sal verbueren van gelijcken elger, schaere ofte byle ende een boete van zes Karolusguldens, rechtevoirt af te panden. Ende zoe wye de macht nyet en hebben de voirseyde boeten te betaelen, sal men daervooren te water ende te broode leggen als voeren. Van alle welcke boeten den bailliu hebben sal deen helft, ende de vinders ofte anbringers dander helft. Ende hiervan zullen vinders wesen des baillius dienaers, stedeboeden ende de twee stedescutters. [2]) (Vgl. D. CXXV.)

CLVI. Ordonnantie omme wel te gheraecken aen den byerexchijs.

Alzoe dagelijcx veele questiën ende geschillen vallen onder de gemeente der stede van den Brielle ter eender ende den-

---

1) Onderscheidene malen werd deze ordonnantie vernieuwd.

2) Er staat: „scotters".

geenen, die geordonneert wordden te bescryven der voirseyde stede bierexcysen, ter cause dat eenige seggen, als den voirseyden bescryvers omme betaelinge van den excijs gaen: wy hebben betaelt [1]); ende eenige dilayeteren ende laeten den excysenaers achteranloopen, seggende: wy en hebben zoeveele biers nyet gehadt; ende omme meer andere redenen: soe is geordonneert by den bailliu ende gerechte der voirseyde stede, dat een iegelijcken, zoewel arme als rijcke, betaelen zullen te vooren hueren excijs in handen van den bescryver van den voirseyden bierexcijs, alleer zy eenich bier van de Kaye ofte uuyt eenige kelders zullen doen vervoeren. Ende men beveelt alle bescryvers der voirseyde excysen geen bier yemande thuys te laeten voeren, tenzy dat zy eerst van den excijs betaelt zijn in manieren voirseyt. Ende zullen de voirseyde bescryvers gehouden wesen upte Kaye te blyven, zoelange tgeheele bier van de Kaye wesen sall. Van gelijcken beveelt men alle biersteeckers, bierwerckers off brouwersknechts, dat zy geen bier yemande der voirseyde gemeenten [2]) thuys en bringen, tenzy dat hemluyden kennelicken es, dat de bescryver van den voirseyden excijs betaelt es van den excijs. Voirts zoe sullen de voirseyde biersteeckers, bierwerckers, brouwers ofte brouwersknechts geen tappers eenige bieren doen ofte bringhen dan by consente van den excysenaer. Ende zoe wie men bevonde contrarie deser ordonnantie gedaen te hebben, die sal gehouden wesen den excijs zelver te betaelen ofte te gysel te gaen, ende daertoe verbueren een boete van drie ponden Hollants, halff mynen genadigen heere ende halff de stede, zoewel de bescryvers als andere, ende correctie. (Vgl. C. X. 23.)

CLVII. Ordonnantie [3]) van den ofslach van den vissche [4]).

Gepubliceert den VII^en^ Martij XV^c^ een ende vijftich a circoncisione.

1) In margine is hier bijgevoegd: „den voirgaenden bescryvers".

2) De woorden: „der voirseyde gemeenten" zijn doorgeschrapt.

3) In margine staat: „Is vernyeut hyernaer op den XXVIII^en^ Januarij XV ^c^ LV volgende der stede privilegie, onlancx van de Keyserlicke Majesteyt geïmpetreert".

4) Later is hier bijgevoegd: „omme alhyer bynnen den cruce die visch te laeten vercoepen, daer die van Zwartewaele mede inne begrepen zijn".

Alsoe dagelicx zoe lancx zoe meer groote clachte commen van dengeenen, die den afslach van den vissche van de stede in huyere hebben, hoe dat eenige hen vervorderen te vercoopen upten stroem hueren visch eenige persoonen, die met hueren sceepen ofte schuyten daernaer leggen en wachten, die daermede buytenomme vaeren naer Antwerpen oft elders, zonder denselven hueren visch ten Brielle an tHoeft binnen den cruce ten afslage te brengen; oeck mede zoe vervorderen hemluyden die van Zwartewale den visch van hueren booten, botscepen ende schuyten aldaer mede af te slaen, twelck is tot grooten achterdeele van sKeyserlicke Majesteyt(s) cabellautholl ende der stede afslach, ende contrarie der stede previlegiën ende handtvesten, der voorseyde stede gegondt ende gegeven by wylen heer Dirick van Monyouwe, van Valckenburch, van Voorne, ende burchgrave van Zeelandt etc.: soe is geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat nyemandt hem en vervordere van nu voortan binnen de heerlicheydt van Voorne hueren vorschen visch te vercoopen upten stroem oft tot Zwartewael, zonder die ten afslage binnen den voorseyden cruce te brengen, upte verbuerte van een boete van twee ponden grooten Vlaems ende correctie, zoewel den cooper als vercooper. Ende sal de afslager geloove hebben, zoe wanneer hy yemandt bekuert, up zynen eedt, ende dezelve met een poorter moegen doen arresteeren, ende voorts rechtsplegen, ende de boeten voorseyt zulcx innewinnen, van welcke boeten den officier, die de executie doen sal, (sal) hebben een IIIe deel, een derdendeel tot proffyte van der stede ende tander derdendeel tot proffyte van den anbrenger. (Vgl. C. III. 21 en D. XLI.)

CLVIII. Ordonnantie gemaect van den brandewijnexcijs.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der voorseyde stede, dat zoe wye brandewijn binnen der voorseyde stede vercoopen, zullen van nu voortan betaelen den vierden penning van den excyse. Ende zullen gehouden wesen denzelven hueren brandewijn den excysenaer an te bringen, upte verbuerte van denzelven wijn ende correctie, deen helft tot proffyte van der Keyserlicke Majesteyt ende dander helft den anbrenger.

CLIX. Ordonnantie gemaect by bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, in wadt manieren alle sceepen, zoewel vischers ofte schipperen, met hueren sceepe leggen zullen binnen ende buyten de havene deser stede.

1. Item dat alle scepen gehouden sullen wesen buyten der stede hemzelven te meeren ant westhooft an de meerpaelen, ende nyet an de gordingen, ende dat upte boete van twaelff groote Vlaems, rechtevoerdt aff te panden. Ende die laest innecommen, sullen altijt dieper inne de havene vaeren, als er vooren geen plaetse en is, sulcx dat alle sceepen berijffelicke inne- ende uuytvaeren mogen duer de diepte van de kille.

2. Item dat de boots, hueden, smacken etc. in de Maerlantse haven leggen zullen lancx de haven, ende nyet dwers de haven, sulcx datter vaert blyve, ende dat een ygelick scipper met zyne scepe uuyt- ende innevaeren mogen. (Vgl. D. L.)

3. Item dat alle stierluyden ofte scipperen gehouden sullen wesen huere scepen innewaert oft uuytwaert te verleggen tot allen tyden alst hemluyden by de havenmeester belast sal worden, up een boete te verbueren, zoe wye bevonden worde de voorseyde havenmeester nyet geobediert te hebben, van vier pondt Hollandts buyten, ende binnen der stede twee pondt Hollandts. Ende waert dat yemandt den voorseyden havenmeester eenige cracht oft geweldt andede oft injuriëerde om zijn officie wille, die soude verbueren een boete achtervolgende de kueren, ende correctie. Ende sal den havenmeester, zoe verre daer nyemandt by en is geweest, geloove hebben up zynen eedt, ende sal denzelve met een poorter mogen doen arresteeren ende voorts rechtsplegen, ende de boeten voorseyt sulcx innewinnen, van welcke boeten den officier, die de executie doen sal, hebben (sal) een derdepaert, de stede een derdepaert ende den havenmeester een derdepaert, mit de rechtelicke oncosten, daeromme gedaen, ende correctie [1]).

---

1) Uit een bijgevoegde aanteekening blijkt, dat in 1451 tot havenmeester voor een jaar werd aangesteld Jochum Jansze, op een jaarwedde van 3 ponden „grooten Vlaems", en dat hij in handen van den burgemeester in tegenwoordigheid van oud en nieuw gerecht den eed deed, dat hij zijn „officie wel ende getrouwelicken bedienen" zou.

CLX. Ordonnantie upt loon ende leges van de bierslepers in den vorst.

Up huyden zoe zijn gecompareert upt stadthuys van den Brielle dese navolgende persoonen als bierslepers, te weten, Lambrecht etc. angaende tloon, dat zyluyden hebben sullen in den vorst, in den eersten van tHoeft van een tonne biers overall in de stede te bringen, eenen stuver. Item van tbier, dat compt in de Maerlantse haven oft buyten de Noertpoorte, van de tonne eenen grooten, alsoe wel buyten de Noertpoorte als elders. Item van de Kaye in den kelder naer de oude ordonnantie. Ende voorts tbier te sleepen voor den landtman, van elcke tonne een grootken an de poorte. Ende zoe wye van hemluyden upte Kaeye nyet en compt ende, ontbooden [1]) by de bierwerckers, nyet en quamen van stonden an, sullen verbueren twaelff grooten. Ende die twaelff groote sullen gedeelt worden onder den presenten, upte Kaeye wesende ende bierslepers zijnde. Actum coram Pieter Jacobsze burgemeester, Danckert Jacobsze, Ariaen Verhoeff ende Ariaen Hermansze, den XIIII[en] dach van Maerte XV [c] LI a circoncisione.

CLXI. Ordonnantie van de houckvaerdt binnen der stede van den Brielle, hoe men deselve houckvaerdt bevaeren sal, ende dit tot wederseggen van den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der voorseyde stede [2]).

Gepubliceert den V[en] Aprillis XV [c] een ende vijftich.

1. Eerst dattet boortcardeel van den boots van stonden aen ende ten eeuwigen dagen doot ende te nyete wesen sal.

2. Voorts dat van nu voortan die tonnen soudt in de boodts leveren, nyet meer wesen zullen dan twee ende twee tsamen, ende dat up een boete van thien ponden Hollandts ende correctie.

3. Item sal den boodt hebben vierdalff deel, ingaende sinte Maertensmisse naestcommende, van welcke vierdalff

---

1) Er staat: „ontbooden worde".

2) Deze ordonnantie werd vernieuwd den 15[den] Nov. 1564.

deelen den stierman hebben sal een halff deel voor sijn zorge ende stiermanscip.

4. Item de knechtkens etc. (als in D. XLIX. 3.)

5. Item de vierdalff deelen, die de boots hebben sullen, die sullen mede gelden an alle oncosten, daer de gemeen deelen an gelden sal; dan zy geen wandt tscepe brengen en zullen. Maer turff, houdt, kaersen. smoudt ende diergelicke sal gerekendt worden upte gemeente; welcke voornoemde ordonnantie men gebiedt zoewel den stierman, reeders van den booten ende vennoyets, die mit deselve booten vaeren zullen, onverbreeckelicken te onderhouden, elcxs upte verbuerte van thien ponden Hollants ende correctie.

6. Item den stierman[s] van de houckers etc. (als in D. XLIX. 5.)

7. Item [1]) indien den officier belieft openynge te hebben van des offslaegers bouck, sal den offslaeger gehouden weesen opennynge van zijn bouck te doen, omme te zyen wat boortkardeel zy offgetrocken sullen hebben.

CLXII. Beroerende tlogeren ende tracteren van den soldaeten ende knechten.

Gepubliceert den VI[en] Octobris XV [c] een ende vijftich.

Men adverteert een yegelick, dat alle diegheene, die binnen huerluyder huysen knechten gefoureert zijn oft daer eenige gefoureert zullen wordden, deselve zullen gehouden zijn elck persoen van denzelven knechten te geven den redelicken cost ende dranck voir vijff grooten elck sdaechs; dies zullen dezelve knechten metten redelicken cost van den huysman tevreeden zijn. Oft dient gelieft mogen hemluyden geven vijff grooten sdaechs voer elck hooft, daermede zyluyden huer eygen cost zullen moegen doen. Welverstaende dat men hemluyden coken sal ende geven vier ende kaerssen, zoe dat behoert. Ende dat nyemant gehouden en wordt te logieren eenige gonjaerts oft jongers, die in de besoldinge nyet en staen. Ende eenige, die huysvrouwen hebben, zullen met huerluyder waerden accorderen, zoe zy best cunnen, oft indien nyet, sall by mynen heere den bailliu, burgemeesters

1) Dit artikel werd later aan de ordonnantie toegevoegd.

ende scepenen ende die capiteyn daerin voirsien wordden. Ende men sal een yegelick betaelen van den montcosten van den penningen, die commen zullen van der soldye van den voirseyden knechten, daervoor de capiteyn gerespondeert heeft gheen betaelinge te doen; de waerden oft waerdinnen, daer zy thuys liggen, zullen eerst betaelt zijn; voir welcke vijff grooten sdaechs de stede yegelicken borgeren ten dage van de betaelinge responderen zullen, ende voirder nyet. Voirts zoe is geordonneert eenen yegelicken van de voirseyde knechten nyemande van hueren gesellen te gaste te nooden in huer waerts huysen, maer elck te blyven in zijn logijs daer hy gelogeert is. [1]) Ende indien yemant van den voirseyden knechten gewont wordt, dezelve zullen de waerden ongehouden weesen wederomme te accepteeren oft inne te nemen. Ende indien eenige knechten ander bier oft dranck drincken willen anders dan kueyte oft gemeen bier, zullen tzelve thueren coste buyten moegen doen haelen ende betaelen, zonder dat de gemeente gehouden wordt hemluyden die te doene.

CLXIII. Beroerende die taxatie ende vercopinghe van bier. [2])

Gepubliceert den XV^en^ Decembris XV^C^ een ende vijftich.

Item [3]) dat van nu voortan geen bierstekers oft brouwers alhier binnen der stede geen bier en brengen oft vercoopen dan van vijff schellingen groote de tonne. Ende indien zy bier van hoegere pryse brochten ende tzelve eenige tappers binnen der stede ende vryheydt van den Brielle vercoften, zullen daeran verbueren de voorseyde bierstekers ende brouwers, dat zy alsulcx de tappers gedaen sullen hebben, het bier ofte de waerde van dien, ende de tappers, die tzelve inne sullen leggen, verbueren een boete van drie pondt Hollandts ende correctie. [4]).

---

1) De woorden: „maer — gelogeert is" zijn doorgeschrapt.

2) Aan dit art. gaat vooraf eene ordonnantie, overeenkomende met die, welke 25 Aug. 1543 gepubliceerd werd.

3) I. m. staat: „Dit art. es by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte te nyete gedaen den XIII^en^ Marcij LV.

4) Door eene andere hand is er bijgevoegd: „behalven tbier dat over zee coempt".

CLXIV. Beroerende het updoen van wijn, brandewijn ofte bieren.

Gepubliceert den XV^en^ Decembris XV^c^ een ende vijftich.

Geordonneert by den bailliu, burgemeesters, scepenen ende raidt der stede van den Brielle dat van nu voortan nyemandt, van wadt state oft conditie hy zy, tzy geestelick oft waerlick, hem en vervordere eenige wynen, brandewynen ofte eenige bieren up te doen ofte by yemande up te laeten doen binnen hueren huyse by dage noch by nachte, te weten, den wijn by den craenmeester ende tbier by den gezwoeren bierwerckers, ende by nyemandt anders. Ende dit upte boete van acht ponden Hollandts ende correctie. Ende dese boeten sullen gelden zoewel die de bieren ofte wynen wercken als denghenen, die in hueren huysen laeten wercken. Ende zoe wye dese boeten nyet betaelen oft vervallen mogen, die sal men by den bailliu ende gerechte te water ende te broode leggen tot discretie van den bailliu ende gerechte voorseyt.

CLXV. Ordonnantie up het waecken.

Gepubliceert den XXVII^en^ Februarij XV^c^ twee ende vijftich a circoncisione.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat een yegelick van de wedt, diet zijn buerte vallen sal te waecken, dat ze zelver in persoon, elcx voor huerzelver, waecken sullen, oft een van der wedt in huer stede te verwilligen, sonder yemant anders in huer stede te mogen stellen; van gelijcken alle scutters, zoe van de cloveniers als voetsboege, ende de retorijckers. Oeck mede zoe sullen alle borghers ende ingesetenen zelver gehouden wesen [1]) in persoon te waecken, uuytgesondert de weduwen, dewelcke een bequamen persoon daertoe verwilligen sullen ende [2]) den officier mitten hooftman mede tevreden wesen sullen. Ende dit all up een boete, dier gebrekelick bevonden sal worden, telcken reyse te verbueren een boete, te weten, die van de wedt XII stuvers, de scutters acht stu-

1) Er staat: „suilen wesen".
2) In plaats van „ende" te lezen: „daer".

vers, ende de gemeente vier stuvers, rechtevoert off te panden anderhalffscadt. Ende dese boeten sullen die voor tluyden van de clocke afgaen, buyten consent van den hooftmans, van gelicken verbueren.

CLXVI. Ordonnantie dat die uytlemsche gesellen der stede eedt zullen doen ofte vertrecken.

Voorts is noch geordonneert ende gesloeten, dat alle uuytlemsche gesellen, hem onthoudende binnen der voorseyde stede, gehouden zullen wesen up huyden nae de middach te commen upt stadthuys van den Brielle ende haerluyder namen up te laeten scryven ende der stede eedt te doen. Ende dezelve, die in gebreke zullen wesen te doen tgundt dat voorseyt is, zullen hemluyden versien uuyt der stede ende vryheydt van den Brielle, ende te ruymen tusschen dit ende den derden dach van Maerte, te weten, den eersten Donderdach in de vasten, up een boete van vier pondt Hollandts, halff mijn heere, halff de stede, ende correctie.

CLXVII. Beroerende die poorterskinderen, oudt wesende XVIII jaeren.

Noch zoe beveelt men alle poorterskinderen, oudt wesende XVIII jaeren ende daerenboven, dat zy up Maendach te twee uren compareeren upt stadthuys ende laeten huer namen upscryven, up de voorseyde boete ende correctie.

CLXVIII. Ordonnantie van een yegelick zijn geweer gereet te hebben.

Gepubliceert den XV^en^ Maerte XV^c^ twee ende vijftich a circoncisione.

Alsoe upten XXVII^en^ Februarij XV^c^ twee ende vijftich gepubliceert es geweest een yegelick zijn geweer gereet te hebben van doen in XIIII dagen naestcomende, elcx upte boete van vijff scellingen grooten Vlaems, welcken dach men verlengt ende prolongeert tot halff vasten naestcomende, ende dat uuyt gratie: dus zoe waertscout men eenen yegelicken zijn geweer gereet te maken binnen den voorseyden tijt, oft men sal, dien tijt overleeden, die in gebreken bevonden sullen worden, de voorseyde boeten doen betaelen zonder eenige gratie.

CLXIX. Ordonnantie [1]) van de twee jaermarcten binnen der stede van den Brielle [2]).

1. Den bailliu van (der) Coninckclicke Majesteyt wegen ende burgemeesters ende gerechte der stede van den Brielle gheven eenen yegelicken vry vast geleyde drie dagen voor ende drie dagen naer, omme tot dese jaermarct te commen, vrylicken ende vredelicken te hanteeren ende frequenteeren huer coopmanscappen, uuytgesondert alle ballingen, crimineele persoonen, onse vianden ofte ander(e), houdende onse tegenpartie, mitgaders die den voorseyden bailliu oft de stede boeten schuldich zijn, oft andere, die in de marct gecontraheert zullen hebben.

2. Item dese jaermarct sal beginnen ende innegaen tSonnedaechs voor sinte Katrynendach, geduerende acht wercke thoendagen, daervan den eersten vryen thoendach wesen zall den eersten wercken thoendach daeranvolgende. Ende dat zoewel van paerden als van allen anderen goeden. (Vgl. C. XXII. 1.)

3. Item dese jaermarct sal beginnen ende innegaen in de maendt van September na de Zuytlandtse marct, geduerende vijff wercke thoendagen, daervan den eersten vryen thoendach wesen sal den Maenedage naestcommende; ende dat zoewel van paerden als van allen anderen goeden.

4. Item [3]) en sal geen uuytlems man gewapent gaen binnen de vryheydt van den Brielle met pancsysers, borsplaten, podthuyfden, lange messen, nagelmessen ofte andere diergelicke wapenen, up een boete van drie ponden Hollandts, rechtevoert off te panden, ende upte verbuernisse van den wapenen.

5. Item die poorters, die wandt snyden etc. (Zie C. XXII. 3.

6. Item zullen alle vreemde wandtsnyders etc. (Zie C. XXII. 4.)

7. Item alle diegheene, die malerye te coop hebben, d... es te verstaen, schaeren, slooten ende diergelicke, die zull... tegens malcanderen over staen in de Cappoenstraet van Servaes Corneliszoens huysinge noertwaerts; daernae die tynnewerck te coop hebben; daernae die metael te coop hebben ende cooper-

---

1) Er staat: „Ordonnantien."

2) Deze ordonnantie komt voor op blz. 149 en 150 van C. Met het oog op het Privilegie, waarbij aan Den Briel vergund werd twee jaarmarkten te houden (zie Van Alkemade, II. bl. 171), vermoed ik dat zij in 1551 of 1552 gepubliceerd werd.

3) Dit artikel werd reeds opgenomen in de nieuwe keur, afgelezen in 1445, waarover men zie onder C. XXII. Zij spreekt in dat artikel niet van *pancsysers*, maar van *pansiers*. Het eerste zal wel een schrijffout zijn.

werck; daernae die yserwerck te coop hebben; daernae die tresoeren, stoelen, zeetelen ende diergelicke houdtwerck te coop hebben; daeran die platynen te coop hebben; elck tegens malcanderen over. (Vgl. C. XXII. 5, 9.)

8. Item alle diegheene, die maercherie te coop hebben, zullen staen upte Plaetse. (Vgl. C. XXII. 6.)

9. Item alle dieghene, die fluweel, zyde, lakenen, camelotten, halsfoessetten [1]) ende diergelicke te coop hebben, zullen staen in de Coomanstrate, de naeste steen voor.

10. Item alle de coomans, die ghoudt etc. (als in C. XXII. 7.)

11. Item alle deghene, die landtaernen te coop hebben, zullen staen in sint Anthonisstraet, bezyden de huysinge van Yeman Lenaertsze, noertwaerts gaende. (Vgl. C. XXII. 9, noot 2.)

12. Item alle denghenen, die pelterye ende bondtwerck te coop hebben, zullen staen voor den steen ter kerchovewaert, ende voort voor Pieter Claesze ende Jan van Doens, behouden elck zynen uuytganck. (Vgl. C. XXII. 10.)

13. Item alle dieghene, die specerie ende cruydt te coop hebben, zullen staen bezyden de huysinge van Govert Willem Sarysze, zuydtwaerts tegens malcanderen over; daeran die tijcken ende beddecleederen te coop hebben; daeran die jaerkouck te coop hebben; daeran die appelen, peeren ende ander oeft te coop hebben. (Vgl. C. XXII. 6 en noot 4 bij 11.)

14. Item alle diegheene, die lynne laecken te coop hebben, zullen staen in de Nobelstrate, van Cornelis van Duvenvoirde ende mr. Pieter organist huysinge noertwaerts an beyden zyden. Daeran die mouwen, coletten ende diergelicke gemaect werck te coop hebben, maer dengheenen, die wollen laecken te coop hebben mitter ellen, sullen staen van Jan Yemantsze zuytwaerts, zoe voorseyt es. Ende daerenteynden alle deghenen, die Schotse ende diergelicke laeckenen te coop hebben, zonder dat zy over eenige cramen staen zullen, upte boete voorseyt. (Vgl. C. XXII. 8.)

15. Item alle diegheene, die paerden te coope hebben, zullen staen van Lenaert Jan Woutersze na de Langestraetse poorte toe.

16. Item waert saicke, dat yemandt bename den luyden te staene naer dordonnancie off heuere name, dat waer up een boete van drie ponden Hollandts, halff de Coninclicke Majesteyt ende halff de stede etc. (als in CXXII. 13.)

---

1) In later geschreven artikelen vond ik: „halsfosetten" en „halssfesetten".

17. Item [1]) zoe es overdragen van der Coninclicke Majesteyt [2]) ende der stede wegen, dat alle die cramen, die binnen die vryheydt van den Brielle in dese jaermarct staen zullen, te weten, die laeckenluyden, bondtwerckers, yserluyden, malerye [3]), tynnewerck ende diergelicke, zullen gheven van elcke crame alle nachts [4]) twaelff myten. Item die cruydeniers ende tijckluyden zullen gheven elcx alle nachts [4]) acht myten. Ende dit zullen die stedebooden ende des baillius dienaers hebben, waert oick datter yet verlooren oft gebroecken worde [5]), dat souden die booden ende dienaers uprechten.

18. Item [6]) men gebiet van der Coninclicke Majesteyt [7]) ende der stede wegen, dat nyemandt, wye hy zy, dese jaermarct gheduerende en gaen (sal), naerdat de stadthuysclocke geluydt sal wesen tsavondts ter negen uyeren, achter der strate zonder licht, up een boete naer uuytwysen tvoorbodt. Ende hiertoe zijn gestelt der stede booden, alle die waeckers, die waecken zullen, ende des baillius dienaers, ende elck van hem byzondere [8]).

19. Item alle de voorseyde poincten etc. (als in C. XXII. 14.)

20. Item [9]) zall een yegelicken cavelen by den bailliu ende burgemeesters tusschen dit ende twaelff uren upten middach. Ende zoe wye anders stonde dan voorseyt es, dat waer up een boete van drie ponden Hollandts, rechtevoert aff te panden. (Vgl. C. XXII. 11.)

CLXX. Beroerende het coopen, vercoopen ende uuytvoeren vant coren.

Gepubliceert den XI^en^ Aprillis XV^c^ LII.

Alzoe upten eersten Februarij lestleden gepubliceert es geweest [10]), dat nyemant van binnen oft van buyten, wie hy waere, hem vervorderen en soude eenich hart kooren als tarwe ofte rogge te coopen, omme tzelve uuyten lande ofte stede te voeren, upte verbuerte van dezelve tarwe ofte rogge

1) Dit artikel werd reeds opgenomen in de nieuwe keur van 1445, over welke men zie C. XXII.

2) In 1445 schreef men: „van mijns heren."

3) In de keur van 1445 staat: „mailxerie."

4) In de keur van 1445 staat: „elcx nachts."

5) In plaats van *worde* heeft de keur van 1445 *waere*.

6) Ook dit artikel werd reeds opgenomen in de keur van 1445.

7) In 1445 schreef men: „van mijns heren."

8) In 1445 schreef men: „ende elcken zonderlynge."

9) Dit artikel werd later doorgehaald.

10) Zie CX.

ende dairenboven up een boete van vijff ponden Hollants, achtervolgende de previlegiën der stede van den Brielle etc., soe is naderhant by den bailliu, rentmeester, mannen van leene slants van Voirne, oudt ende nyeuw gerechte der voirseyde stede, ende dat om sonderlinge saecken, geordonneert ende gesloeten, dat een yegelick van buyten van nu voirtaen ter maent sal moegen coopen voir zijn brootkooren ende eeten twee sacken tarwen voir eens, ende dat voir een maent, sonder meer, ende tzelve by eede verclaeren dattet kooren, dat zy coopen, is voir huer selfs eeten alleenlick, ende nyet om wederom te vercoopen oft yemant over te doen; ende indien hy meer behoeft dan twee sacken ter maent, overmits de veelheyt van zijn huysgesin, sal in dien gevalle meer moegen coopen ende uuytvoeren tot discretie van den bailliu ende gerechte. Ende zullen de coopers den upscryver betaelen van elck sack, die zy uuytvoeren zullen, een oertken, ende sal upscryver wesen Yeman Lenaertsze burgemeester, woonende an de Plaetze. Voirts zullen alle thiendecoopers ende molenaers by eede verclaeren, dattet koeren, dat zy sullen willen vercoopen, dattet thiendekoeren ende multerkooren is, alleer zijt vercoopen, ende datter geen ander kooren onder gemenget en es, dat zy vercoopen. Ende daervan en sal men geen upscrijffgelt betaelen. Noch is geordonneert ende gesloeten, dat nyemant van den poirters oft inwoenende deser stede eenich koeren, tzy tarwe ofte rogge, coopen en zullen dan voir huer selfs eeten, ende nyet omme weder te vercoopen oft yemant over te doen, uuytgereserveert de backers voir alsoe veel als zy backen, up de conditiën als vooren. Ende dit all upte verbuerte van dezelve tarwe ofte rogge ende dairenboven up een boete van vijff ponden Hollants van elcken sack te verbueren.

CLXXI. Ordonnantie up het logeren ende tracteren van de soldaeten ende knechten.

Gepubliceert den IX^en^ Junij XV^c^ twee ende vijftich.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, alsoe van wegen der Keyserlicke Majesteyt by de Heere van Beveren, als gouvernuer der stede van den Brielle ende lande van Voirne, alhier gesonden is hopman Rijswijck mit een vaendel knechten tot deffentie van den lande: soe waerschout men een yegelicken, die eenige knechten toegeleydt zijn, dat zy dezelve doen huysvestinge [1]), sonder dat de burgeren gehouden

1) Er staat: „huyswijstinge."

sullen wesen dezelve knechten eenichsins in den cost te nemen. Ende dat den burgeren, die geen bedde meer en hebben dan zy met huer volck beleggen mogen, dezelve knechten in stroe ofte upte zoldere sullen mogen leggen; dat de knechten, die getroude vrouwen hebben, diezelve en sullen de burgers nyet durven innemen ofte logeeren binnen hueren huyse, maer sullen geleydt worden in sulcke huysen als daertoe geordonneert zijn. Ende indien yemandt van de voorseyde knechten gewondt wordt, dezelve zullen de waerden ongehouden wesen wederomme te accepteeren ofte inne te nemen. Ende zoe wadt knechten tsavondts de clocke negen nyet thuys en commen, die zullen de waerden moegen buytensluyten.

CLXXII. Beroerende het waecken ende anders.

Gepubliceert den VI^en^ dach van Julio XV^c^ twee ende vijftich.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat alle poertiers gehouden zullen weesen alle avonde ende ochtende, naedat de stadthuysclocke geluydt sal hebben, de poorten te sluyten ende ontsluyten, ende zullen de sloetels brengen upt stadthuys onder den hoeftman [1]) ende smorgens aldaer weder haelen. Voorts dat zy van nyemanden, die uuyt oft inne der stede gaen off mit wagenen ryden, eenich bier off drinckgelt eyschen ofte offnemen, ende dit upte boete, wye in gebreke bevonden wordt, van twee ponden Hollandts, halff mijn heere ende halff de stede.

Voorts [2]) verbiet men eenen yegelicken, wye hy zy, van binnen oft van buyten, tzy poorters, inwoenders oft andere vreemde luyden, up geene wachten, muyeren, poorten off vesten te commen, naedat de clocke geluydt sal wesen, ten waere hy de loese wiste, ende dit upte verbuerte, zoe wye men contrarie bevindt te doene, die sal men gevangen leggen, tot discretie van den bailliu ende die van den gerechte, ende correctie nae gelegentheydt van der saecke.

Voorts dat nyemandt, wye hy zy, naedat de clocke thiene [3]) geslegen sal wesen tot smorgens te drie [4]) uren toe upter straten sall [5]) gaen, ten waere off hy die loese wiste [6]), een lantaerne

---

1) Er staat: „hoetman".
2) Dit artikel werd „vernyeut ende gepubliceert" den 8[ste] Maart 1567, stilo comm.
3) Later werd boven „thiene" geschreven: „negen".
4) Later werd boven „drie" geschreven: „vyer".
5) Er staat: „te."
6) Later werd tusschen „wiste" en „een" gevoegd: „of".

oft een toerse oft ander licht in zijn handt hadde, up een boete van zes ponden Hollandts, een derdendeel mijn heere, een derdendeel de stede ende tderde derdendeel den anbrenger.

Men beveelt oeck alle tappers binnen der stede van den Brielle, tzy wijn- oft biertappers, dat zy niemandt, wye hy zy, waeckers, burgers oft andere, en zetten nae de clocke thiene [1]) uren des avondts, up een boete als boven. (Vgl. D. CVI.)

Noch beveelt men alle herbergiers, die eenich volck logieren ofte innenemen [2]) om te slaepen, dat zy alle avonts commen upt stadthuys by den hooptman te negen uren ende bringen zijn gasten by naemen ende toenamen in geschrifte ende van waer zy zijn ende hemluyden onthouden, ende dat upte boete van vier ponden Hollants, telcken reyse te verbueren, rechtevoert aff te panden, deen helft de Keyserlicke Majesteyt ende dander helft de stede.

CLXXIII. Beroerende tloon van de bierwerckers ende biersleepers.

Gepubliceert den XVII[en] Novembris XV[c] LII.

Geordonneert by den gerechte der stede van den Brielle angaende tloon van de bierwerckers beroerende dragen van den bieren, als dat alle bierwerckers van nu voirtaen van tbier te dragen uuyte kelders tottet Zuyteyntsche gasthuys toe, zuytwaerts ende noirtwaerts, totte Cruysstraete gaende achter de Harinckmarct omme duer de Vischstraete totte plaets Welle toe ende de Veynckelstraete tottet Gasthuysslop toe, hebben zullen van elcke tonne een blancke, de biersleepers ende bierwerckers halff ende halff. Voirts in de Langestraete tot Lenaert Jan Woutersze toe, rontomme beyde de kerckhoven, duer sinte Anthonisstraete ende voirts tottet Noirteyntsche gasthuys toe, item van tZuyteyntsche gasthuys off zuytwaerts tottet Moelenslop toe achteromme, van elcke tonne twee grooten, ende alst by de slepers gesleept wordt, halff ende halff. Ende voirts van de zuytzyde van tMoelenslop tot an de Zuytpoirte toe, van tNoirteyntsche gasthuis tNoirteynde uuyt, mitte zuytzyde van Maerlant ende mitte Kerckstraete, van elcke tonne drie grooten, daervan de sleepers hebben zullen eenen stuver ende de bierwerckers [3]) eenen grooten. Item an de noirtzyde van Maerlant

1) Later werd boven „thiene" geschreven: „negen".
2) Er staat: „inneneempt."
3) Er staat: „biersleepwerckers."

mit beyde de doelen, int Dijckslop tot an de Noirtpoirte toe ende buyten de Zuytpoirte, voirts van Lenaert Jan Woutersze buyten de Langestraetsche poirte, van elcke tonne IIII gr., daervan de biersleepers hebben zullen eenen braspenninck ende de bierwerckers een blanck. (Vgl. C. VIII. 2.)

CLXXIV. Beroerende het bestellen van een uuytlems man ende wye tot oerconde daghen zal ende hoeveel men voort daghen ende bestellen betaelen zal.

Gekuert den XVII[en] Novembris XV[c] LII.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, te weeten, als een poirter eenen uuytlems man doet bestellen, daeroff sal men recht doen over dwersnachts. Ende zoe wat uuytlems man een poirter doet dagen met der stede boede, dat sal men berechten Saterdaechs voir den noene [1]). Ende wye datter oirconde te doen heeft tot zynen rechte, die sal den boede dagen, ende dat sal den boede den rechter anbringen up zynen eedt, ende dat sal men berechten, oftet den rechter gedaen hadde, voir scepenen. Ende wye den boede yemande doet dagen oft bestellen, die sal hem geven twee grooten Vlaems. (C. I. 7.)

CLXXV. Van dat nyemant voor tgerechte yemants woert houden en mach dan de drye stadtsboeden.

Gekuert den XVII[en] Novembris XV[c] LII.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat nyemant voir den gerechte ende vierschaere der voirseyde stede yemants woert sal moegen houden dan de drie gezwoeren stadtboeden ende alsulcke voirspraecken als by den bailliu ende gerechte voirnoemt toegelaeten ende geadmitteert zullen wordden, behoudelicken dat de drie gezwoeren stadtboeden ende voirspraken, daertoe geadmitteert wesende als voeren, gehouden sullen weesen tot vermaeninge van den voirseyden bailliu ende gerechte te doen den eedt de juramento de calumnia. Ende wie anders bevonden werdt contrarie van desen gedaen te hebben, die sal elcke reyse verbueren een boete van drie ponden Hollants, rechtevoirt aff te panden. (Vgl. C. I. 6.)

1) Deze zinsnede is later doorgeschrapt.

Den eedt van den boeden oft voirspraken.

Te weeten dat zy zweeren zullen den bailliu, scout, burgemeesters, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle reverentie ende dienst bewysen zullen [1]), ende den eedt doen zulck als die hiernaer volcht: In den eersten geen partyen te dienen, zy en hebben goede, oprechte saicken, nair huer beste weetenscap. Ten tweeden wat hem gevraecht wordt, dat nyet te loochenen ende tzelve warachtich te zyne [2]). Ten derden dat zy weetens geen valsche probatiën gebruycken en zullen. Ten vierden geen uuytstel ofte dylay te begeeren, om huerluyder wederpartye te bedrieghen oft om de saecke te verlengen oft lange te houden staen. Ten vijffden omdat [3]) huer die saecken souden toegewesen wordden, geen ghiften oft gaven geven en zullen [4]) noch begeeren te geven noch geloeven voirder dan zy van rechts wegen sculdich zijn te doen ofte geven. Ende voirts tevreeden te wesen mettet loon, van oudts daertoe staende. Oeck mede dat zy geen overcoempste maken en zullen, om paert oft deel te hebben in eenige saecken, daer zy inne dienen zullen [5]), ende voirts all te doen dat een goet ende getrouwe voirspraeck sculdich is te doen. Dat en zullen wy nyet laeten om lieff nochte leet, noch om ghiften oft gaven, die men uluyden geven, bieden ofte doen bieden mach, noch om geenrehande saecken. Zoe moet u God helpen ende alle zyne heyligen [6]).

CLXXVI. Beroerende dat nyemant in den Brielschen thoren en coeme, zoe langhe men aldaer tymmeren zal.

Gepubliceert den Ven Decembris XV c twee ende vijftich.

---

1) Te lezen: „te zullen bewysen".

2) Een tweede formulier, dat in 't Keurboek voorkomt, heeft: „ende die waerheyt daervan te seggen."

3) Men zal te lezen hebben: „opdat".

4) Te lezen: „te zullen geven".

5) Het andere formulier heeft nog: „noch oeck en sullen moegen nemen, coepen ofte by transpoirt, overdracht recouvreeren eenige actiën, sorteerende voir burgemeesters, scepenen ende gerechte der stede van den Briell". Achter „transpoirt" zal men te plaatsen hebben: „ofte".

6) Aan de beide formulieren zijn aanteekeningen toegevoegd, vermeldende dat de eed als „voirspraeck" of „taelman" den 26sten Nov. 1552 gedaan werd door Egbert Gerritsze, Lenaert Claesze en Dirick Ariaensze; den 20sten Junij 1556 door Mr. Pieter Pouwelsze; den 7len Febr. 1562 door Jan van Steenbeecke, die ook den eed als „roededrager" deed; den 24sten Dec. 1586 door „Pieter de handtschoewerckere"; en dat den 10len Julij 1553 door Lenaert Claesze, Egbert Gerritsze, Dirick Aeriaensze, stadsboden, Jochum Jansze, Barthout Ariaensze en Mr. Gijsbrecht de eed als „voirspraeck" werd „vernyeuwet".

Men waerschoudt eenen yegelicken in de Brielse thooren nyet te commen, tzy mans, wijffs ofte kinderen, zoe lange men daerinne tymeren sal, omme alle perickelen ende inconveniënten te schuwen, die int opwinden ende affwinden van thoudt ende tymeratgie soude(n) mogen vallen, sonder dat de kerckewerckluyden in eenige last daerduer soude(n) mogen commen.

CLXXVII. Ordonnantie voor de arbeyders, dye onnuttelick haerluyder ghoeden doerbrenghen ende dilapideren.

Gepubliceert den XX^en^ dach van December XV^c^ drie ende vijftich.

Alsoe dagelicx diversce persoonen, arbeyders deser stede, hem qualicken regieren, zoe van droncken drincken, dobbelen, speelen als anders, verdrinckende ende verspeelende tgundt twelck zyluyden mit hueren arbeydt dagelicx winnen, ende daerenboven huerluyder huysraet in de herberge bringen ende aldaer verspeelen ende verdrincken, latende wijff ende kinderen vasten ende vergaen van honger ende commer, twelc men van hemluyden nyet gehengen en wil: soe is geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der voorseyde stede, zoe wye men bevinden zal van nu voortan yemant doende tgundt dat voorseyt is, dezelve persoonen sal men apprehendeeren ende gevangen leggen up steen te water ende te broode, ende dat tot goedtduncken van den burgemeesters ende gerechte voorseyt.

CLXXVIII. Beroerende dat men gheen paerden en zal moeghen stellen int Zuyteynde by het Veerstal.

Alsoe zeeckere clachten gecommen zijn an bailliu, burgemeesters ende gerechte der stede van den Brielle van den gebuyeren, wonende int Zuyteynde by het slop, genaempt tVeerstall, upten houck van Jacob cuypers huys, als dat diversche persoonen hem dagelicx vervorderen mit huere paerden in den Briell commende, (deselve) te stellen int voorseyde slop, laetende die aldaer eenen geheelen dach oft alsoe lange staen, alst hemluyden belieft, waerduer eenige quade inconveniënten zouden mogen gebueren: ende omme daerinne te voirsien, zoe is geordonneert by den bailliu ende gerechte voorseyt, dat nyemandt van nu voortan hem en vervordere eenige paerden int voorseyde

slop ofte straetgen te stellen, up een boete van vijftien groote(n), te verbueren zoe dicke ende menichwerven alst gebueren sal, rechtevoert of te panden.

CLXXIX. Beroerende dat die vleyschouders alle zes weken upt stadthuys sullen compareren, als men den excijs verhuyert.

Voorts is geordonneert by oudt ende nyeuw gerechte der voorseyde stede, dat de vleyschouwers deser stede alle zes weecken, als men luydt om den excijs te bescryven, upt stadthuys commen zullen ende verclaeren, naer ouder gewoonten, dat se den excysenaer van den vleyschexcijs ten vollen bewijs gedaen hebben [1]), ende dat up een boete van twee scellingen groot(en) Vlaems, deen helft de Keyserlicke Majesteyt ende dander helft de stede.

CLXXX. Ordonnantie waer die vischwijfs staen zullen, vernyeut ende gepubliceert den VIIIen Meye LIIII [2]).

1. Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat alle vischwijffs ofte mans, wye zy zijn, die zeevisch te coope houden, van nu voortaen staen zullen onder de huyskens, die nyeuw gemaect zijn, staende upte Vischmarct [3]), ende dat up haer cavelinge, die zyluyden gehouden zullen wesen alle Maendaechs te vernyeuwen. Ende elck sal een cavel hebben tusschen de twee gebinden, ende dit smorgens voor acht ueren, beginnende van zuyden by Aefken Vasters voorhuys ende zoe voorts noerdewaerts ommegaende [4]). Daerenteynden alle diegene, die riviervisch off palinck te coop hebben [5]); daerenteynden alle diegeene, die bennevisch, spierinck ende diergelicke te coop hebben; daerenteynden alle diegene, die mosselen te coop hebben [5]). Ende up anders geen plaetsen, dats te ver-

---

1) Er staat: „sullen hebben".

2) In 1558, 1560 en 1564 werd deze ordonnantie vernieuwd.

3) In 1564 schreef men alleen: „onder die huyskens, staende op de vischmarckt."

4) In 1564 is hierbij gevoegd: „Daeraen sullen staen die wijffs van den bodtmans, die den zeevisch selver vangen ende ter marckt brengen. Ende daeraen die soutevisch, tonnehoeffden ofte dyergelijcke visch te coop brengen."

5) In 1564 werden de verkoopers van riviervisch en mosselen hier niet vermeld, maar in afzonderlijke artikelen.

staene, upte marctdagen ende [1]) vischdagen, des zomers smorgens van acht ueren tot elff uren toe, ende naemiddach van vieren tot zevenen, ende winters smorgens van negenen tot twaelffven ende naemiddach van driën tot zessen; uuytgesondert de marctdagen, zullen zy moeten staen van smorgens te acht ueren tot tsavonds te zevenen toe. Ende dat onder de voorseyde huyskens [2]). (Vgl. D. XXII.)

2. Dat oeck nyemandt van nu voortan eenigen zeevisch, pladtvisch ofte rondtvisch en zullen mogen houden in corven in de stedevesten [3]), ende dat upte verbuerte van den vissche [4]) ende de boeten, hiernaer volgende. (Vgl. C. III. 3.)

3. Ende zoe wye gebreckelick valt in tgundt dat voorseyt is, die sal verbueren telcken reyse [5]) een boete van drie ponden Hollandts ende correctie, rechtevoirts off te panden, een IIIe deel de Keyserlicke Majesteyt, een IIIe paert de stadt ende tander IIIe paert den bekuerder.

CLXXXI. Beroerende dat men den afslach zoucken zal bynnen den Bryelle ende Goedereede.

Gekuert by den bailliu, burgemeesters ende gerechte der stede van den Brielle den XXVIIIen Januarij XV c LV a circoncisione.

Alsoe tot onser kennisse gecommen is, dat diversche vischcoopers ende ventjagers, zoewel uuyt Hollandt als uuyt Brabandt, hem dagelicx vervorderen te vaeren mit hueren waterscepen van den Brielle, Goedereede ende elders buyten int diep upten stroem zoe in de mondt van der Maze an Barshaeck binnen den thonnen ende buyten der Goedereede achter de duynen, ende oick an de hoofden ende binnen den haven van Zwartewaele, aldaer noeyt afslach en is geweest, aldaer verwachtende de visschers, commende uuyter zee mit den visch, die God hen verleendt

---

1) Later zijn de woorden: „marctdagen ende" doorgeschrapt. In 1564 werden ook de woorden: „upte vischdagen" weggelaten.

2) In plaats van de woorden: „Ende dat — huyskens" schreef men in 1564: Ende soe wanneer die huyskens met die andere bancken voll zijn, soe sullen se staen langes die oestzyde van de huysinge van Cornelis Claesze van zuyden in noerdewaerts."

3) In plaats van hetgeen volgt werd in 1564 dit gepublieeerd: „ofte andere grachten, up de boete van een pondt Hollandts ende die vische verbeurt, rechtevoert aff te panden."

4) Wat hier volgt werd later doorgeschrapt.

5) Hetgeen hier volgt werd later doorgeschrapt en vervangen door: „de visch, rechtevoert off te panden."

heeft, ende coopen aldaer denzelven visch, zonder die eerst ten afslage te bringen, tzy in den Brielle, ter Goedereede oft elders, daer men naer oude costume afslach is gebruyckende, onthoudende duer zulcken middelen de Keyserlicke Majesteyt cabelliautholl, scholltoll ende tscrijffamboecht ten Brielle ende Goedereede ende dezelve steden oick huere gerechticheden van afslach ende anders; ende want wy hierinne voirsien willen, soe is geordonneert by den bailliu, burgemeesters, scepenen ende raidt der stede van den Brielle, tzy viscoopers ende andere ventjagers, van waer die oick zijn, hen voortan nyet meer en vervorderen mit haeren vischscepen te vaeren upt stroem oft buyten opt diep, noch an Zwartewaele, om eenige visch van de visschers te coopen, tenzy dat die eerst ten afslage geweest is binnen eenige steden, daer men naer ouder gewoenten afslach is houdende [1]), ende dat upte peyne van thien Karolusguldens te verbueren up elcke vischcooper, telcker reyse alst gebuert, teen derdepaert tot proffyte van de Keyserlicke Majesteyt, tander derdendeel tot proffyte van den officier ende tleste derdendeel tot proffyte van den anbringer, mitgaders de costen, daeromme gedaen; verbiedende voorts alle visschers, dat zy den vischcoopers geenen viseh en vercoopen in der manieren voorseyt, up gelicke peynen ende costen als vooren, ende te distribueeren als vooren. (Vgl. D. CLVII.)

CLXXXII. Beroerende het anbrenghen van de landen, gelegen bynnen die vryeheyt, ende het betaelen van den impost upte wynen, byeren, koeren ende greynen.

Gepubliceert den XXV^en^ Februarij XV^c^ LV a circoncisione.

Geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, dat eenen yegelicken, die landen bruycken, liggende binnen de vryheydt van den Brielle, anbringen zullen wadt landen zyluyden bruyckende zijn, ende daeroff betaelen den XX^en^ penninck, ende dat in handen van Cornelis Eeuwoutsze, tresorier [2]).

---

1) Later is hiertusschen gevoegd: „te weten dat nyemandt hem en sal vervorderen eenigen voorcoop van vissche te doen, up wadt plaetsen dattet zy, dan alleenlicken binnen den cruyse, daer men gewoenlicken afslach es houdende."

2) Ook den 23sten Maart 1555 werd dit gepubliceerd met de bijvoeging dat de betaling van den 20sten penn. geschieden moest „tusschen dit ende huyden acht dagen naestcommende, up een boete van thien Karolusguldens, te verbueren een IIIe deel tot proffyte van den officier van sKeyserlicke Majesteyt wegen, die de executie doen sal, tander derdendeel tot proffyte van den aenbrenger, ende t' IIIe IIIe deel tot proffyte van den ontfanger."

Ende angaende den impost upte wynen, bieren, kooren ende greynen, achtervolgende het octroey, sal innegaen den eersten dach van Maerte naestcommende. Ende alsdan zal elcken ontfanger ten voorseyden dage peylen hoeveele wynen ende bieren eenen yegelicken inneheeft. Ende zoe wadt tonnen biers, kuyse oft val boven de helft zijn, zullen geheel gelt geven. Ende wadt beneden de helft is, zal vry zijn. Ende van de wynen sal een yegelick betaelen, naer dat hy wijn in huys heeft, te weten, van de Rijnsche wynen ende Spaensche wynen, van de Dortsche ame thien stuvers; ende van de Westersche wynen halff gelt, te weten, vijff stuvers; ende dat in handen van Willem Cornelisze ende Pieter Jacobsze, burgemeesters. Ende van de bieren, eenen stuver van de groff tonne, zoe verre die nyet en exedeert boven de XXII stuvers. Item van alle bieren, geldende boven de XXII stuvers, van tvadt twee stuvers. Item boven de XXXII stuvers drie stuvers. Item van allen bieren, geldende boven de XLII stuvers, mitgaders van allen bieren, over zee commende, vier stuvers van de groff tonne; ende dat in handen van Korstiaen Jacobsze ende Lenaert Ariaensze; uuytgesondert alle bieren, die in zee gedroncken zullen worden, die zullen vry wesen. Item van een hoedt rondt zaet ende pladt zaet vier stuvers. Item van een hoedt tarwen drie stuvers. Item van rogge, gerste, boonen ende erweten, van thoet twee stuvers. Ende van een hoedt havene [1]) eenen stuver. Ende denzelven impost zal betaelt worden by dengeenen, die de voorseyde greynen oft cooren uuytvoeren zullen.

CLXXXIII. Beroerende den tappers van mueselaer, kuyse ende kuvete.

Gepubliceert den XVIen in Maerte XV c vijff ende vijftich.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat zoe wat tappers, die mueselaer tappen, zullen van nu voirtaen moegen de mengele hooger geven eenen halven penning dan zy die van oudts gegeven hebben, te weeten, een blanck ende eenen halven penning. Ende de mengele vals vijff duyets ende eenen halven penning. Ende zoe wye kuyse tapt, sal geven tot excijs zeventhien stuvers, ende van kuyete thien stuvers. Ende zoe wye mueselaer tapt, en sal geen

1) Moet hier niet „havere" gelezen worden, dan denke men aan „evene", waarover zie Verdam i. v.

vall moegen innelegen. Item wye kuyse inneleyt, en sal geen kuyete moegen inneleggen. Ende dat upte verbuerte van de boete, van oudts daertoe staende, te weten, tbier verbuert ende upte boete van drie pondt Hollandts. (Vgl. D. CXLI.)

CLXXXIV. Beroerende het thonnegelt van den turff voert Noerteynsche ghasthuys.

Gepubliceert den XVIIen Septembris XV c vijff ende vijftich.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat van nu voirtaen alle diegeene, die alhier binnen der voirseyde stede met turff te coop commen ende alhier by der tonne vercoopen, geven sullen van elck hondert tonnen eenen stuver, ende dat in de stede dair zy plagen te geven van elck scip turffs een tonne turff; ende dit tot proffyte van tNoirteyntsche gasthuys, die de tonnen, dair men mede volt, becostigen ende de proffyten, dairtoe staende, van oudts genoeten [1]) hebben. (Vgl. C. XVII. 8.)

CLXXXV. Beroerende dat men na de waeckclocke zonder licht nyet upte straete en zal moeghen ghaen nochte ghestoelen goedt coopen ofte huysen.

Gepubliceert den XIIIIen Decembris XV c vijff ende vijftich.

Alzo den bailliu ende die van den gerechte dagelicx groote clachten gedaen worden van dengheenen, die huer stoepen, baillen, heynningen, looden gooten, anckers, ijsserwerck, kazynen, dueren, veynsters ende diergelicke by nachte ontnomen ende gestoelen worden, ende omme dairinne te voirsien: soe is geordonneert, dat nyemandt, wye hy zy, tzy poirters, inwoenende ofte ander vreemde luyden, geestelick noch wairlick, hem en vervordere, nairdat de waeckclocke geluydt sal wesen, sonder licht achter straeten te gaen. Ende hiervan sal elcken waert zijn gasten adverteeren, die vreemde luyden logeeren. Ende dit upte boete [2]) van zes ponden Hollants ende correctie, rechtevoert off te panden, oft in hechtenisse geleyt te worden. Ende zoe wye eenich gestoelen yserwerck, loot oft eenigerhande gestoelen hout coopt ofte huyst oft heeft, up gelicke boete ende correctie, een IIIe deel den officier, een IIIe deel de stede ende tander IIIe deel den anbringer.

---

1) Er staat: „genieten."
2) Er staat: „boeten".

CLXXXVI. Beroerende het waecken van den gerechte ende anders.

Voirts is geordonneert ende geslooten, dat van nu voirtaen uuyt elcke buerte twee mansparsoonen mit een van den gerechte waecken sullen mit huer geweer, sonder dat yemant, gesont ende by huys wesende, yemant in zijn stede sal moegen stellen. Ende oft yemandt, vanhuys ofte zieck wesende, een ander in zyne stede stelde, zoe sal hy stellen een bequaem persoen tot discretie van den officier ende hooftman, die de waecke sullen stellen. Ende sullen waecken van negen uren tot des morgens te vijff uren. Ende zoe wye bevonden wordden nyet te waecken, als voirseyt is, sullen [1]) den hooftman verbueren twee scellingen grooten, ende de andere elcx XII grooten, dair de boeten off hebben dengeenen die waicken sullen. Ende indien de voirseyde waeckers eenige ongesturicheyt oft quade manieren hoorden in eenige huysen, sullen die waeckers daerinne gaen met gemoede oft gewelt. Ende sullen de waeckers mit den hooftman gehouden wesen te gaen, gelick dat behoirt, upte voorseyde boeten.

CLXXXVII. Van licht te branden in de schepen.

Item dat oick van nu voirtaen eenighe scippers, liggende in de Mairlantsche haven, buyten de Noirtpoirte ofte an de Kaye, geen vier oft kaersen sullen moegen barnen, nairdat de clocke acht uren geslegen sal wesen, upte boeten voirseyt.

CLXXXVIII. Beroerende het vercopen ende gewichte vant roggebroot.

Gepubliceert den IIIen Januarij XV c zes ende vijftich a circoncisione.

Georordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, dat van nu voortan allen roggenbroot, dat van buyten compt oft binnen der voorseyde stede gebacken wordt, zal wegen vier pondt ende nyet min. Ende tbroot van buyten sal men nyet mogen vercoopen dan upte twee marctdagen binnen der weecke, te weten, sMaendaechs ende Vrydaechs, ende up anders geenen dagen, tzy binnen den huyse ofte daerbuyten. Ende zoe wye bevonden wordt contrarie van dien te doen, zal verbueren een boete van twee ponden Hollants, ende tbroodt dat te gaen naer ouder gewoente. (Vgl. D. XLIII.)

1) Er staat: „sal".

CLXXXIX. Interdictie van oeft binnen den Bryelle te brenghen ende te vercoopen.

Gepubliceert den IIIen October XV c LVI.

Geordonneert [1]) by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, dat alle scippers ende schuytluyden [2]), die binnen der stede van den Brielle ariveeren mit eenige vreempt oeft als appelen, peeren [3]), dat zy tselve nyet en vercoopen binnen der voorseyde stede, maer daermede vertrecken in anderen plaetsen oft vlecken, upte verboerte van de appellen oft peeren ende een boete van thien ponden Hollandts, rechtevoert off te panden [4]).

CXC. Beroerende het coopen ende uuytvoeren vant coren.

Gepubliceert den IXen dach van October XV c zes ende vijftich.

Alsoe zeeckere clachten gecommen zijn an den bailliu, mannen van leene ende gerechte der stede van den Brielle, dat den tarwe ende rogge tot zeere hoogen pryse loopt, dewelcke altehans weynich in de schuyere es, ende dat overmits dezelfde by den vreemden luyden by groote menichte upgecoft ende uuytgevoert wordt, ende omme daerinne te voirsien, hebben den voirnoemden bailliu, mannen van leene ende gerechte der stede van den Brielle achtervolgende de previlegiën der voorseyde stede geordonneert, dat nyemandt, wye hy zy, van buyten, hem en vervordere te voeren uuyte voorseyde stede ende lande van Voirne eenige tarwe, tzy oudt ofte nyeuwe, dan up elcke marctdach eenen sack; ende die borgers van binnen zullen mogen coopen zoeveele tarwe als zy behoeven zullen voor huer zelfs eeten, ende nyet meer. Des zullen zyluyden huer cooren coopen upten gesetten marctdach, ende nyet lancx der straten, alst cooren binnen der stede ter marct gebrocht wordt, daeroff zy gehouden worden een teycken te haelen tot Niclaes van Zandtdijck, schoudt. Ende wye contrarie van desen bevonden wordt, sal verbueren een boete van vijff ponden Hollandts ende tcooren, van welcke boete den officier hebben sal twee derdepaerten ende

---

1) In margine staat: „tempore pestis".

2) Later is hierbij gevoegd: „zoewel van buyten als binnen".

3) Later is hierbij gevoegd: „pruyemen".

4) Later is hieraan toegevoegd: „Item dat van nu voirtaen eenige van onse borgers ofte inwoenders eenich vreemd oeft van buyten coopen zullen, up gelijcke boete als voeren".

den anbringer een derdendeel. Ende tcoorne te gaen naer ouder gewoenten [1]). (Vgl. D. CLXX.)

CXCI. Beroerende het vercopen van rogghebroot.

Alsoe den rogge binnen den lande van Voirne zeer qualicken gewassen ende altans tot een hoogen pryse is, zulcx dattet meestendeel van den rogge, die alhier gegeten (wordt), van buyten gebrocht wordt, waeromme by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte geordonneert is, dat van nu voortan eenen yegelicken sal mogen brengen roggenbroodt binnen der voorseyde stede ende vercoopen dat binnen [2]) de twee marctdagen van de weecke, als Maendach ende Vrydach, tot haeren schoensten, zonder dat se eenich broodt vercoopen zullen dan upte voorseyde twee marctdagen, tzy binnen den huyse oft daerbuyten. Ende zoe wye bevonden wordt contrarie van dien te doen, sal verboeren een boete van twee ponden Hollandts, ende tbroodt te gaen naer ouder gewoente. (Vgl. D. CLXXXVIII.)

CXCII. Ordonnantie upt geven van de provenen van den heyligen geesten.

Alsoe dagelicx hem vervorderen veele schamele luyden uuyt diversche landen ende steden te commen mitter woene alhier binnen der stede van den Brielle, genyetende de provinge van den heyligen geesten binnen der voorseyde stede, zonder dat men weet van waer zy zijn; oeck zoe zijnder eenige, die tsomers daechs vertrecken uuyter voorseyde stede ende winterdaechs wedercommen om de voorseyde provinge te genyeten, ontrekende by zulcke middelen de schamele poorters ende inwoners derzelver stede tbroodt uuyte monde, diet nyet ontberen te mogen, twelck alsoe nyet en behoort: soe es by den bailliu ende gerechte der voorseyde stede geordonneert, dat alle uuytlemsche persoonen, die binnen der voorseyde stede huerluyder continueele residencie an malcanderen den tijt van drie jaeren geduerende nyet gehouden en hebben, en zullen geene provinge mogen genyeten, zoewel ten Brielle als te Maerlandt. Ende dengeenen, die men bevinden zal drie jaeren huere continueele residentie binnen de voorseyde stede gehouden (te) hebben, zullen evenwel

1) Later is er bijgevoegd: „conform de privilegie".
2) In plaats van „binnen" zal men „up" te lezen hebben.

gehouden wesen van de stadt oft dorp, van daen zy geboorén zijn oft gewoendt hebben, goede certifficatie te bringen van huerluyder regimendt ende conversatie ende waeromme zy van daer gesceyen zijn [1]).

CXCIII. Beroerende den rabauwen, crijsluyden ende lantlopers nyet te logeren.

Alsoe dagelicx veel rabbauwen, crijsluyden ende landtloopers lancxs den lande loopen ende den ingesetenen deser stede veel fortsen ende gewelden andoen, soe is geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle, dat alle alsulcke persoonen der stede van den Brielle ruymen ende uuyttrecken tusschen dit ende morgen avondt, up gecorrigeert te worden. Ende voorts zoe verbiet men alle herbergiers ende droge gasterie houdende, sheeren dienders oft yemandt anders hier binnen der stede, zulcke persoonen nyet [2]) te herbergen oft logeeren, upte boete telcker reyse van vier ponden Hollandts ende correctie; ende dat oick de gasthuysmeesters binnen der voorseyde stede nyemandt en zullen logeeren, tenzy dat se een teycken bringen van den bailliu. (Vgl. D. XXXVI.)

CXCIV. Beroerende het uuytvoeren ende coopen van den cooren.

Gepubliceert den XVIen dach van November XV c zes ende vijftich [3]).

Alsoe alle tarwe ende rogge in allen steden van Hollandt, Brabandt ende Zeelandt verbooden wordt uuyt te voeren om den grooten, dieren tijt, dier gescapen es te commen, ende omme daerinne te voirsiene dat de stede van den Brielle ende inwoenders van den lande van Voirne geen gebreck lyen en zouden, soe is geordonneert by den bailliu, mannen van leene, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat nyemandt, wye hy zy, van buyten oft van binnen, hem en vervordere eenige tarwe oft rogge, tzy oudt ofte nyeuwe, uuyt de voorseyde stede

---

1) Een later bijvoegsel luidt: „Voirts all waert by alsoe dat eenige poirters huysvrouwen ofte inwoenders der voirseyde stede de heyligegeestmeesters voir eenige uuytlemsche luyden quamen bidden, deselve waerschout men mits desen, dat men hemluyden ontseggen sal, ten eynde zyluyden geen moeyte te vergeeffs en doen".

2) Dit „nyet" te schrappen.

3) I. m. staat: „vernyeuwt ende ofgelesen den V·· Junij XV LVII".

ofte lande van Voirne te voeren, noch oick eenige tarwe oft rogge zullen mogen coopen dan voor huer zelffs eeten, ende nyet om wederomme te vercoopen ende uuyte stede ofte lande van Voirne te voeren. Ende elck burger ende ingeseten van den lande van Voirne zullen mogen provisie doen alsoe veele als zy behouven [1]) zullen binnen hueren huyse om teeten. Ende wes zy meer coopen, zullen gehouden wesen mijn heere den bailliu by gescrifte an (te) bringen, omme daer rekeninge ende bewijs off te doen, alst van doen sal zijn [2]). Ende zoe wye contrarie van desen bevonden wordt gedaen te hebben, sal verbueren een boete van twaelff ponden Hollandts, rechtevoert oft te panden, ende tcooren verbuert, van welcke boete den officier hebben sal de twee deelen ende den anbringer het tderdendeel. Ende tcoorn te gaen naer ouder gewoente [3]). (Vgl. D. CXC.)

Voorts zoe beveelt men alle scippers van scepen ende schuyten, van gelicken wagen, paerden ende karren, zoewel van binnen als van buyten, dat zyluyden hem nyet en vervorderen eenige tarwe oft rogge uuyte voorseyde stede ende lande van Voirne te voeren, up gelicke boeten, te appliceeren als vooren.

CXCV. Beroerende het hanghen van de ladders int Zuyteynde.

Georddonneert by den gerechte der stede van den Brielle, dat men de ladders int Zuyteynde hangen sal an de huysinge van Jacob Jansze cuyper. Des sal men thalve slop vrý houden, sonder tzelve slop met hout ofte horden te beslaen, noch an de huysinge van Jacop Jansze eenige horden en setten noch en legge(n). Actum den XVII[en] Decembris XV[c] zes ende vijftich.

CXCVI. Beroerende dat die backers gheen buytenluyden broot en zullen moghen vercopen.

Gepubliceert den V[en] Junij XV[c] LVII.

Geordonneert by den stedchouder van den bailliu ende ge-

---

1) Er staat: „behouwen".

2) Later is hier bijgevoegd: „uuytgesondert de voorcoopers hier binnen der stede en sullen hem nyet vervorderen eenige tarwe ofte rogge te coopen dan voor huer zelfs eeten, te weten, elcke drie weecken een sack, ende dat upte vrye marctdach, ende nyet in eenige huysen, dairoff zy schuldich zullen wesen een brieffge te haelen van den officier".

3) Later veranderd in: „Ende tkooren sal hebben deen helft den vinders oft anbringer".

rechte der stede van den Brielle, dat geenen backers binnen der voorseyde stede van den Brielle hem vervorderen en zullen van nu voortan geen broodt, tzy tarwe-, rogge- oft geerstenbrooden te vercoopen eenige buytenluyden dan alleenlicken den burgeren ende dingesetenen van den lande van Voirne an dese zyde van Vlackee, up peyne, zoe wye contrarie van desen bevonden sal wesen gedaen te hebben, den backers up een boete van vier ponden Hollandts, rechtevoert off te panden, ende den coopers upte verbuerte van tselve broodt, twelck den anbringer ofte vinders hebben zullen.

Voorts zoe zullen alle backers gehouden wesen hier binnen deser stede van den Brielle broodt up huerluyder veynsters te coop te houden, om den voorseyden burgers ende ingesetenen dagelicx te vercoopen, up peyne van zeven jaeren hair neringe te laeten.

CXCVII. Beroerende het schieten in de handtboechdoelen.

Gepubliceert den IIIIen Junij XV c LVIII.

Den bailliu, burgemeesters, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle waerschouwen eenen yegelicken, dat zoe wye van nu voortan commen schieten in de handtboechdoelen ende geschoeten worde buyten de schermen van de voorseyde doelen, dezelve sal den bailliu dengheenen, die yemande quest, de boeten affnemen. Voorts en sal nyemandt ten doele mogen schieten, tenzy dat hy oudt zy over de zestien jaeren, up een boete van zes grooten Vlaems. Ende zoe wye schutterlicken binnen de schermen schoete ende alsoe yemande queste, die sal ongehouden wesen den bailliu eenige boeten te betaelen, zoe verde hy geroepen heeft dattet tselve an de ander zyde gehoirt es. Ende den jongers beneden de XVI jaeren sullen schieten in den doele, staende buyten de veste, ende oick zoe zullen zyluyden gehouden wesen, eer zyluyden schieten, te roupen, als dat behoert, ende dat mede upte boete van zes grooten Vlaems.

CXCVIII. Ordonnantie vant loon vant dragen van den zoute.

Gepubliceert den IIIIen Augusto XV c LVIII.

Geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Brielle angaende tdragen van zoudt binnen der voorseyde stede, eerst van tcleyn zoudt, dat de dragers hebben zullen, van tmidde van tzelve cleyn zoudt uuyten scepe upte Kaeye te bringen, een

halve stuver, ende van tzelve zoudt, dat zy zullen bringen in de huysen ofte schuyeren, van tmidde vijff deuyts; ende van alle groff zoudt uuyten scepe te bringen upte Kaeye, van tmidde vijff deuyts, ende van in de huysen ofte schuyeren te bringen, van elck midde een blanck; ende van stoeten drie deuyts, nair ouden haercommen. Ende waert dat eenige dragers meer namen oft eysten dan voorseyt es, dat waere up een boete van XXX sc. Hollandt(s) ende up correctie van der stede.

CXCIX. Beroreende het laeden ende schepen van de koellen upte Kaye.

Gepubliceert den Ven Novembris XV c LVIII.

Item dat men van nu voortaen van de crane off upte Kaye zuytwaerts gheen koellen lade off sceepen en zal dan van tBierslop zuytwaerts, up een boete van XX grooten Vlaems, rechtevoert aff te panden.

CC. Beroerende het ageeren ende woert houden aen de vyerschaere.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat nu voortaen nyemandt sal mogen ageeren off woerdt houden van partyen aen de vierschare der stede van den Brielle dan alleenlicken de drie stederoedragers ofte booden ende den burgeren oft ingeseten, die aen trecht te doen zullen hebben van haere eygen saicke; ende die zijn woerdt selver wil houden, zal tselve mogen doen. (Vgl. D. CLXXV.)

CCI. Beroerende het houden ende schutten van de verckens.

Gepubliceert den XXen Junio XV c negen ende vijftich [1]).

Alsoe dagelicx binnen der stede van den Brielle veel verckens loopen lancxs der straten, die den gemeente groote schaede doen, soe es geordonneert by den stedehouder van den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der voorseyde stede, dat van nu voortan nyemant, wye hy zy, rijck oft arm, noch oick sheeren dienaers oft der stede scutters, hem en vervordere eenige verckenen, tzy cleyn ofte groot, te houden loopen upter straten

---

1) Deze ordonnantie werd vernieuwd op den 20sten Dec 1564 en den 24sten Julij 1568.

binnen der stede van den Brielle oft binnen de vryheydt van dien, dan up zijn eygen erve in een codt. Ende zoe wye men bevonde zyne verckenen lancxst der straten loopen binnen [1]) acht dagen nae datum van desen, die zal verbueren een boete van twee scellingen grooten Vlaems van elck vercken; ende teynden de XIIII dagen yemandt zyne verckens hadde loopen lancxst der straten, diezelve verckens zullen verbuert zijn, die men alsdan zal vercoopen ten naesten marctdage daeran upter Plaetse om gereeden gelde, daeroff de bailliu van sconincxs wegen hebben zal deen helft ende den schutter, die se gescudt heeft, dander helft. Ende hiervan zullen scutters weesen des baillius dienaers ende anders nyemandt [2]). (Vgl. D. LXXI.)

CCII. Beroerende het houden ende schutten van paerden, koeyen, kalveren, schapen ende lammeren.

Noch zoe es geordonneert by den stedehouder van den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der voorseyde stede, dat nyemandt en zal mogen houden loopen eenige paerden, koeyen, kalveren, schapen ende lammen up eenige kerchoven [3]), an der stede vesten, buyten noch binnen, die geen huyere daeran en heeft, dan der stede werckman zal zijn paerden mogen houden loopen [4]). Ende zoe wyens beesten men vindt loopende, die zal verbueren van elck paert twee scellingen grooten Vlaems, van elcke koeye, kalve ende een scaep zes stuvers ende van een lam drie stuvers. Ende hiervan zullen scutters weesen sheeren dienaers ende anders nyemandt; daervan den bailliu van conincx wege zal hebben deen helft ende den scutter dander helft.

CCIII. Beroerende die bierslepers, die bierstekers ende draghen ende voeren van coren.

Gepubliceert den XXVI[en] dach van Augusto XV[c] negen ende vijftich.

Alsoe groote ongeregeltheydt gevonden es onder die bier-

---

1) Later is „binnen" vervangen door „teynden".

2) „Ende anders nyemandt" is hier en in 't volgend artikel later doorgeschrapt en vervangen door: „ofte yemant dye de burgemeester daertoe ordonneren sall".

3) Later is „kerchoven" doorgeschrapt en vervangen door: „upte straten oft".

4) Later is hierbij gevoegd: „mitsgaders der stede karreman een paert". Daarna werd dit bijvoegsel doorgeschrapt evenals de woorden: „die geen huyere — loopen".

sleepers int upslaen van den biere, zulcx dat die poorters ende die buytenluyden zeer qualicken van hemluyden gerieft worden: soe es geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat nyemandt voortaen upten marctdach noch binnen der weecke en zal mogen om loen eenich goet voeren, wercken ofte sleepen mit paerden, wagens oft sleeden dan die biersleepers, uuytgesondert dat kooren, dat mit schuyten ofte sceepen gebrocht wordt omme ter marct te wesen ofte gesoldert te worden. Ende zullen die eygenaers van tselfde kooren mogen nemen alle alsulcke wagens mit paerden ende arbeyders, alst hemluyden zal gelieven. Insgelicx zal elck mitten halsse ende mitten lyve mogen kooren up de marct ende van de marct dragen om loon, die dat gelieft. Ende zal insgelicx een landtwagen een poorter mogen dienen, om kooren van de marct te voeren, ende dat sonder loon daeraff te nemen. Ende de bierslepers zullen oick allen tcooren voeren, dat an tsluysken by Cornelis Betteze mitte schuyte ancompt, ende nyemandt anders. Ende zullen de bierslepers gehouden wesen alle tijt ende tot elcken upslach mit haere sleeden ende paerden te zijn up de Kaeye, om de poorters ende ingesetenen haer bier thuys te voeren. Ende zullen oick de voorseyde biersleepers altijt bereedt wesen van stonden aen als zy, off eenich van hemluyden, des versocht worden, die mit haere paerden, wagens ofte sleeden te vorderen ende te gerieven. Ende wye hierinne bevonden wordt contrarie gedaen te hebben, die zal verbueren een boete van XX sc. Hollandts, ende correctie. (Vgl. D. LXVII.)

Ende den bierstekers zullen gehouden zijn haer bier upte Kaeye uuyt den scepen te hebben, voor ende alleer zyluyden den biersleepers zullen mogen ontbieden.

Item de stedewerckman en zal hier nyet in verbonden weesen, zoe wanneer hy an de stede werct.

Ende zijn biersleepers Pieter Daem, Ariaen Herpersze ende Witte Jansze.

CCIV. Ordonnantie van tloen van den bierslepers ende bierwerckers.

Item zullen de voorseyde bierslepers hebben tusschen beyde de gasthuysen, in de Langestrate tot den rentmeester huysinge toe, ende om tBrielse kerckhoff, van elcke tonne biers van sleepen drie deuyts, ende de bierwerckers van tbier in te setten een oertgen [1].

1) Later is hier en in 't vervolg „een oertgen" veranderd in „een halve stuver".

Item zullen de voorseyde biersleepers hebben, tNoirteynde uuyt ende rondtomme tMaerlandt tottet Dijckslop toe, van elcke tonne van sleepen vijff deuyts, ende de bierwerckers van tbier in te setten een oertgen [1]).

Item zullen de voorseyde biersleepers hebben, int Dijckslop tot de Noirtpoorte toe, van elcke tonne van sleepen een blanck, ende de bierwerckers van in te setten een oertgen.

Item zullen de voorseyde sleepers hebben, van den rentmeester off in de Langestrate na de poorte toe ende van beyde de doelen, van elcke tonne van sleepen een blanck, ende de bierwerckers van in te setten een oertgen.

Item zullen de voorseyde sleepers hebben, van tZuyteyntsche gasthuys zuydtwaerts tot de Zuytpoorte toe, van elcke tonne van sleepen een halve stuver, ende, buyten de Zuytpoorte, van de tonne van sleepen vijff deuyts, ende de bierwerckers van in te setten, van de tonne een oertgen [2]).

CCV. Beroerende tbidden ende processie te gaen, updat tconcilium ghoeden voerspoet mach hebben [3]).

Gepubliceert den XXIIen Aprilis XV c LXI.

Alzoe onsen heyligen vader den paus Pius de vyerde van dyer name, jegenwoerdich paus van Roemen, ons verleent ende gesonden heeft indulgencie ende afflaet, omme ons ende allen christenmenschen te vermaenen tot vasten ende bidden, ten eynde het concilium generael met goede voerspoedichheyt begonnen ende tot goeden eynde ende effecte gebrocht soude moegen werden: soe ist dat den bailliu, burgermeesters, schepenen ende raeden, oudt ende nyeuwe gerechte deeser stede eenen yegelicken adverteren ende nyettemin bevelen ende gebieden, dat zy hem vougen op morgen [4]) ende oeck up Vrydage ende Saterdage [5]), nu eerstcommende, te vasten, bidden, aelmissen te geven ende hem te stellen tot berouwe ende byechten

---

1) Later is hierbij gevoegd: „Item zullen de voorseyde bierwerckers hebben, als zyluyden de thonnen van de waghens afsetten ende innesetten, van elcke thonne eenen stuver".

2) Later is hierbij gevoegd: „Ende wye bevonden werdt contrarie van alle tgunt voorseyt es gedaen te hebben, zal van zynen dienst gedestitueert werdden ende arbitralijcken gecorrigeert".

3) Eene dergelijke publicatie werd gedaan den 23sten Mei 1569.

4) Later veranderd in: „Woensdage".

5) Hier is later tusschengevoegd: „voor Pynxteren".

van haerluyder sonden, ende nu Sonnendage toecommende [1]) ten waerdigen heyligen sacramente te gaen [2]), omme God Almachtich, die ons met zijn precieuse bloet verlost heeft, zulcx te bidden, dat hetselve concilium generael tot eenen goeden eynde ende effecte gebrocht, ende dat alle heresye gextirpeert ende verdreven mach werden, ende goede eendrachticheyt in de heylige kercke metsgaders oeck pays ende vreede tusschen allen christenprinchen ende fursten onderhouden mach worden.

CCVI. ORDONNANCIE GEMAECKT BY DEN STEDEHOUDER VAN DEN BAILLIU, TE WETEN, MR. PYETER PYETERSZE, MITSGADERS DE BURGEMEESTEREN, SCHEPENEN ENDE RAEDEN DESER STEDE VAN DEN BRYELLE UP DEN XXVIIIen MARTIJ XV c LXII STILO COMMUNI [3]).

Taxatie vant byer te vercopen.

Geordonneert ende gesloeten by den stedehouder van den bailliu mitsgaders de burgemeesters, schepenen ende raeden deser stede van den Bryelle, dat van nu voertaen nyemant van den wijntappers, byertappers ofte enige andere ingesetenen deser stede en sullen mogen enige byeren hoger vercopen dan elcke mingele een blancke; behouden ende uuytgesondert alle byeren, dye van over zee commen [4]). Actum voer Willem Cornelisze, Cornelis Philipsze, Adriaen Colff, Cornelis Jacobsze, Lenaert Adriaensze, mr. Pyeter Pyetersze, Cornelis Adriaensze ende Claes Simonsze. (Vgl. D. CLXXXIII.)

CCVII. ORDONNANCIE GEMAECKT BY BARTHOUT VAN CRANENBROUCK ALS STEDEHOUDER VAN DEN BAILLIU METSGADERS DIE BURGERMEESTERS, SCHEPENEN ENDE RAEDEN DEESER STEDE VAN DEN BRYELLE UP DEN XIIen SEPTEMBRIS ANNO XV c TWEE ENDE ZESTICH [5]).

Beroerende den backers van alle broot up haer ghewichte te coop te houden.

Geordonneert ende gesloeten by den stedehouder van den bailliu

---

1) Later veranderd in: „Pynxterdach daeraenvolgende".

2) In margine staat: „metsgaeders oeck processie generael gehouden te worden op den Ascentioensdach".

3) Deze ordonnantie werd opnieuw gepubliceerd den 29sten April 1568.

4) Later is er aan toegevoegd; „Ende dye contrarie soude doen, up de verbuerte van den byere ende correctie van der stede".

5) I. m. staat: „Vernyeut up den XXVIII n Novembris anno XV c LXV".

metsgaders die burgermeesters, schepenen ende raeden deeser stede van den Bryelle, dat van nu voortaen alle die backers binnen der voorseyde stede gehouden sullen weesen hyer binnen de stede [1]) wittebroodt, teruwenbroot ende roggenbroodt alle daeghe up huerluyder veynsters te coop te houden ende dat elck broodt gebacken up zijn gewichte, zoe by den kuermeesters alle marcktdage up die schaelge gescreven sal zijn, omme den burgeren ende ingesetenen dagelicx te vercoopen, up peyne, zoe wye bevonden werden deesen contrarie gedaen te hebben, van seven jaeren haer neerynge te laeten ende up een boete van vier ponden Hollandts, rechtevoert aff te panden, telcken reyse zyluyden bevonden sullen werden van deesen in gebreecke te weesen, ende voorts het broodt verbeurt achtervolgende die kuere van der stede, ende voorts de ordonnancie van den backers, daervan zijnde, in haeren poincten tobserveren. (Vgl. D. CXCVI.)

CCVIII. Ordonnancie, gemaeckt by den bailliu ende die van den nyeuwen gerechte, angaende den vleyschouwers ende die speck, conynen ende voegelen te coep houden.

Gepubliceert den VIen Octobris anno XV c tweë ende zestich.

1. Item dat nyemandt van den vleyschouwers ofte denghee-nen, die verkensvleys, speck, conynen ende voegelen te coop hebben, eenich vleys, speck, conijnnen ende voegelen ter marckt en sullen brengen, nochte oick in haeren huyse ofte up eenige andere plaetsen sullen vercoepen, zyluyden en zullen eerst den kuermeesters daerover haelen ende tselve laeten kueren. Ende wye anders deede, dat waer up een boete van drie ponden Hollandts, rechttevoort aff te panden, halff mijn genadigen heere ende halff den kuermeesters, ende voort up die verbuerte vant vleysch, speck, conijnnen ende voegelen. (Vgl. D. XVII. 2.)

2. Item soe wat vleysch, speck, conijnnen ende voegelen by den kuermeesters ongansch gekuert werdt, dat sal men vercoepen int slop besyden Leenert Yemanszoens huysynge, ende nergens anders. Ende wes vleysch, speck, conijnnen ende voegelen, ongansch zijnde, ergens anders vercocht werden, dat waer up

---

1) De woorden: „hyer binnen de stede" zijn later doorgeschrapt.

die voorseyde boete ende tongansch goet verbuert als vooren. (Vgl. D. XVII. 6.)

3. (Komt overeen met D. XVII. 3.)

4. (Bijna geheel gelijkluidend met D. XVII. 4; zie dat art.)

5. Item indien by den kuermeesters eenich vleys bevonden werde, dat geblaessen hadde geweest met messen ofte anders ende die winden weeder uuytgelaeten waere(n), dat waere up die voorseyde boete ende verbuerte vant vleysche.

6, 7, 8. (Komen overeen met D. XVII. 5, 7 en 8.)

9. Item en sullen die vleyschouwers gheen oyen ofte rammen slaen van Kersavondt tot Vastenavondt, up die verbuerte van drye ponden Hollandts ende tvleysch verbeurt ten prouffyte als boven.

10. (Komt overeen met D. XVII. 12.)

11. (Eene vermeerderde editie van D. XVII. 9.)

12. (Komt overeen met D. XVII. 10.)

CCIX. Beroerende van den bal nyet te moegen slaen aen der stede schuyere up die Kaye etc. [1]).

Gepubliceert den XXIIIen Decembris anno XVc twee ende zestich.

Up huyden es geordonneert by den bailliu, burgermeester(s) ende oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Bryelle, dat nyemandt, wye hy sy, hem en vervordere van nu voortaen den ball te slaen ofte te colven up eenighe kerckhoven binnen der voorseyde stede noch binnen derselver stede, noch oick up den timmerwerff ontrent die schuyere der voorseyde stede [2]), mer dat een yegelijck, die den ball daer sal willen slaen, hem wel wachte, dat hy die schuyere van de stadt in geender maniere en raecke, ende dat up die boete van twee ponden Hollandts, telcke reyse dat yemandt hem vervordere [3]) aen ofte up dieselve schuyere te slaen, rechtevoert aff te panden, den helft tot prouffyte van den bailliu van sconincx weegen ende dander helft tot prouffyte van den aenbrenger ende dieners. (Vgl. D. XXVI.)

---

1) Deze ordonnantie werd „vernyeut ende gepubliceert upten XIen Decembris XVc LXVIII".

2) Later is hierbij gevoegd: „ofte omtrent het taenhuys van mr. Pieter Pietersze".

3) I. m. staat: „up eenige kerckhoven ofte binnen der stede".

CCX. Beroerende tijcken van de houte maeten [1]).

Gepubliceert den VII^en Januarij anno XV^c LXIII stilo communi.

Alsoe by den bailliu, burgermeesters, oudt ende nyeuw gerechte deeser stede van den Bryelle bevonden es, dat dye moelennaers ende andere meelvercopers met onbehoerlijcke quaede maeten het meel uuytgemeten hebben, ende datter oick in andere maeten ende gewichte fault bevonden wert, daeromme wert een yegelijcken bevoelen ende eerst den meelvercopers, dat zy gheen meel meeten noch vercoopen en sullen dan metter platte coorenmate, wel ende behoorlijcke geijckt weesende by des voorseyden stadts ijcker, soe behoort. Ende voorts dat alle andere poorters ende inwoenders deeser stede, dye by der mate ofte gewichte yet vercoepen, hem nyet vervorderen en sullen met eenige andere maten ofte gewichten te meeten, weegen ofte vercoopen dan metter stede behoorlijcke gewichte ende mate, wel ende naer behooren geijckt weesende, als vooren. Ende soe wye contrarie bevonden wert gedaen te hebben, die sal telcke reyse verbueren die mate ende tgoet, dat zy meten off weegen, ende daerenboven een boete van drye ponden Hollandts van elcke mate ofte gewichte, rechtevoert aff te panden, deen helft tot prouffyte van den aenbrenger ende dander helft tot prouffyte van den officier van sConinklicke Majesteyts weegen. (Vgl. C. VIII. 11—14.)

CCXI. Beroerende dat nyemandt achter negen ofte thien uren sonder licht langes die straete sal moeghen ghaen.

Gepubliceert den III^en Martij anno XV^c LXIII stilo communi.

Alsoe diversche inconveniënten by nachte geschieden by eenige nachtloopers, die dyversche fortsen ende gewelden sijn doende, dwelcke men in plaetse van justitie nyet gehengen noch gedoegen en will, soe beveelt den bailliu van Conincklicke Majesteyts weege mitsgaders die burgermeesters, schepenen ende raeden deeser stede van den Bryelle, dat van nu voortaen nyemant,

---

1) Later is er bijgevoegd: „voor de molenaers ende meelvercopers".

zoe wye hy zy, hem en vervordere by avondt ofte by nachte by der straten te gaen sonder licht als van Baemisse tot Paesschen toe achter negen uren, ende weeder van Paesschen tot Baemisse achter thien uren, op peyne dat zoe wye bevonden werdt achter den voorseyden uren van negenen ende thien uren, dye sall verbueren telcken reyse een boete van thien ponden Hollandts, deen helft tot behouff van den officier, ende dander helft zijn dyeners. Ende men sal daerenboven deselve persoen ofte persoenen moegen apprehenderen ende in hechtenisse houden, omme denselven te hanteren ende recht daerover te pleegen tot discretie van den gerechte, te weeten, dat se persoenen van hyer binnen ofte buyten, van kennisse ende goede faeme ende naeme, sullen laeten passeren, sonder hem yet te misdoen. (Vgl. D. XXXVII.)

CCXII. Beroerende dat men binnen die muyeren van des Bryelle gheen schepen nochte wandt en sal tarren.

Gepubliceert den XVII[en] Julij anno XV[c] LXIII.

Ten selven daege soe hebben die bailliu, burgermeester(s) ende gerechte geordonneert ende bevoelen, ordonneren ende bevelen mits desen, allen schipperen, zeeluyden ende eenen yegelijcken, dat zyluyden hem van nu voortaen nyet en vervorderen [1]) eenighe buysen, boodts, bodtschepen ofte eenighe andere schepen, touwen, cabels ende wandt te tarren ofte peecken binnen der stede van den Bryelle, mer dat zyluyden tselve sullen doen buyten der stede muyeren ende grachten, up een boete van vyer Karolusguldens te verbueren wye bevonden sal werden ter contrarie gedaen te hebben, rechttevoort aff te panden soe dicke ende meenichmael yemandt daervan bevonden sal werden; die boeten ten prouffyte deen helft van den aenbrenger ende dandere helft ten prouffyte van den officier; ende voorts gecorrigeert te werden naer gelegentheyt van der saecke ende tot discretie van mynen heeren van de wet [2]). (Vgl. C. XXVI. 16.)

---

1) Later is achter „vervorderen" geplaatst: „gheen pek ofte tarre te heeten bynnen der stede van den Bryelle om", en door wat volgt: „binnen — Bryelle" is een streep gehaald.

2) Later is er aan toegevoegd: „Item en zullen ghenighe tymmerluyden gheen pek ofte terre bynnen hare schueren moeghen heeten, up gelijcke boete ende correctie".

CCXIII. Beroerende van dat men gheen huysen met socht dack en sal moegen stoppen.

Gepubliceert up den XVIen Octobris anno XVc LXIII.

Geordonneert by den bailliu, burgermeesters, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Bryelle, dat nyemant, wye hy zy, hem van nu voortaen en vervordere zyne huysen (tzy off die gedeckt zijn met weeck dack ofte hart dack) te stoppen met gheenderhande hartryet, bladtryet, teruwegleuy, roggegleuy nochte havergleuye, dan alleenlijcken met gerstenstroy ende met anders gheen stroy, ende gheen ghaeten wyder te stoppen dan een halffve roede wijt. Ende wat gaeten wyder zijn dan een halve roede, sullen zyluyden schuldich weesen dselve te stoppen met hart dack. Ende soe wye eenige huysen heeft, gedect zijnde mit hart dack, ende daerinne eenige gaeten, gestopt zijnde met socht dack, dat zyluyden dieselve gaeten tusschen dit ende sinte Maertensmisse eerstcommende stoppen met hart dack [1]). Ende soe wye contrarie die voorseyde kueren alreede gedaen sal hebben, sal zijn weeck dack volgende die kuere, laest gepubliceert, gehouden weesen off te breecken tusschen dit ende sinte Maertensmisse voorseyt, ende sal gelden de breucken, soe hyernaer volcht [2]). Ende soe wye nu voortaen insgelijcx hem vervorderde te decken contrarie tgeene voorseyt is, die sal gehouden weesen tusschen dit ende sinte Maertensmisse eerstcommende tweeck dack off te breecken ende tselve weeder met hart dack te decken, ende sal daerenboven verbueren voer de eerste reyse die boeten van vyer ponden Hollandts, ende die twee(de) reyse die boete van vyer ponden Hollandts, ende die derde reyse bekeurt zijnde, sal verbueren gelijcke boete van vyer ponden Hollandts. Ende soe wye alsdan noch nyet gehoersaem en waere ende zijn weeck dack nyet en veranderde in hart dack, soe voorseyt is [3]), dieselve sal men terstondt in hechtenisse up steen leggen ende daer laeten blyven ter tijdt thoe zyluyden die kuere voldaen sullen hebben. (Vgl. D. CXLIV en CXLV).

---

1) Hetgeen deze ordonnantie tot hiertoe bevat, werd reeds gepubliceerd den 7den Aug. 1563 met dit slot: „ende alle tgheene wes voorseyt es up een boete van 4 ponden Hollandts, rechtstevoorts aff te panden, halff ten prouffyte van den officier van sConincklicke Majesteyts weegen, ende dandere helft ten prouffyte van den aenbrenger".

2) Deze zinsnede is later doorgeschrapt.

3) Hetgeen hier volgt, is later doorgeschrapt en vervangen door: „datzelffde zal die bailiu doen affbreken ende upmaecken up tweeschat, mits dat alle werck, voor den tijt van huyden gemaeckt, in zijn esse blyven zal".

CCXIV. Beroerende stoecken ende branden van stroe ofte riet.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte deser stede, dat nyemandt bynnen zynen huyse ofte schuyere zal moghen stoecken eenich stroe ofte riet, updat daer gheen quaet aff en coeme, upte boete van twee ponden Hollandts, halff den anbrengher ende halff den officier.

CCXV. Ordonnantie vant staen van den vischwijffs ende van den vennoetschap [1]).

Gepubliceert up den tweeden Septembris anno XV c vyer ende tzestich.

1. Geordonneert by den bailliu etc. (Zie D. CLXXX. art. 1.)

2. Item dat nyemandt binnen den voorseyden tijdt eenigen gesneden visch binnen zynen huyse en sal moegen houden om te vercoopen, ende dit all up de boete van drye ponden Hollandts, ende die verbeurte van den vische, rechtevoert aff te panden.

3. Item dat nyemandt, tzy wijffs, vischers ofte andere persoenen, binnen die voornoemde ure ende tijdt gheenige vorschen visch voor heurluyder deure ofte binnen heurluyder huysen en sullen moegen vercoepen, upte boete van een pondt Hollandts ende die vische verbeurt, rechtevoert aff te panden.

4. Item alle diegheene, die ryviervisch te coop hebben, sullen daermede staen van Corvynck Thonisse aff upwaerts naer de Cruystrate toe, up de boete van een pondt Hollandts ende die vische verbeurt, rechttevoert aff te panden.

5. Item alle diegheene, die mosselen te coop hebben sullen daermede staen van Corvynck Thonisse off oestwaerts naer de veste toe.

6. Item en sal nyemandt van buyten ofte van binnen deeser stede met geenigerhanden visch langes die straeten te coop gaen, mer sullen daermede moeten staen up de Vischmarckt, elcx up huerluyder cavel, zoe voorseyt es, ende dat up een boete van een pondt Hollandts ende die vische verbeurt, rechtevoert aff te panden.

7. Item dat nyemandt van nu voortaen geenige zeevisch etc. (Zie D. CLXXX. art. 2.)

---

1) In 1568 werd deze ordonnantie „vernyeut ende gepubliceert".

8. Item wat visch quaet gekeurt wordt, die en sal nyemant moegen vercoepen, upte boete van een pondt Hollandts ende die vische verbeurt, rechtevoert aff te panden.

9. Item en sullen an de Vischmarckt nyet meer vennoets tsamen weesen dan een gehoudt man met zijn huysvrouwe met noch een gehoudt man met zijn huysvrouwe met noch eenen draeger tot hemluyden, ofte een gehoudt man met zijn huysvrouwe met noch een ongehoude persoen met eenen draeger tot hemluyden, ofte drye ongehoude persoenen met eenen draeger tot hemluyden, ende dit all up de boete van vyer ponden Hollandts ende correctie; alle deese voornoemde boeten ende breucken te appliceren deen helft ten prouffyte van den officier van de Coninckclicke Majesteyts weegen ende dandere helft ten prouffyte deeser stede. (Vgl. D. LI.)

10. [1]) Ende zullen van nu voortsaen gheen cabeliauwen mogen vercopen, tenzy deselve gesneden zijn an acht hopen, ende meerder nyet, upte verbeurte van deselve visch ende een boete van een pont Hollants. (Vgl. D. XXII. 7.)

11. Ende omme dese ordonnantie wel te werden geobserveert, sijn geordonneert tot keurmeesters Jasper de Beauvoir, stedehouder van den bailliu, Cornelis Jacobsze, Cornelis Adriaensze ende Willem Willemsze. Ende indyen eenige, hem mit de voorseyde visch te vercoopen generende, tzy mans ofte vrouwen, hen vervorderden de voorseyde keurmeesters qualicken an te spreken ofte yet anders mit wercken ofte woerden jegens deselffde attenteerden int stuck haerder voorseyde offitie, upte verbeurte voor de eerste reyse van IIII £ Hollants, de IIe mael VIII £ Hollants, ende voor de derde mael de steenen, voort stadthuys hangende, te dragen om den hals deur de stadt, zoe verde ende lanck alst mynen heeren hen ordonneren ende goetduncken zal, ende de voorseyde VIII £ Hollants, tappliceren de voorseyde boeten den offitier deen helft ende de bekeurders dander helft. (Vgl. C. III. 14.)

CCXVI. Ordonnantie van de beesten, geschut zijnde, te moegen verborgen.

Gepubliceert up den IIen Septembris anno XV c LXIIII.

Geordonneert by den stedehouder van den bailliu ende gerechte deeser stede van den Bryelle dat, alzoe daegelijcx groete

1) Dit en 't volgend artikel werden later aan de ordonnantie toegevoegd.

ongeregeltheyt van den baillius dieners ende schutters geperpetreert werdt, ende gemerckt die clachten, die daerup commen, dat eenen yegelijcken, wyens beesten geschut werdden, sullen diezelffde moegen bevryen ende lossen onder borchtochte ende cautie souffisant, binnen der stede woenachtich, mits presenterende den eersten rechtdach daeraenvolgende haer te rechte te staen ende tgewijsde van schepenen te volcommen. Ende byaldyen dat die baillius dieners ende schutters onwillich zijn diezelffde beesten up cautie als vooren te ontslaen, sullen van haer recht gepriveert zijn, ende sal men up haere costen die schutskoyen open laeten slaen ende weederomme doen repareeren.

CCXVII. Beroerende die innocentie van eenen Leenert Jansze.

Gepubliceert up den V^en^ Januarij anno XV^c^ LXV stilo communi.

Alzoe die bailliu met die van den gerechte deeser stede geadverteert zijn van de innocentie ende miserie van eenen jonghen, genaempt Leenert Jansze, die men gemeenlijcke hyet malle Leenert, ende geconsidereert dat die voornoemde Leenert van veel bouffkens ende andere persoenen getercht ende gequelt werdt, zulcx dat hy hem soude moegen ontgaen in hetzelffde weeder te staen ende nyet te willen verdraegen: soe beveelt men ende verbyet men eenen yegelijcken, dat nyemant hem en vervordere ofte en onderwinde denselven Leenert eenichsins te terchgen ofte quellen, up die pene van arbitrale correctie, ende dat men nyemandt van de schaeden ofte smarten sal vernueghen, die hem van deselffde Leenaert gedaen souden moegen werdden. Ende ten eynde nyemandt ignorantie soude moegen pretenderen van innocentie ende sotheyt van den voornoemden Leenert Jansze, soe heeft men tot een teycken van dien denzelven Leenert met een bekent cleedt laeten accoutereren, als men in zoedanigen cas behoort te doen.

CCXVIII. Beroerende het offsteecken van de wynen, die te landewaert by vrye persoenen gehaelt werden [1]).

Eodem die gepubliceert.

Geordonneert by den bailliu ende die van den gerechte deeser stede, dat van nu voortaen nyemandt van de tavernyers ofte wijntappers en sullen eenige wijn offsteecken beneden die twintich stoepen. Ende sullen gehouden weesen den exchijnsenaer

1) Er staat: „werdt".

daerover te haelen, up de verbeurte van de wijn, deen helft temploycren ten prouffyte van den officier van sConincklicke Majesteyts weegen ende die andere helft ten behouve van de stede, ende daerenboven upte pene van arbitrale correctie.

CCXIX. Beroerende hoe die tappers alsnu die mueselaer vercoepen sullen.

Eodem die gepubliceert.

Geordonneert by den bailliu ende die van den gerechte deeser stede, dat alle tappers, die hyer binnen die vryheyt van den Bryelle byer vercoepen, die kanne moeselaers nyet hoeger en sullen moegen vercoepen dan voor eenen stuver, ende dat vant byer dat alsnu lest upgeslaegen es, up arbitrale correctie. (Vgl. D. CCVI.)

CCXX. Ordonnancie vant loon van de byervoerders.

Gheordonneert by den bailliu ende die van den gerechte deser stede van den Bryelle, dat alle die byervoerders, dye eenych coeren, wynen ofte andere waerden met thonnen zullen schepen ende voeren, nyet meer voor haer loon en zullen moghen eysschen ende affnemen van elck hoet havers dan vyer gr., van een hoet gherste zes gr., van terwe, rogghe, zaet, boonen ende erweten, van elck hoet acht gr., ende van elcke sack corens, dat onghestort es ende in sacken staet, eene groot, van elck aem ofte oecxsenhoot wijns drye stuvers, van elcke pype ende andere vaeten naer advenant, van elck last leghe thonnen drye stuvers; voorts alle andere waerde naer ouden haercoemen. Ende zal eenen yeghelijcken van de biervoerders ghehouden zijn eenen yeghelijcken omt voorseyde loon, des versocht zijnde, te dienen, upte boete van vyer ponden Hollants ende arbitrale correctie, deene helft van de boete tappliceren tot behouff van den heere ende dander helft tot behouff vant Ouwe manhuys.

CCXXI. Ordonnantie van gheen traen te zyeden ofte rochen te droegen up den timmerwerff.

Gepubliceert up den Ven Marcij anno XV c LXV stilo communi.

Geordonneert by den bailliu ende gerechte deeser stede van den Bryelle, dat van nu voortaen nyemandt hem en vervordere traen te zyeden ofte rochgen te droege te hangen up der stede timmerwerff, ten eynde dat deur die groete stancke ende quaede luchte gheen corruptiën ende quaede siecten en broyen ende

spruyten, mer zullen alle die traensyeders ende rochgedroegers een andere bequaeme plaetse moegen soucken buyten deeser stede, sulcx datter gheen stanck in de stadt daervan en coeme ende overvlieghe, up peyne, zoe wye contrarie deesen gedaen sal hebben, telcken reyse te verbueren een boete van vyer ponden Hollandt(s), rechtevoert aff te panden, deen helft ten prouſyte van den officier van de Coninckclicke Majesteyts weege ende dander helft ten prouffyte deeser stede.

CCXXII. Ordonnantie van de pryvaethuyskens off te breecken, staende up der stede waeterynge.

Gepubliceert den VII^en Aprilis anno XV^c LXV stilo communi.

Geordonneert by den bailliu ende gerechte deeser stede van den Bryelle, dat zoe wye eenige pryvaethuyskens heeft staen up ofte over der stede loepende grachten ende waterynge, dat zyluyden van stonden aen diezelve pryvaethuyskens offbreecken ende up haer eygen erve maecken sullen, sulcx dat die achterste paelen van dezelve pryvaethuyskens commen ende staen sullen binnen die cante van de grachten, ende dat tuschen dit ende acht daegen eerstcommende. Ende zoe wye hyervan in gebreecken sal weesen, sal men tselve tot zijnder coste aff doen breecken, ende sal daerenboven verbueren een boete van vyer ponden Hollandts, rechtevoert aff te panden, deen helft ten prouffyte van den officier van Coninckclicke Majesteyts weege, ende die andere helft ten prouffyte van deeser stede; interdicerende voorts eenen yegelijcken gheen pryvaethuyskens meer up ofte over eenige stadts loepende waterynge ofte grachten te stellen ofte doen stellen, up gelijcke boeten van vyer ponden Hollandts, rechtevoert aff te panden ten prouffyte als vooren. (Vgl. C. XI. 5.)

CCXXIII. Ordonnantie van den gewichte van den koucken.

Gepubliceert up den XXIII^en Junij anno XV^c vijff ende tzestich.

Geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Bryelle, dat gheenyge cramers nochte coemans, van binnen ofte van buyten deeser stede, van nu voortaen hem en vervorderen teynde die XIIII daegen naer de publicatie van deesen eenyge ſyne ofte onſyne koucken te vercoepen, tenzy dat elcke koucke weege een pondt, up peyne, zoe wye bevonden werdt contrarie van deesen gedaen te hebben, te verbueren telcker reyse [1]) die

1) Er staat: „reycse".

koucken ende daerenboven een boete van twee ponden Hollandts, rechttevoort aff te panden, deen helft ten prouffyte van den officier van Coninckliche Majesteyts weege, ende dander helft ten proufyte van der stede.

CCXXIV. Beroerende die adventie van den wybischop ende van de confirmatie vant vormen [1]).

Gepubliceert up den XXIen Julij anno XVc LXV.

Alzoe up ghisteren den eerwaerdigen heere den wybisschop hemzelven getransporteert ende gevonden heeft alhyer binnen der stede van den Bryelle, ten fine hy allen dengheenen zal moeghen vormen ende met het sacrament van confirmatie bevestighen, die hetzelffde zullen begeeren te ontfangen, ende alsulcx hem informeren, offer yemandt van quade ende heretycque opinie zy jeghens hetselffde sacrament: soe wordt geordonneert ende belast by den bailliu ende gerechte der stede van den Bryelle, dat een yegelijck van den burgers deeser stede sullen huere kinderen ende familie doen bevestighen met het voornoemde sacrament, die hetselffde alsnoch nyet ontfangen en hebben, ende dat zyluyden, sonder eenige insolencie ende petulancie te bedryven, hetselffde procureren gedaen te werdden, als men naer de geestelijcke ende kerckelijcke constitutie daerinne behoort te procederen.

CCXXV. Beroerende dat alle burgers ende tavernyers ofte tappers gehouden zijn den exchijns te betaelen, alleer zyluyden tbyer innedoen sullen [2]).

Gepubliceert up den XXen Octobris anno XVc LXV.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeu gerechte der stede van den Bryelle, dat gheenyge burgers, tavernyers ofte tappers gheenich byer [3]) van de Kaye tot haeren huyse zullen moegen doen haelen ende inleggen, voor ende alleer dat zyluyden den exchijns betaelt zullen hebben, ende by faulte van dien zullen die overtreeders ende den exchijnsenaers, alzoe verre

---

1) Deze ordonnantie werd reeds door mij medegedeeld in de Bijdragen van Nijhoff en Fruin, Nieuwe Reeks, D. X, Stuk I. blz. 19.

2) In margine staat: „Beroerende de wijn gepubliceert den XXVIen Marcij anno XVc LXVI stilo communi".

3) Later bijgevoegd: „ofte wijn".

zyluyden dach gheven omme den exchijns te betaelen, verbueren elcx telcken reyse een peene ende boete van twee ponden Hollandts ende correctie [1]), deen helft ten prouffyte van den officier van Coninckliche Majesteyts weegen ende dandere helft ten prouffyte van der stede. Nochte en sullen gheene tavernyers ofte tappers eenige wijn offsteecken, tenzy dat zyluyden daerby ende over roupen den exchijnsenaer ende den gezwoiren roeter, upte boete voorseyt.

CCXXVI. Ordonnantie beroerende het uuytvoeren vant coorex.

Gepubliceert up den Ven Novembris anno XV c LXV [2]).

Alzoe alle teruwe ende rogge tot zeer hoogen pryse gecommen es ende geschaepen es tot meerder pryse te commen, ende die Coninckliche Majesteyt zoe by zyne missive als by zyne briefve van placcaete allen officieren ende wedthouderen belast ende bevoelen heeft provisie voor huere steden ende gemeenten te doen, ende [3]) overmits binnen deeser stede van den Bryelle ende binnen den lande van Voorne zeer weynich teruw ende rogge werdt bevonden, zulcx indien daerinne nyet voorsien en werdde, souden die gemeente van den Bryelle ende ingesetennen slandts van Vooren groot gebreck lyden, ende omme promptelijcken daerinne te voorsien ende te verhoeden alle inconveniënten, soe es geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeu gerechte [4]) der stede van den Bryelle ende mannen van leene slandts van Voorne, dat nyemandt, wye hy zy, van binnen ofte van buyten deeser stede, hem van nu voortaen en vervorderen eenige teruwe ofte rogge, tzy nyeuwe ofte oudt [5]), uuyt der voorseyde stede ende lande van Voorne te vouren, ende dat oick die ingesetennen der voorseyde stede van den Bryelle ende lande van Voorne [6]) anders gheen teruwe ofte rogge en coopen dan zyluyden voor haer zelffs eeten noetelijcke van doen sullen hebben [7]), ende nyet om weeder uuyter voorseyde

1) De woorden: „ende correctie" aan 't einde van den zin te plaatsen.

2) Het eerste deel dezer ordonnantie werd ook gepubliceerd den 10den Nov. 1571.

3) De woorden: „ende die Coninckliche Majesteyt — te doen, ende" worden in de ordonnantie van 1571 gemist.

4) De ordonnantie van 1571 heeft: „burgemeesters ende gerechte".

5) Later werd hier bijgevoegd: „gewasschen in den lande van Voorne".

6) In de ordonnantie van 1571 staat hier: „tzy voorcoopers ofte andere".

7) De ordonnantie van 1571 heeft hier ingevoegd: „te weten ten hoochsten een sack taruwe ter weecke ende nyet meer".

stede ende lande van Voorne te vouren, up peyne, zoe wye contrarie van deesen bevonden werdt gedaen te hebben, van te verbueren een boete van twaelff ponden Hollandts, rechtevoert aff te panden, ende het cooren verbeurt, van welcke boeten den officier van sConincklicke Majesteyts weegen hebben sal die twee deelen, ende den aenbrenger tderdendeel [1]), ende het cooren tappliceren, deene helft ten prouffyte van den officier van Coninckklicke Majesteyts weegen, ende dandere helft van den vinders ofte aenbrengers. (Vgl. D. CXCIV.)

Voorts es geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeu gerechte der stede van den Bryelle ende mannen van leene slandts van Voorne, dat nyemandt van buyten ofte van binnen deeser stede, van wat qualiteyt ofte staete zy zijn, hem van nu voortaen en vervorderen uuyte voorseyde stede van den Bryelle ende lande van Voorne eenige gerste ofte havere te vouren; dan diegheenen, die zesthien hoet gerste ofte havere affschepen ende uuytvouren, sullen gehouden weesen daervooren weeder te breyngen binnen den Bryelle an de Kaye een hoet rogge ofte teruwe, zoe hemluyden dat gelieven sal, ende dit te vermeeren ende verminderen naer advenandt dat yemande eenige gerste ofte havere offschepen ende uuytvouren sullen; behoudelijcken dat diegheenen, die de voorseyde gerste ofte havere westwaerts upschepen, gehouden sullen zijn binnen een maent naer de affschepynge denzelven rogge ofte teruwe binnen den Bryelle te leveren ende breyngen. Ende zoe wye op Delft ofte in Hollandt affscheept, sullen gehouden zijn binnen veerthien daegen naer de affschepynge ende uuytvourynge denzelven roggen ofte teruwe binnen den Bryelle te breyngen, zoe voorseyt es, waervooren zyluyden gehouden sullen zijn souffisante cautie te stellen in handen van den officier [2]) (die daervan register houden sal), daer hy duncken sal aen gehouden te zijn, voor ende alleer zyluyden eenige gerste ofte haevere affschepen ende uuytvouren sullen moegen. Des zullen diegheenen, die eenige rogge ofte teruwe in de plaetse van de affgescheepte gerste ofte havere hyer binnen den Bryelle breyngen, dezelve moegen vercoopen ende bruycken tot heuren schoenste by der cleyne ofte groote maeten, ofte hetselve solderen, behoudelijcken dat zyluyden nyemande van (den) burgeren deeser stede ende ingesetennen des landts van Voorne en sullen moegen ofte moeten weygeren dezelve rogge ofte teruwe by der cleynder maeten te

1) Er staat: „terdendeel".
2) I. m. is later geschreven: „A. van Nes".

vercoopen. Ende sullen voorts die meeters gehouden weesen, zoe wat gerste ofte havere zyluyden meten sullen om affgescheept te werdden, up haeren eedt den officier aen te breyngen, omme tselve by hem te register gestelt te werdden. (Vgl. D. CXCIV.)

[In plaats van het tweede deel dezer ordonnantie, heeft de ordonnantie van 10 Nov. 1571 het volgende:

Voorts zoe verbiet men allen voorcoopers ende denghenen, die buyten deser stede binnen den lande van Voorne wonachtich zijn, dat zy henluyden nyet en vervorderen haere handen in de sacken te steecken ofte nae eenigen taruwe ofte roggen te vragen, alleenlick voor heurluyder eygen provisie, dan nae de clocke XII uren geslagen zal zijn, maer zullen den burgers ende ingesetenen deser stede wel voor haere voorseyde provisie taruwe oft roggen mogen coopen naer ouder gewoente, verbiedende oeck allen voorcoopers ofte andere persoenen, dat zyluyden hen nyet en vervorderen eenige wagens, carren ofte paerden, gelaeden zijnde met alzulcken coorn, te gemoete te gaen oft waer te nemen up eenige straten ofte an eenige poorten ende daerbuyten, om aldaer nae tselve cooren te vragen ofte eenigen heymelicken coop met hemluyden te maecken; ende dit all up gelijcke boeten ende verbeurte als boven. Wert voorts expresselijcken verboeden ende geïnterdiceert den voorseyden voorcoopers ende allen meelvercoopers, woenachtich in de Langestrate deser stede, des sMaendaechs gheen taruwe ofte rogge meer te coopen nae de voorseyde clocke XII uren, dan zy voor huer provisie ende dan zy meel voor die anstaende weecke van doen zullen hebben, omme onder den burgers te slyten, upte verbeurte van een jaer heurluyder neringhe ende daerenboven upte verbeurte van tcoorn ofte meel ende een boete als vooren. Verbiedende oeck allen schippers gheen coorn in haeren schepen ofte schuyten uuyter voorseyde stede ende lande van Voorne te vueren, upte verbeurte van een jaer haer neringhe ende arbitrale correctie, ten exemple van allen anderen, maer alle coorn, van buyten hier coemende, zal een yegelijck weder moegen uuytvoeren tot zynen gelieven.]

CCXXVII. Ordonnantie beroerende vant vercoopen vant vreemde broot van buyten.

Gepubliceert up den XVIII[en] Marcij anno XV[c] LXVI naert gemeen scryven.

Geordonneert by den bailliu ende gerechte der stede van den Bryelle, dat men van nu voortaen alle vreempt broot, dat van

buyten compt, tzy teruwe-, rogge-, witte- ofte ander broot, nyet en sal moegen vercoopen dan up zijn behoirlijcke gewichte naer de ordonnantie deser stede, ende dat alleenlijcken upte drye marcktdaegen binnen die weecke, als sMaenendaeehs, sWoensdaechs ende Vrydaechs, ende up gheen andere daegen. Ende die vreemde luyden sullen daermede moeten staen up de Plaetse voor de steen ten kerckhove thue, ende up anders gheene plaetsen. Ende die burgers sullen upte voorseyde marcktdaegen tselven binnen haeren huyse moegen vercoepen, up peyne, zoe wye contrarie van desen bevonden sal werden gedaen te hebben, telcken reyse te verbueren een boete van twee ponden Hollants, rechttevoort aff te panden, halff mijn heere ende halff die stede, ende het broot verbeurt ende te gaen naer ouder gewoente.

CCXXVIII. Ordonnantie gemaeckt by den bailliu ende oudt ende nyeu gerechte up den IIIIen May anno XV c LXVI.

In den eersten sullen voorgaen alle die ambochten ende gildens, die in goede ordonnantie gestelt sullen zijn, eer die processie uuyter kercke commen sal, te weeten eerst

1. sinte Christophelsgilde.
2. sinte Severiusgilde [1]).
3. sinte Josephsgilde.
4. sinte Ouwenbaertsgilde [2]).
5. sinte Crispijnsgilde.
6. sinte Franciscusgilde.
7. Onse lieven vrouwengilde [3]).

Ten tweeden sal die processie met het sacrament daeraen volgen.

Ten derden sullen die schutters, eerst mede in ordine gestelt zijnde, die processie volgen.

Ten vyerden sal die bailliu ende rentmeester met oudt ende nyeu gerechte daeraen volgen.

Ende ten vijfden sal die gemeente volgen, die onder geene ambochten, ghildens ofte anders, als boven, gecomprehendeert en zijn, welverstaende dat alle schutters, zijnde in eenich ambocht ofte gilden, sullen moeten gaen in de schutterye onder huerluyder quartiermeesters.

---

1) Elders heet dit gilde juister het St. Severusgilde.

2) Dit gilde was gewijd aan St. Obaert d. i. St. Odelbertus.

3) Tusschen 6 en 7 is met eene andere hand als 7 ingevoegd: „sinte Nicolaesgilde" en 7 is veranderd in 8.

CCXXIX. Ordonnantie vant zoudt ende vant packen van den harynck.

Gepubliceert up den eersten Junij anno XV^{c} LXVI.

Alzoe daegelicx verscheyden clachten ende doleanciën gedaen zijn ende oick by experiëncie bevonden es, dat den harynck hemselven zeer qualijcken conserveert ende nyet geduyeren en kan, oick diegene die geteyckent werdt metter gewoenlicke brant ende teycken deser stede, tot groote verachtynge van dien ende achterdeel van den coopluyden, die deselve coopende zijn, bycommende apparentelijcken by dondeuchde ende slappicheyt vant soudt ende dongeregeltheyt vant packen ende peeckelen: omme tgundt voorseyt es te remediëren ende daerinne te voirsien, zoeveel doenlijcke es, hebben bailliu, burgermeesters, schepenen ende raede, mitsgaders oudt ende nyeu gerechte der stede van den Bryelle, gestatueert ende geordonneert, statueren ende ordonneren by desen:

1. In den eersten dat alle certificatiën van den soute, die men gewoenlijcke es nair ouder gewoente te verthoenen, inhouden ende expresselijcken vermellen sullen, dat hetselve soudt gesoeden es soudt van soudt ende van gheen arger silte. (Vgl. C. XXI. 37.)

2. Dat alle soudt, daeraff die certifficatiën ditselve nyet expres inhouden off dewelcke luyden, dat tselve soudt gesoeden es van soudt ofte van alle tgene dat van soudt es gecomen, ofte dyergelijcke clausulen, nyet geadmitteert en sal werden, omme binnen deser stede ende vryheyt van dien vercocht ofte gebruyckt te werden.

3. Dat de voorseyde certifficatie mede vermellen sal, dat tleste vant selve soudt den tijdt van acht daegen ten minsten upte vloer ofte denne uuytgelegen heeft.

4. Dat men oick van eene denne nyet en sal moegen nemen dan daer een hondert soudts ten minsten op leydt ende dat hetselve mede sal wesen geïnsereert in de certifficatie, die by den vercoeper overgelevert sal worden, ende dit all in den coopen, die geschiën sullen van nu voortaen.

5. Dat die schipper ofte coopman van den soute gehouden sal wesen te verclaeren by eede, dat hy noch nyemant van zynent weege tot argernisse van denselven soute yet off- ofte aengedaen, mer tselve gelaten heeft sulcx als hy tselve naer uuytwysen sijnder certifficatie gelaeden ende ontfangen heeft.

6. Dat oick gheen reders ofte styerluyden eenich soudt ter zee en zullen moegen brengen van nu voortaen, noch eenige

cramers ofte andere eenich soudt en sullen moegen updoen, om voorts te slyten ende te vercoepen, dan daer certifficatie by es, luydende als voorseyt es, ende twelcke ten minsten acht daegen opte denne gelegen sal hebben, ende dit all up een boete van drye pondt ende correctie van schepennen.

7. Ende beroerende tpacken van den harynck willen ende ordonneren, dat men gheen harynck en sal moegen geven dat circel dan daer certifficatie by es, dat die gevangen es nae sinte Jacobsdaege, ende dat men van gheenen harynck Coelschen brandt sal packen dan die gevangen sal zijn nae sinte Bartholomedaege, ende gheenen grooten schilt dan van harynck, die gevangen sal zijn nae heylich Cruysdach, te reekenen dat elck van de voorseyde daegen geëxpireert sal zijn naer sonnenonderganck. (Vgl. D. CXXXIII. 18.)

8. Item dat men gheenen harynck, hetzy tot wat tyde die gevangen zijn, en sal moegen packen, tenzy dieselve in zijn eerste peeckel gelegen heeft ten minsten thien daegen.

9. Is mede gekeurt ende geordonneert, dat diegheene, die den groeten schilt sullen packen, gehouden sullen zijn te packen uuyt een groete vloete ofte bailge, die ten minsten drye ofte vyer tonnen haryncx sal houden, in denwelcken zy gehouden sullen zijn drye ofte vyer tonnen haryncx te storten, dieselve in zyne peeckel wel te spoelen, die vellekens ende andere onsuverheyt daeruuyt te trecken ende wech te werpen, ende dan met platielen ofte houte schoetelen volgaeten daeruuyt te nemen, ende soe voorts naer doude ordonnantie dieselve te packen ende te peeckelen met goede(n), suyveren ende stercke(n) peeckel. Ende sal den packer hebben, vant packen van den voorseyden groeten schilt, van de tonne een stuver. Des soe sal den coopman tot zyne(n) coste den harynck in de bailge leveren. Ende van den Coelschen brant, van de tonne een blanck, naer ouder haercommen.

10. Dat voorts den harynck, nairdien hy opgeleydt sal wesen, nyet en sal moegen gepeeckelt werden dan met suveren bloet peeckel, nyet droesich, ofte by gebreecke van dien met peeckel, van suyver soudt gemaect ende van gheen arrige substancie. Ende sal dieselve peeckel, soe bloet peeckel als witte peeckel, gekeurt werden by den keurmeesters, voor ende alleer men dieselve sal moegen verpeeckelen, ende dit all up een boete van drye pondt ende correctie. (Vgl. D. XVI. c. 2.)

11. Item dat van [1]) nu voortaen genen suyveren harynck,

1) Er staat: „dat men van".

daer men brant off cirkel aff mach packen, vervoert sal moegen werden uuyt dese stede ofte vrydom van dien, om elders te packen, tenzy denselven harynck den tijdt van thien daegen ten vollen in zijn eerste peeckel gelegen sal hebben, ende dit geduyerende tot sinte Urselendach toe incluys, ende daernae incommende, moegen vervoert werden by den coopman, daert hem belieft, welverstaende dat oock den harynck, die gevourt werdt oostwaerts ofte ter plaetse, daer men ghenen brant ofte circkel en geeft, als tAmsterdamme ende gelijcke plaetsen, die in dese ordonnantie nyet begrepen en zijn. Ende zoe wye contrarie dese ordonnantie bevonden sal werden gedaen te hebben, sal verbueren een boete van drye Karolusguldens op elck last haryncx, die de thyen dagen als vooren nyet in zijn eerste peeckel gelegen sal hebben, ende correctie van schepenen, te employeren deselve boeten een derdepaert ten prouffyte van den officier, een derdepaert ten prouffyte van de stadt ende een derdepaert voor den aenbrenger.

12. Item die styerluyden ofte bootsgesellen sullen gehouden zijn den coopman te verlyden certifficatie van den harynck, by hemluyden naer sinte Jacobi, Bartholomei ende heylich Cruys gevangen.

13. Item sullen die styerluyden gehouden zijn, als zy hueren harynck vercocht hebben, te commen voor den burgermeester ofte zyne gecommitteerde ende verclaren wat ende hoeveel haryncx zy innehebben, die gheen thien daegen in zijn peeckel gelegen heeft, ende wanneer den lesten gevangen es, ende tselve den secretarys doen registreren, ende hem daeroff te betaelen een halffve stuver voor tregistreren van elcke reyse, ende dit geduerende tot sinte Urselendaege thoe, telcken up een boete van drye Karolusguldens, die de styerman uuyt zijn eygen goeden verbueren sal, tappliceren als vooren. Ende zoe wye certifficatie van tvoorseyde uuytleggen begeert, sal daeroff betaelen nair ouder gewoente.

CCXXX. Beroerende het uuytroyen ende destruêren van de beelden [1]).

Gepubliceert up den XXVIIen Augusti anno XVc zes ende tzestich.

Es geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeu gerechte

1) Deze ordonnantie werd reeds door mij medegedeeld in de Bijdragen van Nijhoff en Fruin, Nieuwe Reeks, D. X, Stuk I. blz. 1.

deser stede van den Bryelle, omme alle seditie, uproer ende andere inconveniënten te schouwen, dat voortaen nyemant, wye hy zy, en sal hem moeghen avancheren om aen eenige kercken, cloesters, gasthuysen ende andere geestelijcke ofte waerlijcke plaetsen ofte persoenen te aentasten, roven, smyten, worpen ofte spoliëren, voor ende alleer van de overheyt ofte van den Hove anders daerinne versyen ende geremediëert sal sijn, ende dat all up peyne ende straffynge van der galge.

CCXXXI. (VAN NAE THYEN UREN NIET TE COMMEN UP SHEEREN STRAETEN SONDER LICHT OFTE MET GEWEER.)

Ten selven daege es geordonneert om redennen als boven, dat geduerende den tijdt van de jegenwoirdige waecke nyemant hem sal moeghen vinden by avonde ofte by nachte, nae de clocke thyen uren geslaegen sal hebben, up sheeren straeten sonder licht [1]) ofte met geweer [2]), behalffven ende uuytgenoemen den officier met zijn dienaers ende alle degheene die van der waecke sullen zijn, ende dat upte verbeurte van topperste cleet van den overtreders ende arbitrale correctie.

CCXXXII. (BEROERENDE DIE BROEDERS VAN SINT CHRISTOPHELSGHILDE).

Es geordonneert by den stedehouder van den bailliu, oudt ende nyeu gerechte der stede van den Bryelle, dat die ghildebroeders van sinte Christophelsghilde hemselven nyet en sullen vervorderen te opposeren jegens die burgers ofte andere, diewelcke van nu voortaen alsulcke arbeyders sullen moegen nemen in haer werck als hem belieft, ende dat overmits haere ongeregeltheyt; behoudelijcken dat het privilegium, henluyden gegonnen, in alle zyne andere poincten ende articulen sal van waerde blyven; ende sullen hyermede alle haere cavelyngen te nyete zijn, mits conditie dat gheen ander arbeyders en sal moegen nemen dan die int ghilde zijn. Actum up den X^en^ Septembris LXVI [3]).

---

1) Later veranderd in: „upter stede vesten tzy met licht ofte sonder licht".

2) Later is hier bijgevoegd: „ende in eenygher manieren".

3) Deze ordonnantie werd den 10^den^ Oct. 1570 vernieuwd. Zij begon toen aldus: „Geordonneert by den bailliu", en werd vermeerderd met de volgende woorden: „ende donwillighe arbeyders, die om redelijck loon nyet en zullen willen wercken ofte heur begonnen werck affdoen, voordat zy ander werck annemen, zullen geprivеert ende affgeset werdden vant ambocht den tijt van zes weecken, ende daerenboven arbitralijcken gecorrigeert werdden".

CCXXXIII. (Beroerende het repareeren van de vesten.)

Gepubliceert den VIIIen Marcij anno XV c zeven ende tzestich stilo communi.

Alsoe men bevindt dat die vesten alomme deser stede zeer cranck ende ongefortiffiëert zijn ende noodt es diezelve vesten te fortiffiëren ende repareeren voor den vianden ende quaetwilligen deser stede, ende overmits die stede de macht nyet en heeft die costen te vervallen sonder hulpe ende assistencie van den poorters ende inwoenders van dien, soe es geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeu gerechte deser stede, dat alle ingesetennen ende poorters deser stede gehouden sullen zijn up haer eygen costen an der stede vesten ende [wa]llen te wercken ofte een ander in huerluyder plaetse te [doen] wercken voor alsoe veel daegen als by den gecommitteerdens [der]selver stede voor de qualiteyt ende substancie van eenen yegelijcken geordonneert sal werden [1]).

CCXXXIV. Van dat nyemandt eenige vulnisse ofte houdt en moegen werpen ofte steecken int geschut, staende an de vesten.

Gepubliceert up den IXen Marcij anno XV c LXVII stilo communi.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeu gerechte der stede van den Bryelle, dat nyemandt, tzy oudt ofte jonck, hem en vervorderen eenige vulnisse, aerde, steen ofte houdt te steecken ofte werpen int geschut ende buschen, staende ende leggende up der [2]) stede vesten ende thoorens, nochte dieselve oneerlicken te handelen, upte verbeurte van haer opperste cleet, twelcke gelost sal moegen werden met zes stuvers. Ende zullen alle ouders gehouden wesen voor haer kinderen te betaelen. Ende zullen diezelve boeten geïnnet werden by den buschieters ofte baillius dieners.

---

1) I. m. staat: „Ten selven dage geordonneert tot toesienders ende gouverneurs vant wercken an der stede vesten den doctoer der voorseyde stede ende Pieter Michielsze, ende voorts omme an te slaen ende te ordonneren dengenen die sullen wercken ofte doen wercken an der voorseyde stede vesten, sijn daertoe gecommitteert Jan Joorisze burgemeester, Jacop Adriaensze ende Cornelis Heynricxsze. Actum ut supra".

2) Er staat: „updder".

CCXXXV. Beroerende dat een yegelijcken zijn geweer moet hebben.

Gepubliceert ten selven daege.

Es voorts geordonneert dat alle diegheene, die up ghisteren gestelt zijn geweer te hebben, dat dieselve binnen acht daegen naestcommende daervan voorsien sullen zijn, upte boete van twee ponden Hollants, deene helft ten prouffyte van den officier ende dandere helft ten prouffyte van der stede.

CCXXXVI. Ordonnantie overgedragen ende gemaect by bailliu, oudt ende nyeu gerechte der stede van den Brielle, mitsgaders by Thomas Maltum, overste cappiteyn van zekere voetknechten, gelogiert binnen deser voorseyde stede, waernaer hem deselve knechten mitsgaders de burgeren ende ingesetenen van dien sullen mogen vougen ende reguleren.

Gepubliceert den XVII^en^ Mey anno XV^c^ zeven ende tzestich.

Alsoe die bailliu, burgemeesters ende regierders der stede van den Brielle zekere missive ontfanghen hebben van de genade ende hoocheyt van de(n) grave van Meghen ende van den here van Noirtcarmes als overste veltheren der Coninckclicke Majesteyt, wesende van date den 11^en^ Mey lestleden, inhoudende dat men van Coninckclicke Majesteyts wegen innemen zoude een vendel knechten ende deselve doen fourieren ende logieren bynnen deser stede, mits dat dvoorseyde knechten betaelen sullen haer costen: soe es geordonneert ende gesloeten by den voorseyden bailliu, burgemeesters ende regierders, mitsgaders by Thomas Maltum, overste cappiteyn van deselve knechten, dat een yegelijck hem zal reguleren int ontfanghen van sulcke knechten oft soldaeten als hem by billette ofte anderssyns sijn gethoent ofte sullen gethoent werdden. Ende ingevalle yemande der burgeren ofte ingesetenen eenyghe overlast bynnen zynen huyse gedaen wordt ofte oeck bedwongen meer te geven dan bedde, keersen, soudt, vier om te coecken ende asijn, dat sy daeraff haer clachte zullen doen an den voorseyden bailliu, burgemeesters ende cappiteyn respectivelijck, die upte selve haere clachten sullen regardt nemen ende procederen, soe behoiren sal.

Item zullen alle taverniers, tappers, backers, vleyschouwers

ende cramers alsulcxs handelen ende vercoepen haere waeren den knechten ende soldaeten, als zyluyden gewoenlick zijn den burgers te vercopen, sonder aen deselve knechten eenighe groote schattynge te doene; ende alsoe deselve knechten eensdeels gheen gelt en hebben, soe zullen die voorseyde taverniers, tappers, backers, vleyshouders ende cramers een kerfstock mogen maecken met denselven soldaeten, ende sal henluyden betalynghe gedaen werden van der knechten soldye. Ende by faulte van dyen sal de cappiteyn daervoor responderen ende betaelen, behoudelick dat zyluyden dezelve kerffstock by wete ende consent van den cappiteyn sullen doen maicken ende der soldaten naeme by den cappeteyn doen upteyckenen.

Item en sullen die burgers ende ingesetenen hem nyet vynden ende coemen upten wachte, soe [1]) wanneer die wacht angeslagen sal werden, maer zullen deselve burgers anders nyet moghen by avonde naer negen ure up sheren straete gaen dan tenzy dat zyluyden licht by haer sullen hebben, up arbitrale correctie.

CCXXXVII. (Beroerende het ontfangen van soldaten.)

Gepubliceert up den XXIIIIen Mey anno XV c zeven ende tsestich.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeu gerechte deser stede van den Brielle, dat van nu voortaen nyemant van den burgeren ende ingesetenen der voorseyde stede gehouden zullen zijn eenighe knechten ofte soldaten binnen huerluyder huysen te ontfangen ofte logieren, tenzy hem daervan verthoent ende gegeven werdt billedt, gescreven ende onderteyckent [2]) by den secretarys deser voorseyde stede ofte zijnnen clercq.

Ende [3]) men beveelt eenen yegelijcken burger van Coninckliche Majesteyts wegen alsulcke knechten te ontfangen achtervolgende deselve billetten, ende dier up twee geseth sijn, sullen volstaen met een man ende vrou.

Item zal iegelick van den burgers gehouden wesen de naemen ende toenaemen van huere knechten, die binnen huerluyder huyse gelogeert zijn, aen te brengen den bailliu deser stede tusschen dit ende mergen avont.

---

1) Er staat: „ende soe".

2) De woorden: „ende onderteyckent" zijn doorgeschrapt.

3) Den 25sten Nov. 1567 werd de vorige ordonnantie „vernyeut" met bijvoeging van dit en het volgend artikel.

CCXXXVIII. Poincten ende articulen, geordonneert by den bailliu, burgemeesters ende regierders deser stede van den Brielle mitsgaders Thomas Maltum, overste cappeteyn van den cnechten ende soldaeten, leggende in garnisoen binnen derzelver stede.

Gepubliceert eodem die ut supra.

1. In den eersten zullen ghenen burgers ofte inwoenders deser stede van den Brielle eenich geweer moegen dragen up sheeren straten, by dage ofte by nachte, dan eedelluyden.

2. Ten anderen dat geenen burgers ofte inwoenders nyet en sullen coemen by ofte ontrent de waecke van den voornoemden cnechten, sonder licht ofte lantaerne by hemluyden te hebben.

3. Ten derden offer eenich allarm geslagen werde ofte eenygen brant gebuerde, dat geenen burgers uuyt haeren huysen moegen loepen ofte coemen mit eenich geweer, dan den dieners, wesendë in dienste van den burgemeesters der voorschreven stede.

4. Ten IIII[en] en zullen den burgers geenen knechten ofte soldaten mogen beschatten aen tgundt syluyden te coope houden, maer sullen denselven cnechten tselve vercoepen ende laten volgen up een redelijcken prysc, gelijck andere gemeen burgers ende ingesetenen van dien.

CCXXXIX. Beroerende dat yegelijck burger, die betalynge begeert vandt tgunt hy ten achteren es aen den cnechten, upt stadthuys coeme ende sijn achterwesen ende schult aenbringe etc.

Gepubliceert upten XXVII[en] Mey anno XV[c] LXVII.

Alzoe die bailliu, burgemeesters ende regierders der stede van den Brielle, mitsgaders Thomas Maltum, cappiteyn ende hoopman over den knechten, jegenwoerdelijck leggende bynnen deser stede, geadverteert zijn, dat het believen, wille ende bevel van de Hoocheyt van de Hartogynne van Parma, van Plaisance etc., Regente van dese Nederlanden, es, dat den knechten met den voornoemden hoopman hem vertrecken [1]) anderssins: soe es geconcludeert ende geordonneert, dat een yegelijck burger, die betalynge begeert van tgundt hy an den knechten ten achteren es, dat dieselve up drie uren nae den noene hem vinden upt stadthuys der voorseyde stede met den knechten, die hy gelo-

1) Men zal hier „ende" in te voegen hebben.

giëert heeft gehadt, ende aldaer syne schulde ende achterwesen te kennen geven, updat men betalynge zal consequeren vandt voorseyde achterwesen, ter plaetse ende vlecke, daer den knechten haer soldye betaelt zal werden. (Vgl. D. CXV.)

CCXL. (NOPENDE DAT EEN IEGELICK HEM ZAL REGULEREN NAE DE ORDONNANTIE VAN DER WACHTE ENDE NIET SCHIETEN BY DAEGHE UPTER STRAETEN.)

Geordonneert [1]) ende geconcludeert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat voortaen een iegelick hem zal reguleren nae de voorgaende ordonnantie van der wachte, sonder eenige schempinge ofte twistighe woerden jeghens den hooftman ofte eenighe andere, geduerende den tijt van de wachte, te gebruycken, ofte zijnselven droncken sijnde upte wacht te vinden, ende aldaer te coemen upter gesette ure, sonder achter te blyven. Ende en sullen oeck gheenyge boufkens ofte yemant anders by daeghe upter straeten met sluetelboschkens ofte andere moeghen schieten, al up arbitrale pene ende correctie.

CCXLI. (VAN DIE WAECKE.)

Gepubliceert up den Ven Novembris XV c LXVII met noch III articulen uuyt het oude keurbouck.

Geordonneert by den bailliu, burgemeesters, oudt ende nyeu gerechte, dat men dubbelde waecke zal houden jegens des Majesteyts vianden achtervolgende tadvertissement van den commissarissen.

CCXLII. BEROERENDE TLOEGEREN ENDE TRACTEREN VAN DEN SOLDATEN ENDE KNECHTEN, BINNEN DESER STEDE JEGENWOERDICH GEFOUREERT.

Gepubliceert den XXIXen Novembris anno XV c LXVII post prandium.

Geordonneert by den bailliu, burgemeesters, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat alle die burgers ende ingesetenen deser stede gehouden zijn den knechten ende soldaeten bynnen heur huys ende logys te ontfangen achtervolghende den billetten, die hem overgelevert zijn ofte noch overgelevert

1) Deze ordonnantie volgt op eene publicatie, gedaan 18 Julij 1567.

sullen werdden; ende sullen die burgers ende ingesetenen der voorseyde stede gehouden zijn met denzelven soldaeten over te commen omme hem den cost te gheven ofte ten minsten, in plaetse van dyen, eenen yegelick van den soldaten thyen stuvers ter weecke met vier, licht ende zalt, ende zal die cappiteyn daervooren responderen van de soldye van den knechten.

Voorts en zullen den burghers geenen knechten ofte soldaten moegen beschatten etc. (als in CCXXXVIII art. 4.)

Ende es noch geordonneert, dat alle vleyshouders ofte andere cramers ende coemens van nu voortan tot Jaersdach thoecoemende nyet en sullen den burgers ende ingesetenen deser stede nochte den cappiteyn ofte zyne soldaten dierder [1]) moeghen vercoepen het osschevleysch ofte schaepevleysch dan voor IX deuyts tpondt, tspeck voor zeven oertgens tpont, die boeter voor II stuvers ende een deuyt [2]) tpont. Voorts verbiet men, dat gheen voercoepers en sullen moeghen uuyter stadt ofte uuyt het lant van Voorn vourren, omme voorts te vercoepen, eenyghe hoenderen, cappoenen, entvogels, ganssen, eyeren ofte diergelijcke waeren, upte verbuerte van dezelve waere(n) ende arbitrale correctie.

Item en zullen die backers het roggenbroet nyet dierder moeghen vercoepen dan voor een stuver, up arbitraele correctie ende privatie van huer ambocht.

[Aan deze ordonnantie gaat het volgende vooraf:

Beroerende den cappiteyn van den soldaten, jegenwoerdich binnen deser stede gefouriert.

Mijn heere die capiteyn, begerende met alle vruntschap te handelen met die heeren van der stadt ende met alle die borgheren, ende om geen oersaecke te hebben aen den Hartoge de Alva te clagen, versoeckt dat men hem zal accorderen dese naervolgende articulen:

1. In den eersten als dese capiteyn zoude vertrecken van sHertogenbosch, heeft le duc dAlva hem beloeft, dat hy zoude hebben alsulcken tractement voer zyne soldaten, gelijck die van Andtwerpen, te wetene: die borgeren, die den knechten den cost nyet en willen geven, sullen gehouden zijn te geven een spiecedrager te weke twintich stuvers ende voor een busschieter vijfthien stuvers; maer considererende die armoede van den

1) Er staat: „dieder".
2) Er staat: „deut".

borgheren, begheert maer, dat se geven sullen voor den spiecedrager vijfthien stuvers ende voor een busschieter thyen stuvers, daertoe vier, licht ende zalt.

In margine staat: In de plaetse van de XV ende X stuvers respectivelicken, sullen die burgers haer optie hebben die cost te geven ofte eenen yegelijcken int generael, zoe voor die spiesdragers als buschschieters, elcxs thien stuvers ter weke, in de plaetse van den cost, mits conditie dat die capiteyn daervooren sal responderen van de souldye van den knechten.

2. Voorts vry te wesen voor hem ende voor zyne soldaten van alle accysen.

I. m. staat: Sullen die capiteyn ende den soetelaers vrydom van den exchijnsen hebben, mits dat den burghers ofte andere vreempde luyden aldaer gheen bier ofte wijn en sullen moegen haelen ofte coopen.

3. Oeck dat men beschicken zal van alle voeder voer die peerden, opdat se geen oersaecke en hebben tselve den boeren met gewelt aff te haelen.

I. m. staat: Sal den bailliu met den schouten ende schepenen van den polders ende dorpen van den plattenlande spreken, omme dieselve te verwilligen vouer voor den paerden te furneren.

4. Ende te bestellen goeden brandt op die wachten, dattet genouch zy.

I. m.: Sal tzelve voldaen werden.

5. Dat men wil stellen ordinancie op alle victualie, van dieselve den crijsluyden nyet meer te vercoopen dan men te voeren gedaen heeft.

I. m.: Sal tzelve geordonneert werdden.

6. Oeck dat men bestelle, dat die capiteyn in zijn logiment heeft vier, licht, zalt ende wat daertoe hoert, dwelck hy totnochtoe heeft moeten omtlenen oft coopen.

I. m.: Sal den capiteyn in zijn logiment vier, licht, zalt ende andere furnissementen van linnewaet gedaen werden, alsoe men in andere steden doen zal.

7. Dwelck doende, sullen die van der stadt den capiteyn vynden bereet, om hemluyden alle vruntschap, dienst ende recommandatie te doene, waert hem moegelijck wesen zal. Ende was ondergeteyckent: Wolf Sigmund van Rottperg.

I. m.: Actum upten XXIX^{en} Novembris XV^{c} LXVII by den bailliu, burgemeesters, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, by acceptacie ende approbatie van den capiteyn. My jegenwoerdich, onderteyckent: S. Verdstein.]

CCXLIII. (VAN NIET TE GAEN SITTEN DRINCKEN TEN HUYSE VAN DE SOETELAERS.)

Gepubliceert den IIIen Januario anno XV c LXVIII stilo communi.

Geordonneert by den bailliu, burgemeesters ende die van den gerechten ende raiden der stede van den Brielle, dat gheenyge burgers ofte ingesetenen deser stede ofte buytenluyden en sullen moegen gaen sitten drincken ten huyse van de soetelaers, ofte aldaer wijn ofte bier doen haelen, upte verbuerte van X sc. gr. Vlaems mitte kanne wijn ofte bier voor de eerste reyse, ende voor de tweede reyse up dubbelde boete, ende voer die derde reyse up arbitrale correctie.

CCXLIV. BEROERENDE DAT MEN DEN SOLDATEN DEN COST NYET LANGER EN SAL GEVEN OFT EENIGE LEENINGE MEER TE DOEN, DAN ALLEENLIJCKEN HEN TE DOEN LOGEMENT, ZOUT, DECK, VIER ENDE LICHT.

Gepubliceert den XXVIen Januarij XV c LXVIII stilo communi.

Geordonneert by den bailliu, burgemeesters ende die van den gerechte der stede van den Brielle, dat van nu voortan ghenyghe burghers ofte ingesetenen deser stede van den Brielle en sullen gehouden zijn eenyghe leenynge van gelde te doen den soldaten ofte denselven den cost te gheven, tenzy dat zy zelffs begeren mit henluyden daervan te accorderen ende over te coemen, twelck een yegelick nae zyne guetgunste ende discretie zal moghen doen. Maer by faulte van accordt ofte willighe leninge en sullen die burghers ende ingesetenen der voorseyde stede nyet vorder gehouden zijn den soldaeten te doen ende geven dan logement, zout, deck, vier ende licht.

CCXLV. BEROERENDE DAT GHENYGE BURGERS OFTE INGESETENEN DER STEDE VAN DEN BRIELLE OFT ANDERE VREEMDE LUYDEN EN MOGEN SCHIETEN MET BUSSCHEN, HAECKS, CINCKROEREN OFTE DIERGELIJCKE SMERGENS VOOR VII UREN ENDE SAVONTS NA DE CLOCKE VII UREN GESLAGEN ZAL HEBBEN.

Gepubliceert den XXIXen Meye XV c LXVIII.

Geordonneert by den substituyt van den bailliu, burgemeesters,

schepenen ende raiden der stede van de(n) Brielle, dat gheenige burgers ofte ingesetenen der voorseyde stede ofte andere vreempde luyden en sullen moghen binnen der voorseyde stede eenyghen busschen, haicken, cinckroeren ofte pistoletten affschieten smorgens voor de clocke zeven uren ende savonts na de clocke seven uren, upte boete van XIIII ponden Hollandts ende arbitrale correctie.

CCXLVI. Noepende dat men gheen vreempt oeft alhier binnen deser stede van den Brielle onder den burgers ende ingesetenen van dien vercoepen en mach. [1])

Gepubliceert den XVII[en] Augusti LXVIII.

Geordonneert by den bailliu, burgemeesters ende die van den gerechte deser stede van den Brielle, dat gheenyge burgers ofte ingesetenen van dien, nochte andere vreemde luyden van buyten, hen nyet en zullen avancheren ende vervorderen, alhier binnen deser stede te brengen eenich somerfreuyt als appelen, peren, prumen ofte andere diergelijcke oeft, omme tselve binnen deser voorseyde stede onder den burgeren te vercoepen, int heymelick ofte int openbaer, tusschen dit ende Bamisse eerstcoemende, up een boete van vier ponden Hollants ende upte verbuerte vant selffde oeft, rechtevoert aff te panden. Dan zullen wel mogen vercoepen toeft, gewassen alhier binnen deser stede ende landen van Voorne, ende anders geen oeft, upte voorseyde boete, mits dat men tvreemde, alsnu gecocht ende binnen deser stede wesende, alsnoch zal mogen vercoepen tot nu Saterdach thoe eerstcoemende. (Vgl. D. CLXXXIX.)

CCXLVII. (Van tstaen van de persoenen, die coelen, peen etc. te coope hebben.)

Es voorts geordonneert, dat ghenyge persoenen, tzy mans ofte wijfs, en zullen moghen staen met eenige coelen, peen, ajun ofte diergelijcke up marcktdagen ofte binnen de weecke dan om den houck van Aelle Coopals omtrent de halle, up gelijcke boete als vooren. (Vgl. D. LXXXI.)

1) I. m. staat dat deze ordonnantie „gerenoveert" werd den 9[len] Aug. 1571.

CCXLVIII. (Beroerende het laten copiëren van brieven ofte obligatiën up persoenen, die ingedaecht zijn.)

Gepubliceert den IIen Octobris XV c LXVIII.

Men gebiet oeck allen burgeren ende ingesetenen deser stede, die eenige brieven ofte obligatiën hebben up eenige burgers ofte andere persoenen, die ingedaecht zijn, dat sy dezelve brieven ofte obligatiën eerstdaechs brengen onder den secretaris deser stede, omme te laten copiëren, ten eynde syluyden deselve copiën binnen behoerlijcken tijt overleveren endë brengen in de griffe van den Hove van Hollant in den Hage, te weten voor den XXVIen van deser tegenwoerdiger maent Octobris, updat syluyden vant inhouden ende effect van deselve brieven nyet versteecken en wordden. Ende indien yemande aen deselve ten achteren is van eenige loopende schulden, dat se deselve mede anbrengen, indien sy willen, in de secretarye der voorseyde stede.

CCXLIX. Ordonnantie up Sonnendagen ende heylige dagen gheen cramerye, vettewarie [1]), appelen ofte diergelijcke te mogen vercopen, ende van den tappers geduerende den dienst nyemande wijn ofte bier te tappen etc. [2]).

Gepubliceert den naestlesten Novembris XV c LXVIII.

Geordonneert by den bailliu, burgemeesters, schepenen ende raiden der stede van den Brielle, dat gheenyge cramers, backers, appelvercopers ofte andere persoenen, die eenige waere(n) te vercopen hebben, en sullen moghen up Sonnendagen ende heylige daghen vercoopen ofte haere veynsters ende cramen upsetten van smorgens ten negen uren tot sachternoens ten twee uren, upte boeten van twaelff [3]) stuvers.

Ende en sullen die tappers bynnen denselven tijt gheen cannen moghen uuythangen ofte ghenyge persoenen onder den dienst van de hoochmisse tot elff uren thoe moghen setten om te drincken, upte boete van twintich stuvers jegens de contraventeurs.

Ende en sal nyemant onder die hoochmisse moghen in die

---

1) Er staat: „vettevarie".

2) Deze ordonnantie werd „vernyeuwt" en met de volgende gepubliceerd den 17den Maart 1571 stilo communi.

3) Er staat: „twaeloff".

doelen schieten ofte int caetspel spelen ofte upte straeten caetsen ofte met de bollen rollen, upte boete van twintich stuvers, omme alle de voorseyde boeten tappliceren ten behouve van den officier voor de twee deelen ende ten behouve van den anbrenger voor een derdepaert.

CCL. Beroerende dongeregeltheden van de kinderen, die zy plegende zijn in den kercken onder de diensten, sermonen ende anders daerbuyten.

Gepubliceert den XI^en^ Decembris XV^c^ acht ende tzestich.

Geordonneert by den bailliu, burgemeesters ende gerechte der stede van den Brielle, dat van nu voortsaen gheenyge burgers ofte inwoenders kinderen der voorseyde stede, tsy knechtgens ofte meyskens, in beyde de parochiekercken deser stede en zullen mogen spelen met koeten, noeten ofte anders, nochte met de clockreepen te schongelen, nochte onmaenierlijcken in de voorseyde kercken te loepen kryten ofte te roupen, upte verbeurte van tupperste cleet, dat douders van de kinderen zullen mogen lossen, binnen XXIIII uren, met XII gr. Vlaems van de kinderen, die zulcx bevonden werden onder den dienst Goodts ende tsermoen. Ende waert dat eenige kinderen sulcx deden buyten den dienste ende tsermoen, dat waere van gelijcken upte verbeurte vant upperste cleet, dat douders zullen mogen lossen met VI gr. Vlaems. Ende hiervan zullen bekuerders wesen des baillius dienaers ende den hontslager van deselve kercken respectivelijcken. (Vgl. D. LIV.)

CCLI. Dat men met gheen sneeballen werpen en mach.

Gepubliceert upten XXII^en^ Januarij XV^c^LXIX stilo communi.

Alsoe an den stedehouder van den bailliu, burgemeesters ende die van den gerechte deser stede van den Brielle groote clachte gedaen es van diversche insolentiën, die gepleecht werdden met het werppen van den sneeballen, daeruuyt eenighe inconveniënten zouden moghen vallen: soe es geordonneert by den voorseyden stedehouder, burgemeesters ende die van den gerechte, dat nyemant en zal moghen up sheeren strate(n) binnen deser stede den een den anderen met sneeballen werppen, ende bysonder nyet te schimpen ofte met sneeballen werpen nair geestelijcke persoenen, die up strate zouden moghen coemen, upte boete ende verbeurte van topperste cleet ende arbitrale correctie naer gelegentheyt van der saecke.

CCLII. Beroerende de waecke.

Gepubliceert upten IX^en^ Martij XV^c^ negen ende tzestich.

Alsoe joncheer Joost van de Werve, bailliu deser stede van den Brielle ende slantz van Voorne, ontfangen heeft zekere missive van de Excellencie van den Hartoch van Alven, marquis de Coria etc., stedehouder, gouverneur ende capiteyn-generael van den landen van herwaertsover, van date den XXVI^en^ Februarij lestleden, tenderende ten fyne men goede ende sorchfuldige wachte soude doen houden tegens de vianden ende quaetwilligen van zijnder Majesteyt, ten eynde gheen inconveniënt en gebuere: soe is geordonneert by den voorseyden bailliu, burgemeesters ende die van den gerechte der voorseyde stede, dat men van nu voertaen sal waecken alle nachte met XII bueren, vyer schutters ende een hooftman. Ende sullen alle schutters in persoene moeten waecken ofte een ander schutter verwilligen ende substituëren in haerluyder plaetse. Ende en zullen de buyeren nyemant ter wachte mogen senden in haer plaetse, die beneden zijn achthyen jaeren zoude mogen wesen. Ende een rijcke [1]) weduwe sal een man in haer plaetse ter wachte senden, ende twee schamele weduwen zullen volstaen mit eenen man ter wachte, ende dit all upte boeten, van outs daertoe staende. (Vgl. D. CLXV.)

Voorts soe beveelt men allen den schipperen ende botters deser stede, ter zee vaerende, indyen zyluyden eenyghen onraet ter zee bevinden van oerloechschepen ofte andere vianden schepen, omme eenige anslaghen up deser stede ofte lande van Voorne te doene, dat zyluyden terstondt wederomme keren met haeren schepen, omme tselve den bailliu ofte den burgemeesters deser stede respectivelicken te kennen te geven, up arbitrale correctie. Ende sullen deselve schippers ende botters daervan geloent werden tot discretie van den voorschreven bailliu ende burgemeesters.

CCLIII. (Nopende tlichten van brieven ofte obligatiën, houdende up fugitiven.)

Gepubliceert upten XXIII^en^ Meye XV^c^ LXIX.

Voorts soe gebiet men allen den burgeren ende ingesetenen deser stede van den Brielle, die eenighe brieven ofte obligatiën hebben in de secretarye der voorseyde stede, houdende up

---

1) Er staat: „rijcken".

eenighe fugitiven, dat zy deselve eerstdaechs daeruuyt coemen lichten; ofte indyen eenige van dyen verloeren werdde(n), dat men ongehouden zal wesen in de restitucie van deselve brieven ofte obligatiën.

CCLIV. NOPENDE TEXHIBEREN ENDE VERTHOENEN ALLE BEHOERLIJCKE REVERENTIE TOT DEN HEYLIGEN SACRAMENTEN DES AULTAERS ENDE VAN DEN HEYLIGEN OLYE, ZOE WANNEER DIE BY DEN PASTOERS OFTE ANDERE GEESTELIJCKE PERSOENEN GEDRAGHEN ZULLEN WORDDEN TOTTEN SIECKEN LANGES DE STRATEN, ENDE DAT YGELIJCKEN DESELVE SACRAMENTEN ZAL LATEN ADMINISTREREN IN ZIJN UUYTERSTE, ENDE TEN LAESTEN DAT MEN DE CLEYNE KINDEREN ZAL DOEN DOEPEN.

Gepubliceert upten XIIIIen Junij XVc negen ende tzestich.

Alzoe die bailliu, burgemeesters ende gerechten deser stede van den Brielle ende tslantz van Voorne zeeckere missive ontfangen hebben van den Hove van Hollandt van date den eersten deser maent Junij, inhoudende dat alzoe dExcellentie van den Hartoch van Alva etc., stadthouder, gouverneur ende cappiteyngenerael van Coninclijcke Majesteyts landen van herwaertsover, onderrecht es, dat in veel steden ende plaetsen die heylighe sacramenten des aultaers ende van den heyligen olye nyet geleyt ende gedraghen en wordden langes der straten mit alsulcke eere ende reverentie als dat betaempt, ende begerende dat daerinne versyen wordde mit goede ordre: soe es geordineert, uuyt crachte van de voorseyde missive, by den bailliu, burgemeesters ende die van den gerechte voornoemt, dat alle burgers ende ingesetenen deser stede van den Brielle, soe wanneer die voorseyde heylige sacramenten by den pastoeren ofte andere geestelijcke persoenen gedraghen sullen werdden tot den siecken langes de straeten, in heure presentie sullen gehouden wesen te doen alle behoirlijcke reverentie, daerthoe staende; ende ter contemplatie van dyen zal men oeck scherp regard doen nemen opten geenen, die alsdan langes de straeten passeren, ofte wesende in de deure off voer heur huysen [1]), eenyge irreverente acten, gesten, woerden ofte mynen tegens die voorseyde heylige sacramenten zouden mogen doen, omme daervan die correctie gedaen te werdden

1) Hier in te voegen: „oft zyluyden".

naer behoeren, ten exemple van anderen, ende nae exigentie van der saecke. Ende alsoe zyne Excellencie mede onderrecht is, dat in de voorseyde steden ende plaetsen somwylen sterven, diewelcke hemluyden in heure uuyterste nyet en laeten administreren van de heylige sacramenten, by onse moeder die heylighe kercke geobserveert, ende nyet catholyckelijcken en overlyden, die nyet en behoeren eenichsins te genyeten der gewyder aerden: soe wert geordonneert deur bevel ende van wegen zijnder Excellencie, dat alle siecken hem sullen goetz tijts doen administreren die voorseyde heylige sacramenten; dat tot allen tyden datter yemant nyet catholyckelijcken en sterft ende denwelcken by der geestelijcheyt geweygert zal wesen der gewyder aerde, men dezelve zal doen brengen ter publycke plaetse, gedestineert voor de justicie; ende tzelve sulcx gebeurende, zal men zijnder Excellencie adverteren van de namen ende toenaemen van denghenen, die sulcx overleden sullen wesen, ten eynde dat jegens hemluyden geprocedeert mach wordden, soe men bevinden zal te behoeren. Ende middelertijt zal men doen sequestreren heurluyder goeden in handen van den ontfanger, gecommitteert int stuck van de confiscatiën, off zulcke andere als daerthoe gedeputeert zal werdden, onder goede ende oprechte inventaris, daervan men zijnder Excellencie een dubbelt oversenden zal, omme te beletten dat die goeden nyet en werdden gedistraheert ende affhandich gemaeckt. Ende ten laesten, alsoe gecoemen es tot kennisse van zijnder Excellencie, dat eenyge vrouwen, naerdat zyluyden gelegen zijn, heure kinderen nyet en doen doopen nae de ordonnantie van onse moeder die heylighe kercke, wesende een saecke van groote consequentie ende dangereux voor de voorseyde kinderen, omme waerinne te voercoemen ende ten eynde dat men die voorseyde vrouwen bekennen mach: soe es geordonneert, uuyten naem ende van weghen als boven, dat men gheen vroevrouwen ontfangen en zal noch thoelaeten in tstuck van haer officie, tenzy dat zyluyden eerst ende alvoeren geëxamineert zijn by denghenen, die men daerthoe sal committeren, off zyluyden zijn catholyck ende van goede naeme ende faeme; ende naerdat zyluyden ontfangen zullen wesen, sullen zweeren boven heurluyder gewoenlijcken eedt, dat zyluyden den pastoer van de parochie te kennen geven zullen tgeleggen van den vrouwen binnen XXIIII uren daernae, op peyne gecastijt te werdden tot arbitragie ende verdragen te wordden van heurluyder officie, al conform de voorseyde missive. Ende indyen by avontuere altemet eenyge vrouwen duer haesticheyt in den arbeyt

zoude(n) mogen vallen ende van kynde verlost wordden, zonder presentie van (een) gezwoeren vroevrouwe ofte dat die vroevrouwen aldaer nyet geroupen en zijn, zoe sullen die andere vrouwen, die aldaer in den arbeyt present geweest zijn, gehouden wesen den pastoer insgelicx bynnen den tijt van XXIIII uren als boeven daervan te adverteren, up arbitrale correctie; bevelende ende belastende eenen yeghelicken uuyten naem ende van wegen zijnder Excellencie hem te reguleren upte voorseyde drye poincten, consisterende principalijcken eerst int exhiberen ende verthoenen alle behoerlijcke reverentie tot den heylighen sacramenten des aultaers ende van den heyligen olye, zoe wanneer die by den pastoeren ofte andere geestelijcke persoenen gedraghen zullen wordden totten siecken langes de straten; ten tweeden [1]), dat een yegelick hem in zijn uuyterste zal laeten administreren van de heylige sacramenten, by onse moeder die heylighe kercke geob[serveert], ende ten derden ende laetsten, dat men den cleynen kinderen zal doen doepen nae de ordon[nantie] van ons moeder die heylige kercke, sonder van alle tgunt voorseyt es in gebreecken te blyven, up correctie ende peyne als boven.

CCLV. Beroerende de monsteringe van allen burgers, ingesetenen ende jonge gesellen van XVIII jaeren ende daerboven binnen deser stede.

Gepubliceert den XXII[en] Septembris XV[c] LXIX.

Is geordonneert by den bailliu mitsgaders oudt ende nyeuw gerechte deser stede van den Brielle, dat men up mergen, volgende tscryven van den Hove van Hollandt, sal monsteringe doen van de schutteryen, burgers, inwoenders, jongen luyden van XVIII jaren ende daerenboven, elcx mit huerluyder halss- ende lijffgeweer, ende zullen hen de voorseyde schutters van de voetboeghe ende de clovers vynden up acht uren in de voetboechsdoele, ende de buyerwaecken met de jonge gesellen in de lijnbaene achter Pieter de lijndrayer, omme in den voorseyden doelen gemonstert te werden. Ende dit all upte verbeurte van een Karolusgulden, achtervolgende des Coninclicke Majesteyts placcaet, ende up arbitrale correctie denghenen, die onwillich oft in gebreecken bevonden zullen werden.

---

1) Er staat: „tweten".

CCLVI. Beroerende de betalinge van den hondersten penninck [1]).

Gepubliceert den naestlaesten Januarij XV^{c} tzeventich stilo communi.

Alsoe by de ordonnantie ende gebot ons aldergenadichsten heere des Conincx, gemaeckt up tstuck van de collectatie, opheve ende lichtinge van den hondersten penninck [1]) van de ruerende ende onroerende goeden, zynder Coninckl̈ijke Majesteyt by de Staten van de lande(n) van herwaertsovere geaccordeert, int XXXVII^{en} articule geordonneert is te betaelen den voornoemden hondersten penninck an drie termynen, daervan den eersten termijn verschenen is Kersmisse lestleden ende Lichtmisse thoecomende preciselick betaelt moet zijn, ende [2]) daeromme geordonneert by den burgemeesters ende die van den gerechte der stede van den Brielle van sConincx [3]) wegen, dat alle poorters ende ingesetenen der voorseyde stede ende vryheyt van dyen ende andere persoenen, van wat qualiteyt die zijn, den voornoemden I^{en} termijn, achtervolgende den billetten, hen overgelevert, coemen betaelen in handen van Kaerl Gans ende Anthonis Jansse in de Clocke, als tot die collectie van dyen rechtelicken gedenomineert zijnde, ende dat binnen dese drie eerste daghen naestcomende, sulcx dat voor Lichtmisse thoecomende den voornoemden I^{en} termijn betaelt zal sijn, up pene van alsulcke executie als by de voorseyde ordonnantie ende instructie, daerup gemaeckt, gestelt is.

CCLVII. Ordonnantie vant draegen ende tloen van den turff (ende anders), daerthoe staende.

Gepubliceert den XII^{en} Augustij XV^{c} tzeventich.

A. (*Turff ende hout.*)

Eerst van de Cruystrate tot het Craenslop ende int Craenslop. Is geordonneert, dat men betaelen zal an de oostzyde, van de tonne turffs neffensvlours een deuyt, ende upte solders drie penningen; ende an de westzyde van deselve straete, van de tonne neffensvlours drie penningen, ende upte solders een oertge.

---

1) Er staat: „pennick".
2) In plaats van „ende" te lezen: „soe is".
3) Er staat: „sConnicx".

(Van) tMechels hout, vant duyst III stuvers, vant Bredaechs hout, vant duyst II stuvers, vant cleyn houdt II gr. XII myten.

Van de Cruystrate tot het Moriaensslop.

An de oostzyde, daerinne begrepen die Vischstraete[1]), die Cuyperstrate, van elcke tonne turffs neffensvlours een deuyt, ende upte solders drie penningen.

An de westzyde, daerinne begrepen sinte Niclaesslop, sint Anthonisstraete ende rontomme die Plaetse, in de Cappoenstraete, van elcke tonne neffensvlours drie penningen, ende upte solders een oertge.

Vant hout ut supra.

Van Jan cruyeniers huys tot die Varckemarckt ende rontomme tBrielsche Kerckhoff tot die Cellen thoe, van elcke tonne neffensvlours een oertgen, ende upte solders vijff penningen.

Vant Mechels hout, vant duyst IX gr., vant Bredaechs hout, vant duyst VI gr., vant cleyn hout II stuvers.

Vant Moriaenslop tot den secretaris thoe, daerinne begrepen die Butterstrate, achteromme ende rontomme tMaerlansche Kerckhoff, van de tonne neffensvlours een oertge, ende up solder vijff penningen.

Vant hout ut supra.

Vant Craenslop tot het Zuyteynsche gasthuys thoe sal men geven van de tonne turffs an de oostzyde neffensvlours een deuyt, ende upte solder drie penningen.

An de westzyde ende achteromme, van elcke tonne beneffensvlours drie penningen, ende upte solders een oertgen.

Vant hout ut supra.

Vant Suyteynsche gasthuys tot die Suytpoorte ende buyten die Suytpoorte tot die Ziecken thoe.

An de oostzyde ende westzyde als boeven.

Vant hout ut supra.

Vant Moeleslop tot die Piermansche poorte toe, van elcke tonne turffs beneffensvlours drie penningen, ende upte solders een oertgen.

Van thoudt ut supra.

Upt Maerlandt an beyden syden tusschen den tweeden dam ende (de) hoochbrugge mit het Dijckslop ende tNoorteynde[2]) thoe an wederzyde, van elcke tonne beneffensvlours een deuyt, ende up solder drie penningen.

---

1) Er staat: „Vichstraete".

2) Later is hiertusschen gevoegd: „tot het Molenslop".

Vant Moeleslop tot die secretarys thoe, van elcke tonne beneffensvlours III penningen, ende upte solder een oertge.

Van de Maerlantsche IIe dam tot die Langestraetse poorte thoe, daerinne begrepen die Maerlantsche Kerckstrate, ende voortz tot die Verckemerct thoe, van elcke tonne beneffensvlours een oertgen, ende upte solder vijff penningen.

Vant hout ut supra.

Van den turff upte waghens te draghen, van elcke tonne een penning [1]), zoe upte Caeye als up Maerlandt.

B. *Sout.*

Vant sout, dat uuyte schepen upt landt gebrocht ende in tonnen gestort wordt, waer dat het is upte Caeye, sal men betaelen vant mudde vant grooff zout een stuver, ende van tcleyne een blanck.

Vant groff zout, dat gedragen sal werdden in de schuyeren van Willem Cornelisze, Jacop Pietersze, Aechte Willems, Cornelis Jansze Hertichvelt, Huych Willemsze brouwer ende Hendrick van der Veecke, van elcke mudde een braspenning, ende vant cleyn sout een stuver.

Vant groff sout, dat gedragen zal werdden in de schuyeren van Cornelis Philipsze, Jan Pietersze Steur, Moeye Maerten, Gerrit van Axelen, Willem Jansze cuyper ende mr. Pieter Pietersze, van elcke mudde een stuver, ende vant cleyn sout een blanck.

C. *Calck, coelen ende tras.*

Van de calck, die men draghen zal binnen die stadt, tzy verde ofte nae, van elck hoet drie stuvers.

Van de coelen vant hoet vier stuvers.

Van elcke tonne tras een grootgen.

D. *Tcoeren.*

1. In den eersten wat coeren dat mit eenighe waghens, carren ofte sleden voor yemants deure gebrocht wert, tzy teruwe, gerste, haver, rogge, boonen, erweten, saet, daer sal

---

1) Later veranderd in „een deuyt".

men off geven vant draghen ende storten vant hoet van der terwe, rogge, boonen, erweten ende saet neffensvlours een blancke, van de gerste ende haver effensvlours een grootge, ende van elcke solder hooch een oertgen meer.

2. Ende al tcoeren, dat uuyte schepen gebrocht zal werdden in de cassen, van de Cruystraete off tot buyten die Suytpoorte thoe, te weten, van de terwe, rogge, boonen, erweten ende saet, van elck hoet V gr. effensvlours, maer van gerste ende haver van elck hoet IIII gr. effensvlours, ende van elcke solder hooch een oertge meer. Ende van de cassen in de schepen te draegen van elck hoet als boven.

3. Item zoe wat cooren datter an de Caye is bynnen die schepen ende men gebracht will hebben in de Langestrate, rontomme tKerckhoff, ende vant Moriaensslop noordewaerts overal an wederzyde, die heele stadt deur, sal men betaelen vant hoet vier stuvers, ende wederomme uuyte huysen in de schepen, sal men betaelen evenveel. Ende wat coren dat by de burgers upte merckt gecocht zal werdden, sal men daervan betaelen van elcke sack I oertgen van draghen.

4. Is voorts geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte, dat alle burgers, die yet te dragen sullen hebben, sullen moegen anspreecken den arbeyders, die zy vinden, omme terstondt te cavelen ende twerck an te nemen. Ende zullen die dragers, alsulcx in de cavelinghe gevallen zijnde, terstondt dat werck moeten affdragen, zonder daeruuyt te scheyden ende ander cavelinge an te vaerden, voordat all het werck affgedaen zal zijn. Ende sullen diezelve arbeyders voort loon achtervolgende dordonnantie moeten arbeyden, ende dieghene, die hem onwillich zal voughen, sal daermede verbeuren vijff schellingen grooten Vlaems, ende arbitralijcken gestraft [1]) te werdden. Sullen oeck die burgers over tvoorseyde loon nyet betaelen, upte verbeurte van mede vijff schellingen grooten Vlaems. (Vgl. C. XXVI. 40.)

CCLVIII. Ordonnantie van den impost.

Gepubliceert den X^en^ Octobris XV^c^ tzeventich.

In den eersten van de Rinsche ende Spaensche wynen van de Dortse ame thyen stuvers.

Van de Westersche wynen halff gelt vijff stuvers.

---

1) Later is hier ingevoegd: „ende uuyter stadt gebannen".

Van de bieren binnen der stede van den Brielle ende vryheyt van dyen, zoewel by geestelijcke als waerlijcke persoenen, van de groff tonne I stuver, zoe verre die nyet en excedeert boven die XXII stuvers, behoudelick dat die keuyte vry zal zijn.

Item van alle bieren, boven die XXII stuvers geldende, van de tonne sullen die burgers betaelen twee stuvers.

Ende van alle bieren, geldende boven die XLII stuvers, mitsgaders van alle bieren, over zee coemende, sullen die burgers van de groff tonne betaelen vier stuvers, uuytgereserveert alle bieren, (die) ter zee vaeren ende aldaer gedroncken wordden, die vry sullen zijn.

Item alle die tappers binnen der stede van den Brielle ende vryheyt van dyen sullen betaelen van elcke groff tonne biers, zoewel van den val als van moeselaer, mitsgaders die upt Hooft, V stuvers, mits conditie dat zy elcke kanne biers een penninck [1]) dierder [2]) sullen moegen vercoepen.

Item van alle bieren, die over zee commen, ende andere vreempde bieren sullen die tappers van de groff tonne betaelen, zoewel up het Hooft als binnen die vryheyt, acht stuvers.

Item alle tappers, die halff exchijs betaelen, sullen mede halven impost betaelen.

Van elcke os, koeye ofte verse beneden die II £ gr. I stuver, ende daerenboven tot de vier pondt thoe twee stuvers, ende boven die vier pont vier stuvers.

Geordonneert by den bailliu, burgemeesters, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat men achtervolgende die voorseyde ordonnancie van den impost zal collecteren die penningen [3]), daerinne begrepen, omme te furneren ten prouffyte ende behouve van zyne Majesteyt die stadtzquote in redemptie van den X^en^ ende XX^en^ penning van de coopmanschap, ingaende den XI^en^ October LXX.

Tot collectie van welcken impost gecommitteert zijn Caerl Gans ende Anthonis Jan Engelsze; ordonnerende dat alle vleyshouders ende bierwerckers gheen beesten en slaen ofte bier ende wijn sullen wercken, tenzy diezelve eerst van de voorseyde collecteurs een teycken hebben, upte verbeurte van IIII £ Hollants, tappliceren halff den officier ende halff den weeskinderen.

---

1) Er staat: „pennick".
2) Er staat: „dieder".
3) Er staat: „peningen".

CCLIX. Beroerende dinundatie van den Brielle ende slantz van Voorne.

Gepubliceert den IIen Novembris XVc tzeventich.

Alsoe by den storm ende tempeest groote schade ende diversche inbraken gebuert zijn ende van noode es tot gemeen lantz ende deser stede preservatie met allen nairsticheyt, vlyet ende arbeyde daerinne te remediëren: soe is geordonneert by den bailliu, burgemeesters ende regierders deser stede van den Brielle, dat eenen yegelicken, jonck ende out, bequaem zijnde omme te wercken, terstondt met alle gereeschap van dijckaegie als sy zullen connen becoemen, hen vynden by den voorseyden bailliu als upperdijckgraeff slantz voorseyt, omme ter ordonnantie van den voorseyden dijckgraeff alsulcken werck aen te tasten ende volbrengen, als henluyden gewesen ende belast zal werden, up alsulcken loon als den dijckgraeff henluyden toe sal vougen, sonder des te zijn in gebreecken, op pene denghene, die men bevindt ledich gaende ende gewoenlijck zijn om loon te wercken, arbitralijcken gestraft te werdden.

CCLX. Beroerende gheen coeren uuyt den Briel ende slantz van Voorn te voeren.

Gepubliceert den VIen Novembris XVc tzeventich.

Alsoe overmitz den storm ende tempeest, nu lestmael geschiet, Godt betert, geschaepen is groote dierte hier te vallen, soe is geordonneert by den bailliu, burgemeesters, schepenen ende raeden der stede van den Brielle ende mannen van leene slantz van Voorne, dat gheen terwe ofte rogge, binnen desen lande van Voorne gewassen, buyttengevoirt ofte vercocht en zal moghen werdden, up verbeurte vant selve coorn ende arbitraele correctie, ter tijt ende wylen daerinne anders geordonneert zal zijn.

CCLXI. Nopende denghenen die eenige zeevonden verswegen ende gestoelen hebben.

Gepubliceert den XVIIIen Novembris XVc tzeventich.

Geordonneert by den bailliu, burgemeesters, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle ende leenmannen slantz van Voorne, dat allen denghenen, die eenyge goederen, huysraet ofte

anders upte strangen binnenslantz ofte in eenige ingevloeyde polders gevonden ende binnen hueren huysen ofte elders gebercht hebben, dat sy binnen XXIIII uren nae de publicatie van desen deselve goeden te voerschijn brengen ofte tselve denonciëren ende te kennen (geven) den rentmeester van Voorne als ontfanger van de espergne, op pene dengenen, die men bevindt contrarie van desen gedaen te hebben, geacht te werden als dyeven ende gestraft te werden metter galge.

CCLXII. Beroerende de waecke binnen deser stede ende tanbrengen van de naemen ende toenamen van de vreemde luyden ende passagiers, die in eenige taverens ende huysen logeren zullen.

Gepubliceert den IX^en^ Decembris XV^c^ tzeventich.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte deser stede van den Brielle, dat alle herbergiers ende poorters deser stede van den Brielle alle avonde upt stadthuys te negen uren zullen by gescrifte doen overleveren in handen van den hooftmannen den naemen ende thoenaemen van alsulcke gasten ende persoenen van buyten, als zy binnen haeren huysen logeren zullen. Ende en sal nyemant savontz langes sheeren straeten nae acht uren mogen gaen sonder licht by hen te hebben. Ende dit all up een boete van II £ Hollandtz.

CCLXIII. Dat men wederomme de terwe ende rogge uuyt deser stede zal moegen voeren naer ouder costume ende previlegiën.

Gepubliceert den XI^en^ Decembris XV^c^ LXX ende geordonneert den VI^en^ Decembris.

Alsoe onlancx geleden verboeden ende geïnterdiceert is geweest, dat men gheen terwe ofte rogge, binnen desen lande van Voorne gewassen, soude moegen buytenvueren, upte verbeurte vant zelve coorn ende de boeten, daertoe staende: soe is geordonneert by den bailliu, burgemeesters, out ende nyeuw gerechte deser stede van den Brielle ende leenmannen slantz van Voorne, dat eenen yegelijcken taruwe, rogge ende andere greynen alhier binnen deser stede sal moegen coopen upte marctdach ende uuytvoeren upte gewoenlicke ure(n), naervolgende de previlegiën.

CCLXIV. (Beroerende het vercoopen van aes.)

Gepubliceert den XVII^en^ Februarij anno XV^c^ LXXI stilo communi.

Alsoe eenige vreempde coopluyden ende scippers hen dagelicx vervorderen te comen met haeren schepen ende schuyten, geladen ende innehebbende zekere aes, daermede zy upt stroem oft aen tHooft deser stede blyven leggen, verwachtende den vischers ende zeeluyden, uuyter zee commende, ende deselve metter daet haere voorseyde aes vercopende, dewelcke hen alsdan weder terstondt in zee begeven; tenderende alle tselve tot achterdeel ende prejuditie van den burgers ende ingesetenen der voorseyde stede, die gelijcke neringe doende zijn ende de macht (nyet en) hebben tselve aes zoe goeden coop te geven als de voorseyde vreemde luyden, ende principalicken tenderende tot groot achterdeel ende diminutie van der stede excysen ende andere demeynen; ende omme promptelicken daerinne versien ende geremediëert te werden, soe is geordonneert by den bailliu, burgemeesters, oudt ende nyeuw gerechte deser stede van den Briele, dat van nu voortzaen nyemande, wye hy sy, hem en vervordere eenich aes upt stroem ofte aent Hooft deser voorseyde stede te vercoopen, maer sullen gehouden wesen haer aes (alleer zyluyden tselve zullen mogen vercoopen) te brengen in der stede veste buyten de Noortpoorte, daer men tselve aes gewoenlick es te brengen, omme aldaer vercocht te werden, beneffens andere burgers ende poorters deser stede, voor alsulcken prijs, als sijt zullen cunnen vercoopen. Ende zoe wye contrarie van desen dede, zal verbeuren, zoewel den coopers als vercoopers, een boete van thyen ponden Hollantz ende daerenboven arbitralicken gecorrigeert te werden.

CCLXV. (Beroerende de neringe van Pieter Jansze ende Jacob Allertsze.)

Es noch geordonneert by den voorseyden bailliu, burgemeesters, oudt ende nyeuw gerechte, dat Pieter Jansze ende Jacob Allertsze, waerden, wonende upt Hooft deser stede, gheen andere poortersneringe binnen heurluyder huysen en sullen mogen doen dan wijn ende bier tappen voor den passanten ende andere, die aldaer zullen willen gaen drincken; van gelijcken zullen oeck heurluyder neringe van lever, roggen(?) ende vleeten mogen doen ende continuëren, gelijck sy totnochtoe gedaen hebben, mits-

gaders dat sy allen stierluyden haer waerden sullen mogen wesen, omme hem monsters van den verschen harinck aff te slaen, des versocht ende gerequireert zijnde; verbiedende ende interdicerende de voorseyde twee waerden hen nyet te vervorderen, zoewel voor haerzelven als uuyten name van eenighe vreemde luyden, harinck, visch ende buyschuyt te mogen coopen ofte vercoopen, nochte gheenyge andere goeden ende coomenswaeren binnen deselve heurluyder huysen te coope te houden, upte verbeurte van deselve goederen ofte coomenswaeren, ende daerthoe een boete van vier ponden Hollants, zoe dicwils zyluyden ter contrarie van desen doen. Actum upten XVI^en^ der voorseyde maent Februarij LXXI stilo communi.

CCLXVI. (Beroerende het verdienen van zeecker indulgentiën.)

Gepubliceert den XVII^en^ Martij XV^c^ een en tzeventich stilo communi.

Alsoe up huyden den bailliu, burgemeesters, oudt ende nyeuw gerechte deser stede van den Brielle zekere missive van date den V^en^ deser maent Martij verthoent is by den provisoer ende deecken van de(n) lande van Voorne ende an hemluyden gescreven by den vicaris-generael van den aertbisschop ende officiael van Uuytrecht, mentionerende van zeecker indulgentiën, by onsen heyligen vader den Paeus onlancx verleent ende hemluyden kennelijck, ten eynde alle goede geloevige christenmenschen dieselve zouden verdienen, als breeder by den pastoir up morghen in de kercke gedenunchiëert zal werdden: soe is geordonneert ende gestatueert by den voorseyden bailliu, burgemeesters, oudt ende nyeuw gerechte deser stede van den Brielle voornoemt, dat eenen yegelijck mit berouw ende biechte van zyne sonden hem daervan deellachtich sal maecken ende up Woensdach, Vrydach ende Saterdaech toecoemende vasten ende aelmisse geven, voor[1]) een yegelijck zyne substantie ende andere goede wercken te doen; welcke voorseyde indulgentiën by onsen heyligen vader den Paeus tot dyen eynde toegelaeten ende geconcedeert zijn, omdat[2]) het gemeen volck den Heere God almachtich zouden bidden voor pays ende eendrachticheyt van de catholycque kercke ende opdat onsen Heere deur zyne goedertieren[3]) bermharticheyt zoude

1) In plaats van „voor" zal men hebben te lezen: „omme".
2) Men zal te lezen hebben: „opdat".
3) Men zal te lezen hebben: „goedertierenheyt ende".

affkeren die invasiën ende anslaegen van den alderwreetsten Turck ende viant van der christenheyt, diewelcke altijtz poocht die glorie ende eere van onsen Heere Godt almachtich te verdrucken ende die vrede ende ruste van den christenen te beletten. Sal daeromme een yegelijck hem alsulcx voughen ende draeghen, als hy up morgen hooren ende verstaen zal by monde van den pastoer te behoeren.

CCLXVII. Beroerende dat een yegelijck, des behouvende, hem in tijts ende by daege doet bewaeren.

Geordonneert by den voorseyden bailliu, oudt ende nyeuw gerechte deser stede van den Brielle, dat alle burgers ende ingesetenen deser stede van den Brielle, bevangen zijnde mit eenighe cranckheyt ende debiliteyt, goetztijts by daeghe den pastoeren ende vicarissen sullen mit alder reverentie doen haelen ende ontbieden, omme hemluyden die heylighe sacramenten te administreren, ten eynde in dese periculoese tyden van den gebouften ende anders gheen inconveniënt by nachte ende ontyde en zoude moegen geschieden, als men in andere plaetsen verstaen heeft eenighe inconveniënten an goodshuysen geschiet te zijn.

CCLXVIII. (Nopende het houden van een processie generael.)

Gepubliceert den V^en^ Meye XV^c^ een ende tzeventich.

Alsoe den deecken ende die van den capittele deser stede ontfangen hebben zekere missive van den eertsbisschop van Utrecht, ten eynde men generaele processie zoude houden ende celebreren ende Godt almachtich te bidden mit devotiën deur bedingen, aelmissen ende andere verdienstelijcke wercken, dat Syne goddelijcke Majesteyt believen wille des Coninclicke Majesteyts landen van herwaertsover te beschermen voor gelijcke periculen van inundatiën ende andere inconveniëntën, daerinne deselve zijnder Majesteyts landen onlancx duer de gramschappe Goods gevallen ende mede geplaecht zijn geweest, twelck sijnder Eerwaerdicheyt duert scryven van zyne Coninckclicke Majesteyt alsulcx uuyt Spaengnen belast ende bevoelen wert: soe is geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte deser stede van den Brielle, dat men up mergen sal houden processie generael metten heyligen waerdigen sacramente, gebiedende ende

bevelende allen den gildens, burgers ende ingesetenen deser stede ter kercken te coemen ende mette processie te gaene ende God almachtich devoetelijcken te bidden deselve Nederlanden voor gelijcke peryckle(n) van inundatie ende allen anderen aenslaegen ende inconveniënten te beschermen ende bewaeren, volgende tscryven ende de goede gelieste van zijnder Coninckliicke Majesteyt ende de Eerwaerdicheyt van den voorseyden bisschop.

Ende alsoe men bevint, datter eenige binnen deser stede sijn, die den heyligen sacramente egeen ofte zeer weynich reverentie doen int ommedragen van dyen, soe is geordonneert, dat zoe wye men bevinden sal gheen reverentie te doene ende daervoor(e)n te knyelen sulcx als dat behoert, dat men deselve zal straffen ende corrigeren naer gelegentheyt van der saecke, ten exemple van allen anderen.

CCLXIX. Beroerende tvluchten van den burgers ende huere goederen.

Gepubliceert den XXIII Meye XV^{c} LXXI.

Alsoe den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte deser stede van den Brielle zekere clachten ende doleantiën by den Spaenschen fouriers (jegenwoerdich binnen derselver stede zijnde) gedaen es, dat zyluyden int fourieren van den Spaenschen soldaten bevinden, dat veel ende diversche burgers haer beddens ende goederen vervluchten, twelck de voorseyde soldaeten soude geven oersaecke omme zulcke gevluchte goeden ende de huysen, daer deselve uuytgedaen zijn, qualijcken te handelen ende tracteren: soe is by den voorseyden bailliu, burgemeesters, oudt ende nyeuw gerechte deser stede van den Brielle geordonneert, omme alle inconveniënten te schouwen, dat nyemande, wy hy zy, hem en vervordere te vluchten ende te vervoeren, doen vluchten ofte vervoeren, te water ofte te landen, uuyt deser stede eenighe beddens ofte andere meuble goederen, hoedanich die moegen zijn, upte verbeurte vant selve goet, ende daerenboven arbitralijcken gecorrigeert te werdden ten exemple van allen anderen; verbiedende ende interdicerende oeck allen schippers, schuytluyden ende wagenluyden ofte andere, wye sy zijn, sulcke ofte diergelijcke beddens ende meublen te schargeren ende laeden in heuren voorseyden schepen, schuyten ofte up wagens, omme deselve als vooren te vervoeren buyten deser stede, upte verbeurte van deselve schepen, schuyten, wagens ende paerden, ende up gelijcke correctie als boven.

CCLXX. (ORDONNANTIE DAT DE POORTERS, DIE HEN GEABSENTEERT HEBBEN, DE SPAENSCHE SOLDAETEN IN HUERE HUYSEN ONTFANGEN ENDE NYET MET DIE SOLDAETEN GECKEN EN ZULLEN.)

Gepubliceert den XXVII^en Mey XV^c een en tzeventich.

Geordonneert by den bailliu, oudt ende nyeuw gerechte der stede van den Brielle, dat zoe wat poorters ende inwoenders derselver stede zedert de incompste van de Spaensche soldaeten uuyter voorseyde stede vertrocken ende hen geabsenteert hebben, dat sy tusschen dit ende mergen middage weder in heur huysen coemen met haere goeden, die sy mede genoemen hebben, ende haer soldaten ontfangen, indyen eenighe aldaer gefoureert zijn, oft men sal deselve huysen doen openen ende stofferen up huerluyder coste, ende noch daerenboven arbitralijcken gecorrigeert te werdden.

Is voorts geordonneert, dat nyemande hem en vervordere deselve soldaten int incommen qualijcken toe te spreken oft in eeniger manieren mede te gecken, up arbitralijcken gecorrigeert te werdden.

CCLXXI. (ORDONNANTIE OMME DE SOLDATEN EENEN DACH TE SPYSEN, GEEN VICTUAILLE TE VERVOEREN ENDE DIE TE VERCOOPEN UP DEN PRIJS, DIE GESTELT IS.)

Gepubliceert den XXVIII^en Mey XV^c LXXI.

Geordonneert by den cappiteyn van den Spaenschen soldaeten ende mynen heere den commissarys mr. Jan van Lezaen, raetordinaris van den Hove van Hollandt, alhier gesonden van den grave van Boussu, om den Spaenschen soldaeten hier te logeren ende ordre te stellen, dat de voorseyde soldaten, binnen deser stede gelogeert, up haer eygen costen leven ende alsoe haerselven onderhouden, sonder daerinne den burgeren te belasten; mer overmitz syluyden up huyden desen dach hier binnen deser stede coemen ende alsoe ongereet zijn om haer van spyse te voersyen ende die te bereyden: soe is geordonneert by den bailliu, burgemeesters, oudt ende nyeuw gerechte deser stede, dat eenen yegelijcken hem regulere ende schicke omme de voorseyde soldaten desen dach ende nyet langher te spysen ende de cost te gheven, opdat syluyden hen tegens merghen moegen versyen vant tghene haer notelijck sal moegen wesen.

Is noch geordonneert by den voorseyden bailliu, mannen van lene slantz van Voorne, out ende nyeuw gerechte voornoemt,

om den voorseyden soldaten te beter van allen spyse te geryven, dat nyemant, van wat qualiteyt hy sy, eenighe victuaille ende dinghen, die eetbaar sijn, als ossen, coeyen, calveren, schaepen, lammen, verckens, conynen, hoenders, gansen ofte eenden, buttere, case, eyeren, noch eenighe teruwe ofte rogge, binnen desen lande gewassen, uuyt den voornoemden lande van Voorne en vervoere ofte oeck en brenghe op eenige andere merckten dan alhier binnen der voornoemde stede van den Brielle volgende de privilegiën, op pene van te verbeuren tselve goet, twelck tegens dese ordonnantie uuytgebrocht sal werdden, ende up arbitrale correctie, soewel van deghenen, die eenighe van de voorseyde dinghen uuyt doen brenghen, als deghene, die se in eenich schip, waegen ofte carre is ontfanghende, omme uuyt te voeren. Ende ten eynde de vercoopers van de voorseyde eetbaere dinghen ende speciën, overmitz syluyden duer dese voornoemde ordinantie bedwonghen werden alhier haer goeden te bruycken ende te vercoopen, den prijs van dyen nyet te hoeghe ende tonredelijcken en stellen ofte en maecken, waerduer veel inconveniënten mochten gebeuren, soewel up haere persoenen als op haere goeden: soe is geordonneert, om de voornoemde inconveniënten te verhoeden, dat men de navolgende speciën ende victuailgie sal vercoopen up den prijs, hiernae volgende, verbyedende eenen yegelijcken, wye hy zy, van hier binnen ofte van buyten, deselffde hooger ofte dierder te vercoopen, upte verbeurte van deselve victuailge ofte goeden, ende noch daerenboven arbitralijcken gecorrigeert te werdden.

Eerst een sack taruwe van de alderbesten	XI sc. gr.
Een sack rogge van de alderbesten	VI sc. VIII gr.
Een pont buttere, tzy tonne- ofte versche boeter	V gr.
Een pont Stolckse caese	IX deuyten.
Acht eyeren voor	II gr.

Voortz andere speciën als schapen, lammen, verckens, hoenderen, gansen, eenden etc., en sal men nyet hooger moegen vercoopen, dan die vercocht sijn geweest ten tyde eer dat de Spaensche soldaeten hier binnen den Brielle gefouriëert werden, ende dit al opte pene als boven.

CCLXXII. Nopende de servitiën van den Spaenschen soldaten.

Gepubliceert den IX^en^ Augustij XV^c^ LXXI.

Geordonneert by den stedehouder van den bailliu, burgemeesters ende gerechte der stede van den Brielle, by consente van

den capiteyn ende gouverneur Christopval de Corcuera, om voortsaen te verhoeden de clachten, die dagelicx geschieden van den burgeren, overmitz syluyden de serviciën in specie, als sout, oly, asijn, butter, caese ende diergelijcke haer soldaten, by haer gelogeert, zijn gevende, dat nyemant voertsaen, wye hy sy, hem vervordere eenige serviciën in specie, hoedanich die moegen sijn, syne soldaten te gheven ofte uuyt te reycken, ten waere met synen goeden wille ende pure liberaeliteyt. Ende oft gebuerde, dat de voornoemde soldaten ter oersaecke van dyen haere patronen eenighe fastidie, gewelt oft overlast aendeden, dat die voornoemde patronen hetzelffde van stonden aen sonder lange uuytstell den voornoemden capiteyn aengeven ende claegen sullen, ende dit al opte verbeurte ende peyne van vier ponden Hollantz, te appliceren deene helft ten prouffyte van den officier ende dander helft ten prouffyte van den aenbrenger, rechtevoert aff te panden.

CCLXXIII. (Van de boots an de noortsluysen nyet te meren dan an de palen aldaer.)

Gepubliceert in November LXXI.

Geordineert by den bailliu, burgemeesters ende gerechte deser stede van den Brielle, mitsgaders leenmannen van Voorne, dat nyemande, wye hy sy, schippers, zeeluyden ofte andere, hen te watere generende, hen en vervorderen [1]) eenige boots, schepen ofte schuyten te meren an de noortsluysen deser stede, an eenige gordingen, kaeyen ofte paelen aldaer omtrent, anders dan an deselve palen, die aldaer tot de meringe van haere voorseyde schepen geslagen ende gestelt zijn, ende dit all upte boete van X sc. gr. Vlaems.

CCLXXIV. (Van nyet met paerden te ryden upten hooftdijck vant Oosterlandt nochte upten Heyndijck.)

Voerts zoe wert verboeden ende geïnterdiceert eenen yegelicken met ghenen paerden te ryden upten dijck oft het zant, dat jegenwoerdelijck leggende is, totte passaigie van den poorters ende ingesetenen deser stede ende andere vreemde passaigiers, upten hooftdijck vant Oosterlandt; nochte dat nyemant hem en

---

1) Er staat: „hen nyet te vervorderen".

vervordere te ryden upte matten nochte upten geheelen dijck, genaempt den Heyndijck. Ende wye men bevindt met eenighe paerden ofte waghens daerup rydende, zal verbeuren gelijcke boete als voor(e)n.

CCLXXV. (VAN DE VLETEN TE BRENGEN UPTE BEHOIRLIJCKE PLAETSEN.)

Voorts verbiedt men eenen yegelicken ghenige vleten te werpen, up te doen ofte te brengen aent Hooft deser stede, den Oosterlantschen ende Cleyburchschen dijck, upte boete van vyer ponden Hollants, rechtevoert aff te panden; maer zoe wye hen generen met de voorseyde vleten, zullen gehouden wesen dezelve up te doene ende te brengen upte behoirlijcke plaetzen, die daertoe geordineert zijn.

CCLXXVI. (VAN GEEN VUYLICHEYT TE BRENGEN BY DE SECRETARYE.)

Men verbiet oeck allen burgers ende ingesetenen deser stede eenighe vuylicheyt ofte dreck te brengen, uuyt [1]) te gieten ofte te leggen by ofte ontrendt de secretarye ende der stede muyer in de Coomenstrate, upte boete daertoe staende, rechttevoert aff te panden.

---

1) Er staat: „uuy".

ERRATA.

Blz. 154 reg. 2 v. b. Te lezen: „*inheeft*".
„ 169 „ 2 v. b. Te lezen: „*int*".
„ „ „ 12 v. o. staat: „vuytgereet". Te lezen: „uuytgereet".
„ 172 „ 19 v. o. Te lezen: „*die*".
„ 174 „ 9 v. o. staat: „*tycken*". Te lezen: „*tijcken*".
„ 175 „ 5 v. o. staat: „brlef". Te lezen: „brief".
„ 176 „ 3 v. b. Te lezen: „*voir*".
„ 199 „ 2 v. b. achter „Vlaems" een punt te plaatsen.
„ 207 „ 18 v. b. staat: „wech doen". Te lezen: „wechdoen".
„ 212 „ 5 v. o. staat: „bedoelt". Te lezen: „bedoeld".
„ 231 „ 15 v. b. achter „avont" in plaats van een punt een komma te zetten.
„ 261 „ 5 v. o. staat: „G". Te lezen: „S".
„ 266 „ 18 v. o. achter „weesmeesters" een komma te plaatsen.
„ 267 „ 18 v. b. staat: „alwaert". Te lezen: „al waert".
„ 292 „ 12 v. o. staat: „XV$^{e\,c}$". Te lezen: „XV^{c}".
„ 365 „ 20 v. b. staat: „viseh". Te lezen: „visch".
„ 406 „ 9 v. b. staat: „inge". Te lezen: „inge-".

INHOUD.

		Bladz.
Inleiding		V—XX.
A.	Vorboden geleit in den jare 1346	21— 34.
B.	Voerboden gheleit int jaer 1405	35— 42.
C.	Tvoirbot	43—204.
I.	Van poirters ende poorters recht	45— 57.
II.	Van verboden wapen, vechtelic, vrede te maken ende van ghiselscip.	58— 68.
III.	Van visschers, vorschen visch vercopers ende vischmarct	69— 76.
IV.	Van vleesche ende vleeschouwers	76— 82.
V.	Van brant te verhoeden.	83—103.
VI.	Van vrihede des merkedaigs, ende van koorn, butter ende eyer ter marct te brengen	103—109.
VII.	Van der Maerlantser havene, van den zellingen, van meeren an steygheren, statbomen, doer der stede vesten, van ballaste, van scepen te wyntersate te leggen ende anders diergelicke	109—114.
VIII.	Van der crane, van bier op te slaen, ende van tappers, van meten ende maten ende van gewichten	114—121.
IX.	Van neringe te doen bynnen der vriheit van den Brielle.	121—123.
X.	Van der ordinancie van der stede excisen, die gesloten wert den XVI[den] dage in Meye anno vive ende viertich.	123—133.

Bladz.

XI. Van der heyliger kercken, van bidden ende van bedelairs ende dyergelike . 133—138.
XII. Van de schomakers . . . . . 139—140.
XIII. Van lijnmakers, van kennepen touwe ende van dyet te coepe brenghen. . 140—141.
XIV. Van der stoven ende hair toebehoiren. 141—142.
XV. Van der core van der meede . . . 142—143.
XVI. Van straten . . . . . 143—144.
XVII. Van turve, hout ende colen; van oeft. 144—146.
XVIII. Van den haringtonnen. . . . . 146—150.
XIX. Van vorsschen haringe ende haring-copers . . . . . 150—155.
XX. Van der korffmarct ende corffharinck. 156—160.
XXI. Van den tonharinck . . . . . 161—171.
XXII. Van der jairmarct ten Brielle . . . 171—174.
XXIII. Van der ordinancie van den caepgelde ende vierboetgelde . . . . . 174—175.
XXIV. Van der ordinancie van smarte . . 176—177.
XXV. Van alrehande koorn niet uten lande van Voorn te voren noch uter stede van den Brielle . . . . . 177—180.
XXVI. Van alrehande particulen. . . . . 180—204.
Bijlage . . . . . 205—214.

D. Tnyeuw kuerbouck der stede van den Brielle, begonnen Bamisse XV^{c} zeven ende twintich. (Ordonnanties van de jaren 1527—1571.) . . . 215—427.

Errata . . . . . 428.

WERKEN DER VEREENIGING TOT UITGAAF DER BRONNEN VAN HET OUDE VADERLANDSCHE RECHT.

I. **Het rechtsboek van Den Briel,** beschreven in vijf tractaten door JAN MATTHIJSSEN, op nieuw uitgegeven door Mr. J. A. FRUIN en Mr. M. S. POLS . . . . . *f* 4.75

II. **Rechtsbronnen der stad Zutphen** van het begin der 14de tot de tweede helft der 16de eeuw, uitgeg. door Mr. C. PIJNACKER HORDIJK. *f* 3.50

III. **De middeleeuwsche rechtsbronnen der stad Utrecht,** uitgegeven met Inleiding en Glossarium door Mr. S. MULLER FZ. 4 deelen. *f* 24.50

Inleiding is afzonderlijk in den handel onder den titel:
Recht en rechtspraak te Utrecht in de middeleeuwen . . *f* 7.50

IV. **De oudste rechten der stad Dordrecht en van het baljuwschap van Zuidholland,** uitgegeven door Mr. J. A. FRUIN, 2 deelen. *f* 12.50

V. **De Friesche stadrechten**, uitgegeven door Mr. A. TELTING. *f* 5.—

VI. **Leidsche rechtsbronnen uit de middeleeuwen,** uitgegeven door Dr. P. J. BLOK. . . . . *f* 6.75

VII. **Westfriesche stadrechten,** uitgegeven door Mr. M. S. POLS, 2 deelen. . . . . *f* 15.60

VIII. **Rechtsbronnen der stad Harderwijk,** uitgegeven door Mr. J. L. BERNS . . . . . *f* 3.25

IX. **Stadboek van Groningen**, uitgegeven door Mr. A. TELTING. *f* 2.—

X. **De Saksenspiegel in Nederland,** uitgegeven door Mr. B. J. L. Baron DE GEER VAN JUTPHAAS. 2 stukken. . . . . *f* 7.25

XI. **Stadrechten van Nijmegen,** uitgegeven door Mr. C. C. N. KROM en Mr. M. S. POLS . . . . . *f* 10.50

XII. **Limburgsche wijsdommen,** dorpscostumen en gewoonten, bevattende voornamelijk bank-, laat- en boschrechten, uitgegeven door Jos. HABETS . . . . . *f* 7.25

XIII. **De middeleeuwsche rechtsbronnen der kleine steden van het Nedersticht van Utrecht,** uitgegeven door Mr. R. FRUIN TH. AZ. Deel I, II. . . . . *f* 15.—

XIV. **Oude rechtsbronnen der stad Breda,** uitgegeven door Mr. W. BEZEMER. . . . . *f* 2.50

XV. **Rechtsbronnen der stad Aardenburg,** uitgegeven door G. A. VORSTERMAN VAN OIJEN. . . . . *f* 5.50

XVI. **Ordelen van den etstoel van Drenthe,** uitgegeven door Mr. J. G. Ch. JOOSTING. . . . . *f* 6.25

XVII. **Drentsche rechtsbronnen**, uitgegeven door Mr. S. GRATAMA. *f* 2.25

XVIII. **Het rechtsboek van den Dom van Utrecht,** door Mr. HUGO WSTINC, uitgegeven door Mr. S. MULLER FZ. . . . . *f* 7.—

XIX. **De gilden van Utrecht tot 1528.** Verzameling van rechtsbronnen uitgegeven door Mr. J. C. OVERVOORDE en Mr. J. G. Ch JOOSTING. 2 deelen. . . . . *f* 15.50

XX. **Oude rechten van Steenbergen,** uitgegeven door Mr. W. BEZEMER . . . . . *f* 2.75

Verslagen en mededeelingen. Eerste deel . . . . . *f* 8.60
idem. Tweede deel . . . . . *f* 10.50
idem. Derde deel . . . . . *f* 9.—
idem. Vierde deel. I, II. . . . . *f* 3.50

754451

OUDE VADERLANDSCHE RECHTSBRONNEN.

RECHTSBRONNEN

DER STAD

TIEL.

UITGEGEVEN

DOOR

DR. J. S. VAN VEEN.

'S-GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1901.

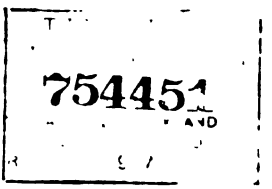
754451

WERKEN

DER

VEREENIGING TOT UITGAVE DER BRONNEN

VAN HET

OUDE VADERLANDSCHE RECHT

GEVESTIGD TE UTRECHT.

TWEEDE REEKS.

No. 3.

'S-GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1901.

OUDE VADERLANDSCHE RECHTSBRONNEN.

RECHTSBRONNEN

VAN

TIEL.

UITGEGEVEN

DOOR

DR. J. S. VAN VEEN.

'S-GRAVENHAGE.
MARTINUS NIJHOFF.
1901.

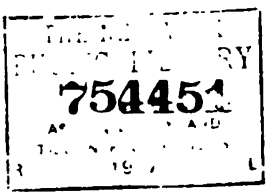
754451

Typ. KEMINK & ZOON, over den Dom, Utrecht.

INLEIDING.

Tiel neemt onder de Geldersche steden een zeer eigenaardige plaats in. Terwijl de overige steden reeds van oudsher onder het gezag der Geldersche graven stonden, is Tiel eerst in 1339 van een Brabantsche een Geldersche stad geworden. Hoe het onder Brabant gekomen is, is ten eenenmale onzeker: wat daarover geschreven is, behoort tot het gebied der conjecturen [1]).

In den oorlog, die in de eerste helft der 14de eeuw tusschen Brabant en Gelre gevoerd werd, nam graaf Reinald op St. Agnietendag 1333 Tiel in en liet alle poorten en muren der stad slechten. Nadat vervolgens door beide partijen hunne geschillen aan de uitspraak van koning Philips van Frankrijk waren onderworpen, bepaalde deze op 30 Augustus 1334, dat Gelre Tiel, Zandwijk, Heerewaarden en Brabant in ruil daarvoor Oudheusden, Hedikhuizen, Vlijmen en Engelen zou bekomen. Naar aanleiding van die uitspraak deed de hertog van Brabant op 10 Augustus 1339 afstand van de genoemde plaatsen, die sedert Geldersch zijn gebleven.

Van de oudste rechten van Tiel, schoon een der oudste, zoo niet de alleroudste stad in Gelderland, weten wij niets; waarschijnlijk zijn bij den brand van 1334 of bij dien van 1350 de archieven verloren gegaan; in 1360 gaf althans de landcommandeur Haen aan die van Tiel een vidimus, daar zij den oorspronkelijken brief „myt kenlicken ongevalle van brant" verloren hadden. Evenmin weten wij iets van den tijd, wanneer en van den vorst, van wien Tiel stedelijke rechten heeft ontvangen en

---

1) Zie v. Spaen, Inl. III, blz. 185—189; Rink, Beschr. der stad Tiel, blz. 16—20.

wanneer aan de stad het recht is verleend om keuren te maken. De wijze, waarop van het midden der 15de eeuw af de stedelijke keuren tot stand kwamen, blijkt zeer duidelijk uit het dienaangaande in het Buurspraakboek opgeteekende. De voordracht geschiedde van wege den magistraat, de goedkeuring door de burgerij, die in haar geheel werd opgeroepen, en de vaststelling weder door schepenvonnis. Van belangrijke besluiten werd een door schepenen bezegelde brief opgemaakt, gelijk er nog eenige in het archief der stad aanwezig zijn. Men ziet hieruit, dat het bestuur van Tiel een voor dien tijd sterk democratisch karakter had.

Aangaande de door mij gebruikte handschriften zij het volgende medegedeeld:

A. Handschrift van het oud-archief van Tiel, papier, smal folio, 87 bladen en eenige onbeschrevene, in perkamenten omslag om een gedeelte van een ouderen, welke laatste tot opschrift heeft: *Van buurspraken ende borgerscappen.* Het bevat een doorloopende reeks van de oorsponkelijke notulen der gehouden buurspraken van 1458 tot 1540 benevens de lijsten der personen, die het burgerschap van Tiel gekregen hebben, en is door verschillende handen geschreven [1]).

B. Handschrift van het oud-archief van Tiel, papier, folio, 109 bladen, waarvan de laatste onbeschreven, in perkamenten band, getiteld: *Oud Privilegien en Buurtspraken etc. boek der*

---

1) Aangaande dit handschrift enz. vermeldt het Verslag over 1897/98 van de Vereeniging tot uitgave der bronnen van het oud-vaderlandsche recht het volgende: „In de nalatenschap van mr. Pols werd teruggevonden een afschrift van een buurspraakboek van Tiel, door mr. N. de Roever jaren geleden ter uitgave aan de Vereeniging aangeboden. De Roever zelf had reeds medegedeeld, dat eene herziening der kopij hem zeer gewenscht scheen; hij meende dit echter wel in de proef te kunnen bezorgen. Na zijn hoogst onverwacht overlijden nam mr. Pols het stuk ter hand. Aanstonds bleek hem toen, dat aan het afschrift nog vrij wat te doen zoude zijn, en daar het oorspronkelijke handschrift geheel onbekend was, meende hij de zaak voorloopig te moeten laten rusten. Het kwam echter thans aan de Directie zeer gewenscht voor, deze zaak met ernst ter hand te nemen, voordat het te laat was. Door vriendelijke inlichtingen van De Roever's opvolger, mr. W. R. Veder, gelukte het het door De R. gebruikte origineele handschrift te ontdekken, en toen dit naar het Tielsche archief was teruggebracht, werd van het gemeentebestuur verlof gevraagd om het stuk in het licht te geven. Het antwoord luidde zeer bevredigend: niet alleen bleek het gemeentebestuur bereid de vergunning te geven, maar het stelde ook een subsidie van f 100 beschikbaar, indien de Vereeniging aan de uitgave wilde verbinden die van de andere Tielsche rechtsbronnen, voorzoover die nog bewaard gebleven waren. Het aanbod werd dankbaar aanvaard."

stad Tiel. Dit boek bevat een aantal bijeengevoegde deelen uit verschillende tijden. Fol. 1—21 bevatten grootendeels aanteekeningen uit de laatste jaren der 16de en het begin der 17de eeuw. Fol. 22—79 zijn door een oudere hand, vermoedelijk uit de eerste helft der 16de eeuw, beschreven met latere aanteekeningen en afschriften tusschen de oude in; in hoofdzaak bevatten zij afschriften van oude privilegiën en extracten uit het sub A vermelde buurspraakboek. Fol. 80—109 bevatten aanteekeningen uit denzelfden tijd als fol. 1—21 en later, als schepenkeuren, resoluties, aanstellingen enz.

C. Handschrift van het oud-archief van Tiel, papier, klein folio, 200 bladen, in roodlederen rug, geheel door een zeventiende eeuwsche hand geschreven en getiteld: *Oude Rechten van Tiel enz.* Het begint met het weekgeding en bevat voorts afschriften van de privilegiën der hertogen, stukken betreffende het richterambt van Nederbetuwe, landbrieven van Over- en Nederbetuwe, Bommel, Bommeler- en Tielerwaard, Veluwe, Buren en Maas en Waal, dijk- en waterrechten, verbonds- en zoenbrieven en andere historische stukken enz.

D. Handschrift van het oud-archief van Tiel, getiteld: *Politieboek der stad Tiel*, papier, folio, 229 bladen, in perkamenten band, geschreven door verschillende handen uit de 17de en 18de eeuw. Het bevat afschriften van dezelfde oude privilegiën als B en C en verder allerlei gildebrieven, ordonnanties enz. uit de 17de en 18de eeuw.

E. Handschrift van het oud-archief van Tiel, getiteld: *Hantvesten van Tiel en Santwijk*, papier, folio, 131 bladen en een aantal onbeschrevene, is gebonden in rood lederen rug en geheel geschreven door één hand uit de 18de eeuw. Het bevat afschriften van de bekende privilegiën, benevens eenige extracten uit de signaten uit de 17de eeuw.

Voorts zijn nog door mij geraadpleegd twee handschriften uit het archief der voormalige Rekenkamer van Gelderland, die ik R^{I} en R^{II} wil noemen.

R^{I} (Charters N° 2, L^{a} g) is een handschrift uit het laatst der 15de of het begin der 16de eeuw, gebonden in een perkamenten omslag en draagt tot opschrift: *Anno* 1327 *per comitem Renoldum. Previlegien der Betuweschen rechten ind previlegien toe Tiel, Zantwijck. Copia des verbonts anno* 1436 *opgericht.* Het bevat verscheidene landbrieven en privilegiën, waaronder alle, die ons uit het Tielsche gemeentearchief bekend zijn. Daarbij de ding-

taal voor doodslag, die ook voorkomt in HS. C, maar met sommige niet onbelangrijke afwijkingen.

R^{II} (Charters N° 2, L^a h) draagt tot titel: *Register van Privilegien, landt ind dijckrechten der twier quartieren Nyemegen ende Ruremunde.* Daarin komt voor een gedeelte, met een oudere hand geschreven dan het overige en wel met eene uit het begin der 16de eeuw; dit gedeelte is een afschrift van R^I. De dingtaal, die hierachter wordt uitgegeven, heb ik ontleend aan dit handschrift, maar tevens gemeend de belangrijkste afwijkingen van R^I en C te moeten aanteekenen. De folieering is niet doorloopend; de drie deelen, waaruit het bestaat, zijn afzonderlijk gefolieerd. De door mij uitgegeven dingtaal komt voor in de tweede afdeeling.

ARNHEM. J. S. VAN VEEN.

I. PRIVILEGIËN VAN VORSTEN.

1. REINALD VAN GELRE EN ZIJN BROEDER EDUARD BEVESTIGEN EN VERMEERDEREN DE VRIJHEDEN EN RECHTEN VAN TIEL EN ZANDWIJK.

1361 Juni 10.

Nos Reynaldus de Ghelria necnon Eduwardus Dei gratia dux Ghelrie ac comes Zutphanie universis presentia visuris salutem et rei geste noscere veritatem. Que geruntur in tempore, ne labantur cum tempore, scriptis et dictis testium expedit perhennari. Elucescat igitur universitati vestre, quod nos opidum nostrum de Tyle et villam nostram de Zantwijc in omni jure et conditionibus, quibus serenissimus princeps felicis recordationis, dominus Heinricus Romanorum imperator, tenuit et possedit, tenere et pro nobis, nostris heredibus et successoribus promittimus observare fide prestita corporali, quod jus et condiciones tales sunt, in quibus prefatus imperator dictos Tyle et Zantwijc possidebat, scilicet:

1. Quod burgenses in Tyle residentes et advenientes, qui fecerint et facient jus et consuetudinem suorum burgensium, liberi essent ab omni servitio, quod dicitur *heervaert*, sed si nos, noster dapifer seu officiatus quicumque ad defendendam terram nostram seu ad jus nostrum persequendum dictos opidanos nostros requisierimus, nobis in hiis ac nostris justiciariis pro toto posse suo fideliter assistere tenebuntur, ita tamen, quod eadem die, qua super hoc moniti opidum de Tyel predictum exierint seu villam, redire valeant ad eandem.

2. Ac a thelonio in ducatu nostro Ghelrensi ac omnibus transactionibus [1]) ac coactionibus quoad proprium arbitrium eorumdem etiam liberi erunt et soluti.

---

1) De brief van 1371 heeft *exactionibus*.

3. Ac eosdem stare in omnibus secundum sententiam et judicium scabinorum ville nostre supradicte promit- timus, quam sententiam vel quod judicium moniti infra sex septimanas proferre tenebuntur.

4. Et si dicti scabini sententiam vel judicium inique protulerint, in domo nostra mediantibus septem paribus scabinatuum et non aliter reprobari poterunt et convinci.

5. In quo jure et conditionibus nos predicti Reynaldus et Eduwardus pro nobis ac nostris heredibus ac successoribus compromisimus liberaliter ac contradictione quacumque remota firmiter et inviolabiliter tenere opidanos nostros prenotatos, propter que, prout superius scripta sunt, opidani nostri nostre ville predicte nobis agrum unum, qui dicitur Borgad, et alium, qui dicitur Ham, illi vero de Zantwijc agrum, qui dicitur Lantwert, nobis et nostris heredibus ac successoribus perpetuo tenendos et habendos contulerunt.

In quorum confirmationis et ratificationis nostre testimonium et memoriam perpetuam sigilla nostra presentibus duximus apponenda. Actum et datum anno Domini millesimo triscentesimo sexagesimo primo, feria quinta post diem beati Bonifacii Martiris et sociorum eius [1]).

Per dominos { Johannem de Morse. D. de Covorden. Jo. de Mirlar. Jo. de Strata. Jo. de Benthem. } S. Jo. de Oye.

(Naar den oorspronkelijken, perkamenten, in het archief der gemeente Tiel aanwezigen brief, waaraan de zegels ontbreken.)

---

2. Reinald III van Gelre vermeerdert de rechten en vrijheden van Tiel.

1371 September 25.

Wij Reynout, bij der genaden Goits hertoge van Gelre ende greve van Zutphen, doen kont allen luden, dat wij overmytz onsen

---

1) Bovenstaande brief is bij Nijhoff uitgegeven, Dl. II, oork. N° 109. In 1371 heeft Reinald na Eduards dood een brief van nagenoeg gelijken inhoud aan Tiel gegeven, te vinden in HS. f. 23 verso.

gueden raet om nutticheit ende gemeynen orbaer van ons ende van onser stat van Tyel hebben ghegeven, gewilkort ende gehengt, geven, wilkoeren ende gehengen voir ons, voir onse erffgenamen ende voir onse nacomelinge onsen schepenen, den geswaeren van onser stat van Tyel ende den geswaeren van den ghilden van Thiel gemeynlicke, erfflicke ende ommermeer dese punten ende vrijheiden, die hyernae staen beschreven, welcke punten ende vrijheiden zolen setten ende maken onse schepenen ende die geswaeren van onser stat van Tyel ende den geswaeren van den ghilden van Tyel voirscr., dye dair altois ten tijden van onser wegen off van onser nacomelinghe wegen sijn zolen, nae haren besten ende nae gemeynen orbair tot Tyel, tot Zandtwijck ende binnen der voirscr. vrijheit van Tyel, alsoe veerre alst des hartogen was van Brabant, dat is te wetene:

1. In den yersten dat onse schepenen ende die geswaeren van onser stat van Tyel ende die geswaeren van den ghilden van Tyel voirscr. mogen zetten ende zolen zetten tot Tyel ende Zandtwijck assise gemeynlicke op alrehande goet ende komanschappe, die men dair coepen ende vercoepen sall, ende dye assise hoegen ende nederen nae haren guetduncken.

2. Voirt dat men geen byer drincken en sall noch vercoepen tot Tyel noch tot Zandtwijck, het en sij gebrouwen aldaer ende mytter gruyten van Tyel gegruyt, op alsoelcke boyten, als sij dairop setten zolen.

3. Voirt dat men alrehande goet van gewichte dair wegen zall mytten gewichte van onser stat voerscr. ende myt ghenen anderen op alsoelke boeten, als sij dairop zetten zoelen.

4. Voirt dat sij een broethuys ende een vleischuys mogen doyn tymmeren ende maken binnen onser stat van Tyel voirscr., dair sij willen, und dat sij daeraff dye renthen zoelen hebben.

5. Voirt dat men tot Tyell ghene laken strijken en sall dan dieghene, die onse schepenen ende die gesworen voirscr. dairtoe zetten zolen.

6. Ende alle dese punten ende vrijheiden hebben wij gegeven ende geven onser voerscr. stat van Tyel ewelicken ende ommermeer, opten tyns van ses pennyngen auder grote tornoyse elcs jairs ons te ghelden in onser Vrouwen daghe Lichtmisse.

7. Ende hebben bevolen ende bevelen alsoe ernstlike, alze wij mogen, onsen schoutede, dye nu tot Tyel is, ende die naemaels schoutede dair sijn sall, weert sake dat yemant tot Tyel off tot Zandtwijck hiertgegen ginge off dede in enniger maniren, dat

hij dat berichte ende dairover richte ende dat sij elcken doen ghelden, gelijck dat onse schepenen ende gesworen voirscr. zetten zoelen ende maken, wanneer hijs van hare wegen verzoecht wordt, sonder ennich gebot dairaff te hebben van ons off van yemant anders van onser wegen.

(Hier volgt de confirmatie van de privilegiën der stad Tiel.)

Gegeven int jaere ons Heren dertyenhondert eenendetseventich, des vijfften dages na sunte Mattheus dach [1]).

Op de plica staat:

Presentibus consulibus dominis Jo. de Moirsse, Joh. de Broichusen, Jo. de Lyenden, Wernero de Swalmen, Woltero de Ysendoern, Ar. de Lawyc, militibus.

(Naar HS. B. f. 25 recto.)

---

3. REINALD IV SCHENKT RECHTEN EN PRIVILEGIËN AAN TIEL.

1410 April 22.

Wij Reynalt, bij der genaiden Goids hertoge van Gulich ende van Gelre ende greve van Zutphen, doen cont allen luden mit desen apenen brieve ende bekennen, dat wij bij raide ende goitdoncken onser raide ende vriende ende omme sonderlinge gonste ende trouwen dienste, dien ons ende onsen alderen onse goide lude ende getruwe die burgermeisters, schepenen, raide, burgere, ingeseten ende onderseten onser stat ende schependomps van Tyele ende van Sandwijck ende hoere voirvaren ducke gedain hebben, ende die sij ende hoere erfgenamen ende naecoemelinge ons ende onsen erven ende naecoemelingen noch mennichwerff doin sullen, allen denselven onsen goiden luden, die burgermeisters, schepenen, raide, burgere, ingeseten ende onderseten onser voirscr. stat ende schependomps van Tyele ende van Sandwijck nu ter tijt sijn, ende hoerre alre erven ende naecoemelingen, die naemails in den voirscr. onser stat ende schependomme van

---

1) Deze brief is uitgegeven bij Nijhoff, Dl. II, oork. N' 193. Een brief van gelijken inhoud, vermeld bij Nijhoff, Dl II, oork. N' 110, was in 1361 op Donderdag na St. Bonifacius door Reinald en Eduard te zamen gegeven.

Tyele ende van Sandwijck wonen soelen, gegeven hebben ende geven mit desen tegenwoirdigen brieve erflich, ewelich ende ummermeer voir ons, onse erven ende naecoemelinge alsulch recht te hebben ende te behalden, als in desen brieve beschreven steyt ende hiernae volget, dat is te weten:

1. In den yrsten, dat gheen man van den borgeren tot Tyele ende tot Sandwijck sijnss echten wijfs goet noch sijnre kynder goet, dairmede hij in gemeyne boedel sit, noch nyemant des anders goet verbroeken, verbaelmonden noch vervechten en mach in den schependomme van Tyele ende van Sandwijck tegen ons, onse erven ende naecoemelingen, mit wat broeken dat dat geschien mochte; mer dieghene, die die broeken dede, die sal stain tot schepenvonnisse nae den broeken, die hij gedain hedde; mer dat wijff off die kyndere off yemant, die mitten anderen in gemeyne boedel seten mitten ghenen, die die broeken gedain hadde, die sullen blijven sitten in dien goide sonder broeke tegen ons off onse erven of naecoemelinge ther thijt toe, dat onse richter mit hem deyle ende neme desgheens broeken van sijnen goide, die die broeken gedain heeft, ende nyemant anders, als voirscr. steyt.

2. Voirt weert sake, dat yemant van onsen borgeren voirscr. off yemant van buten enen voirspreke begerende weer aen onsen richter, so sal onse richter dien mynssche enen voirspreke werven omme des mynsschen gelt ter schepen seggen, dair hij mede bewaert is.

3. Voirt so en sullen wij engheen borgers tot Tyele noch tot Sandwijck aentasten noch doin vangen buyten schepenvonnisse in gheenre wijs, wij en sullen sij doin ten recht setten ende ter schepenvonnisse, dair sij wonaftich sijn.

4. Voirt weert sake, dat yemant van den borgeren voirscr. in enen doitslach geleecht ende beclaecht worde, als recht is, ende die mynssche ter sijnre onschout gewijst wurde, so sal onse richter die onschout nemen van dien mynssche sonder vertrecke mit gevollich van vyer goider knapen tot hem sonder argelist ende hem den eet te staven, so hirnae bescreven steyt, dat is te weten, dat hij sweren sall ten heiligen, dat hij onschuldich is raids, daids ende wetentheit van dode des mynsschen, dair hij aff aengesproken ende beclaecht is. Ende dairmede sall die mynssche quijt sijn van ons ende den clegeren, ende men sall dien mynssche noch sijn hulpers nyet bevangen, als sij opten heiligen comen sijn, in gheenre wijs.

5. Voirt sullen wij onse derp van Sandwijck halden in alle den rechten, dat wij onse stat van Tyele ende hoer borgers halden, ende dairyn beschirmen ende doin halden, behaldeliken onser stat van Tyele hoirre brieve, die sij heeft van den derpe van Sandwijck, ende hoer alde gewoenten ende hercomen sonder argelist.

6. Voirt so en sall onse richter van den burgeren tot Tyele ende tot Sandwijck, als hij sij toespreect int gericht voir die schepen van broeken, als van mes trecken of mit weren geworpen off geslagen, nyet meer boeren tot onser behoeff dan vijftien schillinge, als van vijffendeviertich schillingen, so dat van alds herkomen is, alsulchs paymentz, als men bynnen onser stat van Tyele gemeyn- liken erftyns mede betalen sall, ende die ander dartich schillinge sal boeren onse stat van Tyele voirscr.

7. Voirt sall onse richter boeren tot onser behoeff van denselven borgeren van enen vuystenslage twintich schillinge paymentz voirscr.

8. Voirt sal onse richter boeren tot onser behoeff van denghenen, die van buyten comen ende gheen borghers en sijn, van denselven broeken, als hij sij toespreect int gericht voir die schepenen, als van mes trecken of mit weren geworpen of geslagen, vyer pont alsulchs paymentz, als men in der tijt van onsen broeken nemen sal in der Nederbetuwe; ende van enen vuystenslaige een pont desselven paymentz van denselven luden, die van buyten sijn ende die engheen borgers en sijn.

9. Ende so wanneer onse richter ennigen mynsschen van bynnen of van buyten voir dieselve broeken doet daghen of besetten ende dairaff toespreect int gericht voir die schepenen, so en sal gheen mynssche, die dieselve broeken ghyet ende die opleget ende betaelt voirt gericht voir die schepenen, verboeren weder ons, onse erven ende naecoe- melingen, hij en sal myt dyerre betaelder broeken qwijt wesen sonder ede.

10. Voirt en sall onse richter die borgers voirscr. noch nyemant van buyten, van wat saken hij sij doet daighen off besetten ende toespreect int gericht voir die schepenen, nyet langer borchtochten noch halden mitten gericht van ontversten dan sess weken lanck sonder enniger konne argelist, beheltlich hiertoe mede onser stat van Tyele ende den derpe van Sandwijck hoerre brieve, kaerten ende privilegien ende hoere goide alde gewoenten ende hercomen, die sij voir hebben van ons ende van onsen alderen.

11. Voirt so willen wij ende bevelen ernstlich onsen amptman

ende richter van Nederbetuwe, van Tyele ende van Sandwijck, die nu in der tijt is off naemails wesen sal, ten heiligen te sweren op desen brieff alle dese vurscr. punten ende rechten te halden, die hierynne beschreven stain, also als hi sweert opten brieven ende privilegien, die onse voirscr. stat ende schependomme van Tyele ende van Sandwijck hebben van onsen voirvaderen goider gedacht ende van ons.

Alle dese voirscr. punten ende vorwerden hebben wij hertoge voirscr. voir ons ende voir onse erven ende naecoemelinge geloeft ende geloven in alsulker maiten, als wij ende onse voirvaders seliger gedacht geloeft hebben in den brieven ende privilegien, die onse stat ende schependomme van Tyele ende van Sandwijck voirscr. van ons hebben, erflich, ewelich ende ummermeer te halden ende tè doin halden ende nyet te breken in enniger wijs, uytgenomen alle argelist. In orkonde onss segels aen desen brieff gehangen. Gegeven in den jairen onss Heren dusent vyerhondert ende thiene des Dynstaigs nae den Sonnendaige Cantate, dat was opten tweendetwintichsten dach van Aprille.

Op de plica staat:

Per dominum ducem, presentibus de consilio dominis Johanne de Wyenhorst, magistro curie, Johanne de Rossem, Ottone de Haeften, militibus, Theoderico domino de Wissche, Gerardo then Haghe, reddituario generali Gelrie, Arnoldo de Alpen, marschalco curie, necnon Arnoldo dicto Pyeck, armigero.

(Naar den oorspronkelijken, perkamenten, in het archief der gemeente Tiel aanwezigen brief, waaraan bevestigd is des hertogs uithangend zegel in roode was.)

---

4. Hertog Arnold geeft aan die van Tiel tolvrijheid te Oyen.

1434 Maart 10.

Wij Arnolt, van der genaden Gaitz hertoge van Gelre ende van Gulich ende greve van Zutphen, doin kont ende bekennen voir ons, onse erven ende nacomelingen, dat wij onser stat van Tiell, hoeren burgeren ende ingesetenen, die nu sijn off hiernamails wesen soelen, ende onsen dorpe van Zandtwijck gegont hebben ende gonnen myt desen onsen openen brieve, voir onsen

toll tot Oyen, wair dat die oich gelacht off in wes handen die comen moichte, myt hoirre haven ende guede tollvrij te varen; beheltlich ons ende onsen erven ende nacomelingen, dat sij oerloff eysschen ende gesinnen soelen ayn onsen tolneren, ende wordt hoin oirloffs geweygert, soe mogen sij dan varen sonder ons dairayn te broeken. Sonder alle argelist. In orkonde ende getueghenisse der wairheit soe hebben wij onsen segell van onsen rechten weten ende wille aen desen apenen brieff doyn ende heiten hangen in den jaer ons Heren duesent vyerhondert vierendedirtich des Guedensdaighs na den Sonnendage, als men singhet Letare Jherusalem [1]).

(Naar HS. B. f. 32 verso.)

---

5. Hertog Arnold geeft nieuwe rechten en vrijheden aan die van Tiel en Zandwijk.

1447 December 3.

Wij Arnolt, bij der genaden Gods hertoge van Gelre ende van Gulich ende greve van Zutphen, doen kondt allen luden myt dessen apenen brieve ende bekennen, dat wij bij raede ende goetduncken onser raede ende vrunde ende om sunderlinge gunst ende trauwen dienst, dien onss ende onsen alderen onse goede lude ende getrauwe, die borgermeysters, scepen, raede ende borgeren, ingeseten ende onderseten onser stat ende scependoms van Tiell ende van Zandwijck ende horen voervaderen ducke gedaen hebben ende die sij ende hoer erffgenamen ende nacomelingen onss ende onsen erven ende nacomelingen noch menichwerve doen sullen, allen denselven onsen goeden luden, die borghermeysters, scepen ende raede, borger, ingeseten ende onderseten onser stat ende scependoms van Tyell ende van Zandwijck, die nu ter tijt sijn, ende hoerre alre erven ende nacomelingen, die naemaels in der voerscr. onse stat ende scependom van Tiell ende van Zandwijck wonen sullen, gegeven hebben ende geven myt dessen tegenwoerdigen brieff erffelic, ewelic ende

---

1) Nijhoff, Dl. IV, oork. N° 119, vermeldt een nagenoeg gelijkluidenden brief, aan die van Zalt-Bommel gegeven, te vinden in het archief der voorm. Rekenkamer (Charters N° 2. La i, fol 245).

ummermeer, voer onss, onse erven ende nacomelingen, alsulck recht te hebben ende te behalden, als in dessen brieff bescreven steet ende hiernae volcht. Dat is te weten:

1. In den yersten dat nae datum des briefs voertaen nyemant, hij sij man off vrauwenpersoene, die dijcken liggende heeft in den gerichten van Tyel off van Zandwijck, sijn dijcken en sall laten liggen verlaren, die nyet doerbrakich off wadich worden en weer; dede dat daerentheynden yemant, die mensch sal daeraen gebroeckt hebben sijn lijff ende sijn guedt tot onser behoeff ende sal dan terstont ontborgert sijn tot Tiel ende tot Zandwijck vurscr. ende daer voert alsdan nummermere borger te mogen werden.

2. Weert oeck sake, dat in den voerscr. gerichten voertmeer enige dijcken doerbraken off wadich worden, so en sal die mensch, die die dijcken sijn weeren ende toebehoren, die doerbraken off wadige dijcken nyet laten liggen ongemaect voir verlaren dijcken, bij der voergeruerten broken ende peenen van lijff ende guedt tot onser behoeff ende ontborgert te sijn ten ewigen dagen toe, als voerscr. is, ten weer sake, dat die mensch, die die dijcken sijn weeren, alsoe arme weer, dat hij van gerechter armoeden dess dijcks geen macht weder en hed te doen maken, so sall dieselve mensch dan sich dess affdoen voer onsen richter ende tween scepenen tot Tiell off tot Zandwijck myt sijnen eden vleysscelick aen den heyligen te sweeren myt gestaefden eden, dat hij van kenlicker noot ende van gerechter armoeden geen macht en heeft den doerbraken off wadige dijcken weder te doen maken na sheemraeds koere, ende dien eedt sall onse richter apenbaerlic nemen; ende so mach die mensch dan sonder broke aen onss dien dijck laten liggen verlaren ende mach borger blijven off warden, ende dat in sulken voirwarden, dat hij van den verlaren dijck noch van sijnen toebehoer geenrehande guedt afftrecken, ophauwen, breken noch bloeten en sal, cleyn noch groot, luttel noch vele, bij derselver broeken van lijff ende guedt ende ontborgert te sijn, als vurscr. is; ende alle gueds, rede ende onrede, dat die mensch heeft liggen in den vurgeruerten gerichten, die die verlaren dijcken laetste sijn weeren, dat sal nochtant voer ende ten yersten wesen ende blijven in den voergeruerten verlaren dijcken ende in sijnen onraet sonder yemants wederseggen.

3. Weert oeck sake, dat tot eniger tijt in den voerg. gerichten enige dijcken verlaren bleven liggen nae datum dess

briefs, so en sullen die seven, wanneer men die verlaren dijcken myt horen onraet geven ende heren sullen, geen macht hebben van weerden in den rechten die verlaren dijcken te heren off den onraet daeraff te bewijsen op enigen huyse off hoffsteden, tymmer off thyns, gelegen in den voerg. gerichten van Tyel off van Zandwijck, in geenre wijs; uutgesceyden ende behelte-licken so wat huys, hoffsteden, tymmer of thyns dat op datum dess brieffs beboedelt is myt enigen dijcken, tot Tyell off tSand-wijck gelegen, off dairmede beboedelt is geweest binnen thyen jaren laetste voirleden voer datum dess briefs ten alrelangsten ende nyet langher, dat dan oeck also bewijsselic is, dat men dat bewijsen mach myt goeden waerre konden. Oft sake weer, dat alsulke dijcken verlaren bleven liggen ende geheert worden myt horen onraet, als recht is, dat dan die huyse, hoffsteden, tymmer off thyns, die alsoe daermede beboedelt weeren, als voerscr. is, daer nyet vrij aff en sullen wesen; anders willen wij, dat voertaen alle huyse, hoffsteden, tymmer ende thyns, gelegen in onsen voerg. gerichten van Tyell ende van Zandwijck, ten ewigen dagen toe vrij sullen wesen ende blijven van allen dijcken ende van allen onraet van dijcken, uutgesceyden als voerscr. is, sonder yemants wederseggen.

4. Oeck willen wij, dat onse richter tot Tyell ende tot Zandwijck voertaen tot genen gerichte sitten en sall noch oeck nyet richten en sall tot Tyell noch tot Zandwijck dan alleen bij clymmender sonnen voer den middage tusschen den middage ende twee uren voer den myddage sonder argeliste, uutgesceyden ende behaltelicken die eynteftige dage te blijven staen in horen alden gewoenten ende heerkamen, als dat van alds gewoenlic is geweest.

5. Mede willen wij, oft sake weer, dat yemant gepeyndt worde tot Tyell off tot Zandwijck, van wat saken die peyndinge oeck wesen mocht, dat die mensch, die alsoe gepeyndt worde, sijn pande sal mogen weeren binnen den yersten drien dagen na der voerscr. peyndinge, off hij will, eer men hem enigen scade sal mogen doen in den rechten mytten voerscr. peyndingen; ende off die mensch binnen den voerscr. drien dagen sijn pande sall willen weeren, dat mach hij doen aen den gezworen bode, daer hij mede gepeynt weer, mer off hij den gezworen bode nyet vynden en konde off krigen, dat hij dan sijn pande weren mach aen onsen gezworen richter, off en kond hij den richter voerscr. nyet krigen noch vynden, dat hij dan sijn pandweringe doen mach aen den borgermeystern off voer tween scepenen tot Tyel off tot

Zandwijck ende staen dan van diere saken, daer hij om gepeyndt weer, ten rechten dengenen, die hem had doen peynden, int yerste weeckgedinge daernae volgende, recht ende vonniss der scepen daeraff te verwachten na den gewoenten des weeckgedings; ende anders van diere voerscr. peyndingen vorder genen scade te krigen noch te lijden. Ende behalteliken oeck hierentheynden onser stat ende ondersaten van Tiell ende van Zandwijck vurscr. all hoer voerbrieven, kaerten ende privilegien ende haer goede alde gewoenten ende heerkamen, die sij van onss ende onsen voervaderen hebben, in hoerre volcomenre machten te blijven.

6. Voert so willen wij ende bevelen eerstelic onsen amptman ende richter van Nederbetue, van Tyell ende van Zandwijck, die nu in der tijt sijn off naemaels wesen sullen, then heyligen te zweeren op desen brieff alle dese voerscr. punten ende rechten te halden, die in desen brieff bescreven staen, alsoe als sij zweeren opten brieven, kaerten ende privilegien, die onse voerscr. stat ende scependomme van Tiel ende van Zandwijck hebben van onsen voervaderen gueder gedechten ende van onss.

Alle dese vurscr. punten ende vurwarden hebben wij hertoge voerscr. voer onss ende voer onsen erven ende nacomelingen gelaift ende gelaven in allsulker maten, als wij ende onse voervaders selliger gedachten gelaift hebben in den brieven ende privilegien, die onse stat ende scependom van Tyell ende van Zandwijck voerscr. van onss hebben, erffelic, ewelic ende ummermeer te halden ende te doen halden ende nyet te breken in eniger wijs. Uutgenomen all argelist. In orkonden dess hebben wij onsen segell aen desen apenen brieff doen hangen. Gegeven in onser stat Tyell in den jaer onss Heren dusent vierhondert soevenendeveertich op sunte Barbaren avont Virginis.

Op de plica staat:

Per dominum ducem, presentibus de consilio domino Heynrico filio de Meirr, domino de Werde, milite, Johanne de Rossem, filio domini Johannis de Rossem, Arnoldo necnon Walramo de Haeften fratribus, Francone Pieck et Udone Talholtz, reddituario supremo terrarum Gelrensium.

(Naar den oorspronkelijken, perkamenten, in het archief der gemeente Tiel aanwezigen brief, waaraan bevestigd is het uithangende zegel van den hertog in roode was.)

6. VAN VERJAERDE SCHULTBRIEFFEN.

1463 JULI 15.

Wij Arnolt, van der genaden Gaitz hertoge van Gelre ende van Gulich ende greve van Zutphen, doen cont, alsoe onse getrouwe stat van Tyell ons nu opgedaen ende guitlick te kennen gegeven heefft, woe onder onsen burgeren ende ingesetenen aldair vast irringe ende gebreken vallen van verleghen scoltbrieven ende die lude voir dat gericht te dagen, ons oitmoedelich biddende dairop te willen versien, gelijck des tot nut ende orber noit gheboeren mach, soe bekennen wij hertoge voirscr. voir ons, onse erven ende nacomelingen, dat wij te vorder omme lyeffden, trouwen ende gelouven wille derselver onser stat van Tyell, soe sij doch nu verbrant sijn, belyefft, verleent ende gegeven hebben, believen, verleenen ende geven mit desen brieve, dat men nyemant bynnen derselver onser stat ende gericht van Tyell ende Zandtwijck omme eynre saken ende toespraeken wille vorder off meir dan eens en sall dorven gedagen voir dat gericht, ende dat men dan dairmede sal mogen doyn ende voirtfaren nae der stat rechten ende gelijck off hij meer ende vorder gedaigt weer. Voirt alle scholtbrieve, gegeven bynnen derselver onser stat ende gericht vurscr., dair die taildage aff omme ende nyet gemaint en weren, sal men noch manen bynnen desen naesten drye jaeren nae data dis bryeffs nae een anderen volgende; ende brieve, dair die taildage noch nyet aff omme en weren, die nu gegeven sijn off ommermeer gegeven soelen werden ten ewigen dagen toe, sall men oick altijt moeten manen ende vorderen bynnen den naisten drye jaeren nae den taildage derselver bryeve. Ende off des nyet en geschege, soe solden alle die brieve, dairaff voirgeruert is, sleper, doot, machteloess ende van egeenre werden sijn, uytgescheiden van onmundigen kynderen ende luden, die butenlendich weren ende nyemant oere saken bevalen ende gemechticht hedden, als recht were, die soelen hoire bryeve oich manen, die onmundigen bynnen den naisten drye jaeren, dat sij mondich weren, ende die uytlendigen bynnen den naisten drye jaeren, dat sij weder bynnen landtz komen weren, ende alsdan oich voirt staen in maeten voirscr. Ende dit allet sonder argelist ende ongeverlich. Orkonde des hebben wij hertoge voirscr. onsen segel ayn desen bryeff doyn ende heyten hangen in den jaer

ons Heren duesent vierhondert dryeendetsestich des Frijdages nae sunte Margrieten dach Virginis.

(Naar HS. B. f. 33 recto.)

---

7. Hertog Karel bevestigt en vermeerdert de rechten en vrijheden van Tiel.

1523 April 22.

Wij Kairle van der genaden Goeds hartoich van Gelre ende van Gulich ende greve van Zutphen doen kont ende bekennen,

1. dat wij onse lyeve getrouwen borgermeysteren, scepenen ende rait ende sementlicke borgere ende ingeseten onser stat Tyel nu sijn off hiernamails wesen sullen, confirmiert ende bestedicht hebben, confirmieren ende bestedigen avermitz desen onsen apenen bryeff alle hoir privilegien, carten, bryeven, rechten, vrijheiden ende alde guede gewointen, die sij van onsen lyeven heren ende vurvaderen, greven ende hartoighen van Gelre loeflicker gedachten verkregen ende gehadt hebben, gelijck oen die (van) wilneer den hoigheboeren furst, onsen lyeven heeren ende vader hartoch Adolph milder gedachten geconfirmiert ende bestedicht sijn.

2. Ende opdat dye uytheymsche, die in onse gericht van Tyel ende Sandtwijck nyet woenachtich en sijn ende an dieselve gerichte te doen hebben off cregen, myt langer vertreck in oeren stucken [1]) nijt opgehalden en worden, willen wij, dat onse richter ende scepenen aldair den uytheymschen onvertochlick recht binnen drye dagen, naedat men des gesint, voertmeer doen ende wederfaren laiten sullen, then were, dat die saick soe wichtich ende intrykait ende swair weren, dat die scepen oer berait billick nemen musten: soe sullen sij hoire beraet dairop mogen nemen nae alder gewoenten, noetdurft der saken.

3. Dergelijken willen wij, dat alle erve, alde ende nije genoempt, in onsen gericht van Tyell ende Sandtwijck gelegen, van nu voirtan versterven, erven, komen ende vallen sullen, dair sij myt [2]) Gaetz ende rechtz wegen behoeren.

---

1) In Dl. XI, fol. 95, van de XIV Registers (archief Rekenkamer), waar deze briet voorkomt, staat *saicken* i. p. v. *stucken*. Eerstgen. lezing verdient m. i. de voorkeur.

2) Het afschrift in de XIV Registers heeft beter *van*.

4. Willen wij oick ind bevelen myt ernst, dat onse richter van Tyel toe gueder tijt, toe voermiddage, op die entafftige, gewoentlicke dage to gericht sitten ende soe voert continueeren ende richten sall.

5. Ende willen oeck nyet, dat men voirtmeer uyt onse bancken van Echtelt off uyt ennige andere bancken myt dijckgyfften springen off commen sal in onse gericht van Tyel ende Sandtwijck.

6. Dergelijken en sullen oick die van Tyel ende Sandtwijck uyt oeren gericht in onsen gericht van Echtelt off in anderen gerichten mogen springen noch dijken geven, ende off des wes hierenboven gescege, sal van onweerden ende machteloes sijn.

Ende wij hebben oer alle punten ende artikelen voirs. geloefft ende geloeven in gueder trouwen vast, stede ende onverbrekelic te halden ende te voltrecken, sonder all arch ende list.

Dess toe oirkonde der wairheyt ende gantsser vaster stedicheyt hebben wij hartoch voirs. onse segell van onser rechter wetenheit ain desen onsen bryeff doyn inde heyten hangen in den jair ons Heren duesent vijffhondert ende dryeendetwyntich opten tweentwyntichsten dach van den Apryll [1]).

(Naar HS. B. f. 43 recto.)

---

1) Deze brief wordt vermeld bij Nijhoff, Dl. VI. 2, oork. N° 1194.

II. BUURSPRAKEN.

1432 Augustus 2.

Wij Geryt van der Moelen, Jan van Delen Janssoen, Jan Lambertssoen, Jan die Joede, Derick Peterssoen ende Willem Zuermont van Merten, scepenen in Tyel, orkonden ende tuegen apenbairlicke mit desen apenen brieve, dat huden des dages in eenre apenbairre buerspraeken een overdrach gemaict is tusschen onser stat van der eenre sijden ende tusschen die geërffden in den gerichte van Tyel van der andere sijden, ruerende van der Tyelscher sluysen ende van den dijck, dair die sluyse in leecht, in alsulcker voirwerden [1]), als hiernae bescreven steet. Dat is te weten, alsdat die geërffden onse borgers, die in den gerichte van Tyel geërfft sijn, overgegeven hebben voir hem ende voir (oere) erven ende nacomelingen, dat sij die sluyse ende dijck vurss. in alder maten, soe onse stat wilneer dairtoe gerecht mucht wesen, voirtain op oeren erve ende op alle der gemeynre [2]) erven, die der voirss. sluysen sullen genyeten, buten der stat cost hauden ende verwaren sullen, ende hebben die sluyse ende dijck voirss. alsoe aingenomen op oer erve ende dergeenre, die der voirss. sluysen sullen genieten, ende dairop te blijven then ewigen dagen sonder ennich wederseggen. Ende hebben mede gelaefft, dat onse stat geen krott noch hiender noch scade dair meer aff commen en sall in enniger wijs. Des soe sullen die buermeisters van den geërffden voirs. in der tijt jairlix buermeysters kyesen moigen op oeren eedt

1) Vóór *voirwerden* is in het HS. het woord *maiten* doorgeslagen.

2) In verband met hetgeen een paar regels verder staat, vermoed ik, dat i. p. v. *gemeynre* te lezen is *geenre*.

ende enen scutter onbecroent van den raide tot Tyel in der tijtt bij acht off tyen geërffden of meer, die hoem onse richter tot Tyell in der tijt tot gesinnen der buermeisters vurs. eyden sall, als gewontlicken is, ende all argelist hierin uytgescheyden. Ende dit is alsoe gevest mit vonnisse onser scepenen, alsdat die geerffden voirs. dit hiernaemails myt genen rechten te breken en moegen. Oirkonde des bryeffs hebben wij schepenen voirgeruert onse segelen ain desen bryeff gehangen. Gegeven int jair ons Heren duesent vyerhondert tweeendedirtich des anderen dages nae sunte Peters dach, die men noempt Ad vincula [1]).

(Naar HS. B. f. 64 recto.)

1444 November 12.

Wij borgermeistere, scholt, scepen ende gemeyn raet der stat van Tyel maken condt ende kenlick allen luden myt desen apenen bryeve, dat huden op desen dach datum des bryeffs in eynre apenbaire, volre, gemeynre buersprake, die binnen onser stat van Tyell geroipen wass, alst recht was, commen sijn die gemeyn borgere ende ingeseten der stat van Tyel voirs., dye dairtoe ter buersprake gecommen weren; ende sijn des sementlicke ende eendrechtelicken eens geworden ende myt consent ende bekennynge onss raitz in der tijt avercommen ende gesloten ende hebben sementlick avergegeven, als soe voele onrelicke saicken geschyen ende gehandtyert weeren opten verloeren dijken, die onredelicheyt meer te verhueden, als men best moicht. Soe hebben sij myt ons eendrechtelicke gesloeten ende avergegeven:

1. In den yersten, weert sake, dat ennich borger off borgerinne offte ingeseten in der stat van Tyel offte in den dorpe van Sandtwijck sijn dijken, die hij laitst hergebracht hadde, voir verloeren [2]) sonder bewijsselicke, kennelicke nootsaicken, dat is te verstaen, als die dijck nyet doirbrekich off waedich geworden en weer ende dat bewijsselick ende apenbairlick weer, dat hij off sij den dijck geen macht te maken en hed, die sall dair den heer ayn gebroect hebben sijn lijff ende sijn guet.

---

1) Deze brief is uitgegeven door Rink, Bijlage F.

2) Hier schijnt een werkwoord uitgevallen te zijn, waarschijnlijk *liggen lyet*.

2. Ende soe wie tot Tyel offte tot Sandtwijck ennige dijck liggen lyet voir verloeren dijcken, wer hij borger offte borgerinne [1]) off ingeseten off yemant van buten, die sal ten yersten gebroeckt hebben alle sijn guet in den gerichte van Tyel ende Sandtwijck gelegen, ende dat sal voir in den onrait gaen die verloeren dijcken te maken.

3. Ende liet yemant sijnen dijck liggen voir verloeren dijcken, die nyet wadich off doirbrekich worden en were offte die nyet en lege in eenre nyer oplagen, alsoe dat bewijsselic weer, dat hem den kenlicken noet dair nyet to en dronge, wie dat dede, wer hij borger off borgerinne, die sal dairom ontborgert sijn nummer borger te werden, ende wer hij geen borger, dat hij nummer en sal borger mogen werden.

4. Voirt is overgegeven, weert sake dat ennige verloeren dijcken bleven liggen to Tyel off to Sandtwijck, die van den dijckgreve verdingt sullen werden ende die men ten laitsten mitten sevenen myt recht heeren ende geven sal myt sijnen onrait, wanneer die dijck verdingt wordt, dair sal die dijckgreeff myt sijnen heymrait, scrijver ende bode den cost op doen van der teringe, redelick ende mogelick, ende halden sijn genechten ende scouwen, als recht is, ende voir den cost sall die dijcgreeff hebben van elcker scouwedagen, soe mennich scoudach soe mennich vyer averlense Rijnsche gulden voir sijnen cost ende sijnen oncost, ende onse scrijver sal hebben voir sijn scryeveloen op eilcken scoudach enen halven Rijnsche gulden, ende onse bode tot Tyel off tot Sandtwijck sal hebben voir sijn loen te gedagen op elcken scoudach een quartier van enen Rijnsche gulden, ende nyet meer onraitz dairop te setten, dan den dijc te verdingen om den mynsten pennynck ende dair ons genedigen heren van Gelre sijn gewin tegen te hebben na den alden gewoenten.

5. Weren dair oic ennige verloeren dijcken blijven liggen to Tyel off to Zandtwijc, die van den dijcgreeff verdingt weren, queme dan dairnae yemantz voir die heymraiden ende begerden van den dijcgreve dyen dijc te nemen myt sijnen onrait, wie dat alsoe begeert, toe wat tijden dat geveilt, soe sal hem onse dijcgreve dat gunnen, dat hij dien dijc aynnemen mach myt sijnen onrait, die dair tot dier tijt to op gecomen is, as vurscreven is, ende nyet meer, indien dat diegene, die den dijc alsoe ainnemen

---

1) Hier volgt in het HS. het woord *toebehoert.*

wil, also geerfft is, dat den heymraidt duncken op oeren eedt, datter tlandt mede bewairt is ende hij wisscheyt set bij den heymrait den dijc to volmaken tot des heymraitz koere.

6. Weert oic sake, dat enniche verloeren dijcken mit die soevenen uytgeheert ende gegeven worden mit oeren onrait, alst recht is, soe wes erve ende guet dat die soeven dairin geven sullen in den dijc ende in den onrait, dat sal men opten rechten geeffdach apenbairlick opten dijc vercopen om den scoensten pennynck, datter dan yemant om geven wil na den alden gewoenten, mer wes dair dan vercofft wordt, dat sal staen vertyen dage lanck dairnae te verhoegen, ende den slachdach, als den slach sal gaen, dat sal men apenbairlick myt eenre scouwen opten dijc doen bij den heymrait, ende wes dan van den yersten ingegeven guet ende erve verhoicht wordt, dat sal den lesten ten scaden comen, ende dair sal men voirt mede omgaen nae den alden vondnyss ende gewoenten, in sulcken vurwerden, dat an der soevener gifftinge erve meer in den dijc sal blijven [1]), tent den onrait, alst voirs. steet, bewijst is ende nyet langer.

7. Ende dit wordt alsoe gevest mit vonniss onser scepenen, dat die borger ende geerffden van Tyel ende van Sandtwijck dat hier namails tot geenre tijt breken en sullen mogen mit ennigen rechten.

In oirkonde des soe hebben wij Geryt die Roever ende Ott Zas, als borgermeisters in der tijt in der stat van Tyel, ick Derick van Stralen, richter in der tijt tot Tyel ende tot Sandtwijck, ende wij Arnt van Drueten, Claes die Roever van Sandtwijc, Arnt van Avezait, Johan van Echtelt, Rembolt van Zandtwijck, Derick Berntss ende Aelbert Janss, scepen in der tijt der stat van Tyel, eilc onse segel an desen apenen bryeff gehangen. Gegeven in den jair ons Heren duesent vierhondert ende vyerenveertich op sunte Lebuinus dach in den winter etc.

(Naar HS. B. f. 43 verso.)

1447 November 1.

Wij borgermeystere, schepenen ende ghemeyn rait der stat

1) Deze woorden laten aan duidelijkheid te wenschen over.

van Tyel maken kondt ende bekennen mit desen apenen brijve, dat comen sijn voir ons huden op desen dach datum dess bryeffs in eenre apenbaerre buerspraken, die geroipen was ende gehalden wairt, als recht ende gewoentlicken is binnen onser stat van Tyell, onse gemeyn borger van Tyel, die totter vurg. buerspraken gekamen weren, ende hebben sementlick ende eendrechtelick avergegeven mit will ende consent onser borgermeistere, scepenen ende raet vurs. alle vurwerden, punten ende saken hierna bescreven, dat is te weeten:

1. In den yersten, alsdat men binnen onser stat van Tyell ende onsen derpe van Zandtwijck geven sal nyen asijss, alsoe die in voirtijden laetste avergegeven is geweest, mit alsulcken corrigieren, als dat nu gecorrigiert is, dair twee boeke aff gemaict sijn alleens van woerde te woerde gescreven, dier een onse rentmeisters hierna bescreven hebben sullen ende dat ander sall liggen in onser stat block. Ende desen asijss is avergegeven sess jair lanck, aengaende op sunte Thomaes dach naistcomende na datum dess bryeffs ende dairnae durende sess jair lanck in maiten ende vurwerden hierna bescreven volgende, dat is te verstaen, dat men affdoen sall, eer men desen vurs. asijss hebben ende opboeren sall, allsulcke verbontenisse ende eygenscappen, als onse gewantsnijderen hebben aen ende in den gewanthuyse te Tyell, alsoe dat, die aff wesende, een yegelick borger ende ingesete tot Tyell ende tot Zandtwijck vrij sonder broeke gewant vercoepen ende snijden sall mogen binnen der stat van Tyell ende den derp van Zandtwijck tot wat tijden ende steden hij sall willen ten ewigen dagen toe op allsulcken lakenasijss ende den asijss, die opten lakensneede gesett sal werden, onser stat jairlix te geven in alre maiten, als die asijseboecken, dairaff ghemaict, dat uytwijsen sullen, ende dat onse stat dat gewanthuys mitten hoff ende hofstat dairtoe behoerende, behalden ende hebben sall mitten vurg. asijss van den lakensnede ten ewigen dagen toe. Ende dairvoer sall onse stat jairlix ten ewigen dagen toe betalen den marschalck alsulcke twelff Wilhelmus Hollantsche schilde des jairs te tynse, als dat marschalckampt uytten gewanthuys te Tyell hefft gehadt tot deser tijt toe datum dis bryeffs, ende voir desen voirg. lakensnede ende voir des mairschalcks jairlicken tynss sullen ellick borger ende ingesete tot Tyell ende tot Zandtwijck, die dair laken veyle halden, snijden ende vercopen buten den jairmerckten, heymelick off apenbair, luttel off vele, geven onser stat eilcs jairs ten ewigen dagen toe drye pont, behel-

telicken nochtans den lakenasijss te geven nae inhalt der vurg. asijseboeke.

2. Ende onse borger vurg. hebben mede avergegeven semelick, dat men twee rentmeisters kyesen sall der stat reynten te bewaren, ende wie dairtoe gekaren worden, dat die sonder ennich wederseggen reyntmeysters sullen moiten sijn, eilc bij eenre penen van twyntich alden Vranckrijcschen schilden tot onser stat behoyff, off dat yemant weygerden off wedersegde.

3. Ende ter selver tijt hebben onse vurg. borger gecaeren bij der vurg. penen eendrechtelicken Henrick Gaedertssoen ende Claes Pauwelssoen onser statt rentmeystere te sijn, ende wanneer dese vurs. rentmeysters hoeren eedt gedaen hebben nae den alden gewoenten, soe sullen sij terstont in hoeren handen hebben dese vurs. jaeren uyt all onser stat renten, alde asijse ende nye asijse, guede ende opcomynge; ende dair en sullen onse borgermeistere ende onser stat vurs. raedt dese vurs. jaeren uyt hoir hande nyet in steken noch hoen dier nyet kroeden noch onderweynden, mer den vurg. rentmeysteren dairmede te laeten begaen, alsoe dat die rentmeisters vurs. die vurs. asijsen, als sij die verpachten willen, sullen verpachten bij raide der borgermeysteren. Ende wess sij sullen doen tymmeren off maken van der stat wegen, dat sij dat sullen doen bij raide der borgermeisteren ende anders nyet. Ende want onser stat alde asijsen twee jair lanck te voeren vercoft sijn, soe en sullen dese vurs. rentmeistere die alde asijsen nyet eer vercoepen dan wanneer die vurs. verpachte jaeren voirleden sijn ende men die asijse terstondt aen mach vangen, als men die verpachten sall; mer sij sullen mitten nyen asijse der stat orber doen te betalen, wess onse stat sculdich is ende werden sal, ende den gewantsnijderen hoir gelt, dat men hoen seuldich is te betalen van den gewanthuyse, ende sullen der stat grafften ende haven doen graven, der stat hoefft doen maken ende in guede gereken halden ende, wanneer dit all gedaen is, dan ten leisten aff te loessen Jutten uytten Werde alsulcke gelt, als hoir onse stat sculdich is, dair sij voir gesett is in den alden wijnasijss, inhalt hoirre bryeve dairaff.

4. Oick sullen dese vurs. rentmeysters onse stat bewaren, te doen maicken ende te verbeteren soe wess der stat noet ende orber wesen sall, die ter gueder wijs in gueden gereke te halden, wair des noit geboeren sall, als die rentmeystere van recht sculdich sullen sijn te doyn.

5. Oick en sal men nycmant van der stat wegen scencken,

luttel noch veele, in geenre wijs dan alleen, wanneer onss lieven heren genaden van Gelren komen binnen onser stat van Tyel, hem dan een redelicke schencke ter eeren te schencken ter gueder wijs, ende ons genedigen heren vurs. raidt off die raide der vyer hoefftstede der lande van Gelre off der andere stede, wanneer dier ennige vurs. te Tyel komen sullen, dat men dien eilcken tot eenre reysen schencken mach mit onser stat kannen vyer volle des beisten drancks, die to Tyel veyle sall sijn.

6. Ende dese vurs. rentmeystere sullen jairlix geven den raet hoir coevelen na den alden gewoenten, ende sij sullen onser stat raet hoir eerlicke mailtijden besorgen tot allen tijden hiernae volgende, als bij namen: als men dat heilige Sacrament off Onser liever Vrouwen beeldt dragen sal binnen der stat van Tyel, als men buerspraeke halden sall, als men den rait versetten sall, als men der stat rekeninge doen sall, als men herenscattinge, wapenschouwinge of heirvairt setten sall, ende als die rait van der stat wegen bijeen moit wesen om rait der stat aentreffende.

7. Ende wanneer men van onser stat wegen dachfarden halden moit, soe sall men twee off drye uyten raide ter dachfart seynden ende die moigen enen knaep medenemen; ende wanneer sij te perde uyt sijn, soe sullen die rait hebben voir oeren kost, uyt ende in, eilc man elcs dages enen Rijnsche gulden, ende die knaep enen halven postulaetsgulden; ende wanneer sij te wagen off te schepe uyt sijn, soe sullen die rait hebben voir hoeren cost, uyt ende in, eilc man elcs daigs enen postulaetsgulden, ende die knaep een quartier van enen Rijnssgulden, ende soe sall onse stat nochtant dairtoe betalen dye wagenhuere off sceephuere, ende anders genen cost onse stat meer dairaff te hebben.

8. Ende men en sall van onser stat wegen anders genen kommer noch cost doen noch maken dan alsoe voirs. steet, beheiltelicken onsen schutten jairlix te betalen inhalt hoirre bryeve, die sij hebben, ende beheiltelicken dat onse rentmeystere jairlix schencken mogen, off sij willen, den geselscappen binnen onser stat van Tyel, soe dat een wijl tijtz gewoentlicken is geweest.

9. Dese vurs. rentmeisters sullen oick alle jair hebben voir oir verdiende loen van onser stat eilc sijnen kavell dess jairs, gelijck onse raidt, ende eilc dairtoe des jairs thyen Rijnsche gulden ende nyet meer.

10. Ende dese vurs. rentmeysters sullen alle jair eens rekenen apenbaerlick voir den rait ende den gemeynen borgeren van allen opboeren ende uytgeven van der stat wegen vurs. guedt bewijss te doen. Ende hedden die rentmeysters dan yet meer uytgegeven van der stat wegen dan sij opgeboert hebben, dairaff sullen ende moigen sij hebben ende nemen van der stat reynten van eilcken tyen pennyngen enen dess jairs, te rekenen nae beloep der tijt, ende men en sall desen vurs. reyntmeysteren noch hoeren erven, weren sij nyet van den vurs. reyntmeisterschappen [1]), in geenre wijs ontsetten noch doen noch laiten ontsetten, noch en sullen in geenre wijs ontsett warden, mer sullen alle dese vurs. alde ende nye asijsen ende alle onser stat reynthen, cleyn ende groet, aen hoeren handen ende in oeren handen staenden halden alsoe lange ende ter tijt toe, dat sij alingen wail betailt ende vernuecht sijn van alre schout, die onse stat hem sculdich wesen sall nae uytwijsingen hoirs bewijs ende rekeningen ende thent sij alingen ende altemail gequijt sijn van alre geloefften, die sij van onser stat wegen in ennigerley wijs geloefft hedden sonder argelist.

11. Het sijn oick voirwerden, dat men onsen borgeren, off sij ergent veronrecht worden onser stat rechten ind privilegien aentreffende, tot hoeren rechten verantworden sall, op onser stat cost den brieve te geven ende te scrijven ende te besegelen sonder ennich gelt dairaff te nemen, ende dair alle macht in te doen ende geenen cost in te spaeren onse stat ende onse borgeren in hoeren rechten ende privilegien te halden; mer wanneer men te blake sall gaen, dan onsen raedt ende onsen schrijver van den asijsebryeven te geven scrijveloen ende hoir quarten na den alden rechten ende gewoenten.

12. Oick sijnt vurwerden, soe wat wever te Tyel mitter woene willen komen myt eynre volre meisteryen ende soe vele dair te brengen in onser stat, dat vijfftich Rijnssche gulden wert is, dat die die borgerscap vrij om nyet sullen hebben ende sullen wonen ende wercken sonder asijss, beheltelicken enen yegelicken den lakenasijss ende van den lakensnede te geven, als vurs. is.

Ende want alle dese vurs. voirwarden, punten ende saken

1) Hier is blijkbaar iets uitgevallen, waarschijnlijk *betailt ende vernuecht.*

avergegeven sijn ende mit vonniss der scepenen vast ende stede geveist sijn, soe hebben wij des tot enen orkonde onser stat zegell aen desen apenen bryeff doen hangen. Gegeven in den jair onss Heren duesent vyerhondert soevenendeveertich op Alre heiligen dach.

(Naar HS. B. f. 67 recto.)

1454 Augustus 24.

Wij Arnt van Avezaet, Gherit van Eck, Gherit Wonder, Dirck van Groetvelt Gerefaessoin, Willem die Hase Clairboutssoin, Jan die Man Janssoin ende Claes Wolboker, schepen in Tiell, orconden apenbairlich, dat voir onsen richter Dirck van Stralen ende voir onsen borghermeisteren Gherit van den Steenhuyss ende Jan van Avezaet in eenre volre, apenbair buerspraken comen sijn alle die gemeyn borghers ende hebben overgegheven alle die puntten, broeken ende kueren, die hiernae beschreven staen:

1. In den yrsten, dat nyemant van onser stat mueren ende vesten ennigen steen breken sall, dair sij mede ontvest moch werden, op een peen van drien alde Vrancrijxe scilde.

2. Item nyemant en sall geenreley dinck in onser stat grafften werpen, dair die grafften mede gevolt mochten werden, op een peen van drien alde Vrancrijxe scilde.

3. Item nyemant en sall slick, messen noch volnisch dragen off vueren op Cleyberch, opt hoefft, mer sullent over oever stortten, op een peen van drien ponden.

4. Item nyemant en sall onser stat poerten, mueren noch torn onreynlich maken, op een peen van drien ponden.

5. Item nyemant en sall onser stat leren ende eymeren uyt den gasthuyss halen, ten deden noetzaicken van brantz wegen, op een peen van drien alde Vrancrijxe scilde.

6. Item nyemant en sall inmeten noch uytmeten mit maten, dair der stat brant op pleech te staen, dan bij alsulker maten, dair nu op datum sbriefs onser stat nye brant op gesett wordt; ende nyemant en sall meer dan een scepell in sinen huse hebben, op een peen van drien alde Vrancrijxe scilde.

7. Item desgeliken van den kannen een ygelich sijn kannen onser stat teyken te hebben, dair sij mede copen ende verkopen willen, op een peen van drien alde Vrancrijxe scilde ende dairtoe die kannen.

8. Item een ygelich sall sijn gewicht recht hebben, dair hij mede uyt ende inweghen will, op een peen van drien alde Vrancrijxe scilde ende dairtoe dat gewicht.

9. Item voirt sullen die beckers ende alle diegene, die broet verkopen, op gewicht backen, dats te weten vier pont groefs broets om enen kromstart ende dordehalff pont schoen broets om enen kromstart, op een peen van enen alde Vrancrijxe scilde ende dairtoe dat broet. Ende dit sall staen, ass dat hoet weyts geldet acht Rijnsche gulden, ende voirt dairnae dat die weit meer ende myn gelt, sullen die beckers ende die dat broet verkopen, altijt bi den raet comen ende dair sullen hem die raet seggen, woe sij voirt backen sullen.

10. Item geen vrouwen, die dair opt vleischuyss staen bij oeren vleisch te vercopen, en sullen dair geen kinder noch spinrocke noch geenreley dinck doin, dan reinlicken mit oeren witten scortteldoeken bij oeren vleisch te staen, op een peen van drien alde Vrancrijxe scilde.

11. Item nyemant en sall geen vleysch opblasen, dat hij vercopen will, op een peen van drien alde Vrancrijxe scilde.

12. Item en sall nyemant gardztich vleisch vele hebben noch vercopen op dat vleischuyss, mer sullen staen buten voir dat vleischuyss ende sullen dair oick bij hebben salt ende een roet leppen van roden doeck, dat men kennen mach, op drie alde scilde.

13. Item nyemant van den vleischouweren, als sij oer ronder, vercken ende schape slaen, en sullen sij geen bloet, pletswater noch ennige onreynlicheyt, die dairaff comen mach, gieten noch storten opter straten, op drie alde scilde.

14. Item nyemant en sall affter desen dach datum sbriefs mit schalen doir der stat gaen bidden, op enen alden scilt, mer sullen gaen staen voir den roester off voir den kerckdueren, uytgescheiden die vier biddende oerden.

15. Item nyemant en sall buten sine huse schaten maken vorder dan tot sijne grape, op drie alde scilde.

16. Item nyemant en sall den anderen sinen waterganck benemen, op drie alde scilde.

17. Item nyemant en sall den anderen verhogen mit straten, op drie alde scilde.

18. Item nyemant en sall sManendaiges sinen merct halden mit hoenren, eyer, botter ende dergeliken opten Dam, mer sullen oeren merct dairvan halden in die Vleisstraet omtrent vleischuyss, op drie pont ende oer ware, die sij vele hebben; ende op allen anderen daigen sullen sij den merct dairvan halden opten Dam, als gewoenthlich is.

19. Item nyemant en sall hoenre, eyer, botter noch dergeliken in sinen huse setten noch laten setten, eer dat die clock negen uren slaet, op enen alden scilt ende die ander sijn ware.

20. Item nyemant en sall visch voir opkopen, die hier van buten compt, mer sullen oer mael dairaff halden tot negen uren toe, ende bi den vremden luden en sullen geen lude van hierbynnen bij staen, die hem oeren visch sullen helpen vercopen, op drie pont.

21. Item nyemant en sall salm gesneden ter merct brengen, hij en sall wael gekrompen wesen ende dair en sal men niet meer dan twe maell mede halden, as des morgens ende des avonts, op drie pont.

22. Item helen salm, die opter merct kompt, den mach men heel vercopen off snijden, hij sij gekrompen off ongekrompen, ende oick niet meer dan twe mael dairmede te halden, als voirscr. is, op drie pont.

23. Item nyemant en sall voirtaen merct halden opten Manendach, alst heilich dach is geboden te vieren, mer sullen oeren merctdach des Dinxdaiges halden dairnae volgende. Soe wie dairmede bevonden worde, hij weer van bynnen off van buten, die coper ende vercoper sullen elck gebruct hebben die drie alde scilde.

24. Item holtenars, glasemakers ende leydeckers sullen tsamen bij enen voet vercopen ende wercken nae der maten, die ant raethuyss hanget, op enen alden schilt.

25. Item nyemant en sall langer messen dragen tot Tiell off tot Zandwijc, hij sij van bynnen off van buten, dan nae alsulker maten, als an den raethuyss hanget, noch anders geenreley were, op drie alder scilde. Hierin sijn uytgescheiden ons amptman ende sine brodige knapen, onse richter ende sine brodige knapen, onse burghermeisters ende hoir brodige knapen ende onser stat bode.

26. Item geen brouwers tot Tiell off tot Zandwijc en sullen heele vaet biers uytvercopen, oer vate en sullen yerst mit onser stat brant geteykent sijn, op drie alde schilde.

27. Item were ymant, die in ennigen van allen desen voirscr. punten peenbroekich worde, die sall oen uyt weerden gepeyndt uyt alle guets, dat hij heeft in den gericht van Tiell ende van Zandwijck gelegen als bekende schout, in den gericht vervolget ende verwonnen, sonder ennich wederseggen, twe deel tot behoeff onsser stat ende dat dorde deel onsen richter in der tijt, ende van den kuerbair punten, die bekuert worden, den kuermeisteren een dorde deell.

In orconde des brieffs besegelt mit onsen segelen. Gegeven int jair ons Heren dusent vierhondert vierendevijfftich op sunte Bartholomeus dach des heiligen Apostels [1]).

(Naar den oorspronkelijken brief op perkament, voorzien van zeven, min of meer beschadigde, zegels in groene was, aanwezig in het archief der gemeente Tiel.)

Van Buerspraken ende Borgerscappen [2]).

Anno 1458.

1. Item ipsa die Dominica Judica (19 Maart) civiloquium ha[bitum] est coram Theoderico de Stralen, judice, Gerardo [de Eck] et Johanne de Avezaet, burgimagistris, Arnoldo de Avezaet, Gerardo van den Steenhuse, Wilhelmo Hase, Gerardo de Aefferden, Henrico Hase, Heymerico de Drueten et Nycolao Wolboker, scabinis. Hebben die gemeyn burgers eendrechtelicken geset ende gekaren onser stat rentmeisters te wesen Jan die Man Janss. ende Herman van Ewick twe jair lanck van desen dage voirscr. ende sullen der stat gude bewaeren, soe dat van ouds gewoentlichen is.

2. Item ten selven mael wart overgegeven, dat men affter desen dach mit desen cleynen geltken, in den smalen heerlicheyden

---

1) Deze brief is naar een gebrekkig afschrift uitgegeven door Rink, Bijl. M.

2) De door het hoofd aangekondigde burgerlijsten zijn in deze uitgaaf weggelaten.

gemunt ende geslagen ende heghmunten heyten, niet vercopen noch mede kopen en sal, noch om Godswill geven noch offeren en sal, noch bynnen onsen gerichten niet ganckafftich en sullen wesen ende niet gelden en sullen, op een peen van 1 alden Vranckrijcksen scilt, halff den here ende halff der stat uyt te peynden.

3. Item wart overgegeven, dat men nu voirtain mit enen helen loet waken sall alle nacht, ende dair soevoel manne aff te nemen, dat men sdages voir elke poirt setten sal 4 man, geduerende also langh dat den rade dunct, dats node is: elc man ter wake te comen mit sinen panser, ijseren hoet ende 1 weer in die hant, ende desgelicken sdaiges die porten te hueden. Ende were yemant, die geen harnasch en hedde, noch niet dairop geset en were, die salt lenen, also dat hijt heb. Voirt sall een ygelich van den rade mit sijns selfs live waken buten noitsaicken ende hij bij huse were, ende desgelicken sal een ygelick borger oick selve waken buten noitsaken; ende weert, dat hij ommer niet waken en mocht van siecten off anders, soe sal hij enen gueden, harden man, dair den rade ain genuecht, in sijn stat moigen setten voir oen te waken ende anders niet. Ende alle dese punten te volhalden op die broken, die op die waick stain, enen ygelicken, die se verbuert, vain stonden ain uyt the peynden, des men oick nyemant verlaten en sall.

4. Voirt soe en sal men nyemant affter der tijt, dat die porten gesloten sijn, uyt noch inlaten dan bij enen borgermeister off twe borgermeisteren off tween scepenen off bij tween van den rade.

5. Voirt en sal nyemant geen verssche botter veyle hebben dan mit maten, als dat gewoentlich is van ouds, ende die maten sullen wegen 1 ℔ ende 2 loet, op een peen van 3 ℳ, als 1 ℳ den richter, dat ander den borgermeisteren ende dat dorde den kuermeisteren ende uyt te peynden etc.

6. Voirt wart overgegeven, soe als onlede were tuschen den van Utert ende Amersforde, weert saick, dat dan alsoe ennige have off guet van dair hier in onsen gerichten van Tiel ende van Zandwick brocht worden ende yemant die huysden off haeffden, dat men in der wairheit vernemen konde, die solde verlaeren hebben sijn borgerscap ende 10 alder Vranckrijxe scilde ter penen,

ende die peen uyt te peynden; ende off yemant oick also ennich guet kofft, dat van dair komen were ende geroefft off genamen were, die solde oick dieselve broick verbuert hebben; ende off ennich guet also in den gerichten brocht wurde, dat sal men brengen ain den scout, borgermeisteren in der tijt, wie dat verneme, ende dat sal men dan wederomme keren dengenen, dent affhendich were gemaict.

7. Voirt en sal nyemant in den gerichten van Tiell ende van Zandwick ennige stallbroders of andere wilde gesellen bij nacht husen noch haven, die men niet en kenden, ten were bij wille des raits in der tijt, op die voirscr. peen etc.

8. Voirt en sal nyemant bij nacht ende ontijde allanghs der straten gaen off anders heymelicken, dair die wekers ennigen overlast aff kriegen mochten, op die voirs. peen.

9. Item feria quarta post festum beate Margarete Virginis (19 Juli) civiloquium habitum est coram judice Theoderico de Stralen, burgimagistris Gerardo de Eck et Johanne de Avezaet, scabinis Avezaet, Wilhelmo Hase, Henrico Hase et Drueten. Wart den borgeren enen brieff gelesen van mijns heren gnaden. Doe wart dair vorder die waick gevesticht in alle der maten, die te voeren overgegeven was, dat men soe waken solde, op die penen ende boeten voirs. uyt te peynden.

Anno 1459.

1. Item feria tertia post festum Epiphanie Domini (9 Januari) civiloquium habitum est coram Theoderico de Stralen, judice, Wilhelmo Hase et Henrico van den Poel, burgimagistris, Johanne de Heessel, Jacobo Ottonis, Theoderico de Groetvelt, Johanne Remboldi, scabinis. Hebben alle die gemeyn borgers eendrechtelich overgegeven, dat men die porten hueden sall ende besetten des daiges mit gueden stercken borgeren, in alre maten dat te voeren overgegeven was ende op alsulke broeken te verboren, die des niet en dede, als dairop staan. Ende dit sal dueren ter tijt toe, dat den rade dunct nutt affgesteelt.

2. Ten selven mael wart overgegeven, dat nyemant affter desen dach mit ennigen ballen off kloten off dergeliken uyt lepelen en

sullen gain werpen al langhs ter straten; ende soe duck dat yemant dede, die sall alle maell broeken der stat een pont, uyt te peynden. Ende dit heeft dat vonnis der scepenen voirscr. gevesticht.

3. Item in festo beati Valentini Martiris (14 Februari) civiloquium habitum est coram Theoderico de Straten, judice, Wilhelmo Hase et Henrico van den Poel, burgimagistris, Johanne de Heessel, Johanne Remboldi, Johanne Neringh, Wilhelmo Zuermont, Wilhelmo Hase et Theoderico de Groetvelt, scabinis. Wart den borgeren enen brieff gelesen, den mijns heren gnaden van Cleve an der stat van Willem van Wije gesant hadden, sich mallick dairvoir te warnen.

4. Item feria secunda post Dominicam Letare Jherusalem (5 Maart) civiloquium habitum est coram judice Theoderico de Stralen, Wilhelmo Hase et Henrico van den Poel, burgimagistris, Johanne de Heessel, Johanne Remboldi, Johanne Neringh, Wilhelmo Zuermont, Wilhelmo Hase et Theoderico de Groetvelt, scabinis. Wart den borgeren te kennen gegeven van den rade voirscr., woe die stat van Nijmegen ain den rade voirscr. enen brieff gesant hadden, dat men 2 raetzvrunde dair scicken solde; soe hedden die raitzvrunde dair geweest ende dair were overgegeven van der ritterscap int vierdel van Nijmegen, dat men drie scattingen mijnen here van Gelre geven solde bynnen den drien neesten toekomenden jairen, elcx jairs een scattinge, wes sij dairbij doin wolden. Doe gaven die gemeyn borgers dat oick also over die scattingen te geven in sulker maten, dat die borgers van der yrster scattingen de quijt solden wesen, die se laetste betaelt hedden, indien die raet dat erwerven konde, ende die se laetste niet betaelt en hedden, dat se die nu voirt geven solden. Ende dit hevet tvonnis der scepen gevesticht.

5. *Van der pillegave, die kramen to behaven* [1]). — Item feria prima post Sacramenti (27 Mei) civiloquium habitum est coram judice Theoderico de Stralen, burgimagistris Wilhelmo Hase et Henrico van den Poel et scabinis omnibus dempto Jacobo Ottonis. Doe hebben die gemeyn borgers alle dese nabescreven puunten eendrechtelichen overgegeven, dats te weten:

---

1) Deze woorden zijn van een andere hand.

6. In den yrsten item geen borgers tot Tiel noch tot Zandwic en sullen voirtain in der dopen ter pillengaven den kinde, dat hij geheven hed, geven meer dan totter weerden toe van enen alden groten, op een peen van 10 Vr. scilden.

7. Item dat voirtain geen burgers tot Tiel ende Zandwick in kramen en sullen komen haven, eten noch drincken tot genen tiden, heymelich noch apenbair, noch geen costelheit dair hebben noch bedrieven, op een peen van 10 Vranckrijckse scilden. Hijrin sijn uytgesceiden: vader, moder mogen dair soe duck gain, als sij willen; suster, broder ende die gevaders twe reisen; oemen, moyen, afftersusterkinder ende dairenbynnen een reise, elc mit sinen man off wive, soe dat gebuert, ende anders nyemant, op die voirscr. peen.

8. Item als der krame gedain is ende die vrouwe van kinde ter kercken geweest heeft, en sullen dair anders oick gene vrouwen mede teren dan dair in den kraem geweest hedden, als voirscr. sijn, op die voirscr. peen.

9. Item hiernae als der kraem met allen gedain is, sal die man, des die krame geweest heeft, in den neesten wekengedinge dairnae voir vollen gericht komen, op die voirscr. peen, ende sweren dair lijfflich an den heiligen, dat der stat gebot als voirgeruert steet, in sinen krame niet gebroken is, off wes dairaff gesciet is.

10. Item dat voirtain nyemant in godshusen, op gewijden steden', noch sunderlingen bynnen den hove van den Duytschen huse en danse, en dobbel noch geenreleye onnutte spelen en drieve, op een peen van 10 Vr. scilden.

11. Item dat voirtain nyemant en sal bleyken op kerchoven noch op gewijden steden, op een peen van 10 Vr. scilden.

12. Item dat voirtain nyemant affter sunte Victoirs dach neestcomende den joeden huse en sal verhueren, lenen noch inwonen laten, op een peen van hondert Vr. scilden, ten were saick, dat hij an den jode bevurwerden, dat hij een teyken dragen solde, airmede men oen onderkennen solde, dat hij een joede were.

13. Item dat voirtain nyemant den scutter in Tielrevelt noch in

Zandwickervelt sijn schot nemen en sal noch oen niet slain, dreigen, noch geen arch dairain keren. Dede yemant dat dairenboven, dat sal die heer richten ain sijn lijff, die dat gedain hedde.

14. Item were ymant, die den peen naemaels verboerden, den sal men oen affpeynden in behoeff der stat als bekende scout, int gericht vervolcht ende verwonnen. Ende dit heeft dat vonnis der scepen gevesticht.

15. Item noch wart ten selven mael overgegeven, dat nyemant tot Tiel noch tot Zandwick borger wesen sal noch werden, die des stroems gebruyken sal, sij en sullen yrst tot Tiel ende tot Zandwick wonachtich wesen ende halden huysraet ende hebben dair oir eigen huyss, het sij gehuert off gekofft, ende dit sal elc sinen vrunden ontbieden, die hier niet en sijn, dat sij alsus doin tuschen dit ende sunte Johans misse neestcomende. Deden sij des hierenbynnen niet, soe sullen sij ontborgert wesen ende die stat en sal se voirtain niet verantworden voir oeren borger.

16. Item feria quarta videlicet in profesto beate Petronelle Virginis (30 Mei) civiloquium habitum est presentibus judice et burgimagistris predictis et scabinis Heessel, Neringh, Ottensoin et Hase. Doe hebben die borgers alle dese naebescreven punten eendrechtelichen overgegeven:

17. Item soe als Jan van Brakel mit sinen toestenderen ende stalbruederen vyant is heren Rutgers van den Boetzelar, ritter, soe seecht onse voirscreven richter alle den gesellen hoir geleye op.

18. Item dat voirtain nyemant tot Tiel noch tot Zandwick die voirscreven gesellen en huysen noch hoven en sal, teten noch drincken geven noch verkopen, heymelich noch apenbair; ende wurdt yemant genomen van den gesellen, die salt terstont den rade seggen, ende wye hiertegen dede, die sal ontburgert wesen ende nummer borgeren weder gewerden ende dairtho verbroict hebben 10 Vr. scilden.

19. Item were yemant van onsen burgern off ingesetenen, die ruytten, roeffden ende scedichden op yemant mit desen stalbruederen, lichten gesellen ende hanen, die sullen ontborgert wesen

ende nummer borgers weder moigen werden, ende dairtho sal men se mitten anderen gesellen, wair men se bevyndt in onsen gerichten, aintasten ende vangen bis an den richter sonder broken; dat mach een ygelich doin, ende hedde yemant dair ongeval over om der saken will, dair en sal hij den here niet ain gebroict hebben.

20. Item oick en sal nyemant desen gesellen geen guet huysen noch haven noch affkopen, heymelich noch apenbair; dede dat yemant, die solde ontborgert wesen ende nummer weder borger gewerden ende verbroict hebben 10 Vr. scilden.

21. Item weert saick, dat onsen burgeren in Nederbetue ennige van desen voirscreven gesellen ainqueme ende wolden se slain, dat toequeme om deser saicken wille, soe sal sich onse burger weren ende sijn lijff bescudden; ende hedde hij oick ennige ongevall dairover mit den gesellen, dairain en sal hij den heer niet gebroict hebben.

22. Item dese voirscreven broken sal men dengenen, die se verbroicten, affpeynden: 2 deel der stat ende dat dordeel den richter in der tijt.

23. Item oick is overgegeven, dat men voirtain bi den wekeren setten sal 4 wekers snachts te waken, ende dat van laet[1]) te te laet om te gain, omdat droge weder is, op die peen, die te voeren opten waken steet, als voirscreven is.

24. Item Sabbatho videlicet in crastino beatorum Petri et Pauli Apostolorum (30 Juni) civiloquium habitum est presentibus judice Theoderico de Stralen, burgimagistris Wilhelmo Hase et Henrico van den Poel, scabinis Johanne de Heessel, Johanne Neringh, Wilhelmo Zuermont, Johanne Remboldi et Theoderico de Groetvelt. Doe hebben alle die gemeyn burgers dese nabescreven punten overgegeven eendrechtelichen, dats te weten:

25. In den yrsten item dat men nu voirtain mit enen halven laet die portten besetten ende hueden sal alle dage geduerende tot

---

1) laet, lot, loet = buurt, wijk.

sunte Martens dach toe in den winter neestcomende off hierenbynnen also lange dat den rade dunct, dats noet is, elc man ter porten te komen mit sinen panser, ijseren hoet ende 1 weer in die hant, ende weer yemant, die geen harnasch en hed noch niet dairop gesett en weer, die salt lenen, dat hijt voir den porten hebben moigen, als hij die porten hueden sal. Voirt sal een ygelich borger off ingeseten, die die porten geboden werden te hueden, hij sij in den rade ende buten den rade, mit sijns selfs live die porten hueden buten noetsaicken ende hij bij huse weer; ende weert dat hij ommer van noetsaicken niet die porten hueden mocht, soe sal hij enen gueden, harden man, die borger is, dair den rade ain ghenuecht, in sijn stat moigen setten voir oen die poirt te hueden ende anders niet. Item diegene, die porten hueden sullen, sullen smargens voir den porten wesen, eer men se opsluyt ende des avonts niet dairaff te gain, die porten en weren yrst gesloten, ende den alingen dach dairvoir te bliven; jae sij en sullen thuys niet moigen gain eten, dan sij sullen oeren kost mede voir hem dragen off nabrengen laten. Sij en sullen oick geen ambocht doin off geen werck voir den poirten hantieren, dan stedelichen den dach die porten wachten ; ende wat vremde lude voir den porten komen, rijende, varende ende gainde, meer dan toe 4 toe, die en sal men niet inlaten, men en salt tween van den rade te kennen geven, off se nut ingelaten sijn off niet. Voirt en sal men die porten smargens niet eer opsluyten dan tot vier uren ende des avonts toesluten tot negen uren, ende na den dat die dage kortter werden, soe sal men se later ende vroger sluten, als die raet dat beveelt.

26. Voirt en sal men nyemant affter der tijt, dat die porten gesloten sijn, uyt noch inlaten dan bi den borgermeisteren off tween van den rade; ende weert saick, dat yemant in ennich van allen den voirscreven punten versuemich wurde, off dat die laetmeisteren die wake off porten te hueden niet en kundichden ende liggen lieten, die sullen alle mael gebroickt hebben ende vervallen wesen van enen alden scilt, terstont mede uyt te peynden als bekende scout int gericht vervolcht ende verwonnen: 2 deel der stat ende dat dorden deel den richter in der tijt. Ende off yemant weer, hij weer in den rade off buten den rade, die bidden wolde voir diegene, dair men aldus ain richten, den sal men dieselve broken affpeynden, gelick off hij se selve gebroict hedde, in alre maten, als voirscreven steet.

Anno 1460.

1. Item in die Dominica Letare Jherusalem (23 Maart) civiloquium habitum est coram Theoderico de Stralen, judice, Gerardo van den Steenhuys et Johanne Remboldi, burgimagistris, et Gerardo de Eck, Gerardo de Aefferden, Henrico van den Poel et Johanne de Cleve, scabinis. Doe wart den borgeren enen brieff getoent van mijns heren gnaden, dat nyemant tot Venloe en toege dan op sijns selfs geleye ende dat men wael totter stat sien solde, ende dat oick nyemant int Nedersticht van Utert trecken en solde dan op sijns selfs geleye, want sich mijn genedige heer ende die stat dairin gequijt willen hebben, oft yemant dat dairenboven dede.

2. Voirt wart ten selven mael overgegeven, dat totten torve te meten, die hier in den scepen compt, een geswoeren meter toe sal wesen, die den alle wege meten sal mitter stat tonnen, die dairtho gemaickt sal werden; ende die ton sal die geswoeren meter alle wege driewerff op ende nederstoten ende ten lesten dairboven alsoe voel opleggen, als dairop liggen mach, ende voirt in alre maten als men den torff tot Saltbomel metet; ende weert saick, dat yemant hiertegen dede, die sal verbuert hebben 1 alden scilt etc.

3. Oick wart ten selven mael overgegeven, dat men voirtain geen klutzen ende steenkolen wegen en sal dan mit enen gewicht van 72 ponden, dat in onser stat wagen alle wege wesen sal, op 1 alden scilt te verbueren etc. Ende dit heeft dat vonnis der scepen gevesticht.

4. Item in festo beatorum Petri et Pauli Apostolorum (29 Juni) civiloquium habitum est coram Jacobo filio Ottonis, judice, Gerardo van den Steenhuys et Johanne Remboldi, burgimagistris, et Henrico van den Poel, Wilhelmo Hase Clareboldi, Gerardo de Aefferden et Johanne de Cleve, scabinis. Doe wart den borgeren te kennen gegeven van den banne her Jans van Wissen, woe men dairmede voirtvaeren solde. Doe quam men over eendrechtelich den ban te wederstain na rade ende will ons genedigen heren van Gelre, want men dairna voirtvaeren moest.

5. Item ten selven mael wart overgegeven, dat men voirtain

nyemant in sunte Martens kerck tot Tiel graven en sall, hij sall [1] dair een zercksteen leggen; die zercksteyn sal breet wesen vier voet ende niet mynre, op een peen van twe alde scilden uyt te peynden.

6. Item ten selven mael wart overgegeven, dat nyemant voir den kerckdueren tot Tiel meer en sullen bidden mit schalen den besiecten [2] luden, ten weer saick, dat ennige van onsen burgeren off burgerskinderen die bede hebben solden, off ten weer mit wille der borgermeisteren in der tijt, op een peen van 10 Vr. scilden, uyt te peynden dengenen, die dat dede. Ende dit heeft dat vonnis der scepenen gevesticht.

7. Item in festo beate Marie Virginis Assumpcionis (15 Augustus) civiloquium habitum est coram Jacobo filio Ottonis, judice, Gerardo van den Steenhuys et Johanne Remboldi, burgimagistris, Gerardo de Eck, Henrico van den Poel, Wilhelmo Hase Clareboldi, Gerardo de Aefferden et Johanne de Cleve, scabinis. Doe wart den borgeren te kennen gegeven van den banne her Jans van Wissen, woe dat stonde, ende woe verre dat vervolcht weer ain onss heren gnaden van Gelre, ende dat mijn gnedige heer dat wederstain wolde ende die raet, ende wes sij dairbij doin wolden. Doe riepen die borgere geliker hant ende gaven over, dat sij dat den rade wolden helpen wederstain. Ende dit heeft dat vonnis der scepen gevesticht.

8. Item feria quinta post festum beate Katharine Virginis (27 November) civiloquium habitum est coram Jacobo Ottonis, judice, Gerardo van den Steenhuys et Johanne Remboldi, burgimagistris, Gerardo de Eck, Henrico van den Poel, Wilhelmo Hase Clareboldi, Gerardo de Aefferden, Heymerico de Drueten et Johanne de Cleve, scabinis. Hebben die gemeyn borgers alle die nye [3] assijsen overgegeven ter stat behoeff twelff jair lanck, aingainde nu op sunte Thomas dach Apostoli neestkomende ende duerende dairnae 12 jair lanck nae eyn ander volgende, alsoe dat die stat oeren vrijen wille dairmede doin mach desen tijt lanck. Ende dit

---

1) Ik volg hier de lezing van B, fol. 75. A heeft: *dat men voirtain nyemant in sunte Martens kerk tot Tiel graven en sal ende dair een zercksteen leggen will.*

2) = melaatschen.

3) Het HS. heeft *nyse*.

heeft dat vonnis der scepenen gevesticht, ende die stat begeerden des enen scepenbrieff.

Anno 1461.

1. Item in festo beati Petri ad cathedram (22 Februari) civiloquium habitum est coram Jacobo Ottonis, judice, Gerardo van den Steenhuys et Johanne Remboldi, burgimagistris, Henrico van den Poel, Wilhelmo Hase Clareboldi, Gerardo de Aefferden, Heymerico de Drueten, Wilhelmo Hase et Johanne de Cleve, scabinis. Gaff die raet den burgeren te kennen van der saken van Venloe, wes se dairbij doin wolden. Doe overdroegen die borgere mitten rade, dat men dat wederstain solde ende dairin doin, gelick die drie stede Nijmegen, Tiel ende Saltbomel dairop verbonden weren, ende dat wolden die borgere mit live ende guede uyt helpen dragen.

2. Item in festo Annunciacionis beate Marie Virginis (25 Maart) civiloquium habitum est coram Jacobo Ottonis, judice, Gerardo van den Steenhuys et Johanne Remboldi, burgimagistris, Henrico van den Poel, Wilhelmo Hase Clareboldi, Gerardo de Aefferden, Heymerico de Drueten, Wilhelmo Hase et Johanne de Cleve, scabinis. Gaff die raet den burgeren te kennen enen brieff, den onse heer an der stat gescreven hadde, dat men waken solde ende die poerten hueden. Doe gaven die borgere eendrechtelich over, dat men waken solde mit enen halven laet ende die porten hueden, mit vurwerden, wie selve thuys weer ende gesont boven sijn 20 jair ende beneden sijn 60 jair, dat die selve waken solde; ende wie selve niet thuyss en weer off niet gesont en weer off geen 20 jair en [1]) weer off boven sijn 60 jair weer, die moigen enen gueden, stercken borger in hoir stat setten voir hem te waken. Ende weer yemant hier wedersperrich in ende niet waken wolde, die sal verboeren 1 ℔, uyt te peynden, ende dat ℔ sullen die wekers, die dan waken sullen, verdoin, ende men sal dengenen oick genen scade meir doin, die dat ℔ verbuert hedde, dan sijn ℔. Ende alle nacht sal een van den raetzheren mede waken. Ende dese wake sal dueren tot sunte Jans misse tho tot Midzomer neestcomende. Ende dit heeft dat vonnis der scepen gevesticht.

3. Item in festo beati Thome Apostoli (21 December) civiloquium

1) Het HS. heeft *een*.

habitum est coram Gerardo van den Steenhuys, judice, Johanne Remboldi et Jacobo Ottonis, burgimagistris, Heymerico de Drueten, Adam de Meel et Reynero de Zandwick, scabinis. Wart overgegeven van den gemeynen borgeren, dat Jan die Man ende Herman van Ewick noch 2 jair lanck der stat rentmeisteren solden bliven in maten sij voir geweest hebben.

4. Item ten selven mael wart Jan Remboutss in Jan Rutgerssoins stede gesett mit Henrick die Bruun gasthuysmeister te wesen, in alre maten Jan Rutgerss ende Henrick die Bruun voir geweest hebben.

5. Item ten selven mael worden Arnt van Avezait, Jan Remboutss ende Jan Dircxss buyrmeister gecaeren ende gemaict in dat Tielsche velt ende den gemeynen dijck mede te bewaeren.

6. Item ten selven mael wart overgegeven, dat die stat jairlicx meister Jan Brewe geven sal op Victoris 8 Rijnsche gulden, dat gasthuys 4 Rijnsche gulden ende die kerck van sunte Marten 4 Rijnsche gulden; ende dit sal stain altijt tot wederseggen des raits in der tijt. Ende hiervoir sal meister Jan voirscr. der kercken dienen opten organen te spoelen ende die sieken int gasthuys visitieren tot gesynnen der gasthuysmeisteren, ende den armen borgeren in der stat om Gods wil behulpelich wesen.

Anno 1462.

1. Item feria quinta post Dominicam Esto michi (4 Maart) civiloquium habitum est coram Gerardo van den Steenhuys, judice, Johanne Remboldi et Jacobo Ottonis, burgimagistris, Johanne de Heessel, Johanne Neringh, Henrico Joede, Henrico Rover, Stephano van den Steenhuys et Arnoldo Peels, scabinis. Wart den borgeren enen scepenbrieff van kueren gelesen, die lange te voeren overgegeven weren geweest, opdat hem een ygelich dairna wyst te richten.

2. Item ten selven mael wart overgegeven alse van backen, dat nyemant broet backen en sal, diet verkopen wil, dan opt gewicht inhalt des briefs, hetsij tepper off backer, op die kueren, die dairop stain; noch dair enen gemeynen oven is, die en sullens

niet laten backen dan op gewicht, dat men verkopen will, op die kueren.

3. Item wart overgegeven, dat nyemant geen vulnis, slijck noch onreynlicheit dragen off brengen sal buten Dampoirt, opten werff noch dair besijden, dair men opt raithuys geet, op 3 ℔ uyt te peynden.

4. Item nyemant en sal sijn vercken ongerynght int velt off opter stat grafften laten gain, want se dair groten scade doin, op eyn ℔ elc varcken, dengenen aff te peynden, den se toehoeren.

5. Item wart overdragen mitten brouweren, dat eyn vat Tiels biers, gelden sal 14 Philippus, ende dat die tepperen, die dat tappen sullen, eyn quart biers Coelscher maten geven sullen om 7 gulden ende eyn quart biers Bonscher maten om 8 gulden, ende dat sal stain thent dat karn meir off myn gelden sal. Ende dit hevet dat vonnis der scepen gevesticht.

1. *Wye der stat rechten vermynderen etc.* — Item feria prima [1]) videlicet in festo beati Arnulphi Confes- soris (16 Augustus) civiloquium habitum est coram Jacobo Ottonis, judice, Gerardo van den Steenhuys et Johanne Remboldi, burgimagistris, et Johanne de Heessel, Arnoldo de Avezait, Henrico Jode, Henrico Rover, Stephano van den Steenhuys et Arnoldo Pels, scabinis. Wart overgegeven van den gemeynen borgeren, soe wie der stat rechten, vrijheiden, privilegien, guede, alde gewoenten ende herkomen tebreke [2]) van den borgeren ende niet en hielde, te weten buten, dair onse stat hoir vrijheiden heeft, an den steden ende an den tollen, het sij te water off te lande off wairain dat sij, dat hij woste, die sullen verboeren hoir borgerscap ende nummermeer weder borger te werden ende 10000 steens der stat gebroict, ende die sal men terstont dengenen, die se verbuert hedde, affpeynden ter stat behoeff. Ende weert oick saick, dat ennigen borger geviele, dat hij dairover ain enniger stede, dair onse stat hoir vrijheiden heeft, verkort worde ende onser

1) Het verdient opmerking, dat de Zondag herhaaldelijk door *feria prima* wordt aangeduid ter afwisseling van het meer gebruikelijke (*dies*) *Dominica*. Zie Grotefend i. v.

2) Dit is niet duidelijk. B. heeft *te breken*.

stat dat te weten dede terstont, dairaff sal onse stat hoir hoeftheer wesen ende dat uytdragen opter stat kost.

2. Item ten selven mael wart overgegeven, dat men Bosch broet hier verkopen mocht, want dese beckers des soe gueden ende groten coip niet backen noch geven en mochten.

3. Item ten selven mael wart overgegeven, dat Zuermont Dircxss affter tegen sijnre hofstat, gelegen bij Geverts poirt, in der stat muer eyn vierkant veynsteren maken mach ende hebben sal, dair eyn man dor kropen mach, ende buten der mueren tegen dat veynsteren eyn kake [1]) te maken mit enen swingel, woe hem dat tbest dient, dair eyn man op stain mach, ende putten water uyt der stat grafft, ende dat eyn holte gaet [2]) tuschen sijnre hofstat in der stat muer liggen sal, dat water uter stat grafft tot sijnre broucuppen comen moge. Ende dit hevet dat vonnis der scepen gevesticht.

4. Item feria prima post festum beati Mauricii et sociorum ejus Martirum (26 September) civiloquium habitum est coram Jacobo Ottonis, judice, et Johanne Remboldi, burgimagistro, et presentibus omnibus scabinis. Wart overgegeven van den gemeynen borgeren, dat men van desen dage voirtain waken sal alle nacht tot sunte Marten toe neestcomende, alle nacht mit eyn vierdel van enen laet; ende wie niet en waicten, alst hem die laetmeisters gekundicht hedden, die sal tot elker reisen verboeren 1 ℔, uyt te peynden, dat gain sal in alre maten dat te voeren opter waken overgegeven is; ende dese wakers sullen snachts sitten in dat gasthuys, want sij dair alle reetscap bij hem hebben van clocke, eymeren ende leren. Ende dit hevet tvonnis der scepen gevest.

Anno 1463.

1. Item feria prima videlicet ipsa die Dominica Judica (27 Maart) civiloquium habitum est coram Jacobo Ottonis, judice, et Johanne Remboldi, burgimagistro, et presentibus scabinis Avezait, Bueren, Echtelt, Meel et Heessel. Wart den borgeren enen brieff te kennen gegeven van der saicken van Venloe ende tuschen Jan Winter.

---

1) = ton.
2) = goot.

2. Item ten selven mael wairt overgegeven van den gemeynen borgeren, dat men voirtain tot Tiel geen faceelhout vercopen en sal anders dan hout voir hout, mit genen kerven te tellen, op een peen van enen alden scilt; ende desgelijken soe en sal men geen bollen tellen noch vercopen onder die rijss, dan men sal die rijss ende die bollen elc alleyn vercopen, op een pene van enen alden scilt. Ende dit hevet tfonnis der scepen gevest.

3. Item feria prima videlicet in profesto beati Petri ad vincula (31 Juli) civiloquium habitum est coram Jacobo Ottonis, judice, et Gerardo van den Steenhuys et Johanne Remboldi, burgimagistris, et presentibus scabinis Lamberto de Bueren, Gisberto Cock, Johanne de Avezait, Adam de Meel, Johanne Neringh et Petro de Heessel. Wart overgegeven van dat meeste deel van den treffelixten borgeren ende gueden mannen, om gemeyn nut, orbar ende profijte dairin ainsiende ende om meerre scade, last ende ongeluck des verderfflichen scaden des brants, nu bynnen onser stat gesciet, Got beter, te verhueden, sess jair lanck neest na eynander volgende ende niet langer, dat vier onser stat asijsen, nementlich wijnasijs, bierenasijs, kaerenasijs ende lakenasijs, elc enen cleynen penninck gehoecht sullen wesen, ende dat in maten nagescreven, te weten, dat men van elken voeder wijns, dat men tappen sal in den gerichte van Tiel ende van Zandwick, meir ten asijs geven sal II stuver guets gelts, ende van elken vaet vremds biers $1\frac{1}{2}$ stuver, ende van elken vaet Tiels biers $\frac{1}{2}$ philippus, ende van weit, rogh, rapzait ende wit erweten van elken hoet I oirt stuver, van gersten, grau erten, bonen ende wicken van elken hoet I oirt vlems, ende van haveren, spelt ende boicweet van elken hoet I alt moerken; ende van elken halven langen laken, geverwet, I vlems ende van elken halven langen laken, grau off wit ongeverwet, I butken, ende van elken kortten halven laken, geverwet, $\frac{1}{2}$ vlems, ende van elken kortten halven laken, grau off wit ongeverwet, I oirt stuver, onvermynret des vorsten asijs, die dairop steet. Ende hiervoir sal onse stat enen ygelichen, die nu verbrant is ende weder tymmeren ende decken wil mit harden daick, bynnen deser tijt voirscreven te hulpen comen ende geven tot elker roden hards daicx enen nyen Gelreschen gulden van $17\frac{1}{2}$ stuver off payment, dat dair guet voir is; ende die sal onse stat betalen in deser maten, te weten den rechten armen van stonden ain te helpen, als sij gedeckt hebben bynnen deser tijt, ende diegene, dies macht hebben te

decken, sal men betalen bynnen jairs van der tijt, dat zij gedect hebben. Ende willen ennige, die onverbrant sijn bleven, decken mit harden daick, sal men betalen bynnen drien jaeren van der tijt, dat sij gedeckt hebben. Voirt wart overgegeven, soe wie mit stroedaick weder oppe nye decken sal, die sullen hoi stroredaick tuschen dit ende Pinxter neestcomende mit gueden leyme overgieten ende decken, op eyn pene ende broke van 1 alden Vr. scilt, uyt te peynden halff den heer ende halff der stat; ende desgeliken die voirscreven asijs oick uyt te peynden van dengenen, die se niet geven en wolde. Voirt wart overgegeven ende geset, dat die brouwere tot Tiel ende tot Zandwick hoir bier niet duerre geven en sullen dan tot des raits seggen in der tijt, op eyn peyn van 10 Vr. scilden, uyt te peynden halff den heer ende half der stat; ende soe en sullen sij eyn vat Tiels biers nu voirtain niet duerre vercopen dan 14 Vlems, duerende ter tijt toe dat die rait in der tijt hem dair anders aff laet weten. Ende weert saick, dat ennich brouwer sijn brouwen hierom liet sunder argelist, die en sal in vier jaeren affter den dach niet meir brouwen, opter selver penen voirscreven van 10 alde Vr. scilden. Ende hier is eyn scepenbrieff aff gemaict, die sess jair dueren sal van der tijt voirscreven ende niet langer [1]).

4. Item voirt wart overgegeven, dat alle diegene, die verbrant sijn ende mit malcanderen mueren hebben te halden, die sullen mit malcanderen affter desen dach hoir mueren optymmeren ende maken ende helpen halden inhalt oerre brieve off na rechter konden. Deden sij des niet, soe en sullen sij geen recht noch toeseggen meir totten mueren behalden.

5. Item voirt wart overgegeven, dat men nergent asche dragen en solde dan in den Wale over [2]) te stortten, op eyn peyn van 3 Vr. scilden, uit te peynden als voirscr. steet.

6. Item oick wart overgegeven, dat men nummermeir geenreleye dingen in den putten werpen en sal, het weer bij brande off anders; dede dat yemant dairenboven, soe sal dat guet, in den

---

1) De van deze buurspraak opgemaakte schepenbrief bevindt zich in het archief der gemeente Tiel.

2) Het HS. heeft *over over*.

putten geworpen weer, verlosen wesen, halff den heer ende halff der stat. Ende dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1464.

1. Item feria prima post festum sancte Crucis Invencionis (6 Mei) civiloquium habitum est coram Jacobo Ottonis, judice, Wilhelmo Hase et Henrico van den Poel, burgimagistris, et presentibus scabinis Arnoldo de Avezaet, Gerardo van den Steenhuys, Johanne Remboldi, Henrico Rover, Henrico Hase et Reynero de Zandwick. Wart overgegeven van den gemeynen borgeren, als van den scutter in Tielsche velt, dat alle schott, die hij scutten sall, sal wesen dubbel, na inhalt der brieve, die dair te voeren aff sijn. Ende dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1465.

1. Item feria prima post festum beati Pauli Conversionis (27 Januari) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, Wilhelmo Hase et Jacobo Ottonis, burgimagistris, et presentibus scabinis Johanne de Avezait, Henrico van den Poel, Gerardo van den Steenhuys et Segero Pels. Wart den borgeren te kennen gegeven, wairom dat mijns jongen heren gnaden van Gelre die stat van Tiel tot Grave gescreven hadde, ende dair wart doe van den rade ende borgeren eyn antwort op geraempt, die men hem wederseggen solde.

2. Item ipsa die Dominica Vocem jocunditatis (19 Mei) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, Wilhelmo Hase et Jacobo Ottonis, burgimagistris, et presentibus scabinis Gerardo van den Steenhuys, Johanne de Avezait, Segero Pels et Gisberto Spruyt. Wart overgegeven van den gemeynen borgeren, dat eyn ygelick in sinen huse tuschen dit ende sunte Lamberts dach Episcopi neestcomende in der stat ende gericht van Tiel enen scharensteyn sal hebben gemaict van steen ende kalc, op een peen van 3 alde Vr. scilden, uyt te peynden, 2 der stat ende den dorden den richter in der tijt, uten huse ende hofstat, dair den scharensteyn niet gemaict en weer. Ende dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1466.

1. Item feria quinta post Dominicam Esto mihi (20 Februari) civiloquium habitum est coram judice Henrico van den Poel,

burgimagistris Wilhelmo Hase et Jacobo Ottonis et presentibus omnibus scabinis. Wart overgegeven van den gemeynen burgeren eendrechtelich, die dair tegenwoirdich weren, dat men uten acht loten bynnen Tiel kiesen ende setten solde die 16, te weten uyt elken lott twe, welke 16 bi den rade van Tiel in deser onleden ende dese onlede lanck alle saken, die der stat van Tiel ende oeren burgeren nut ende noet sijn sullen, setten ende ordinieren sullen, hogen ende legen, na oeren guetduncken tot orber ende profijte der stat ende der burgeren. Ende wes die 16 bi den rade alsoe dan ordinierden ende setten, dat sal vast ende stantafftich wesen dese onlede lanck, gelick off dat allemael in der buersproken van den burgeren gemeyntlich overgegeven weer, uytgescheiden dat die wake vast stain sal op een ff, halff den richter ende halff den wekeren, ende van den anderen punten, die meere weren; op enen alden scilt.

2. Voirt wart overgegeven, wie hem weigerden van den 16 te wesen, die die lotemeisteren uut oeren lote dairto koeren, die solde verbueren 10 Vr. scilde, uyt te peynden, halff den heer ende halff der stat. Ende worden oick ennige dairtoe gecoeren ende niet nut dairtoe en weren, soe sullen die laetmeisteren, dair dat in weer, uten selven laet enen anderen in sijn stede setten. Ende tot wat tijden die rait die 16 ontbiet bij hem te komen, soe sullen sij willich komen, diegene, die thuys weren, ende wat die bi den rade dan doin, sal van werden wesen; gelick off die 16 altesamen bijeen weren geweest.

3. Item soe sijn dese nabescreven die 16 gecoeren uten acht loten ende uyt elken lot twe:

dat yrste lot: Gisbert die Cock ende Henrick die Rover;
dat ander lott: Lambert Sanderss ende Jan die Man Rutgerss;
dat dorde lot: Jacop Holl ende Rutger Janss;
dat vierde lott: Jan die Hase ende Gerit die Wit;
dat vijffte lot: Henrick Mast ende Roloff van den Wege;
dat seste lot: Heymerick van Drueten ende Jan Remboutss;
dat sevende lott: Arnt van Avezait ende Goessen Geritss;
dat achte lot: Peter die Man ende Gerit van der Eem.
Ende dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

4. Item feria prima videlicet in festo beati Bartholomei Apostoli

(24 Augustus) civiloquium habitum est coram judice Henrico van den Poel, burgimagistris Wilhelmo Hase et Jacobo Ottonis et presentibus scabinis Neringh, Hase, Jan Steenhuys et Spruyt. Doe wart den burgeren gelesen enen brieff, die van mijns heren gnaden komen was van den dinghtalen ende noch brieff van Harderwijck van Wijerweert.

5. Ten selven mael wart overgegeven van den gemeynen burgeren, dat men die porten hueden solde in deser maten, elc nabuer voir sijn hoeft, die dairtho geset wurdt; ende die niet te huys en weer, sal enen gueden, sterken borger voir hem setten; ende die de porten aldus hueden sullen en sullen nyemant in der stat komen laten, der sij niet en kennen, off sij sullen dair bescheit aff weten, wat lude dattet sijn; ende dissgelic soe sal men oick waken. Ende wie in desen poirthueden off waken versuemich wurde, die sal alle male verbueren 3 ßß, 1 ℔ den richter in der tijt, dat ander der stat, dat dorde den wekeren, die waicten off die de porte huedden, ende dat uyt te peynden.

6. Ten selven mael wart overgegeven, soe wie van vremden luden affter 9 uren savonts voirtain opter straten ginge, dat eyn ygelich burger off ingeseten die aintasten sal ende vangen ende brengen in der stat vencknisse; ende dat die weerde ende werdynnen oeren gasten dit seggen sullen ende wittigen, dat sij affter die ure opter straten niet en komen. Ende dede die weert off werdynne des niet, die solden dairain verbueren drie alde scilden, uyt te peynden, ass voirscr. steet.

7. Ten selven mael wart oick overgegeven, dat men voirtain leymen solde; ende wie des affter dese weke niet gedain en hedde, dat men dairaff die broeken nemen solde, die dairop stain. Ende dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1467.

1. Item in crastino Purificacionis beate Marie Virginis (3 Februari) civiloquium habitum est coram judice Henrico van den Poel, burgimagistris Henrico Hase et Jacobo Ottonis, et presentibus scabinis Gerardo van den Steenhuys, Henrico Rover, Johanne Neringh et Clareboldo Hase. Doe wart den borgeren enen brieff gelesen van mijns heren gnaden van verlengginge des bestants.

2. Item feria secunda post Dominicam Esto mihi (9 Februari) civiloquium habitum est coram judice Henrico van den Poel, burgimagistris Henrico Hase et Jacobo Ottonis, et presentibus scabinis Gerardo van den Steenhuys, Henrico Rover, Petro Heessel et Clareboldo Hase. Doe wart den burgeren den swoenbrieff gelesen van mijns heren gnaden.

3. Item feria quarta post Petronelle Virginis (2 April) civiloquium habitum est coram judice Henrico Hase, burgimagistris Henrico van den Poel et Gisberto Spruyt, et presentibus omnibus scabinis. Doe wart den burgeren enen brieff gelesen, woe dat die joncher van Culenborch den gevangenen [1]) niet langer dach en wolde geven, ind dat sij sich mit malcanderen bespreken solden, woe men dair voirt mede doin solde. Doe wart dair overgegeven, sintemael den joncher van Culenborch geboden weer sulc gelt, dair ons onse genedige lieve heer op getaxiert hedde ind meir, ind hij dat niet en hed willen bueren, ind noch overbodich weren te betalen, dat dan die gevangen sementlich thuys bliven solden ind niet inkomen; ind wes last der stat dairaff queme, wolden die borgere der stat uyt helpen dragen, ind wolde dairover der gevangenen enich intrecken ind halden, dat die terstont ontborgert solde wesen ind nummer weder in Tiel te komen noch borger te werden; voirt dat men waken solde op kueren, die dair te voeren op geset sijn. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

4. Item feria prima post festum beati Odulphi Confessoris (14 Juni) civiloquium habitum est coram judice Henrico Hase, burgimagistris Henrico van den Poel et Gisberto Spruyt et presentibus scabinis Rover, Neringh, Ottenss, Heessel et Hase. Wart overgegeven eyndrechtelich van den burgeren op vervolch van der laetster buersproken voirscr., soe wie van den gevangen, die ongecofft sijn ind totten 250 Rijnschen gulden stain, off hoir borgen den joncher van Culenborch off yemant van sijnre wegen venckenscap hielden, het weer wair dat weer, die sal sijn lijff ind guet gebroickt hebben, twee deel der stat ind dat dordeel den heer, ind nummermeir bynnen Tiel te komen ind op hem selven bliven stain van der venckenscap off dair hij voir gelaefft hed; ind hed

---

1) Zie Voet van Oudheusden, Hist. Beschr. v. Culemborg, I, 109.

oick yemant van den gevangenen voirscr. seir der laitster buerspraken tot Culenborch geweest, die en sal nummermeir bynnen Tiel gecomen ind sijn aindeel van den 250 Rijnschen gulden betalen; ind queme hij dairover bynnen Tiel, soe sal hij sijn lijff ind guet gebroict hebben, soe voirscr. steet; ind oick wes verdriet ind scade den gevangen ind oeren burgen dairover gebuerden, dat sij niet en hielden, dair sal die stat hoir hoeftheer aff wesen.

5. Voirt wart overgegeven, soe wie die gemeyn wege ind straten buten onser stat affgrove ind eerde dairuyt haelden, uytgesacht ter plaetsen, dair dat gewesen is te halen, die sal alle mael broeken den heer 3 alde Vr. scilde. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

6. Item feria prima post festum beati Lamberti Episcopi (20 September) civiloquium habitum est coram judice Henrico Hase, burgimagistris Henrico van den Poel et Gisberto Spruyt, et presentibus scabinis omnibus. Wart den burgeren enen brieff van mijns heren gnaden gelesen van dienst, den hij begeerden. Wart overgegeven van den burgeren, dat men in elken lote 4 soldenairs hueren solde, den die stat den cost geven solde ind hoir hoeft wesen, soever sij bij oeren hoefftheren bliven ende deden, dat hem die bevolen. Ind die soldye sold men in elken lait omsetten bi den laitmeisteren na der scattingen, ind dat solden die laitmeisteren halen; ind wie dess niet geven en wolde, dat sold men driefout den affpeynden ain enigen reden guede mede ewech te nemen. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

7. Item feria secunda post Wilbrordi (9 November) civiloquium habitum est coram judice Henrico Hase, burgimagistris Henrico van den Poel et Gisberto Spruyt, et presentibus scabinis Johanne Remboldi, Johanne Neringh, Petro de Heessel et Jacobo Ottonis. Wart den burgeren enen brieff gelesen van mijns heren gnaden van dat men geen haver uten lande vueren en solde.

8. Item dair wart overgegeven, dat men geen messen [1]) meir dragen en solde optie messen bij Jan Remboutss, op een ff uyt te peynden. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

---

1) = mest, afval.

Anno 1468.

1. Item feria quinta videlicet in profesto beate Aghate Virginis (4 Februari) civiloquium habitum est coram judice Henrico Hase, burgimagistris Henrico van den Poel et Gisberto Spruyt, et presentibus scabinis Gerardo van den Steenhuys, Johanne Remboldi, Petro de Heessel et Jacobo Ottonis. Wart den burgeren die [1]) dedinge tuschen mijns heren gnaden van Gelre ind den joncher van Culenborch gelesen, welke dedinge die burgere belieffden. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

2. Item feria secunda post festum beate Agate Virginis (8 Februari) civiloquium habitum est coram judice Henrico Hase, burgimagistris Henrico van den Poel et Gisberto Spruyt, et presentibus scabinis Johanne Remboldi, Henrico Rover, Petro de Heessel et Clareboldo Hase. Wart de burgeren ene saick te kennen gegeven, die der stat ainginge; ind doe wart die waick versweert, soedat men mit tween laten waken solde. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

3. Item Sabbato post Dominicam Oculi (26 Maart) civiloquium habitum est coram judice Jacobo Ottonis, burgimagistro Henrico van den Poel, et presentibus scabinis Johanne Remboldi, Johanne Neringh, Gisberto Spruyt et Wilhelmo Adolphi. Wart den burgeren enen brieff gelesen van mijns heren gnaden van der dinghtail van Jan van Arkel ind Jan van Meteren.

4. Item feria tertia post Sacramenti (21 Juni) civiloquium habitum est coram judice Jacobo Ottonis, burgimagistris Henrico van den Poel et Clareboldo, Hase et presentibus scabinis Johanne Remboldi, Johanne Neringh, Petro de Heessel, Johanne Hase et Gisberto Spruyt. Wart den borgeren enen brieff gelesen van mijns heren gnaden van dienst. Doe wart overgegeven van den burgeren, dat men uyt elken lot uytsetten solde vijff gueder mans, die selve mitten tween raitsheren trecken solden opter stat kost, ind die stat solde hoir hoiftheer wesen; ind des en solde hem nyemant weigeren, op ene pene van 10 alde scilden, uyt te peynden, halff den heer ind halff der stat; ind dat solde omgain

---

1) Er staat „die die."

na beloip: die nu toegen en solden die naeste reise niet trecken; ind wie geen harnasch en hed, dat men den elc in sinen loit harnasch lenen solde, ind wie des weigerden, solde verbueren die voirscr. 10 alde scilden.

5. Item ten selven mael worden Jan Neringh ind Wolter Lambertss gasthuysmeisteren gemaict.

6. Item ten selven mael gaven die borgere over, dat Jan die Kock Lambertss ind Alart Sperkenss weder bynnen Tiel komen mochten. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevesticht.

7. Item feria sexta post Assumpcionis Marie etc. (19 Augustus) civiloquium habitum est coram judice Jacobo Ottonis, burgimagistris Henrico van den Poel et Clareboldo Hase, et presentibus scabinis Johanne Neringh, Henrico Hase, Johanne Hase et Wilhelmo Adolphi. Wart den burgeren enen brieff gelesen van mijns heren gnaden, dat men wael totter stat sien solde.

8. Item ten selven mael wart overgegeven van den burgeren, die dair tegenwoirdich weren, soet nu seir begoste te sterven, soe wie uter stat voir, dattie in sinen huse enen gueden, harden man solde laten bliven, die voir hem waicten, dair den laitmeisteren ind raitsheren in den lait ain genuechden, op 2 alde scilden te verbueren; ind wie uyt om sine komansscap toge, dattie oick desgeliken enen gueden weker sullen setten, dair den voirscreven ain genuecht, op 2 alde scilden te verbueren; ende wie selve thuys weer ind sterck genoich weren te waken, die sullen selve ter waken komen ende nyemant voir hem seynden, op 2 alde scilden te verbueren. Alsoe duck ennich dat verbuerden, dairaff sal die stat 2 deel van den broken hebben ende die richter in der tijt dat dordeel, ende die wekers in den lait, dair die broick gescieden, enen halven scilt, die van beiden gain sal. Ende dese broken sal men peynden diengenen aff, die se verbuerden, voir sijn hoifft, off en vond men dess niet, ain sijn guet. Ind dit hevet vonnis der scepen gevest.

9. Item feria tertia videlicet in festo beate Cecilie Virginis (22 November) civiloquium habitum est coram Jacobo Ottonis, judice, burgimagistris Henrico van den Poel et Clareboldo Hase, et presentibus scabinis Johanne Neringh, Johanne Hase, Gisberto

Spruyt et Wilhelmo Adolphi. Wart den burgeren brieve gelesen van mijns heren gnaden, dat men wael totter stat sien solde.

Anno 1469.

1. Item feria prima post Penthecostes (28 Mei) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, burgimagistris Henrico van den Poel et Clareboldo Hase, et presentibus omnibus scabinis. Wart den burgeren te kennen gegeven van der saken tuschen deser stat ind Linden, ind van der saken tuschen deser stat ind Bomel van dat sij Jan Kerstenss, onsen burger, dair onrait genomen hadden, dat die burger wederstain wolden hebben. Ind oick wart den burgeren ten selven mael the kennen gegeven van den pijpers ain te nemen, dair men berait op hielde tot Sacramenti toe.

2. Item feria prima post festum Assumpcionis beate Marie Virginis (20 Augustus) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, burgimagistris Henrico van den Poel et Clareboldo Hase, et presentibus scabinis Johanne Remboldi, Nycolao Wolboker, Gisberto Spruyt, Wilhelmo Adolphi, Johanne de Drueten et Petro Man. Wairt overgegeven van den burgeren, dat men geen messen off vulnis opter straten leggen en solde, op 3 ff, ende dat nyemant in der stat ende in der straten van Zandwick mit wagen ind perden jagen en solde, mer sullen bi den wagen suverlich gain ind hebben die perde in handen mit getouwe, op 3 ff.

3. Item in festo beati Clementis Pape (23 November) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, Clareboldo Hase, burgimagistro, et presentibus scabinis Johanne Remboldi, Jacobo Ottonis, Clais Wolboker, Johanne de Drueten et Petro Man. Wairt den asijs, die om des brants will gehoicht wairt, weder op nye overgegeven 6 jair lanck totten daick in alre maten dat te voeren stonde; doch dat men den armen terstont betalen sal, ind den anderen, die affbreken, bynnen jairs. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1470.

1. Item feria prima post Conversionis Pauli (28 Januarl) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, Clareboldo Hase et Henrico van den Poel, burgimagistris, et presentibus scabinis

Johanne Remboldi, Nycolao Wolboker, Gisberto Spruyt, Wilhelmo Adolphi, Johanne de Drueten et Petro Man. Gaven die borgers over, dat men mit enen halven lait waken solde, also lange dat ijss duss lege, optie kueren voirscr. van der waken te verbueren. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

2. Item ipsa die Dominica Cantate (20 Mei) civiloquium habitum est coram judice Wilhelmo Scriptore, Clareboldo Hase et Henrico Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Gerardo van den Steenhuys, Johanne Hase, Johanne de Drueten, Wilhelmo Adolphi et Petro Man. Doe worden buermeisters geset in Tielsche velt Henrick die Rover ende Gerit Holl.

3. Item ten selven mael gaven die borgers gemeyntlichen over, dat die stat jairlix betalen sal die 12 Rijnsche gulden, Wilhelmus, der stat scrijver, van den scrijffampt jairlix sculdich is, ind oen dairaff ontheffen, duerende tottes raits in der tijt wederseggen. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

4. Item in festo Decem milium Martirum (22 Juni) civiloquium habitum est coram judice Aelberto de Bemmel, Clareboldo Hase et Henrico Hase, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis. Wart overgegeven van den burgeren, dat men waken solde opten mueren mit enen halven laet, opten broeken, soe die voirtijts overgegeven sijn van den waken. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1471.

1. Item feria prima videlicet Quasi modo geniti (21 April) civiloquium habitum est coram judice Alberto de Bemmel, Henrico Hase, burgimagistro, et presentibus omnibus scabinis. Wart den burgeren enen brieff gelesèn, ind doe wart die waick vorder gevesticht, dat men nyemants beneden 20 jaren ind boven 70 jaren ter waken seynden en solde off voir der porten setten, optie kuer van 3 ℔, uyt te peynden, soe voirscr. steet; voirt dat men knypbussen, armborsten ind ander weer setten solde optiegene, dies macht hedden the halden. Ind dit heeft dat vonnis der scepen gevest.

2. Item feria sexta post Penthecostes (7 Juni) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, Adriano de Brakel et

Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Spruyt, Drueten. Doe wairt den burgeren enen brieff gelesen van den deputierden frunden slands van Gelre, van den gemeynen lande na den hogen rade dess hertogen van Burgoendien etc. geschict, nu tot Peronen bij eenanderen wesende [1]).

3. Item in festo beati Martini Episcopi Translacionis (4 Juli) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, Adriano de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Neringh. Doe gaven die burgere over, die wonen tuschen der Dampoirt ind den gericht van Zandwick, dat sij dair buten waicken solden, wanneer dess noit weer ind die burgermeisters van Tiel hem dat hieten, op een peen van 3 ℔ ut supra.

4. Item in festo beati Lamberti Episcopi (17 September) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, Clareboldo Hase, burgimagistro, et presentibus scabinis Rembolt, Neringh, Spruyt et Man. Wairt overgegeven, dat Henrick Janssoin die steenbecker nu voirtain den steen, hij borchden ind hem niet betaelt en wurde, uyt mach doin peynden mitter stat bode tot Tiel ind tot Zandwick mit sdorps bode, elc om hoir loen, als bekende schout int gericht vervolcht ind verwonnen; ind dit sal stain tot wederseggen dess raits in der tijt; ind hiervoir sal die steenbecker elc dusent tichgelssteens geven voir 16 stuvers ind niet hoger.

5. Item ter selver tijt wairt overgegeven, dat nu voirtane nyemant uyt onser stat ind weder dairin ennige have, beesten off guet halen, ruten off roeven en sal, ten were bij consent dess raits. Ind dede dat yemant dairenboven, die sal elc borger, die se becomen kan, mitten live halden bis an den heer, ind dat sal men richten mit scepenvonnis.

6. Item ten selven mael worden her Rover van Dromel, her Jan van Lent, priesteren, Clais Vaick ind Henrick Rutgerss kerckmeisteren gesat.

7. Item ten selven mael worden her Rover voirscr. ind Clais

1) Zie Nijhoff, Dl. IV, oork. n° 507.

Vaick melaitmeisteren der sieker tot Tiell gesat. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1472.

1. Item feria tertia post Penthecostes (19 Mei) civiloquium habitum est coram judice Henrico Hase, burgimagistris Adriano de Brakel et Clareboldo Hase, et presentibus scabinis omnibus. Wart overgegeven, dat men voir Culenborch trecken solde mitten anderen steden, ind dat men in elken loit dairtoe hoeren solde acht gueder man, die men wael toemaken solde mit harnasch ind gereitscap, ind die sold men hoeren om den mynsten penninck bi den rade ind laitmeisteren. Ind wat die verdienden, sold men omsetten in den laten te gelden; ind wie des niet gelden en wolde, sold men dubbel uytpeynden; voirt soe solde die stat dese soldeners leveren ind hoir hoiftheer wesen van harnasch ind venckenscap, also verre sij hoeren oversten gehoir geven. Ind dit hevet tvonnis der scepen gevest.

Anno 1473.

1. Item Sabbato videlicet in profesto beati Anthonii Abbatis (16 Januari) civiloquium habitum est coram judice Henrico van den Poel, burgimagistris Adriano de Brakel et Clareboldo Hase, et presentibus omnibus scabinis dempto Clivis. Wairt overgegeven van den burgeren, soe wie van den burgeren ind ingeseten op 4 scilden ter schattinge geset weren, dat die twe een haickbusch halden solden, ind daironder geset weren, die twe een knypbusch. Ind dese bussen sal men hebben bynnen eenre maent, optie kuer van 3 ff te verbueren, uyt te peynden halff den heer ind halff der stat. Ind dit hevet vonnis der scepen gevest.

2. Item feria quarta post Valentini (17 Februari) civiloquium habitum est coram judice Henrico van den Poel, burgimagistris Adriano de Brakel et Clareboldo Hase, et presentibus omnibus scabinis dempto Remboldi. Wairt den burgeren te kennen gegeven van die stat te bolwercken, gelick men doe averdroech ind dat avergeven.

3. Item ipsa die Dominica Judica (4 April) civiloquium habitum est coram Henrico van den Poel, judice, burgimagistris Adriano de Brakel et Clareboldo Hase, et presentibus omnibus scabinis. Wairt den borgeren te kennen gegeven van die stat te bolwerc-

ken. Doe wart dair overgegeven, dat men uyt elken lait enen bequemen man bi den rade setten solde, ind soe wes die dan van den bolwercken beraemden bi den rade, dat solde men also maken; ind wie dair versuemich in weer, solde verbueren . . . . . [1]).

4. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat men geen willigen in den straten noch opten dam leggen en solde, op een (peen) van enen olden scilde.

5. Item ten selven mael wart overgegeven, dat men den verckenmarckt halden sal opter haven voir der Dampoirt, op een peen van enen alden scilde van dengenen, die se anderswair vercofft off die se kofft.

6. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat men den vischmarckt halden solde omb den put opten Dam, op een peen van enen olden scilt. Ind dit hevet vonnis der scepen gevest.

7. Item feria prima videlicet Octava Assumpcionis (22 Augustus) civiloquium habitum est coram Henrico van den Poel, judice, burgimagistris Adriano de Brakel et Segero Pels, et presentibus scabinis Heymerico de Drueten, Johanne van den Steenhuys, Wilhelmo Adolphi et Petro Man. Wart den burgeren affgelesen die confirmacie [2]) optie privilegien van den hertoge van Bourgoendien etc. ind den brieff van den tween dusent gulden.

8. Item ten selven mael wart overgegeven den brieff van den vleischouweren. Ind dit hevet vonnis der scepen gevest.

9. Item in festo Elizabeth Vidue (19 November) civiloquium habitum est coram Henrico van den Poel, judice, Adriano de Brakel, burgimagistro, et presentibus scabinis Heymerico de Drueten, Johanne de Drueten, Johanne van den Steenhuys, Wilhelmo Adolphi, Petro Man et Gerardo Wit. Gaven die borgere aver, dat men die porten sdages hueden sal, soe lange dess noet weer, ind dat men guede, harde man dairvoir setten sal, dair den rade ain genuecht; ind wie die porten niet hueden en wolde, dat men den affpeynden sal enen olden scilt.

---

1) Het bedrag is niet ingevuld.
2) Uitgegeven bij Nijhoff, V, oork. No 6.

10. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat men geen volnis noch messen dragen en sal voir an den steiger noch in die haven, op enen olden scilt. Ind dit hevet vonnis der scepen gevest.

11. Item in profesto beati Nycolai Episcopi (5 December) civiloquium habitum est coram judice Henrico van den Poel, burgimagistris Adriano de Brakel et Segero Pels, et presentibus omnibus scabinis dempto Heymerico de Drueten. Wairt den burgeren te kennen gegeven den brieff, den mijn heer van Egmont ind die commissarien hier gesant hadden die lude tho bescrijven.

Anno 1474.

1. Item in profesto beate Margarete Virginis (12 Juli) civiloquium habitum est coram judice Henrico Hase, burgimagistris Segero Pels et Henrico van den Poel, et presentibus scabinis Heymerico de Drueten, Johanne van den Steenhuys, Johanne de Drueten et Wilhelmo Adolphi. Wart den burgeren (te kennen gegeven) een mandament over die ongehoirsamen dess gestichs van Colne etc.

2. Item Sabbato post festum Assumpcionis beate Marie Virginis (20 Augustus) civiloquium habitum est coram judice Henrico die Hase, burgimagistris Segero Pels et Henrico van den Poel, et presentibus scabinis Johanne van den Steenhuys, Heymerico de Drueten, Johanne de Drueten, Wilhelmo Adolphi et Gerardo Wit. Wart overgegeven van den gemeynen burgeren, die dair ter buersproken weren, dat men nu voirtain, as men buerspraeck halden sal, dieselve buerspraeck dess avonts to voeren ropen ind verkundigen sal; ind soe wie dan dess anderen dages des morgens niet ter buersproken en queme, die in der stat were sunder argelist, die sal broeken 3 ℔, uyt to peynden dat een ℔ den heer, dat ander ℔ den richter in der tijt, ind dat dorde ℔ der stat.

3. Voirt wairt overgegeven, dattie burgere drie uten burgere kiesen sullen, die sciplude ind koiplude drie uyten scipluden ind coipluden, ind wes die sess bi den rade raemden van den scepen voir Nuyss to seynden [1]), sullen die burgere, sciplude ind coiplude

1) Dit slaat op het beleg van Neuss door Karel den Stoute.

volgen ind mede tovreden wesen. Ind weer yemande dairtegen, die dess niet volgen en wolde noch doin, dat solde men dengenen affpeynden soe voel, dair hij op geset weer. Dess soe koeren die burgere hoir drie, als Herman van Ewick, Lambert van Heessel ind Marten van Loet, die sciplude ind coiplude Wilhem die Man, Roloff Wonder ind Dirck van den Poll. Ind dit hevet vonnis der scepen gevest.

4. Item feria quinta post Remigii Episcopi (6 October) civiloquium habitum est coram judice Henrico die Hase, burgimagistro Henrico van den Poel, et presentibus scabinis Johanne van den Steenhuys, Heymerico de Drueten, Wilhelmo Adolphi, Petro Man et Nycolao Brant. Wart den burgeren brieve gelesen van mijnen genedigen heren van dienst. Doe wart overgegeven van den burgeren, die dair ter buersproken weren, dat men uyt elken lot enen man werven solde, op Cleiberch enen man ind tot Zandwick enen man; ind wes die costen, sal men uyt den laten werven, die mede to lonen. Ind dat sullen omsetten die laitmeisters ind twe uyt elken laet, die sij dairto nemen, die hem dat uyt helpen manen; ind soe wie die laitmeisters dairto kiesen, en sal hem nement weigeren, op een peen van 10 olde scilde, uyt tho peynden; ind wes die vier uyt elken laet omsetten, sullen die burgere elc betalen off sullen hem dat affpeynden. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

5. Item feria quinta videlicet in profesto beatorum Symonis et Jude Apostolorum (27 October) civiloquium habitum est coram judice Henrico Hase, burgimagistro Henrico van den Poel, et presentibus scabinis Steenhuys, Heymerico de Drueten, Alofssz, Man et Brant. Gaven die borgere over, dat men peynden solde voir die schattinge an der lude guede, dair men diegene niet bekomen konde voir hoir hoeft to peynden, ind dairmede voirtvaren solde mit recht, gelick off dieselven voir hoir hoift gepandt weren; ind dit sal niet langer dueren dan dese schattinge lanck. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

6. Item in festo beati Clementis Pape (23 November) civiloquium habitum est coram judice Henrico Hase, burgimagistris Segero Pels et Henrico van den Poel, et presentibus scabinis omnibus dempto Heymerico de Drueten. Gaven die burgere over, dat men twe rentmeisters setten ind kiesen solde, die raet enen uten rade ind

die acht enen uten burgeren; ind wie dat so gekaeren wurde, en solde hem dess niet weigeren, op een peen van hondert olde scilde. Ind die twe rentmeisters sullen der stat guede een jair lanck bewaeren, heffen, bueren ind uytgeven om sulken redelichen loen, as die rait ind acht dairto ordinieren sullen.

7. Voirt wart overgegeven, dat men die asijs verhogen solde, die dair nut verhoecht weren, drie jair lanck, aingainde Thome proxime; ind dat gelt, dairaff queme van den hogen, solde comen an den burgeren, hoir scattinge ind onrait to betalen, uytgesacht nu tho Kersmiss den yrsten termijn solden die burgere noch betalen, ind dan voirtane soldt die stat betalen van den hogen der asijs voirscr. dese drie jair lanck, ind ten sal oick niet langer dueren dan dese drie jair. Dess hebben die burgere enen reverssbrieff van der stat. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1475.

1. Item feria tertia post festum Pasche (28 Maart) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, et Segero Pels et Henrico van den Poel, burgimagistris, et presentibus scabinis Drueten, Drueten, Alofss, Man, Wit, Brant. Wairt den burgeren to kennen gegeven van den sciepen ind soldyen voir Nuyss etc.

2. Item feria quinta post festum Penthecostes (18 Mei) civiloquium habitum est coram judice Henrico Hase, burgimagistris Segero Pels et Henrico van den Poel, et presentibus scabinis Drueten, Drueten, Alofss, Man, Wit et Brant. Wairt overgegeven van den burgeren, dat men waken solde dess nachts ind des dages, die poirten hueden doir dach ind nacht mit enen lote, optie kueren, dairop stain; ind dat nyemant van geenre nyer tidinge, tuschen den heeren gevallen mocht [1]), seggen en sal, men sal dat yrst an den burgermeisteren brengen; ind dat nyemant geen lange messen noch dergelijken weer dragen en sal dan diegeen dairaff uytgescheiden sijn, optie kueren, dairop stain. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

3. Item noch wairt overgegeven, dat men den hertoge van

---

1) Men zal opmerken, dat de schrijver dikwijls het betrekkelijk voornaamwoord weglaat.

Burgoendien dienen solde mit 5 gewapenen, ind der solde dat dorpe van Zandwick enen becostigen.

4. Item feria prima videlicet in festo beati Sixti Pape (6 Augustus) civiloquium habitum est coram judice Henrico van den Poel, burgimagistris Alardo de Bemmel et Clareboldo Hase, et presentibus scabinis Henrico Hase, Gisberto Spruyt, Wilhelmo Adolphi et Rutgero Jacobi. Wairt den burgeren enen brieff gelesen van dienst. Doe wairt overgegeven van den burgeren, dat men dairomb uytschicken solde ain anderen steden, ind wes die deden, dat men oick dairna doin solde na beloip; ind dat solden dan die rait ordineren. Ende dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

5. Item Sabbato videlicet in crastino beati Mauricii (23 September) civiloquium habitum est coram judice Henrico van den Poel, burgimagistris Alardo de Bemmel et Clareboldo Hase, et presentibus scabinis Henrico Hase, Wilhelmo Adolphi, Petro Man et Rutgero Jacobi. Wart den burgeren to kennen gegeven van den gelde, dat mijn genedige heer van Bourgoendien nu altesamen hebben wolde. Doe wart overgegeven van den burgeren, dat sij dairaff doin wolden, wes die stat van Bomel dairin dede mit oeren burgeren, ind dat men dair voirt tbest in doin solde.

6. Voirt wart overgegeven, dat geen beesten, als perde, koen, ronderen, scape ind verken, meer weyen en sullen op sunte Martens kerchoff, van elker beesten to verbueren ind soe duck dat gescieden een ☒ tot der kercken behoiff. Ind die kercmeisteren sullen die besten dairvoir halden ind scutten, ind manen die verbuerde peen, als men der kercken guet pleech to manen. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1476.

1. Item feria tertia post festum beati Pauli Conversionis (30 Januari) civiloquium habitum est coram Henrico van den Poel, judice, burgimagistris Alardo de Bemmel et Clareboldo Hase, et presentibus scabinis Brakel, Spruyt, Aloffss, Man et Brant. Wart den burgeren enen brieff gelesen van den dienst, die mijn genedige heer van Bourgoendien van der stat hebben wolde. Wart overdragen, dat men dairin doin solde opten mynsten schade,

-gelick men dairaff doin solde boven ind beneden, ind dat men dat opt naeste versueken solde.

2. Item ten selven mael wairt Jan Neringh ind Gerit die Wit gebeden, dat sij noch dit jair rentmeisters bliven wolden, dair sij sich doen in gaven.

3. Item ten selven mael wairt overgegeven, op een peen van 15 alde scilde uyt te peynden: soe wie men kuer tot gasthuysmeister te wesen, dat hem die dess niet weigeren en solde.

4. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat men halff die schattinge betalen solde, die heel geset was, ind dat die borgere dairmede verlaten solden wesen vorder scattinge te geven bis Nativitatis Johannis proxime per annum.

5. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat nyemant sne plocken en solde noch mit sne werpen, op 3 ℔ uyt to peynden. Ende dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

6. Item feria sexta post festum beati Valentini Martiris (16 Februari) civiloquium habitum est coram Henrico van den Poel, judice, burgimagistro Clareboldo Hase, et presentibus scabinis Henrico Hase, Gijsberto Spruyt, Wilhelmo Adolphi, Petro Man et Rutgero Jacobi. Wairt den burgeren enen brieff gelesen, dat men genen wijn halen en solde uyt Coelne.

7. Item ten selven mael wairt overgegeven van den burgeren, dat men die sess soldeners uytscicken solde; ind wes soldie mijn genedige heer hem niet en betaelden, die solde hon hier wael betaelt werden, ind men solde dairomb uyt elken laet 2 gueden man schicken bi den rade. Ind wes die mit een dairaff raemden, dat wolden sij wael betalen na gelijcker omsettongen. Ind dit heeft dat vonnis der scepen gevest.

8. Item in die Palmarum (7 April) civiloquium habitum est coram Henrico van den Poel, judice, burgimagistris Alardo de Bemmel et Clareboldo Hase, et presentibus omnibus scabinis. Wairt den borgeren enen brieff gelesen van den dienst, die mijn genedige heer van Bourgoendien op nye van der stat wolde hebben. Wairt overgegeven, dat men dairin doin solde opten mynsten

schade, gelick men dairaff doin solde boven ind beneden, ind dat men dat opt naeste versueken solde.

9. Item in profesto beati Johannis Baptiste Decollacionis (28 Augustus) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judcie, burgimagistris Clareboldo Hase et Henrico van den Poel, et presentibus scabinis Wilhelmo Adolphi, Nycolao Brant et Sandero Lamberti. Wart den borgeren enen brieff gelesen van den dienst, die mijn genedige heer van Bourgoendien op nye van der stat wolde hebben. Wairt overgegeven, dat men dairin doin solde gelick andere stede, ind dat men dat opt naeste versueken solde.

10. Item wairt ten selven mael overgegeven van den tolhuyss to Lobede te halden, dat men dairin doin sal gelick andere stede, nementlich dat ment halden solde, dair wolden die burgere to helpen mit live ind guede.

11. Item ten selven mael wart overgegeven, dat men die straten vegen sal, alst die kuermeistere doin ropen; ind dat nyemant vulnis dragen en sall op dess ander strate, elx op een ℔ te verbueren.

12. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat nyemant die straten beslain en sall mit hout noch mit genen dingen langer dan acht dage, ind sal dat ruymen, op 3 ℔. Ind dit heeft dat vonnis der scepen gevest.

13. Item feria quarta post Lucie (18 December) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, burgimagistris Clareboldo Hase et Henrico van den Poell, et presentibus scabinis Gijsberto Spruyt, Wilhelmo Adolphi, Petro Man et Sandero Lamberti. Wart overgegeven van den burgeren, dat die rait twe gasthuysmeisteren kiesen solde; ind dess en solde hem nyemant weigeren, op een peen van 50 olde scilde, to verbueren den richter ind rade in der tijt ind uyt to peynden. Dess soe sijn gecoren Jan die Hase Wilhelmss, Marten van Loit ind Arnt Vaick, die dat ainnamen.

14. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat nyemant geen vulnis vueren, brengen noch dragen en solde opter stat hoift te

laten liggen, mer solden die over oever werpen, op een peen van 4 Vr. scilde, uyt to peynden dengenen, die dat dede. Dess sall hebben die richter enen scilt, die borgermeisteren enen scilt, die kuermeisteren enen scilt, ind die dat ainbrechte enen scilt.

15. Item dessgelijken dat nyemant geen vulnis brengen en sall opter Plaitsen, voir der haven, voir Dampoirt, noch geen vulnis in der haven storten noch werpen, op dieselve peen voirscr.

16. Item dessgelijken wairt overgegeven, dat nyemant geen vulnis noch messen affter dese tijt meer maken noch brengen en solde opter Plaitsen voir Jans van Stralen, ind dieselve messen, die dair nu lege, ewechbrengen tuschen dit ind Bartholomei proxime, ind dat men geen vuelicken dair brengen en solde, optieselve peen voirscr.

17. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat men die straten maken solde doirgains geliker hant even hoich na den waterpass, ind dat nyemant den anderen verhogen en solde, op een peen van 10 olde scilde, uyt te peynden; ind dairto solde die stat enen meister werven, die dair nut to weer, in sulker vurwerden, dat die stat den steen geven solde ind halff sant, ind die burgere solden den meister lonen ind halff sant besorgen, beheltelich den hoickhusen, die voel straten hebben, sal die stat na oeren guetduncken wat te baten comen. Ind weer yemant, die dat meisterloen ind halff sant niet betalen en wolde, dat sal die stat dan doin ind peyndent dengenen dubbel aff, die dess niet doin en wolde. Ind dit heeft dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1477.

1. Item feria sexta post Petri ad cathedram (28 Februari) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, burgimagistris Clareboldo Hase et Henrico van den Poel, et presentibus scabinis Adriano de Brakel, Gijsberto Spruyt, Wilhelmo Adolphi et Rutgero Jacobi et Petro Man. Wart dat hoigen van den asijs weder affgeset, dat gehoicht ind overgegeven wairt in der buerspraken op sunte Clemens dach Pape anno 1474, bij also dat men den asijs voll ind all betalen sall tot sunte Peters dach to ad cathedram neestvoirleden, ind dan voirtain op sine olde gewoente, gelick men den to betalen plege in dat jair, eer die hertoge van Bourgoendien dat lant van Gelre verkrachten.

2. Item ten selven mael wairt overgegeven van den burgeren den asijs, die om dess brants will gehoicht wairt, weder op nye twelff jair lanck totten daick in alre maten dat to voeren stonde. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

3. Item feria quinta post Dominicam Oculi (13 Maart) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, burgimagistris Clareboldo Hase et Henrico van den Poel, et presentibus omnibus scabinis dempto Brant. Wart den borgeren enen geloifftbrief, sprekende op Wilhem van Beesde, van hertoge Oloff gelesen, dairmede sine gnaden begerden van der stat geleent to hebben 600 Rhijnsche gulden. Wairt overgegeven van den burgeren, dat men dairin doin solde, gelick men boven ind beneden dede, nementlich wes die stede Nijmegen, Zutphen, Arnhem ind Bomel deden, also solde men alhier oick doin. Ende dit hevet dat vonnis der scepenen gevest.

4. Item feria tertia post Sacramenti (10 Juni) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, burgimagistris Clareboldo Hase et Henrico van den Poel, et presentibus scabinis Spruyt, Alofss et Man. Wairt den burgeren enen brief gelesen van der stat van Nijmegen van den voitknechten, die onsen genedigen lieven heren dienen solden. Wairt overgegeven van den burgeren, dat men die voitknechten stellen solde op 6, ind dairna tgelt oick setten, ind die burgere solden 6 gueder mannen uten laten dairomb bi den rade schicken ind dat gelt opt mynste dairop ramen; ind dat gelt sullen die laitmeisters selve bueren ind loenen die knechten. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

5. Item feria quarta post Margarete (16 Juli) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, burgimagistris Clareboldo Hase et Henrico van den Poel, et presentibus scabinis Brakel, Alofss, Jacopss et Lambertss. Wart den burgeren die lantdachfart to kennen gegeven, nementlich dat puunt van den 600 perden, die int lant legen, to verplegen die twe maent lanck. Wairt overgegeven, dat men dairin doin solde, ass dat gemeyn lant boven ind beneden dede.

6. Item voirt wairt overgegeven, dat men twe nye rentmeisters setten solde uten burgeren; ind dess en solde hem nyemant weigeren, die dairto gecoeren wurde, op een peen van hondert

Rhijnsche gulden, uyt to peynden dengenen, die dat weigerden. Dess soe worden gecoeren Henrick die Rover ind Lambert van Heessel. Ind dit hevet dat vonnis der scepenen gevest.

7. Item in festo beati Nycolai Episcopi (6 December) civiloquium habitum est coram Adriano de Brakel, judice, burgimagistris Clareboldo Hase et Henrico van den Poel, et presentibus scabinis Spruyt, Alofss, Man, Jacobss et Lambertss. Wairt overgegeven van den burgeren, dat men twe nye rentmeisters setten solde. Dess soe worden gekoeren Jan die Man Janss ind Sander Lambertss.

8. Item ten selven mael worden buermeisters gecoeren ind geset int Tielsche velt Jan die Man Janss, Gerit Holl ind een gasthuysmeister tot Tiel in der tijt.

9. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat men weder mit enen halven laet waken solde. Ind dit hevet dat vonnis der scepenen gevest.

Anno 1478.

1. Item feria quinta post Palmarum (19 Maart) civiloquium habitum est coram Adriano de Brakel, judice, et Clareboldo Hase, burgimagistro, et presentibus scabinis Spruyt, Alofss, Man et Clivis. Wairt overgegeven van den burgeren, die dair tegenwoirdich weren, dat die brouwere tot Tiel ind tot Zandwijck nu voirtain hoir Tiels bier niet duerre brouwen noch geven en sullen dant en galt, eer sij dat opsetten, elc gebroudt op 10 Vr. scilde ter penen, ind wiet hem oick duerre betaelden, op een peen van enen Vr. scilt.

2. Item die teppere tot Tiel ind tot Zandwijck van den Tielschen bier en sullen nu voirtain dat Tiels bier niet duerre geven dant en galt, eer die brouwere dat opsetten, elc vat op een peen van enen Vr. scilt, ind wiet hem oick duerre betaelden, op een peen van enen vr. scilde.

3. Item die tepperen van den Goutschen bier en sullen nu voirtain dat Goutsche bier niet duerre geven dan een oirt stuver, elc vat op een peen van enen Vr. scilde, ind wiet hem oick duerre betaelden, op een peen van enen Vr. scilde; ind weert saick dat sich tkarn vorder verliep tot enen hoger penninck ind

men dan dat bier boven ind beneden verhoichden, soe sal die raet in der tijt sich dair gebuerlich in hebben.

4. Item voirt sullen die beckere tot Tiel ind tot Zandwijck hoir broet backen op gewicht, dats te weten, weitenbroet ind groff weitenbroet na der voirgesetter kuere, ind dat roggenbroet sullen sij soe voel voirt gelt geven als men dess ten Bosch koipt myn een ⅛ wael gebacken, op een peen van 2 Vr. scilden; ind dat men in den gerichte van Tiel ind van Zandwijck geen vremde broet vercopen noch veil halden en sal bij verbuernisse dess broetz.

5. Item tot desen voirscr. bier ind broet een toesien te hebben sijn kuermeisters gekoeren ind geeydt Gerit Claess, Gerit die Man ende Wolter Wilhemss, die dat bekueren sullen. Ind wess kueren dat dairaff verschijnen, die sullen sij brengen an den richter ind an den burgermeisteren, die men dengenen affpeynden sal, die se verbueren. Dairaff sal die heer hebben dat dordeel, die burgermeisteren ind die raet dat dordeel, ind die voirscr. kuermeisteren dat dordeel.

6. Item hierop over all wairt overgegeven, dat men nu voirtain mit enen halven laet waken sall, optie voirgesette kueren. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

7. Item feria quarta post Viti (17 Juni) civiloquium habitum est coram Gerardo Nycolai, judice substituto, et Clareboldo Hase et Henrico van den Poel, burgimagistris, et presentibus scabinis Spruyt, Alofss, Clivis et Jacobss. Wairt den burgeren enen brieff gelesen van 25 scutten to seynden voir Arnhem [1]), ind ten selven mael wairt overgegeven, dat men waken solde mit enen halven laet, optie voirgesette kueren. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

8. Item feria secunda videlicet in festo Decem milium martirum (29 Juni) civiloquium habitum est coram Gerardo Nycolai, judice substituto, Clareboldo Hase et Henrico van den Poel, burgimagistris, et presentibus scabinis Alofss, Man, Cleve, Jacobss et Bueren. Wairt den burgeren die belidinge van Ariaen Hack affgelesen.

---

1) Verg. Nijhoff, Dl. V, oork. No. 100.

9. Ten selven mael wairt overdragen, dat men voir Arnhem dienen solde mit acht mannen, uyt elken laet enen, ind solden die rode busse medehebben ind wederbrengen; ind die solde onse stat die yrste acht dage off tien verplegen, ind dairenteynden, duerdent langer, die burgere selve; ind dat solde men omsetten, als dat behoirt, ind uytpeynden. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

10. Item in profesto beate Marie Virginis Visitacionis (1 Juli) civiloquium habitum est coram Adriano de Brakel, judice, Clareboldo Hase et Henrico van den Poel, burgimagistris, et presentibus scabinis Spruyt, Alofss, Man, Cleve et Jacobss. Wairt overgegeven van den burgeren, dat men waken solde mit enen halven laet, op een kuer van 5 stuvers; ind wie die broicten, sold men des morgens ain panden uten huse halen sunder vorder rechtvorderinge dairom te doin. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

11. Item Sabbato post festum beate Marie Virginis Nativitatis (12 September) civiloquium habitum est coram Adriano de Brakell, judice, Clareboldo Hase et Henrico van den Poel, burgimagistris, et presentibus scabinis Spruyt, Alofss, Man, Cleve et Jacobss. Worden den borgeren twe brieff gelesen, den enen van der stat van Nijmegen aldar ter dachfart te comen volmechticht, dat die borgere overgeven, wes dat andere stede dat meeste deel deden, dat wij dat oick doin solden; den anderen brieff van mijnre genediger joncfrouwen, dairop geantwart wairt, dat men mit der antwoirt wachten solde, bis die dachfart gedain were, om te besien, wes ander stede dairin deden.

Anno 1479.

1. Item in profesto Epiphanie Domini (5 Januari) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, Arnoldo de Bueren et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Spruyt, Alofss, Man et Jacobss. Wairt den burgeren enen brieff affgelesen van den hertoige van Oesterrijck, dair die borgere gemeynlich op antworden, sij wolden hoir lijff ind guet stellen bi den hertoge van Brunswijck ind der stat van Nijmegen tot behoiff des jongen hertogen Kaerle van Gelre etc., ind dat men den brieff seynden solde den hertoge van Brunswijck ind dattie hoir antwoirt dairop geven solde. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

2. Item in profesto beati Pauli Conversionis (24 Januari) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, Arnoldo de Bueren et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Spruyt, Alofss, Man et Jacobss. Wairt den borgeren enen credenciebrieff van wegen mijns genedigen heren op den ritmeister gelesen, dair die ritmeister een deel punten na inhalt deser cedulen op begerden, dair die burgere op antworden, dat sij dairom acht gueder man, uyt elc laet enen, bi den rade setten wolden, ind wes die mitten rade optie punten overdrogen, wolden sij geheel ind all [1]) volgen ind doin; ind dat hem dess van den achten oick nyemant weygeren en solde, op een peen van 200 olde scilden ad usum domini; ind hebben also dairtho gecoren Henrick die Rover, Wilhem die Man, Jan die Hase Wilhemss, Jan die Hase Dircxss, Gerit Holl, Jan Remboutss, Lambert van Heessel ind Jan Neringh. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

3. Item ipsa die Dominica Judica (28 Maart) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, et Clareboldo Hase, burgimagistro, et presentibus scabinis Spruyt, Alofss, Man, Jacobss et Brant. Wairt den burgeren enen brieff gelesen van mijnen genedigen heren om honderd scutten opten bolwerck voir Megen to hebben, dair die borgere op overgeven: wes die acht, die sij bi den rade geset hedden, dairin ind voirt in anderen dingen bi den rade eindrechtelich deden, dess wolden sij volgen. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

4. Item feria quarta post Omnium sanctorum (4 November) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, Clareboldo Hase et Arnoldo de Bueren, burgimagistris, et presentibus scabinis Spruyt, Alofss, Man, Jacobss et Wit. Wart overgegeven van den burgeren, dat men der stat grafften graven solde, dair dess noit weer, ende die haven, ind dair grevers to hueren solde; ind wat dat costen solde, solde men omsetten na der schattingen ind terstont betalen; ind wie des niet geven en wolde, solde men pande uyt oeren huse halen tot dobbelen gelde toe.

5. Item voirt wairt overgegeven, dat men scherper waken solde

---

1) Het HS. heeft *all all.*

dan men gedain hed, burger bij burger, die to huyss weren ind waken mochten; ind wie niet to huys en weer off sieck weer, enen stercken man to hueren, optie kueren van den waken. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1480.

1. Item in profesto Circumcisionis Domini (31 December 1479) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, Arnoldo de Bueren et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Spruyt, Alofss, Man, Jacobss et Wit. Wairt overgegeven van den gemeynen burgeren, dat soe wie onser stat tornen, mueren, poirten off ennigen vesten van der stat ennigen steen, hout, ijser off soe wat dat weer affbreke off tobreke, off ain onser stat hoeffden ennich hout, groet off cleyn, affbrake off hawe, off die onser stat tornen, mueren, porten off ennige vesten van der stat beschete off onreyndelich maicten, die sal verbroickt hebben den heer sine rechterhant. Ende diegene, die dat anbrechte den heer wairafftich, den sal die richter in der tijt geven enen olden scilt voir sijn brengen.

2. Item ten selven mael wairt overgegeven, soe wie yet in der haven werpt, het sij ballast, vulnis, steen off soe wattet weer, die sal verbroken 4 olde scilde, uyt te peynden.

3. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat nyemant affter desen dach ennige hantieringe van boenenspele, het sij wattet sij, drieven off doin sal op onser stat mueren, tornen, porten off vesten noch sunderlinge bynnen der heren gehoift ind husinge, opter penen van der rechterhant voirscr.; noch dattie lichte vrouwen dair niet meer wesen en sullen, ende wie sij dair vindt, mach sij sunder broicken van der mueren werpen.

4. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat nyemant eerde off leem off sant halen en sal bynnen off buten der stat, dat der stat, den straten off den wegen hinderlich wesen mach, optie koeren, dairop stain. Ende dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

5. Item in festo sancte Crucis Exaltacionis (14 September) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, Arnoldo de Bueren et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Man. Wairt den burgeren die dachfairt, die ten

Berge verscreven was, schriftlich to kennen gegeven, dair sich die borgere op bespreken ind beraden solden, soe men dairop op sunte Matheus avont neestkomende tot Embrick weder to dage comen solde.

6. Item feria prima videlicet in festo beati Lamberti Episcopi (17 September) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, Arnoldo de Bueren et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis. Wairt den burgeren die voirscr. dachfart weder vernyet, dair sij op antworden solden, soe onse frunde ter dachfairt dairop trecken solden. Worden die geschicte frunde volmechtich gemaickt te doin allet, dat die stat van Nijmegen, Saltbomel ind Grave dairin doin solden eendrechtelick, dat onse frunde dat oick doin ind overgeven mochten.

7. Item feria prima videlicet in crastino beatorum Symonis et Jude Apostolorum (29 October) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, Arnoldo de Bueren et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Rembolt, Spruyt, Alofss, Man, Jacobss et Wit. Wart den burgeren to kennen gegeven van den bestande, dat tuschen heren Gerit van Vlodorp mit den sinen ende Tielrewerdt ende der stat van Bomel gemaickt is, duerende tot Lichtmisse to, dar die stat van Bomel onser in bedacht hed; ind off die burgere dair mede in wesen wolden ende dat halden. Dair sij alle gevollich to waren ende wolden dat halden; ind soe wie dair ennigen overgrepe over dede, dat men dat halden solde ain hoer lijff ind guet. Ende dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

8. Item in festo beati Andree Apostoli (30 November) civiloquium habitum est coram Henrico Hase, judice, Arnoldo de Bueren et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Spruyt, Alofss, Jacobss, Man et Wit. Wart den burgeren enen brieff gelesen, die Jan Remboutss ind Jan Neringh an der stat gescreven hadden, dairop sij tot Embrick to dage getogen weren, ind dair men voirther beneden to Huesden op to dage trecken solde etc.

9. Item voirt wart overgegeven, dat men enen rentmeister ende enen kercmeister tot Clais Vaick setten solde; ind des en solde hem nyemant weygeren, op een peen van hondert olde

scilde, die dairto gecaren wurde, uyt to peynden. Des soe worden gecaren Wilhem die Man tot enen kercmeister ind Sander Lambertss tot enen rentmeister. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1481.

1. Item (feria) quinta post Divisionis Apostolorum (19 Juli) civiloquium habitum est coram Henrico van den Poel, judice, Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Brakel, Rembout, Pels, Spruyt, Jacobss et Heessel. Wairt den burgeren to kennen gegeven van dienst voir Venlo te doin, dat dieselve burgere, die dair tegenwoirdich weren, overgaven: woe die raet dat ordinierden, op vurwerden gelick men dat te doin plege, 14 dage lanck, so die marschalck dat begeert had. Ind hevet dat vonnis der scepen gevest.

2. Item in festo beati Johannis Baptiste Decollacionis (29 Augustus) civiloquium habitum est coram Henrico van den Poel, judice, Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Brakel, Rembout, Pels, Spruyt, Jacobss et Heessel. Wairt overgegeven, dat men Margreten van Weelderen enen brieff besegelen solde van 35 Rh. gulden sjairs, ass van 500 Rh. gulden, die sij der stat gedain had, doe die stat ain handen ginge des hertogen van Oesterrijck, die men overdwers hebben moest. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

3. Item in crastino Concepcionis beate Marie Virginis (9 December) civiloquium habitum est coram Henrico van den Poel, judice, Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Rembolt. Wairt overgegeven van den gemeynen burgeren ind geraemt, dat elc brouwer tot Tiel ind tot Zandwijck sal meer geven van elker amen biers, dat hij brouwen sal in den gerichten van Tiel ind van Zandwijck, dan he te voeren sculdich was na der stat boeken, $^1/_2$ stuver.

4. *Van den bierenasijs.* — Item alle diegene, die in den gerichte van Tiel ind van Zandwijck brouwen sullen ende dat sij selve mit oeren huysgesynne drincken willen ind niet en vercopen, dair sullen sij aff geven van elker amen biers, dat sij brouwen sullen, enen stuver ende enen Wilhelmus-tuun.

5. Item alle diegene, die den brouweren tot Tiel ind tot Zandwijck bier affdragen off uytvoeren, tsij mit vaten, halven vaten off mitter aemkannen, dair sullen sij aff geven van elker aemkannen $^1/_2$ oirt stuver; ind dat sal men an den brouweren betalen, dair elc dat bier haelt, off die brouwer sal dat selve oplegen ind betalen.

6. Item elc tepper tot Tiel ind tot Zandwijck sal meer geven onser stat ten asijs van elker amen biers van Tielschen bier, dan hij te voeren gegeven heeft, dat hij tappen sal, 2 stuver.

7. Item van allen vremden bier, dat in den gericht van Tiel ind van Zandwick niet gebrouwen en is ind dat men dair tappen sall, dairaff sal men meer geven, dan men te voeren gegeven heeft, van elken Hamburger vate $2^1/_2$ stuver.

8. Item soe wes men van vremden bier heel vercopen sal, dairaff sal men geven den vierden deel van den asijs voirscr.

9. Item off yemant tot Tiel off tot Zandwick vremd bier indede, dat hij selve drincken wolde, dair sal hij aff geven 4 stuver van elken vate; ind dat sullen die geswoeren dregers indragen om hoir loen op hoeren eedt, as sij den tepperen doin, ind anders nyemant.

10. *Wijnasijs.* — Item van elken voeder wijns, dat men tappen sal in den gerichte van Tiel ind van Zandwick, dairaff sal onse stat meer hebben dan te voeren $1^1/_2$ Rh. gulden; *ende dat men heel uytvercoipt, sal men den derden pennynck dairvan geven nae advenant den anderen assijsen* [1]).

11. *Kaernasijs.* — Item van weit, roggen ind raepsaet ind wit erten, van elke acht malder Tielscher maten, dair sal die coper meer aff geven 1 oirt stuver.

12. Item van gersten, grau erten, bonen ind wicken, van elke acht malder 1 oirt vlems.

---

1) De woorden *ende dat men — assijsen* zijn door een andere hand bijgeschreven.

13. Item van haveren, spelten ind boicweit, van elke acht malder $^1/_2$ oirt stuver.

14. *Lakenasijs.* — Item van elken halven langen laken geverwet, dat men slijten sal in den gerichte van Tiel ind van Zantwijck sementlich off in deilen, dairaff sal men geven meer dan te voeren 1 vlems, ind van elken halven langen laken ongeverwet 1 butken, ind van elken korten halven laken geverwet $^1/_2$ vlems, ind van elken korten halven laken ongeverwet 1 oirt stuver.

15. *Den broetasijs.* — Item elc becker tot Tiel ind tot Zantwick, die om sijn loen backt, ende elc, die tot Tiel off tot Zandwick Tiels broet veile helt op sinen vinsteren, die sal meer geven dan te voeren 10 stuver.

16. Item die molners en sullen voirtain genen molleffter[1]) nemen van genen karn, dat sij malen sullen; dan sij sullen hebben van enen malder hards karns 2 stuver.

17. Item van gerst, erten ind bonen $1^1/_2$ stuver, ind voirt van weken karn enen braspennynck; ende dit karn sal men aldus mit gewicht uytleveren ind weder inbrengen.

18. Item dese voirscr. asijs sijn aldus verhoicht twe jair lanck ind niet langer, aingainde Thome proxime, te hulpen der stat ind burgeren, dat composiciegelt te betalen. Ind weert saick, dat dair yemant in wurde overhorich, die sall broken 3 alde scilde, enen den richter, enen der stat ind enen den ainbrenger, ind uyt te peinden.

19. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat nyemant, hij weer wie he weer, ennich karn off broet van hier uyt sal vueren of brengen tot Lit noch an dier sijden in Brabant, op verluys des karns ind broetz, ind op 3 alde scilde; ind elc mach die halden ind ainhalen, die dat deden.

20. Item wairt overgegeven, dat die vischeren mit oeren bancken ende vischen te vercopen stain sullen om den put, op

---

1) = molster d. i. maalloon. Zie Verdam i. v.

3 ß te verbueren, ind den Dam toe ruemen van holt ind slijck, ind oick opter haven.

21. Item wairt overgegeven, dat nyemant den anderen ennigen tuunholt nemen off geloicten [1]) op te breken, noch dat dat nyemant husen noch haven en sall noch laten bernen, op een peen van 3 ß, ind nochtant dengenen sine correxie, diet gehaelt ind gedain hed. Ind dit hevet dat vonnis der scepen all gevest.

Anno 1482.

1. Item feria quinta post Invocavit (28 Februari) presentibus scabinis Brakel, Rembout, Pels, Hase, Heessel, et coram judice Wilhelmo Hase, Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris, civiloquium habitum est. Wairt overgegeven die ordinancie gemaict van bewairnis deser stat, na inhalt deser cedulen hier ingelacht. Ind dat hevet dat vonnis der scepen gevest.

2. Item feria quinta post Judica (28 Maart) civiloquium habitum est coram Wilhelmo Hase, judice, Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Brakel, Pels, Spruyt, Hase, Jacobss. Wairt den burgeren enen brieff gelesen van mijns heren gnaden.

3. Item (ten) selven mael wairt overgegeven van den borgeren, dat die rait drie gasthuysmeisteren kiesen solde; ind des en solde hem nyemant weigeren, op een peen van hondert olde scilde te verbueren. Dess so sijn gecoeren Arnt Pels, Jan Gijsbertss ind Arnt van den Bock.

4. Item ten selven mael wairt overgegeven die ure ende tijt van den visch to vercopen, voirt eyer, botter, kese, hoenren, vogel, in alre maten te halden, soe dat voir in den buersproken overgegeven is. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

5. Item in festo beati Johannis Baptiste Nativitatis (24 Juni)

---

1) Het woord *geloicten* is mij niet duidelijk. B. geeft deze keur aldus: *Item dat nyemant den anderen sijnen tuynholt nemen off geluechs opbreken sal ind dat nyemant dat huysen noch hoeven sall noch laiten barnen* etc.

civiloquium habitum est coram Wilhelmo Hase, judice, Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis. Wairt den borgeren enen brieff van den joeden gelesen, gecomen van den stathelder, ind meer andere brieve.

6. Item ten selven mael wairt overgegeven van den borgeren, dat die rait enen kercmeister totten anderen kiesen solde; ind des en solde hem nyemant weigeren, op een peen van hondert leuwen te verbueren. Des soe is gecoeren Sander Lambertss.

7. Item ten selven mael worden gecoeren ind geset, bi der selver penen voirgeruert, tot buermeisteren int Tielsche velt Arnt Pels van des gasthuys wegen, Lambert van Heessel ende Gerit Holl.

8. Item ten selven mael wairt overgegeven van den burgeren, dat men affter dese tijt geen erde halen en sal op Scherpeness, bij eenre penen van 3 alde scilde te verbueren, den eenen scilt den heer, den anderen der stat, ind den dorden den ainbrenger die dat ainbrachte, ende uyt te peynden. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

9. Item in festo beate Marie Virginis Assumpcionis (15 Augustus) civiloquium habitum est coram judice Petro Petri, Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Brakel, Spruyt, Heessel, Rembout. Wairt den burgeren to kennen gegeven van den waken, ind wo dat die rait selve waken solde off enen olden scilt verbueren, ind dat dairomb een ygelick burger selve (waken) off enen stercken man setten solde te waken, optie kueren, die dairop overgegeven weren. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1483.

1. Item in profesto beate Agnetis Virginis (20 Januari) civiloquium habitum est coram judice Folkino Hackert, Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Jacobss. Wairt overgegeven van den burgeren, dat men voir Echtelt dienen solde mit vijfftich gewapender, als uyt elken late 4, maickt 32, tot Zandwijck 4, op Cleiberch twe ind ten Westluden een, ind dan die scholt, een burgermeister

ende twe scepenen mit oeren knechten etc. Ind dat gelt sullen die laitmeisteren omsetten ind enen ygelicken sinen d. . . (?) affmanen ind uyt doin peinden. Ende dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

2. Item feria tertia post Invocavit (18 Februari) civiloquium habitum est coram judice Lamberto de Heessel, Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Brakel, Pels, Jacobss et Rembout. Wairt den borgeren enen brieff gelesen, die van Renen comen was, doe Renen ingenomen was van der sijden van Utert; ind wairt die waick vorder gevest na allen overgeven voirscr. Ende dat hevet dat vonnis der scepenen gevest.

3. Item in festo beati Laurencii Martiris (10 Augustus) civiloquium habitum est coram judice Lamberto de Heessel, Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Brakel, Pels et Hase. Wairt den burgeren to kennen gegeven van der waken, dat sij waken solden, gelijck dat te voeren overgegeven weer, optie broicken.

4. Item wairt overgegeven, dat men die straten ind groepen [1] schoenmaken solde ende die messen van der straten brengen, optie broicken.

5. Item wairt overgegeven, dat nyemant geen verkensschoten voir sijnre dueren an der straten over die groepen halden en sal, optie broicken na inhalt der brieve.

6. Item wairt overgegeven, dattie beckere nu voirtain hoer broet op gewicht backen sullen na oere ordinancie, optie broken, behalven dat broet, dat sij int heir vueren.

7. Item wairt overgegeven, dat die vleischouwere hoir vleisch, dat sij ter bancken slain, niet duerre vercopen noch geven en sullen dan elc ℔ $^1/_2$ braspennynck, ind dit sal aingain op Onser Liever Vrouwen dach Assumpcionis proxime. Ind weert saick,

---

1) = goten.

dat ennich vleischouwer hierom sijn slain liet sunder argelist, die en sal in enen jair geen vleisch ter bancken slain te vercopen; ind dairto soe moigen dan elkermalck vleisch slain ind geven dat, elc ff om $1/_2$ braspennynck, sunder broicken.

8. Item wairt overgegeven, dat die brouwere hoir bier niet duerre geven noch vercopen en sullen elc vat dan 17 stuver, ende die teppere een Bonsche quarte Tiels biers 14 groten ende een Coelsche quarte 12 groten, ind dit sal aingain op Onser Liever Vrouwen dach voirscr. Ind weert saick, dat die brouwere ende teppere des niet doin en wolden, wie die weren, die en sullen bynnen enen jair brouwen noch tappen; ind deden sij dat dairover, soe sullen die brouwere verbueren 25 Rh. gulden ind die teppere 6 Rh. gulden, uyt te peinden, ind die broicken sullen halff hebben die heer ind dander helft die stat. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

9. Item feria prima videlicet in profesto beate Marie Virginis Concepcionis (7 December) civiloquium habitum est coram Lamberto de Heessel, judice, Swedero de Brakel, Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Arnoldo Pels, Johanne Man, Johanne Hase, Sandero Lamberti et Remboldo Johannis. Wairt overgegeven van den gemeynen burgeren, dat dat hogen van den wijnassijs, bierenasijs, broetasijs, kaernasijs ind lakenasijs, gelick dat over twe jair voirscr. gehoicht ind overgegeven worden, noch vier jair lanck stain sullen, aingainde Thome proxime ind duerende dairna vier jair lanck na een anderen volgende, ter stat behoiff, om die gelden dairmede to betalen, dair die burgere hoir lijff ind guet mede gekofft, beheltelichen den burgeren in den bierenasijs, dat men van enen vait vremdz biers te tappen niet meer geven en sal ten asijs dan vijff stuver ind dat men den brouweren ind den tepperen hoer bier affcopen sal, als men boven ind beneden duet, als tot Nijmegen ind tot Bomel. Ind dair sal die raet een raminge aff doin ind een cedule maken.

10. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat men enen rentmeester ter stat behoiff setten solde. Doe wairt dairto gecoeren Sander Lambertssoin.

11. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat die sackdregere voirtain affter desen dach sullen dragen om sulken loen,

ass die raet dairop ramen sall mit vier off vijff gueder borgere, die hem des verstain. Ind soe wie van den sackdregeren over die raminge yemantz meer neme, also duck als hij dat dede, die sal verbueren 3 ℔, uyt te peinden; des sal die heer hebben een ℔, die raet dat ander ℔, ende die ainbrenger dat leste ℔; ind en sal in enen jair dairna niet dragen int geselscap off nergent om loen. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

12. *Item geraemt voir die sackdregers van hoir loin te dragen:*

Item van allen harden koirn ind zout te dragen uter haven totter nyer poirten toe, to Zandwick ende om den Dam, van elken malder 4 *groet ende van een hoit haveren enen halven stuver.*

Item uyter haven in der Weertstraet tot Clais Wolbokers toe, totten raithuys toe ende in der Waterstraten totten neesten puut toe, van elc malder hartz koirns vijff groet ende voirt doir die stat 6 *groet. ende vant hoet haveren* 2 *cromstert.*

Item van den Wael tot coman Dircx toe ende totten tolhuys toe een malder hardtz koirns 4 *groet ende thoet haveren enen halven stuver, ende totten Begijnen toe* 5 *groet ende voirt doir die stat* 6 *groet.*

Item van den kalen om den Dam ende tZandwick totter poirten to 6 *groet ende voirt doir die stat* 8 *groet, ende van den Wael tot komen Dircx toe ende totten tolhuys to* 6 *groet, ende voirt doir die stat* 8 *groet.*

Item van den torff van den Dam ende tZandwick 4 *groet ende voirt doir die stat* 6 *groet, van den Wael tot coman Dircx to ende totten tolhuys toe vier groet, ende voirt doir die stat* 6 *groet*[1]).

Anno 1484.

1. Item in festo beate Aghate Virginis (5 Februari) civiloquium habitum est coram Johanne Hase, judice, Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Arnoldo Pels, Johanne Man, Johanne Hase, Sandero Lamberti et Remboldo Johannis. Wairt den burgeren to kennen gegeven die dachfairt, die tot Nijmegen gehalden was, ind dat verbont[1]), dat dair gemaickt was, dair die burgere sementlichen bij bleven.

---

1) Artikel 12 is geschreven door een andere hand op een los inliggend blaadje.

2. Item ten selven mael wairt overgegeven, op een peen van vijfftich alde scilde, uyt te peynden, halff den heer ind halff der stat, soe wye men koir buermeisteren in dat Tielsche velt to wesen, dat hem die dess niet weigeren en solde. Doe wairt gecoeren van des gasthuyss wegen Jan Gijsbertss ind Wouter van Echtelt van sijns selfs wegen. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

3. Item in crastino beate Marie Maghdalene (23 Juli) civiloquium habitum est coram Johanne Hase, judice, Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Pels, Man, Neringh, Heessel et Rembout. Wairt overgegeven van den burgeren, tot wat tijden dats noit ind oirber weer, dat men dat bier tot Tiel op ind affsetten solde, dat die rait dan uten burgeren bij hem solde doin halen tien off 12 gueder mannen, die dair dat alrenutste to wesen sullen voir die gemeynte; ind wes die dan tsamen ordineren van den bier, dat sal van werden wesen, gelick off dat alle male in der buersproken overgegeven weer. Ind weer dan ennich brouwer off tepper tot Tiel off tot Zandwick, die dairtegen dede, soe solde die brouwer verbueren 25 Rijnsche gulden ende die tepper 2 alde scilde, ind hon die aff to peinden, halff tot heren behoiff ind dander helft der stat. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

4. Item opter buersproken en voirleden Vrijdage gehalden is voirt verraempt, overmits den scholt, burgermeister, scepenen, rait ind den gueden burgeren ind mannen tot Tiel, die dair gisteren bij geweest sijn, alsdat die brouwere tot Tiel ind tot Zandwijck nu voirtain eenrehande bier gelick brouwen sullen ind sullen een voll vait Tiels biers geven om $12^1/_2$ stuver, ind die teppere sullen dat tappen, te weten een Bonsche quaerte Tiels biers om 10 gr. ind die Coelsche quaerte om 9 gr. Ind dit sal aingain en Donresdage neestkomende. Ind dit sij hiermede gewitticht den brouweren ind den tepperen, optie koeren ind broicken, die en Vrijdage voirleden dairop in der buersproken van den borgeren overgegeven sijn; ind dair weet sich een ygelich na to richten.

1) Zie over dit verbond Nijhoff, V. blz. LXXI—LXXIII.

Anno 1485.

1. Item Sabbato post Dominicam Vocem jocunditatis (14 Mei) civiloquium habitum est coram Lamberto de Heessel, judice, Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Pels, Man, Neringh, Hase, Hase et Schorrenberch. Wairt overgegeven van den burgeren, dat een ygelick in sinen huse bynnen 14 dagen neestcomende in der stat ende gericht van Tiel enen scharenstein sal hebben gemaickt van steen ende kalck, op een peen van enen alden scilt, uyt te peinden uten huse ind hofstat, dair den scharenstein niet gemaickt en weer, ind tot elken tween husen een leder, soe dat te voeren te wesen plege.

2. Item wairt overgegeven, dat elke gebuert in der stat oeren putte op sullen doin maken ind dair putmeisters to kiesen; ind soe wie dan sinen onrait dairto niet geven en wolde, dubbel aff te peinden ende uyt sinen huse die pande te halen.

3. Item wairt overgegeven, dat die brouwere tot Tiel ind tot Zandwick nu voirtain eenrehande bier gelick brouwen sullen, ind sullen een voll vat Tiels biers geven om 13 stuver ind een stuck om 10 stuver, op een peen van 4 alde scilde, ind die teppere sullen dat tappen, te weten een Bonsche quarte Tiels biers om 9 gr. ind die Coelsche quarte om 8 gr., op een peen van enen alden scilt, all uyt te peinden; ind dit sal van stonden aingain.

4. Item die beckere sullen dat broet backen na inhalt hoirs briefs ind kueren.

5. Item wairt overgegeven, dat nyemant langer messen tot Tiel dragen en sal dan na sulker maten, als die stat dairaff ain dat raithuys gehangen heeft, optie kueren na inhalt der brieve dairaff. Ind hevet dat vonnis der scepen gevest.

6. Item Sabbato post festum Penthecostes (28 Mei) presentibus omnibus scabinis dempto Schorrenberch civiloquium habitum est coram judice Lamberto de Heessel, Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris. Wairt den burgeren die dachfairt van Nijmegen to kennen gegeven ind die gebreken van

Lobeth van den hertoge van Cleve, dat hij die stat van Tiel dair verkorten will.

7. Item in profesto beati Thome Apostoli (20 December) presentibus omnibus scabinis civiloquium habitum est coram judice Lamberto de Heessel, Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris. Wairt den burgeren te kennen gegeven van den brouweren. Wairt overgegeven, dat die brouwere hoir bier, mit namen een vat biers, geven sullen voir 15 stuvers totten 12 nachten toe, om dan te besien van den karn, wair sich dat hen keren sall, ind dan hoir bier te geven als boven ind beneden. Ind weert saick, dat hierover ennich brouwer niet brouwen en wolde, die en solde in enen jair niet brouwen; dede hij dat dairover, sal hij verbueren vijfftich Rh. gulden, uyt te peynden.

8. Item wairt overgegeven, dat die beckere guede penwert[1]) backen sullen, optie broicken nae inhalt hoirs briefs, off men solde vremde broet halen na ouder gewoenten ind veyle halden.

9. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat men buermeisteren in dat Tielsche velt setten solde na ouder gewoenten. Ind soe sijn dairto geset . . . . .[2])

10. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat Sander Lambertss rentmeister van der stat wegen bliven solde. Ind dit hevet dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1487.

1. Item feria prima post festum beati Pauli Conversionis (28 Januari) civiloquium habitum est coram judice Henrico Hase et burgimagistris Swedero de Brakell et Clareboldo Hase, et presentibus omnibus scabinis dempto Sandero Lamberti. Wairt den burgeren te kennen gegeven van der clachten, die Symon van Hongerspach, schatmeister, aver die stat van Tiel, oeren burgeren ind ingeseten gedain had ain den heer van Gemen, stathelder, ind

---

1) Waarschijnlijk = goede waar voor het geld. Kil. geeft: *pennewaere rectius penninckwaere* en verkl. *penninckwaere* of *waerde* door *merx*.

2) De namen zijn niet ingevuld.

den raide van Gelre, die tot Zuytphen ter dachfairt geweest weren, beruerende die schattinge na inhalt der brieve dairaff; dair die burgere op antwoirden, sij wolden gerne doin, wes die bannerheren, ritterschap, hoiftstede ind cleyn stede deden, mit welker antwoirt men weder tot Nijmegen ter dachfairt trecken sulde.

2. Item ten selven mael wairt avergegeven, dat Clais Vaick die Dampoirt betymmeren ind kappen sulde ind mit leyden decken, ind die sulde hij dairvoir besigen, ind wanneer die stat der te doin hed, soe sulde die poirt van Clais onbehyndert wesen. Ind dit heeft dat vonnis der scepen gevest.

3. Item feria prima videlicet in crastino Scolastice Virginis (11 Februari) civiloquium habitum est coram judice Lamberto de Heessel et burgimagistris Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, et presentibus scabinis Pels, Neringh, Henrico Hase, Hase Dircxss ind Hase Wilhemss. Wairt den burgeren tkennen gegeven die antwoirt, die de raitsfrunde van Tiel van Nijmegen brochten van den raide ons genedigen heren des Roemschen conynx, beruerende dat gulden payment van der schattinge, dat men geven moist.

4. Item feria tertia videlicet in crastino beati Sixti Pape (7 Augustus) civiloquium habitum est coram Lamberto de Heessel, judice, et presentibus Swedero de Brakel et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Pels, Neringh, Hase Dirxss, Hase Wilhelmi et Rembout. Wairt den burgeren te kennen gegeven van der twijdrachten tuschen Wilhem van Gent ind Otth van Wij, den amptluyden, ind van den gesellen, die Loicmans-poirt ingenomen hadden; dairop enen brieff geordineert wart te scrijven ain onsen alregnedigsten heren den Roemschen conynck, wes sijnen gnaden beveel dairaff weer.

5. Item feria prima videlicet in festo Symonis et Jude Apostolorum (28 October) civiloquium habitum est coram Lamberto de Heessel, judice, et Swedero de Brakel, burgimagistro, et presentibus scabinis Pels, Man, Neringh, Hase Dirxss, Hase Wilhemss et Echtelt. Wairt den burgeren enen brieff affgelesen van onsen alregnedigsten heer den Romschen coninck beruerende Wilhem van Gent ind diegene, die die poirt ingenomen hadden ind die

bynnen Tiel comen waeren van sijnen wesen [1]), ind noch een mandement van onsen alregnedigsten heer vurs. mit enen brieff van Symon van Ongerspach gesant ain Lambert van Bueren ind Oth van Wije beruerende die schattinge.

6. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat men waicken sulde een wenich tijtz mit acht mannen, die men hueren sall, ind die uten loiten te betalen; ind dair sal men twe loitmeisters toe setten in elken lot, die dat manen sullen; ind wie sijn gelt dan niet op en lecht, als hij betalen wurdt [2]), den sal men affpeynden een pont.

7. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat nyemant voirtain geen ongeringhde vercken opter straten en solde laiten gain, op een peen van een pont, uyt te peynden.

8. Item wairt overgegeven, dat nyemant van der stat mueren, toirnen off getymmer genen steen affbreken en sall off niet in die grafften te werpen, op die broicken, die dairop stain.

9. Item wairt avergegeven, dat nyemant geen slijck noch vulnis optes anders straet dragen en sall, op een peen van een pont, uyt te peynden. Ind dit heeft dat vonnis der scepen gevest.

10 Item feria prima videlicet in crastino beate Marie Virginis Concepcionis (9 December) civiloquium habitum est coram Lamberto de Heessel, judice, Segero Pels et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Arnoldo Pels, Johanne Neringh, Johanne Hase Theodorici, Johanne Hase Wilhelmi, Johanne de Echtelt, Johanne de Stralen et Udone Wolboker. Wairt overgegeven van den gemeinen burgeren, dat dat hogen van den wijnasijs, bierenasijs, broitasijs, kairnasijs ind lakenasijs, gelijck dat over vier jair vurss. gehoicht wairt ind overgegeven worden, noch vier jair lanck stain sullen, aingainde Thome proxime, duerende dairnae vier jair lanck nae een ander volgende, ter

1) Deze woorden zijn niet duidelijk, te minder, daar de hier verhaalde voorvallen van elders niet bekend zijn.

2) Waarschijnlijk heeft de schrijver zich hier vergist en moet er iets anders staan.

stat behoiff, om die gelden dairmede te betalen, dair die burgere hoir lijff ind guet mede gecofft wairt. Ind dit heeft dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1488.

1. Item in festo beate Agnetis Virginis (21 Januari) civiloquium habitum est coram Lamberto de Heessel, judice, Segero Pels et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Arnoldo Pels, Johanne Neringh, Johanne Hase Theodorici, Johanne Hase Wilhelmi, Johanne de Stralen, Johanne de Echtelt et Udone Wolboker. Doe wairt den burgeren enen kuerbrieff gelesen, den men alsoe voirt gehalden wolde hebben.

2. Item ten selven mael gaven die burgers over, soe wie men tot enen rintmeister koir uyten burgeren totter stat behoiff, die en sulde hem des niet weygeren, op een peen van hondert Francrijxe schilde. Doe wairt Dirck Neringh gekoeren tot enen rintmeister.

3. Item ten selven mael wairt overgegeven van den burgeren, dat die vleishouwers nu voirtain des Sonnendages ende des heiligen dages smargens opten vleischuys niet langer stain en sullen dan tot acht uren toe, ind des namiddages optieselve dage ind op allen anderen werckdagen dairop te gain tot twe uren duerende tot sess uren toe, ind swerckdages smargens tot 10 uren toe te stain; item des Satersdages ende sManendages, alst geen heylige dage en sijn, soe moigen sij al den dach dairop stain, ende sDynxdages oick, ast merckdach is. Item optie vier hoichtijden des margens niet dairop te stain; item die jairmerckten mogen sij al den dage doir stain; item dat sij sDonresdages savontz soe langh moigen stain, alst oen gelieft. Ind weert saick, dat ennich van den vleishouweren in desen punten versumich worde, die sullen broicken, alsoe dick als dat geschieden, 3 ℔: een ℔ den heer ind 2 ℔ der stat.

4. Item ten selven mail wairt overgegeven van den burgeren, dat Lambert van Bueren die strait tuschen den bagijnen ind oen gelegen tot sinen erve hebben ind behalden sall erfflick ind ewelick nae inhalt deser cedullen; ind dairvoir heeft hij weder der stat ind der kercken van sunte Marten tot Tiel gegeven alsoe voel erffs van sijnen erve tot enen nyen koir te tymmeren, as die

kercke rederlicker wijs dairtho behoven ende van noide wesen sall. Ind dit heeft dat vonnis der scepen gevest.

6. Item in festo beate Marie Virginis Annunciacionis (25 Maart) civiloquium habitum est coram Lamberto de Heessel, judice, Segero Pels et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis. Wairt den burgeren te kennen gegeven die dachfairt, die tot Nijmegen gehalden was, van der ophaldinge ons alregnedigsten heren des Roemschen conynx [1]) etc.

7. Item in festo beatorum Philippi et Jacobi Apostolorum (1 Mei) civiloquium habitum est coram Lamberto de Heessel, judice, Segero Pels et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis omnibus dempto Wolboker. Worden den burgeren twe brieve gelesen, den enen van den stathelder van dienst, ind den anderen van den heer van IJsselsteyn oick van dienst ind van restanden van der schattingen; dair die burgere op antwoirden, sij wolden dienen, als die ander steden slantz van Gelre boven ind beneden deden. Ind dit heeft dat vonnis der scepen gevest.

8. Item feria prima post Remigii (5 October) civiloquium habitum est coram Lamberto de Heessel, judice, Segero Pels et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Wolboker. Wairt den burgeren enen brieff gelesen van den vier hoiftsteden slantz van Gelre, dairin dat sij begeerden, dat wij wail tot onser stat sien solden. Ende soe wairt den burgeren te kennen gegeven van waken ende poirten te hueden, dair sij wenich antwoirt op gaven.

9. Item feria prima videlicet post festum beati Brictii (16 November) civiloquium habitum est coram Lamberto de Heessel, judice, Segero Pels et Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis. Wairt den burgeren te kennen gegeven die dachfairt, die en vurleden Vrijdage tot Nijmegen gehalden was, alsdat men den verdell van Ruremunde ind den lande hulp ende bijstant doin sulde tegen hoir vijande mit tween reysiger drie maent, te verschouten elcken reysiger ter maent 10 Rh. gulden; dair die burgere willich toe weren ind gaven dat over te doin,

1) Hiermede wordt de gevangenschap van Maximiliaan te Brugge bedoeld.

ind dat men die pennyngen dairtho lenen ind werven sulde bis der tijt, dat bynnen der stat meer onraitz gebuerden te setten, ind dat men dan dese pennyngen mede uytsetten sulde. Ind dit heeft dat vonnis der scepen gevest.

Anno 1489.

1. Item feria quinta post Dominicam Misericordia (7 Mei) civiloquium habitum est coram Lamberto de Heessel, judice, Segero Pels, Clareboldo Hase, burgimagistris, et presentibus scabinis Arnoldo Pels, Johanne Neeringh, Johanne Hase Theodorici, Johanne Hase Wilhelmi et Johanne de Stralen. Wairt den burgeren te kennen gegeven om enen rintmeister te kiesen ind te setten. Ind doe gaven die burgeren over, op een peen van hondert enckel Rh. gulden, dat vierdel den heer ind die drie deel der stat uyt te peynden, soe wie men dairtho kuer, dat die hem des niet weigeren en sulde, optie vurs. peen. Ind soe heeft die rait mitten thienen ende mitten gemeynen burgeren dairtho gekoeren Wilhem die Man een jair rintmeister te wesen, in maten soe die rintmeisteren plegen te wesen.

2. Item ter selver tijt wairt overgegeven, dat Wilhem die Man een tochbrugh maken sulde voir die Geverspoirt.

3. Then selven mael wairt den burgeren noch vernyet, optie broicken die dairop stain, dat nyemant van der stat mueren, poirten, toirn genen steen breken en sulde, noch niet in der stat graften werpen en sulde, noch geen toirn off mueren onreyn maken. Ind deden dat yemantz kynder, die niet groit genoch en weren dairop te corrigeren off die broicken te gelden, soe sullen die alders die broicken gelden off diegene, die die kynder in sinen bewynde hedden. Ind dit heeft tvonnis der scepen gevest [1]).

Anno 1492.

1. Item feria prima videlicet post festum Omnium sanctorum

---

1) Het schijnt, dat hier een hiaat in ons boek is en de buurspraken van 1490 en 1491 verloren zijn gegaan. Dat zij wel gehouden zijn, blijkt uit HS.B., waar wij op fol. 78 lezen: *„Anno XC. Item wordt overgegeven, dat men were ind harnas ind waepenscouwen doen sold."*

(4 November) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Hase et Remboldo Johannis, burgimagistris, ende presentibus omnibus scabinis dempto Wilhelmo Man. Worden den burgeren twe brieve gelesen, den enen van onsen genedigen heren shertoigen van Gelre etc. van sijnen genaeden reyse nae den oversten vierdel te rijden, ind den anderen van der stat van Nijmegen, dairinne beslaiten was een copie van onsen genedigen heren vurs., woe sijn genaeden ontfangen weren van den bischop van Colne ind dairnae van den R. K. M., ind weer nu weder tot sijnen genaden lande comen.

2. Item ten selven mael wairt overgegeven, dat men schiltwekers setten sulde, ind die solde men hueren poirten ind mueren dairmede snachtz te besetten, dair een ytlick ter weeck sijn aingedeelt nae sinen gueden toe gelden sulde; ind dairvoir solde men die waick mit enen helen loit verdragen wesen. Ind weer dair yemant, die den pennynck, dair hij op geset weer, nyet geven en wulde, solde men die pande sunder ennich weren uyt sinen huyse hailen voir dubbelt gelt. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest. Ind woe die rait die schiltwekers setten ende hoir loin geven sulden, dair weren sij mede tvreden.

3. Item feria prima post festum beate Lucie Virginis (16 December) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Hase et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis. Worden den burgeren twe brieve gelesen van mijnen genedigen heren, den enen van ruterwerck, den anderen, dat die stat 20 gueder knecht voir Beest schicken sulden; dat die burger overgegeven, dat sij dairin doin wulden, gelijck die stat van Nijmegen ind Bomel deden boven ende beneden etc.

4. Item ter selver tijt wairt overgegeven, dat men weder op een nye dat hairnasch setten sulde ende hairnaschschouwinge doin. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

Anno 1493.

1. Item feria quinta post Dominicam Oculi (14 Maart) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Hase et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Jacop. Wairt den burgeren enen brieff gelesen van

mijnen genedigen heren beruerende den rutergelde, dat opten gemeynen lande geset wass, dair doe niet aff geeyndt en wairt.

2. Item ten selven mael wairt op een nye overgegeven, dat soe wye die niet ter buerspraken en queme, hij weer wie hij weer, die solde tot elker reysen verbueren een ff, uyt te peynden. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

3. Item feria tertia post Letare (19 Maart) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Hase et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis. Wairt den burgeren noch tkennen gegeven van den rutergelde, as vurs. steet, van mijns genedigen heren raide; ind gaven niet vorder over dan totten 150 enckel gulden toe, gelijck as sij voir gedain hadden.

4. Item feria tertia post festum beati Egidii Abbatis (3 September) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Hase et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Wolboker. Wairt den burgeren tkennen gegeven van wegen mijns genedigen heren van dienst voir Beest te trecken. Doe wairt overgegeven, dat men dienen solde mit hondert burgeren: diegeen, die tvoeren uyt waren geweest, die sulden nu thuys blijven, ind die sulden soe langh dienen, gelijck die andere gedain hedden; ind wie selve niet uyt en wulde, sulde enen gueden man wail gerust voir hem hueren, op een peen van 10 alde Fr. scilde, halff der stat ende halff den heer.

5. Voirt wairt overgegeven, dat men hairnasch setten solde, een ytlick nae sinen gebuer; ind dat in der kercken afflesen, opdat een ytlick weten mucht, wat dat hij tot sinen lijve besorgen sulde.

6. Item wairt overgegeven, op een peen van vijftich alde Fr. scilde, dat men enen kerckmeister ende enen gasthuysmeister kiesen sulde; ind die men dairtho kuer, en suldtet niet weygeren, opter vurs. peen, halff den heer ende halff der kercken ind der gasthuyse. Hierop sijn gekoeren Jan van Dorsten ende Henrick van Tuyll.

7. Item wairt overgegeven, dat nyemant geen vercken opter straiten halden en sall dan bynnen dueren op sijns selffs erve, dan sullen se laiten drijven geringt over die straiten uyter stat;

ind vundt men yemantz vercken alleen soe opter straten, die sulldе verbueren ain elken vercken 1 ß; ind nyemant en sall sijn verckenschoit vorder hebben noch tymmeren dan bynnen der goiten, dat is dat nyemant sijn schoit hebben sal over die goiten, opter broiken, die dair tvoeren op stain, halff den heer ind halff der stat.

8. Voirt is overgegeven, dat nyemant, die an der pestilencie sieck is geweest ind sieck is ind die sij bewaeren, dat die in hoir hant hebben een wyt roycken [1]), opdat men sien mach, dat sij dairmede besmet sijn, ind in genen kercken noch gotzhuysen comen, dan voir der doiren blijven stain; ind wair yemant in ennigen huysen an der pestelencie gestorven weer, dair sal men enen strowich voir der doiren voiruyt hangen, opdat men sien mach, dat dair gestorven is [2]). Ind dat sall alinge dueren 6 weken lanck, allet bij eenen penen van 2 alde scilde Fr., halff den heer ind halff der stat, vel expandabitur. Ind dit heeft dat vonnis der scepen gevest.

9. Item feria sexta videlicet in festo beatorum Crispini et Crispiniani Martirum (25 October) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Remboldo Johannis, burgimagistro, et presentibus omnibus scabinis dempto Rutgero Man. Wairt den burgeren te kennen gegeven van wegen mijns genedigen heren van dienst voir Beest te trecken. Doe wairt overgegeven, dat mijn genedigen heer, off sijn gnaden dat beliefden, een deel knecht opt mynst men mach ainnemen; ind die sullen diegene lonen, die tlaitst niet uyt geweest hebben, soe langh sij tvoeren uyt geweest sijn; ind legen sij dairenteynden langer, sal men dat gelijck gelden; ind off sijn gnaden mitten knechten niet tvreden en weer, sal men die clock slain, ind dan sullen die volgen, die tlaist niet uyt geweest en sijn. Ind heeft tvonnis der scepen gevest.

10. Item feria quarta videlicet in profesto Presentacionis Marie Virginis gloriose (20 November) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Hase et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Rutgero Man. Wairt den burgeren te kennen gegeven van der richtinge van

1) = roedje, stokje.
2) B. heeft: *dat daer eenen gestorven is.*

Franss, die Ott die Swairt gesteken had, dat men voir moirt hielt, ind was dairover van den kerchoff ind uyter kercken genomen off, wes last, schade ind verdriet dairvan queme van den bischop tUtert, dat sij dat gelijck ende eendrechtlick uyt sulden helpen dragen; dair die burgere sementlick ende eendrechtlick op seghten, sij wolden dat mitten raide gelijcker hant uytdragen, wes dairvan queme. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

Anno 1494.

1. Item feria quinta videlicet in festo Ascencionis Domini (8 Mei) civiloquium habitum est coram Wilhelmo, substituto judice, Clareboldo Hase et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Schorrenborch. Worden den burgeren twe brieve gelesen, dairinne raide ind frunde ons genedigen lieven heren ind der stat Nijmegen, voir Beesde voir dat Lege huys [1]) liggende, dienst, hulp ind bijstant begeerden dair te komen. Soe hadde onse stat dair 25 knecht liggen, ende begeerden dair noch toe te hebben enen burgermeister mit 10 off 12 gueder mannen. Gaven die burgere gemeyntlick over, dat men totter vurs. taxe noch 10 gueder gesellen hueren sulde, ind dat tsamen, dat een mitten anderen, uyt te setten ind gelijck nae advenant betalen.

2. Item wairt then selven mael overgegeven, dat men drie gasthuyssmeisters setten ind kiesen sulde; ind wie die rait dairthoe koir ende setten, die en sullen des niet weygeren, op een peen van vijfftich enckel golden gulden. Ind dit hevet tvonnis der scepen gevest.

3. Item feria quarta videlicet in festo beate Marie Virginis Visitacionis (2 Juli) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Hase et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Jacop. Wairt den burgeren the kennen gegeven den last ind die tijdonge van den knechten, die tot Roy, tot Mechelen ind tot Helmont legen, assdat sij dese stat sulden wilden beleggen ind dairmit te ....., off sij dat oick sulden willen helpen straiffen ind keren mitter macht. Sachten semptlick jae, ind dat men dairtho een deel knecht halden sulde, 150 off twehondert.

1) Zie Nijhoff, Dl. VI, 1, blz. XVI.

4. Ter selver tijt wairt overgegeven, dat men Zandtwijck voirt hoift, die stat voirt allom, dairs van noiden is, bolwercken ende vestmaken sulde.

5. Item wairt overgegeven, dat die raitsheren selve in persoen ind naebuer bij nabuer selve waicken sullen in hoeren tuge ind harnasch, dair sij op geset ind geschout sijn, allet bij der penen ind broicken, die dairop stain.

6. Item wairt overgegeven. dat een ytlick op sijn loth loipen sall, offs van noiden weer, ind niet van dan gain bis ter tijt dat men hem anders liet weten; ind weert saick, dat men die clock sloige ind datter vuer off brant queme, dair Got voir sij, dair en sall nyemandt te brande loipen dan die vrouwen, meechde ind begijnen; ind anders en sullen geen vrouwen, meghde noch kynder, ast noit is van vijanden, opter straiten comen, mer thuys blijven, allet bij den broicken, die dair the voeren op stain. Ind dit heefftet vonnis der scepen gevest.

7. Item feria prima post Martini Translacionis (6 Juli) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Hase et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Schorrenborch. Wairt den burgeren enen brieff gelesen, ass van 200 golden gulden tgeven tot verpleginge der rutere, die tot Tiel in den nederlande gelegen ind gedient hebben, ind voirt wat last, schade ind verdriet dairuyt comen ind rijsen mucht; dairvan die burgere overgegeven hebben 150 enckel golden gulden, dat raitsfrunde der stat Nijmegen in den besten an den bannerheren ind raide [1]) verboitschappen sullen doir begeren der burgere etc. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

8. Item feria prima videlicet in festo beati Lourencii Martiris (10 Augustus) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Hase et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus scabinis omnibus. Wairt den burgeren enen brieff gelesen van der stat van Nijmegen, dairinne een copie gelacht was van den handel ind dedinge tuschen den Roemsch koninck ind

1) Hier heeft het HS. nogmaals *in den besten*.

onsen genedigen lieven heren etc., dairop die raitsfrunde van Tiel volmechticht tot Nijmegen ter dachfairt verscreven sijn; dat die burgere semptlick also overgegeven hebben, ind dairtho twe burgere bijgeschickt mede te trecken.

9. Item wairt then selven mael overgegeven, dat een ytlich selve in persoin in oeren tuge ind harnasch waicken ind die poirt hueden sullen, soe sij geset sijn, off men sall oen dat affnemen, ass dat voir overgegeven is.

10. Item wairt then selven mael overgegeven: wie niet en bolwercten ind wijve off kynder seynden, dat sal men enen itlichen affnemen ind peynden, elc op een pont. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

11. Item feria tertia post Assumpcionis Virginis gloriose (19 Augustus) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Hase et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis. Wairt den burgeren tkennen gegeven, soe men den vijanden besorcht is, soe sij den Rijnkant alanghs legen, dat men voirtain mit tween loiten waicken sall, naebuer bij naebuer, elc soe hij geset is.

12. Item wairt overgegeven, dat men totter stat ind burgere behoiff rutere ind knecht ainnemen sulde ind die voirt weepenen.

13. Item wart overgegeven, dat men alle die huyse mit stroen daick dat dack affwerpen off leymen sall, die men beschieten mach; ind die alsoe te bestellen, dat men des sunder last ind schaide blijve. Ind men sall voirt ain den bergen ind stroyen huysen lederen setten ind water voir der doiren setten.

14. Item dat elc, ass noit is, op sijn loit loipen sall ind nergent anders, ind offt brant wurde, dair Got voir sij, dat vrouwen ind begijnen ten brande loipen sullen; ind anders en sullen vrouwen ind kynder niet opter straiten comen ind geen geruft maicken, bij live ind guede.

15. Item dat elck twe loit een poirt bolwercken ind die starck ind vast maicken sullen, dat die vijande dair geenen will ain schaffen moigen.

16. Item alle burgere, die buyten sijn, wederom te ontbieden, dat sij weder comen bynnen der stat, op verboirt hoirer burgerschap.

17. Item dat men op elc poirt enen gueden man leggen sall, die tot sich nemen sall 6 gueder burgere.

18. Item wairt voirt overgegeven: wess die rait in den besten ordineert ende overcompt van allen dingen tot noit ind orber der stat ind burgere, dat die burgere dess tevreden sijn ind toelaiten. Ind dit heeft dat vonnis der schepen gevest.

19. Item feria sexta videlicet in octava Assumpcionis Virginis gloriose (22 Augustus) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Hase et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Wilhelmo Man. Gaven die burgere over, dat men mitter heelen stat waicken sulde vier off vijff nacht, soe langh die vijande hier voir weren, ind dat elc burger op sijn geschickt [1]) gain waicken ind wesen sall opter poirten, toirnen ind mueren ind anders nergent. Ind wurde dairenboven bij nacht, ontijde off ennichsins van sijn geschickt gevonden, wat noit dattet oick weer van brant off vijande, sal men moigen doitslain sunder broicken.

20. Item die burgermeistere mitten ruteren ind alle andere ongeschicte, die in der stat sijn, sullen opten Dam wesen ind comen onder der stat veengen.

21. Item Lubbert van Barnevelt, hoiftman, mit sinen knechten sall tZandwijck in der voirstat liggen ende hoir geschick aldair halden ind blijven.

22. Item wairt overgegeven, dat malck burger water ind lederen ain oir berge ind huyse hebben sal; ind ofter brant queme, dair Got voir sij, soe sullen priestere, vrouwen ind begijnen ten brande loipen ind anders nyemant, ende elc sall op sijn geschick blijven ind dair niet aff tgain.

23. Item off die vijande voir der stat quemen, dat nyemant

---

1) = post.

bij sinen lijve ind guede dair spraick mit halden sall noch callinge dan bij raide des amptmans, ritmeisters ind burgermeisters.

24. Item dat men alle berge, die men buyten der mueren sien mach, legen ind affwerpen sall, dat men se buyten niet sien en mach.

25. Item weer yemant van den burgeren buten der stat, die sullen wederomme incomen bij oeren lijve ind guet. Ind wess men voirt int best ordineert ind sluyt bij raide des amptmans, ritmeisters ind burgermeisters, sullen die burgere volgen. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

26. Item feria secunda videlicet in crastino beati Bartholomei Apostoli (25 Augustus) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Hase et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus scabinis Hase, Schorrenborch, Rutgero Man et Jacop. Wairt den burgeren enen brieff gelesen van ons lieffs heren gnaden, ind tot Nijmegen ter dachfairt gescreven, ind mit der stat segel te bringen die swoenbrieve te besegelen. Ind die burgere beliefden tsegel mede te bringen.

27. Item ten selven mael gaven die burgere over, soe wye van der stat wegen tot enigen tijden ergent treckt off toige ind dairover nederlegen off tschaiden quemen, sall die stat hoir hoiftheer wesen, wat schaiden sij dairover lijden.

28. Item wairt voirt overgegeven, dat men des avontz, als men den hoirn bleest, ter waick comen ind niet dairaff gain sall voir [1]) dess morgens to sess uren sall; ind dat men voirt bolwercken ind die willigen, die voir der stat duyster stain ind der stat beletten, affhouwen sall, ind voirt vestigen, soet tvoeren overcomen is. Ind dit is also gevest mit vonnis der scepenen.

29. Item feria tertia videlicet in festo beatorum Simonis et Jude Apostolorum (28 October) civiloquium habitum est coram Sandero

---

1) Ik volg hier de lezing deels van B en deels van C. A heeft: *dat men des avontz, als men den hoirn bleest, ter waicken comen ind niet dairaff gain dess morgens to sess uren sall.*

Ottonis, judice, Clareboldo Hase et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis. Wairt den burgeren enen brieff gelesen van mijns heren gnaden, tot Arnhem ter dachfairt volmechticht te komen, dair die burgere op antworden, dat men dairhynne schicken sulde volmechticht, ind wess die bannerheren, ritterschap ind stede boven ende beneden deden, sold men mede doin gelijck andere. Ind men gaff oir voirt tkennen van der dachfairt tot Nijmegen gehalden, alse van der schattinge, dair die burgere oick in doen wulden gelijck andere, soe men boven ind beneden dede, om die vremde rutere uyt den lande te bringen. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

Anno 1495.

1. Item feria quarta videlicet in festo Agnetis Virginis (21 Januari) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Hase et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis. Wairt den burgeren voirgehalden dat ainleggen ind affgescheyt van der gemeynen lantdachtfairt tArnhem gehalden ind die punten ind articulen van der overdracht ind die antwoirden dairop gelesen secundum tenorum cedule. Wairt oen gevraicht, wat sij dairbij doen wolden; antwoirden sij eendrechtlick ind semptlick: soe wes die bannerheren ind die stede gemeyntlick voir idt best dairinne deden, wulden sij gerne oick alsoe naegaen ind doen, gelijck andere ind ass guede getrouwe ondersaten oeren rechten geboeren lantforst schuldich weren tdoin.

2. Item ter selver tijt wairt overgegeven, dat men dieghoen, die affgebroicken weren, stede ind plaitze van der gemeynten bynnen der stat wijsen sulde weder te tymmeren ind te bewoenen, ind wes die rait voor idt best dairin dede, wulden sij gevollichlick sijn, vurbehalden om enen redelicken tyns der stat tgeven.

3. Item wairt Jan van Stralen geconcenteert, dat hij een stucksken van der gemeynten affter ain sijnen huyse hebben mach, datter gemeynten niet hynderlick en sij, sjairs om enen jairlichen erfftyns, der stat dairvoir tgeven, ind sall den wall maicken ind dat gewedde uytgraven; ind die burgermeistere sullen dat yrst besien, dattet (der gemeynten) niet hynderlick en sij. Ind dit heeftet vonnis der scepen gewest.

4. Item feria quinta videlicet in crastino Scholastice Virginis

(11 Februari) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Haze et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Wolboker. Wairt den burgeren enen brieff gelesen van mijns genedigen lieven heren gnaden, dairinne sijn gnaden dienst begeerden voir der Nyerkerck, soe die vijande dat ontsetten wolden. Wairt den burgeren gevraicht, wat sij bij sijnen gnaden doin wolden; antworden sij semptlick, sij wolden doin gelijck andere steden ind ass guede getrouw ondersaten oeren rechten geboeren lantforst schuldich weren tdoin; ind soe die ien helft van der stat hierbevoerens voir Beesde gedient hadden, dat die ander helft nu nae oick alsoe voir der Nyerkerck deden. Gaven sij doe semptlick over, dat men twe gueder mannen uyt elken loit nemen solde, ind die solden bij den raide uyter helft van der stat, die tvoiren niet gedient en hadden, uytsetten vijftich gueder, rascher gesellen, waill getuycht ende gewapent, die de halff stat acht daige lanck verplegen solden ind versolten; ind legen sij langer, dat sulde dan die heel stat voirt gelijck dragen ind gelden; ind sij en solden oick niet eer reysen nae der Veluwen, die vijande en weren yrst over ind hedden thoift na der Nyerkerck [1]).

5. Item ter selver tijt wairt overgegeven, dat die rait oirdineren ind setten solden haicbussen nae der schattonge, ind die des macht hedden te halden; ind wie dairop geset wurdt, die sal se behalden ind niet vercoipen ind bynnen 14 dage hebben, ind wie se dan niet en heeft, sulden die stat een deel doin maicken ind den burgeren te huys seynden, die hoir gelt dan dairbij nederleggen sullen; si non, expandabitur duplicatum, allet bij der penen, die dair tvoren op stain, ind die tschouwen, ut moris est van den harnasch.

6. Item wairt overgegeven, dat die rait den burgeren setten moigen, die des macht hebben, op een deel salpeters thalden elc nae oeren guede, dat sij bij hoir staende sullen halden bis ter tijt, dat noit geboeren mucht; ind weer des noit, soe macht die stat aintasten ind besingen [2]), ind den burgeren oir gelt dairvan weder besorgen, op een seker tijt te betalen. Ind weer des

1) Zie hierover Nijhoff VI, 1 blz XXI—XXIII.
2) Dit moet wel *bezigen* zijn.

van genen noide ind dese onlede verleden weer ind die burgere oeren salpeter niet langer halden en wulden, sullen sij oen der stat bieden te nemen voir enen penninck; ind en wulde dan die stat denselven niet hebben, moigen sij oen anderswair vercoipen om den meesten pennynck.

7. Item then selven mael wairt overgegeven, dat alle priesters, die in der stat wonen, in oeren huysen halden ind sullen doin maicken elc twe lederen eymers om dairmede tbrande tloipen, offs noit geboirden, bij een peen van 2 alde scilde.

8. Item nyemant en sall doir noch over dat staecket opter haven clymmen, noch scheep, perde off ainder beesten dairain bynden noch vestigen, noch niet breecken. Ind wye dairover bevonden wurde, sall tot elker reysen dairain broicken vier golden Rh. gulden.

9. Item nyemant en sall in die mezekouwen noch opten wallen sijn gevoich doin noch dairain niet breecken noch vernilen. Wie dair oick over bevonden wurde, sall broicken tot elker reysen vier golden gulden.

10. Item alle vercken, die op off ain die wallen gevonden warden, sullen den heer gebroickt wesen. Ind op dese vurs. drie punten, van den staicket, mezekouwen, wallen ind van den vercken, sullen een opsien hebben ind bewaeren Jan die Man Gijsbertss ind Hubert van Hemert, die dair een redelick loin aff hebben sullen.

11. Item wairt overgegeven, dat die rait setten sullen uyten burgeren twe guede rentmeisters; ind die dat weygerden, sall verboiren vijftich alde Vranckrijcxsche scilde; ind dessgelijcken sullen sij setten twe off drie buermeisters int Tielsche velt, opter penen vurs. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

12. Item feria prima post Sacramenti (21 Juni) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Haze et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis. Wairt den burgeren te kennen gegeven van den azijse, die mijnen genedigen heren tot Arnhem opter gemeynen lantdachfairt overgegeven ind geconsenteert was, dair gebreck in gevallen

was tot Nijmegen ind tot Bomel; die des bis noch toe niet gegeven en had, dat mijn heer die nu hebben wulde, want die stat van Nijmegen des hoir open brieve sijn gnaden gesant hebben, dat sij den sijn gnaden geven ind halden wulden; dairop die burgere doe sachten, sij wulden den oick also geven. Ind dit heefft tvonnis der scepen gevest.

13. Item feria secunda videlicet in festo beati Mathei Apostoli (21 September) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Haze et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis. Worden den burgeren twe brieve van mijnen genedigen heren gelesen ind tkennen gegeven, den enen van der dachfairt tot Worms [1]), ind den anderen van wairnyngen ind toesien mit waicken, poirten hueden, op ind toesluyten, ind dat die burgeren gen verkeringe onderlinge mitten van Bueren ind uyten lande van Bueren te hebben ind malck op sijnen irrden te blijven.

14. Item feria prima videlicet in festo beatorum Cosme et Damiani Martirum (27 September) civiloquium habitum est coram Remboldo Johannis, magistro civio, et presentibus omnibus scabinis dempto Schorrenborch. Wairt den burgeren te kennen gegeven van den 30 knecht, die de stat ind burgere een maent lanck versolten solden, die men halden solde tot beschud des nederlantz; ind van drie tonnen groffs cruytz, die men oick orberen ind besingen solde in den nederhoick, dair die stede ind ampten, as Nijmegen ind Saltbomel, Overbetuwe, Nederbetuwe, dat Rijck, Maze ind Wail, Tielreweert ind Bomelreweert, elc oeren taxe nae advenant aff halden ind toe gelden solden. Des gaven die burgere over: wes men tot wailfairt ind beschud des lantz boven ind beneden dede, wulden sij guetlick ind gerne oick doin, allet nae advenant.

Anno 1496.

1. Item feria prima videlicet in Dominica Quasi modo geniti (10 April) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Haze ind Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Henrico Haze Wilhelmi. Gaven

---

1) Zie Nijhoff VI, 1 blz. XXIV—XXXV.

die burgere semptlick over, dat soe wye bynnen den gerichten van Tiel ind van Zandwijck brouwt, hij sij wie hij sij, voir sijns selffs drincken ind niet en vercoipt, dair sal men der stat den assijs aff geven, van elken vait twe stuver; ind dat sall stain, dueren ind weren sess jair lanck, op huyden dach datum ut supra aingaende, duerende voirt sess jair lanck neest nae eyn ander volgende ind niet langher.

2. Item ter selver tijt worden Rembout Janss, Rutger die Man ind Jacop Holl in Tielsche velt buermeystere gekaeren.

3. Item then selven maell gaven die burgere over: soe wye voirtain niet ther buerspraicken en qweme, suld men alsulke broicken, ass voir dairop stain, nementlick eyn pont, affnemen, off sij voir hoir hoift gepeynt weren, ind die pande uyt oiren huyss halen sunder meer rechtvorderonge dairom tdoin. Ind dit hevet tvonnis der scepen gevest.

Anno 1497.

1. Item Sabbato post festum Purificacionis Marie (4 Februari) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Haze et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis. Wairt den burgeren enen brieff gelesen van onsen genedigen lieven heren van waicken, poirten op ind toe te sluyten etc.; ind gaven voirt oirloff die waicken to halden ende elc selve twaicken, bij der penen, die dairop stain, ind dessgelijcken oick die van Zandwijck. Voirt gaven sij over twe rintmeister te kiesen, op eyn pene van 50 alder schilde. Ind dit heeft tvonnis der scepen gevest.

2. Item feria prima videlicet in Dominica Judica (12 Maart) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Remboldo Johannis, magistro civio, et coram omnibus scabinis dempto Haze Wilhemss. Wairt den burgeren tkennen gegeven van den dachfairt, dat Clarebout die burgermeister ind Henrick sijn brueder tArnhem ther dachfairt weren. Gaven doe die burgere over: wes die stat van Nijmegen, hoir hofftstat, dede, wolden sij oick gerne doin ind volgen. Ind voirt dat eyn ytlick selve ter waick comen sulde savons vroich, ind smorgens lait aff tgain, gelijck als dat tvoeren overgegeven was; ind wie dairover broicten, sulde men die

pande uyten huyse halen sunder rechtvorderinge meer dairomme tdoin. Ind dit heefftet vonnis der scepen gevest.

3. Item feria secunda post Dominicam Misericordia (10 April) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, et Clareboldo Haze et Remboldo Johannis, burgimagistris, et coram omnibus scabinis demptis Schorrenborch et Haze Wilhelmi. Wairt den burgeren twe brieve van den mairschalck gelesen van der provande, die tot Bueren comen sulde, te schutten, ind begerden van wegen mijns genedigen heren die halff stat. Doe gaven die gemeyn burgere over, dat dieghone, die 4 scilde ind 3 scilde geven, sullen elc enen gueden, raschen, weerafftigen man, (die) 2 scilde (geven) die twe enen man, die voirt beneden 2 scilde geven die vier enen man, ind van den armen, die geen schattinge en geven, die sess enen man halden, van stont ain uyt te schicken waill gerust ende getuycht, op een peen van 10 Rh. gulden, vel expandabitur. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

4. Item feria quinta post Dominicam Misericordia (13 April) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, et Remboldo Haze Johannis, burgimagistro, et presentibus scabinis Braickel, Haze, Haze Wilhemss, Rutgero Man et Jacob. Worden den burgeren drie brieve gelesen, den enen van ons heren gnaden ind die andere van den amptman Wilhem van Gent ende Cornelis van Broichuysen, ritmeister, om mitter halven stat tdienen ind die provande te schutten. Gaven die burgere semptlick over, dat men vier gueden man uyt elken loit bij die loitmeisteren setten sulde ind comen bij den raide; ind wes die eendrechtlick averquemen, gaven sij over nae te gain ind te halden, elc op een peen van 4 alde scilde, uyt te peynden.

5. Item overdroigen doe dieselve gedeputierde, dat soe wye 4, 3 ind 2 scilde ter schattinge geven sullen, die twe enen man uytmaicken, die $1^1/_2$ scilt geven, die drie enen man, ind die geen schattinge en geven, die sess enen man, ind dit mucht men altijt hoigen ind legen, soe men wilde. Dit sal stain aldus dese reyse ind niet langer, then weer off die burgere dair voirt bij blijven willen. Ind dit heeft vonnis der scepen gevest. Item hiertho sullen alle dieghone gelden ind dienen, die bynnen der stat wonen, idt sij burgere, ingeseten, weduwen, eenlopen luyde,

beheltlichen die vaider ind moider hebben ind hoir selffs guet niet en gebruycken, sullen hier uytgescheyden sijn.

6. Item nae deser taxe vurs. sall die Zandwijcxsche strait 7 man, ind dat dorp van Zandwijck 4, ind opt Cleyborch 3 man uytmaicken ind versolden; ind mede op ind affgain nae advenant.

7. Item feria sexta post Dominicam Cantate (28 April) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Remboldo Johannis, magistro civio, et presentibus omnibus scabinis dempto Haze Wilhemss. Doe wart den burgeren tkennen gegeven den brieff van der dachfairt, dair Clairbout ende Henrick die Haze nu op tArnhem ter dachfairt getoigen weren. Doe consentierden die burgere, dat sij des wail tevreden weren; ende wess tgemeyn land ende nementlick Nijmegen, hoir hoiftstat, deden, dat wulden sij gerne volgen, naegaen ende van gelijcken doin.

8. Item ter selver tijt wairt den burgeren tkennen gegeven van den dienst, die men to Ravenswaide dede [1]), soe die vast langh duerden ind seir swair den burgeren viel. Wairt overdragen, dat die burgermeister Rembout mit eyn van den rade rijden solden totten mairschalck om te besien, dat men die burgere thuys mucht laiten comen ende dat men een deel gueder knecht ainneme ind dieselven versolten ind uyten loiten betalen; ind dat sold men soe cleyn maicken, als men kust; ind wye van den raide mede uyttoigh ende dairbij bleve, sulde die stat hoir hoiftheer wesen. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

9. Item feria sexta videlicet in profesto beati Johannis Baptiste Nativitatis (23 Juni) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Haze, magistro civio, et presentibus scabinis Haze, Haze Wilhemss, Man, Jacop. Wairt den burgeren idt affgescheyt van der dachfairt nu tArnhem gehalden ind die notel dairaff gelesen ind tkennen gegeven, datten burgeren wail behaichden; ende oir wardt mede enen brieff gelesen van der stat van Nijmegen om twe off drie raitsfrunde op dese

---

1) Hier was op de plaats van het oude blokhuis een steenen huis gesticht en van bezetting voorzien.

dachfairt nu to Nijmegen volmechticht te seynden, dat sij overgaven ind wulden doin, gelijck dat die stat van Nijmegen metten anderen hoiftsteden dede. Ind dit hevet vonnis der scepen gevest.

10. Item feria prima videlicet in crastino Undecim milium Virginum (22 October) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Clareboldo Haze et Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis. Wairt den burgeren die gemeyn lantdachfairt nu to Nijmegen gehalden tkennen gegeven, woe dat opter selver dachfairt avercomen ind mitten gantzschen gemeynen lande van bannerheren, ritteren, knechten, steden, groit ind cleyn, semptlichen ind eendrechtlichen, dat men mijnen genedigen lieven heren hulp, troist ind bijstant doin sulde mit alle der machten, ind sijn gnaden der lantschappen; ind die eyn den anderen, dairt enichsins noit weer, niet to verlaiten, mer malkanderen mit alle der macht hulp ind bijstant tdoin, woe ind wair dem gebueren mucht.

Voirt wairt opter dachfairt overgegeven van den gemeynen lande om dese vede ind dit oirloige to helpen vueren ind dragen tot onderhaldonge der rutere ind knecht, dat eyn ytlick, die dairtho gegoet weer alle die vier quartier doir, soe waill in steden als opt platte lant, geven sullen mijnen genedigen heren enen enckelen gulden ter maent dese vede uyt geduerende, die dairnae geguet sijn 3 oirt goltz, dairnae 2 oirt goltz, dairnae 1 oirt goltz ind niet daironder, ind dairinne en sal men nyemant verschoenen noch oversien. Twelck die burgere oick overgeven ind gevollichlick wesen ind wulden doin, ass andere guede ondersaten, ind nementlick ass hoir hofftstat dede.

11. Item wardt avergegeven, dat men rontomb alanghs der stat muer bynnen enen wall trecken sall, die 26 voit hoich ind 20 voit breedt wesen sall, van gueder eerden opgemaickt. Dess sulle die susteren van sunte Agnieten hoir gehoft, die joffrouwen van sunte Cecilen meister Dirx hoff van Gelre tot Vrijdaghen poirt toe, Barthelmeus van Eck sijn gehofft, die comptuer van den Duytschen huys sijn gehofft; ind Henrick die Kock sijn gehoft rontomb wall maicken ind wallen, soe vurs. steet.

12. Voirt gaven die burgere over: wees dair dan meer toe wallen ind to maicken weer mitten vier poirten to bolwercken, oick den wall tot Zandwijck, dat dat die semptlicke burgere doin

754451

sullen mit laiten, tweten vur die yrste loit twe daige ind vur die ander loit twe dage ind alsoe alternatis vicibus, soe langh die wallen, poirten ind bolwercken vol ind all wail opgemaickt sijn.

13. Voirt sullen die van Cleyborch after oeren huysen enen wall doin off selff maicken, 40 voit breet beneden aingelacht ind 20 voit breet boven, hoiger dan eyn man leght [1]) hoich oft waill soe hoich.

14. Then selven mail wairt avergegeven, dat men alle ruwair van willigen ind anders rontomb der stat, datter stat van belech off anders ennichsins hynderlick mucht wesen, ophouwen, affbreken ind ewechbringen sall, sunder yemant dairin to verschoenen; ind dat men voirt die poirten begraven ind bebolwercken sall, soe des ytzont van noiden is, die yrst die best.

15. Voirt is avergegeven, dat eyn ytlick selve in persoin waicken sall, savontz to acht uren off dairvoir opter waick to comen, ind smorgens, ast dach is, dairaff toe gain ind niet eer, elc mit sijner weren, daer hij op geset weer nae vermoigen der schouwcedullen, bij eynen penen van enen halven enckelen gulden; ind wie den broickt, hij sij oick wie hij sij, sal men oen dess margens dairaff manen off pant dairvoir nemen, ind nyemant oick dairin to verschoenen, then weer dat yemant sieck, suchtich off uyter stat weer, dat die dair eynen gueden, rasschen, stercken, weerafftigen man voir hem seynden sall; ind wye dair niet en compt off kynder off yemant seynden, die niet eyns mans weert en weer, sal men wederom thuys seynden ind broicken, soe vurs. steet; ind die raitsheren sullen elck selff in persoin in oeren loit off dair sij geschickt sijn, waicken, then weer saick, dat ennich van dien sieck off uyt weer, soe sall die eynen anderen van den raide bidden voir hem te waicken, die des niet weigeren en sullen; nochtant sall dieghoene enen gueden man dairthoe voir hem seynden, allet bij der penen vurs. Ind dit hevet vonnis der scepen aldus gevest.

16. Item Sabbato videlicet in festo beatorum Simonis et Jude Apostolorum (28 October) civiloquium habitum et coram Sandero

---

1) C. heeft *hoogher dan een man lengten hooch.*

Ottonis, judice, Clareboldo Haze, Remboldo Johannis, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis. Wurden den burgeren twe brieve gelesen, den enen dat gheen burgere uyter stat trecken en sullen, mer bynnen Tiel bij den anderen verblijven, ind weer yemant, die buyten weer, suld men die thuys ontbieden ind verscrijven, ind die niet en queme, will mijn genedige heer ain oir lijff ind guet halden; den anderen van den ruteren ind knechten ind voirt van den bolwercken, dairop die burgere avergaven, dat men vier gueder grevere ende werkmannen uyt elk lot hueren sall, ind dat gelt sullen die loitmeistere uytmanen ind die grevere dairmit betalen; dairvoir sullen die loitmeistere quijt wesen; ind wie des niet geven en wulde, sullen to elken reysen verbueren 5 stuvers ind die sunder middel oen affhalen ind manen sunder yemant dairinne to verschoenen. Ind dit hevet tvonnis der scepen gevest.

Anno 1498.

1. Item Sabbato videlicet in festo Scholastice Virginis (10 Februari) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Remboldo Johannis, burgimagistro, et presentibus omnibus scabinis dempto Haze Hermanss. Woirdt den burgeren te kennen gegeven van der pontschattinge, die opter dachfairt tArnhem laitst van mijnen genedigen lieven heren geheyscht, omme die the geven die rutere ind knechte ind alle schuldenaeren, die mijn genedige lieve heer ind die lantschap schuldich was mede te betalen; dair die burgere gesemptlick op andwoirden: wes die vier hoiftsteden ind nementlick hoir hofstat, die stat van Nijmegen, overall deden, wulden sij oick gerne doin ind vorder niet. In dit hefftet vonnis der schepen gevest.

2. Item feria quinta post Quasi modo geniti (26 April) civiloquium habitum est coram Sandero Ottonis, judice, Remboldo Johannis, burgimagistro, et presentibus omnibus scabinis demptis Meerten et W. Man. Wairt den burgeren tkennen gegeven van der waicken. Gaven die burgere over: soe wye niet en waickten, alst behoirden, sold men die broicken vorderen ind die pande halen, soe dat in anderen buerspraicken overgegeven weer. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

3. Item feria prima post Bartholomei Apostoli (26 Augustus) civiloquium habitum est coram Ade de Tiel, judice, Clareboldo Haze et Rutgero Man, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis

dempto Sandero Ottonis. Ter selver tijt wairt den burgeren tkennen gegeven van den bolwercken voir die Buerenspoirt ind Sandwijcxe poirt to leggen. Gaven die burgeren aver, dat sij uyt elken loit twe gueder man setten sullen totten raide; ind wes die mit eyn overcomen in den besten totten bolwercken, sijn sij des tvreden ind willen dairtho doin ind geven, ass die 16 mitten raide avercomen; ind mit namen, dat dieghoene, die van den burgeren gebrouwen hebben, dat sij tghoene sij gebroickt hebben geven ind betalen sullen, ind dat te keren totten bolwercken. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

4. Item feria tertia post Lucie Virginis (18 December) civiloquium habitum est coram Ade de Tiel, judice, Clareboldo Haze et Rutgero Man, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Jan die Man, in presencia illustrissimi principis domini nostri graciosissimi Karoli ducis Gelrie etc. et conciliarii ipsius civiloquium habitum est [1]). Ter selver tijt gaven die burgere aver, dat men die stat van Tiel bynnen bebolwercken, bewallen ind vastmaicken (sulde) mitten loiten; ind nyemant en sall seynden vrouwen, wijve noch kynder, bij eynen penen van enen ponde; ind die broicken sunder rechtvorderonge dieghoene, die sij broicken, aff to nemen ind to verdrincken, als dat behoirt etc.

5. Item ter selver tijt gaven die burgere aver, dat men uytsettinge van knechten doin sall, gelijck als men tot Nijmegen in onse hoiftstat doet, tweten nae der schattonge: die eyn voll schattonge geeft, sall eynen man halden ind dairnae affgaende, ind die egheen schattonge en geeft ind arm sijn, en sullen hierthoe niet geven noch doin; ind voir elken man sal men geven ter maent vier Davitz gulden; ind dat sall dueren, soe langh alst ment tot Nijmegen doet; ind die pennyngen sullen vier gueder man bueren, die de burgere semptlick ind eyndrechtlick kiesen uyten burgeren; ind wye dairtho gesat ind gekoeren wurdt, die en sall des niet weygeren, bij eyn peen van vijftich golden gulden tot sheren behoiff; ind sullen die rait irst hoir pennyngen opleggen ind betalen, ind alsoe voirt dairnae; ind wye onwillich is to betalen, dair sall die rait die hant ain halden, ind die vier

---

1) Over de omstandigheden, waarin de hertog destijds verkeerde, zie men Nijhoff VI, 1 blz. XLI—XLVI.

gueder manne dairtho behulp doin, dat die pennyngen betailt sullen warden, nyemant dairinne te oversien. Ind die vier guede man, die dairtho gesat ind gekaeren wurden, sijn dese naebescreven: Seger Pels, Gheryt die Legh, Evert van Geystell ind Olifier Dircxss. Ind dit heeftet tvonnis der scepen gewijst.

Anno 1499.

1. Item Sabbato post festum beati Anthonii Abbatis (19 Januari) civiloquium habitum est coram Ade de Tiell, judice, Claireboldo Haze et Rutgero Man, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis demptis Man et Spruyt. Ter selver tijt wairt den burgeren eynen brieff van mijnen genedigen lieven heren gelesen, dairinne sijn gnaden begeerden, dat men die taxe van den knechten noch eyn maent lanck halden ind verplegen wulde; dat die burgere noch avergaven semptlick ind eyndrechtlichen. Ind dit heeftet tvonnis der scepen gevest.

2. Item feria quinta post Penthecostes (23 Mei) civiloquium habitum est voir Adam van Tiel, scholt, Clairbout die Haze ind Rutger die Man, burgermeistere, et presentibus omnibus scabinis dempto Spruyt. Ther selver tijt wairt den burgeren eynen brieff gelesen van onsen genedigen lieven heren, alse van onderhaldonge der nyer aingenomener knecht tot 2500 toe, dairop sijn gnaden toegelaiten ind accordeert weren twe pontschattongen tArnhem opter gemeynre lantdachfairt van bannerheren, ritterschappen ind vier hoiftsteden ind den cleynen steden, dat die burgere gelijck andere ondersaiten sgemeynen lantz doin wulden ind draigen hoir part nae advenant; dair die burgere willich toe weren ind wolden doin, dat men boven ind beneden dede, oick van vestnisse, bolwercken ind anders der stat nae noitdruft. Van den wall bynnen ind buyten tmaicken weren die burgere dessgelijcken gemeyntlick wail tvreden ind gaven dat over; ind mede sulde men die twe schattongen manen ind geven sunder vorderinge van rechten dairinne tdoin, tweten die 4 schilde, 3 schilde, $2^1/_2$ scilt, 2 scilde, $1^1/_2$ scilt ind 1 scilt geven, sulden van stont ain die helft ind then nyen (jair) die ander helft betalen, mit dieghoen, die $^1/_2$ schilt ind oirt sciltz geven, sulden dan mit betalen. Ind dit hevet vonnis der scepen gevest.

Anno 1500.

Item feria prima videlicet in profesto beati Lourencii (9 Augus-

tus) civiloquium habitum est voir Daem van Tiel, scholt, Clairbout die Haze ind Rutger die Man, burgermeistere, et presentibus scabinis Schorrenborch, Haze, Jacob, Spruyt et Man. Ter selver tijt wairt den burgeren eynen brief gelesen van onsen genedigen lieven heren van der dachfairt omme eyn gemeyn lantdachfairt te halden, soe sijn gnaden uyt Franckrijck komen weer [1]), ind wye dair toich van der stat ind raitz wegen, sulde volmechticht trecken. Dat gaven die burgere over, wess men boven ind beneden (dede), dat sullen ind willen sij semptlick gerne mede doin.

2. Item ter selver tijt wairt overgegeven, dat die stat yemanden eynen gueden man die strait besijden Rembout Janss in erffguet uytdoin mach ende dat men die betymmeren mach, beheltlichen dat dair eynen wech besijden sall blijven. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

3. Item feria prima post festum beati Egidii (6 September) civiloquium habitum est coram Daem van Tiel, scholt, Clairbout die Haze ind Rutger die Man, burgermeistere, et presentibus omnibus scabinis. Wairt den burgeren van rede ind frunde mijns genedigen heren vurgehalden ind tkennen gedain van den gebreken der pennongen, ass onse stat taxiert was to den teerpennynck ons genedigen heren, dair onse stat tot drien maelen op taxiert ind bis noch niet aff gegeven was, ass nementlick 200, 150 ind 50 enckel gulden, ind wairt oir gevraicht, wat sij dairtho doin ende off sij mijnen genedigen heren gelijck andere steden ind die ritterschap gedain hedden, die pennongen to guede maicken ende wolden laiten uytsetten. Gaven doe die burgere eyndrechtlick die 400 gulden te geven over, ende wolden ummer doin, soe men boven ind beneden dede. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

Anno 1501.

1. Item feria quarta post festum beate Lucie Virginis (15 December) civiloquium habitum est coram Ade de Tiel, judice, Clareboldo Haze et Rutgero Man, burgimagistris, et omnibus scabinis dempto Haze. Ten selven mael wairt den burgeren twe brieve (gelesen) van mijnen genedigen lieven heren hertouge van Gelre van den gelde van den koninck van Cecilien [2]), dat die burgere overgegeven

1) Men zie over deze reis Nijhoff VI, 1 blz. L—LV.
2) Zie Nijhoff VI, 1 blz. LVI.

hadden ind noch niet affbetailt en weer. Dair weren sij noch willich to te doin, ass men boven ende beneden dede, ind dat mijn genedige heer eynen dairthoe schickten te manen, sij wulden geern betalen ende doin gelijck andere steden.

2. Item then selven mael wairt den burgeren te kennen gegeven den last van den schulden, ass die stat buyten van jairrenthen schuldich is, nementlick then Bossch, ende omdat men die the beth verfallen mucht ende dat die burgere ind coipluyde then allen oirden reysen ende vrij plegen muchten; gaven die burgere gemeyntlick ende eyndrechtlick over, dat men den wijnassijs hoigen sulde, nementlick die helft, ind dat die rait in der tijt allewege den wijn nae gewass van den jair ende nae oiren guetduncken setten ende den coip dairvan maicken sulde; ind wye des niet en hielde ind dairinne broickich wurde, sulde dairan der stat broicken, soe duck des gebuerden, vier alde Vr. scilde ind die uyt te peynden. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

Anno 1502.

1. Item feria quarta post festum Pasche (30 Maart) civiloquium habitum est coram Ade de Tiel, judice, Clareboldo Haze et Rutgero Man, burgimagistris, et omnibus scabinis. Ten selven mael wairt overgegeven, dat men vier buermeistere in Tielsche velt kiesen sulde; ind wye des weygerden, sulde verbueren 25 enckele gulden. Ind doe worden gekoeren Wilhem van den Steenhuys, Lambert van Heessel, Jacop Rutgerss ind Jacop Holl. Ind dit hevet vonnis der schepen gevest.

2. Item feria prima videlicet in festo Trinitatis (22 Mei) civiloquium habitum est coram Ade de Tiel, judice, Clareboldo Haze et Rutgero Man, burgimagistris, et omnibus scabinis dempto Eck. Ten selven mael wairt den burgeren drie brieve gelesen van den dachfairt tArnhem gehalden ind van den dienst, die onse genedige lieve heer hertouch van den lantschap hebben wulde etc.; dair die burgere tesen mael geen antwoirt op en gaven.

Anno 1503.

1. Item feria sexta videlicet in profesto beate Agnetis (20 Januari) civiloquium habitum est coram Ade de Tiel, judice, Clareboldo Haze et Rutgero Man, burgimagistris, et presentibus omnibus

scabinis dempto Steenhuys. Wairt den burgeren der dachfairt tArnhem gehalden tkennen gegeven, ind oick enen brieff van den coninck van Cecilien ind hertouch van Lottryngen gelesen mit twe brieven van der stat van Nijmegen ind van ter dachfairt to Nijmegen to reysen, ind wye dair treckt, moiten volmechticht trecken; dairop die burger geantwoirt hebben: wess die drie hoiftstede semptlick ind eyndrechtlick mitter ritterschap boven ind beneden doin, willen sij gevollichlick sijn ende doin, ass men boven ende beneden doit. Ind dit heefftet vonnis der scepen gevesticht.

2. Item feria prima post festum beati Valentini Martiris (19 Februari) civiloquium habitum est coram Ade de Tiel, judice, Claireboldo Haze et Rutgero Man, burgimagistris, et presentibus omnibus scabinis dempto Schorrenburch. Wairt den burgeren enen brieff gelesen van der stat van Nijmegen van eyner dachfairt, twe off drie uyten raide volmechticht te schicken omme eyn verbont te maicken gelijck in den anderen vierdel gedain is, dair den burgeren eyn copie aff gelesen wairt in den vurgeruerten brieve mede ingelacht; dair die gemeyn burgere semptlick op antwoirden ind wulden doin, gelijck dat gemeyn lant doit, ende wulden oir an tlant halden ind niet scheyden van den lande in geenreleye wijss, ind wulden oick der stat vesten bolwercken, ende wail toesien mit waicken ende poirten to wachten.

3. Item ter selver tijt gaven die burgere aver, dat men twe off drie guede mannen setten sulde buermeistere int Tielsche velt; ind dat sich dess nyemant weygeren sal, bij eyn peen van vijftich enckel gulden te verbueren. Ind dit hevet vonnis der schepen gevest. Ind wurden gesat Lambert van Heessel, Jacop Rutgerss ind Jacop Holl.

Anno 1504.

1. Item feria sexta videlicet in festo Sancte Crucis Invencionis (3 Mei) civiloquium habitum est coram Ade de Tiell, judice, Claireboldo Haze et Rutgero Man, burgimagistris, Jacobo de Schorrenborch, Lamberto de Heessel, Wilhelmo Haze, Jacobo Rutgeri et Johanne Man, scabinis. Wairt den burgeren eynen brieff gelesen van onsen genedigen lieven heren van den bolwercken ind wall, die men bynnen rontomb leggen sulde. Gaven doe die burgere semptlick aver, dat men uyt elc lot twe guede mannen setten ind kiesen solde totten raide; ind die sullen tsamen

averdragen ind ramen, woe men den wall idt beste maicken sall, ind overdraigen, wair men die eerde then mynsten schaide halen sall; ind wye sich dess in den loiten weygerden, die gekoeren worden, sall op eyn peen stain van 25 enckel gulden to verboeren. Ind dit hevet vonnis der scepen gevest.

Anno 1506.

1. Item feria quarta videlicet in festo beati Ponciani Martiris (14 Januari) civiloquium habitum est coram Ade de Tiel, judice, Clareboldo Haze et Rutgero Man, burgimagistris, et omnibus scabinis dempto Man. Wairt den burgeren eynen brieff gelesen van onsen genedigen lieven heer, van den avergyft der stat van Tiel, soe sij stonde in handen des edellen ind wailgebaeren heren Johan heer tot Monfoirt, in behoiff der koninckliche weerden van Castillien, dair die heer van Montfoirt tegen was, ind vermainden den rait ind burgere den eedt, den sij gedain hedden; dair die burgere semptlich op antwoirden, dat sij die stat bewaeren ind halden wulden mitten heer van Montfoirt ter tijt toe oir oeren eedt quijtgescholden wurde. Dat gedain wesende en wisten sij genen heer liever op eerden dan onsen genedigen lieven heren hertoig van Gelre, ind wulden nyemant liever ontfangen dan sijn furstliche gnaden etc. [1]).

2. Item ter selver tijt wairt avergegeven, dat men eynen rentmeister setten sulde totten anderen rentmeister; ind wye die rait dairtho koir, en sulde sich dess niet weygeren, op eyn peen van vijftich enckele golden gulden, uyt te peynden.

3. Item dessgelijcks eynen kerckmeister ind eynen gasthuysmeister tot die andere.

4. Item hebben Lambert van Heessel ind Jacop Holl oir buermeysterampt in Tielsche velt opgesacht; ind gaven die burgere aver, dat men twe andere buermeistere setten sulde; ind niet tweygeren, bij der penen vurs.

5. Item gaven die burgere aver, dat men bijten; solde ind elc

---

1) Zie Nijhoff VI, 1 blz. LXXXVI.

sulde selff in persoen bijten, ind geen kynder seynden, bij der penen, die dairop stait. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

Anno 1508.

1. Item feria quinta videlicet in festo beate Margarete Virginis (13 Juli) presentibus omnibus scabinis civiloquium habitum est coram Ade de Tiel, judice, Clareboldo Haze et Rutgero Man, burgimagistris. Wairt den burgeren to kennen gegeven van der wedersaiten [1]) van den burgeren ind ingeseten van Tiel ind oeren gueden, wair die gelegen weren, ter eenre tegen Hemmen, Setten, Andelst ind Hervelt mitten burgeren gueden van Nijmegen ind Wagenyngen in den vurs. kispellen geguet, den heer van Loenen ind Alairt van Bemmel nae vermoigen der notulen dairaff ter andere sijden, dat eynen merclicken penninck costen sulde, die wedersait te werven an den hertouch van Cleve etc. Gaven die burgere over, dat eyn ytlick dairto gelden sulde elc nae groitheyt sijns guetz ind beesten; ind dat sulde men uytsetten bij acht gueden mannen, die sij dairtoe kiesen solden bij den rait. Des koeren die burgere Arnt van Bueren, Jan van Riemsdijck, Jan van Heessel, Jan Foyert, Gijsbert Janss, Jan die Joide, Pouwels Janss ind Henrick Janss; wes die settende worden, elc nae advenant bij den rait, sulde eyn ytlick willich sijn te betalen ind op te leggen.

2. Item ter selver tijt wairt avergegeven, dat allewege then ewigen daigen die rait den wijn setten, hogen ind legen sulden nae gewas van den jair ind nae den gemeynen coip, soe men die aem wijns incoft.

3. Item wairt avergegeven, dat alle dieghoen, die bynnen hoiren huysen off op yemantz brouwegetouwen brouden, dat die den assijs van elcken vait biers geven sullen gelijck ass andere brouwere etc.

4. Item wairt der tijt die vaem Tiels biers geset weder op eynen stuver ende elc vat Tiels biers op 19 stuver. Ind dit heefftet vonnis der scepen gevest.

5. Item feria prima post Scholastice Virginis (13 Februari)

1) = onzijdigverklaring.

presentibus omnibus scabinis dempto Braickel civiloquium habitum est coram Ade de Tiel, judice, Clareboldo Haze et Rutgero Man, burgimagistris. Wairt den burgeren eynen brieff van der Keyserlycker Majesteyt gelesen, haldende van der swoenen, dattet geswoent weer, ind eynen ytlick onder den anderen converseren, keren ind verkeren sal ind die swoen halden sunder wederseggen.

6. Item ter selver tijt wairt overgegeven, dat die rait twe buermeisters kiesen sullen; ind wye dat gekoeren wurdt ind hem weygerden, sall verbueren 1 enckel gulden van gewicht. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

Anno 1509
Anno 1510
Anno 1511
Anno 1512

In desen jaeren en sijn geen buerspraicken gehalden.

Anno 1513.

1. Item ipsa die Dominica Letare Jherusalem (6 Maart) presentibus omnibus scabinis civiloquium habitum est coram Jacobo de Gent, judice, Wilhelmo de Huemen et Rutgero Man, burgismagistris. Ter selver tijt wairt den burgeren te kennen gegeven van der ongebuirlicher dijckingen van den dijck baven tveer to Wamell, dairom men to Wagenyngen trecken sulde, dair men toe ordinierden to trecken die scholt, bijde die burgermeistere, Jacop Artss, Derick van den Bock, Henrick van Tuyll, Gijsbert Janss, Dirck van Ewijck ind meer burgere; des die gemeyn burgere alsoe tevreden weren ind dat men dairinne idt beste doin sulde ter onderhaldonge der stat rechten ind privilegien etc. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

Anno 1514.

1. Item dess Donresdaghs als op sunte Michels avont Archangeli (28 September) civiloquium habitum est coram Jacobo Gent, judice, Wilhelmo de Huemen ind Wilhelmo van den Steenhuys, burgimagistris, et coram omnibus scabinis dempto Foyert. Wairt den burgeren van den eirbaeren ind vromen erffaicht tot Ercklens, rait etc., eyn notel vurgehalden ind gelesen, als van den misdaet ind handel van sdeels burgere, die sich gestalt hadden tegen die rait ind . . . . woe dem sich dan begeven mocht

hebben, dairdurch die stat ind burgere in groiten last comen is ind overhoipt worden sijn mit knechten etc.

2. Item ter selver tijt gaven die burgere aver, dat sij elck besunder waicken sulden off eynen gueden, stercken man elc in hoir stat seynden, op eyn broick van 10 scilde, uyt te peynden ind die pande mitter hant uyt te halen. Dessgelijcx hebben die rait semptlick mede overgegeven selff te comen ter waick, off om noits wegen mach elc eynen gueden man voir hem seynden, bij dobbeld broick, oick uyt te halen, ut supra.

3. Dessgelijcx gaven sij over van den bolwercken, dat elc selve bolwercken sall, ende geen kynder off wijff te seynden, oick op eyn broick, ut supra.

4. Voirt gaven sij over, dat sij uyt elck loth twe gueder mannen bij den rait schicken ende stellen sullen, ind dairbij dan tdoin ende te laiten totter stat ind burgere beste, ind wess men alsoe overcompt, sullen ende willen sij van machten ind van weerden halden. Ind dit is alsoe gevest mit vonnis der scepen.

Anno 1515.

1. Item feria secunda post Dominicam Palmarum (2 April) civiloquium habitum est coram Theodorico de Ewijck, substitutus judex, Wilhelmo de Steenhuys, burgimagistro, et coram scabinis omnibus dempto Spruýt. Wairt den burgeren te kennen gegeven ind eynen brieff gelesen van mijns genedigen lieven heren wegen, als van den hondert knechten, die men in der stat laiten sulde. Ende soe Jan Foyert van der stat wegen gereden was to Bomel, omme te vernemen, woe ment tot Bomel mit oiren knechten halden sulde etc., gaven die burgere over, dat men hier doin sulde, gelijck ass die van Bomel mittye knechten dede(n), ind dairthoe sulden sij uyt elck loit twe gueder man ordineren bij den raide te comen, ind wes die rait mitter 16 gueden mannen ordineren ende overqwemen, sulden die gemeyn burgere des semptlick tevreden sijn. Ende dit heefftet tvonnis der scepen gevest.

Anno 1516.

1. Item feria prima Reminiscere (16 Februari) presentibus omnibus scabinis civiloquium habitum est coram Theodorico Ewijck, udice, Wilhelmo Huemen et Johanne de Heessel, burgimagistris.

Wairt den burgeren to kennen gegeven van den assijsen te hoigen mit wijderen reden; dair die gemeynt niet tostain en wulden, dan sij hebben gesat ind gekoeren Henrick die Man, Jacop Sanderss, Gijsbert van Maeren ind Huybert van Hemert, dat sij der stat guederen opheffen, bueren ind wederomb uytgeven totter stat besten ind meesten orber ende nut, allet tot bewijsselicker rekenynge dairvan tdoin; dess die vurs. hoeren eedt dairop gedain hebben.

2. Item ter selver tijt wairt den burgeren van wegen ons genedigen lieven heren hertougen van Gelre etc. toegelaiten ind beliefft eynen vrijen mercktdach, dat men nyemant opten mercktdach besetten noch belethen en sall, tweten van dess Maendaghs des sonnen opganck tot dess Dynxsdaghs totter sonnen onderganck, hierinne uytgescheyden, die tegen den heer gedaen ind sijnre gnaden hoicheyt gedaen hebben. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest. Ind weert sMaendaghs heylich dach, soe salt dess Dynxsdaghs ende des Wensdaghs sijn.

3. Item dess Maendaghs als dess anderen daghs nae sunte Peters ende Pouwels dach Apostolorum (30 Juni) presentibus omnibus scabinis, Wilhelmo de Huemen et Johanne de Heessel, burgimagistris, et Theoderico de Ewick, substituto judice, civiloquium habitum est. Wairt den burgeren wederomb avermitz rede ind frunde, nementlick Henrick van Gent, erffhoifmeister, Henrick van Broichuyssen, stalmeister, ind Jan Schul, rentmeister, to kennen gegeven van der hoginge der assijse; dair die burgere semptlick hoir berait op hielden bis des anderen daghs vroich morgens to acht uren, wolden sij hoir dairenbynnen op beraiden ind den frunden mijns genedigen lieven heren eyn guet, gebuirlick antwoirt geven, ind men sulde alsdan wederomb buerspraick roipen ind halden; ind gaven semptlick aver, wye assdan niet ter buerspraick en qwemen, die solden elc voir hoir hoifft broicken 20 scilde, ind die sal men ocken affnemen. Ind dit heeftet vonnis der scepen gevest.

Anno 1518.

1. Item des Donresdaghs post Michaelis (30 September) civiloquium habitum est coram Theodrico de Ewijck, judice constituto, Wilhelmo de Huemen et Jaspero de Braickell, burgimagistris, Adryano de Rossem, Johanne Joede, Johanne Heessel, Johanne

Zurmont, Jacop Rutgerss, Jacop Roever, scabinis. Gaff men den burgeren to kennen eynen bryeff van onsen genedigen lieven heren, die helt, dat men hem eyn taxe van 800 enckel gulden toe vollist tot zijner bruyloft contribueren sulde.

2. Ter selver tijt gaeven die burgeren eyndrechtlick over, dat eyn yder, die mitter pestelentie offte Gaetz gaeve besmet is, sall eynen goeden stroywysch, die men sien macht, uyter den vensteren hangen zullen, ende 1 witte royken in hoir hant dragen, ind uyt sancte Mertens kerck blijven sall, dan int gasthuys te kercken ter myssen gaen sullen.

3. Ter selver tijt gaeven die burgeren oever, dat sij eynen gueden man, die voir eyn man staen sulde, moigen ther waicken seynden.

Anno 1519.

1. Item des Maenendaghs post Nativitatis Christi (26 December 1518) civiloquium habitum est coram Theodrico de Ewijck, judice constituto, Wilhelmo Huemen et Jaspero Braickell, burgimagistris, Sweder van Cuylenburch, Adriano de Rossem, Johanne de Joede, Jacobo Rutgeri, Johanne Zurmont, Jacobo Roever, scabinis. Ter selver tijt liet men die burgeren eynen bryeff (hoeren) van onsen genedigen lieven heren hartougen van Gelre etc., men tot zijnre gnaden bruylofft eyn pontschattonge uytsetten sulde ende onse burgermeysteren mit der stat dyenres, in sijnre gnaden dyvisie gecleet wesende, ther bruyloft to komen beruerende etc. Begeerden dairomme, die gemeyn burgeren vier off acht van den burgeren totten raet ordineren sulden, omme den pennongen als eyn pontschattonge uyt to setten nae vermoigen ons genedigen lieven heren scryfften; dair sich die burgeren geensyns toe ergeven wolden, dan consenteerden, den rait idtselve bij hoir uytsetten ende ordineren sulden etc.

2. Item des Sondaghs Judica (10 April) civiloquium habitum est coram judice nostro Jacobo de G. . . . [1]), burgimagistris et scabinis prescriptis. Ter selver tijt gaff men die burgeren to kennen scryfften van onsen genedigen lyeven heren vurs., berue-

1) Deze naam is op de beginletter na onleesbaar. Ik vermoed, dat er *Geut* gestaan heeft. Vgl. blz. 109.

rende dat men gelden geven sulde omme zijnre genaeden ende onser genediger frouwen staet tonderhalden, voirt zijnre genaeden versatte renthen dairmede to loessen etc.

3. Ter selver tijt gaven die burgeren eyndrechtlick aver: tot wat tijden men ennyge hoirlynge, die opter mueren omme hoir loin waecken, slapende befindt, sal men dieselve vrij moegen nemen, ende setten se mit hande ende bijde hoir voit in der stat stocke ende gefenckenschap, ende water ende broet teten geven etc.

Anno 1520.

1. Item des Donresdaghes post Circoncisionis Domini (5 Januari) anno etc. 20 civiloquium habitum est coram Deric to Ewijck, judice constituto, Jaspero Braickell, burgimagistro, Swedero de Culenburch, Adryano de Rossem, Johanne de Heessell, Johanne de Joede, Johanne Zurmont, scabinis. Ther selver tijt lit men den burgeren twe bryeven hoeren van onsen genedigen lieven heren, dat (men) sijn furstlicke genaeden eyn pontschattongh, hem opten dachfairt geaccordeert, to guede maicken suldt. Ende verdragen bij den andren Satersdaghes dairnae tkomen.

2. Item Sondaghes in profesto beate Marie Virginis Visitationis (1 Juli) civiloquium habitum est coram Theodrico de Ewijck, judice substituto, Adriano de Rossem et Jaspero de Braickel, burgimagistris, Wilhelmo de Steenhuys, Eusthacio de Braickell, Theodrico Neryngh, Jacobo Rutgeri, Petro die Roever, Johanne de Rijmsdick, scabinis. Ter selver tijt lit men den burgeren eynen bryeff lesen, dat men tot Arnhem ther dachfairt komen zuldt omb to handellen van den landt op Wamelsche veer gelegen, die tot Echtelt in den dijck gegeven is.

3. Ter selver tijt wardt avergegeven: wye die burgermeysteren kyesen omb tArnhem to trecken van den dijcken halven, die zullen mede trecken op eyn peen van 25 Fr. scilde. Ende gaven voirt aver: soe wat dieghoen tArnhem trecken om to verfollegen die dynghen van den dijck [1]), dat zall die gemeyndt gelijck uytdragen.

4. Des Donresdaghes post Divisionis Apostolorum (19 Juli) anno vicesimo civiloquium habitum est coram Henrico Collairt,

1) Hier schijnt een werkwoord vergeten te zijn.

locum tenente ex parte ducis, Theodrico de Ewijck, praetore substituto, Adriano de Rossem et Jaspero Braickell, burgimagistris, et Wilhelmo de Steenhuys, Everardo de Steenhuys, Jacobo Rutgeri, Petro Roever et Theodrico Neryngh, scabinis. Ter selver tijt wardt den burgeren vurgehalden ind seer hart to kennen gegeven, woe onse genedige lieve heer der stat assijsen, groet ind cleyn, opgesat ind verhoeght woldt hebben ind den nyen assijs, die nu verhoeght ind opgesat wordt, to keren durch twee burgere in onser stat schulden, ind onsen alden assijs to brengen ind to keren tot reperatie onser stat mueren, toernen ende andere vesticheyt onser stat vurs.

5. Item ter selver tijt gaven die burger aever eyndrechtlick ende verhoechden oeren accijssen, to weten byer ende wijn, to weten: in den yersten eyn aem wijns zall men nu then nyen assijs geven 15 stuver corrent; ind van alle frempde bieren, uytgescheyden Nijmeghens bier, sall men geven then nyen assijs op eyn ton vijff stuver corrent; item van Nijmegens bier ind Tyels bier sal men then nyen assijs geven op elcke toen $2^1/_2$ stuver corrent. Ende dit zall nyet langer dueren dan eyn jair.

6. Ter selver tijt gaven die burgeren aver, dat men uyt elcke loet kyesen sullen twe gueder mannen, die mitten raet sullen helpen ordynieren, woe men alle assijsen hoegen ende andere assisen opsetten sall, die nu nyet en sijn, omb dair(mede) onse schulden, die stat schuldich is buyten ende bynnen, to betaelen, bij eyn peen van 25 golden Fr. scilden nae to gaen.

7. Ter selver tijt gaven die burgeren aver, dat men die wijn koeren ende taxieren zall op hoir weerde bij den raet off soe wye zij dairthoe ordinyeren, eer weerden off weerdynnen ennyge wijne verkoepen off tappen zullen, bij eyn peen van 4 Fr. scilde, vel expandabitur. Ende dit is gevest mit vondenis der scepen·

Anno 1523.

1. Item des Sondaghes 18 Maij [1]) anno etc. 23 coram

1) Dit is een vergissing. In 1523 viel 18 Mei op een Maandag.

judice Adryano de Rossem, Wilhelmo de Steenhuys et Jacobo Gent, burgimagistris, Johanne de Cock, Everdo de Steenhuys Johanne de Heessell, Johanne et Florentio de Rijmsdijck et Wilhelmo Haeze, scabinis, civiloquium habitum est in cemiterio sancte Walburgis, dair men den burgeren eynen bryeff, dye van onsen genedigen lieven heren komen was, hoeren lit, dye vermelden, datt men den wal in den haven opmaicken suldt. Daer dye burgeren op slaeten, dat men sulcx naegaen suldt ende setten uytten elcke lott twe burgeren; wes dye dairinne ordinyerden, dat sulden sij gelijck ende eyndrechtlick volgen ende naegaen.

2. Item des Sondaghes in profesto Bartholomei Apostoli (23 Augustus) anno etc. 23 civiloquium habitum est coram Adryano de Rossem, schulteto, Wilhelmo de Stheenhuys et Jacobo de Genth, burgimagistris, et scabinis omnibus demptis Cock et W. Haes. Wardt den burgeren eynen bryeff, van onsen genedigen lieven heren gekomen was, voirgehalden ende gelesen omb tot Arnhem ther dachfairt tho komen. Dair wardt op geaccordeert: wes anderen steden ende dye gemeyn ritterschapp avergaven, des sulden onse geschickte mede avergeven.

3. Item des Donresdaghes in festo Lamberti Martyris (17 September) anno etc. 23 civiloquium habitum est coram Adryano de Rossem, schulteto, Wilhelmo de Stheenhuys, burgimagistro, Johanne de Cock, Johanne de Heessell, Everardo de Stheenhuys, Johanne de Rijmsdijck, Florentio de Rijmsdijck, scabinis. Wardt dye gemeyn burgeren eynen bryeff tkennen gegeven van onsen genedigen lieven heren als van der vestnysse onser stat etc. Doe wardt eyndrechtlick van den gemeyne burgere myt consent des raitz avergegeven, bij eyn peen van vyer golden Fr. scilde, dat dye gemeyn burger kysen ende setten sulden vyer gueden burger, mede bij den rait to wesen, ende dye sulden altijt mytten rait helpen rayen in der stat zaicken, ende den rait en suldt buyten den vieren nyet doin off ordenyeren in zaicken der stat dyngen beruerende, ende dye dye burgeren dairtoe gemeyntlick koeren, sulden sulcx mytten rayt doin ende uyt helpen richten, bij der peenen vurs. Doe koeren dye burgeren eyndrechtlick bij den rait to wesen, als vurs., Peter dye Roever, Lubbert Tyngnaegell, Wilhem Gerytss, Frans Lamp.

Anno 1525.

1. Item Dynxdaghes post Judica (4 April) anno etc. 25 civiloquium habitum est coram judice Adriano de Rossem, Wilhelmo de Stheenhuys et Johanne de Steenhuys, burgimagistris, Johanne de Rijmsdijck, Petro Roever, Steeskino Braickell, Theoderico Neryngh, Johanne de Leuwen, scabinis, prout juris est. Ter selver tijt wardt den burgeren voirgegeven: soe onse stat mennychfolldelicken in schulden van verschenen renthen verloipen weer, omb eyns dairduer op gelymptlicken to moegen komen, beraempden dye burgeren, dat onse cloisteren, bynnen ind buyten den gerichte van Tyell ende Zandtwijck gelegen, elck eynen temellicken pennongh dairtoe, omb dye schulden tho verfangen ende voir tho komen, lenen ende opbrengen sulden, wairaff men hoir van den hondert gulden ses ther renthe beliennen suldt, tselve wij ayn onsen genedigen lieven heren verforderen, dye sulcx op moderatie consentierden bij toedoin des amptmans Henrick Collairt; dair sich dye cloisteren op berayden ende wolden dairinne consenteren, bij alsoe men hoir eynen gueden borger tho burge setten sulde, dye genochsam geërfft weer den cloisteren jairlicx tho betaelen myt guede verwyssonge, dair sij ayn gehalden weren; dat den burgeren doe verdocht, ende bleeff then selven maell affter, soedat onse stat ongeholpen wordt etc.

2. Ter selver tijt wardt Adriano de Bueren, amptman in Nederbetuwe, gegont van onsen burgeren nae luyt segell ind bryeven, onse stat hem dairaff mytten groeten uythangenden seggell gegeven ind verwysset heft, dat dye amptman Adryaen vurs. dye alynge plaetz, ayn id Hoege eynde in dye Hoichstraet gelegen, Johan van Echtelt huysfrou ende hoff ayn eyn sijde ende Adryaen van Rossem, scholtet, ayn dye aynder sijde, betymmeren sall moegen voir hem ind voir sijnen erven, bij alsoe, dat hij dairop hart dack decken sall, beheltlick hij tusschen hem ende Rossem eynen wagenwech laeten sall, ende sall nyemant sijnen uyt off inganck myt sijne tymmerynge behynderen.

3. Ter selver tijt wardt Peter die smyt gegont, dat hij bijsijden sijn huys ewenych van der gemeynten, eynen off aynderhalven voit erffz, betymmeren sall moegen, gelijck Peter dye Roever zeliger fundament van sijnen bauwehuyss, bij alsoe hij oick

hardt dack darop tymmeren sall. Et hec sententia scabinorum confirmavit nae luyt sijner bryeven etc.

4. Item des Dynxdaghes in profesto Nycolai Episcopi (5 December) anno etc. 25 civiloquium habitum est coram judice Adriano de Rossem, Johanne et Wilhelmo de Steenhuys, burgimagistris, Johanne de Rijmsdijck, Petro Roever, Theodrico Neryngh, Stees Braickell, Derico Eck et Johanne de Leuwen et Henrico Man, scabinis, prout juris est. Ter selver tijt gaven die burgeren eyndrechtlicken aever, omb onse stat bynnen ind buyten tho vrijen van alle jairrenthe, sij van allen affterstedigen renthen ende hoftsommen schuldich mucht wesen, vyer jair langh nest eyn aynderen folgende, ayngaende op Thome Apostoli toekomende sonder middell, tho weten: op elcke tonne frempt byers, dye buyten deser stat gebrouwen ind hyerbynnen getapt ind gesleten sall warden in den herbergen, ses stuver brabants, ind op elcke tonne Tyels byerssch, dye hyer in der stat gebrauwen ind in den herbergen getapt ind gesleten sall warden, drye stuver brabants; item van elcke tonne frempdt byers, dye hyer uytgefuert ende verkoft sall warden, dair sal men aff geven then nyen assijs eynen stuver brabants, ende van eyn tonne Tyels byers eynen halven stuver brabants. Item van elcker aeme wijns, dye hyer in den herbergen getapt ende gesleten sall warden, dairaff sall men geven then accijse eynen golden gulden van gewycht, allet bij eyner peenen van vyer golden Vranckrijcksche schilden to verbroicken, dat eyn dorden deell tot behoeff onss genedigen lieven heren ende dye aynder twee deelen tot behoff onser stat vurs., als bekande scholt in den gerichte verfolget, verwonnen ende all uytgesleten sonder wederseggen, ende dairtegen egeen pandtwerynge tegens tho doin noch to laeten geschyen.

5. Item voirt wardt mede aevergegeven, dat nymantz ennyge guederen koipen, affnemen noch verhantieren, sij hadden yerst oir accisen, alde ende nye, cleyne off groete, yerst ende all waill betaelt; ende sullen yerst van den rentmeyster off van denghoenen, dye onse rentmeyster sulcx verpacht hadden, eyn teyken haelen ende dairbij oir accijsen betaelen, bij der peenen vurs. Ind dyt heft tvondenys der scepen gevest.

6. Ter selver tijt geloeffden scholtz, burgermeysteren, scepe-

nen ind rait den gemeynen burgeren, dat desen nyen accijss nyet langer dan vyer jair langh, als vurs. steet, nest eyn aynderen folgende gebuert ende gegeven sall warden, dair sij den gemeynen burgeren eynen besegelden bryeff mytter stat uythangenden groete segell aff geven sullen.

7. Ter selver tijt gaven dye burgeren aever, dat uytten sestyen burgeren, dye sij gekaeren hadden, acht genoemen sulden warden, dye altijt mytten rait komen solden ende helpen raiden in saicken alleen, dye onser stat ayngain sulden. Ende worden doe gekaeren Henrick Wolboicker, Jan Wolff, Thonys Tyngnagell, Derick dye Hartoch, Wilhem Holl, Adryaen van Braickell, Bels Luycass, Wilhem Gerytss.

Anno 1526.

1. Item des Satersdaghes post Reminyscere (3 Maart) anno etc. 26 coram judice Adriano de Rossem, Johanne de Steenhuys, Alberto de Armellen, burgimagistris, Wilhelmo de Steenhuys, Jan dye Cock, Petro Roever, Dericko Eck et Wilhelmo Haes, scabinis, civiloquium habitum est, prout juris et consuetudinis est. Ther selver maell wardt onsen burgeren eyn repoirt, onse geschyckte frunde tot Arnhem then daege gewest ende medegebracht hedden, voirgegeven, ende noch eynen bryeff van Nijmegen omb op sucke repoirt to helpen raiden, alst best tot onsen genedigen lieven heren ende tot wallfairt der lantschappen dyenen suldt, twee off drye onser frunde ind raide dair tho schycken, ind eynen bryeff van onsen genedigen lieven heren inhaldende, dat men bij lijff ende guet dairomb nyet schycken en suldt, allet nae ingeholt der cedell van der daffairt ende bryeven van onsen genedigen lieven heren ende der stat van Nijmegen.

2. Ter selver tijt hebben dye burgeren sich geresolviert ende sijn averkomen in der saicken van der daffairt, waerop onse genedige lieve heer eysschende is den 10den pennong van allen renthen, ende onder meer aynderen, dat dye burgere onsen genedigen lieven heren contribueren willen, wes dye hoffsteden ende cleyne steden dairinne doinde sullen warden etc.

3. Ter selver tijt wardt avergegeven, dat soe wanneer men buersprack roipt, alst recht ende van alst gewoentlick is, dat alle dye burgere, dye in der stat weren, dan selff in eygen

person ther buerspraick komen sullen, bij eyner peen van eyn ton byers, dye dye nabueren verdrincken sullen in der buerten, dair dye burger inne wonafftich weer, dye uyter buerspraicken bleven weer, uyt tho peynden als bekande scholt in den gerichte vervollicht ende verwonnen. Ind dyt heft tvondenys der scepen gevest, ut moris est.

4. Item des Frijdaighs [1]) in profesto beate Marie Annunciationis (23 Maart) coram judice Adriano de Rossem, Johanne de Steenhuys et Ailberto de Ermelen, burgimagistris, Wilhelmo de Steenhuys, Johanne Cock, Petro Roever, Theoderico Eck et Wilhelmo Haze, scabinis, civiloquium habitum est, prout juris et consuetudinis est. Ther zelver tijt wairt onsen burgeren eynen bryeff, van onsen genedigen lieven heren gecomen was, voirgehalden ind gelesen, die vermelden, alsdat mijn genedige lieve heer eyn eygentlicke antwoirt van den burgeren wolde hebben, tweten van den artikelen thArnhem in der dachfart voirgehalden zijnde etc., dair dye burgere op zijn averkomen ind geresolveert ut supra Saterdaighs post Reminiscere hoc eodem anno.

5. Item feria sexta in festo Margarete Virginis (13 Juli) civiloquium habitum est coram Adriano de Rossem, schulteto, Ailberto de Ermelle, burgimagistro, presentibus scabinis Wilhelmo de Steenhuyse, Petro Rover, Henrico Man, Johanne Cock de Opijnen, Rijmsdijck, Eck et Wilhelmo Haze filio Johannis. Wairt den burgeren voirgehalden, dat sij avergeven zulden die pennongen, onse genedige lieve heer van den gemeynen lande geeyscht heefft. Doe gaven die burgeren aver, dat sij doin wolden als allen anderen cleyn steden ind tgemeyne lande.

6. Ter zelver tijt gaven die burgeren onse genedigen heren eynen bryeff besegelt mitter stat grote segell, dat soe wye van den burgeren dede tegen onse genedigen heren ..... [2])

Anno 1527.

1. Item in octava Assumptionis Marie (22 Augustus) civiloquium

1) Onjuist. 25 Maart (Maria boodschap) viel in 1526 op een Zondag.
2) Hier is de schrijver blijven steken.

habitum est coram Adriano de Rossem, schulteto et judice, Johanne de Steenhuyse, burgimagistro, et presentibus scabinis Wilhelmo de Steenhuyse, Johanne Cock de Oppijnen, D. Neryngh, Florentio de Rijmsdijck et H. Vogell. Wart den burgeren vurgehalden van wegen mijns genedigen lieven heren, ass van een deell knechten zijn gnaiden to schicken etc. Ter zelver tijt wart van den burgeren avergegeven, dat men uyt elcken lot twee mannen kyesen zuld, die bij den raidt komen zulden ind helpen die pennongen uytsetten, dair men die knechten vurs. mede versolten zuldt.

2. Item feria secunda post festum Andree Apostoli (2 December) civiloquium habitum est coram judice Adriano de Rossem, burgimagistro Johanne de Steenhuyse, et scabinis presentibus W. de Steenhuyse, Johanne Cock, D. Neryngh, Rijmsdijck, Haze Janss, Wijnalt et H. Vogell. Doe wairt den burgeren voirgehalden van wegen mijns genedigen lieven heren, ass van vijfftich gueden weerefftigen mannen, die mijn genedige heer van der stat begeerden 14 dage lanck omb eynen toch to helpen doen nae luyt eynre myssive brieff, mijn genedige lieve heer, zijn furstelicke gnaden, ons dairomb gescict had etc.

3. Ter zelver tijt wart van den burgeren avergegeven, dat men uyt elcken lot eynen man setten zulde bij den gemeynen raide, ind die zulden se uytt den burgeren ind uytten raide kyesen, die uyttrecken zulden, ind dat nyemant sich dair weygerich inne maicken sulde, up eynre penen van 25 enckel golden gulden . . . . .? Doe worden dair gecaeren die scholtz vurs. mit eynen dyenre, Floris van Rijmsdijck, scepen, Jan Lamp, Herman Hermanss, Henrick Wolboicker, Jan Wolff Henrickss, Zwarte Mennyngh, Clais van Avesaet, Derick Goirtss, Zeell Reygenss, Frans van Gronyngen, Vranck van Zantwijck, Derick die Man, Peter die Cock, Jan Foyart, Jan Janss die metseller, Henrick die kardrijver, Arnt van den Veen, Henrick van Dalem, Weerner Jacopss, Cornelis Janss die harnasveger, Henrick van Ewick, Hack Janss, Hack Geritss, Gorys Loyen.

Anno 1529.

1. Des Saterdages post Conceptionis Marie (11 December) civiloquium habitum est coram judice nostro Adriano de Rossem,

burgimagistro Johanne de Steenhuys, schabinis presentibus Henrico Man, Petro Rover, Braickell, Riemsdick, Leeuwen et Gerit Geritss. Ter selver tijt gaven die burger eyndrechttelicken over, omb onsse stat binnen ind buyten tho vrijen ind tot reparatien onsser stadt ind oick omb tho vervolgen onsse gerechttichheyden optten toll, twee jair lanck neesten anderen geduerende, aingainde Thome anno etc. ind negenindtwynttich duerende Thome anno etc. ind eynindderttich alzulcken, axsijsen tho geven op idt vremde bier, als in den jaer van 1525 overgegeven weren, tho wethen op elcke tonne biers sess stufer brabantz, dat buyten deser stadt gebrouwen is ind hijrbinnen getapt ind gesleten zullen werden in der herbergen. Voirt so is dair gerenoveert die wijnaxsijs, in gelijcken alst dat ter selver tijt overgegeven was, ind alle andere saiken, uitgescheyden dat binnenbrautz byer zal men den stufer brabantz niet langer geven opten gruyt, allet bij der peenen, alst in den jaere van 1525 overgegeven wurden; ind zall uyt worden gepeyndt als becande schuldt in den gerichtte vervolcht ind verwonnen sonder ennich weeren ind wederseggen.

Anno 1530.

1. Des Woinsdaiges post Presentationis Marie (23 November) civiloquium habitum est, presentibus de consilio Adriano Rossem, scultetho, Johanne Steenhuys et Florentio de Riemsdick, burgimagistris, Theodorico Neringh, Kock, Leeuwen et Leeuwen, schabinis. Ter selver tijt wurden dair den burgeren voirgehalden als van den pennongen, die dair noch resten den lantrentmeister, off die burger ende paert(?), die den rait mit den burgeren dairtoe ordineerden, niet mede om en zulden gain, soe dat hyerbevorens den rait toegesacht was, om die pennongen uyt helpen te manen, ind soe wie men dairtoe ordineerden, die zulde mede omgain, bij eyn peen van 2 Fr. scilde; dair die burger ja op geantwort hebben. Ind ist gevesticht mit vondtnis der schepenen.

2. Ter selver tijt overgegeven, dat nyemant zijn vercken zulde laiten gain op den wall, bi eyn peen van . . . . . [1]).

3. Des Manendages post Palmarum (11 April) civiloquium habitum

---

1) Het bedrag is niet ingevuld.

est, presentibus de consilio Adriano Rossem, scultetho, ambobus consulibus et Steynhuys, Braickel cum ceteris demptis Leeuwen et Vogel. Ter selver tijt wurden den burgeren eynen brieff gelesen, die van onsen genedigen lieven heren gesant was, beruerende van eyn deells knechtten uyt te maicken ind te veerdigen omb te trecken ter plaitsen, dair zijn ffurstlicker gnaden dye bescheyden zulden.

Anno 1532.

1. Des Sondaichs in profesto Marie Magdalene (21 Juli) civiloquium habitum est, presentibus de consilio Adriano de Rossem, judice, Florentio de Riemsdick et Johanne de Kock, civium magistris, Steenhuys, Braickell, Tuyll, schabinis, Henrico Man et Johanne Leeuwen, reddituariis. Ter selver tijt wurden den burgeren eenen brieff gelesen, die van onssen genedichsten lieffsten heren gecomen was, vermeldende, dat men den waterwall neest die Westeroeyssche sijde volmaicken sulde. Hiertoe gedeputeerdt: Henric die Man, Herman Hermanss, Clais van Avenzait, Frans van Gronnungen, Arnt Lichthart, Herberen Guirts, Peter die Rover, Henric Wolboicker, Wilhem Geritss, Dirck van der Steech. Dese gedeputeerden van der burgeren wegen geordineert ter antwort gegeven, woe dat men dat werck om den minsten pennongh bestaden ind insetten sall laiten op een legen, dair den slach aff gayn sall op die octave Magdalene; ind soe wess pennongen die vurgenante gedeputeerden hyerop ordinerende wurden, die sall een ydelick burger betalen, vel expandabitur. Ind dit heft dat vondtnys der schepenen gevest.

2. Ter selver tijt wurden overgegeven van den burgeren, tot wat tijden die Haivenpoirt mitten trappen gemaict weren ind men gebruycken mucht die haven, soe en sal men geenen wijn noch byer, kalck ind koelen opslayn off opdragen dan durch die Havenpoirt, bi een peen van drieen Fr. schilden, dat een schilt tot behoif ons genedigen heren, ind dye twee tot behoif der stadt, vel expandabitur. Ind dit vijsden vondtnys der schepenen.

Anno 1533.

1. Des Sondaichs in festo Petri ad cathedram (22 Februari) civiloquium habitum est, presentibus Judoco de Swethen, amptmanno, Reynero de Aerler, locum tenente, et de consilio Adriano de

Rossem, schulteto, Gijsberto de Tuyll, burgimagistro, Johanne Kock, Petro Rover, Theodorico Neringh, Alardo de IJsendoeren, Johanne de Steenhuys, Florentio de Riemsdick, schabinis. Ter selver tijt was dair eenen brieff van onssen genedigen lieven heren comen ende wurdt den burgeren gelesen ende vurgehalden; dairop die burgeren ter antwort gaiffen, woe dat sij uyt elcken loth twee beqweem burger ordineren sulden, om guitlicken end demoitelicken to beantwurden onssen genedigen lieffen heren scriften ende beveell; ind gaven over: so wes die sestien geordineerden burgeren mitsampt den raitt tot Tyell dairinne deden ende tracteerden, dat suldt van weerden wesen ende blijven.

Dit sijn die geordineerde burgeren:

Dam ende Weerstraet:

Steven Holl.
Wolter van den Poill.

Vleysstraet:

Theeus Marceliss.
Johan Wonder.

Hoichstraet, Vleysstraet:

Evert van den Steenhuys.
Frans van den Kerckhoff.

Gasthuysstraet:

Dirck van Eck.
Johan Tynnegieter.

Die Affterstraet:

Gherit Krull.
Laurens Scoimaicker.

Sandwicse straet:

Gherit Paip.
Gherit Eeliss.

Die Weerstraet:

Henrick Wolboicker.
Johan Gheritss.

Die Waterstraet na den Dam:
Alert Bronyss.
Henrick Ketelboiter.

Die ander Waterstraet:
Wilhem Pauwelss.
Beltz Raymaicker.

2. Item die vurgenante geordineerde burgeren gaiffen over, dat tot wat tijden sij bescheiden wurden van den raitt om te comen op idt raithuys ende to tracteren van deser vurs. saicken, inhalt ons genedigen lieffen heren brieff, so sullen sij aldair comen, bi verboertenis van eenen vat biers, ten weer saicke, dat si noitlicken buyten te doin hedden, so sullen sijt den schulten Adriaen van Rossem te kennen geven, ind men salt hon eenen dach te vorentz verwittogen. Ind dit heeft gevest tfondnys der schepenen, vel expandabitur.

3. Ter selver tijt gaiffen die gesemptlicke burgeren over: so wes die sestien geordinerden mitten rait tracteren in der settonge op karren graven, dat sall een ydtlich betaelen, vel expandabitur. In gelijcken so wes die sestien mitten raitt ordineren opter brauwerijen, dat sall bundich ende van weerden blijven ende gehalden wurden.

Anno 1535.

1. Den 2en dach Aprilis civiloquium habitum est, presentibus de consilio amptmanno Judoco de Zueten, Reinero de Airler, locum tenente, Adriano de Rossem, schultetho, Everardo de Steenhuis et Wijnando Johannis, burgimagistris, Teoderico Neringh, Braickell etc., schabinis. Ter selver tijt wurden dair gelesen onss genedigen lieffen heren brieffen end beveel, beruerende die bauwinge van der stadt mit wijderen inhalt. Doe wart dair overgegeven, dat nymantz op der stadt wallen ennige beesten sall laten lopen, op een peen van twee snaphanen, vel expandabitur. In gelijcken dat nymantz veercken halden sall, si en sullen geringt wesen, op een peen van enen snaphain.

2. Noch wurdt dair overgegeven tot vestinge end bouwinge der stadt van Tyell, in den yrsten anderhalffen stuver brabants op elcke ton byers vreemdt bier, die men in den gerichte van

Tyell ende van Sandtwijck tappen end in der herbergen vercopen sall, boiffen den snaphain, die men aldus lange betailt ende van elcker tonnen ten axsijse gegeven heeft.

3. Noch sal men geven ten nyen axsijse ende allet tot vondnys der bauwinge van der stadt van elcke thon byers, die die burgeren in oeren huise drincken sullen, vreemdt biers, van elcke ton een stufer brabantz.

4. Noch so sal men geven ten nyen axsijse, end dat tot bauwinge der stadt vurschr., van elcke ton biers, die in den gerichte vurs. gebrauwen wurden, hi weer geestlick off weerlick, ende niet gegruyt en weer, een stufer brabants, ind dit altesamen expandabitur; mit vurwairden, dat dese axsijsen vurs. niet langer stain end geduiren sullen dan vyer jaeren neest den anderen, aingainde den vierden dach Aprilis anno etc. vijffenddartich so vurt geduirende, woe vurs. end niet langer, dair men den burgeren enen guiden bezegelden brieff aff geven sall. Item so wier dese vurgenante axsijsen niet betailden offt betalen wolden, die sall gebroict hebben vier gouwen Fr. schilden, ende sal uit werden gepeindt ass becande schuldt etc.

5. Noch so sal men geven ten nyen axsijse dese vier jaeren vurs. van elcke ton biers, die die brauwers brauwen sullen binnen den gerichte van Tyell end van Sandwijck, een stuver brabantz.

6. Dess Sondaichz den 18en Junij civiloquium habitum est presentibus de consilio Adriano de Rossem, schultetho, Everardo de Steenhuis, burgimagistro, Adriano de Braickel, Johanne de Leeuwen, Henrico Wolboicker, Henrico Doirnick et Huberto Gijsberti, schabinis. Ter selver tijt wardt van den burgeren overgegeven, dat elcken burger enen dach halden sulde end loonen enen graiffer, die in der stadt graftten graven sulde, dairt meeste van noden sij, vel expandabitur.

Anno 1536.

1. Des Donredaichz in festo Crucis Exaltationis (14 September) civium loquium habitum est, presentibus Reynero de Arler, locum tenente, et de consilio Adriano de Rossem, schultetho, Everardo de Steenhuis et Wijnando Johannis, burgimagistris, Petro de

Rover, Johanne Leeuwen, Alardo de Ysendoeren, Adriano de Braickel, Henrico Wolboicker, Huberto Gijsberti et Henrico de Doirnick, schabinis. Ter· selver tijt wurden dair gekoeren elff burgeren, uyter elcken lot een, die mitten rait van Tyel ordinantie maicken zullen opten burgeren, eenen itlichen na zijnre machten, geweer, harnys ende rinkolleren dairbi te onderhalden, vurt haicken, hantbusschen, hellebairden end speessen te hebben, ast van node sij. End dieselve elff burgeren sullen mede te rade gain in saicken betreffende onsen genedichsten lieffsten heren ende sijnre furstlicker gnaden stadt Tiell end anderen saicken tot nutschap end wailfaeren der burgeren der stadt van Tiell end Sandwijck etc. Ind so wes die rait also ordineerde mitten elff gekoeren burgeren hierna bescreven, dat zulden die gemeyn burgeren gevollich doin, nemptlichen: Claes van Avenzait, Thonys Tyngnagel Lubbertz, Dirck Hack Wemmerss, Hubert die Harttoich, Thonys Tyngnagel Geritss, meister Dirck die Kock, Gherit Arntssoin, Thonys die Smit, Gherit Eelyss, Woutter Peterss end Martyn Koinenss, mit vurwairden, tot wat tijden dese elff gekoeren burgeren geboit wurden te comen bi den rait ende si tohuys weren ende gesont, so sullen si comen to rade, bi een peen van eenen golden gulden, uit te peynden ass becande sculdt etc.

2. Noch wart dair overgegeven, dat burger bi burger selffz waicken sullen ende elc burger selfz poort huiden; off weer ymantz uiter stadt off kranc, die sal enen werechttigen burger in sijn plaitz stellen, op een peen van 10 stuver brabantz, uit te peinden ut supra. Geviel dair gebreck in den oversten ende in maten vurs., tunc illi dupliciter ut supra expandabuntur.

3. Noch wart dair overgegeven, dat dieselve ghilden, die doch gehalden sijn oer harnysch ende geweer to onderhalden, dat elcx van dien ghilden binnen 14 daigen na datum sijn harnysch ende geweer hebben zal, bi die peene, ass dair na inhalt van oeren brieffen op steet, so duck ende mennichwerff si dair gebrokich inne gevondden werden, vel expandabitur.

4. Noch wart denselven mail overgegeven, dat so wier van den burgeren bi nachte opter waicke ennich gevechte bestonde, die sulde dairain broicken sijn lijff ende guet. Ind dit wijsden dat vondnys der schepenen.

Anno 1539.

1. Den sesten dach van September doi sijn bi den anderen geweest optten raithuyss tot Tyell burgemeisteren, schepenen end raitt mit eens deel borgeren uyt allen lothen in der stadt van Tyel, ende zijn mitten anderen overdragen to onderhalden alsulke articulen als hiernai beschreven staen, allet bi verboirtenissche die broicken to ghelden, die dairopg esath end verordineert zijn:

2. In den yrsten dat nymant van den brauweren binnen den gerichtten van Tyel off van Zandwick ennich byer tappen en zullen om geldt, bij die broicke van tween golden schilden. Oick so en zullen zij oir byer mitter tonnen ende anders niet duerre geven dan idt Nijmechssche byer, als hier aen landt gekofft wardt, bi die broke to ghelden van 25 Rijnsche gulden nai vermogen der stadt boick.

3. Item die teppers zullen geven van elcker tonnen Nijmeghz biers, ass zij tappen zullen, ten axsijse ad $7^1/_2$ stuvers brabantz lopentz, duerende die $1^1/_2$ stuver brabantz, die dair nu op gehoicht sijn, desselven axsijses een jair lanck na datum van desen.

4. Hiertegentz soe zall die stadt wederom onderhalden twee loerwechtteren, alle nachten die wacht to besichtogen rontom die mueren ende mede in den raithuis; ende vyer gueder geloifflicker mannen op elcke poort van der stadt ende bij die schottdoeren to blijven, bis dat die stadtklock thyen geslagen heefft.

5. Item die burgemeisteren, schepenen end raitt mitten gemeynen veroirdenten borgeren hebben gesath ende veroirdent twee koirmeysteren, die die koir van der stadt wegen voeren sullen op alle guit, ende voirt opsicht hebben ass van dat voirkopen van den visch ende allen anderen guit ende saicken. Soe wier dairinne brokich bevonden worde, die zall dair broicken aff ghelden nae vermogen der stadt boick. Ende die brauwers en zullen geen vait, halff vait off anderen tonnekens laiten tonnen, zij en zullen hebben der stadt brandt ende maet, bi die broicken to ghelden na der stadt boick.

Anno 1542.

1. Anno Domini dusent vijffhondert tweeunndverttich den

14 dach Octobris civium loquium habitum est, presentibus de consilio Adriano de Rossem, schultheto, Johanne de Kock et Petro de Rover borgimagistris, Johanne de Steenhuys, Tuyll, Braeckell et ceteris omnibus schabinis. Hi sequentes articuli sunt initi:

2. Item in den irsten dat die burgermeisters sampt den . . . .[1] sullen mugen verkopen die plaetz unnd terff, dar dat tolhuys plach te staen, tot orber unnd nuth der statt.

3. Noch ist verdragen, dat die burgeren kyesen sullen uyth elcken halff lott een burger; unnd wes denn raidt myt die burgeren tot nutz unnd orber der statt und unser allen verdragen unnd gehandelt wurdt, sall so bundich sijn unnd gehaldenn worden, off sulx altijt bij der sementlicker burgeren unnd yn hoerer tegenwordicheit geschege. Unnd desse nabeschreven sijn die burgeren, die desse maell gesath unnd gekoren sijn: Geridt vann Buyren, Wylhem die Haess, Floris van Rijmpsdick, Wylhem van Vechelen, Hubert van Buyren, Herman Hermenssen, Wolter Peterssenn, Jan Vervoert, Everth Schull, Toenys Butt, Cornelis Foeyert, Jan Wonder, Henrick Fogell, Wylhem Geritzsen, Henrick van Dornick, Herman Henrixsenn, Derick Lamp, Khoen Stecke, Coen Kerstenssoen, Jan van Batenborch, Frans Wolboecker, Gaert van Hoemenn.

Denn 15 Octobris.

1. Item is verdragenn bij burgermeisteren, schepenn und raidt, yn tegenwordicheit disse vurs. gedeputierde unnd bij consent oerer, dat nymant van die borgeren off inheymssen geenen wijn tappen en sall, hij en sall van die aem geven noch 28 st. mehr dan zij toforen gegeven hebbenn, to weten, dat een aem wijns verziest sall werden aen die rentemeisters vor 61 st. brabantz loipens, unnd alle groeten und cleyn wijnvaeten na advenant, die yn die stat sullen oder mugen getapt werden.

2. Ingelicken is verdragen, dat die byeraczijse verhoecht is vann allen bijr, dat yn der statt van Tyell niet gebrouwen en is

---

1) Hier is blijkbaar een woord vergeten.

unnd van buyten inkompt, noch $4^1/_2$ st. lopenss, tweten, dat een aem van die fremde byeren sall veracktziest werden vor 12 st. lopenss. Unnd dit sal aengaen up Sondach neestkompstigh unnd niet langer duyren bys up Paessdach tokomende anno etc. 1543; unnd offt saicke weer, dat tusschen mydler tijt freedt unnd geswoent worde unnd die beswernisse der wijn und byeraczyessen van genen noden en weer, sall sulx alssdan ouck bij den raidt unnd gedeputierden wederomb affgesath werdenn.

3. Ten selven maill wort verdragen, dat men van nu vortaen gode waeck halden sall, unnd een ieder burger selffs yn personen waickenn off een werhafftigen man in sijn plaetz schickenn, dessen handell wijth(?), unnd dat men die waeck des snachs halden sall up die Buyrenssche port, up die peen, die dairup steet.

4. Noch ist verdragen, dat men itlicke port des sdachzt huyden sall myt twe burgerenn off een werhafftigen man yn hoir plaetz, up die peen, die dair toforen up stont.

Den 9 Novembris.

1. Ist verdragenn, dat die burgerenn des daechs geen poert huyden sullen; dan vor elcke poert sall daechs sijn een halff rott knechten.

Den 12 Novembris.

1. Is verdraegen, dat Jan die Kock unnd Jan van Leuwen as raitzfrundenn, Wylhem Geritzsonn unnd Gaert van Hoemen yn naemen unnd van wegen der gedeputirden unnd gemeyndt, tsamen to Arnhem up den dachfairt reysen sullen up neestkompstigen Fridach, na vermoegen unss genedigen lieven heren schrifftenn.

III. VARIA.

1. DIT HIERNAE BESCREVEN IS EEN CLAGE VAN DOOTSLAGE [1]).

TYELL.

Her richter, ic bid u eens voirspreecx. Soe seecht die richter: Wess bid di? Ic bid mijns selfs. Soe secht die richter: Ick gunne u selffs. Soe secht die voerspreeck [2]): Ghinder staen die vyer [3]) clegher ende souden horen noet gheern claghen. Ic sin u, dat ghi die an der werff geleyt ende vraicht den scepenen eens oirdels, off ghi dat mit recht sculdich te doen sijt off en sijt [4]), oft wat diess mit recht wesen sal. Die scepen wisen: dat hijt sculdich is te doen.

Her richter, eens oirdels begheer ic, in wat schijn ende in wat maten ende hoe si ghehaetsemeert [5]) sullen wesen [6]) horen noet te claghen. Die scepen wisen: bedectx hoefts, gewapender hant, ghetoghen zweerds ende mit enen wapengerufft: Wapen, wapen, iou. Als si dan voircomen sijn [7]), soe bid elcx clegher eens voirspreecx ende noemen horen voirspreeck.

Soe begheert die voirspreeck eens oirdels: off hi se nyet

---

1) Dit opschrift ontbreekt in R^{I}, dat alleen heeft *Tyel Zandwijck.*

2) De woorden *Soe — voerspreeck*, die in R^{II} vergeten zijn, zijn door mij ontleend aan C. Ofschoon dit HS. eenige lezingen biedt, die door verzuim in R^{II} ontbreken, is dit laatste echter in andere opzichten zooveel beter, dat ik gemeend heb dit te moeten uitgeven en het uit C. te moeten aanvullen.

3) Dit woord ontbreekt in R^{II} en is ontleend aan C.

4) De woorden *off en sijt* ontbreken in R^{I}.

5) = uitgerust. Zie Verdam i. v. achemeren.

6) C heeft *werden off wesen.*

7) Dit woord ontbreekt in R^{I}.

bewaerden mit sinen woerden, dat si bewart weren, hoe dick dat si hem mochten verhalen mit hem ende mit enen anderen mede te spreken tot horen recht, off wat [1]) dairaff mit recht wesen sall. Die schepenen wysen: myt twe tot hem [2]).

Her richter, hebdi mi gegeven dese ende dees hoir woirt te doen? (ende nomen se ellick bij horen kersteliken name.) Soe secht die richter: jae [3]).

Her richter, eens oirdels begheer ic (ende noemt se elck [4]) bij horen kersteliken name), sijn dees ende deess hier ter gueder tijt tot horen recht te spreken bij climmender sonnen? Die scepen wisen: ja.

Soe begheert die voirspreeck eens oirdels: offt hem verlaetten, het waer mit zwaren gedinghe off mit vonnis der scepen off mit enighen dinghen, ende die sonne weynden, off si dan soe wael richten mochten, ghelijc off die sonne climmende weer, off wess dan mit recht wesen sall. tVonnis wiset: ja, alsoe veer als die richter sitten wil.

Soe begheert die voirspreeck eens oirdels, off hij seggen mach: Hier staen dese vier clegher off hoe si mit recht ghenoemt sijn, off ic hoir clage voirt doen mach mit recht, ghelijc off ic se noemden elc bi sinen name ende si hoir recht vorderen moghen, off wess dair recht aff si. Die scepen die wisen [5]): jae, also vere als die vier clegeren verwillekoren.

Her richter, eens oirdels beghèer ic, off ic [6]) ban off boeten in horen woirden verboerden, off ghi mi dairaff quijtschelden moicht, off si se u loenen off wess dess [7]) mit recht si. Die scepen wisen: ja, alsoe vere als sijt u loenen.

---

1) Ontleend aan C; R[II] heeft *off dairaff*.
2) R[II] heeft alleen *Twe tot hem ghewisen*.
3) De woorden *Soe — jae* ontbreken in R[II] en zijn ontleend aan C.
4) Ontbreekt in R[I].
5) De woorden *die wisen* ontbreken in R[I].
6) Dit woord ontbreekt in R[I].
7) Dit woord ontbreekt in R[I].

Her richter, ic begheer eens oirdels, off enich van desen vier clegeren uutlendich weren off gebannen, watersnoets [1]) of bedvast weer ter naester clagen, off een ander dan nyet in die stat dess clagers soud mogen gaen [2]) staen ende die clage voert te doen, of die dorde off wes recht dairaff is. tVonniss wiset: ja, alsoe veer als hi mede in dien cost gheet staen, dair die ander in stont.

Daernae seecht die voirspreeck: Her richter, het gheviel op een tijt, die leden is, dat u die clegher een dode hant affborchde [3]), ende ghi beschiet hem dach op huden dess dinghes tijt, alsoe als sij hier sijn mitter selver doder hant off schijn; ende begheer eens ordels weder, dat [4]) si die dode hant off dat schijn tonen sullen off dat ghijs ende die scepen geloeven sullen, off wess dair rechts aff wesen sal. Soe wisen die scepen: dat hijs gheloven sal. Item soe wordt dan die dode hant off dat schijn op enen stoel geleecht voir den richter in den werff.

Soe begheert die voirspreeck eens ordels: want die heer dess gheloefft, dat dat die selver hant off schijn is, off dan yemant wederspraick, off hem oic dat iet hynderlic soude wesen tot horen rechten off wat dair rechts aff is. Die scepen wisen: neen.

Soe begheert die voirspreeck eens oirdels: off die clagers die dode hant off dat schijn ghetoent hebben, gelijc als dat vonniss gewijst heeft [5]) ende recht is ende alsoe als si bestaen hebben [6]), voirt moghen spreken tot horen recht, als recht is. Die schepenen wijsen: jae.

Voert soe begheert die voirspreeck eens oirdels: off die dode hant verloren worde off dat schijn, overmits ongeval van water off van vier off mit enighen ongeval, off si voirt claghen moghen mit enen anderen blikende schijn, mit enen blodighen clede, dat mit sinen blode besmet weer, doe hij van leven ter doet quam, off wat dair rechts aff is. Dair wort gewijst: ja.

---

1) C heeft *gevangen in watersnoot.*
2) Dit woord ontbreekt in R^{I} en C.
3) C heeft *brochte.*
4) C heeft *off.*
5) Dit is de lezing van R^{I}. R^{II} en C hebben *heet.*
6) De woorden *bestaen hebben* zijn ontleend aan C, evenals de woorden *Die — jae* aan het slot van deze alinea.

Noch begheert die voirspreeck eens oirdels: hoe men dan dess gheloven sal, dattet [1]) mit sinen bloede besmet weer. tVonniss wiset: bij horen ede.

Noch begheert die voirspreeck eens oirdels: off hier iemant quame off weer ende [2]) hem beter rechts vermetende weer een cleger te wesen dan dese, die hier staen, off dat die ander clegheren oic hynderlic soude wesen hoir clagelike claghe voirt te doen, als si gedaen hadden ende begonnen. tVonniss wiset: ja [3]), alsoe veer als hi mede in dien cost wolde gaen staen, dair die in stont, die hi uutworve [4]).

Soe begheert die voirspreeck eens oirdels: want die claghers node onschuldige lude in die claghe leggen soude ende beclagen soude [5]), off si dan enich onsculdighe lude, die si voir sculdighe lude hielden, in die clage leechden, off si se wail uutlegghen mosten off [6]) dair rechts aff is. tVonniss wijst: dat si ter ierster claghen off ter ander claghen in moghen leggen, mer ter derder claghen nyet in, mer weder uut moghen leggen.

Noch begheert die voirspreeck een vonniss: wess nu voert [7]) recht wesen sal, dat die vier clegher voirt mede varen sullen, tot horen recht mede te comen. tVonnis wijst: dat si wapengerufft doen sullen.

Noch begeert die voirspreeck dan eens oirdels: hoe menichwerven dat sij huden dess daghes hoir wapengerufft doen sullen. tVonniss wijst: driewerven, alst recht is.

Dan gheet die clage ende die voirspreeck seecht voir ende die vier clagers na: Wapen, wapen yoa ve [8]), wapen over A ende

---

1) Ontleend aan C, R^{II} heeft *dat*.
2) R^{I} heeft *die*.
3) R^{II} heeft *neen*, naar het mij voorkomt, minder juist. Ik volg C.
4) R^{I} heeft *wutwerffden*.
5) De woorden *ende beclagen soude* ontbreken in R^{I}.
6) C heeft *off wat*.
7) Dit woord ontbreekt in C.
8) Het is niet recht uit te maken, of in R^{II} dit staat of *yo ave*. R heeft *iou ve*, C *yo we*.

B, als twe handadige an doets P onss maechs etc., wapen over dair si uutghinghen, wapen dair si inghinghen, wapen over hoir lijff, wapen over hoir eer, wapen over hoir goet, wapen over hoir lantrecht!

Dan begheert hij een vonniss: off dat ierste wapengeruft gheganghen is, als recht is. tVonniss wijst: ja, dat ierst alsoe ghedaen is, als recht is.

Soe begheert die voirspreec eens tvonniss [1]) aen den rechten: hoe hi hem sculdich is te richten. Dat vraicht die richter ende wiset vonniss [2]): dat hi se eyschen sal, die daer beclaicht sijn, ende nomen se, ende gheley gheven sal van allen saken, uutghescheyden van dien doetslaghe, dat si an den werff comen ende hem verantwoirden met recht. Ende soe eysschet die richter dan ende ghevet si gheley, soe tvonniss uutghewiset heeft.

Dan seecht die voirspreeck: wildi horen dat ander wapengheruft? Soe seecht die richter: ja. Dat gheet dan als voirseyt steet. Ende die voirspreeck sal tvonniss weder eysschen, van dat si die heer eysschen sall ende gheley gheven sal, soe voirseyt is. Ende alsdan soe sal dat derde wapengeruft gaen mit vonniss van eysschen ende geley gheven [3]), in al der maten als voirseyt steet.

Dan begheert die voirspreeck eens vonniss: off die cleghers affterwaert moghen gaen, om hoir zweerden op te steken ende alsdan weder an den werff te treden, om tot horen recht mede [4]) te spreken, off wess dair recht aff is. Soe wijst men: ja, dat si dat moghen doen.

Soe seecht dan die voirspreeck: Her richter, heer, moet ic voert spreken ende mijn claghe voert doen van der clegher weghen hoir ansprake ende claghe? Die richter seecht: ja.

---

1) R^{I} en C hebben *vonnis*.
2) R^{I} heeft *tvonniss*, C *tvondenis wijset*.
3) Hier heeft R^{II} nog eens *sal*.
4) Dit woord is in R^{II} door een latere hand bijgevoegd. R^{I} heeft *meer*.

Soe seecht die voirspreeck: Her richter, heer, hier staen dese vier claghers ende claghen u over Pe(ter), Heyn ende Jan, dat si sijn comen int lant van Almaengen onder dess hemels cap, in tshertoge lant van Gelre, van Gulick ende greve van Zutphen, tot Tyel op enen vrien bodem, ende hebben bloetstortinge ghedaen ende enen reeroeff ghedaen, ende G. [1]), onsen doden [2]) maich, van leven ter doet ghebrocht. Heer, si claghen u, dat si hem ghesteken ende gheslaghen hebben mit messen, mit zweerden, mit kniven, mit pieken ende staven, mit gheslepen wapen, mit ongheslepen wapen, mit ghekoerder wapen, mit onghekoerder [3]) wapen, mit allen wapenen, daer men [4]) enen gueden mensche van leven ter doet mede brenghen mach [5]), ende hebben hem van leven ter doet bracht. Her richter, si claghen u, dat si te broken hebben den vrede, die Got van hemelrijc ghegeven heeft allen kerstenmenschen, die een mitten anderen te halden [6]). Heer, si claghen u, dat si te broken hebben den vrede, die onss die keyser van Romen ghegeven heeft allen kerstenmenschen, die een mitten anderen te halden. Heer, si claghen u, dat si den vrede te broken hebben, die ons die hertoghe van Gelre ghegheven heeft, allen kerstenmenschen die een mitten anderen te halden in sinen lande. Her richter, si claghen u, dat si den vrede gebroken [7]) hebben, die ghi ons ghegeven hebt, die een mitten anderen te halden al u gherichtampt doer. Heer, si clagen u over hoir lijff, over hoir eer [8]), over hoir goet, over hoir lantrecht ende over hoir onrechte volgher. Heer, si claghen u over daer si uutghinghen; si claghen u daer si weder inghinghen, doe si den doetslach beghinghen. Heer, si claghen u, dat si hem gheschaet hebben, ende si en haddens nyet gheleden om 10000 gueder goudenre [9]) Vrancrichsche scilde, elcken van den vier clegheren bijsonder [10]). Ende bid u, her richter, dat ghi hem

---

1) C heeft *sij*.
2) Dit woord ontbreekt in R[1].
3) Kilian verklaart dit woord door *improbus*, *non approbatus legibus*, *non legitimus*.
4) Dit woord ontbreekt in R[1] en is ontleend aan C.
5) Dit woord ontbreekt in C.
6) De woorden *Her richter — te halden* staan in C achter *Vrancricksche scilde*.
7) R[1] en C hebben ook hier *te broken*.
8) De woorden *over hoir eer* ontbreken in C.
9) In plaats van *gueder goudenre* heeft C *guederne*, blijkbaar een verschrijving.
10) De woorden *elcken — bijsonder* ontbreken in C.

dat richt an hoir lijff, an hoir goet, aen hoir eer [1]), als ghi sculdich sijt te doen. Here, ic gheer eens vonniss der scepenen, off ic mijn claghe gedaen heb, als recht is. tVonnis wiset: ja.

Her richter, een vonniss begheer ic, off dese drie handadige hem schaemden dese onscemelre daet ende niet voir [2]) en quamen, hoe langhe dat dese vier clagher sculdich sijn te wachten. tVonniss wijst: alsoe langhe thent die sonne wendich is ende (die) richter sitten wil. Ende soe verdaech se die richter. Ende aldus soe sullen die ierste clage gedaen werden ende die ander etc.

Item dese vonniss sullen aen die leste claghe wesen, als si vervolghen sullen etc.: Her richter, eens oirdels, syntemael dat si hoir drie claghen ghedaen hebben, als recht is, hoe ghi se voirt sculdich sijt te richten. Vonniss wijst: dat hi den ghezworen bode sal gaen laten luden der stat clock driewerven over beyden boerden, als recht is. Alsdan sal die bode gaen ende doent ende comen weer [3]) ende vraghen den scepenen, off sijt wail ghehoirt hebben. tVonniss wiset: ja.

Her richter, synttemael dat sij hoir clagelijcke (claghe) gewonnen hebben, off si dese handadige betreden, wair si den heer ende maghen mede beteren moghen. tVonniss wiset: mit wapenen, daer sijt mede deden ende mit enen ghecruysten penninck.

Her richter, synttemael dat se [4]) dese vier clagher beclaicht hebben ende ghij se overreict heb driewerven, als recht is, off die heer dan oick zwoenen mach buten den vier clegheren. tVonniss wiset: neen [5]).

Soe begheert die richter een vonniss: off die vier cleger buten den heer zwoennen moghen. tVonniss wiset: neen.

Her richter, een vonniss, synttemael dat sij hoirre drie clagen

---

1) De woorden *aen hoir eer* ontbreken in C ook hier.
2) C heeft *voirt*.
3) Dit woord ontbreekt in R^1.
4) Dit woord ontbreekt in C.
5) Deze en de vorige alinea heeft R^1 in omgekeerde volgorde.

uutgheclaget hebben ende uutvervolghet hebben, als recht is, off si hoir claghelike claghe gewonnen hebben. tVonniss wiset: ja.

Her richter, eens vonniss, wat ghi hem voert sculdich sijt te doen. tVonniss wijst: dat hi se overreiken sal oestwaert, zuuytwaert, westwaert ende noertwaert, driewerven mit enen ghetoghen zweerde, ende sal se vredeloess slants legghen alsoe veer als sijn gherichtampt gheet.

(Naar HS. R[II], Afd. II, f. 6 verso.)

---

2. Dye stadtrechten van Tyell.

A.

Tleste vondenis van den yersten weeckgedyngh. — Item alle dieghene, die hyer gedaecht sijn ende aengesproecken sijn, sal men dach leggen int naeste gedyngh.

Item alle dieghene, die hyer gedaecht sijn ende nyet aengesproecken en sijn, ende nyet voercommen en zijn, sal men quijtwijsen van der daegynghe.

Item alle dieghene, die hier gedaecht sijn ende aengesproecken sijn ende nyet voercommen en zijn, sal men den heer enen ban toewijsen van vijfftenhalven schillyngh.

Adde quod inferius scriptum est.

Tleste vondenis van den lesten weeckgedyngh. — Item alle diegene, die hier hoegen ende onschout seggen sullen, sijn diegene hier nyet, die ontfangen sullen, soe wijst men den segger daeraff quijt.

Item alle dieghene, die hie hoegen ende onschout wachtende sijn, sijn diegene hier nyet, die se doen sullen, soe wijst men die wechter gewonnen, indien sij des schepenen off schepenenbryeven hebben ende geclaecht hebben, alst recht is, ende oeck gedaecht sijn, alst recht is.

Adde quod antea conscriptum est, scilicet: Alle diegene, die hier gedaecht zijn etc.

Item nummermeer menschen aen den werff bestanden in eynen eyntefftigen daegen, hij sij van bynnen off van buyten, alst Donredaeges is weeckgedyngh ind des Saterdaeges in derselver

weecken enttefftich dach, ende dye richter vorsten will dat weeckgedyngh, soe sall hij varsten thenden yersten gedyngh van den enttefftigen daegen.

B.

Van gelijcke sybbe. — Item gelijcke sybbe booren even voell, uuthgescheyden dat vordell.

Item van enen manpersoon, dat boert die autste manpersoon.

Item van eynen vrouwenpersoon, dat boert die autste vrouwepersoon, all weer daer meer dan een erffgenaem off meer.

Van momberschap [1]). — Item der kynder momber sall wesen eyn man van maechtaellen des vaders, ende daer geet eyn bett gedoen.

Exceptio. — Item nyemant sall vordell boren, hij en boer erve.

Item meer sonen dan eyn sullen gelijck vordell booren van vrouwenpersonen.

Item meer susteren dan eyn sullen gelijck vordell boeren van manpersonen, si ita contigerit.

Van gemeynen boedell. — Item knaep ende maegett malckanderen beslaepende, maecken gemeynen boedell.

Item eyn weduwer ende eyn maeget nyet.

Item eyn weduwe ende eyn knaep nyet.

Mer crijgen sij kynder toesamen, alsoe langh als die leven, ist gemeynen boedell.

Van mergengaeve. — Item hyer gaet mergengave, dat tween mannen off vrouwen kondich is [2]).

C.

Item eyn burger, die eyne anderen burger in eynen anderen

---

1) Deze en de volgende bepalingen tot aan het marktrecht worden ook aangetroffen in HS. B fol. 52 verso onder het opschrift: „Extracten uter een olt legerboeckxken, rustende in die stadt Tiell raetkamer, berorende der stadt Tiell heercomen ende gewoenten".

2) B voegt hierbij: *Ende uutgewist van Lambert Wolterssen int gedinge a° XXV van Lijsbet, coman Philips wijff, die hoer morgengave boerde van Philips, die mennich jaer tesamen hadden geseten.*

gerichte aenspreeckt myt recht (dat is toe weten buyten), die verbuerde sijn burgerschap ind vijfftien pondt.

D. *Van dat mercktrecht.*

Item veertyen daegen duert ons mercktrecht.

Item acht daegen voir sint Jacobs dach begint die peerdemerckt, duerende etc. Ende vyer daegen daervoir geet mercktrecht in.

Item die snijde (off) laeckenmerckt gaet in op sint Jacobs dach, duerende drie daegen langh, ende eynen dach daernae duert mercktrecht. (Sic dixit Rodolphus Haeck; mer naederhant versett, te weten op Petri ad cathedram).

Item op sint Victoirs avondt begint die veemerckt, ende vyer daegen daervoir geet mercktrecht in, ende op acht daegen daernae die snijde off laeckenmerckt. Ende drie daegen snijden ende eynen dach daer(na duert) tmercktrecht, die coepluyden nae huys toe trecken.

E.

Wanneer men will wynnen eyns mans guedt van buyten, dat sall der stadt boede yerst besetten, ende gychten voer twe schepenen rechtevoert desselven daeges. Soe beclaeget hijt in deser vorwerden.

Diegene, die dat doet besetten, bidt den richter om enen voerspraeck. Hij gans hem.

Soe claecht hij over A. et B. ende over oer erffgenamen ende over oer guedt, in den gerichte van Tyell ende van Sandtwijck gelegen, als dat sij hem schuldich zijn 100 Rh. g. etc., ende bidt gerichtz etc.

Des vraeget die richter eens vondenis: hoe hij hem schuldich is te richten. Sij wijsen hem: dat hij A. et B. off die en man off die erffgenamen vurs. eysschen sall eenwerff, anderwerff ende dordewerff.

Noch eens vondenis: hoe hij hem voirt schuldich is te richten. Sij wijsen: te veertyen daegen over veertyen daegen.

Soe verdaecht die heer voert over veertyen daegen, in modum ut sequitur, ind beset noch eens allet goedt dies mans etc.

Exemplum. — Prima querela. Dominica Invocavit.

Secunda querela . . . . . Dominica Oculi, ind sijn die yerste veertien dagen.

Tercia querela . . . . . Dominica Judica, ind sijn die anderde veertien dagen.

Quarta querela . . . . . : Dominica Resurrexi, ind sijn die drie veertyen daegen. Ende gevarst over drie daegen.

Quinta querela sequitur . . . . quarta feria post Resurrexi, ind sijn drie daegen. Ind gevarst over dwarsnacht. Ind dat is dat vervolch.

Tunc sequitur assequutio, inductio, proclamationes, preco, venditio, ultimo uuthsettynge ende inleydinge.

Item als een man van buyten beset is. — Item als een man van buyten besett is, spreeckt men hem aen des mergens nae der hoemissen; ende hij nyet voer en koempt, soe vraeget die richter: wess men dan doen sall. Soe wijst men: dat men hem driewerff eysschen sall.

En koempt hij dan nyet voer, soe wijset tvondenis: dat die bode hem eysschen sall mytter clocken driewerff over beyden kanten, ende eysschen hem driewerff ende seggen, off daer yemant voer tgericht te doen hedde, dat hij daer kome. Als dat gedaen is, soe tuygen die boede.

Soe begeert die cleger eyns vondenis: hoe langhe hij wachten ende waeren sall, eer hij sijn claegelicke goedt gewonnen hefft. Soe wijset tvondenis: en queem hij nyet voer bij clymmender sonnen ende hem verantwoirden myt recht, dat dan die cleger gewonnen hadde sijn claegelicke guedt.

Ende soe begeert die richter eens vondenis: off hij nyet voer en queem bij clymmender sonnen, wes hij dan verboort hadt tot sheeren behoeff. Soe wijset tvondenis: vijfftyen pondt, daer men pacht ende thyns gemeynlick myt ons betaelt.

Soe vraecht die richter eens vondenis: off hij opstaen mach, ind off die man bij clymmender sonnen queem ind woude hem verantwoirden, off hij dan weder mach gaen sitten enen yegelicken recht ende vondenis te doen, gelijck hij dan sitt. Men wijst: jae, alsoe veer als geen gebreck van der schepenen en is. Ind dan steet hij op sonder varsten ende blijfft in dyer machten van dien gedynghe, off hij seet. Des avontz wijset vondenis: dat hij bij clymmender sonnen hem verantwoirden mach.

F.

Sic tenetur judex jurare. — Item den richter te eden ther stadt behoeff. Item hij sall sijn vorste twe vyngeren van der rechterhant opten bryeff leggen ende sweeren: dat hij alle die puncten, die

in dien bryeff bescreven staen, volcomelicken waell halden sall, ende dat hij enen yegelicken mensche, alsoe waell den arme als den rijcken ende den rijcken als den armen, recht ende vondenis sall wederfaeren laeten, ende onser stadt van Tyell ende dorp van Sandtwijck ende oeren borgeren ende ingeseten in oeren gueden rechten halden ende doen, als eyn guedt richter schuldich (is) te doen. Alsoe moet hem Godt helpen ende all sijn heyligen.

Burgemagistri [1]) *ad manus judicis vel ad manus clerici, scilicet scriptoris nostri oppidi Tyelensis, sic debent jurare coram duobus schabinis.* — Item sij sullen seeckeren [2]) ind geloven myt opgerichten vyngeren: der stadt tbeste te doen, ind der stadt renthe ende guede te heffen ende te boren ende voirt in der stadt orber te brengen nae oeren vijff synnen. Alsoe moet sij Godt helpen ende all sijn heyligen.

Item die scepenen sweren: dat sij gerechte schepenen sullen wesen ende gerechte tuygen sullen draegen, ende als sij in oeren schependombsstoell sitten, rechte vondenisse te wijsen, offt soe waer hon die heer des vermaenende is, tusschen twyer man taell nae oeren vijff sinnen. Soe helpt oer Godt ende alle sijn heyligen [3]).

Der borgeren eedt. — Item die borgeren sullen sweeren: dat sij holdt ende trauwe sullen wesen den hartoege van Gelre, sijnre wittelicker geboerte, der stadt van Tyell ende den dorp van Sandtwijck ende oeren borgers, ende doen als guede borger schuldich sijn te doen. Ende sij sullen geloven alle oere voerveden aff te doen, off daeraff op hem selven blijven staen. Alsoe moet se Godt helpen ind alle sijn heyligen.

Rentmeisters eedt. — Item den rentmeister der stadt Tiell zall loven und zweren: dat hij een oprecht rentmeister zijn und wezen zall, der stadt pennongen oprecht toe ontfangen und die wederom in der stadt oerbaer te keren, und van allen zijnen ontfanck den

---

1) In HS. B. fol. 1 vinden wij den eed van den richter niet, maar wel dien van burgemeesters, schepenen en burgers en bovendien dien van den rentmeester. Dit laatste geeft een aanwijzing van den tijd, waaruit deze rechten afkomstig zijn. Het ambt van rentmeester is namelijk in 1447 bij buurspraak ingesteld. (Zie blz. 20.) Er bestaat dus eenige grond om aan te nemen, dat deze rechten en formulieren vóór dat jaar zijn vastgesteld.

2) In B staat *sweren.*

3) Het slot van dit formulier luidt in HS. B. aldus: *„tuschen tweer man Jinghtaell nae hoeren vijff synnen und tot gesynnen des heren ter bancken toe koemen."* De woorden *offt soe waer hon die heer des vermaenende is* ontbreken daar.

burgermeisteren und gemeynen raedt rekenongh, bewijss ende reliqua te doen. Alsoe moet hem Godt helpen [1]).

G.

Dit sal men vynden opt weeckgedynghsignaet anno etc. 15. — Terselver tijt iss men overkomen: soe wess men in den signaet beschreven vyndt, en sal dat nummer te nyet gaen, off die gedyngen te nyet gynghen; mer dat signaet sall altijt in sijnre machten blijven ende van weerden.

Oeck iss men overkomen: off enych schepen enych vondenis onderhedt ende die schepenen van nootz kommers wegen nyet ter bancken komen en mucht, soe en sall dat vondenis nyet te nyet gaen; mer dat sall die scholt enen anderen schepen ondergeven, die dat uutwijsen sall, off die ander schepen tegenwoirdich weer.

Item soe wanneer yemant segell ende bryeff hefft ende daermede myt recht spreeckt, die moet die heer richten, off men mach hem opdyngen, then weer saeck, dat men se wederlacht; ende dat sall geschyen op enen entteffftigen dach. Is alsoe gewesen anno etc. 26 opt borgerweeckgedyngh: Wijst Wyllem van den Steenhuys myt gevolch der schepenen: naedenmaell dit eyn uuthrichtdach is, soe en sall nyemant den heer opdyngen dan myt schepenenbrieff van Tyell, die men nyet wederleggen en mach.

(Naar HS. C. f. 1.)

---

3. OVEREENKOMST DOOR DEN LANDCOMMANDEUR DER DUITSCHE ORDE IN NEDERLAND MET DE STAD TIEL TOT INSTANDHOUDING VAN ONDERLINGE RUST EN VREDE GESLOTEN BIJ DE VESTIGING VAN DE DUITSCHE ORDE TE TIEL, GOEDGEKEURD DOOR HERTOG JAN VAN BRABANT.

1328 September 8.

Wij brueder Reynaer Hoen, van der Duytscher oirden [2]), landtcommenduer van Utrecht, ende ghemeyne broeders des huys van Tyel van derselver oerden maken kondt allen luyden, dat wij opene brieve hebben, die ruerende sijn tusschen der stat van Tyel van der eenre sijden ende ons ende onsen huys van

1) Deze eed is ontleend aan HS. B. f. 1 verso.

2) HS. B. heeft *aerden*.

Tyell voirghenoemt van der ander ziden, welke brieve sprekende sijn van woirde [te] woirde aldus:

Wij broeder Jan van Hoenorst, landtcommenduer van Neder-l[andt], ende borgermeystere, scepenen ende die gemeyne stat van Tyell doyn verstaen allen luyden, dat wij om ruste [1]) ende vrede altoes te hauden onder ons sijn overeengedraghen in desen manyeren:

Dat waer dat ennich twiste nu waer off hiernae geviell tusschen dier oirden van den Duytschen huys off ennich broder van die[r oirden] ayn die een zijde ende tusschen der stat off ennich borger van Tyel aen die ander zijden, in wat manyeren dat oeck waer, dat soude die commelduer [van den] Duytschen huys tot Tyell ende dye prochipape terselver stede ende die b[orger]meystere van Tyell, die dan sijn, scheiden, zaten ende nederleggen na rechte e[nde] [2]) minne, als hoem goetdunckt. Waer dat sake, dat die vyere nyet over[een en] droeghen, soe soude (daertoe) commen die landtcommelduer ende een scepen van Tyell, [den] die borgermeystere dairtoe coeren, ende die zes zolen dat dan ummer scheyden, zaten ende nederleggen bij hoerre oerden ende bij horen ede; ende daerboven soe [en] sall gheene partije ander rechte zueken, gheestlick noch werlick in gheenre manieren, behouden onsen lieven heeren, den hartoghe van Brabant, sijn [recht] in allen dynghen.

Voirt soe en solen die heeren van den Duytschen huys byn-[nen] der maelschappen van Tyel ende van Zandtwijck geen erve, landt off tyns copen tot dyen vierendetwyntich marghen landtz ende veertich pont tyns, sij nu hebben, boven tsestich marghen lands off voir eilcken margen v[eertich] scillingen thyns. Ende waer dat sake, dat sij des yet vercoften, soe moechten sij alsoe vole weder copen.

Voirt soe solen die heeren van den Duytschen huys die capelryen, die nu sijn in sunte Walburgen kercke, ende twee, die nu sijn in [sunte] Mertyns kercke tot Tyel myt tween capelryen, die men yerste maken sal in voirghenoemden kercken myt hoeren reynten, die hoem toebehoeren, gheven [ende] verleenen ewelicken weerlicken papen offte clercken, die zij doen ver[dienen]

---

1) R[1] heeft *nutte*.

2) Ik heb dezen brief vergeleken met het afschrift van den oorspronkelijken, berustende in de archieven der Duitsche orde, uitgegeven door Jhr. J. J. de Geer tot Oudegein. In plaats van *ende* staat daar *of nae*.

tot dier tijt toe, dat sij priester sijn. Ende wij broder Jan voirseghet voir ons[en oirden] ende alle onse brodere ende onse nacomelingen, ende wij borgermeistere ende scepenen voir ons, onse stat ende alle onse borghere ende onse nacomelinghe laven in goeder trouwen alle dese dingen, die voerseghet sijn, vaste ende stede te hauden ewelicken sonder alrehande archeyt, ende hebben oeck gebeden enen edelen prince, onsen lyeven heeren, den harthoge van Brabant boven genoemt, dat hij hiertoe sine gunste doe ende sinen wille ende ons allen alsoe goet hebbe, dat wij dese dinghen vaste houden sonder wederseghen.

Ind in oirconde alle deser dynghen soe hebben wij broder Jan voerseghet onsen zegel ende wij borgermeistere ende scepenen onser stat zegell gedaen ayn desen bryeve. Ende wij Jan bij der gracien Goeds harthoge van Lothryck, van Brabant ende van Lymborch, om beden wille onser lyever vrienden broder Jans, borgermeystere ende scepenen voirseghet, soe hebben wij onse gunste ende onsen wille gedaen tot allen desen voerseyden dynghen, ende hebben onsen zegel mede ayn desen brieff gedaen int jaer ons Heeren duesent driehondert ende achtendetwyntich op Onser Vrouwen dach als sij geboeren werdt.

Ende want wij broeder Reyner Hoen, landtcommenduer van Utrecht, ende gemeyne broeders des huys van Tyel voerghenoemde vernamen hebben, dat die stat van Tyell voirseyt hore wederbrieve, sprekende van woerde te woerde also voirseyt is, myt kenlicken ongevalle van brande verloren hebben, soe confiermieren wij hoem, veistighen ende stadighen die voirgenoemde brieven volcomen machte te hebben ewelicken ende ummermeer, ende gelaven hoem van onser wegen ende van ons huys wegen voirscreven dye brieve ende die voirwaerden, die daerin bescreven staen, ewelicke vaste ende stede te hauden in allen manyeren ende voerwaerden, als die voirgenoemde brieve begrepen hebben, gelijckerwijs ende in alle manieren off sij hoer brieve gans, gave ende onverbernt gehauden hadden. In oirkonde des brieffs soe hebben wij broder Reyner Hoen, landtcommendeur voerseyt, onsen segel ayn desen bryeff gedaen. Gegeven int jaer ons Heren duesent driehondert ende tsestich op sunte Gregorius avont [1]).

(Naar HS. B. f. 22.)

---

1) Het HS. had oorspronkelijk Gregorius; dit is evenwel doorgeslagen en ver-

4. De magistraat van Tiel erlangt het recht tot het heffen van accijns te Zandwijk.

1363 Februari 2.

Wij borgermeystere, scepenen ende rait des dorps van Zandtwijck maken condt allen luden, die desen bryeff zollen zien off hoeren lesen, ende bekennen myt desen apenen brieve, want wij van alre twist ende stoet, die tuschen der stat van Tiel ende ons tot desen dagen toe geweest hefft, alinchlicke verlycht sijn ende verclairt, zoe hebben wij, om eendrechticheit ende minnen onderlinge ewelike ende ummermeer te hebben ende te hauden, in eenre gemeynre buerspraeken, van ons dorps boede dairtoe gheroipen, mit vrijen wille ende mit gonsten geordineert, gewilkoirt, gehenght ende geconsenteert, ordineeren, verwilkoeren, verhengen ende consenteeren, dat die borgermeyster, scepenen, gyldtmeyster ende rait der stat van Tyel van der stat wegen van Tyell voirs., die nu ter tijt sijn off namails wesen zollen, die gruyt ende assise op allen guetz ende waren zetten, hoigen ende leeghen mogen in onsen derp tot Sandtwijck als in hoirre stat van Tyel, ende die reynten jairlix dairaff boeren mogen ende heffen ende in hoirre stat orber keeren sonder yemantz wederseggen van onss derps wegen voirs., uytgenoemen vyerendetwyntich ponde pennyngen jairlicker reynten, die wij jairlix uytten alingen assise tot Tyel ende tot Zandtwijck heffen ende boeren zollen nae gehaut des apenen bryeffs, die wij van der stat van Tyell voirs. hebben, besegelt myt hoeren gemeynen segell. Ende want wij willen ende begeren, dat dese voirs. voirwerden der stat van Tyel bovengenoempt vast ind stede zijn ende ewelicke wail ende onverbrekelicke gehauden werde, soe hebben wij seven nywe scepenen van Zandtwijck, als Roloff Duppen, Jan Tengnagel, Jacop Fredericssoen, Gerairt Ghisebertzsoen, Zander van Yngen, Claes Maessoen ende Heinrick Pill, van ons derps wegen van Zandtwijck vurs. desen bryeff besegelt myt onsen segelen in oirkonde ende kennisse der wairheyt. Ghegeven int jair ons

---

vangen door Georgius. Ik heb gemeend Gregorius te moeten kiezen, daar alle andere afschriften, ook het bij Nijhoff Dl. I, blz. 240 aangehaalde register, dat zich in het archief der voormalige Rekenkamer van Gelderland bevindt (Charters, No 2, Ls. G.), deze lezing hebben.

Heren duesent dryehondert dryeendetsestich op Onser Vrouwen dach, als men scrijfft Purificacio beate Marie Virginis.

(Naar HS. B. f. 58 verso.)

---

5. Ouden Giltbrieff van de Schipperen ende Coorncoperen.

1433 Mei 25.

Wij borgermeisteren, schepenen ende raedt der stadt Tyel doen kondt allen luyden ende bekennen mit deesen openen brieve, dat wij onsen medeborgeren, als den scheepluyden ende corencoperen, gegonnen hebben ende gonnen mit malcanderen een geselschap te hebben in manieren ende vorwaerden hierna beschreven:

1.

In den iersten is te weten, dat alle degeene, die hem generen met schepen te varen (uytgescheyden visschersschuyten), ende alle degeene, die hem generen mit coren copen, dat die dit geselschap hauden sullen, ende dat die tsjaers oer keers in Onser Vrouwen eer sPinxtens omdragen sullen, ende dat die borgeren sullen sijn. Ende soo wie namaels in dit geselschap comen sal, dat die sal geven tot zijnen inganck eenen Vleemss gulden.

2.

Item weer iemandt van onsen borgeren, die die neringe van den corencopen alsoo ducke ende menichwerven tsjaers hantierde, dat den rade tot Tyel mitten drieen deeckenen van deesen geselschap in der tijt . . . . . [1]), dat die mogelicke dit geselschap mede hauden soude, dat die dan sal doen, maer en woude hijs dan niet doen, dat hem dan niemant lossen noch laden en sal, op een koer van eenen Vleemss gulden.

3.

Voort soo sullen degeene, die in dit geselschap sijn, hoer vracht mit malcanderen hantieren, sijn sij binnen off sijn sij

---

1) Hier schijnt iets uitgevallen te zijn.

buyten, indien dat die coopman den schipman bevrachten wil gelijck eenen vreemden; ende indien dat hem de schipman te pas gescheept is, ende off die schipman dan des niet doen en woude, soo verbeurde hij eenen Vleemss gulden, ende soo mach die coopman mit eenen vreemden varen onbekroent; mer en woude die coopman den schipman niet laden ent die schipman vueren woude voort gelt, daert een vreemde voor doen woude, soo soude die coopman verboeren eenen Vleemss gulden.

4.

Item in dit geselschap sullen zij hebben drie dekens, die sal men van jaer te jaer versetten, alst hem gedelixte is; ende offt gemeyn geselschap tsjaers tesamen covelen hebben wil, soo sullen die deeckens oer covels gemaeckt hebben voor sPalmens, op een koer van eenen Vleemss gulden, ende alle die ander voor sPynxtens, elck op een koer van een pondt was; ende een iegelick mach tsjaers sijns covels verdragen zijn om een pondt was, uytgescheyden die deeckens.

5.

Item als men sPynxtens die keerss dragen sal, daer sullen zij gemeynelick bij comen, die te haelen ende bereyden te dragen, elck op een koer van een pondt was, diet te weten weer gedaen, hij en hadde oorloff van de deeckenen; ende als die keerss gedragen is, soo sullen zij tesamen blijven eten, op een koer van eenen ouden botdreger, die dan thuys zijn.

6.

Item off iemandt van hem een schip had te zencken off op te trecken, daer sal elck toe helpen, diet gesecht worde, op een koer van een pondt wass, hij en hadde oorloff van den dekenen.

7.

Item wanneer oer einich afflijvich wordt, zij off oer wijven, soo sullen zij gemeynelick die helpen overluden ende ter eerden brengen ende overofferen, diet gesecht worde, op een koer van een halff pondt wass, hij en had oorloff van de dekenen.

8.

Item soo wie een nij schip van den stapel brenght, dat die sal geven een pondt was, soo dat van outs gewoontlicken is.

9.

Item weert saeck, dat onse borgeren ergent buten ter merckt weren, daer dese scheepluiden legen, die sullen desen onsen scheepluden mogelick gunstich wesen oer goet te doen vueren voor vreemde scheepluden.

10.

Item wat onraet die drie dekenen in der tijt met tien off twaelven van den oudtsten van deesen geselschap zetten sullen, hoe dattet noch vallen mach, dat sullen sij doen setten elx na zijnen behoor, ende dien onraet ende alle koeren ende gelt voirs., datter verschijnen sal, mogen dan die deeckens in der tijt off oerre een uyt doen peynden dengeenen, diet schuldich weer, sonder eenich wederseggen. Ende wes geldt ende was, datter verschijnt, sal men keeren in Onser Vrouwen eeren totter keersen ende tortyssen ende anders, daers te doen is.

11.

Item de drie dekens, die in der tijt zijn, sullen alle koeren van wass ende van gelde, gelijck voors. steet, die in oer tijt verschijnt, selve uytwinnen off op hem rekenen; ende deden zij des niet ende lietent staen over oeren tijt, soo mogen die drie nij dekens die na hen nemen off oerre een, wes gelt datter ontbreke van den koeren, ende van den gelde voors. den ouden dekenen dobbelt uyt doen peynden tot Tiel mitter stadt bode ende tot Sandtwijck met sdorps bode, elck om oer loon.

Ende wij borgermeisteren, schepenen ende raedt der stadt Tiel voorg. believen onsen medeborgeren, als scheepluiden ende coorncoperen, alle dese voors. pointen, hen die te hebben ende te behalden tot des gemeyne raden in der tijt wederseggen, ende alle argelist hier uytgescheyden. tOorconde des brieffs hebben wij onser stadt segel open hieraen doen hangen. Gegeven int jaer ons Heeren duysent vierhondert drieendedartich des Manendaechs na onses Heeren Hemelvaerts dach.

(Naar HS. D. f. 105 *recto.)*

6. Overeenkomst tusschen den magistraat van Tiel en het bakkersgild.

1490 Januari 13.

Wij Gheryt van den Steenhuys ende Johan die Haze, scepenen in Tyel, oirkonden apenbairlicken, dat voir ons komen sijn Peter van Tefelen, Joirden Veldtacker ind Jan Holl, als deken van den beckerampte, myt oeren gemeynen gildtbrueders, ind hebben overgegeven voir hem ende voir oeren nacomelingen, die dat beckerampte ende gilde bruycken sullen, voir burgermeisteren, scepenen ende rait der stat van Tyel, teser tijt wesende ind hiernamails wesen sullen:

1. Dat die vurgeruerte deken mitter stat gezwaeren baide binnen allen veertyen dagen van nu voirtayn datum dis briefs omme sullen gaen wegen alle broet, beyde weyten ende roggen, dat men tot Tyel ende tot Sandtwijck veyl halden ende vercoepen sall. Doch offte sich geboirden, dat ennich van den voirgeruerten deken uytter stat weer, als men dat broit wegen solde, soe sullen alsdan die andere deken, die in der stat sijn, mitten voirgeruerten geswaeren baide, off in affwesen desselven baides myt eynen van den raide, ommegaen weghen, as voirs. steet, the weten dat idt weitenbroet wegen sall vyer pont ind dat roggenbroet heell twelff ℔ ende halff sess pont, ende sullen dat geven naedien dattet weyt ind rogge op ende affsleyt; ind dye deken in der tijt sullen dat broit altijt op ind affsetten bij guetduncken der burgemeisteren, scepenen ende rait der stat vurs. in der tijt wesende. Ende hierop hebben dese vurgeruerte deken voir onsen richter in Tyell myt opgereckten vyngeren ghestaefftz eedts lijfflick ten heiligen gezwaeren, alle dese vurs. punten ind eilc bijsonder te volhalden, gelijck dat bededingt is, doe dat gilde van den beckerampte ayngenoemen wairt ind oen die bryeve van der stat vurs. gegunnen ende gegeven worden.

2. Voirt soe hebben dese voirs. dekens myt oeren gemeynen gildbrueders overgegeven: tot wat tijden dat die alde deken ontsett ende die nye aengenomen warden, dat die nye deken altoes in der tijt sullen voir onsen richter, burgermeisteren, schepenen ind rait der stat vurs. komen ind doen alsulcken eedt, nyet dairvan uytgesceiden, als dese vurgeruerte dekens nu gedaen hebben.

3. Ende weert sake, dat dese vurgeruerte deken, die nu sijn off hiernaemails wesen sullen, in ennigen van desen vurs. punten versuemelick worden ind nyet en hielden, gelijck sij dat over-

gegeven hebben, dairomme oeren bryeff oen van der stat vurs. op verleent ende gegeven is, soe sullen sij alsdan, soe duck ende mennichwerff als sij dairop in der versuemenheit bevonden worden, gebroickt hebben twee alde schilde, dat eyn dordendeell dairaff tot behoyff des heren, dat ander dordendeel tot behoyff der stat vurs., ind dat dorden dordendeell tot behoyff des gemeynen raitz in der tijt. Ende tot wat tijden dat yemant van Tyell off van Zandtwijck, hij weer oic wye hij weer sonder yemant dairinne te verschoenen, inne ennigen punten tegen oeren brieff deden off broickten, des sal men altijt, soe duck as noit geboeren mucht, denselven deken in der tijt guet onvertaichlick recht wederfaren laiten nae uytwijsinghe ons brieffs sonder ennige indracht. Beheiltelicken doch altijt den burgermeisteren, scepenen ende rait der stat van Tyell vurs. in der tijt wesende, dat sij oick ommeghain moighen ind wegen dat broet tot Tyell ende tot Zandtwijck alsoe duck, als hem dat guetduncken sall, op die broicken in oeren brieff volcomelicken begrepen, ind allet sonder argelist.

In oirkonde dis brieffs besegelt myt onsen segelen. Gegeven int jair ons Heren duesent vyerhondert ende tnegentich op sunte Poncyen avondt.

(Naar HS. B. f. 73 recto.)

---

7. Verklaring van schepenen betreffende de meerderjarigheid.

1549 October 3.

Wij Johan van den Steenhuis und Henrick van Doirnick, schepenen der stadt Tiell, doen kondt allen ende enen ygelijcken, certificirende voir die gerechte waerheit met voerweeten onse mitzraetzvrunden, dat alhier bynnen Tiell nae alder wael hergebrachte costume, usantie ende gebruick een knecht van veertien jaeren ende een meesken van twaleff jaeren, bij sin ende verstandt wesende, voer mundigh geacht ende gehalden worden, sonder argelist. Ende des tot enen oirconde der waerheit hebben wij schepenen onse segelen op spacium van dezen gedruckt opten dorden Octobris anno XV^{c} negenendeveertich.

(Naar HS. B. f. 13 recto.)

---

8. NYHE ORDINANTIE VAN SCHIFTONGH ENDE SCHEYDONGE.

1556 Juni 21.

Alsoe biss hertoe egheen geboerlicke ordinantie van schifftongh ende deylongh bynnen den gerichte van Tiell ende Zandtwijck onderhalden oder geobserviert, waeromb die richter van Tiell bij vorderongh der perthien die schifftongh und deyllonghe te doen steetz graviert is worden, und om dan sulcx beswerniss te evitieren und geboirlicx insien van nu voertaen thoe dragen, waerbij schifftungh und deillongh nae behoer geschien moghe, is derhalven op huiden datum van desen bij mijnen heren, den scholtis, burgermeisteren, schepenen und raedt der stadt Tiell einheldigh gesloten, verdragen und geaccordiert, dat soe wanneer die richter van Tiell van ennighe parthien umb schyfftungh und entscheidongh van rede off onrede guderen te doen gesonnen wordt, datzelvige sall vurgeruerte richter gehalden sijn te doen ther presentie van den schepenen van Tiell, bij hem fuegende ennige gequalificierde persoenen, die die gestalt der guderen kennen; waervan die richter hebben zall enen goltgulden, dat gericht twee goltgulden und den gesworen secretarius der vurs. stadt enen halven goltgulden, und den persoenen, diewelcke die kennisse van den guderen in questie weeten ende bij die entscheidonghe vurs. gefordert worden, sall een yder voer zijn hoefft hebben sess stuver brabantz faluweert. Dan soe waer tuschen den perthien woe vurs. contradictie, stoet ende dissentie geviell, toe weeten, dat deen perthie tegens dander contrarierden van verscheiden opinien, die successie der guderen bij versterff oder sunst anders gefallen off in zegell und brieve vermaeckt were, daervan en zall die entscheidonghe bij den richter und gericht woe vurs. niet geschien, meer zulcx die die schifftongh ende scheidongh gesynt, met maniren van geboerlicken rechten den gerichte ankoemen laeten und alsoe deen den anderen met voersiens rechten, dingplichtich mit aenspraeck ende antwordt etc. aenforderen ende procedieren, ter tijt ende soe langh die schepenen daerinne erkennen und pronunchieren nae behoer sonder argelist. Aldus geaccordiert den XXI Junij anno XV^{c} LVI°. Mij tegenwoordig Henrico Stoer, der vurs. stat gesworen secretarius.

(Naar HS. B. f. 89 recto.)

9. Accoort door commissarien van den Hove gemaeckt tusschen de magistraet en borgerije van Tyel, vervattende verscheyde poincten. anno 1563.

Durch commissie und bevel Coen. Matt. tho Hispanien etc. als forsten van Gelre, unses alregenedigsten heer stadholder, cantzeler ende raeden up uns Jacob Pyck und Godert Pannekoeck, mederaden, in dato XV Junij anno LXIII sijn wij binnen der stadt van Tiel den vierentwintichsten des morgens erschenen und den scholt und den eersaemen raeth aldaer sampt oick die borgerschap unse kompst und schrifftelijke commissie aengegeven und laeten lezen, und volgens up die overgegeven klachten der borger gehandelt ende nae lanckwilige moeyten und arbeit luyt uns aldaer gehaldene verbael volgender gestalte die borger met die oeverigheyt, scholtus, burgemeisteren, schepenen und raeth verdraegen in alle volgende articulen als volgt, doch allet op behaegen wolgedachten unses genedigen heeren stadholders, cantslers und raeden, welck verdrach wij commissarien den twintichsten Septembris anno LXIII wij raden rapportiert hebben, und hebben haar Genaeden, Edelheyt und Lyfften unsen verdrach nae dieselve thogelaeten und laeten to, overmits desen ordonnirende van Sijne Matts wegen, dat men sye, soe wie die is, van nu voortaen onderhalden sal.

1. Men sal van nue vortaen van vheerthien daegen tot vheertien daegen het weeckgeding off die entefftige daegen halden nae alder gewoenten, to weten des Woensdachs tot Santwijck und Donredachs tot Tiel, und dat continueeren van veertien daegen tot veertien daegen, doch mit sulcker conditien, dat het gerichte sijne behoerlicke vacantie hebben sal. Und off geviele, dat daer niet te doen en viel, sullen het gericht moegen varsten; wes daer ymants des gerichts van duen hadde, die sal 't den boede aenseggen und den scholtus und den schepenen, und sal men tegen den neesten genechtdag het gericht kundighen und richten. Und hiermede sal die actie-coperie aff sijn und sal der scholtus, burgemeisters, schepenen und secretarius dat weeckgedingh halden um alden loon, to weten, dat die scholtus ende burgemeisters elck des jaers niet meer hebben dan negen lopender gulden, die schepenen elck ses lopender gulden nae alder gewoont; sus en sullen sij van 't weeckgeding geen loon hebben.

2. Eyn aenlegger off sijnen volmechtigen sal bij der stadt ge-

swoeren boede den verweerder doen gedaegen, und sal den verweerder van alsulcke dagement alsdan ten rechten kommen ten naesten weeckgedingh off darin vernomen (?) dat recht is nae alder gewoenten, und sal die boede vor sijn loen hebben van elcker borgerdaegung off peyndungh van einen borger einen halven stuver und van eenen uytheymschen eenen stuver, und dartoe sal die bode ten allen twee jaeren hebben eenen tabbarth.

3. Item alle gerichtelijke kosten nae vermogens der taxatie des gerichts sonder loon sal die verlieser van der saecke gehalden sijn up te leggen, soo verre hij bij den vonnissen ten principalen gecondemneert wort.

4. Und off ymant sich alsdan in sulcke vonnissen bij den gerichte geweesen beswaert vunde, moegen dieselve parthien daervan appellieren vermoegens der stadt van Tyel privilegie und den dorpe van Santwick, und sulck bij provisie inholt der resolution Con. Matt., overmits bij wiele sulcke vonnisse durch gunst tot den einen meer als tot den anderen hebbende gewesen soude moegen werden; und wanneer einige parthien sich in der sententie alsoo beswaert vunden (und) daervan appelleerden, sal den secretarius van den processe aff te schrijven voor ieder blad ten beyden sijden mit einundtwintich regulen eynen stuver wo vurs. betaelt worden und niet meer.

5. Item die inleydonge sal men doen metten scholtus pro salario vier stuver, yder schepen twee stuver, den secretarius tho registreeren twee stuver und beyden die gerichtsboede umb 't gericht tho verdaegen elck einen stuver; und dieselve in ende uytleydonge in 't weeckgedinch uyt to sollen richten sonder den gericht einen loon daervan to geven dan den secretarius sijnen signatuer ende schrijffloen, wie voerverhald, nae alder gewoente.

6. Item wanneer eynen borger tegen eynen uytheymsche off den uytheymschen tegen den borger in rechten agieren wolden, sulx to geschien in 't weeckgedingh vurs. sonder loon, wie van alts geuseert undt in unser hoefftstad Nijmegen soo gebruickt wordt, vorbeheltlicken sooverre eynen uytheymschen tegens eenen borger off den borger tegen uytheymschen een onvertagen recht begeerden, sal hem sulks toegelaeten werden; edoch dat den aenlegger van die het gericht vor anvank des regten verplegen sal mit drie lopende Brabantse gulden ad twintich stuver lopens, soo sulks binnen Zalt-Bommel underhalden undt gebruyckt word, daarvoor het gericht partien dienen sullen ten uyteinde tho;

und die gedomde sal alsulcke gerichtelijke onkosten gehalden sijn te draegen.

7. Item wanneer in den gerichte van Tyel ende Santwick eenige successie voerviele, daer meer persoonen und erfgenamen sijn dan eine, und die personen off erfgenamen id versterff verkofften und mit eenen brieff gelickelicke transporteerden, dat den richter, schepenen und secretarius pro salario niet meer hebben als dubbelt loon, und dat in alsulcker gestalt, off bij einen persoen geschiet waer.

8. Item men sal alle policien plebeciten vermogens der stad policieboeck underhalden und naekommen; und off noch gebuerden, dat tot einiger tijt den einen borger den anderen to nae timmerden, paeten off straeten und mit goeten den anderen overhoegden, contrarie des policieboecks, dat men 't selve anstunt bij den gerichte opter waelplaets richten ende uytwijsen sal voer alsulcke loen, wie van olts gewoenlick, und niet mit in of uytleydungh, soo het gerigt sulx ungeverlick naest die twee off drye jaeren ierst ingevuert hebben gehadt tot groot achterdeel der gemeyne borgeren; undt dat oick geen borgeren binnen Tiel off Santwick up gemeyne straeten und stegen tymmeren sullen, dan binnen haere paelsteden ende limiten te sullen blijven; undt dat men oick geen gemeint off erff van der stadt versetten off verkoepen sal dan bij wil und consent der heeren und gemeyne borgeren.

9. Item sollen oock geen vreemdelingen off uytheymschen op Maendach off tusschen tijden binnen Tiel off Santwick haer laeken mitter ellen mogen verkoepen, sunderen alleen in 't gros mitten gehelen stukken, uytgesundert die twee vrije jaermerkten, van welcke gerechtigheyt die burgeren laekensnideren binnen Tyel und Santwick die stadt jaerlix daervan geven sullen yder van dien drie pont nae alder gewoenten. Und sal men oock insgelicken allen anderen ampten und gylden bij oere gerechtigheyt vermoegens oer brieven, daervan sijnde, voortaen laeten onderhalden, beheltelick die vurs. ampten und gilden hoere gerechtigheyt wedder to voldoen und to underhalden, als sich van alts dat behoert.

10. Item sal die richter van Tyel van nu voortaen genen uytheymsche personen geleyden geven van eenige schuld, die men de borgeren off ingesetenen van Tyel und Santwick schuldigh mogte sijn, het weer bij mijn heeren stadholder, cantsler und raeden anders togelaeten.

11. Item soo hierbevorens een oinsienlick misbruick ingefuert is, dat die stadt secretaris den partie, soo an den gerichte, dar hij selver secretaris is, to doen hebben, in hoeren saecken soo mundtlick als schrifftelick dient und oick bij wijlens den aenlegger und verweerder in einer saecke, gelijck vurs. is, und effenwel die schrifftueren bij sigh haldt van beyde partien, hetwelck in den rechten verboeden und oock tot merkelicke praejuditie der eyner off der andere partyen geraeden kan, soo niemant twee heeren gelick dienen kan, und effenwael derhalven den secretario nae deser tijt niet thogelaeten en sal worden eenige partien, het sij muntlick of schrifftelick te dienen offte bijradigh tho sijn, heymelick off openbaerlick, off oick sienen raeden eenige partyen durch anderen off vrunden laeten aengeven, ende dat in saecken, die voor desen gericht in Tyel und Santwijck, dar hij secretaris is [1]), dan sal sympelick sijne signatuere waernemen und wat einige (?) gerichtschrijver tostaet schrijven, der partien vurbrengen und bedingh schrifftelick und muntelick vervatten und niet vorder off breder extenderen noch aff (noch) tho doen van denselvigen beding als vurs.; und soo die vurs. secretarius in den vurs. articul versuimelick, naelatig ende oevertredigh bevunden wurden, dat dan der secretarius sijns ampts ontsat sal worden und niet to weyniger tot straff des heeren staen.

12. Item wanneer eenige vonnis bij den gerichte gewesen sijn, die sal men solemneelicken voor den richter en twee schepenen rigten in aller gestalt, als men schepenpeyndtbrieve noch ter tijt to richt, waervan men den richter een kan wijns und den twee schepenen elck een mengelen wijns geven sal nae alder gewoenten.

13. Wanneer eenige appellatie geschiet, die mag men doen voor scholtus und twee schepenen nae alder gewoenten.

14. Sullen oick alle diegenige, die bevunden worden mitter warheit der stadt mueren und wallen gekrenckt off affgevuert ende gebroecken hebben, gaten in der stadt mueren gebroecken hebben undt die grafften gevult, dieselvige sullen wederom laeten repariren, upmaecken und uythuegen op haer eygen kosten undt niet op kosten der stadt.

15. Sal oock den secretaris huysken blijven staen, soo lange

---

1) Hier is iets uitgevallen

hij den secretarisampt bedient, ende niet langer; des en sal hij niet meer van einen borgerbrieff nemen dan van einen tolteicken. Und des hij sijn leven lanck secretaris blijfft, sal(t) sinen huisvrouwen leven lanck oock bliven staen, und niet langer; sus sal hij 't selve doen affbreecken.

16. Sullen oock scholtus, burgemeisteren, schepenen und raed van Tyel und van Santwick eens des jaers gaen omb to visitieren der stadt grafften, mueren und anders, die straeten und allen anderen nootwendige dingen der stadt betreffende; und sulx solt geschien, als men die schuerschouwe tot Tyel und Santwick jaerlix op die dijcken etc.

(Naar HS. E. blz. 217.)

---

10. RAADSBESLUIT BETREFFENDE HET VERVREEMDEN VAN STADSGROND.

1568 Februari 21.

Item op huyden data van desen is bij mijnen heren scholtz, burgermeisteren, schepenen unnd raedt der stat Tiell verdragen unnd onverbreckelicken entslaeten voer hoir ende horen nacoemelyngen, dat van nu voertaen geenderley erff die statt Tiell thoebehoerende vercofft off ewechgegeven sall werden; dan dat die erffe tot behoeff der statt Tiell onbetymmert blieven liggen sall ewelick ende ommermeer. Opgeteykent den 21en Februarij 1568.

(Naar HS. B. f. 80 recto.)

INHOUD.

Bldz.

Inleiding . . . . . 1.

I. PRIVILEGIËN VAN VORSTEN . . . . . 1.

1. Hertog Reinald III van Gelre en zijn broeder Eduard bevestigen en vermeerderen de vrijheden en rechten van Tiel en Zandwijk . . . 1.
2. Hertog Reinald III van Gelre vermeerdert de rechten en vrijheden van Tiel . . . . . 2.
3. Hertog Reinald IV van Gelre schenkt rechten en privilegiën aan Tiel . . . . . 4.
4. Hertog Arnold van Gelre geeft tolvrijheid te Oyen aan die van Tiel . . . . . 7.
5. Hertog Arnold van Gelre geeft nieuwe rechten en vrijheden aan die van Tiel en Zandwijk . . 8.
6. Van verjaerde schultbrieven . . . . . 12.
7. Hertog Karel van Gelre bevestigt en vermeerdert de rechten en vrijheden van Tiel . . . 13.

II. BUURSPRAKEN . . . . . 15.

Van buerspraken ende borgerscappen . . . . . 26.

III. VARIA . . . . . 130.

1. Dit hiernae bescreven is een clage van doot-slage . . . . . 130.
2. Die stadtrechten van Tyell . . . . . 137.

Bldz.

3. Overeenkomst, door den landcommandeur der Duitsche orde in Nederland met de stad Tiel tot instandhouding van onderlinge rust en vrede gesloten bij de vestiging van de Duitsche orde te Tiel, goedgekeurd door hertog Jan van Brabant. . . . . 142.
4. De magistraat van Tiel erlangt het recht tot het heffen van accijns te Zandwijk. . . . . 145.
5. Oude giltbrieff van de schipperen ende coorncoperen . . . . . 146.
6. Overeenkomst tusschen den magistraat van Tiel en het Bakkersgild . . . . . 149.
7. Verklaring van schepenen betreffende de meerderjarigheid . . . . . 150.
8. Nyhe ordonnantie van schiftongh ende scheidonge . . . . . 151.
9. Accoort, door commissarien van den Hove gemaeckt tusschen de magestraet en borgerye van Tyel, vervattende verscheyde poincten. . 152.
10. Raadsbesluit betreffende het vervreemden van stadsgrond . . . . . 156.

WERKEN DER VEREENIGING TOT UITGAAF DER BRONNEN VAN HET OUDE VADERLANDSCHE RECHT.

EERSTE REEKS.

I. **Jan Matthijssen, Het rechtsboek van Den Briel,** op nieuw uitgegeven door Mr. J. A. FRUIN en Mr. M. S. POLS . . *f* 4.75

II. **Rechtsbronnen der stad Zutphen** van het begin der 14de tot de tweede helft der 16de eeuw, uitgeg. door Mr. C. PIJNACKER HORDIJK. *f* 3.50

III. **De middeleeuwsche rechtsbronnen der stad Utrecht,** uitgegeven met Inleiding en Glossarium door Mr. S. MULLER Fz. 4 deelen. *f* 24.50

Inleiding is afzonderlijk in den handel onder den titel:
Recht en rechtspraak te Utrecht in de middeleeuwen . . *f* 7.50

IV. **De oudste rechten der stad Dordrecht en van het baljuwschap van Zuidholland,** uitgegeven door Mr. J. A. FRUIN. 2 deelen. *f* 12.50

V. **De Friesche stadrechten,** uitgegeven door Mr. A. TELTING. *f* 5.—

VI. **Leidsche rechtsbronnen uit de middeleeuwen,** uitgegeven door Dr. P. J. BLOK. . . . . *f* 6.75

VII. **Westfriesche stadrechten,** uitgegeven door Mr. M. S. POLS. 2 deelen. . . . . *f* 15.60

VIII. **Rechtsbronnen der stad Harderwijk,** uitgegeven door Mr. J. L. BERNS . . . . . *f* 3.25

IX. **Stadboek van Groningen,** uitgegeven door Mr. A. TELTING. *f* 2.—

X. **De Saksenspiegel in Nederland,** uitgegeven door Mr. B. J. L. DE GEER VAN JUTPHAAS. 2 stukken . . . . . *f* 7.25

XI. **Stadrechten van Nijmegen,** uitgegeven door Mr. C. C. N. KROM en Mr. M. S. POLS . . . . . *f* 10.50

XII. **Limburgsche wijsdommen,** dorpscostumen en gewoonten, uitgegeven door J. HABETS. . . . . *f* 7.25

XIII. **De middeleeuwsche rechtsbronnen der kleine steden van het Nedersticht van Utrecht,** uitgegeven door Mr. R. FRUIN TH. Az. Deel I, II. . . . . *f* 15.—

XIV. **Oude rechtsbronnen der stad Breda,** uitgegeven door Mr. W. BEZEMER. . . . . *f* 2.50

XV. **Rechtsbronnen der stad Aardenburg,** uitgegeven door G. A. VORSTERMAN VAN OYEN. . . . . *f* 5.50

XVI. **Ordelen van den etstoel van Drenthe,** uitgegeven door Mr. J. G. C. JOOSTING . . . . . *f* 6.25

XVII. **Drentsche rechtsbronnen,** uitgegeven door Mr. S. GRATAMA. *f* 2.25

XVIII. **Hugo Wstinc, Het rechtsboek van den Dom van Utrecht,** uitgegeven door Mr. S. MULLER Fz. . . . . *f* 7.—

XIX. **De gilden van Utrecht tot 1528.** Verzameling van rechtsbronnen, uitgegeven door Mr. J. C. OVERVOORDE en Mr. J. G. C JOOSTING. 2 deelen. . . . . *f* 15.50

XX. **Oude rechten van Steenbergen,** uitgegeven door Mr. W. BEZEMER . . . . . *f* 2.75

TWEEDE REEKS.

I. **Philippus de Leyden, De cura reipublicae et sorte principantis,** op nieuw uitgegeven door Dr. R. FRUIN en Dr. P. C. MOLHUYSEN *f* 9.25

Verslagen en mededeelingen. Eerste deel. . . . . *f* 8.60
idem. Tweede deel . . . . . *f* 10.50
idem. Derde deel . . . . . *f* 9.—
idem. Vierde deel. I, II, III . . . *f* 5.40

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building

form 410